HENRIK PONTOPPIDAN
PER CEL NOROCOS
Henrik Pontoppidan LYKKE-PER Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag Kebenhavn, 1959
CLASICII LITERATURII UNIVERSALE
HENRIK PONTOPPIDAN

PER CEL NOROCOS
În româneşte de IULIA SOARE ŞI AL. BUDIŞTEANU
Prefaţa de AUREL MARTIN
Bucureşti, 1965
PREFAŢA

Premiul Nobel pentru literatură pe anul 1917 a fost decernat „ex aequo" lui Karl Gjellerup şi lui Henrik Pontoppidan, doi dintre cei mai interesanţi şi mai contradictorii scriitori danezi de la finele secolului al XIX-lea şi începutul secolului nostru. Nu erau, firește, singurii creatori notabili pe care-i număra, la ora aceea, patria lui Hans Christian Andersen, dar erau, fără îndoială, printre cei mai reprezentativi, atât prin problematica abordată, prin natura preocupărilor, prin complexitatea viziunii sau prin evoluţia lor, cât şi prin calitatea artistică a operelor realizate. Ambii se formaseră sub influenţa covârşitoare a lui Georg Brandes şi a climatului spiritual liberalist promovat de mişcarea de deşteptare culturală cunoscută sub numele de *Det Moderne Gennembmă*, dar niciunul nu a rămas credincios întru totul curentului iniţiat şi dirijat de marele critic danez. În ideologia fiecăruia s-au infiltrat elemente eterogene, de sursă diversă, alterând sau potenţând nu o dată mesajul umanist al scrierilor lor sau îndrumându-i (e cazul, în speţă, al lui Gjellerup) spre teme exotice şi idealuri etice desprinse de realităţile proprii Danemarcei. Nu zbaterea între brandesism şi kierkegaardism sau trecerea de la goetheism spre budism (explicabile într-o epocă de mari confuzii şi căutări) le-au dat însă, lor şi altora, drept de cetăţenie în istoria

literaturii, ci forţa incontestabilă cu care în ciuda soluţiilor eronate, au reflectat adevărul vieţii, fără a-l simplifica, ardoarea cu care au combătut şi au demascat factorii nocivi, meniţi a împiedica procesul normal de dezvoltare a societăţii contemporane lor. Evident, între cei doi laureaţi nu se pot stabili echivalenţe. Deosebirile rămân, practic, substanţiale, deşi o vreme, asupra amândurora îşi exercită influenţa aceleiaşi cărţi de căpătâi şi deşi amândoi încearcă să folosească în activitatea lor literară experienţele realismului european. Karl Gjellerup (1857 – 1919) cunoaşte în evoluţia lui un moment când se declară nu numai adeptul ideilor lui Brandes, ci şi al acelora ale lui Darwin şi Spencer; apoi, unul când manifestă vii simpatii pentru idealurile clasicismului elen şi ale celui goethean; în fine, unul când studiază cu sârguinţă de novice budismul. Dintre problemele care agitau Europa şi mai ales lumea scandinavă, se simte atras cu precădere de aceea privind situaţia şi destinul femeii moderne, aliindu-se astfel cu norvegianul Björnsson în lupta pentru apărarea moralităţii. Henrik Pontoppidan e un temperament mai echilibrat. Mintea lui e solicitată nu atât de găsirea unor formule magice, chemate a face ordine în univers, nu atât de frecventarea unor sisteme etice celebre, cât de dorinţa de a oferi cititorilor o imagine multilaterală a societăţii daneze din vremea sa, după modelul marilor romancieri francezi şi englezi. Ceea ce a şi reuşit, chiar dacă unghiul de interpretare a realităţii obiective nu e totdeauna (şi consecvent) cel mai adecvat.

Henrik Pontoppidan[1] s-a născut în oraşul Fredericia, în Iutlanda, adică în partea continentală a Danemarcei, la 24 iulie 1857, dintr-o familie de pastori cu vechi tradiţii eclesiastice, cum era şi aceea a eroului titular din *Per cel norocos*. Primii ani ai copilăriei şi i-a petrecut în oraşul natal. În 1864, când are loc războiul Danemarcei cu Prusia

1 Ascendenţii se numeau însă iniţial Broby, „bro” însemnînd „pod”, iar „by” – „oraş”. În secolul al 17-lea şi-au latinizat numele, prin calc lingvistic, „bro” corespunzînd lui „ponce”, iar „by” lui „oppidamis”. De unde Pontoppidan.

şi Austria, încheiat prin pierderea Iutlandei de sud, familia se mută mai spre nord, stabilindu-se în oraşul Randers, situat tot la ţărmul mării. Aici îşi face Henrik studiile elementare şi medii, în condiţiile unei atmosfere familiale severe, analoage aceleia cunoscute, în copilărie şi adolescenţă, şi de către Per. Hărăzit unei cariere preoţeşti, ca atâţia alţi fii de pastori, nu se înscrie totuşi la facultatea de teologie, cum ar fi vrut părinţii, ci preferă (semn al noului spirit ce-şi croia vad în Danemarca) să urmeze, tot ca viitorul săli erou, cursurile de inginerie ale institutului politehnic din Copenhaga. Se pare însă că aceste cursuri nu erau de loc atractive şi, mai ales, judecând după aspectele evocate în *Per cel norocos*, nu ţineau de loc pasul cu cuceririle ştiinţei moderne. Predate de profesori bucheri, ruginiţi, conservatori, lipsiţi de entuziasm şi de patriotism, ele nu aveau darul să mulţumească minţile însetate de noutăţi ale tinerilor studenţi. Aşa se explică între altele de ce, la prima ispită ivită în cale, Henrik Pontoppidan avea să abandoneze preocupările tehnice, dedicându-se unei alte profesii, mai apropiată de temperamentul său. Călătorind prin Elveţia, are revelaţia vocaţiei literare şi a frumuseţilor naturii. Întâlnind aici o tânără şi frumoasă ţărancă, o ia în căsătorie şi se stabileşte la ţară ca învăţător. Începe să scrie şi să publice povestiri şi romane în care dezvăluie însă nu o visată realitate edenică, de coloratură rousseau-istă, ci un peisaj uman aflat în netă opoziţie cu poezia sălbatică a naturii propriu-zise. *Sfârşit de cântec* (1881), cum e intitulată (simbolic) una din primele sale nuvele, înfăţişează procesul de proletarizare a ţărănimii sărace). romanele *Aripi tăiate* (1881), *Sandvige* (1883), *Tablouri de la ţară* (1883) sau *Din fundul bordeiului* (1887) nu aduc nici ele elogiul vieţii idilice, bănuită iluzoriu în mediul rural, ci sentimentul unei mari decepţii, izvorât din constatarea că oamenii o duc greu, că şcoala şi biserica nu contribuie prin nimic la ridicarea lor materială şi morală, că dimpotrivă intelectualitatea satului joacă, practic, un rol negativ. Sunt

idei care guvernează şi alte romane compuse în aceeaşi perioadă. Mă refer la *Ursul polar* (1887) şi la *Nori* (1890), unde realismul descrierilor şi autenticitatea tipurilor se îmbină cu un pronunţat pesimism. Evident, amărăciunea care se degajează din aceste scrieri îşi are izvorul şi în unele experienţe cu caracter strict personal. Însoţirea cu tânăra ţărancă nu i-a adus fericirea scontată; idealurile romantice au prins curând să se destrame. Profesiunea de învăţător nu i-a adus nici ea satisfacţiile visate. Aşa că, în 1892, Pontoppidan divorţează, părăseşte satul şi se întoarce la Copenhaga. Recăsătorindu-se, se dedică exclusiv literaturii, încercând în anii următori să realizeze, în vaste pânze panoramice, o frescă a lumii contemporane lui. Admirator al lui Brandes, în sensul aprobării luptei acestuia pentru ridicarea economică şi spirituală a poporului danez la nivelul popoarelor celor mai înaintate, Henrik Pontoppidan evoluează însă spre o poziţie relativ independentă, neaderând subiectiv la niciunul dintre cercurile politice şi literare din capitala Danemarcei. Dimpotrivă. Privirea lui îmbrăţişează din perspectivă critică întreaga societate daneză, inclusiv grupările artistice existente. Contemplând realitatea, scriitorul nu are motive să fie optimist. Pesimismul îl domină în continuare, chiar dacă, în căutarea unor soluţii capabile a înlesni o mai rapidă asanare a moravurilor aristocratice sau burgheze, conservatoare sau liberale, face apel, ca şi Per, la ideologia lui Nicolai F.S. Grundtvig sau la aceea a lui Søren Kierkegaard. De unde şi nota mai pronunţat moralistică a romanelor compuse după reîntoarcerea în capitală. Primul dintre acestea, trilogia *Pământul făgăduinţei* (1891 – 1895), evocă satul şi oraşul danez din anii 1877 – 1887 şi are ca erou central un tânăr pastor, adept al teoriilor liberaliste promovate de Grundtvig. Cartea are vizibile rezonanţe autobiografice, ca de altfel majoritatea scrierilor semnate de Pontoppidan. Până la un punct, biografia lui Emanuel Hansted e similară aceleia a scriitorului: într-un moment de elan romantic (expresie a

incapacităţii de a găsi în sine însuşi resursele necesare pentru a lupta cu greutăţile vieţii), hotărât să se reîntoarcă la natură şi să ¡cultive singur pământul, potrivit idealurilor evanghelice, Emanuel se căsătoreşte cu o ţărancă săracă, pentru ca ulterior, întâlnind-o pe fiica vechiului său pastor, să revină în lumea de unde plecase. Interesul trilogiei (*Pământ natal*, *Pământul făgăduinţei* şi *Ziua judecăţii*) nu stă, fireşte, în ideea grundtvigiană care o prezidează măcar aparent, ci în destinul rezervat eroului principal şi în veridicitatea tipurilor complementare. Temperament dezechilibrat, stăpânit de demonul fanatismului, propagator al unei secte religioase noi, incapabil a se păstra pe orbita pe care se lansase, Emanuel sfârşeşte, simbolic, într-o casă de nebuni. Purtându-şi, pe de altă parte, personajul prin diversele medii ale oraşului şi satului danez din a doua jumătate a veacului al XÂX-lea, Pontoppidan are prilejul să zugrăvească figuri dintre cele mai caracteristice pentru societatea contemporană lui: pastori reprezentând felurite curente eclesiastice, intelectuali conservatori sau liberali, ţărani prinşi în mreaja obscurantismului sau păstrători ai unor tradiţii luminoase, refractare misticismului, meseriaşi vicleni, femei frumoase şi elegante din rândul burgheziei, sau modeste, naive şi timide ca soţia lui Emanuel, funcţionari de stat gomoşi sau oameni simpli pentru care truda de fiece zi e o lege de fier a existenţei. Imaginea e voit caleidoscopică. Dar în ansamblul ei realizează fresca socială, iar prin ideea diriguitoare, un veritabil rechizitoriu adus, în subtext, obscurantismului religios şi relaţiilor meschine, desumanizante, promovate de către o orânduire întemeiată pe pactul semnat de moşierime şi marea burghezie liberală. La câţiva ani după publicarea *Pământului făgăduinţei*, Henrik Pontoppidan încredinţează tiparului opera sortită a-l face celebru: romanul *Per cel norocos*, vast tablou al societăţii daneze din perioada 1864 – 1904. Implicaţiile autobiografice sunt evidente şi aici, ca şi intenţia nedisimulată de a lărgi considerabil sfera

criticii, prin condamnarea concomitentă atât a forţelor conservatoare, ostile progresului tehnic şi interesate în perpetuarea stărilor de lucruri tradiţionale, cât şi a burgheziei cosmopolite şi arghirofile, dispuse să-şi investească banii numai în acţiuni de sigură şi imediată rentabilitate. Paralel cu *Pământul făgăduinţei* şi cu *Per cel norocos* (apărut întâi în 8 volume, eşalonate între 1898 şi 1904), scriitorul, deosebit de fecund, publică şi alte romane consacrate actualităţii, fără a depăşi însă, de data aceasta, decât arareori, pragul literaturii minore. *Garda de noapte* (1894), *Vechiul Adam* (1894), *Casa ideală* (1900), *Primarul Heck şi nevastă-sa* (1905) reprezintă în bibliografia pontoppidiană un interes pur documentar. Inferioare *Păutiutului făgăduinţei* şi lui *Per cel norocos* sunt şi scrierile editate ulterior: *Oaspetele regal* (1908), O *aventură de dragoste* (1918), O *călătorie de iarnă* (1920), *Paradisul omului* (1927), *Thora van Deken* (1927) şi chiar ciclul *împărăţia morţilor* (1912 – 1916), satiră a regimului liberal şi a corupţiei capitaliste din Danemarca anilor antebelici. Realismul rămâne şi aici notă dominantă, asociat, ca şi altă dată, cu un pesimism care nu diminuează însă forţa de reflectare critică a realităţilor contemplate. Dimpotrivă, o potenţează. Pentru că, în cazul lui Pontoppidan (şi al altora), amărăciunea e iscată din neconcordanţă dintre idealul etic umanist şi structura inechitabilă a societăţii capitaliste, iar pesimismul nu e expresia filosofică a unor convingeri funciar decepţioniste, ci un mod polemic de a dialoga cu răul moral, o replică dată unor rânduieli ce nu mai pot fi îndreptate. Atitudinea nu stăpâneşte doar viziunea încorporată în operele beletristice ale acestui original prozator; ea prezidează şi scrierile lui cu caracter mai puţin fictiv. Suita de *Memorii*, redactată la bătrâneţe (1933 – 1940), stă mărturie. E, de altfel, ultima sa manifestare publicistică de mai mare anvergură. La 21 august 1943, autorul lui *Per cel norocos* se stinge din viaţă într-o Danemarcă invadată de trupele hitleriste.

În anii când văd lumina tiparului cele două capodopere ale lui Henrik Pontoppidan, Danemarca devenise (dintr-o ţară care, pe la mijlocul veacului al XIX-lea, mai era înfeudată unei agriculturi moşiereşti de tip patriarhal) cea mai importantă exportatoare de produse animale, interesată, concomitent, de dezvoltarea unei industrii prelucrătoare şi a unor mijloace de transport corespunzătoare. Întemeindu-se pe date statistice oficiale, Lenin îi definea astfel specificul: „O orânduire agrară capitalistă, contradicţii capitaliste extrem de pronunţate în agricultură şi în creşterea animalelor, o concentrare crescândă a producţiei agricole, înlăturarea micii producţii de către cea mare, proletarizarea şi starea de mizerie a imensei majorităţi a populaţiei rurale”[2]. Procesul de consolidare a relaţiilor capitaliste era, firește, extrem de complicat, afectând cele mai diverse domenii ale vieţii economice, sociale şi politice, cunoscând un ritm mult mai rapid în capitală decât în provincie. În Copenhaga, spiritul nou, anticonservator, promovat (mai ales după 1860) de către o burghezie lucrativă, energică şi ambiţioasă, dornică să rivalizeze, în condiţii de egalitate, cu aceea a ţărilor limitrofe şi să cucerească, pentru produsele daneze, un loc de frunte pe piaţa mondială, câştiga tot mai mulţi aderenţi (mai cu seamă printre tinerii aflaţi sub înrâurirea concepţiilor lui Brandes), chiar dacă adeziunea ei la ideea de progres general nu era totală şi chiar dacă mentalitatea de clasă posedantă nu-i îngăduia identificarea intereselor personale cu acelea ale colectivităţii. O puternică burghezie financiară, de tipul celei surprinse în *Pet] cel norocos*, controla şi influenţa economia naţională, partidele de guvernământ, parlamentul şi presa, încuraja sau stăvilea iniţiativele particulare sau de stat, ţinea sub supraveghere întreprinderile, concentrând în mâinile ei o forţă formidabilă. Epoca înregistra însă, paralel, dezvoltarea, în primul rând la Copenhaga (unde numărul

2 Lenin. Problema agrară şi criticii lui Marxin Opere complete, vol. 8. Bucureşti. Ed. Politică, 1961, ţ. 268.

celor ce-şi căutau de lucru sporea din an în an), a unui proletariat în curs de organizare politică (în 1871 ia fiinţă acolo „Asociaţia muncitorească internaţională”, care alcătuia secţia daneză a Internaţionalei I), dar insuficient de înarmat din punct de vedere ideologic. Existenţa lui proba adâncirea contrastelor sociale în însăşi inima ţării. În provincie, arată Pontoppidan într-unul din capitolele romanului său, ritmul de consolidare a relaţiilor capitaliste era, în schimb, mult mai lent. În micile oraşe comerciale se mai perpetuau vechi raporturi, autoritatea recunoscută fiind nu negustorul sau meşteşugarul, ci funcţionarul de stat, posesor al unei diplome universitare. În mediul rural, figura centrală continua să fie, alături de moşier, pastorul. Iutlanda, cu pământurile ei calcaroase, lipsite de resurse minerale, cu ţărmurile brăzdate de fiorduri nefolosite, dezminţea, prin realităţile ei, mitul oricărei prosperităţi. Copenhaga absorbise parcă întreaga energie a unei ţări care (observă tot Pontoppidan) „risca să nu mai fie decât păşunea capitalei sale”. Micile gospodării agricole se fărâmiţau, antagonismul dintre bogaţi şi săraci devenea tot mai pronunţat, proletariatul agricol cunoscând, ca în romanele iutlandezilor Jeppe Aakjaer (*Fiul ţăranului*, 1899 sau *Fiii miuiei*, *istoria unui servitor*, 1904), şi J. Skjoldborg (*Gyldlioliu*, 1902) condiţii de existenţa vecine cu cea mai neagră mizerie. E adevărat că lăptăriile celor avuţi funcţionau acum cu aburi şi că maşinile de treierat şi secerătoarele mecanice detronaseră îmblăciul şi coasa, dar peisajul peninsulei nu era dominat totuşi nici de uzine electrice, nici de fabrici, ci de mori de vânt, iar flotilele armatorilor mi alimentau vreo industrie piscicolă naţională, ci făceau comerţ cu cantităţi neînsemnate de peşte. Proiectele îndrăzneţe de canalizare sau de instalaţii portuare moderne, menite să redreseze economia lutlandei, erau întâmpinate (aşa cum i s-a întâmplat şi lui Per) cu neîncredere, indiferenţă sau ostilitate. Şi nu numai la Copenhaga, ci şi în provincie. Pentru că, în ciuda saltului efectuat de metropolă, peste tot mai dăinuia încă, în doze

diferite, un anume spirit conservator (propriu nu numai foştilor agricultori sau aşa-zişilor specialişti, ruginiţi însă în rutină), o anume prudenţă tradiţională, o anume teamă de nou şi o anume comoditate. Ţara care-l născuse pe Per era departe de a fi o „ţară ideală", iar realităţile cunoscute de eroul lui Pontoppidan departe de a nu promova sentimentul amărăciunii şi al nemulţumirii.

Contradicţiile afectau, fără îndoială, şi viaţa spirituală propriu-zisă a Danemarcei. Problemele erau complexe şi complicate, vizând nu numai relaţiile strict economice, sociale şi politice, ci şi pe acelea de natură ideologică şi morală. Capitalismul introducea, într-o ţară prezidată până mai ieri de o mentalitate tradiţională, de substanţă precumpănitor luterană, o filosofie prin excelenţă utilitarista şi o etică specifică, întemeiata pe cultul banului, al averii, al interesului egoist. Asemenea lui Per, numeroşi intelectuali de toate profesiile, martori ai contradicţiilor existente, aflaţi în contact nemijlocit cu o atare realitate, se izbeau de ea şi trăiau succesiv (sau concomitent, câteodată la intensităţi dramatice) ambele experienţe, căutând, după ce naufragiau, soluţiile care să le descopere calea firească a împăcării cu ei înşişi. Gândirea multora era încorsetată de idealism. Incapabili să desluşească esenţa fenomenelor obiective şi subiective (mai precis: să intuiască remediul just, în stare să însănătoşească organismul social şi să înlesnească progresul moral), se desprindeau de adevărul concret, de viaţa reală, alunecând pe panta speculaţiilor sterile, ineficiente, metafizice, rezolvând în chip eronat, cu satisfacţii iluzorii, raportul dintre societate şi individ, prin ruperea acestuia din urmă de colectivitate şi prin abandonarea oricărui mijloc activ de a lupta împotriva răului. Unii, ca pastorul Hansted din *Păm mtul făgăduinţei*, recurgeau la formula apostolatului, oferindu-se pe ei înşişi, după model evanghelic, ca exemplu pilduitor. Alţii, mai lucizi, vedeau în schimb, în religie, manifestarea cea mai elocventă a obscurantismului şi, asemenea eroului din

romanul *Niels Lyliţie* (1 8 80) al lui J.P. Jacobsen, recomandau ateismul drept un mod de salvare a umanităţii înstrăinate. Şi unii, şi alţii sunt întruchipări ale ideii de inadaptabilitate şi de nonconformism. Epoca înregistra însă, tot în planul atitudinii etice, şi tipul replică. Acesta, asemenea lui Dyhring (din Per *cel norocos*) avea virtuţile individului detaşat de orice scrupule. Adept zelos al felului de a fi caracteristic marii burghezii, servea cu credinţă principiile unei filosofii eminamente pragmatice şi urca vertiginos treptele ierarhiei sociale şi politice. Alţii, în fine, ca doctorul Nathan (din acelaşi roman), situându-se pe poziţii liberale, anticonservatoare, ostile oricăror prejudecăţi, visau ivirea unui om activ, întreprinzător, capabil să redeştepte Danemarca şi s-o aducă în rândul celorlalte ţări civilizate. Etica fiecăruia presupunea şi anume convingeri de ordin filosofic, mai mult sau mai puţin clare. Indiferent de calitatea şi profunzimea acestora, cert este că numeroşi intelectuali aşteptau de la filosofie răspunsuri acceptabile, la întrebările ce-i frământau. Scriitorii înşişi simt nevoia de a filosofa, înzestrându-şi, la o adică, eroii cu facultatea de a comenta fenomenele stabilind cauze şi efecte, de a căuta febril soluţii definitive, universal valabile, pentru ieşirea din criză, de a-şi pune probleme sociale sau metafizice etc. Evident, în cazul omului de litere, se produceau nu o dată, ca de atâtea ori în istorie, contradicţii inevitabile între faptele înfăţişate şi semnificaţia pe care le-o atribuia artistul, între viziunea lui şi realismul imaginii. În epocă, experienţa tolstoiană nu e unică. O trăieşte şi Pontoppidan. Şi, alături de el, şi alţi scriitori danezi, animaţi, ca şi autorul lui *Per cel norocos* de dorinţa de a interpreta realitatea din perspectiva unei filosofii. Poate mai mult ca altă dată şi mai mult poate decât în alte literaturi, atracţia spre filosofie a scriitorilor danezi de la finele veacului al XIX-lea e aproape generală. Unii se formaseră sub influenţa gânditorilor germani (pe la mijlocul secolului, Engels constata, într-o scrisoare adresată lui Marx, că în

Danemarca şi în ţările scandii. ave erau, la ora aceea, „îngrozitor de mulţi hegelieni”[3]; ulterior, reînvie, prin contribuţia lui Harald

Hoffding, apriorismul ltantian şi câştigă: teren schopenhauerismul, iar, pria G. Brandes, ajunge în vogă Nietzsche); alţii crescuseră sub zodia pozitivismului englez şi francez; majoritatea însă se afla sub înrâurirea covârşitoare a unor personalităţi autohtone care se bucurau, măcar în unele cercuri, de un incontestabil prestigiu. B vorba de Grundtvig, Kierkegaard şi, mai cu seamă, Brandes.

Nicolai Frederik Severin Grundtvig (1788 – 1872), reprezentant de frunte al romantismului danez, a fost pastor, scriitor şi pedagog. Spirit relativ antidogmatic, a polemizat violent cu teologii care vedeau în Biblie unicul mijloc de mântuire a individului iar în biserică unica instituţie capabilă a contribui eficient la asanarea moravurilor, şi a luptat cu fervoare pentru instaurarea unui regim de libertăţi politice şi religioase. Călătorind prin Anglia (1829 – 1831), concepu ideea unor *folkltojskole*, adică a unor şcoli superioare pentru popor, gen de universităţi populare, pes care le şi realiză de altfel, împânzind cu ele nu numai Danemarca, dar şi întreaga Scandinavie. Izvorâte din necesităţi patriotice, aceste şcoli au jucat un rol însemnat în opera de culturalizare a maselor. Nu e însă mai puţin adevărat că duhul care le stăpânea era unul de ordin confesional, cu puternice rădăcini tradiţionaliste. Îndrăgostit de istorie, de folclor, de mituri (e autorul, între altele al unei *Mitologii nordice*, publicată în 1808 şi al unei culegeri de cântece populare, precum şi traducătorul vechii *Istorii a danezilor* de Sako-Grammaticus şi al *Eddei* lui Snorri), Grundtvig milita pentru „redeşteptarea spiritului eroic al Nordului în vederea unor fapte creştineşti sub o formă concordantă cu exigenţele şi circumstanţele epocii” 1, opunând însă

3 K. Marx - F. Engels, Opere, voi. XXI, ed. rus5, p. ÎO, apud Isteria fllojoflel. voi. III, Bucureşti, Editura Ştiinţifică. 1960 p. 463.

cultura populară – ca mijloc de instruire şi de educaţie – culturii ştiinţifice propriu-zise. Din aceleaşi convingeri izvorăsc şi strădaniile lui de a înzestra biserica şi şcoala cu psalmi, cântece şi imnuri menite a întări credinţa religioasă a poporenilor şi, cu deosebire, a ţăranilor. Oraşul, înţeles ca mediu de pevdiţie, e, în concepţia lui Grundtvig, un sălaş al ateismului şi al păgânismului. Renaşterea şi viitorul Danemarcei nu ar putea avea ca punct de plecare civilizaţia cosmopolită a Copenhagăi, ci reîntoarcerea la viaţa naturală, la natură, cultivarea tradiţiilor conservate de sufletul ţărănesc nealterat şi infuzarea, în acest suflet, a unor concepţii etice adânc creştine, desfăcute însă de rigorile dogmelor eclesiastice şi de superstiţie. Ideile lui Grundtvig şi mai ales activitatea lui practică au câştigat numeroşi adepţi în rândurile pastorilor, determinând o întreagă mişcare demofilă în sânul bisericii luterane daneze. Ecourile lor străbat nu numai trilogia *PSmhitul făgăduinţei*, ci şi anumite capitole ale istoriei spirituale a lui Per.

Søren Kierkegaard (1S13 – 18 55), părintele existenţialismului fideist, teolog şi filosof romantic ¡raţionalist, creator al unei etici prin excelenţă anti

1 Apud Carl Guitav Bjtastrăm, Littérature danoise, în Histoire des littératures. II. Encyclopédie de la PIcâade, 1957, p. 898.

IiHidilistă, nu vedea, în schimb, în biserică o instituţie în stare să înlesnească „salvarea” omului, apăsat încă de păcatul originar. Preocupările „laice” ale bisericii, detnofilia unor pastori ca Grundtvig i se păreau a fi, dimpotrivă, expresia unei toleranţe inadmisibile, incompatibilă cu modul de a acţiona şi de a gândi al unui adevărat creştin. Hegelianismul ar fi alterat sensurile juste ale filosofiei, laicizând şi el religia; materialismul ar fi un sistem primejdios, întrucât recomandă egalitatea socială; adevărul obiectiv n-ar exista, singura ipostază valabilă a adevărului fiind cea subiectivă, iar suprema sarcină a individului lupta de a se apropia progresiv, în pofida

tendinţelor extrasubiective, de subiectivitatea absolută, adică de Dumnezeu; numai în comuniune deplină cu acesta, omul ar realiza împăcarea cu sine însuşi, atingând astfel stadiul cel mai înalt al evoluţiei sale spirituale, stadiul religios. Celelalte două (stadiul estetic şi cel etic, cum le numeşte Kierkegaard) fiind inferioare. Între existenţă (înţeleasă mereu ca realitate exclusiv subiectivă) şi divinitate, diferenţa ar fi extremă. Conştiinţa acestei diferenţe ar genera sentimentul disperării. Individul ar avea însă libertatea de arşi „alege" un stadiu de existenţă superior şi de a reduce sau anula distanţele, depăşind atât stadiul „estetic", când omul ar fi prizonierul propriilor sale instincte, cât şi pe cel „etic", când încearcă să-şi explice raţional fenomenele. Mijlocul fundamental de a micşora distanţele şi de a efectua saltul în stadiul religios ar fi căinţa, dublată de credinţa fanatică în Dumnezeu, izolarea individului de umanitate, mortificarea, urinată apoi de momentul autocontemplaţiei şi de confundarea finală cu ideea de „fericire" şi de moarte. Idealul etic ultim ar fi imitarea lui Cristos. Dar nu urmând preceptele (şi nu în sânul) bisericii oficiale, ci prin desprinderea totală a individului de orice contingenţe spirituale (sau de altă natură) cu semenii săi. În epocă, filosofia aceasta, de structură eminamente antisocială şi antidemocratică, n-a suscitat decât un interes cu totul superficial, deşi izbea în sistemele de gândire existente atunci şi deşi îşi propunea să dea o lovitură mortală rolului asumat de biserică. Spre sfârşitul veacului însă, când relaţiile capitaliste devin dominante în Danemarca, aducând cu ele elementele specifice crizei, perturbând ordinea tradiţională, ideile kierkegaardiene prind să capete circulaţie, aflând aderenţi printre unii intelectuali derutaţi de prefacerile sociale cărora le erau martori, frământaţi de incertitudini, îngenuncheaţi de soartă, înspăimântaţi de propriul lor viitor şi dornici, mai ales, să iasă din impasul moral ce-i stăpânea. Antiatee şi, într-un sens (firește, reacţionar), antiburgheză, filosofia lui Kierkegaard le oferea o soluţie

şi-i invita la o experienţă. E soluţia trăită şi de Per, spre sfârşitul vieţii. Misticismul nu era însă formula cea mai adecvată spiritului epocii. Mult mai aproape de acest spirit erau punctele de vedere promovate la un moment dat de către Brandes.

În tinereţe kierkegaardian, Georg Brandes (1842 – 1927), unul dintre cei mai proeminenţi critici literari europeni de la finele veacului al XIX-lea, iniţiatorul mişcării *Det Moderne Geniiembând*, a evoluat curând, sub influenţa lui Feuerbach, spre o înţelegere critică a creştinismului şi a moralei tradiţionale. Adept apoi al pozitivismului şi al progresului ştiinţific, economic şi social, s-a afirmat ca adversar hotărât al prejudecăţilor de orice fel, ca propagandist al ideilor noi, umanitare, ca luptător pentru emanciparea individului de sub servituţi, ca simpatizant al tuturor celor revoltaţi. Spirit liberal, s-a ridicat împotriva conservatorismului politic dominant în Copenhaga anilor 1870, a cerut introducerea învăţământului gratuit, laic şi obligatoriu şi a susţinut efectuarea imediată a unor reforme capabile să aducă Danemarca la nivelul celorlalte ţări capitaliste. Condamnând evaziunea romantică în fantastic şi formalismul (în celebrele conferinţe ţinute la universitate, în 1872 – 1877 sub titlul *Principalele curente ale literaturii secohflui al XIX-lea*), Brandes recomanda scriitorilor să ţină pasul cu istoria şi să cultive o artă purtătoare de valori etice majore, în stare să înlesnească, sub raport psihologic, o mai adâncă şi mai justă cunoaştere a omului. Descoperindu-l însă pe Nietzsche, criticul va părăsi, după 1880, concepţiile sale demofile, devenind partizanul unui „radicalism aristocratic”, de nuanţă cezariană, prin care leagă noţiunea de progres de existenţa unor personalităţi excepţionale sortite să determine mişcarea evolutivă a colectivităţii umane. Pentru că, zicea Brandes în 1893, cu referire la Taine (al cărui discipol se declara), „niciodată o idee, o formulă de artă, o gândire reformatoare n-a germinat în mulţime. Ideea şi imaginea se nasc în individ care se găseşte în

afara mulţimii, atrăgând-o însă spre el” Nu în atari afirmaţii, vădit eronate, trebuie căutată, fireşte, enorma forţă de atracţie pe care marele critic danez o exercita asupra unora dintre contemporani. La ora când îşi mărturisea adeziunea la nietzscheism, mulţi dintre discipoli îl părăsiseră. În anii când îşi ţinea însă conferinţele la Universitatea din Copenhaga, lupta lui împotriva mentalităţii anacronice, patosul cu care izbea în mituri şi prejudecăţi, umanitarismul viziunii sale au stârnit entuziasmul unei mari părţi a intelectualităţii daneze, care vedea în el un profet al progresului, al spiritului modern. Deschizând, împreună cu fratele său Eduard, un mic cenaclu în Capitală, reuşeşte să insufle printre participanţi sentimentul necesităţii de a crea o literatură realistă, vrednică de nivelul atins de celelalte literaturi europene. Scriitori ca J.P. jacobsen, Holger Drachmann, Sophus Schandorph, Karl Gjellerup şi alţii înţeleg sensul inovator al chemărilor brandesiene şi devin interpreţii acestora în cadrul lui *Det Moderne Gemiembrud*. O vreme, ideile lui Brandes îl înriuresc şi pe Henrik Pontoppidan. Ulterior, autorul *Pământului făgăduinţei* va manifesta însă o atitudine critică faţă de unele teze ale maestrului, aşa cum vor manifesta, de altfel, şi alţi scriitori. Influenţa lui Brandes asupra vieţii spirituale a Danemarcei din ultimul sfert al secolului al XIX-lea rămâne însă covârşitoare. Mărturii revelatorii conţine, în acest sens, chiar *Per cel*

Georg Brandes, *Essais choisis*. Paris, Mercure de France, 1914, p. 94.

norocos: în doctorul Nathan, romancierul l-a portretizat pe marele critic; numeroase personaje îi invocă sau îi contestă, în discuţii furtunoase, autoritatea; poeţi şi pictori se declară adversari sau adepţi ai săi; Jakobe, logodnica lui Per, e una dintre susţinătoarele lui cele mai înflăcărate; Per însuşi simte, la un moment dat, atracţia fascinantă a ideilor nathaniene, chiar dacă nu se poate declara întru totul de acord cu ele.

Grundtvig, Kierkegaard, Brandes, reprezentanţi ai

unor moduri structural diferite de a înţelege viaţa şi rostul omului, domină tustrei epoca, exprimând, prin însăşi filosofia lor contradictorie, criza cărora le erau contemporani şi interpreţi. Per trăieşte succesiv (dar într-o altă ordine cronologică) înrâurirea lor.

Ca şi *Niels Lylme* al lui J.P. Jacobsen, însă cu alte implicaţii, *Per cel norocos* e, în fond, romanul unei experienţe. Mai precis, al unei multiple experienţe de natură socială, sentimentală şi ideologică. Determinată firesc de un complex de cauze obiective şi subiective, care se intercondiţionează neîncetat, ea particularizează existenţa unui erou sfârtecat de contradicţii şi victimă nu numai a unui temperament complicat, ci şi a unor împrejurări menite a-i favoriza degringolada. În esenţă, această experienţă concretizează mult dezbătută problemă a raportului dintre individ şi societate, dintre ideal şi realitate, dintre omul înzestrat cu însuşiri excepţionale şi un mediu ambiant insuficient de comprehensiv.

Situaţia e valorificată repetat de-a lungul întregului roman, marcând momentele-cheie ale biografiei eroului titular. Crescut într-o atmosferă sufocată de un spirit religios restrictiv şi de raporturi patriarhale, Per nu realizează relaţii de armonie cu niciunul dintre membrii familiei. Copil, numindu-se încă Peter Andreas, pare mai degrabă urmaşul unui strămoş rebel decât al unui lung şir de preoţi liniştiţi, conformişti, supuşi canoanelor evanghelice şi sorţii implacabile. Considerându-i pe ai săi nişte „orbi la strălucirea luminii, plini de spaimă faţă de viaţă şi de minunăţiile ei”. Per se constituie de mic ca o excepţie antrenată de vise romantice, însufleţită de idealuri laice şi însetată de libertate. Se crede un neînţeles şi, când se iveşte ocazia, pleacă la Copenhaga, hotărât să nu-şi revadă căminul părintesc „decât în ziua în care va fi în măsură să ceară socoteală şi să condamne”. Devine student al Institutului Politehnic, dar e dezamăgit de lipsa de fantezie a colegilor, de orizontul mărginit al profesorilor. Comparându-se şi cu unii şi cu alţii, ajunge la

concluzia că e un om superior, că în arterele lui curge sângele unui cuceritor, că talentul cu care e înzestrat îl va urca pe culmile cele mai înalte ale gloriei, că, în fine, pentru realizarea acestui ideal „esenţialul era să vrea, să vrea cu înverşunare şi fără teamă, să ceară, şi toate comorile vieţii vor fi la picioarele şale”. Neglijează, ca atare, studiul sistematic şi se dedică aproape exclusiv muncii de concepţie, întocmind planurile unei îndrăzneţe lucrări hidrotehnice menite, obiectiv, a contribui la redresarea economică a ţării şi, subiectiv, la lansarea sa ca personalitate genială. Înaintat spre aprobare forurilor competente sau interesate, proiectul nu întruneşte însă, din motive diferite, nici sufragiile specialiştilor (ruginiţi întru conservatorism şi rutină) şi nici ale financiarilor (circumspecţi în investirea fondurilor). Per e, totuşi, un ambiţios, aducând până la un punct cu Julien Sorel. Eşecul îl doare, dar nu-l dezarmează. Cel puţin un timp ştie că, într-o societate stăpânită de demonul avuţiei, banul înseamnă totul, că, practic vorbind, idealurile sale sunt condiţionate de sprijinul burgheziei plutocratice, în speţă de al familiei Philip Salomon, „temutul rege al bursei”. Cunoscând-o pe fiica acestuia, Nanny, se visează soţul ei. Ajunge, însă, pentru raţiuni similare, logodnicul surorii acesteia, Jakobe, şi, prin ea, receptiv la ideile doctorului Nathan. Cu ajutorul familiei Salomon face călătorii de documentare în străinătate, intenţionând să-şi perfecţioneze proiectul hidrotehnic. Civilizaţia germană îi dă sentimentul „mândriei de a fi om” şi-i întăreşte convingerea că tehnica va răsturna ordinea politică existentă în lume; un profesor berlinez vede în el „prototipul omului din secolul al XX-lea, capabil de acţiuni energice”. Condus de aripile fanteziei, Per se visează inginer şi baron, se lasă pradă ispitelor mondene, constatând că, de fapt, legătura lui cu Jakobe nu se întemeiază pe vreun sentiment de dragoste autentic. Ia, ca atare, hotărârea de a rupe logodna. Paralel, încercările prietenilor de la Copenhaga de a cointeresa în realizarea

planurilor inginereşti ale lui Per cercurile de afaceri, nu cunosc succesele scontate. Tentativa eroului de a reduce distanţele dintre el şi societatea capitalistă se încheie printr-un eşec. Alţii mai versaţi vor duce însă mai departe gândurile lui Per, câştigând de partea lor forurile competente.

Evident, problema raporturilor dintre fiul pastorului Sidenius şi lumea reprezentată de familia Salomon nu e de loc simplă. Departe de a schematiza sau de a recurge la soluţii tranşante, motivate unidimensional, Pontoppidan înfăţişează lucrurile în toată complexitatea lor, ţinând seama de un întreg sistem de factori determinanţi. Din punct de vedere strict social, opoziţia dintre Per şi forţele diriguitoare ale societăţii burgheze era pe cale de a se stinge. Osmoza nu se realizează însă. Dimpotrivă. Cauzele sunt multiple şi acţionează progresiv, întâi subteran, apoi în planul conştiinţei, desprinzându-l, în cele din urmă, pe erou din mrejele care-l cuprinseseră. Experienţa trăită în legătură cu proiectul hidrotehnic îi demonstrează tânărului inginer calitatea morală cu totul discutabilă a oamenilor de afaceri, incompatibilitatea dintre el şi lumea alienată a acestora.

z

17

Procesul de desprindere a lui Per de ispitele gloriei începuse însă într-un moment în care urcuşul spre pisc părea să nu mai întâmpine niciun soi de obstacole. Valenţele acestui proces nu mai sunt de natură pur socială, ci etice şi ideologice. Murind bătrânul Sidenius, Per are la căpătâiul acestuia revelaţia erorii sale: ideea „să cucerească tronul unuia dintre regii finanţelor europene – notează romancierul – pierise cu desăvârşire în noaptea aceea solemnă petrecută în sumbra cameră mortuară a tatălui”. „Cu desăvârşire”, e un fel de a spune pentru că, în realitate, cutremurul sufletesc n-a fost decât un semnal menit a ne anunţa că, sub raport spiritual, echilibrul lui Per e doar aparent, că în el coexistă „corsarul revoltat” şi

omul neputincios în faţa fenomenelor naturii, prizonier inconştient al unui sentiment înrudit cu metafizicul. Cu vremea, acest sentiment începe să-l încerce tot mai insistent şi mai învăluitor. Contemplând munţii de la Dresack, unde venise să vadă o lucrare inginerească, are senzaţia metafizică a sublimului, dar şi a lui *horror vacui*, într-un înţeles aproape kierkegaardian; privind cerul în liniştea tulburătoare a nopţii, i se pare că citeşte în graiul mut al stelelor semnele vieţii şi ale morţii; prin mugetul sinistru al râului înspumat are impresia că aude însuşi glasul naturii; dangătul clopotelor de la biserică, multiplicat în spaţii, răsună aidoma unei ancestrale ameninţări, infiltrându-i în suflet sentimentul de teamă. Pe Per începuse să-l preocupe problema raportului dintre om şi lumea înconjurătoare. Cărţile de tehnică şi cuceririle ştiinţei nu-i mai oferă un răspuns mulţumitor; apelează, în consecinţă, la lucrările de filosofie, estetică şi teologie, fără a găsi însă nici aici explicaţii decisive. La ora când îl vizitează Jakobe, cei doi versanţi ai sufletului lui Per prinseseră unele consistenţe indubitabile, pericolul alunecării spre misticism fiind iminent. Şi totuşi dominanta ideologică a eroului nu e deocamdată misticismul. Când fac excursia în munţi, îmbătaţi de frumuseţile priveliştilor, urcând pa poteci agăţate pe marginea abisului, având la picioare valea scăldată în ceaţă însorită (imaginea e încărcată de sugestii), Per şi Jakobe sunt stăpâniţi de ideea puterii inepuizabile care-l caracterizează pe omul modern. În cel mai autentic spirit brandesian, ei visează la secolul al XX-lea, când va guverna „gustul de aventură şi de mari întreprinderi”, iar pe „ruinele bisericilor” se vor înălţa altarele forţei şi ale eroismului. Umanitatea, paralizată atâta vreme de superstiţii, va avea curajul să doboare idolii obscurantismului. Un astfel de idol se afla chiar lângă ei: o cruce de lemn, cu silueta lui Cristos schiţată pe ea. La sugestia Jakobei, care joacă aici rol de Mefisto şi e, în general, un simbol al raţiunii umane şi al încrederii în progres, Per ţinteşte cu pistolul icoana, strigând: „Trăiască

noul secol!” Atunci se aude, parcă, un suspin al naturii. Eroul păleşte, dar, dându-şi seama că avusese a face cu ecoul, râde. Momentul e revelator, ilustrând, în fond, contradicţiile lăuntrice ale tânărului căutător de adevăruri, faptul că în subconştient mai conserva, în ciuda gestului teribilist, anume rădăcini ale vechiului, că, în condiţii prielnice, acele rădăcini ar putea produce lăstarii capabili să împânzească domeniul raţionalist al sufletului lui Per, desfiinţându-l. Deocamdată însă, inginerul se mai menţine la nivelul unei ideologii apropiate de aceea a lui Brandes, evoluând ca atare.

Citindu-l pe Mommsen şi admirând, la Roma, vestigiile civilizaţiei romane, descoperă o epocă populată, după părerea lui, de oameni practici, curajoşi, inteligenţi, străini de orice complicaţii sentimentale, reprezentanţi ideali ai rasei titanilor, căreia simţea că-i aparţine şi el. Gândindu-se că o asemenea lume a putut fi destrămată sub acţiunea dizolvantă a principiilor propovăduite de Cristos şi de apostolii lui, i se pare că creştinismul a fost o crimă de lezumanitate. În capitala Italiei, frecventând cercurile mondene, unde o reîntâlneşte pe Nanny, are iluzia că trăieşte el însuşi o nouă renaştere şi că e timpul să exploateze puterile cu care l-a înzestrat natura. Problemele filosofice (raportul dintre om şi natură, dintre istorie şi actualitate sau dintre raţional şi metafizic) nu-i mai reţin atenţia ca altă dată. Cucerit de atmosfera libertină a mediului în care-l introdusese baroana van Adlesborg. Per devine un hedonist, gustând până la fund cupa plăcerilor. Trăind conform normelor consfinţite de către membrii coloniei daneze de la Roma, nesupus vreunei restricţii de ordin social (era protejatul baronesei) sau moral, ajunge să desfiinţeze pe toate planurile hotarele ce-l mai despărţeau de societatea celor avuţi. Orice urmă de adversitate faţă de nişte oameni înrobiţi ideii de huzur se stinge. Pe o asemenea treaptă a evoluţiei sale. Per constată că Jakobe, cu alura ci rebarbativă la tentaţiile mondenităţii, nu mai reprezenta vreun capital valabil şi nici vreun ideal etic şi

social vrednic a fi luat în considerare. Îndrăgostindu-se subit de Nanny, pe care o socotea mai adaptată la stilul de viaţă rafinat, uşor şi lipsit de scrupule, în vogă la notabilităţile romane, se hotărăşte să rupă logodna cu Jakobe. Semnând actul de aderare totală la un mod de a fi şi de a se comporta specific unei societăţi cu care se aflase până atunci în conflict. Per are, o clipă, iluzia rezolvării problemelor lui fundamentale. Conflictul se aplanase însă doar aparent şi în împrejurări cu totul particulare, departe de Danemarca.

Pentru că, reîntors în ţară, se va izbi din nou de anumite realităţi neocolibile, va reintra în contradicţie deschisă sau surdă cu potentaţii vremii şi cu sine însuşi. La Copenhaga, Per nu mai are anturajul din capitala Italiei. Danezii îl privesc cu alţi ochi: pentru oamenii de afaceri e un impostor; pentru bătrânul Philip Saloinon, „un om inutil şi un neisprăvit”. Studiindu-şi critic proiectul. Per e cuprins el însuşi de sentimentul neputinţei; gândindu-se la viaţa pe care o duce acum trăieşte nostalgia timpului când, sărac fiind, „adormea în fiecare seară ca un rege şi se trezea ca un dumnezeu”. Dar depresiunea are un caracter cu totul trecător. În aceeaşi zi are loc logodna cu Jakobe, care-i procură tânărului inginer senzaţia că „norocul” îi mijlocea astfel saltul spre glorie. Membrii familiei Salomon încearcă şi ei să contribuie la facilitarea acestui salt, pregătind un consorţiu pe numele lui Per. Numai că tentativa de a cointeresa la înfăptuirea proiectului hidrotehnic cercurile de afaceri, eşuează şi de data aceasta prin jocul duplicitar al unora dintre componenţii comisiei instituite pentru a discuta oportunitatea planurilor elaborate de către tânărul inginer. La început, reacţiile acestuia traduc violent sentimentul de revoltă (dar şi cel de orgoliu ultragiat), dublat de convingerea că în Danemarca e necesară „o mişcare capabilă să stârpească din viaţa publică astfel de jivine dăunătoare”. Nu peste mult însă, mânia se converteşte în renunţare: auzind că proiectul a fost însuşit de un oarecare Steiner (sprijinit şi

popularizat de anume cercuri interesate), Per priveşte lucrurile cu relativă indiferenţă, preocupat aproape exclusiv de pregătirile matrimoniale şi de iminenţa unui voiaj de studii în Anglia şi America. În pofida eşecului profesional şi a opiniilor critice exprimate în legătură cu modul de a se comporta al oamenilor de afaceri. Per nu se gândeşte să rupă cu lumea, devenită familiară, a Salomonilor. Dimpotrivă.

Iată însă că, în atari condiţii, în biografia lui Per intervine un eveniment hotărâtor pentru evoluţia lui ulterioară: moartea, la Copenhaga, a bătrânei doamne Sidenius. Ca şi la stingerea din viaţă a bătrânului pastor, tânărul trăieşte un moment de cutremurare. De data aceasta, momentul avea să aibă urmări decisive. Priveghindu-şi mama, pe vaporul „ca un uriaş sarcofag", ce transporta corpul defunctei spre Iutlanda, Per simte că „în noaptea aceea se săvârşise în el o renaştere sufletească". Despre ce fel de renaştere e vorba? Amintindu-şi de copilărie, de părinţi, eroul câştigă convingerea că, prin întreaga ei existenţă, doamna Sidenius a fost un simbol „al energiei, al măreţiei suferinţei, al renunţării, al jertfei de sine". Omul acesta – mă refer la Per – care se desfăcuse ostentativ de familia sa şi de trecut, trăieşte acum drama reapropierii de ai săi. Transpunându-i descumpănirile la nivelul structurii lui spirituale, înţelegem că Per realiza, în fond (pentru a doua oară), o dezmembrare a echilibrului interior, asigurat de formidabila voinţă ce-l desprinsese de un anumit mod tradiţional de interpretare a fenomenelor şi-l împinsese pe calea cuceririi vieţii cu mijloace (şi sub stindarde) laice. Până la un punct (dar afectând straturi psihologice mult mai adânci), momentul repetă experienţa încercată la Dresack, după moartea pastorului. Acolo decorul era montan, dincoace e marin. Şi într-un caz şi în altul sugera însă ideea de infinit şi sentimentul tulburătoarelor nelinişti. Per îşi dă seama că se găseşte în faţa unei crize ideologice şi morale. Spre a o preveni, amână călătoria peste hotare, pleacă în Iutlanda, Ia Kaers

nolm, unde sora baronesei Adlesborg avea o moşie. Peisajul rural, liniştea de acolo, viaţa în aer liber au darul de a face inofensiv materialul explozibil înmagazinat în sufletul lui Per în teribila noapte petrecută pe vapor. Dar senzaţia e iluzorie, pentru că, în fapt, tânărul parcurge un complex şi complicat proces psihologic, în care străvechile trăsături comune majorităţii membrilor familiei Sidenius se trezesc progresiv din amorţeală. Aici, la Kaersholm, departe de ispitele oraşului, stând de vorbă cu sine însuşi, tânărul e învăluit de simţământul întristător al părăsirii şi de conştiinţa că nicăieri pe pământ nu se află vreun colţişor de care să-l lege vreo amintire trainică, frumoasa şi puternică. În minte îi fulgeră versete din Biblie, cuprinzând ideea de surghiun. Relaţiile cu Jakobe i se par a suferi de un viciu fundamental şi ireparabil: „deosebirea de sol în care erau înfipte rădăcinile lor sufleteşti”. Această deosebire se întemeia pe realităţi sociale, etnice şi principiale, de care, o vreme, Per nu ţinuse seama, dar care aici, la Kacrsholm, în noul mediu, încep tot mai mult să-i influenţeze convingerile, adâncind progresiv prăpastia dintre cei doi. Deocamdată, tânărul mai e, prin forţa inerţiei, partizanul civilizaţiei industriale şi duşmanul feţelor bisericeşti, se mai gândeşte din când în când la perfecţionarea proiectului şi mai simte oarecari legături (mai ales extraspirituale) cu lumea reprezentată de familia Salomon. Procesul ideologic oprit de prezenţa Jakobei să ia proporţii la Dresack, se derulează acum după legi implacabile. Printre arborii şi florile de la Kacrsholm, Per trăieşte din nou şi nestingherit, sentimentul confundării mistice cu Natura; citind sau ascultând predicile grundtvigiene ale pastorului Blomberg, descoperă un alt creştinism, mai încărcat de rosturi sociale decât cel cunoscut în copilărie, în casa părinţilor; meditând pe marginea rolului bisericii, ajunge să vadă în credinţă un nou izvor de energie spirituală, convins că „păcatele bisericii… erau pe larg răscumpărate de serviciile pe care le adusese oamenilor” şi că, fără această instituţie, nordicii

ar fi rămas în continuare nişte barbari. Mai mult: are iluzia că operele „numeroşilor solitari" aii timpurilor moderne ar certifica şi ele „aceeaşi nevoie de Dumnezeu, de mângâiere divină". Într-un asemenea moment al involuţiei sale, în faţa lui se iveşte una dintre ultimele întrebări hotărâtoare. Vacanţa la Kaersholm era pe sfârşite. Tânărul trebuia să se întoarcă la Copenhaga, să-şi rezolve chestiunile matrimoniale, ştiind însă că, între timp, se îndrăgostise de înger, fiica lui Blomberg. Dar în Capitală s-ar întâlni nu numai cu Jakobe, ci şi cu Nanny, a cărei „sărutare de prostituată" îi mai răscolea şi acum sângele. Va putea, oare, renunţa la banii logodnicei sale, „banii ăştia stupizi, dezgustători, murdari", de care depindea, într-un fel, viitorul lui economic şi social? Frământat, deschide lina dintre cărţile poetului Poul Berger (*Eh Jakobskamp*), scrisă în stilul Vechiului Testament şi în spiritul ideologiei lui Grundtvig. Textele i se par că tălmăcesc în chip straniu propria lui stare psihologică: „Inima îmi spune că numai în Dumnezeu îmi pot găsi alinarea". Gândindu-se la eventualitatea că înger ar „fi dispusă să-i împărtăşească dragostea şi că la Kaersholm ar avea prilejul să-şi pună în practică, măcar parţial, proiectul hidrotehnic, Per sfârşeşte prin a trăi, aproape euforic, sentimentul eliberării: invocând numele lui Dumnezeu (notează Pontoppidan), „se rupse hotărât de trecut" şi-şi schimbă din temelii modul de a gândi şi acţiona. O anunţă pe Jakobe că nu se mai consideră, din cauza deosebirilor de concept, i, logodnicul ei, e decis „să-şi înceapă viaţa cea nouă printr-o vizită la mormintele părinţilor", în semn de „dovadă a sincerităţii şi trăiniciei convertirii sale" şi îşi pune în gând să obţină o diplomă care să-i certifice competenţa profesională şi să-i asigure un post corespunzător, pentru ca, la adăpostul acestuia, să-şi vadă liniştit de invenţiile sale. împăcarea cu părinţii nu e un simplu gest convenţional. În involuţia lui Per, faptul capătă reflexe particulare, evidenţiind natura specială a mutaţiilor petrecute în sufletul eroului şi rădăcinile interne ale acestor mutaţii. Per e convins că ani

de zile „temelia existenţei lui” fusese „legătura cu Diavolul, cu Satana” şi că „acesta îi plătise cinstit, după învoială: aur, mărire, bucuriile voluptăţii”. Ştie apoi, că „îşi vânduse liniştea şi pacea sufletului cu o premeditare rece, vânduse dragostea unei mame, binecuvântarea unui tată, drepturile sufletului său, jertfise toată legătura sufletească dintre el şi ţară, dintre el şi neamul lui pe altarele stropite de sânge ale deşertăciunii şi ale lăcomiei”. Şi e convins, de asemenea, nu mai puţin, aflând de sinuciderea unuia dintre adoratorii lui Nanny, că şi el ar fi putut deveni o victimă a desfrâului „dacă n-ar fi purtat în adâncurile fiinţei sale o teamă instinctivă de păcat, dacă între el şi forţele de conservare ale vieţii n-ar fi existat un acord tacit, datorat influenţei părinţilor, mai ales a tatălui şi a familiei sale de pastori cu tradiţie de secole”. Omul care, cândva, se desfăcuse voluntar de ai săi, ridicase între el şi familie un zid – de neescaladat, acţionase întotdeauna împotriva tradiţiei, se considera o excepţie şi nu se credea prin nimic legat de ceilalţi membri ai casei Sidenius, descoperă acum, încântat, că „moştenirea de tip Sidenius, pe care o considerase un blestem ai vieţii sale, tocmai ea era o amuletă”, iar energia înnăscută, necesară eliberării, nu era altceva decât... duhul lui Dum-Rostogolirea lui Per pe panta misticismului e, de data aceasta, definitivă. Ea se accelerează însă pe măsură ce relaţiile dintre erou şi societate nu se desfăşoară nici ele în condiţii ideale. Per e încărcat de datorii la familia Salomon. Încearcă împrumuturi la Copenhaga, dar, nemaifiind logodnicul Jakobei, e refuzat peste tot. Îşi termină, cu greu, studiile, devenind inspector agricol. Se stabileşte în Iutlanda şi se căsătoreşte cu înger, sperând că va realiza, prin familie, împăcarea cu sine însuşi. Dar se înşală. Paralel cu toate aceste avataruri de ordin social-economic, Per cunoaşte o alunecare pronunţată spre kierkegaardism. „Iniţierea lui religioasă, arată Pontoppidan, depăşise faza în care omul se mulţumeşte cu ceea ce-i zguduie afectivitatea, fără să-l edifice. Spiritul său cerea hrană, nevoia lui de adevăr voia

să fie potolită, dar cărţile pastorului (e vorba de Blomberg, *hm.*) îi ofereau flori, nu pâine”. Ceea ce, în termenii filosofiei lui Kierkegaard, echivala cu condiţia optimă de efectuare a saltului din stadiul estetic în cel etic. În Per se găseau însă resurse suficiente pentru ca sufletul său să atingă şi stadiul suprem, adică acela propriu-zis religios: „În calitate de membru al familiei Sidenius – precizează romancierul – avea încă în străfundurile fiinţei rămăşiţe din însuşirile unui călugăr medieval, însuşiri care deveneau tot mai puternice, dându-i o tainică predilecţie pentru o viaţă ascetică şi pentru obiceiuri pline de sobrietate”. Începând cu capitolul al XXV-lea, scrierea lui Pontoppidan nu e, în fond, altceva decât reflectarea detaliată a procesului ideologic suferit de Per în direcţia atingerii idealului kierkegaardian. Dumnezeul venerat de grundtvigieni i se pare a fi unul aparte, burghez; adevăratul Dumnezeu trebuie să fie, crede el, universal. Adâncit în studierea vechilor cărţi teologice şi filosofice, ajunge la concluzia că „din toate colţurile lumii” şi „de dincolo de veacuri” îi venea acelaşi răspuns şi acelaşi comandament: „lepădarea de sine, nimicirea eului; fericire înseamnă renunţare”. Apropiindu-se de straniul pastor Fjaltring, în teoriile căruia nu e greu să desluşim idei kicrkegaardiene, Per află de la acesta că „în vremea noastră religia a devenit o marfă şi nu putem reproşa nimănui că preferă taraba unde poate cumpăra această marfă la preţul cel mai scăzut”, că „îndoiala e o premisă a credinţei”, că „elementul adevărat al vieţii sufleteşti este durerea”. (Fjaltring, de altfel, va sfârşi ca un veritabil kierkegaardian, sinucigându-se). Pe măsură ce anii trec. Per se simte tot mai străin în ţinutul unde se stabilise. Datoriile şi le plătise, în căsnicie era tandru şi atent, dar îl cerceta tot mai insistent ideea că „sufletul lui e sortit singurătăţii, că viaţa lui trebuie să se scurgă în jale şi durere”, că „fericirea cea mare, pe care o căutase cu ochii legaţi, era marea suferinţă, lipsa aceea iremediabilă pe care pastorul Fjaltring o slăvise de atâtea ori în faţa lui,

spunând că e harul dumnezeiesc al celor aleşi”. În Dumnezeu însă nu mai crede: „Pretutindeni unde l-am căutat, nu m-am găsit decât pe mine însumi”; „omul care se cunoaşte pe sine însuşi până în străfunduri nu mai are nevoie de Dumnezeu”. Umblând pe căile lui Kierkegaard, Per a ajuns, în fond, la solipsism. Îşi părăseşte, în cele din urmă, familia şi pleacă în Iutlanda de Vest, ca îngrijitor de drumuri. Acolo moare senin şi mulţumit, crezând că suprema fericire a unui om e „aceea de a ajunge cu desăvârşire conştient de propriul său eu”.

Prin testament, îşi lasă întreaga avere căminului nonconfesional „Jakobe Salomon” din Copenhaga, pe care fosta lui logodnică îl înfiinţase în numele unor principii umanitariste de esenţă brandesiană. Trebuie să căutăm, oare, implicaţii simbolice în gestul neaşteptat al lui Per 1 Trecut prin atâtea experienţe, desfăcut de orice obligaţii sociale, împăcat cu sine însuşi, rezolvând, în fine, în felul său, conflictul cu rânduielile existente, a înţeles oare. Per, pe patul de moarte, că drumul ales de Jakobe era unul mai apropiat de menirea şi esenţa omului? întrebările sunt decisive, dar a le da Un răspuns afirmativ ar însemna să infirmăm, gratuit şi prin mijloace nelogice, caracterul autentic al procesului involutiv suferit de erou. Un singur factor ar putea justifica actul său: dintre toţi semenii cu care se întâlnise de-a lungul anilor şi care mai trăiau încă, doar Jakobe împărtăşea principiul antieclesiastic care guverna şi spiritul lui Per. În rest, cei doi rămâneau structuri substanţial deosebite, animate de idealuri filosofice şi morale ce nu se conjugau decât parţial, vremelnic sau iluzoriu.

Că drumul parcurs de Per nu e dintre cele mai pilduitoare, că răspunsul dat de el raportului dintre individ şi societatea capitalistă e, obiectiv vorbind, nesatisfăcător, că modul său de a înţelege esenţa umană ideală e pe de-a-ntregul greşit, sunt fapte ce ţin de domeniul evidenţei. Degringolada lui Per e întristătoare. Înfăţişându-ne-o în toată complexitatea ei, Henrik Pontoppidan proiecta, în

fond, asupra societăţii daneze contemporane lui, o viziune dintre cele mai pesimiste. Dar ca şi în alte cazuri, pesimismul lui are puternice valenţe polemice. Pentru că destinul lui Per nu e determinat numai de anume cauze subiective, ci, în primul rând, de contradicţiile orânduirii capitaliste.

Per ce! *norocos* nu e însă numai un roman menit să reliefeze o experienţă cu caracter mai mult sau mai puţin personal. Cartea lui Henrik Pontoppidan se vrea (şi izbuteşte să fie), în acelaşi timp, o frescă realisteritică a societăţii daneze de la finele veacului al XIX-lea. Într-un anume sens (procedeul e frecvent şi la alţi scriitori ai vremii), povestea lui Per are şi rolul de a înlesni oglindirea mediilor prin care a fost silit să treacă eroul de-a lungul zbuciumatei sale existenţe. împrejurarea e de natură salutară, pentru că îi îngăduie prozatorului nu numai să explice, prin date obiective, evoluţia personajului central, ci şi să realizeze interesante secţiuni în diferitele straturi ale societăţii şi cu deosebire în acelea care aveau (sau îşi atribuiau) o oarecare importanţă în rezolvarea problemelor ce agitau veacul.

E vorba, mai întâi, de lumea edesiastică pe care Pontoppidan o cunoştea, de altminteri, îndeaproape şi o zugrăvise cu pătrundere, în culori elocvente şi în alte scrieri, bunăoară în *Ursul polar*. În Danemarca (faptul reiese şi din *Per cel norocos*, şi din *PămÂNtul făgăduinţei*), unitatea bisericii luterane era departe de a fi ideală. Dimpotrivă, în sânul clerului se manifestau diferite tendinţe (sau curente), exprimând poziţia unora sau altora dintre pastori în probleme ca raportul dintre funcţia sacerdotală şi cea socială (laică) a preotului, rolul acestuia din urmă în educarea şi instruirea mireană a credincioşilor, măsura în care biserica (înţeleasă ca instituţie) mai reprezintă sau nu un mijloc eficace în condiţionarea (ori determinarea) creştină a progresului moral. Per intră în contact direct cu adepţii a trei concepţii principale privind misiunea preotului, rolul bisericii şi semnificaţia credinţei

în viaţa individului. Fiecăruia, romancierul îi atribuie (potrivit unui principiu valorificat strălucit de Balzac, de Stendhal şi de Zola) însuşiri particulare menite a defini concomitent un caracter şi un crez. Primul pastor căruia Pontoppidan îi acordă (şi nu fără temei) o atenţie deosebită este Johannes Sidenius, tatăl lui Per. În el, scriitorul portretizează tipul omului evlavios şi cumpătat, sever şi retras, locuind în încăperi austere („cu aspect de cavou”), ducând o viaţă de reculegere, adâncit în sine, nutrind un dispreţ evanghelic faţă de cele lumeşti, promovând între el şi familie raporturi patriarhale, iar între sine şi restul colectivităţii umane relaţii limitate exclusiv la chestiuni de ordin religios. Încredinţat că fericirea cerească îl va răsplăti pentru lipsurile îndurate pe pământ, Johannes Sidenius nu caută să asigure alor săi nimic peste marginea celor strict necesare. Calea spre mântuire fiind morala creştină, aşa cum o predicaseră şi o practicaseră Iisus şi apostolii săi, entuziasmul stârnit în lume de către progresele ştiinţei şi tehnicii i se pare a fi cel puţin gratuit. Orice pas făcut în afara canoanelor stabilite de biserică echivala, în ochii acestui spirit eminamente dogmatic, cu un început de rătăcire şi orice încălca tradiţia, exprimând o atitudine neconformistă, cu un gest de răzvrătire. De aceea, comportarea lui Per îl îngrijora; în schimb, modul de a gândi şi de a se manifesta al fraţilor acestuia îl mulţumea. Pe scurt (ca să întrebuinţez caracterizarea pe care i-o face unul dintre eroii romanului), Sidenius era un luteran de modă veche. Definit oarecum ca replică, Blomberg (cel de-al doilea om al bisericii chemat să joace un rol important în evoluţia lui Per) e un grundtvigian, convins că rostul duhovnicului trebuie să depăşească latura strict confesională a relaţiilor cu credincioşii. Se arată, ca atare, interesat în egală măsură, de viaţa lor spirituală şi de cea economică, intervine în problemele lor personale, încercând să-i influenţeze, participă la serbări câmpeneşti şi aduce elogii cultivării limbii materne, înţelească ca „limba sentimentelor” şi „averea spirituală a

poporului”. Pe Dumnezeu îl concepe nu ca judecător, ci ca expresie a milei; predicii duminicale îi dă o funcţie multilaterală, eliminând din sistemul de referinţe invocaţiile apocaliptice; caută, în general, să se descotorosească de tot ceea ce l-ar putea asemui cu vreun „automat care rosteşte versete”, şi se străduieşte să subordoneze mereu, în chip deliberat, progresul social şi cel ştiinţific, învăţăturii creştine. Biblioteca lui nu cuprinde numai tomuri teologice, pentru că Blomberg se vrea la curent cu noutăţile timpului în domenii din cele mai diferite. Apreciind binefacerile civilizaţiei, rămâne însă un partizan al vieţii naturale pe care o consideră mai apropiată de preceptele evanghelice şi de esenţa umană. Temperament epicureic, optimist, neîncercat de ispite altruiste, înţelege să-şi petreacă anii nu în mortificaţii, ci bucurându-se intens de tot ceea ce-i poate oferi realitatea şi profesiunea, chiar dacă pentru a-şi atinge ţelurile pământene nu se dă în lături să-şi abandoneze tatăl bolnav şi bătrân. Casa lui e spaţioasă, „deosebit de confortabilă”, sugerându-i lui Per imaginea stabilităţii economice, iar altora ideea că în proprietarul ei zace un suflet de „angrosist”. Cel de-al treilea pastor cu care intră în contact eroul principal al romanului lui Pontoppidan, este Fjaltring. Socotit de mulţi a fi un eretic şi un nebun, el e, în realitate, un kierkegaardian. „Pustnic ciudat”, nomad al nopţilor, soţ al unei femei alcoolizate, Fjaltring e un singuratic, un introspectiv, un om măcinat de îndoieli. Semenii îl ocolesc, ştiindii-l sarcastic, predicile şi le ţine în faţa unor bănci aproape goale şi într-o casă de rugăciuni igrasioasă, neîngrijită, constrâns de obicei şi nu de convingeri. Prin comportarea şi prin ideile sale nu se arată a fi de loc un slujitor exemplar al bisericii luterane oficiale. Pentru el, creştinismul îşi pierduse, de altfel, în timpurile moderne esenţa adevărată. Religia însăşi devenise o marfă ca oricare alta. Despre vreun respect sincer, netrucat, arătat lui Dumnezeu nici nu mai poate fi vorba. Tehnica modernă a adus umanităţii perspective uluitoare,

deschizând calea spre cucerirea cosmosului, dar a ucis în suflete credinţa. Salvarea omului ar consta în reîntoarcerea la marile probleme ale vieţii spirituale, la izvoarele divine ale personalităţii, care singure i-ar putea înlesni saltul în transfigurare. Condiţia fundamentală a redobândirii fericirii ar fi durerea, concepută ca element fundamental al existenţei morale superioare. Evident, faţă d: niciunul dintre aceşti trei reprezentanţi ai lumii eclesiastice, Pontoppidan nu manifestă nicio simpatie. Dimpotrivă, raportându-i la realităţile complexa ale Danemarcei capitaliste, le dezvăluie, consecvent, punctul de vedere obiectiv retrograd ce le călăuzeşte comportarea, sesizând astfel calitatea negativă a prezenţei lor în peisajul social şi influenţa, în fond nocivă, pe care au avut-o asupra evoluţiei unui om ca Per. Pentru că (faptul nu se mai cere demonstrat), destinul inginerului este dacă nu determinat, în orice caz condiţionat de contactul succesiv cu cei trei pastori.

Numeroase pagini ale romanului sunt consacrate înfăţişării unei alte lumi, mai puţin preocupate de probleme ideologice şi morale. E vorba, în speţă, de cercurile de afaceri din Copenhaga. Dar nu numai de ele, căci, venind în Capitală, Per are prilejul să cunoască mai întâi alte straturi ale societăţii daneze. În familia bătrânului pensionar Olufsen, zugrăvită oarecum la antipodul aceleia a pastorului Sidenius, găseşte înţelegere, căldură, un mod deschis, nemeschinizat, de a concepe existenţa, o atmosferă eliberată de orice austerităţi impuse. Aici, în cartierul Nyboder, populat de meseriaşi, de marinari, şi de fete pure ca Trine sau ca Eransisca, oamenii nu-şi pun întrebări metafizice şi nu ţintesc scopuri lucrative. Viciile capitaliste nu au reuşit încă să le altereze conştiinţa, deprinderile şi obiceiurile. Parale], Per cunoaşte şi un alt strat social, lumea intelectualilor, alcătuit, în fapt, din două categorii puternic diferenţiate: universitarii şi oamenii de artă. Primii sunt profesori lipsiţi de cea mai elementară fantezie, sclavi ai unor formule anacronice,

rutinaţi şi inerţi, incapabili să ţină pasul cu vremea, anchilozaţi şi veştejiţi, pedanţi şi birocraţi, având mai degrabă înfăţişarea de mumii sau de teologi decât de savanţi în serviciul umanităţii şi al progresului. Ceilalţi, gravitând în jurul unei cafenele elveţiene „de modă veche", îşi afişează ostentativ „independenţa" şi se consideră în permanentă opoziţie. Spirite contradictorii, pendulând între plăcerile anacreontice şi meditaţiile metafizice, între revoltă şi resemnare sau între concepţii tradiţionaliste şi concepţii progresiste îi fac lui Per impresia că una dintre principalele cauze ale nenorocirilor năpustite peste Danemarca o constituie această intelectualitate mic-burgheză învrăjmăşită şi dezorientată. E neîndoielnic că aprecierea e împărtăşită şi de Pontoppidan care, precum se ştie, se ferise să adere total la vreunul din numeroasele cercuri artistice existente pe atunci la Copenhaga, îndrăznind chiar să-şi manifeste un punct de vedere critic faţă de unele sau altele. Era însă un martor atent al frământărilor ce agitau lumea intelectuală şi-i cunoscuse, fireşte, pe mulţi dintre protagonişti. Nu e de mirare, aşadar, că istoricii literari au descifrat în fizionomiile unora dintre eroii lui *Per cel norocos*, figuri care se bucurau de oarecare celebritate. Mă refer, în primul rând, la pictorul Fritjof Jansen, sub înfăţişarea căruia e prezentat (în culori distribuite nu fără vădite intenţii critice, uneori chiar şarjate) marele poet danez Holger Drachmann: „Artist genial şi plin de imaginaţie", dar neserios, semănând cu un „Falstaf tragicomic", dând impresia unui „pontif al bucuriilor vieţii şi al cultului pentru frumos", sfârtecat însă de antinomii ideologice, încât sugerează ideea că în el „coabitează o duzină de fiinţe diferite". Mă refer, apoi, la poetul Enevoldsen care, bolnav, migăleşte versuri înflăcărate, la portretistul naturalist Jorgen Halleger, agitator anarhist, la bătrânul gazetar şi comediograf Reeballe şi la poetul Poul Berger care, din partizan al lui Brandes şi al progresului ajunge, în scurt timp, un apărător şi un propovăduitor zelos al creştinismului. Sau,

în fine, la Balling, istoric literar, „rezervor de citate” şi admirator interesat al uneia dintre fetele lui Philip Salomon, ori la ziaristul lipsit de scrupule, amoral şi arivist, Dyhring. Dar personalitatea care domină lumea intelectuală din *Per cel norocos*, chiar dacă direct participă foarte puţin la evenimentele incluse în roman, rămâne doctorul Nathan. Numele lui mi-l aduce în amintire pe celebrul Nathan înţeleptul al lui Lessing. Şi asociaţia nu mi se pare a fi formală, atâta vreme cât, în optica lui Pontoppidan, între cei doi eroi există sensibile asemănări caracterologice. Ambii sunt spirite raţionaliste, însetate de cunoaştere şi de adevăr şi înţeleg să-şi pună facultăţile în serviciul umanităţii. Obiectiv şi subiectiv, doctorul Nathan e unul dintre principalele personaje ale romanului, obligându-i pe mulţi să se definească în funcţie de el, fie că-l aseamănă cu Satan, fie că-l divinizează ca pe Dumnezeu. Înzestrat cu o vervă intelectuală şi cu o receptivitate neobişnuite, partizan al progresului multilateral, Nathan (alias Brandes) e conceput de Pontoppidan ca unul „care pregătise viitorul Danemarcei cu mai multă energie şi mai conştient de scopul urmărit decât oricine altul, dând naştere în ţară unei mişcări care nu se putea compara cu niciun alt curent spiritual de la Reformă încoace”. Pentru el, Danemarca se afla în situaţia de a fi, în a doua jumătate a veacului al XIX-lea, „ţara frumoasei adormite în pădurea vrăjită”; venise însă vremea trezirii ei din letargie. Pentru mulţi, Nathan era însă un visător, un „estet”, care netezise calea spre progres, dar nu izbutise să înţeleagă rolul ce revenea revoluţiei industriale în evoluţia umanităţii. Oricât de critic ar fi creionat, câteodată, acest „Pan al pădurilor nepătrunse”, imaginea lui se impune ca una dintre cele mai luminoase din câte există în roman. Cu toate că se despărţise de cercul brandesian şi manifesta rezerve faţă de ideologia acestuia, Pontoppidan recunoştea în marele dascăl al literaturii daneze moderne, un apostol. Dar prezentând societatea copenhagheză, autorul lui *Per cel norocos* îşi

concentrează atenţia nu atât asupra mediului intelectual sau al lumii ilustrate de bătrânul Olufsen şi de amicii acestuia, cât asupra acelora care, efectiv, dirijau viaţa economică a ţării şi promovau cu putere şi consecvenţă relaţiile tipice orânduirii capitaliste. Sunt, de altfel, şi paginile cele mai închegate, sub raportul oglindirii critice a realităţilor obiective, în sensul că scriitorul izbuteşte să surprindă mult mai convingător decât în alte cazuri determinarea de clasă a comportării eroilor, finalitatea acţiunilor şi semnificaţia gesturilor lor. Ca şi în capitolele consacrate intelectualilor, grija sa este de a diferenţia sensibil caracterele, descifrând în fiecare nuanţele particularizatoare de ordin temperamental, cultural sau propriu-zis ideologic. Imaginea realizată e prismatică, sugerând astfel nu numai unitatea în varietate, ci şi natura extrem de complexă a lumii reflectate. Aparent, unghiul din care e făcută critica (dacă ne gândim la referirile lui Per sau ale colonelului Bjerregrov) indică şi oarecari criterii etnice, principalii purtători ai concepţiilor plutocratice fiind evrei, (Evreu este însă şi doctorul Nathan, ceea ce nu l-a împiedicat pe Pontoppidan să-şi exprime admiraţia faţă de el, aşa cum şi-o exprima, de altminteri, şi faţă de unii membri ai familiei Salomon.) în realitate, criteriile rămân neîncetat social-economice, subliniind esenţa obiectivă a viziunii romancierului şi intenţia lui de a dezvălui adevărurile fără menajamente sau părtiniri. Configurând lumea Salomonilor şi a semenilor acestora, prozatorul releva, în fapt, una dintre cauzele reale ale răului social: existenţa în Danemarca a unei clase parazitare, ostilă progresului social, tehnic şi ştiinţific, aservită pe de-a-ntregul diavolului galben. Evident, raportându-se la marea burghezie, Pontoppidan nu stabileşte identităţi între indivizii care o alcătuiesc, chiar dacă atât Philip Salomon, regele neîncoronat al bursei din Copenhaga, cât şi Max Bernhardt, organizatorul de consorţii şi societăţi anonime sau fostul „agricultor” Norrehave, „cea mai neruşinată vulpe din Danemarca”, nu

ţintesc altceva decât să se îmbogăţească, mai precis, să-şi rotunjească averea. Fiecăruia îi reliefează câte o latură definitorie, menită a-i exprima, diferenţial, calitatea morală: Heinrich Delft, viclean, mincinos şi avar, e „duhul rău al casei Salomon”; Bernhardt „n-avea mai multă conştiinţă decât un vierme de pământ şi n-ar fi ezitat să sacrifice orice ambiţiilor sale personale”; Norrehave e un „marei escroc, travestit în agricultor” ş.a.m.d. Evrei sau danezi pursânge, reprezentanţii aristocraţiei financiare, în ciuda unor atari semnalmente particulare, acţionează toţi îmboldiţi de un unic comandament, banul, şi au ca unică preocupare fundamentală afacerile. Şi totuşi, simţul realist al lui

Pontoppidan distinge în această lume pervertită câteva exemplare cărora le acordă un alt tratament.

E vorba, în speţă, de doi dintre copiii lui Philip Salomon, Ivan şi Jakobe. Cel dintâi apare, de-a lungul naraţiunii, în postura unui Mecena modern, dornic să treacă drept filantrop, sprijinind, ca atare, pătura intelectuală şi mai cu seamă pe cei înzestraţi cu talent. Evident, în comportarea lui Ivan nu trebuie să desluşim numaidecât expresia unui caracter animat de alte idealuri decât acelea ale clasei din care face parte. Atâta doar că punctele lui de vedere economice şi sociale diferă de ale tatălui său şi de ale semenilor acestuia. În cei doi Salomon, romancierul a concretizat două concepţii (deopotrivă capitaliste) despre menirea banului şi despre raţiunea posedării lui în cantităţi discreţionare: Philip e, în esenţă, un tradiţionalist; Ivan e, dimpotrivă, un modern. Dezinteresarea afişată de acesta din urmă e numai formală. Sprijinindu-l pe Per, luptând pentru aprobarea proiectului hidrotehnic, ştie că dezvoltarea capitalismului e legată şi de gradul în care vor fi cointeresate capacităţile creatoare ale intelectualilor. Adept al industrializării, el întrevede cu luciditate perspectivele deschise Danemarcei în eventualitatea traducerii în viaţă a planurilor lui Per. În Ivan Salomon. ideile lui Nathan au găsit ecoul pe care nu-l

aflaseră şi nici nu-l puteau afla în cei vârstnici.

O brandesiană, dar pe plan moral, este şi Jakobe, una dintre cele mai interesante figuri ale romanului. „Pasăre a înţelepciunii”, cum o alintă bătrânul Salomon, ea îmbină în fizionomia ei sufletească sensibilitatea pasională cu luciditatea, dăruirea umanistă cu visul romantic, asprimea şi fermitatea principială cu efuziunea lirică. Temperament raţionalist, profund antimistic, înţelege să acţioneze în consecinţă nu numai în momente legate de soarta unui om, ci şi în acelea privind destinul unei colectivităţi. Viaţa i-a arătat nu numai laturile ei idilice, ci şi pe cele tragice. E, de altfel, singurul personaj din roman care, într-un fel sau altul, ia cunoştinţă de existenţa celor asupriţi şi nenorociţi; într-o gară vede convoaie de evrei alungaţi din Rusia ţaristă; în altă parte face cunoştinţă cu copii de oameni sărmani. Convinsă că în lume există inechităţi, că prin averea ce-i aparţine ar putea fi de folos celor nevoiaşi, că biserica joacă un rol nefast în formarea conştiinţelor, întemeiază o şcoală nonconfesională, cu internat, pentru copiii săraci. Visând o „aristocraţie a cugetului”, Jakobe se dovedeşte a fi, totuşi, sub influenţa situaţiei economice a lui Per, cel mai receptiv personaj al cărţii la problemele social-politice ce frământau epoca. E singurul erou al romanului care îşi dă seama că milioanele de „oameni asupriţi şi mânjiţi de funingine”, formulând revendicări, „luptau pentru un ideal luminos, pentru’ aer şi omenie, pentru oamenii secolului al XX-lea”.

Proletariatului danez Pontoppidan nu-i acordă în economia cărţii decât afari rânduri indirecte. Dar din modul cum sunt ele concepute, desprindem unul din mesajele de bază ale operei: nu clerul, nu intelectualitatea, îl şi ţărănimea şi nici marca sau mica burghezie reprezintă forţa capabilă a scoate Danemarca din criză şi a o împinge pe drumul progresului multilateral, ci clasa muncitoare.

Per cel norocos nu înseamnă însă numai piscul cel mai înalt atins în bogata sa activitate beletristică de către Henrik Pontoppidan, ci şi una dintre cele mai de seamă

realizări epice din câte numără literatura daneză modernă. Apărut într-un moment în care proza, chiar dacă beneficia de o oarecare influenţă a lui Maupassant, Turgheniev şi Zola, se orienta cu precădere spre impresionism ca în cazul lui Herman Bang, sau spre clasicism, ca în acela al lui H. Gjellerup, romanul lui H. Pontoppidan se înscrie ca o primă biruinţă de amploare a realismului critic. Evident, încercări de a împământeni realismul în Danemarca au existat şi anterior. Dar tentativele unor precursori ca S.S. Blicher, M.A. Goldschmidt sau Sophus Schandorph au doar însemnătatea pionieratului. Cu opera lui Pontoppidan (referinţa nu priveşte doar pe *Per cel norocos*), izvorâtă dintr-o excelentă cunoaştere a adevărurilor sociale şi psihologice, pătrund în literatura daneză modernă cele mai diferite categorii umane, reprezentate printr-o remarcabilă galerie tipologică, atent individualizată şi cu drept de cetăţenie artistică, realizându-se, pentru întâia oară, mari pânze epice în care cititorul putea să descifreze o problematică legată strâns de contemporaneitate. Deschizător, prin *Per cel norocos*, de drumuri noi în proza daneză a veacului nostru, Henrik Pontoppidan realist criticul pregăteşte destinul literar strălucitor al învăţăcelului său Martin Andersen-Nexo, primul mare scriitor proletar al lumii scandinave.

AUREL MARTIN

Capitolul I

În preajma ultimului nostru război[4], într-un târguşor din răsăritul Iutlandei, pitit printre colinele verzi din fundul unui fiord, trăia pastorul Johannes Sidenius. Era un om evlavios şi sever. Atât prin înfăţişare, cât şi prin întregul său fel de viaţă se deosebea de ceilalţi locuitori ai orăşelului, din care cauză fusese ani de-a rândul privit ca un străin supărător, ale cărui ciudăţenii scandalizau oamenii şi-i făceau să ridice din umeri. Când trecea pe uliţele întortocheate ale orăşelului, înalt şi grav, înfăşurat

4 Este vorba de războiul din 18M, purtat de Danemarca împotriva Prusiei şi a Austriei, 5i în urma căruia a pierdut lutlanda de Sud.

într-o manta lungă de dimie cenuşie, cu ochelari albaştri pe nas, cu mâna încleştată pe minerul unei umbrele mari de bumbac, pe care o proptea cu putere în caldarâm la fiecare pas, oamenii întorceau fără voie capul după el, în timp ce de la ferestre cei care priveau forfota străzii zâmbeau de această apariţie sau se strâmbau. Notabilităţile orăşelului, ţăranii bătrâni, negustorii şi crescătorii de vite nu-l salutau niciodată, nici măcar când îl vedeau în straie preoţeşti. Deşi umblau şi ei pe străzi în saboţi, cu mantale murdare de pânză şi pufăind din lulele, considerau că Johannes Sidenius era o ruşine a oraşului şi socoteau drept scandaloasă instalarea acestui pastor cerşetor, care umbla îmbrăcat ca un ţârcovnic şi care – lucrul acesta îl ghiceai cât de colo – abia-abia de izbutea să se hrănească pe sine şi droaia de plozi de-acasă. Locuitorii orăşelului fuseseră obişnuiţi cu alt fel de pastori, care purtau haine negre, elegante şi fulare albe de Kammerdun, oameni care făcuseră cinste oraşului şi bisericii şi care mai târziu ajunseseră pastori de eparhie şi episcopi. Şi, totuşi, aceştia nu se împăunaseră cu evlavia lor şi nu se consideraseră atât de superiori încât să nu se intereseze de problemele lumeşti ale orăşelului şi să nu ia parte la evenimentele mondene din viaţa concetăţenilo lor.

În vremurile acelea, clădirea cea mare, roşie, a parohie era un cămin bucuros de oaspeţi, un loc unde, după ce împineai treaba pentru care veniseşi, erai poftit în salon la doamna pastor şi la tinerele domnişoare, iar acolo (când era vorba de oameni mai „bine”), la o ceaşcă de cafea, ori la un păhărel de vin şi la o prăjitură de casă, stăteai puţin la taifas despre noutăţile zilei şi ale oraşului. Acum, însă, oamenii nu se mai abăteau pe la casa pastorului decât mânaţi de nevoi serioase şi nu treceau niciodată dincolo de cancelaria lui, o încăpere cu aspect de cavou, ale cărei perdele erau de obicei pe jumătate trase, fiindcă ochii pastorului nu puteau suferi lumina pe care zidurile casei de peste drum o reflectau în strada aceea îngustă.

Se întâmpla chiar să-şi primească enoriaşii stând în picioare, fără a-i pofti să şadă; rezolva problema repede, cu o indiferenţă vădită, şi tocmai faţă de aceia care se credeau îndreptăţiţi la mai multă atenţie se arăta mai puţin comunicativ. Până şi familiile de funcţionari din oraş încetaseră să mai calce pragul casei parohiale, văzând că pastorul Sidenius li se adresa ca unor confirmaţi[5] de rând, îngenuncheaţi pe lespezile bisericii, în loc să le ofere o gustare.

Cu deosebire îi întărită pastorul pe locuitorii orăşelului la înmormântările pompoase ale cetăţenilor de vază. La astfel de ocazii, populaţia obişnuia să alcătuiască procesiuni solemne, cu gorniştii în faţă şi cu steaguri îndoliate; funcţionarii veneau în uniforme brodate cu fir de aur şi cu pene de cocoş la pălărie. Toată lumea aceasta era foarte predispusă la reculegere şi la evlavie după o mică gustare şi un pahar de vin de Porto în casa răposatului. Dar în loc să ţină o lungă cuvântare, în care să aducă obişnuitele elogii la adresa mortului, pastorul Sidenius se mărginea totdeauna să spună o rugăciune, aşa cum se face doar pentru copiii morţi nebotezaţi sau la groapa săracilor. Nicio vorbă despre caracterul şi meritele celui adormit întru Domnul pentru propăşirea oraşului, sau despre interesul plin de abnegaţie dovedite în problema străzilor, ori a construirii uzinei de apă. Abia când ajungeau în faţa gropii, pastorul Sidenius pomenea numele răposatului, folosind, însă, totdeauna formule care sunau cam aşa: „Această mână de ţărână”, sau: „Această pradă a viermilor”. Şi cu cât era mai mare şi mai aleasă adunarea căreia i se adresa, cu cât fâlfâiau mai multe steaguri şi flamuri în jurul mormântului şi în bătaia vântului, cu atât mai scurtă era rugăciunea, cu atât mai jalnice erau în cuvântarea lui rămăşiţele în jurul cărora se strânsese lumea, încât adunarea se destrăma într-o atmosferă de

5 Confirmaţii sin £ cei ce primesc confirmarea, ccremonie religioasă consacrată celor Sn vtrstă de 14 ani ; se practică atît la catolici, cît şi la protestanţi.

enervare care, adesea, se contura limpede chiar în cimitir.

Singurii locuitori care frecventau casa pastorului erau câteva cucoane în vârstă, scunde şi chircite, câteva fete bătrâne, precum şi un personaj cu o figură palidă de Crist şi cu o barbă lungă, ucenic într-un atelier de croitorie. Mai veneau şi câţiva aşa-numiţi „aleşi”, recrutaţi din rândurile oamenilor fără avere. Oamenii aceştia găsiseră în casa pastorului Sidenius un adăpost mult râvnit împotriva concetăţenilor loi prea înclinaţi spre cele lumeşti. De altfel, despre adevărate relaţii mondene nici nu putea fi vorba, deoarece doamna Sidenius se simţea foarte slăbită şi în ultimul an nu mai părăsise patul. Pastorul Sidenius era şi el lipsit de orice înclinaţie spre sociabilitate, iar credincioşii i se adresau numai în chestiuni religioase. În schimb, cei din grupul pomenit se întâlneau cu regularitate în fiecare duminică la biserică, unde-şi aveau locurile lor, lângă amvon. Ceilalţi credincioşi erau indignaţi văzând că acest mic grup cânta în mod ostentativ până şi psalmii cei mai lungi, fără să arunce o singură privire pe paginile psaltirii.

Domnul pastor Sidenius era descendentul unei străvechi familii care dăduse mulţi preoţi şi ai cărei ascendenţi puteau fi urmăriţi până în epoca Reformei. Timp de trei secole chemarea spre activitatea duhovnicească trecuse ca o moştenire sfântă din tată-n fiu, fiind preluată şi de fetele din familie în măsura în care se căsătoreau cu capelanii părinţilor sau cu colegi ai fraţilor lor. Aşa se explica autoritatea neamului Sidenius, recunoscută din timpuri străvechi. Puţine parohii erau în ţară unde să nu fi păstorit măcar o dată, în cursul veacurilor, vreun Sidenius, care să nu fi îngenuncheat pe păcătoşi întru slava bisericii.

Firește, nu toţi aceşti numeroşi slujitori ai altarului dovediseră acelaşi zel. Printre ei se aflaseră chiar câte unii destul de aplecaţi spre cele lumeşti – oameni care-şi manifestaseră în mod nestăvilit dorul de viaţă, reprimat de-a lungul multor generaţii. Astfel, de pildă, în secolul

trecut trăise în Vendsyssel un pastor poreclit Sidenius-Nebunul, despre care se spune că ar fi dus o viaţă de vânător nomad prin marile păduri din jurul platoului lutlandei, fiind găsit adesea prin cârciumi, bând rachiu cu ţăranii. Până la urmă, într-un an, de Paşti, beat fiind, acest Sidenius l-a luat la bătaie pe dascăl chiar în biserică, de a stropit cu sângele lui altarul.

Cu toate acestea, marea majoritate a membrilor familiei au fost luptători cucernici ai bisericii; mulţi dintre ei fuseseră oameni cu carte, ba chiar adevăraţi cărturari, cunoscători ai problemelor de teologie, oameni care căutaseră şi aflaseră în izolarea lor de la ţară şi în uniformitatea cenuşie a trecerii anilor o compensaţie a tuturor lipsurilor îndurate, o căutaseră şi o aflaseră într-o viaţă liniştită, îndreptată spre reculegere. Adâncindu-se în propria lor viaţă interioară, descoperiseră, în cele din urmă, adevăratele valori ale existenţei, cea mai deplină fericire şi adevăratul scop al vieţii.

Acest dispreţ faţă de orice bunuri lumeşti, moştenit din generaţie în generaţie, era şi pentru Johannes Sidenius o pavăză în lupta vieţii, pavăză care-l ajuta să nu-şi încovoaie spinarea şi să-şi păstreze firea dreaptă, în ciuda sărăciei şi a tot felul de greutăţi. În privinţa aceasta, găsise un reazem solid în soţia lui, cu care trăia în cea mai deplină armonie, deşi firile lor erau, de fapt, cu totul deosebite. Şi doamna Sidenius era profund religioasă, fiind însă, spre deosebire de soţul ei, o fire melancolică. Fiind şi suferindă, viaţa ei era plină de nelinişti şi de temeri întunecate. La început, când plecase din casa părintească, credinţa ei avusese rădăcini mai puţin solide, dar sub influenţa soţului devenise evlavioasă şi plină de zel. Strădaniile zilnice pentru asigurarea existenţei, precum şi numeroasele naşteri o făcuseră să-şi reprezinte în mod bolnăvicios şi exagerat adversităţile inerente vieţii pământeşti şi responsabilitatea ce incumbă adevăraţilor creştini.

Timpul pe care-l petrecea ţintuită în pat, anii

îndelungaţi ce se scurseseră de la ultima naştere, după care rămăsese paralizată în camera ei, şi, în sfârşit, războiul acela nenorocit, abia de curând încheiat, cu încartiruirile duşmanilor, cu jafurile şi umilinţele lui sângeroase, toate acestea nu au contribuit la sporirea încrederii ei în viaţă.

Cu toate că soţul îi reproşa adesea şi cu insistenţă grijile ce-şi făcea, doamna Sidenius nu se liniştea niciodată pe deplin, fiind mai departe hărţuită de nenumărate gânduri negre. Recunoştea că e vinovată, că lipsa ei de încredere în pronia cerească era un mare păcat, totuşi, nu pierdea niciun prilej să-i înveţe pe copii că datoria lor faţă de Dumnezeu şi faţă de oameni în general este să fie cât se poate de cumpătaţi.

Când auzea cum trăiau oamenii la oraş, cum dădeau ospeţe cu numeroase feluri de mâncare şi trei-patru feluri de vin, când auzea despre rochiile de mătase ale femeilor şi despre podoabele de aur ale fetelor, se tulbura de parc-ar fi auzit de o crimă. Da, accepta greu până şi micile daruri pe care i le aducea uneori soţul ei când se întorcea dintr-o plimbare, daruri pe care le aşeza pe perinile patului cu o curtoazie tăcută: când un bucheţel de trandafiri, când nişte fructe mai deosebite sau un borcănel cu dulceaţă de enibahar, care să-i calmeze accesele de tuse din timpul nopţii. Se bucura, bineînţeles, şi se arăta mişcată de atenţiile lui, însă nu se putea stăpâni să nu-i spună, în timp ce-i săruta cu duioşie mâinile: – Nu trebuia să-mi aduci nimic. Ce bun eşti… în căminul lor creşteau un cârd de copii frumoşi, deşi cam palizi. Erau unsprezece la număr, cinci băieţi, cu ochi albaştri, şi şase fete, tot cu ochi albaştri. Erau uşor de recunoscut printre ceilalţi copii ai târgului, deoarece purtau cu toţii nişte gulere ciudate. Din cauza acestor gulere, băieţii semănau puţin cu fetele, în timp ce fetele, deşi aproape adolescente, erau cam băieţoase. În afară de asta, băieţii aveau păr lung, castaniu şi ondulat, care le cobora în plete până pe umeri, pe când părul fetelor era pieptănat strâns, cu codiţe la tâmple,

împletite şi răsucite într-un arc deasupra urechilor.

3*

35

Raporturile dintre părinţi şi copii, precum şi toată atmosfera din casă erau cu totul patriarhale. În timpul prânzului, modest, ba chiar sărăcăcios, care începea totdeauna cu o rugăciune, tatăl lua loc în capul mesei lungi şi înguste, şi cei cinci băieţi se aşezau de o parte a mesei, aliniaţi, în ordinea vârstei; cele cinci fete, într-o ordine identică, erau instalate de cealaltă parte a mesei, în timp ce fata cea mai mare, Signe, care, de când se îmbolnăvise maică-sa, era gospodina casei, ocupa capătul opus al mesei. Nici unuia dintre copii nu i-ar fi trecut prin minte să vorbească neîntrebat. Tatăl lor le vorbea însă adesea despre şcoală, despre colegi sau despre lecţii, şi când îl lua gura pe dinainte, începea să le povestească şi despre el însuşi. Trecea în revistă întâmplări şi împrejurări din propria sa tinereţe, dând povestirii un aspect educativ, vorbea despre şcoala din vremea lui, despre viaţa pe care o trăise în casele parohiale de chirpici ale tatălui şi ale bunicului său şi aşa mai departe. Uneori, când era foarte bine dispus, i se întâmpla să povestească şi anecdote din timpul studenţiei, petrecută la Copenhaga, despre anii de universitate, sau despre farsele maliţioase pe care studenţii le făceau paznicilor de noapte şi poliţiştilor. După ce izbutea să stârnească râsui. copiilor, nu uita niciodată să dea povestirii un caracter educativ, îndemnându-i să-şi îndrepte gândurile şi inima spre o viaţă serioasă şi să asculte de porunca datoriei împlinite.

Droaia asta de copii, progresele lor mai întâi la învăţătură, şi după aceea în viaţă, erau o mândrie pentru pastorul Sidenius şi în acelaşi timp dovada, pe care o primea cu mulţumire şi cu modestie, că binecuv în tarea lui Dumnezeu sălăşluia asupra casei sale. E drept că aceşti copii erau isteţi, dornici de învăţătură şi, mai presus de toate, dăruiţi trup şi suflet datoriei, adică nişte adevăraţi Sidenius; creşteau pe rând şi semănau tot mai mult cu

tatăl lor, până şi în micile amănunte exterioare, în ţinuta lor mândră şi în mersul ritmic, soldăţesc. Dintre toţi, singur, Peter-Andreas, un băiat din cei mijlocii ca vârstă, le pricinuia părinţilor supărări. Pe lângă că era neastâmpărat la şcoală şi dădea mereu prilej de plângeri împotriva lui, Peter-Andreas dădea de bănuit încă de la o vârstă fragedă că va nesocoti cu premeditare regulile şi obiceiurile casei. Nu împlinise nici 10 ani când încetase să mai dea ascultare părinţilor, şi pe măsură ce creştea, trăda o înfumurare şi o încăpăţânate tot mai îngrijorătoare, pe care nici pedepsele, nici constrângerile şi nici îndemnurile religioase nu izbuteau să le învingă.

Adeseori, pastorul Sidenius se aşeza descurajat lângă patul soţiei sale şi se sfătuiau împreună cu privire la Peter-Andreas, care trezea în ei amintirea cumplită a acelui pastor, de tristă pomenire în Vendsyssel, al cărui nume rămăsese scris cu slove de sânge în cartea familiei lor. Pe măsură ce timpul trecea, înrâuriţi, fără voie, de părerile părinţilor, şi fraţii şi surorile începură să-l privească cu ochi străini şi să-l evite cu teamă.

E drept că băiatul venise pe lume într-un moment nepotrivit, şi anume tocmai când tatăl fusese mutat, dintr-o parohie îndepărtată şi cu populaţie puţină din Hede[6], aici la oraş, unde, serviciul fiind mai greu, era absorbit de îndatoririle lui duhovniceşti. În aceste împrejurări, începuturile educaţiei lui Peter-Andreas fuseseră lăsate în seama mamei. Era primul copil de care tatăl nu se putuse ocupa personal. Dar în cei dintâi ani ai copilăriei lui, maică-sa avusese cam multă bătaie de cap cu alţi fraţi mai mici; mai târziu, după ce o lovise paralizia, când se silea să-i adune pe prichindei în jurul patului, el era prea mare ca să-l mai poată supraveghea mereu şi să ia aminte la purtările lui. Aşa se explică de ce Peter-Andreas a fost un străin în propriul lui cămin chiar din leagăn s-ar putea

6 Regiune neproductivă din apusul Iutlandci. Prin împăduriri sistematice, o mare parte din această regiune a fost transformată în ultimele decenii în teren agricol.

spune. În primii ani ai copilăriei locul lui de refugiu era camera fetelor, sau afară, în casa din curte, unde locuia un bătrân tăietor de lemne, ale cărui bine cumpănite păreri despre tot ce se întâmpla în lume influenţaseră de timpuriu formarea simţului realităţii în băiatul acesta. Mai târziu se obişnui să frecventeze casele negustorilor din vecinătate, care aveau curţi mari, şi începu să se simtă în ele ca la el acasă. Contactul cu rândaşii şi cu băieţii de prăvălie pe care-i întâlnea aici îi înlesni însuşirea unei concepţii cu desăvârşire laice despre viaţă şi despre bunurile ei. Existenţa aceasta petrecută în aer liber contribui în acelaşi timp la dezvoltarea lui fizică şi-i coloră obrajii într-un roşu de culoarea ţiglei. Era voinic, ceea ce izbuti curând să-l facă temut printre tinerii care băteau străzile şi şantierele şi-i conferi în cele din urmă titlul de şef al unei mici cele de ştrengari, care făceau mare gălăgie prin oraş. Creştea ca un mic sălbatic, fără ca cei din casă să-şi dea seama de asta. Abia când se făcu mai mare, şi anume când împlini 9 ani şi intră la liceul clasic din oraş, înclinările periculoase ale temperamentului său ieşiră limpede la iveală. Părinţii şi profesorii începură a-şi da toată silinţa să-l reeduce, ceea ce neglijaseră până atunci.

Dar era prea târziu.

Într-o zi de toamnă, în cancelaria domnului pastor Sidenius se afla un cetăţean din oraş care-l ruga să vină duminică să-i boteze un copil. Îşi exprimase dorinţa în puţine cuvinte şi ţinea mâna pe clanţă, gata să iasă, când, după o clipă de şovăială, se-ntoarse cu faţa spre pastor şi spuse cu un glas în care se distingea o anumită sfidare:

— Cu acest prilej aş vrea să-l mai rog pe domnul pastor să fie aşa de bun şi să-i interzică fiului său să mai intre în grădina mea. El şi alţi câţiva băieţi nu vor de loc să-mi lase merele în pace… şi, drept să vă spun, nu mă bucur de treaba asta.

Aplecat asupra mesei de scris, cu ochelarii săi mari, de un albastru-închis, ridicaţi pe frunte, pastorul Sidenius tocmai trecea în condica bisericească numele părinţilor.

Auzind vorbele astea, îşi ridică încet capul şi, punându-şi ochelarii pe nas, întrebă cu glas aspru:

— Ce tot spuneţi acolo? Nu cumva îl învinuiţi pe băiatul meu că…

— Ba da, îl învinuiesc! urmă celălalt cu o mână-n şold şi foarte mulţumit că a izbutit să-l biruie şi el o dată pe pastorul ăsta îngâmfat. Fiul domnului pastor, Peter-Andreas, mi se pare că aşa îl cheamă, este un fel de căpetenie a unei cete de ştrengari care sar gardurile oamenilor. Dar dreptatea-i aceeaşi chiar şi pentru copiii pastorului. Altfel, mă văd silit să mă adresez poliţiei, şi atunci ar fi foarte simplu să obţinem ca băiatul să fie judecat de sfatul obştesc şi osândit. Da' eu cred că n-ar fi o situaţie fericită, având în vedere slujba pe care-o deţine tatăl copilului aici, în oraş.

Domnul pastor Sidenius se ridică, împingând la o parte condeiul cu o mişcare cam nesigură.

— Fiul meu… spuse el din nou, tremurând din cap până-n picioare.

Pe când acestea se petreceau în cancelaria pastorului, micul răufăcător se afla în casă, aşezat la locul lui, şi-şi ascundea cugetul împovărat îndărătul unui vraf înalt de cărţi. În drum spre şcoală, se întâlnise cu cetăţeanul cel supărat, care-i strigase de pe celălalt trotuar: „Ţin-te bine, mă băiete, mă duc să-i spun o vorbuliţă lui taică-tu!” Peter-Andreas de obicei nu se prea sinchisea de supărarea lui taică-său; de rândul acesta, însă, avea sentimentul neobişnuit că făcuse ceva urât şi, pe măsură ce se apropia timpul să se întoarcă acasă, se simţea tot mai puţin la largul lui.

Când se strecură pe poarta casei parohiale, urechile îi erau roşii ca para focului. Trecu pe sub fereastra odăii din faţă, de unde taică-său îl pândea de obicei şi-l chema în casă când greşise cu ceva. De data asta fereastra rămase închisă. Nu-şi zări tatăl nici în curte, pe drumul ce ducea spre bucătărie, începu să răsufle mai uşurat. „N-o fi vrut decât să mă ameninţe”, gândi el şi intră, ca de obicei, în

bucătărie, pregătiri du-se de masă. Cuprins aşa, din senin, de-o sumeţie neaşteptată, băiatul îndrăzni chiar să intre în dormitor şi să-i dea maică-sii bună ziua. Dar o privire întunecată, care venea din direcţia patului, îl pironi în pragul uşii. Mama îi zise, cu voce aspră şi străină:

— Du-te în camera ta! Nu vreau să te văd!

Băiatul rămase o clipă pe loc. Vedea că maică-sa era plânsă.

— N-auzi? Rămâi în camera ta până vei fi chemat!

Abătut, Peter-Andreas se strecură afară din cameră.

După un timp, slujnica, o bătrână chioară, veni să-l cheme la masă. îi găsi pe ceilalţi fraţi aşezaţi în jurul mesei lungi şi aşteptând. De îndată ce apăru el, toată lumea tăcu; din tăcerea aceasta şi din expresia chipurilor împietrite, Peter-Andreas înţelese că aflaseră şi ei de cele întâmplate. Încercă să pară nepăsător şi se trânti pe scaun, vârându-şi mâinile în buzunare, dar nimeni nu-l luă în seamă. Din celălalt capăt al mesei se îndreptară spre el nişte ochi mari, luminoşi şi îngânduraţi sub sprâncenele întunecate şi îmbinate. Erau ochii soră-sii, Signe.

În clipa aceea se auziră paşi în odaia alăturată, şi când tatăl său puse mâna pe clanţa uşii, Per simţi că-l trece un fior. împotriva obiceiului, pastorul Sidenius nu spuse bună ziua. Se aşează tăcut la masă, îşi aplecă fruntea şi, după ce-şi împreună mâinile, începu să vorbească în loc să spună rugăciunea. Avea ceva pe inimă, spuse el, şi închise ochii îndărătul ochelarilor albaştri-întunecaţi; era o pricină serioasă, despre care voia să stea puţin de vorbă cu dragii lui copii înainte de a începe masa. Apoi confirmă ceea ce copiii ştiau dinainte despre greşeala în care căzuse fratele lor.

— Cele întâmplate nu trebuie trecute sub tăcere şi nici înfrumuseţate, urmă el. După cum, potrivit voinţei Domnului, toate cele ce se zămislesc şi cresc la întuneric vor ieşi cândva la iveală, iată că şi fapta aceasta a ieşit la lumină, şi trebuie să fie judecată. Peter-Andreas nu a vrut să ţină seama de legea şi de porunca Domnului. După cum

şi-a învârtoşat inima faţă cu îndemnurile tatălui şi mamei sale, tot aşa a înfrânt porunca Domnului, care zice: „Să nu furi ” Da, fiule, nu trebuie să te cruţăm, trebuie să-ţi spunem ce păcat ai săvârşit, rostit pre numele lui cel adevărat. Dar totodată, fiule, mai trebuie să afli şi să înţelegi că prin glasull meu, mama, tatăl, fraţii şi surorile tale, mari şi mici, se adresează ţie şi cugetului tău mânaţi numai de iubire. Şi facem asta fiindcă nu vrem să pierdem nădejdea că odată şi odată vom izbuti totuşi să găsim o cale spre inima ta, ca să nu sfârşeşti ca fratele cel rău, asupra căruia Domnul a rostit blestemul său cumplit: „Izgonit să fii şi ascuns de oameni să trăieşti în lume…”

În jurul mesei se iviră pe rând batistele mici de bumbac cu pătrăţele albastre şi roşii ale copiilor. Toate surorile plângeau. Chiar şi fraţii mai vârstnici erau foarte mişcaţi şi-şi stăpâneau cu greu tulburarea când tatăl lor încheie cu aceste cuvinte:

— Am spus tot ce-aveam de spus, şi dacă Peter-Andreas va şti să păstreze vorbele mele în inima sa, dacă-şi va cere iertare cu sinceritate în faţa lui Dumnezeu şi a oamenilor pentru greşeala ce a săvârşit, nu va mai fi niciodată vorba între noi despre pricina aceasta, o vom da uitării, ca o faptă care a pierit, care a fost ştearsă cu buretele. Şi acum, dragi copii, să ne unim rugile către Domnul din ceruri, ca să-şi întindă mâna ocrotitoare asupra fratelui vostru rătăcit, să-l rugăm pe Dumnezeu să mlădieze firea lui îndărătnică, să-l scoată din robia păcatului şi să-l îndepărteze de drumul pierzaniei… împlineşte, o, Doamne, tu, carele eşti însăşi veşnicia, ruga aceasta a noastră: să nu lipsească niciunul dintre noi în ziua aceea a învierii, când copiii tăi se vor aduna în jurul jilţului măririi tale. Amin!

Dintre toţi cei de faţă, asupra unuia singur această scenă produse efectul absolut contrar celui aşteptat. Era Per însuşi. Niciodată nu se lăsase intimidat de taică-său; în schimb, fusese un elev sârguincios al vechilor săi prieteni rândaşi şi băieţi de prăvălie, care nu manifestau nici pe

departe faţă de pastor respectul ce i s-ar fi cuvenit. Cu foste acestea, Peter-Andreas nu rămăsese până atunci cu desăvârşire nepăsător la mulţimea de pilde religioase şi la limbajul acela biblic şi ameninţător cu care părinţii se străduiau mereu să se adreseze cugetului său. Ba chiar uneori, când îl vedea duminica pe taică-său înveşmântat în odăjdii albe, în genunchi în faţa altarului, era cuprins de un simţământ trecător de cucernicie.

Totuşi, nici măcar în asemenea clipe poruncile biblice nu aveau putere asupra lui.

În primul moment, dojana aceea neobişnuită îl intimidase oarecum, dar spaima nu ţinu mult. În mintea lui simplă de copil, între invocarea solemnă a lui Dumnezeu şi cele câteva biete mere pe care le şterpelise peste gard disproporţia era absolut ridicolă; pe măsură ce tatăl lui vorbea şi tulburarea sufletească a fraţilor adunaţi în jurul mesei creştea, Peter-Andreas se liniştea tot mai mult şi asista cu nepăsare la întreaga scenă.

În clipa aceea, în sufletul acestui băiat de 11 ani avusese loc o revelaţie. În cele din urmă, ajunse să-i privească pe ceilalţi cu trufie, şi când cei doi gemeni, cei mai mici dintre copii, care până atunci asistaseră la zbuciumul sufletesc al surorilor mai mari fără să înţeleagă despre ce era vorba, începură şi ei să bâzâie, Peter-Andreas îşi stăpâni cu greu un zâmbet.

Veselia lui era însă oarecum silită. Încercarea de a-l umili îl lovise prea tare şi ţintise tocmai în punctul cel mai sensibil, adică în orgoliul său.

Când tatăl se apropie de sfârşitul logosului, copilul simţi crescând în adâncul sufletului său o mânie grozavă, şi o sete întunecata, o Sete surdă de răzbunare se aşternu ca o ceaţă peste ochii lui.

Amintirea acestui prânz trebuia să aibă consecinţe de o însemnătate tragică pentru băiat. Din clipa aceea, în sufletul lui, până atunci lipsit de griji, încolţi sământa unei uri neîmpăcate împotriva familiei sale. Era un sentiment îndărătnic, de nebiruit, un sentiment de izolare, care

deveni cu timpul motorul şi forţa ce aveau să conducă viaţa lui de mai târziu. Încă din primii ani ai copilăriei se simţise părăsit şi, într-un fel, străin sub acoperământul părintesc. Abia acum, însă, începea să se întrebe dacă aparţinea într-adevăr acestei case şi dacă nu cumva era un copil străin, pe care pastorul şi soţia sa l-ar fi luat de suflet. Cu cât se gândea mai mult, în singurătatea lui, la acest lucru, cu atât mai plauzibil i se părea.

Totul părea să-i dea dreptate; până şi teama crescândă pe care din ziua aceea i-o arătau fraţii săi părea să-i confirme bănuiala. Oare nu i se spusese de atâtea ori că nu seamănă cu ceilalţi? îl mângâiase vreodată tatăl său, îi spusese o singură vorbă prietenoasă? Dar chipul lui? Când se privea în oglindă, i se părea că e mai oacheş decât ceilalţi fraţi, că obrajii lui sunt mai rumeni, dinţii mai albi şi mai sănătoşi, îşi amintea acum că într-o zi rândaşul vecinului îi spusese aşa, în glumă, că e un tâlhar şi un copil de ţigan.

Gândul că n-ar fi copilul părinţilor săi îl urmări în toată perioada de creştere şi ajunse până la urmă o idee fixă, care, pe de o parte, explica poziţia lui deosebită în casă şi, pe de altă parte, îi satisfăcea în cel mai înalt grad mândria de băiat. Considerase totdeauna că era o ruşine să fie copilul unui om bătrân, aproape orb şi ştirb, de care-şi bătea joc întregul oraş. Era adânc umilit de viaţa sărăcăcioasă pe care o ducea familia lor şi prefera să flămânzească o zi întreagă la şcoală decât să mănânce în recreaţie, de faţă cu colegii săi, pâinea cu untură pe care o aducea de-acasă. Într-un rând, când maică-sa transformă un anteriu vechi al pastorului într-un palton de iarnă pentru el, refuză să-l poarte, căci această îmbrăcăminte îşi trăda originea într-un mod prea strident. Maică-sa încercă să-l silească, dar Peter-Andreas sfâşie paltonul în bucăţi şi, într-un acces de încăpăţânare, îl aruncă jos, gata să izbucnească în plâns.

Acum se lăsa furat de visuri măreţe; îşi spunea că fusese, probabil, un copil părăsit de o şatră ţigănească, de

nişte nomazi dintre cei despre care-i povestise de-atâtea ori doica cea bătrână şi chioară. Ţiganii aceştia îşi aveau sălaşurile acolo, departe, în stepa pustie din Hede, unde locuiseră părinţii săi mai înainte. Şi-l închipuia pe adevăratul său tată în chip de bulibaşă – un uriaş, cu plete negre-albăstrii fluturându-i pe umeri, înfăşurat într-o şubă şi ţinând un ciomag în mâna negricioasă şi puternică… un stăpân absolut, un rege al împărăţiei bărăganurilor nesfârşite şi întunecoase, patrie a tuturor libertăţilor şi furtunilor sălbatice.

Era la vârsta la care visurile se înfiripează şi aripile închipuirii prind să crească. Acum, când porţile tuturor posibilităţilor i se deschideau în faţă, imaginaţia lui se manifesta liber, fără niciun frâu. Când era vorba de el însuşi, nimic nu i se mai părea cu neputinţă. Zborul visurilor lui ajungea până-n regiunile cele mai înalte ale împărăţiei basmelor. Ajunse să-şi închipuie că ar fi un fecior de împărat, care, aşa cum se întâmpla în povestea tocmai citită la şcoală, fusese răpit de nomazi, vândut apoi şi ţinut captiv în această casă. Ideea aceasta se înrădăcină în el atât de puternic, încât i se părea uneori că-şi aminteşte de lucruri şi de întâmplări dintr-o copilărie fericită… de pildă, o sală mare cu coloane de marmură, pardosită cu nenumărate lespezi negre şi albe, pe care lunecau picioruşele lui… un lac albastru, tăinuit între munţii înalţi… o maimuţă într-o cuşcă aurită… un bărbat înalt, cu o mantie roşie, care-l lua pe cal şi gonea cu el prin codrii necuprinşi şi întunecoşi.

Atât părinţii, cât şi învăţătorii observară cu timpul că băiatul se închidea în sine şi se cufunda într-o tăcere sumbră, care uneori lua chiar forma unei monomanii. Acasă se plimba tăcut prin odăi, manifestând o indiferenţă vădită faţă de toţi şi de toate, iar afară umbla pe cărări cunoscute numai de el, şi nu era chip să-i dai de urmă.

Taică-său nu mai izbutea să scoată nimic de la el; până şi faţă de maică-sa, care se bucurase totuşi înainte de oarecare încredere din partea lui şi la care găsise

totdeauna mai multă înţelegere şi indulgenţă când se afla la ananghie, până şi faţă de ea devenea an de an tot mai rezervat. Se mai întâmpla uneori, în amurg, când o ştia singură, să intre în camera ei, să se aşeze lângă pat şi să-i fricţioneze piciorul plin de varice. Dar când mama încerca să se apropie de sufletul lui şi să-i afle gândurile, nu căpăta niciodată alt răspuns decât „da” sau „nu”. Un timp, părinţii încercaseră să se aline cu gândul că inaccesibilitatea băiatului ar putea fi un indiciu că el ¡caută să se găsească pe sine. Dar într-o zi se petrecu un fapt care le sugrumă şi această ultimă nădejde.

Într-o seară de iarnă, pe la 9, familia se găsea adunată în salon, aşteptând trecerea paznicului de noapte, al cărui glas tărăgănat vestea din stradă că sosise ora culcării. Signe, gospodina casei, şedea pe canapeaua de păr de cal, în faţa mesei mari de mahon, aplecată asupra unui lucru de mână; în timp ce mâinile ei lucrau de zor, îi citea cu glas tare lui taică-său din Faedrelandet1, ale cărui pagini erau desfăcute în faţa ei pe masă sub lumina somnoroasă a lămpii cu fitil. Pastorul Sidenius şedea în fotoliul său de fiecare seară, un fotoliu vechi, înalt, cu spătar drept, îmbrăcat într-o pânză înflorată, ieftină. Şedea aşa, obosit, prăbuşit, cu capul plecat şi cu braţele încrucişate pe piept. Un abajur mare umbrea mai mult de jumătate din faţa-i rasă, plină de zbârcituri şi de-o paloare cenuşie.

Moţăia, astfel că auzea numai în parte citirea monotonă a celor patru coloane ale articolului de politică externă din ziar. Domnul pastor era un om matinal. În fiecare dimineaţă, chiar şi în toiul iernii, se scula când auzea bătând ora 6 la ceasul de la biserică. De altfel, nu punea mare preţ pe ziare şi nici pe alte lecturi lumeşti, pe care le folosea de preferinţă în chip de somnifere, ca să aţipească după masa de prânz şi după cină.

În afară de Signe, în jurul mesei şedeau două din fetele mai mici, îmbrăcate în bluze groase, cadrilate, de bumbac; amândouă şedeau aplecate cu sârguinţă asupra

câte unui lucru de mână, cu toate că ochii le erau înroşiţi de nesomn. Amândouă păreau a fi copii fidele ale surorilor mai mari; pe feţe le era întipărită aceeaşi expresie de copil vârstnic, aveau aceleaşi codiţe mici, strânse în dreptul urechilor, şi aceiaşi ochi mari, luminoşi, puţin cam bulbucaţi sub sprâncenele bine conturate. Uşa dinspre dormitor era deschisă. În semiîntunericul odăii, un copil dintre cei mici era aşezat lângă patul mamei şi-i freca piciorul bolnav.

Peter-Andreas se afla şi el în cameră. Se retrăsese în dreptul ferestrei şi arunca mereu priviri furişe spre ceasul de pe birou. împlinise 14 ani, era îndesat şi ţeapăn şi purta haine prea scurte pentru el. Cei doi fraţi mai mari plecaseră de acasă pentru studii la Universitatea din Copenhaga. Fiind cel mai mare dintre băieţii rămaşi acasă, Peter-Andreas locuia în odaia studenţilor, o încăpere mică, mansardată, lângă pod, unde putea fi găsit de cele mai multe ori când rămânea acasă.

Îndată ce Signe termină de citit, Peter-Andreas folosi prilejul ca să spună „noapte bună” şi să dispară. Taică-său îl! opri în prag şi-l întrebă de ce se grăbeşte să-i părăsească, dar Peter-Andreas pretextă că mai avea de scris o compoziţie.

— Mai e ceva interesant în ziar? întrebă pastorul, încă puţin mahmur de somn, după plecarea băiatului.

— Cât e ceasul, copii? se auzi în aceeaşi clipă de alături, din dormitor, vocea mamei.

— Nouă şi zece, răspunseră amândouă fetele într-un glas, după ce întorseseră capetele ca să se uite la ceas.

Un timp domni liniştea.

Toată lumea ştia că paznicul trebuia să apară peste puţin. Câţiva oameni treceau pe stradă şi nu li se auzeau decât glasurile. Un strat proaspăt de zăpadă le înăbuşea paşii.

— Să mai citesc? întrebă Signe.

— Nu, ajunge! zise pastorul, ridicându-se.

Apoi desprinse abajurul lămpii şi începu să se plimbe

încoace şi încolo prin cameră, ca să se mai dezmorţească înainte de rugăciunea de seară.

Puţin după aceea se auzi din stradă un mormăit grav: „cântecul” bătrânului paznic. Ai fi zis că e un trecător beat, care vorbeşte de unul singur. Fetiţele mai mici îşi strânseră îndată lucrul, şi Signe începu să rânduiască de culcare.

Cele două slujnice fură chemate din bucătărie, şi Signe se aşeză în faţa pianului deschis.

Vocea mamei se auzi iar din dormitor:

— Ce ar fi să cântăm în seara asta Cinstiţi pe Dommtl, careâc este aproape de noi?

— Auzi, Signe? spuse tatăl, care se aşezase îndărătul fotoliului mare şi-şi rezemase de spătar mâinile împreunate.

Signe avea o voce de soprană, puternică şi destul de frumoasă. Cânta cu un glas viguros, nestăvilit, care contrasta cu moderaţia ce caracteriza toate celelalte manifestări din viaţa ei. Când o vedeai şezând aşa, cu mâinile mari şi înroşite de muncă lăsate peste clapele îngălbenite ale bătrânului instrument şi cu privirea ridicată în slăvi, îţi dădeai seama cât de profunde erau credinţa, speranţa şi dragostea care-i dădeau acestei fete tinere ce nu împlinise încă 20 de ani puterea de 3 Şi jertfi tinereţea pentru căminul şi pentru surorile mai mici, eu o adevărată dăruire de sine.

Totuşi, strălucirea privirii şi a feţei ei mici şi rotunde în timp ce cânta nu se datora unei exaltări fanatice, unui extaz divin, care deschide cerurilş şi transportă sufletele, lăsându-e să plutească, purtate de viziuni fericite. Ca reprezentanta autentică a familiei Sidenius, Signe nu avea nicio înclinaţie spre misticismul de tip catolic. Speranţa plină de încredere care se citea în privirea şi în trăsăturile ei şi care dădea vocii o duioşie şi o putere atât de neobişnuite izvora din convingerea echilibrată, rigidă că face parte dintr-un grup restrâns de oameni care păşesc pe cărarea îngustă a mântuirii. Pentru aceşti oameni,

moştenirea se află în ceruri, unde cândva slava cea veşnică îi va răsplăti pentru toate strădaniile şi pentru toate lipsurile îndurate.

La mijlocul celui de al doilea verset al psalmului, tatăl se opri dintr-odată, înălţă capul şi ascultă cu atenţie.

— Linişte! exclamă el şi întrerupse cântecul.

În clipa aceea mama strigă din pat:

— A sunat cineva la poartă!

De data asta auziră cu toţii clopotul cel greu de la celălalt capăt al casei, şi sunetul lui neobişnuit în tăcerea adâncă a serii trezea în mod involuntar neliniştea.

Tatăl ieşi. Străbătu camera de alături, intră în camera lui, cea de lângă poartă, şi deschise geamul.

— Cine-i acolo? Cine sună la ora asta? strigă el.

Cei din salon auziră o voce de bărbat care răspundea din stradă. În timp ce feţele copiilor mai mici se întorceau foarte speriate una spre cealaltă, apoi spre sora lor Signe, care rămăsese la pian, tatăl continuă cu voce răstită:

— Copilul dumitale e bolnav?... Cum te cheamă şi unde stai?...

— Pe Krankstuegade[7]!...

— Bine. Ce vârstă are copilul?

— Un an...

— E ciudat că în oraşul ăsta oamenii se îmbulzesc să ceară ajutorul pastorului numai în caz de primejdie. În viaţa de toate zilele nu simt nevoia să se apropie de Dumnezeu... De ce n-aţi botezat mai demult copilul?... Da, bineînţeles că vin. Duceţi-vă acasă şi pregătiţi tot ce trebuie, ca să fiţi gata până la sosirea mea... Şi aveţi grijă să fie lumină pe scară! mai strigă pastorul în urma omului, care începuse să se depărteze.

Când domnul pastor Sidenius se întoarse în salon, întrebă unde este Peter-Andreas.

— Mă duc îndată să-l chem, răspunse Signe.

Ştia că, din cauza vederii slabe, lui taică-său nu-i

7 Cade : strada. În limba daneză. Ia numele străzii se adaugă gaie, formînd un

plăcea să iasă seara pe polei.

— Boel, du-te de-l cheamă, zise pastorul adresându-se bătrânei servitoare.

Apoi intră în odaia de culcare să se îmbrace.

— Rămâi aici, Signe, ai să-mi ajuţi să-mi pun anteriul.

Între timp, în camera mamei se aprinsese lampa cea mică.

— Îmbracă neapărat ceva gros, johannes, spuse soţia pastorului cu vocea ei descurajată şi abătută. Trebuie să fie tare frig în seara asta. Mi-am dat seama adineauri, după sunetul clopotelor. Signe, adu vesta îmblănită a tatii. E în dulap.

Dar în clipa aceea, bătrâna Boel se întoarse cu vestea că Peter-Andreas nu se află în camera lui şi nu l-a putut găsi nicăieri în casă. Pastorul se ridică maşinal de pe scaunul pe care tocmai se aşezase ca să-şi prindă gulerul.

Pălise. Şi fiindcă citea pe faţa tulburată a femeii că ştie mai multe decât spusese, se apropie de ea şi rosti cu glas poruncitor:

— Ce s-a întâmplat? Vorbeşte! îmi ascunzi ceva.

Văzând supărarea pastorului, femeia începu să tremure de frică şi trecu la mărturisiri. Camera ei se afla lângă a lui Peter-Andreas, pe care-l auzise de câteva ori în ultimul timp ieşind pe furiş noaptea. Acuma, negăsindu-l în cameră, cercetase locul şi găsise geamul de la antreul din faţă întredeschis, iar afară văzuse urme proaspete de paşi pe zăpadă.

În dormitor, mama încercă să se ridice din pat, dar se lăsă din nou pe perne cu un geamăt jalnic şi-şi duse mâna la ochi, ca şi cum ar fi apucat-o deodată ameţeala.

Pastorul veni lângă ea şi-i apucă mâna cealaltă.

— Linişteşte-te, mamă. linişteşte-te, zise el, cu toate că propria lui voce tremura.

— Doamne, îndură-te de noi… oftă femeia.

— Amin! zise pastorul cu tărie, fără să dea drumul mâinii.

În timpul acesta, Peter-Andreas era sus, pe dealul cel

mare dinspre partea de miazănoapte a oraşului, unde o droaie de băieţi mai măricei, plini de voioşie, făceau sport, adică se dădeau cu săniuţa în bătaia lunii, pe şoseaua regală, un drum lat, cu povârnişul lin, care, de-a lungul unei curbe largi, ducea din vârful dealului până în centrul oraşului. Dacă nu te temeai de gardieni şi te avântai, alunecai de-a lungul străzii Norre, ce cobora în pantă abruptă, şi puteai să ajungi până aproape de piaţă, în faţa primăriei.

În timpul coborâşului, aveai cea mai largă şi deschisă perspectivă asupra întregului ţinut. Mai întâi descopereai oraşul acoperit de zăpadă, cu luminile roşii ale felinarelor pe străzi şi strălucirea albă a acoperişurilor în bătaia lunii; după aceea vedeai fiordul îngheţat şi malurile troienite şi, în fine, îndepărtatele ţarini, satele, pădurile şi câmpiile acoperite de zăpadă. Deasupra, cuprinzând toată această privelişte, se desfăşura un cer înalt, strălucitor ca mătasea, pe care stelele şi luna păreau că se joacă de-a v-aţi-ascunselea îndărătul norilor, ca şi cum şi aştrii cei bătrâni s-ar fi molipsit de veselia copiilor.

„Păzea”. În chiote voiniceşti şi fluierături stridente, săniuţele cu tălpi de şină zburau la vale pe pârtia îngheţată şi lunecoasă. Băieţii le conduceau cu ajutorul unor bâte lungi cu vârfuri ascuţite, pe care le târau în urma lor în chip de cârme, şi săniuţele săltau peste orice piedici cu uşurinţa unei bărci pe valuri. Ici-colo, la marginea drumului, vedeai grupuri de slujnice tinere, cu basmale pe cap, cu mâinile înfăşurate în şorţuri ca într-un manşon. Din când în când, câte un „sportiv” mai cădea pe spate şi rămânea acolo, pe pârtie, ca un călăreţ trântit de cal. Atunci săniuţa goală zbura mai repede la vale, în timp ce din grupurile de fete se înălţau râsete necruţătoare, însoţite de chiuiturile băieţilor care treceau în zbor pe acolo.

În astfel de cazuri, cel mai rău o păţeau băieţii de la liceul clasic, „puii de studenţi”, cum li se spunea, care erau în vădită minoritate. De aceea, cine atrăgea asupra lor o

asemenea înfrângere cădea în dizgraţia lui Peter-Andreas.

În ce-l priveşte, băiatul pastorului conducea cu siguranţă deplină săniuţa lui lungă, frumoasă, vopsită în roşu şi botezată „Vulturul sângeros”, luată pe credit de la un rotar din oraş şi ascunsă în timpul zilei pe un şantier. Uşor şi fără zgomot, aproape ca zburând prin aer, pe tălpicele ei englezeşti, aşa trecea săniuţa, în timp ce Peter-Andreas urla într-una: „Păzea ” Obrajii lui bucălaţi ardeau şi ochii îi străluceau de ambiţia de a învinge, de dorinţa de a-i întrece pe ceilalţi.

Lunecând la vale, se ridica din când în când, în plină viteză, îşi răsucea băţul ca o lance deasupra capului şi striga: „Păzea l „în aceste momente simţea dorul clocotitor de viaţă care fierbea într-însul şi vlaga tinereţii lui dornice de afirmare, pe care acasă sau la şcoală trebuia s-o ascundă şi s-o înăbuşe, în asemenea ocazii căpăta o înfăţişare trufaşă, care-l făcea să pară cam caraghios chiar şi în ochii acelora dintre colegi de care-l lega o prietenie mai strânsă.

De jos, de la poalele dealului, răsună deodată un strigăt puternic, în chip de avertisment. Într-o clipă, toţi copiii îşi cârmiră săniuţele spre marginea şoselei şi se tăvăliră în şanţurile adânci de pe cele două laturi. Cei care urcau coasta se pitulară grabnic în dosul troienelor de zăpadă şi al tufişurilor. Numai fetele rămaseră pe loc şi se mulţumiră să-şi plece capul şi să chicotească.

Jos, la răspântia ce ducea spre oraş, se ivise gardianul. îmbrăcat într-o manta lungă, cu plăcuţa de metal strălucindu-i pe piept ca o stea, se opri în capul străzii întunecoase, în bătaia lunii.

Datul cu săniuţa pe şosea fusese strict interzis pentru a feri caii ţăranilor care veneau la oraş să alunece pe pârtie. De aceea băieţii puseseră iscoade în anumite puncte de la poalele dealului, ca să nu fie luaţi prin surprindere. În clipa aceea, temutul gardian se afla acolo, jos, cu privirile aţintite asupra şoselei, rămasă dintr-odată pustie, în timp ce din şanţuri răsuna, ici şi colo, câte-un

„cu-cu”, rostit cu jumătate de gură, sau câte-un „mi-au”, urmat de chicoteli şi râsete.

Gardianul ridică ameninţător bastonul şi, dând din cap, porni înapoi spre oraş. Curând, ţignalele gardiştilor se auziră iarăşi din depărtare, şi peste câteva minute jocul era în toi de-a lungul întregii pârtii.

În vremea asta, un ucenic mai vârstnic izbutise să convingă o fată să se aşeze pe săniuţa lui. Văzându-i, în pieptul lui Peter-Andreas se aprinse flacăra ambiţiei. În timp ce cobora cu săniuţa, se opri în dreptul unor fete care chicoteau şi o pofti pe cea mai înaltă dintre ele să vină cu el.

Fata se codi puţin, apoi se-nvoi şi se aşeză călare pe săniuţă, în faţa lui.

Plin de îndrăzneală, Peter-Andreas îşi cuprinse cu braţele prada, şi „Vulturul sângeros” o zbughi la vale. „Păzea ” urlă el din rărunchi.

Trebuia să anunţe întregii lumi izbânda sa.

— Îl văzuşi pe Peter-Andreas?…

— Da, el era…

Vorbele acestea, care ajunseseră la urechile băiatului aflat în plină viteză, fuseseră rostite de doi colegi care urcau coasta trăgându-şi săniuţele după ei. Înregistrând tonul de admiraţie involuntară din cuvintele lor, Peter-Andreas simţi cum îi creşte inima în piept.

În timp ce zburau nebuneşte, fata, o codană cu ochi căprui şi păr negru cârlionţat, întoarse capul spre el, îl privi cu simpatie şi râse cu gura ei mare, roşie, întredeschisă, ceea ce aprinse vâlvătăi în obrajii [băiatul lui. Visuri vechi zise deşteptau din nou în pieptul său… Visuri despre o viaţă fericită de nomad pe cuprinsul stepelor nemărginite, visuri despre o viaţă veşnic călătoare, fără griji, despre un cămin cu înfăţişare de cort sau de colibă de pământ; se vedea singur în mijlocul stelelor şi al norilor călători.

Săniuţa se oprise jos, la marginea oraşului, şi fata vru să se ridice în picioare ca să se întoarcă lângă prietenele

ei, dar Peter-Andreas o sili să răonână pe loc, nu voia să-i dea drumul, şi o trase el singur în sus, pe pârtie. Se opintea la deal pas cu pas, cu povara după el. Îşi închipuia că e un războinic, un viking, care se întoarce dintr-o expediţie în ţări străine, ducând drept pradă de război o femeie minunată, o prinţesă răpită, care de-acum înainte avea să se plece în faţa voinţei lui, colo sus, în casa de bârne, în inima pădurii... Mânat de puterea imaginaţiei, călca apăsat pe povârnişul lunecos, şi efortul pe care-l făcea era atât de mare, încât broboane de năduşeală îi picurau de pe frunte.

În vârful dealului, încălecară din nou săniuţa şi se pregătiră să pornească iar la vale; atunci fata se întoarse spre el şi-l întrebă:

— E adevărat că eşti fiul pastorului? Aşa spun ăştia, întrebarea îl trezi la realitate şi-l făcu să pălească.

— Nu! mârâi el printre dinţi, şi o zvâcnire îi străbătu tot trupul până-n tălpi.

Apoi „Vulturul sângeros” zbură din nou la vale atât de repede, încât tălpicile saniei zbârnâiră.

În clipa aceea, Peter-Andreas îşi dădu seama mai bine decât oricând că nu se afla acasă, în salonul înăbuşitor, în care acum tatăl, fraţii şi surorile sale cântau psalmi şi înălţau rugi, în timp ce afară domnea splendida, încântătoarea noapte de iarnă. Da, ei erau orbi k strălucirea luminii, plini de spaimă faţă de viaţă şi de minunăţiile ei.

În clipa aceea se simţea la o distanţă de mii de kilometri de cei de-acasă, sub un alt cer, în armonie deplină cu soarele, cu stelele şi cu norii călători.

Dar ce se aude? Urechea lui înregistra deodată un sunet bine cunoscut, care venea de acolo, de jos: era dangătul clopotului bisericii. Ca un mesaj dintr-o lume subpământeană, unsprezece bătăi, grele, sumbre, prelungi, se ridicară spre el prin acrul argintiu şi îngheţat. Cât de mult le ura! Pătrundeau ca o disonanţă, oriunde s-ar fi aflat şi la orice oră din zi, în visurile lui de fericire,

sunau ca un avertisment, ca o chemare. Oriunde s-ar fi ascuns, îl ajungeau şi-l urmăreau, ca nişte duhuri nevăzute, pe căile lui interzise.

Primăvara, când se furişa pe câmp, cu zmeul uriaş botezat „Helio”, sau vara, când iola lui plutea pe apa fiordului la pescuit… dangătul acela fantomatic i se insinua în urechi la fiecare sfert de oră, ca un murmur evocator…

„Păzea!” strigă el pentru a acoperi glasul clopotelor şi o strânse şi mai energic în braţe pe fata din faţa lui, de parc-ar fi vrut să sfideze pe cineva.

Fata se întoarse din nou spre el, zâmbi şi-i aruncă o privire care-l străbătu ca un fior plăcut.

— Eşti frumoasă, îi şopti el la ureche. Cum te cheamă?

— Oline.

— Şi unde locuieşti?

— Pe Uliţa Fierarilor… în casa lui Riisager. Dar tu unde stai?

— Eu?

— Da. Dacă nu eşti fiul pastorului, cine eşti?

— Cine sunt?… Eu?… Asta nu pot să-ţi spun… dar n-ai vrea să ne întâlnim mâine seară pe Voldgade?

— Ba da… Cu plăcere.

Fără să se mai gândească la vreo primejdie, deşi depăşise marginea oraşului, Peter-Andreas luneca acum cu toată viteza tot mai departe, pe Narregade la vale, când la un colţ de stradă o namilă de om îi ieşi în cale şi răcni: „Stai.”, agăţând săniuţa cu capătul încovoiat al unui ciomag.

Sania se răsturnă, şi perechea îmbrăţişată se tăvăli în zăpadă. Fata scoase un ţipăt şi fugi, în timp ce Peter-Andreas se pomeni în braţele vânjoase ale gardianului Ole.

— Vino-ncoace, puşlama! Las că vă-nvăţ eu minte, ai dracului de copii, să vă bateţi joc de autorităţi! Nicio vorbă! Al cui eşti, blestematule?

Peter-Andreas pricepuse îndată că avea nevoie de prezenţă de spirit ca să scape din strânsoare. De aceea,

repede şi aproape pe nerăsuflate zise:

— Bine că v-am întâlnit, domnule paznic. S-au încăierat rău băieţii acolo sus pe deal. Ucenicul Iversen a scos cuţitul. Grăbiţi-vă… a turbat de tot!

— Ce tot spui?

— Da. L-a tăiat pe Alfred, băiatul primarului. Numai de n-o fi murit… zace acolo, sus, într-o băltoacă de sânge…

— Fiul primarului… oftă gardianul şi-i dădu drumul din strânsoare.

— Eu dau o fugă să anunţ familia lui şi să-l aduc pe doctorul Carlsen, zise Peter-Andreas, înşfăcând frânghia săniuţei.

Până să se dumerească gardianul, spălase puţină.

Era aproape miezul nopţii când sări gardul vecinului şi se strecură binişor pe fereastra antreului din faţă, pe care o lăsase întredeschisă la plecare. Se descălţase afară, şi acum se furişa tiptil spre scara ce ducea la pod. În clipa aceea uşa dinspre birou se deschise pe neaşteptate, şi tatăl lui îi apăru în faţă, ţinând lampa în mâna ridicată.

Un timp, tatăl şi fiul rămaseră astfel faţă-n faţă, fără să spună un cuvânt. Se auzea doar clinchetul abajurului lămpii, pe care pastorul Sidenius o ţinea cu o mână tremurătoare.

— Te furişezi ca un hoţ când intri şi când ieşi din casa tatălui tău, zise, în sfârşit, pastorul. De unde vii? adăugă după un timp, coborând glasul, de parcă s-ar fi temut să-i audă răspunsul.

Peter-Andreas îi spuse pe unde umblase, fără ocol şi fără să mintă. În clipa aceea îl dispreţuia prea mult pe taică-său ca să mai fie în stare sănt mintă. Şi fiindcă trecuse, oricum, la mărturisiri, recunoscu şi achiziţionarea „Vulturului sângeros” şi datoria către rotar.

— Va să zică aici ai ajuns! spuse taică-său, fără să arate că inima i se uşurase de temeri mai grave.

Ştia că existau în oraş câteva locuri ascunse ale pierzaniei şi se temuse ca băiatul să nu fi urmat vreun exemplu rău, lăsându-se atras într-un astfel de loc.

— Du-te de te culcă, urmă el. Ai fost şi eşti un copil păcătos. Mâine stăm de vorbă mai pe-ndelete.

Când, a doua zi dis-de-dimineaţă, fu chemat în salon la rugăciune, Peter-Andreas se aştepta la o repetare a scenei solemne la care fusese supus după ce furase merele. Signe era aşezată la pianul luminat de o singură lumânare. Restul salonului era cufundat în întuneric şi frigul era atât de puternic, încât din gura celor care cântau ieşeau aburi.

Se cântară doi psalmi şi se recită *Crezul*, fără să se facă vreo aluzie la cele întâmplate în ajun. Nici mai târziu în cursul zilei nu-i spuse nimeni nimic în această privinţă. Pastorul rămăsese toată dimineaţa lângă patul soţiei sale, şi amândoi părinţii ajunseră la concluzia că orice încercare de a schimba fitea băiatului prin persuasiune era acum zadarnică. Singură nădejde era că experienţa vieţii şi pronia cerească îl vor ajuta să se îndrepte. Nu se luă altă măsură decât aceea de a se bate nişte piroane lungi, cu vârfuri ascuţite şi îndreptate în sus, în gardul care-i despărţea de casa vecinului. Pe de altă parte, tatăl hotărî că de aici înainte va verifica în fiecare seară dacă băiatul e în patul său.

Lui Peter-Andreas totul îi era indiferent. Niciuna dintre hotărârile alor săi, bune sau rele, nu-i mai făcea vreo impresie. Trecuse vremea când visa să pună un capăt suferinţelor printr-un gest aventuros – o revoltă făţişă sau o evadare tainică – să pornească în lume la voia norocului, în căutarea împărăţiei pe care i-o făgăduiau visurile sale. Era acum destul de mare şi de înţelept ca să-şi dea seama că modul cel mai sigur şi mai rapid de a-şi cuceri independenţa era să-şi termine şcoala. Puţin după aceea, găsi alte mijloace de a înşela vigilenţa tatălui. Seara, după ce totul se liniştea în casă, pe o frânghie legată în dreptul ferestrei, cobora pe acoperişul porţii de intrare, şi de acolo luneca în stradă de-a lungul unui burlan. În felul acesta reuşi să petreacă multe nopţi cu lună plină pe malul fiordului, pescuind eu undiţa lui dragă. La întoarcerea

acasă dăruia peştele gardianului de noapte, ca să-l convingă să-şi ţină gura. Găsise prilejul să reînnoiască şi prietenia cu Oline, cea cu ochi negri, fata din casa Riisager. Se întâlniseră în câteva seri pe unul din şantierele mari ale oraşului. De altfel, terminase destul de repede cu ea. Vulgaritatea fetei, grosolănia expresiilor şi gesturilor ei îl ruşinaseră, şi într-o seară, când ea întrecuse pur şi simplu măsura trivialităţilor, o îmbrâncise ruşinat, după care nu mai căutase s-o revadă.

Nimic nu-i plăcea mai mult decât portul şi viaţa aceea – de altminteri, destul de sărăcăcioasă – care pulsa pe cheiuri între cargourile cu cărbuni şi micile vase suedeze încărcate cu cherestea. Era acolo o prăvălioară, cu al cărei stăpân se împrietenise. Îşi petrecea adesea orele libere aici, ascultându-i pe marinari povestindu-şi aventurile din ţări străine, vorbind despre capacitatea marilor transatlantice, care puteau transporta până la două mii de pasageri, despre viaţa din marile porturi, cu şantierele şi docurile lor imense.

Cu toate acestea, viaţa de marinar nu-l ispitea. Îşi alesese un ţel mai mare: voia să devină inginer. I se părea că meseria aceasta îi oferea cele mai mari posibilităţi de realizare a visurilor sale de viaţă. Dorea o existenţă mândră, de nomad, bogată în aventuri şi în întâmplări palpitante. În afară de asta, prin alegerea unei profesiuni pur practice, înţelegea să se distingă în modul cel mai categoric de restul familiei şi să rupă cu tradiţiile ei seculare. Alegerea aceasta constituia o sfidare conştientă mai ales a tatălui său, care vorbea de obicei cu dispreţ despre entuziasmul cu care lumea întâmpina marile progrese tehnice ale vremii. Aşa, de pildă, într-un rând, când se stârnise oarecare agitaţie printre cetăţeni în legătură cu o propunere având drept scop însufleţirea activităţii lâncezinde a portului prin executarea unor lucrări de adâncire a intrării fiordului, pastorul îşi exprimase dispreţul. „Oamenii aceştia au veşnice preocupări şi griji pentru orice în afară de singurul lucru

cu adevărat important”… spusese el.

Din ziua aceea, Peter-Andreas a ştiut că va fi inginer. De altfel, căpătase şi în şcoală îndrumări în acest sens. În timp ce majoritatea profesorilor renunţaseră de mult să se ocupe de el, socotindu-l incapabil să ajungă la un rezultat serios, băiatul îşi găsise cu timpul un prieten şi un ocrotitor în persoana profesorului de matematică.

În mai multe rânduri, când pastorul Sidenius, pierzându-şi răbdarea, hotărâse să-l retragă de la şcoală şi să-l dea la o meserie, acest bătrân profesor, fost militar, avusese numai cuvinte pline de laudă pentru calităţile băiatului.

Ai fi zis că părerea bătrânului soldat era determinată de o deplină înţelegere faţă de elev, s-ar fi zis că-i făcea o deosebită plăcere să-l reducă la tăcere pe pastorul care-şi judeca fiul cu atâta asprime.

De altfel, era o perioadă în care părerile orăşenilor despre pastorul Sidenius şi casa lui erau pe cale să se schimbe. Trecerea timpului şi obişnuinţa îşi îndepliniseră treptat rolul împăciuitor şi în această privinţă.

La pomenita schimbare contribuise şi împrejurarea că o parte dintre bătrânii negustori şi crescători de vite, care mai înainte dădeau tonul opiniei publice, muriseră în decursul anilor, şi – ceea ce era esenţial – se dovedise că nici activitatea comercială, nici averea celor mai mulţi dintre ei nu justificau autoritatea pe care o câştigaseră în toate problemele oraşului.

Unii fuseseră oameni de afaceri de şcoală veche, oameni care, cu mândria lor ţărănească, nu voiau să admită că vremurile îi depăşiseră şi dispreţuiau şi nesocoteau formele noi, pe care dezvoltarea mijloacelor de transport le dăduse comerţului. Mai multe familii bune din oraş, care mai înainte trăiseră pe picior mare graţie averilor moştenite, decăzuseră după război şi ajunseseră să trăiască aproape în mizerie, P? măsură C? bunăstarea se topea, creştea nevoia de a găsi consolarea în religie. Cuvintele pline de autoritate ale pastorului Sidenius

despre deşertăciunea lumii trecătoare şi despre adevărata bogăţie a săracilor şi a celorlalţi oropsiţi începeau să se bucure de înţelegere, trezind ecouri puternice tocmai în rândurile celor care înainte îi stătuseră împotrivă. Numărul credincioşilor care veneau duminica la biserică creştea tot mereu şi nu se mai întâmpla să treacă vreun cetăţean pe stradă fără să-l salute, mai ales când era îmbrăcat în haine preoţeşti.

În timp ce se petreceau acestea, sună, în sfârşit, şi ceasul eliberării lui Peter-Andreas.

Mulţumită stăruinţelor energice ale bătrânului profesor de matematică, pastorul îi îngădui să plece la Copenhaga şi să se înscrie la Institutul politehnic. Băiatul împlinise 16 ani.

Într-un amurg frumos de toamnă, în timp ce vaporul de pasageri care făcea curse săptămânale pornea încet printre malurile încă verzi ale fiordului, Peter-Andreas se afla la pupa, cu traista pe umăr, şi privea înapoi spre oraşul care se proiecta din ce în ce mai întunecat pe cerul împurpurat al înserării.

Despărţirea de cămin nu-l costase nicio lacrimă. Până şi de maică-sa se despărţise fără mari frământări sufleteşti. Şi totuşi, aşa cum sta acolo, în costumul lui cel nou, făcut la croitor, cu o bumaşcă de o sută de taleri cusută în căptuşeala vestei, privind mulţimea de acoperişuri şi turla greoaie de piatră a bisericii care dispăreau în orizontul luminos, se simţi cuprins de emoţie, şi în piept îi încolţi un sentiment de recunoştinţă. I se părea acum că nu se despărţise aşa cum se cuvenea de părinţi şi de casă şi de ai săi, că ar fi dorit să se întoarcă să-şi mai ia o dată rămas bun ca lumea; dangătul depărtat al clopotelor bisericii, care ajungea până la el pe deasupra ogoarelor, ca un ultim salut şi ca o dojană venită de acasă, trezi în el acum numai un sentiment de împăcare.

Această stare de spirit se menţinu la începutul şederii lui la Copenhaga, ba chiar se accentuă cu timpul, în măsura în care căzuse pradă şi el sentimentului

caracteristic de izolare care copleşeşte la început pe provincialul sosit într-un oraş mare, plin de nenumărate figuri străine şi indiferente.

Nu cunoştea pe nimeni în Copenhaga. Niciunul dintre colegii lui nu ajunsese încă în capitală, toţi erau la şcoală, în aşteptarea studenţiei. În primele săptămâni se simţise atât de singur, încât se lăsa pradă descurajării. Adesea se ducea pe Cheiul Bursei, să vadă dacă nu sosise cumva de prin părţile lui vieiinul din vasele care transportau mere, ca să poată sta de vorbă cu căpitanul despre orăşelul lui şi despre cunoscuţi comuni. Numai sentimentele faţă de tatăl său nu suferiră nicio schimbare esenţială. Când voia să le dea veşti despre el, scria întotdeauna mamei.

Thomas, unul dintre fraţii mai mari, îşi terminase de un an studiile şi fusese numit capelan undeva, la ţară. Celălalt frate, Eberhard, locuia în mod permanent în oraş, dar pentru moment era plecat într-o călătorie; însă chiar şi atunci când se întoarse acasă, cei doi fraţi aproape că nu se vedeau. Eberhard, o fire circumspectă şi fricoasă, ducea o viaţă retrasă, de teamă să nu intre în contact cu cineva care i-ar fi putut strica reputaţia, în consecinţă, era foarte stingherit de renumele prost al lui Peter-Andreas, care sosise aşa, tam-nisam, şi ţinuse să-şi afirme prezenţa înainte chiar de a fi student.

În primele luni, Peter-Andreas locui într-o mansardă mizerabilă din centrul oraşului, cu vederea spre o sumedenie de acoperişuri roşii. Mai târziu se mută spre periferie, instalându-se la o pereche de bătrâni, într-o casă din cartierul Nyboder.

Cu o zi înainte de Ajunul Crăciunului, Peter-Andreas plecă acasă cu trenul, după ce-şi anunţase sosirea printr-o scrisoare de câteva rânduri.

În timpul călătoriei nesfârşite prin Zelanda şi Fionia, călătorii veseli care umpluseră compartimentul îi aminteau cu ce emoţie era întotdeauna aşteptată întoarcerea acasă a fraţilor mai mari; îşi amintea cum se aprindeau lămpile în camere şi cum întârziau cu masa de seară până după

sosirea trenului, pentru ca primirea să fie cât mai sărbătorească. Se gândea şi la foştii săi colegi, care probabil aflaseră că soseşte şi vor veni poate să-l întâmpine la gară.

Compartimentul în care luase loc se golise treptat, în timp ce străbăteau Iutlanda, şi, până la urmă, rămase singur. Se întunecase. În compartiment ardea o lampă, în timp ce afară vântul şi ploaia izbeau în ferestrele vagonului. Auzi zgomotul pe care-l făceau roţile trenului trecând peste un pod. Inima începu să-i bată cu putere: cunoştea zgomotul acesta, era podul de la Skaerbaek. Mai avea cinci minute!

Se repezi la geamul aburit. Da, se vedea râul. Iată poienile şi dealurile Skaerbaekului. Trenul intră într-o curbă, şi primele lumini ale oraşului apărură prin ploaie şi ceaţă.

Soră-sa, Signe, care venise să-l întâmpine, se afla pe peron. Peter-Andreas avu un sentiment de uşoară nemulţumire când o zări. Fata aştepta pe peron, puţin adusă de umeri, îmbrăcată într-un palton cam scurt şi foarte uzat. Purta mănuşi de lână neagră, şi fusta îi era atât de scurtă, încât deasupra picioarelor mari, încălţate în galoşi, i se vedeau gleznele lungi şi subţiri. Frate-său se simţi stingherit de înfăţişarea ei, care o expunea bârfelilor.

În afară de asta, fusese încredinţat că va fi întâmpinat de cei doi gemeni mai mici, şi faptul că tocmai Signe venise să-l primească îi trezi bănuieli, fiindcă, dintre toţi fraţii şi surorile, cu ea se înţelegea cel mai puţin.

În drum spre casă înţelese curând din spusele surorii că părinţii nu erau prea încântaţi de venirea lui; găseau cel puţin nesăbuită hotărârea de a lua vacanţă de pe acum. De altfel, o călătorie atât de lungă costa mulţi bani, adăugă Signe, şi el ar fi trebuit în orice caz să ceară mai întâi încuviinţarea tatii.

Sentimentele lui Peter-Andreas se răciră considerabil încă înainte de a fi ajuns acasă. Când intră în salon şi-şi zări tatăl aşezat la locul obişnuit, în fotoliul vechi şi

decolorat, cu abajurul verde în faţa ochilor, regretă îndată că nu rămăsese la Copenhaga.

După oarecare şovăială, taică-său îi ură bun sosit şi-l mângâie pe obraz. Uşa dinspre sufragerie era închisă, şi Peter-Andreas auzi că cineva freca podeaua. Iar când văzu pe masă o tavă cu sandvişuri, înţelese că ceilalţi mâncaseră înainte de sosirea lui.

Mama era în pat, ca de obicei. îi ură bun venit cu sinceritate şi cu căldură şi-l sărută mişcată pe amândoi obrajii. Dar inima lui Peter-Andreas se răcise. Era prea tânăr ca să înţeleagă că nu e nedreptăţit. Ceea ce i se întâmpla era soarta firească a celor mai mici în familiile numeroase, unde copiii cei mari monopolizează dragostea părinţilor. Chiar dacă în asemenea cazuri dragostea părinţilor nu scade, ea îşi schimbă totuşi caracterul şi pierde bucuria ineditului, care pune în lumină, în chip atât de sărbătoresc, fiecare progres al celor mai mari.

La ora culcării, rămas singur în mansarda lui cea veche, Peter-Andreas râse singur de el. Îşi bătu joc de sentimentalismul său şi jură pe ce avea mai scump că nu se va mai lăsa furat de astfel de sentimente.

Şi în timp ce sărbătoarea Crăciunului se desfăşura cu toată pompa, cu veşnicele slujbe la biserică, cu cântări şi psalmi mulţi, el se simţea cu desăvârşire străin de ceea ce se întâmpla în jurul lui şi număra ceasurile care-l mai despărţeau de plecare şi de momentul când va fi din nou liber şi independent la Copenhaga. De altfel, şi întâlnirile cu foştii colegi îl dezamăgiră. Unii dintre ei, sub influenţa părinţilor, de-abia binevoiseră să-l recunoască. Întrucât tatăl şi fraţii lui vorbeau în silă despre el, oamenii din oraş ajunseseră la concluzia că o luase pe căi greşite. O parte dintre foştii lui colegi începuseră încă de pe acum să se considere viitori posesori de diplome universitare.

Îi vizită pe toţi, dar nimeni nu-l rugă să revină.

Îndată după Anul nou, Peter-Andreas se întoarse la Copenhaga.

Capitolul II

Pe vremea când se petreceau cele povestite, bătrânul pensionar Olufsen din Hiertensfrydgade, fost şef de echipaj de cursă lungă, se număra printre locuitorii cei mai cunoscuţi şi mai stimaţi din cartierul Nyboder. În fiecare dimineaţă, când ceasul din turnul bisericii Sfântul Paul bătea ora 11, omul acela înalt, slab şi puţin adus de spate putea fi văzut ieşind, cu mersul lui uşor legănat, pe uşa joasă a unei case scunde cu două etaje, al cărei etaj superior era locuit de el. Se oprea o clipă pe trotuar şi privea în sus, spre nori, ca un adevărat marinar, apoi îşi rotea privirea împrejur asupra acoperişurilor, de parcă ar fi examinat încărcătura unor corăbii. Purta un palton cam decolorat, dar periat foarte conştiincios, la butoniera căruia se vedea o panglică lată a ordinului „Dannebrog" 1. Pe capul cărunt avea un joben cenuşiu, iar în mâna stângă, care se sprijinea de o umbrelă, ţinea o mănuşă de piele veche şi zbârcită. Cu mâna dreaptă dusă la spate, pornea cu paşi mărunţi, înceţi şi precauţi pe pietrele lucioase ale caldarâmului. În momentul acela, în oglinda mobilă instalată în dreptul ferestrei salonului, apărea chipul soţiei sale, care-l urmărea cu privirea până ce trecea cu bine rigola adâncă din colţul străzii. Stătea aşa la geam, într-o cămaşă de noapte cu flori mari, cu bigudiuri din hârtie de ziar în dreptul urechilor, şi se bucura de aspectul îngrijit al soţului, mândră şi satisfăcută, de parcă ar fi fost exclusiv opera ei.

Când trecea în dreptul punctului de pază de la Nyboder, pe lângă stâlpul înalt de care atârna un clopot de alarmă, şeful de echipaj îşi muta umbrela în mâna dreaptă, pentru a putea să-Iuta cu mina înmănuşata, în caz că vreuna dintre santinele i-ar fi prezentat onorul militar, lucru la care ţinea foarte mult şi pe care-l remarca întotdeauna cu plăcere. După aceea făcea colţul şi, trecând prin Kamelgade, se îndrepta spre piaţa Amalienborg, unde era zilnic prezent la ora când trecea garda palatului. După ce asculta un timp muzica, se întorcea spre Store Kongensgade, şi trecând prin Borgergade, se îndrepta spre

centru.

Aici era dincolo de graniţele fostului său domeniu, aici nimeni nu-l mai cunoştea pe şeful de echipaj Olufsen, cel care fusese decorat de rege personal cu ordinul „Dannebrog”; pe scurt, aici devenea un simplu pieton, care-şi făcea plimbarea şi pe care ceilalţi trecători îl puteau lovi nepedepsiţi cu cotul când treceau pe lângă el. Când ajungea aici, spatele şi genunchii se încovoiau involuntar şi mai mult, şi Olufsen, puţin înfricoşat, înainta poticnindu-se, din cauza picioarelor lui bolnave, prin mulţimea de trecători grăbiţi. Nu trecea niciodată mai departe de Kobmagergade. Tot ce se afla dincolo de această stradă nu mai era pentru el adevărata Copenhagă, ci un fel de periferie atât de depărtată, încât nici nu pricepea ce fel de sălbăticiuni locuiau acolo.

Pentru el, arterele principale ale oraşului erau Adelsgade şi Borgergade; afară de acestea, mai făceau parte din lumea lui şi cartierul Gronne-Svaerte-Regnegaţie, şi birourile Vămii, împreună cu Holmen.

La întoarcere, numai după ce ajungea în dreptul ultimului atelier de perii din Antonistraede, sau după ce se abătea pe la biblioteca de împrumut „Jomfru Jordan” din Silkegade, ca să schimbe o carte pentru soţia lui, o lua înapoi spre casă.

De obicei, însă, mai treceau câteva ceasuri până ajungea în Hiertensfrydgade. Obişnuia să se oprească pe la toate răspânţiile ca să privească mulţimea şi aglomeraţia de vehicule. În ciuda celor 80 de ani ai săi şi a ochilor ce lăcrămau, avea încă o privire ageră pentru toate slujnicele şi mai ales pentru cele care umblau cu braţele goale. Când se întâmpla ca vreuna să treacă foarte aproape de el, îi şoptea ceva, apoi o lua repede din loc, chicotind şi cu capul în pământ.

În mod obligatoriu se mai oprea şi în faţa magazinelor ca să privească mărfurile expuse în galantare şi să-şi memoreze toate preţurile, începând cu îmbrăcămintea de corp din prăvăliile negustorilor de lână

şi până la giuvaierurile şi diamantele din vitrinele bijutierilor. Lucrul acesta nu-l făcea fiindcă s-ar fi gândit vreodată să cumpere ceva – de altfel, ar fi fost şi cu neputinţă, deoarece soţia lui, care-i cunoştea slăbiciunea pentru sexul frumos, nu-i lăsa niciodată bani. îi plăcea să intre în magazine cu buzunarele goale, să se bucure de amabilitatea vânzătorilor, să spună că doreşte să vadă diferite obiecte, să întrebe de preţurile celor mai scumpe, apoi să plece, asigurând că o să mai dea pe acolo.

După-amiezile şeful de echipaj şi le petrecea acasă, în salonul său, o încăpere scundă, care semăna cu o cabină de vapor şi avea un rând de ferestre mici spre stradă. Şedea aici în cămaşă, cu o calotă pe cap şi privea afară la cârdurile de ciori aproape domesticite, care croncăneau pe acoperişurile caselor de peste drum, sau se războiau jos pe caldarâm în jurul lăzilor de gunoi ce zăboveau încă la ora aceea în porţile caselor de pe strada" pustie şi liniştită. Din când în când se aşternea ca un văl peste ochii săi spălăciţi. Capul îi luneca pe piept, iar gura i se rotunjea. Atunci nevastă-sa îi spunea, făcând aluzie la mormăitul acela caracteristic pe care-l scotea şeful de echipaj când era gata să adoarmă: „Iar fierbi mazăre, tătucule?" În fiecare după-amiază doamna Olufsen îşi avea locul de predilecţie pe un scaun scund lângă sobă, croşetând şi citind totodată câte un roman deschis pe genunchi, ale cărui pagini le întorcea cu cotul, ca să nu se întrerupă din lucru. Dincolo, în odaia care avea uşa deschisă spre curte, şedea adeseori, cosând, o fată bălaie. Era fata lor adoptivă, Trine. La geamul camerei ei, un canar sărea pe beţişoarele coliviei.

Doamna Olufsen era aproape tot atât de înaltă ca şi soţul ei, însă mult mai voinică, avea un fizic de „jandarm călare", avea chiar şi-o urmă de mustaţă sură pe buza de sus. Când o vedeai robotind dimineaţa prin casă, în cămaşa de noapte înflorată, cu bigudiurile în păr, înfăţişarea ei nu era prea atrăgătoare. După-amiază, însă, după ce punea corsetul şi rochia neagră de merinos şi după ce-şi ascundea sub o bonetă cu panglici creştetul capului

aproape pleşuv, aranjându-şi buclele din dreptul tâmplelor cu atâta grijă, încât îi încadrau cu oarecare cochetărie obrajii nu cu desăvârşire ofiliţi, aproape că-ţi venea să crezi ce se spunea în cartierul Nyboder despre frumuseţea ei de odinioară.

Şeful de echipaj şi soţia lui alcătuiseră o pereche armonioasă şi fericită.

Şi dacă şeful de echipaj nu respectase totdeauna cu stricteţe litera legii, în schimb se poate afirma că nevastă-sa fusese credincioasă pentru amândoi, cu toate că în tinereţe nu-i lipsiseră admiratorii. Dacă ar fi să dăm crezare zvonurilor, un prinţ de la curte, veşnic în goană după femeile tinere din Nyboder ale căror bărbaţi plecau în curse lungi pe mări, o prinsese într-o seară la un colţ pe Haregade şi, după ce-i spusese cine era, îi făcuse o propunere galantă. Se pare că doamna ar fi făcut o plecăciune şi, lăsând ochii în pământ, l-ar fi urmat în tăcere până pe o alee întunecoasă şi izolată din spatele meterezelor[8]. Dar acolo, în locul acela singuratic, îl înşfăcase brusc pe prinţişorul cel mărunţel şi ofilit şi, aşezându-l de-a curmezişul pe genunchi, îi administrase din toată inima un toc de bătaie la fund, ceea ce nu a fost prima corecţie primită de la o femeie furioasă din Nyboder, dar, în schimb, fu cea mai zdravănă.

Consideraţia de care se bucura această pereche de bătrâni din partea concetăţenilor data de mult, şi căminul lor rămăsese şi acum locul de întâlnire preferat al diferitelor personalităţi de frunte din Nyboder. Puţine la număr erau casele din cartier în care tradiţiile de sociabilitate să fi fost atât de puternice ca în casa celor doi bătrâni din Hiertensfrydgade.

În afară de sărbătorile religioase obişnuite şi de celelalte zile de rugăciune şi de reculegere care se sărbătoresc de întreaga creştinătate cu mâncare îmbelşugată şi *punch* cald, ei mai serbau, an de an, şi o mulţime de aniversări de familie. Printre acestea se

8 Vechile fortificaţii ale oraşului Copenhaga.

număra aniversarea intrării canarului Peter în sânul familiei; apoi venea petrecerea pentru comemorarea zilei când fusese amputat degetul mare de la piciorul şefului de echipaj, operaţie petrecută cândva, de multă vreme, şi impusă de o necroză. Dar mai importantă dintre toate era ziua când i se aplicau ventuze doamnei Olufsen, zi care cădea în fiecare primăvară când vremea se încălzea şi începea întotdeauna cu un *chokoladefrokost2* dat în cinstea bărbierului care-i făcea tratamentul.

La aceste ocazii, cei doi soţi primeau totdeauna vreo şapteopt vechi prieteni ai casei, care de mai bine de patruzeci de ani îşi sărbătoreau în comun aniversările. Aşa, de pildă, erau maistrul dogar pensionar Bendtz, de pe Tulipangade, subofiţerul pensionar Mrup, din Delfingade, maistrul tunar Jensen şi maistrul mecanic Fuss, de pe Krokodillegade, toţi cu nevestele. Nici modul de desfăşurare a acestor reuniuni nu suferise timp de o generaţie vreo schimbare demnă de a fi amintită.

După ce toţi musafirii soseau şi se adunau în odaia care dădea spre curte, şeful de echipaj deschidea uşa salonului, unde era pusă masa, şi poftea lumea la dejun cu aceeaşi glumă tradiţională: „A sosit momentul să ne ocupăm de ceva”. După ce fiecare invitat îşi ocupa locul şi după ce gazda aducea la masă găsea aburindă ori şunca, maistrul mecanic Fuss exclama tot atât de invariabil, răsturnându-se cu prefăcută uimire pe spătarul scaunului: „Nu, zău, doamnă Olufsen, dar ştiu că n-aţi stat degeaba!” la care doamna Olufsen îl apostrofa cu termenul de „flecar bătrân” şi-şi poftea musafirii să se simtă ca la ei acasă.

Se întâmpla uneori ca în asemenea momente uşa să se deschidă, lăsând să apară un tânăr cu păr cârlionţat, a cărui sosire era totdeauna salutată cu unanime exclamaţii de bucurie. Toţi aceşti oameni vârstnici se ridicau respectuos în picioare şi-i întindeau mâna, iar fata adoptivă – micuţa Trine – care îşi schimba brusc culoarea feţei, se grăbea să-i aducă un scaun din camera alăturată, un tacâm curat şi o farfurie caldă de la bucătărie.

Acest tânăr străin nu era altul decât chiriaşul lui Olufsen, politehnicianul Sidenius, în vârstă de 21 de ani, care locuia de multă vreme la parter, în cele două cămăruţe cu vederea spre curte ce ţineau de apartamentul şefului de echipaj. În casa asta el era favoritul tuturor, şi pe măsură ce farfuriile şi carafele de rachiu se goleau, atmosfera se înveselea tot mai mult.

Dintre toţi cei prezenţi, singură micuţa Trine, care servea oaspeţii, rămânea tot timpul liniştită şi tăcută. Turna băutura în pahare, aducea pâine, schimba farfuriile, mucărea luminările, oferea sarea, ridica batistele căzute pe jos, aducea apă cucoanelor când le durea câte ceva sau începeau să sughiţă, achitându-se de toate aceste îndatoriri fără vorbă şi făcând atât de puţin zgomot, încât nimeni nu-i observa prezenţa. Era ca şi cum masa ar fi fost servită de un duh nevăzut. De altfel, o treceai uşor cu vederea, aşa mică şi neîmplinită cum era, în ciuda celor 19 ani ai ei. Bătrânii continuau să vadă în ea un copil, ba chiar un copil foarte neajutorat, şi, într-adevăr, Trine era cam mărginită la minte.

Rămăsese orfană şi o crescuse şeful de echipaj, fără să se ştie nimic despre originea ei. Frumoasă nu era, şi chiar pentru tânărul domn Sidenius nu însemna decât un instrument invizibil, care-i curăţa ghetele şi-i ducea rufăria la spălat.

După sosirea bolului cu *punch* şi a feliilor de mere presărate cu zahăr, mesenii se distrau un timp intonând cântece vesele sau patriotice, cu care prilej se remarca în special vocea înaltă de soprană a doamnei Fuss, mai degrabă puternică decât frumoasă.

În timp ce se cânta, Trine dispărea pe neaşteptate, după ce se asigurase că nu lipseşte nimic de la masă şi toţi musafirii erau serviţi. Se ducea la bucătărie şi, aprinzând o luminare la focul ce ardea în vatra deschisă, cobora scara abruptă şi îngustă, o adevărată scară de vapor, pentru a aşterne patul în camera de culcare a lui Sidenius. Acesta locuia în două încăperi mici, umede şi întunecoase, foarte

sărăcăcios mobilate, cu un scăunel cu muşama şi o masă pliantă, pe care zăceau, vraişte, instrumente de desenat şi coli mari de hârtie, pline de linii trase cu creionul.

Trine punea luminarea pe masă, deschidea o fereastră şi rămânea o clipă visătoare, cu mâna rezemată de pervaz, privind spre curticica mărginită de o ulucă şi de o latrină, asupra cărora luna arunca lumina ei romantică. Tresărea deodată, ca şi când s-ar fi speriat de propriile ei gânduri, şi se apuca răbdătoare să facă ordine în cameră. Aduna hainele aruncate pe scaune şi le atârna îndărătul perdelei din colţul odăii de dormit. Rânduia cărţile de pe masă şi micile instrumente de desen, pe care le aşeza în cutiile lor. Deşi tânărul domn nu se obosise să-i dea instrucţiuni în această privinţă, ea ştia locul fiecărui obiect şi unde anume aştepta, ba chiar pretindea Peter-Andreas să-l găsească. Cu instinctul acela pe care-l dă dragostea chiar şi fiinţelor foarte naive, învăţase să-i afle singură obiceiurile; îi ghicise dorinţele şi-i cunoştea acel labirint de toane şi de capricii neprevăzute care ţin de voinţa unui tânăr. Peter-Andreas îi spusese o dată pentru totdeauna – şi cu acest prilej ridicase un deget şi se strâmbase atât de crunt la ea, încât o umpluse de spaimă – că grija faţă de obiectele ce-i aparţineau trebuia să constituie principala ei menire în viaţă. Dumnezeu, îi mai spusese el, îi va cere socoteală în ziua judecăţii de apoi dacă-şi realizase această menire.

Iată de ce Trine circula prin cele două odăiţe şi îngrijea de lucrurile lui cu sentimentul sincer că îndeplineşte o misiune sfântă! Zăbovea, plină de evlavie, în micul dormitor, în timp ce făcea patul, aşeza papucii la îndemână şi punea chibriturile pe marginea măsuţei de noapte. Când, la urmă, lua perna ca s-o netezească, o strângea o clipă la piept, închizând ochii cu o expresie de fericire zugrăvită pe faţă.

Sus, în salon, petrecerea bătrânilor era în toi. Maistrul mecanic Fuss îşi luase ghitara şi, cu toate protestele nevestelor, începuse un cântec deocheat: „O

babă sătulă din Gammelstrand…”

Bărbaţii jubilau. Râdea şi tânărul Sidenius, iar bătrânul maistru dogar Bendtz, în vârstă de 84 de ani, râdea în hohote. Soţiile însă se ridicaseră jignite de la masă şi se retrăseseră în odaia dinspre curte, unde li se servea cafeaua, cu adaos de zahăr candel şi lichior de coacăze negre.

De obicei, musafirii nu plecau decât spre dimineaţă. Perechile porneau împăcate spre casă, într-o stare de beatitudine, cu mângâieri, sărutări şi îmbrăţişări drăgăstoase în plină stradă.

În casa acestor bătrâni dornici de viaţă, care la vârsta lor înaintată goleau încă fără teamă şi până la fund cupa plăcerilor, Peter-Andreas îşi găsise primul refugiu şi o libertate provizorie în drum spre acea ţară a fericirii întrezărită în visurile sale. Găsise aici înţelegere şi bunăvoinţă faţă de acele trăsături ale firii sale pe care cei de acasă voiau să le înăbuşe şi să le stigmatizeze ca fiind ale Diavolului.

Mai ales în primii săi ani de singurătate la Copenhaga fusese recunoscător acestui cămin şi întregului cartier Nyboder, atât de vesel şi de idilic. Nyboder însemna pentru el un crâmpei de provincie uitată în mijlocul capitalei. Mai târziu, pe măsură ce-şi mărea cercul de cunoscuţi, relaţiile lui cu cei doi bătrâni şi cu prietenii lor căpătară un caracter mai sporadic, fără a se întrerupe însă. Cât despre bătrâni, ei continuară să-l iubească şi să-i poarte de grijă ca unuia dintre ai lor. Cu toate că Peter-Andreas făcea tot ce putea ca să-şi ascundă sărăcia, familia Olufsen îşi dădu curând seama de situaţie. Peter-Andreas s-ar fi culcat adesea flămând dacă doamna Olufsen nu l-ar fi poftit cu mult tact să „guste un pic de brânză” sau „să-şi dea părerea” despre o şuncă fiartă chiar atunci.

Cu toate astea, bătrânii nu reuşiseră să-şi dea bine seama de adevărata lui fire. Oricât ar fi fost de vesel şi de vorbăreţ în anumite ocazii, despre el însuşi şi despre

speranţele sale nu vorbea niciodată decât aşa, în glumă. De pildă, când era întrebat unde studiază, răspundea că învaţă la o şcoală de miniştri.

Tot astfel, păstra o tăcere încăpăţânată asupra familiei lui, deşi doamna Olufsen niciodată nu se dădea bătută şi încerca să-l tragă de limbă. Tânărul hotărâse că întregul său trecut era mort, uitat, şi nu-i îngăduia să-l tulbure nici măcar sub forma amintirilor. Se străduia să-şi primenească până în adâncuri cugetul, să şteargă orice urină de umilinţă şi de amar din suflet, ca să ajungă asemenea unei lespezi de marmură hărăzită slovelor strălucitoare de aur ale norocului şi ale izbânzii. Aşa se explică de ce nici pe masa lui de lucru şi nici pe pereţii camerei nu se zărea vreun portret care să-i amintească lui sau altora ceva despre căminul pe care-l părăsise. Peter-Andreas era hotărât să nu-l mai revadă decât în ziua în care va fi în măsură să ceară socoteală şi să condamne.

Iată de ce, dacă ar fi murit pe neaşteptate, nu s-ar fi putut găsi nici în cele mai secrete ascunzişuri măcar o scrisoare, măcar o însemnare care să lămurească cine e şi de unde vine. Îşi schimbase până şi numele, doar – doar va putea să-şi uite cu desăvârşire trecutul. Încetase să iscălească Peter-Andreas, semna pur şi simplu Per, şi suferea că nu poate să-şi schimbe şi numele de familie.

Cu vremea, toate legăturile cu casa părintească se reduseră la scrisorile scurte prin care confirma trimestrial sosirea mandatelor de bani de acasă, sume cu totul neîndestulătoare, date fiind cheltuielile mari necesitate de cumpărarea cursurilor, a instrumentelor de desen şi de măsurătoare pentru studiile sale. Ca să-şi poată câştiga existenţa, fusese nevoit încă de la 18 ani să dea lecţii de aritmetică într-o şcoală de băieţi şi să copieze desene tehnice pentru un meşteşugar. Uneori era tare deprimat şi nu numai fiindcă se simţea umilit din cauza sărăciei lui şi a faptului că era nevoit să dea meditaţii la şcoala de băieţi, lucru despre care nu vorbea nimănui, ci mai ales pentru că studiile începeau să-l dezamăgească, după cum îl

dezamăgeau şi perspectivele ce păreau să i le ofere.

Când, cu patru-cinci ani în urmă, păşise pentru prima oară pragul Institutului politehnic, era plin de speranţă şi de încredere. Îşi închipuia institutul ca un fel de templu, o uzină solemnă a gândurilor, în care, prin tunetele şi fulgerele spiritului, se făureau viitorul fericit şi bunăstarea omenirii eliberate, în realitate, nimerise într-o clădire urâtă şi meschină, construită în umbra unei vechi episcopii. Localul avea o mulţime de încăperi întunecoase şi triste, mirosind a mâncare şi a tutun, în care câţiva tineri stăteau aplecaţi asupra unor mese acoperite cu hârtie, pe când alţii, pufăind din lulele mari, îşi citeau notiţele sau jucau cărţi pe ascuns. Pe viitorii lui profesori şi-i imaginase ca pe un fel de propovăduitori înfocaţi ai sfintei evanghelii a ştiinţelor naturii. Dar în sălile de cursuri dăduse peste nişte dascăli bătrâni şi uscăţivi, nu prea mult deosebiţi de profesorii din orăşelul lui, de care abia se despărţise. Unul dintre ei, o adevărată mumie, cu un glas ce se stingea mereu în timp ce-şi ţinea cursul, din care cauză era nevoit să soarbă din când în când câte-o înghiţitură dintr-o sticlă cu doctorii adusă de acasă, continua să predea pe baza unor amintiri de pe vremea lui Hans Christian Orstedăltul, profesorul Sandrup, care preda o materie destinată anume viitorilor ingineri, purta cravată albă şi semăna mai mult cu un pastor. Profesorul Sandrup avea o oarecare faimă de teoretician, dar era un pedant, care-şi exagera scrupulele de pedagog până la elaborarea unor definiţii lungi, formulate ştiinţific, ale celor mai simple unelte, ca, de pildă, topoare, roabe etc., pretinzând studenţilor să le repete cuvânt cu cuvânt când se prezentau la examene.

Văzând toate acestea, Per înţelese că a fi un inginer capabil nu înseamnă, cel puţin în zilele noastre, să fii un erou mândru şi aventuros, care colindă lumea, aşa cum şi-l imaginase el mai înainte, ci un birocrat comun, o conştiincioasă maşină de calculat, un fel de tabelă vie de socotit, ţintuită pe o planşă de desen. Marea majoritate a

colegilor săi, mai ales cei care, după părerea profesorilor şi a colegilor, promiteau cel mai mult, nu visau decât să obţină cu timpul un post, cât de modest, dar sigur şi permanent, care să le îngăduie să-şi organizeze o existenţă confortabilă, să devină capi de familie, să aibă o mică gospodărie, o căsuţă cu grădiniţă, şi după patruzeci de ani de serviciu conştiincios, să capete o pensioară cât de mică, o decoraţie oarecare sau titlul de consilier juridic.

Per nu era ispitit câtuşi de puţin de astfel de perspective. Nu se simţea făcut pentru o asemenea viaţă banală şi pentru o fericire atât de ieftină. Simţea că în arterele lui curge sângele unui cuceritor şi pretindea un loc de frunte la ospăţul vieţii, în rândurile oamenilor liberi.

De altfel, îşi alesese de mult calea spre această mândră şi mult dorită neatârnare. În timp ce urma cu oarecare regularitate cursurile şi seminariile, fără a-şi neglija nici îndeletnicirile mărunte, dar umilitoare, care-i asigurau traiul, întocmise, neştiut de nimeni, nişte planuri pentru o mare lucrare hidrotehnică, o reglementare a cursului apelor unui fiord, plan pe care-l concepuse încă din primii ani de studii la Copenhaga. Originea proiectului era încă şi mai veche, chiar din timpul adolescenţei, şi anume din vremea când în orăşelul său se discutase îndelung despre dezvoltarea navigaţiei lâncezinde a fiordului prin efectuarea unor lucrări de adâncire, de reglementare a curentului apei şi de reconstrucţie a portului.

Acest proiect, faţă de care tatăl său avusese numai cuvinte pline de dispreţ, pentru că provocase mare frământare printre cetăţeni, fusese părăsit în cele din urmă. Per visa încă de pe atunci să realizeze el acest plan măreţ şi să abată, odată cu mişcarea curenţilor marini, fluviul de aur al comerţului mondial spre portul acela sărăcăcios. Visul de a deveni binefăcătorul unui orăşel care fusese martorul umilinţei sale nu-l părăsise de fapt niciodată. După vizita neizbutită din timpul vacanţei de Crăciun, visul acesta pusese şi mai mult stăpânire pe el şi

nu-i dădea pace în singurătatea în care trăia. Devenise o idee fixă, în care vedea, cu un fel de convingere aproape religioasă, menirea ce i-o hărăzise destinul şi către care trebuia să tindă.

Lucrase la acest proiect timp de trei ani, adică din clipa când învăţase să întocmească un profil de canal după curbele de nivel ale unui plan de stat-major. Noapte de noapte furase din ceasurile de odihnă ca să calculeze suprafeţe de teren şi vitezele curenţilor, ca să deseneze stăvilare cu fascine, taluzuri, capete de pod.

An după an îşi dezvoltase planul, adăugând mereu câte ceva nou şi transformându-l într-o lucrare tot mai amplă. Sub influenţa unor cunoscute reviste germane de specialitate, pe care şi le procurase, ajunsese la ideea de a prelungi calea destinată vapoarelor de cealaltă parte a oraşului, sub forma unui canal sau a unui sistem de canale, după modelul celor olandeze. În cele din urmă alcătuise proiectul gigantic de a realiza o reţea de largi artere navigabile care să unească toate râurile mai importante ale Iutlandei de Mijloc, precum şi lacurile interioare şi fiordurile adânci, legând astfel cu marea ogoarele cultivate şi oraşele noi în curs de dezvoltare.

Ori de câte ori gândurile lui zburau la depărtări atât de mari, se simţea cuprins de descurajare. Duhurile neputinţei îşi făceau sălaş în jurul mesei de lucru şi-şi băteau joc de visurile lui măreţe. „Eşti nebun I îi strigau ele. Nu spera că ţi se va îngădui să realizezi ceva în această ţară înainte de a fi ajuns un bătrân cărunt. La noi, când un tânăr manifestă altă ambiţie decât aceea de a se cocoşa în faţa unui birou, înseamnă că e obraznic, iar inginerul care vrea să-şi păstreze consideraţia concetăţenilor şi încrederea superiorilor nu trebuie să năzuiască la altceva decât să obţină prin decret regal un post de asistent la Drumuri şi Şosele. Ai uitat ce ţi-a spus cu atâta seriozitate părintească profesorul Sandrup, respectabilul tău dascăl, omul lui Dumnezeu? Când la un examen te-ai apucat să-i debitezi, deşi nimeni nu-ţi ceruse,

tot ce ai învăţat din revistele germane moderne, a zis: «Tinere, sileşte-te să-ţi înfrânezi pornirile premature de independenţă!» Nu-i aşa? Cuvinte pline de învăţăminte, care promiteau mult!”

Totuşi, gândurile de acest fel zăboveau rareori în cugetul lui Per. Era prea tânăr pentru asta, şi firea lui prea schimbătoare. O plimbare bună, ocheada unei fetişcane frumoase, o masă festivă la cei doi bătrâni sau o seară petrecută cu câţiva prieteni într-o cafenea ajungeau de obicei ca să alunge norul de tristeţe ce-i stăruia pe frunte.

Mai ales femeile aveau un efect sigur ori de câte ori buna lui dispoziţie era ameninţată de un nor. Avea acum 21 de ani, şi farmecele sexului frumos puneau tot mai mult stăpânire pe imaginaţia lui, deschizându-i orizonturi noi.

Într-una din seri intră, în tovărăşia unui prieten, într-o cafenea elveţiană de modă veche, locul de întâlnire favorit al unui cerc de literaţi şi de artişti în parte rataţi. În timp ce însoţitorul său îi indica printre consumatori câţiva artişti şi scriitori ai zilei foarte discutaţi, atenţia lui Per fu atrasă de prezenţa la bufet a unei femei tinere şi frumoase, o fiinţă înaltă şi zveltă, cu un păr splendid, blond-roşcat.

— Asta-i Lisbeth cea cu părul roşu, îi explică prietenul. Ea a servit drept model lui Iversen pentru Venus şi lui Petersen pentru Susana. Nu-i urâtă, aşa-i? ia te uită ce piele fină are!

Din ziua aceea, Per deveni unul dintre obişnuiţii cafenelei elveţiene, mai ales la ore când nu era lume multă. Fata aceasta tânără îl captivase. Atracţia se dovedi a fi reciprocă, încât, peste puţin şi fără prea multe mofturi, ajunseră la relaţii intime.

Cu timpul Per începuse să dea atenţie aspectului său exterior. Era voinic şi bine legat, o frunte dreaptă, părul închis, cârlionţat şi ochi mari, albaştri, sub sprâncene îmbinate. Pe buza de sus a gurii energice se desena un început de mustaţă. Mulţumită îngrijirilor materne ale doamnei Olufsen, păstrase într-o oarecare măsură aerul sănătos al adolescenţei, şi obrajii nu pierduseră cu

desăvârşire culoarea trandafirie căpătată la ţară. Când se afla printre oameni, i se întâmpla să zâmbească fără să-şi dea seama, şi zâmbetul acesta cam absent îi dezamăgea adeseori pe cei care nu-l cunoşteau bine şi credeau că e o fire copilăroasă, în perfectă armonie cu viaţa.

Nu reuşise încă să se dezbare cu totul de provincialul dintr-însul. Când îşi îmbrăca, însă, costumul cel bun, arăta foarte elegant, fiindcă se ţinea drept şi avea mişcări pline de distincţie. Deşi ducea deseori lipsă de bani, îmbrăcămintea nu era niciodată neglijată. În orice caz, era totdeauna pus la punct când ieşea în oraş. Avea de pe acum destulă experienţă ca să-şi dea seama că în viaţă sunt momente când albeaţa imaculată a unei cămăşi sau croiala impecabilă a unui palton au mai multă importanţă pentru viitorul unui tânăr decât munca plină de trudă şi de abnegaţie de-a lungul unui mare număr de ani. Mai ştia şi că atâta timp cât aparenţele erau salvate, nimic nu era pierdut. În schimb, acasă nu se sinchisea de ţinuta lui, ba chiar faptul că purta la infinit nişte boarfe rupte şi vechi îi dădea un sentiment de confort şi de mulţumire.

Cafeneaua aceea, al icărei client permanent devenise şi unde irosea mai mulţi bani decât avea curajul să recunoască faţă de el însuşi, era aşa-numita „Gryde” o speluncă unde se întâlnea de predilecţie clica artiştilor „independenţi” din opoziţie, unii mai tineri, câţiva mai în vârstă, toţi însă într-o nepotrivire mai mică sau mai mare cu vârsta lor adevărată, adică părând fie neîmpliniţi, fie îmbătrâniţi înainte de vreme. Aici îl puteai întâlni în fiecare seară pe pictorul Fritjof Jensen, autorul unor marine despre care se vorbea mult, o matahală de om, o figură de viking, în mantaua lui de marinar, cu părul şi barba ondulate, un artist genial şi plin de imaginaţie, tovarăş fermecător şi vesel la o halbă spumoasă de bere, dar lipsit de caracter şi de seriozitate. Te puteai bizui pe el cât pe un băiat la vârsta ingrată.

Tot aici îl găseai în fiecare dimineaţă, retras într-o solitudine melancolică, pe Enevoldsen, un poet bolnav,

ştergându-şi ochelarii, mângâindu-şi singur mâinile, ori isavurând cu un aer absent o ţigară de foi. De ani de zile frecventa cafeneaua aceea. Şi în timp ce se îndeletnicea cu tot felul de ocupaţii mărunte, îşi cizela versurile înflăcărate, mici capodopere, care aduceau o notă cu totul originală în poezia daneză. Aici venea şi portretistul naturalist Jorgen Hallager, cu mutra lui de buldog, un agitator şi un anarhist care voia să răstoarne lumea, să reformeze arta, să desfiinţeze toate academiile şi să-i spânzure pe toţi profesorii, deşi el personal trăia din munca paşnică de retuşer în atelierul unui fotograf. Mai obişnuia să vină şi bătrânul zeflemist, gazetar şi umorist Reeballe, un fel de pitic cu

1 Gryde: marmită.

perucă şi cu picioarele crăcănate, cu ochi strălucitori, ciuguliţi parcă de viermi, cu o barbă lungă şi gălbejită, ca de ţap, revărsată pe plastronul murdar al cămăşii – victimă inepuizabilă pentru caricaturiştii revistelor umoristice. Se plimba printre mese, adeseori beat, molfăind câte un muc de ţigară în colţul gurii, cu o mână ori cu amândouă mâinile la spate, vârâte sub centura pantalonilor. Se aşeza ici şi colo la câte o masă, uneori alături de oameni cu desăvârşire necunoscuţi, şi se amesteca în discuţia lor, trăncănind vrute şi nevrute. Şi el era un reformator al lumii, dar un reformator în spirit clasic. Idealul său era Socrate. Era adeptul unei cunoaşteri clare şi raţionale. În momentele sale de confuzie maximă îi plăcea să se bată cu pumnii în piept, poreclindu-se „ultimul grec autentic”.

Deşi mult mai tânăr decât aceştia şi deşi nu făcuse nicio încercare de a se apropia de ei, Per avu cinstea să fie acceptat în cercul lor; asta se datora în parte – citm spusese o dată Fritjof Jensen – „coloritului frumos şi pictural al obrajilor tăi rumeni”, dar mai ales legăturilor sale cu Lisbeth, copilul răsfăţat al tuturor.

În adevăr, câţiva dintre obişnuiţii cafenelei îşi datorau reputaţia în mare măsură părului mătăsos, minunat colorat şi obrazului ei luminos; îşi manifestau

recunoştinţa adoptând pe adoratorul temporar, chiar dacă tânărul nu aparţinea tagmei sfinte a artiştilor.

Totuşi, Per continuă să se simtă străin în mijlocul lor. Lua rareori parte la discuţii, nu atât din modestie, cât fiindcă n-avea nicio înclinaţie spre pictură sau poezie. Pentru fantezia lui, proiectele făurite erau o hrană îndestulătoare.

Per era atât de obsedat de opera pe care o plănuise, încât în mintea lui nu mai rămânea niciun locşor pentru artă. Totuşi, nu se mulţumea să fie un spectator indiferent. Oamenii aceştia ciudaţi, capabili să se înfurie din pricina unei greşite combinaţii de culori sau să cadă în extaz în faţa a patru strofe rimate, ca şi când soarta întregii omeniri ar fi depins de ele, îi ofereau satisfacţii secrete. Per savura astfel de scene cu încântarea cu care ar fi asistat la reprezentarea unei comedii, şi în sinea lui îi venea să râdă văzând că până şi Lisbeth se lăsa dusă de vârtej şi, mândră de rolul pe care-l jucase trupul ei în procesul creaţiei artistice, dorea să-şi închine întreaga viaţă glorificării frumuseţii.

Printre oamenii întâlniţi la cafenea, unul îi arăta lui Per o simpatie deosebită; nu aparţinea nici el acestui cerc şi, în general, nu era prea bine văzut de ceilalţi. Era un tânăr evreu care se numea Ivan Salomon, fiul unui bogătaş din Copenhaga, o făptură măruntă, vioaie ca o veveriţă, cu ochi căprui, totdeauna zâmbitor, dornic de a face servicii şi foarte încântat că evoluează în cercul acela de artişti celebri. Visul ambiţios al acestui om era să poată descoperi un geniu pe care să-l sprijine, astfel că era veşnic în căutarea unui talent ascuns sau nerecunoscut, al cărui protector să poată deveni. Ori de câte ori întâlnea la cineva trăsături mai puţin obişnuite, cum ar fi, de pildă, nişte ochi adânci, o frunte energică sau chiar o chică încâlcită, le considera drept indicii ale unor însuşiri rare. Circulau o serie de anecdote pe seama deziluziilor ce le suferise în această privinţă.

Acum, speranţele lui Salomon erau aţintite asupra lui

Per, care se simţea însă cam stingherit de atenţiile şi linguşirile lui.

Fusese neplăcut impresionat când îi spusese zâmbind şi făcând o aluzie directă la succesul lui rapid pe lângă Lisbeth că era un Aladin autentic, un copil al norocului, pe a cărui frunte crăiască degetul unui zeu scrisesc: „Am venit, am văzut, am învins”. În sinea lui, Per fusese mişcat, desigur, de aceste cuvinte, care făceau să vibreze corzile cele mai ascunse ale vieţii sale afective. Singurul lucru care-l durea şi-l umilea era că auzea această profeţie, pentru prima oară, tocmai din gura unui omuleţ atât de ridicol.

Într-una din seri, Per sosi la „Gryde” aproape de miezul nopţii şi nimeri în toiul unei bacanale furtunoase. Jensen – „marele Fritjof”, cum îi spuneau toţi – vânduse o pânză de patru coţi, „Furtună pe Marea Nordului”, unui angrosist de unt, şi cu această ocazie oferea o petrecere. În mijlocul unei camere despărţite printr-un coridor de restul localului se aflau un şir de măsuţe puse una lângă alta, în jurul cărora luaseră loc vreo douăzeci de persoane. Pe mese se aflau două boluri pline cu *punck* de şampanie, ornate cu ramuri de viţă. Înconjurat de nori de fum de ţigară, Fritjof trona ca un zeu în capul mesei. În faţa lui se afla un pocal uriaş, proprietate personală, botezat „Adâncurile”; atât din privire, cât şi din glasul lui ghiceai că nu mai e treaz. De mai bine de douăzeci şi patru de ore chefuia neîntrerupt prin pivniţele cu stridii, 1 prin bordeluri, în pădure şi în cramele de vin, târând după el pe prietenii întâlniţi întâmplătsor în cale şi pe prietenii prietenilor.

— Restaurante speciale, instalate în subsoluri, unde şi servesc numai stridii Şi vinuri.

Se ţinură un şir de toasturi. Un tânăr cu trăsături de Mefisto se cocoţă pe scaun şi strigă cât îl ţinu gura un „trăiască” adresat cuiva care nu era de faţă, un oarecare doctor Nathan, personaj despre care Per auzise deseori vorbindu-se aici şi totdeauna cu foarte multă admiraţie.

Era critic literar şi popularizator de scrieri filosofice, socotit drept conducător spiritual al unor anumite cercuri de intelectuali mai tineri, dar, nemulţumit de stările de lucruri din Danemarca, se stabilise la Berlin. Per nu aflase nimic altceva despre acest om, deşi era greu să citeşti un ziar sau o revistă umoristică fără să dai peste numele „doctorului Satan”, cum era poreclit invariabil în aceste publicaţii.

Ceea ce-l împiedicase pe Per să ceară informaţii mai ample despre acest personaj fusese originea lui evreiască. Nu-i plăcea acest popor şi nu avea nicio înclinaţie pentru oamenii de litere. Unde mai pui că „doctorul” ţinuse cursuri chiar la universitate, leagăn otrăvit de teologie al întregii protipendade intelectuale mic-burgheze, care în ochii lui Per reprezenta adevărata cauză a nenorocirilor ţării sale.

Vorbitorul cel tânăr şi palid, care se cocoţase pe scaun şi gesticula cu entuziasm, era poet şi se numea Poul Berger. În asentimentul general al tovarăşilor de băutură, îl proclamă pe Nathan – eroul său, apoi – dumnezeul său, pentru ca, după ce-şi goli paharul, să-l isfărâme în cinstea lui în mâini, astfel încât sângele începu să-i şiroiască de-a lungul degetelor.

Per rămase cu gura căscată. Avea impresia că se află într-un balamuc.

Pe măsură ce orele treceau, numărul comesenilor continua să crească. Fură nevoiţi să aducă mese pentru noii-sosiţi, şi pentru a nu deranja pe cei instalaţi dinainte, mesele noi nu fură aşezate în continuarea celor vechi, ci pe lături, până când întreaga formaţie alcătui o cruce. Un urlet izbucni deodată, însoţit de o puternică bubuitură în masă. Era glasul lui Fritjof:

— Nu vreau să fim adunaţi aici sub acest blestemat semn galileean! Mi-e greaţă de atâta evlavie! Să formăm o potcoavă! Să ne legăm cu Diavolul, cinstindu-i încălţămintea! Mutaţi-vă, prieteni!

Când i se făcu pe plac şi se aşezară din nou după

toată această tevatură, Fritjof îşi ridică pocalul plin şi spuse:

— Te salut, Lucifer! Agitator divin \ Tu, pavăză a tuturor bucuriilor şi a tuturor libertăţilor! Dumnezeu al tuturor fiilor Satanei!... Hărăzeşte-mi şi de-aici înainte mulţi angrosişti de unt dolofani şi-ţi voi închina un altar din cochilii de stridii şi din sticle de şampanie goale! Hei, jupâne!... Gripomenus!... Mai adă vin!... O mare de vin f... O cristelniţă de vin!... Prieteni!... Hei... nu s-aude?!...

Patronul, un elveţian mărunţel, purtând vestă, apăru în pragul uşii care dădea spre cafeneaua de mult închisă şi cu luminile stinse. Ridicând din umeri şi gesticulând a părere de rău, îi rugă pe domni să-l scuze, dar el nu mai avea curaj să servească ceva la ora aceea. Trecuse de ora două, şi gardianul îi bătuse binevoitor în geam ca să-l prevină.

— Ora?... Ce oră? strigă Fritjof. Noi suntem zei, Gripomenus! Orele sunt pentru croitori şi pentru cizmari!

— Da... dar şi pentru patronii de cafenele, din păcate... răspunse omuleţul, cu capul plecat într-o parte şi mâinile împreunate la piept.

Simţind că gluma lui avusese succes, adăugă că s-ar bucura să-i revadă pe domni a doua zi, dânşii putând veni oricât de devreme pofteau.

— Deschidem la şapte dimineaţa, adăugă el.

Alunei Fritjoi se lăsă pe spătarul scaunului şi-şi vârî adânc mâna în buzunarul drept al pantalonilor.

— Vreau vin! strigă el şi scoase din buzunar un pumn de monede de aur, pe care le aruncă pe masă şi care se împrăştiară, zornăind pe jos, în toate direcţiile. Ăsta-i untul! exclamă Fritjof. Mai vreţi?... Beţi, prieteni... Lasă gunoiul ăsta de pe jos... noi nu suntem nişte mic-burghezi!

Exaltarea aceasta li se păru celorlalţi prea olimpiană. Treziţi ca prin farmec, se înghesuiră să adune aurul de pe jos, în timp ce Fritjof continua să urle:

— Vin! Vreau vin şi femei!... Vin! Am zis!

Totuşi, treptat, gaşca se sparse. Patronul îi luă pe

rând deoparte şi-i rugă cu frumosul… „din cauza gardienilor”… să părăsească localul, convingându-i să plece câte unul pe o uşă din fund. Numai Fritjoi se arăta neînduplecat şi continua să strige.

Până la urmă nu rămase decât Per. Când dădu şi el să plece, Fritjof îl trase de mânecă, îl copleşi cu rugăminţi, apoi îl ameninţă şi, gata să izbucnească în plâns, îl imploră să mai stea.

Per se lăsă convins. Socotea că Fritjof nu putea fi lăsat singur în starea aceea de surescitare. Făgăduiră că vor fi liniştiţi, şi Gripomenus le aduse cafele şi coniac, după care se retrase cu paşi mărunţi spre cămăruţa sa, dând din cap.

fritjof îşi rezemă coatele de masă şi-şi propti între palme capul bărbos. Se posomorâse brusc şi privea în pământ, cu ochii pe jumătate închişi.

Aşezat în faţa lui, la celălalt capăt al mesei, Per îşi aprinse o ţigară. Un singur bec de gaz, cu flacăra pe jumătate coborâtă, ardea chiar deasupra capetelor lor. Restul încăperii, deşi mare, se desluşea clar prin vălul cenuşiu de praf şi de fum de ţigară. De jur-împrejur, o mulţime de mese şi de scaune goale rămăseseră în poziţia în care le părăsiseră oaspeţii. Pretutindeni pe mese vedeai scrum de ţigară, dopuri de şampanie şi pahare sparte. Acum, însă, domnea peste tot o linişte care, după larma de până atunci, părea atât de desăvârşită, încât ai fi zis că fiece zgomot va trezi un uşor ecou în toate ungherele.

Văzând că Fritjof continuă să tacă, Per îşi închipui că aţipise. De aceea, ridică paharul, îl ciocni de paharul lui şi spuse:

— Noroc!

Dar în loc să răspundă la gestul lui Per, Fritjoi se porni să vorbească melancolic despre moarte. Aruncând lui Per priviri tulburi din ochii săi aproape orbi, îl întrebă dacă nu simţise vreodată o strângere de inimă gândindu-se „la ceea ce… urmează dincolo de mormânt”.

Per, care nu cunoştea astfel de nelinişti şi, în orice

caz, era încă prea preocupat de viaţa de aici pentru ia se gândi la o eventuală viaţă viitoare, crezu în primul moment că celălalt făcuse o glumă şi începu să râdă. Dar Fritjof îl apucă de braţ şi-i zise pe un ton jumătate înfricoşat, jumătate poruncitor:

— Taci, omule! Să nu blestemăm! Vouă, mucoşilor, vă vine uşor să vorbiţi, dar aşteptaţi să vedeţi când vi s-or ivi primele fire albe la tâmple. Atunci o să simţiţi şi voi un fior ciudat prin trup când vă veţi gândi că distinsa voastră persoană va servi odată drept prânz de gală câtorva sute de viermi flămânzi. Un uşor surplus de grăsime la inimă şi… gata! O pernă umplută cu rumeguş, opt cuie în capacul sicriului şi, poftiţi, masa e servită! Să nu abjurăm de la nimic, aşa zic eu! Poate că o fi existând totuşi ceva în plus dincolo de stele în afară de ce visează profeţii evrei din zilele noastre. Şi-atunci, ce?… Crezi că nu va sosi o zi a răfuielilor şi pentru noi… pentru noi toţi? Ne închipuim că suntem tare deştepţi… Da, da! Dar mai fericiţi suntem?… Noroc 1

Per făcea ochi mari. Se holba la ursul ăsta bărbos, la acest pontif al bucuriilor vieţii şi al cultului frumosului, care într-o clipă se dezvăluise a fi frate spiritual cu taică-său şi cu maică-sa, un duh subpământean, ale cărui cele mai intime fibre sufleteşti pluteau în lumea umbrelor, rotindu-se în jurul mormântului şi al judecătorului din lumea de apoi, înfricoşat de acele puteri ale luminii pe care, doar cu o clipă înainte, le invocase cu atâta semeţie.

Şi nu a fost singura dată când îi fu dat lui Per să întrevadă realităţi sufleteşti uimitoare la aceşti „independenţi”, să surprindă reversul medaliei, o parte întunecată, un rest nebiruit al unui eu primitiv, care, în clipele de descumpănire, dădea o luptă grotescă împotriva eului nou. Aşa, de pildă, până fi lui Reeballe, „ultimul grec autentic”, i se întâmpla, când era, prin excepţie, treaz, să se ia aprig la trântă cu conştiinţa sa; iar când pe Lisbeth o apucau durerile de şale, sau când se temea să nu fi rămas gravidă, scotea din dulap cartea de psalmi primită la

confirmare. Încetul cu încetul, în spiritul lui Per începea să se contureze o reprezentare a cauzelor care paralizează forţele omeneşti şi transformă lumea într-o vastă instituţie de paralitici. După cum aici, în cercul acesta de oameni, unul căuta să se consoleze golind o sticlă de băutură, altul înăbuşindu-şi vocea interioară prin trăncăneli puerile şi prin farse sălbatice, un al treilea se închidea în găoacea sa cu ajutorul unei autoanestezii artistice, ca melcii pe timp de furtună, iar un al patrulea se pierdea în visări deşarte cu privire la o viitoare frăţie anarhistă între oameni. Tot astfel precum oamenii din lumea largă luptau împotriva stafiilor, în timp ce viaţa, cu faţă rumenă şi zâmbitoare, îi îmbia de pretutindeni la ospăţul ei. Per cunoştea prea bine toate aceste aspecte încă din casa părintească.

Se simţi cuprins dintr-odată de un sentiment ameţitor, de convingerea că el nu-i ca ceilalţi oameni, că e o excepţie şi, graţie unei întâmplări fericite, sfărâmase încă de copil cătuşele cu care erau ferecate chiar şi spiritele cele mai libere ale vremii. Cuvintele lui Ivan Salomon privitoare la norocul sau „aladinic” şi la cele scrise de zei pe fruntea lui căpătară brusc un înţeles nou, cu mult mai cuprinzător.

Esenţialul era să vrea, să vrea cu înverşunare şi fără teamă, să ceară, şi toate comorile vieţii vor fi la picioarele sale!

Aşadar, avea totuşi sânge de rege. Coroana de stăpânitor era aşezată pe creştetul său, iar cineva o şi văzuse strălucind şi citise inscripţia de pe ea: „Vin, văd, învinge!”

Capitolul III

După multe ezitări, Per hotărî într-o zi să facă sul câteva din proiectele sale, să-şi ia şi caietele cu calcule şi să le ducă profesorului Sandrup acasă, rugându-l să examineze planul privitor la canale şi la reglementarea apelor fiordului, după care să-i comunice părerea lui. Profesorul îşi ridică privirea, îşi puse în tăcere ochelarii pe nasul lung, apoi îşi drese glasul şi mormăi nemulţumit.

Înzestrat cu însuşirea neplăcută de a scoate imediat la iveală punctele slabe ale unei lucrări, însuşire ce se dezvoltă cu trecerea anilor la profesorii bătrâni, Sandrup descoperi pe loc o greşeală în calcularea vitezei curenţilor.

Per nu putea să nege greşeala şi nici importanţa ei pentru întregul plan. Roşi ca un rac şi nu încercă să se apere.

Atunci profesorul îşi scoase ochelarii, admise că munca depusă de studentul său dovedea interes şi silinţă şi-l sfătui stăruitor să nu-şi mai irosească timpul cu astfel de încercări fără rost, ci să se dăruiască deplin studierii temeinice a materiilor prevăzute la examene.

Acasă, Per îşi examină din nou temeinic planurile. Adevărat, greşeala era evidentă şi se strecurase chiar de la început în calculele asupra vitezei curenţilor. Rectificarea ei, aşa cum văzuse foarte bine profesorul Sandrup, ar fi provocat scăderea nivelului apei sub nivelul apelor mării din cauza nivelului mediu al apelor în punctul cel mai coborât al râului; cu alte cuvinte, întregul său plan era clădit pe o bază greşită şi, deci, irealizabil.

Şi Per roşi din nou de ruşine… vedea prăbuşindu-se implacabil în ţărână măreaţa lui împărăţie. Timp de mai bine de o oră rămase aşa, aplecat asupra mesei, cu capul între mâini, fără să facă nicio mişcare.

Apoi se ridică deodată şi, aruncând de-a valma planuri şi calcule în sertarul dulapului, îşi aprinse o ţigară, ieşi în oraş şi intră într-o sală de biliard, unde-şi petrecu toată după-amiaza, numai în cămaşă, plimbându-se agitat de colo până colo, jucând cu oricine accepta să-i fie partener. Mişcările lui erau totuşi neobişnuit de precise şi câştigă partidă după partidă. Nimeni nu trebuia să-şi dea seama ce înfrângere zdrobitoare suferise în ziua aceea.

Mai târziu, spre seară, se întâlni cu o cunoştinţă, care avea un bilet în plus la un carnaval al studenţilor şi artiştilor şi era dispus să-l dea cu jumătate de preţ. Per îl cumpără pe loc.

În seara următoare Per se afla într-un colţ întunecos

şi pustiu din piaţa Frue, cu gulerul ridicat; aştepta pe cineva. Ningea. Piaţa se întindea pustie în faţa lui – nu zăreai ţipenie de om. Pe stratul proaspăt de zăpadă ce se aşternuse în jurul bisericii nu se vedea nici urmă de paşi. Cele două statui ale lui Moise şi David din faţa intrării bisericii purtau peruci mari, albe. Cu capetele astfel împodobite şi cu mantalele lor negre, semănau cu nişte magistraţi de pe timpul lui Holberg[9].

Persoana aşteptată era o doamnă tânără, pe care Per o întâlnise la carnaval şi cu care dansase aproape tot timpul. N-avea mare nădejde că va veni – era prima lui aventură amoroasă cu o adevărată doamnă. De altfel, partenera lui nu-i făcuse nicio promisiune, ba chiar refuzase aproape, cu un zâmbet stânjenit, rugămintea lui îndrăzneaţă.

Orologiul din turnul bisericii bătuse de mult 9, şi Per tocmai se gândea să se întoarcă acasă, când auzi pe cineva tuşind încet îndărătul lui. Era un comisionar, care, după ce îl întrebă cum îl cheamă, îi întinse o scrisoare.

Per se grăbi să ajungă sub lumina celui mai apropiat felinar şi, în timp ce nările i se dilatau ca să inspire parfumul de violete al scrisorii, citi:

„E de la sine înţeles că nu voi veni. În schimb, voi încerca să obţin pentru dumneata o invitaţie la recepţia pe care o dă duminica viitoare industriaşul Fensmark. Cred că va fi nevoie de cavaleri pentru dans”.

Scrisoarea nu era semnată. În schimb, avea un post-scriptum:

„Sunt foarte supărată pe dumneata. Sper că-ţi este oarecum ruşine”.

Per vârî scrisoarea în buzunar cu un zâmbet satisfăcut. Se gândea la Lisbeth. În sfârşit, putea să-i facă vânt. De fapt, era de mult scârbit de genul acesta de fete ale tuturor a, de grosolănia şi de necinstea lor, de puricii şi de camerele lor murdare. Era timpul să înceapă o viaţă

9 Ludvig Holberg (1684-1754), mare poet şi dramaturg danez. A scris numeroase comedii satirice.

erotică mai bogată, mai demnă de el. În imaginaţia lui se desfăşura o perspectivă emoţionantă de aventuri galante: întâlniri periculoase, plimbări secrete în trăsură, strângeri tainice de mină pe sub masă, sărutări furate la adăpostul unui evantai, mărturisiri timide...

Trecuse de Skoubogade şi se pregătea să dea colţul spre Vimmelskaftet. Tocmai trecuse în revistă o frumoasă galerie de siluete vii, când, deodată, îi scăpă o înjurătură. Un domn mărunţel, purtând o haină de blană de samur şi o umbrelă mare, venea drept spre el pe acelaşi trotuar. Deşi umbrela îi masca toată partea superioară a corpului, Per îl recunoscu numaidecât după paşii lui grăbiţi. Era Ivan Salomon.

Per o luă repede spre marginea trotuarului, vrând să traverseze strada, ca să evite întâlnirea, dar era prea târziu.

Auzi un strigăt de bucurie:

— Domnule Sidenius!... Dumneata eşti, domnule Sidenius?...

Şi fu nevoit să se oprească.

— Dacă ai pornit spre „Gryde”, te sfătuiesc să renunţi, continuă Salomon. Tocmai vin de-acolo. E o plictiseală insuportabilă. Afară de Enevoldsen, nu-i nimeni; scumpul nostru poet îşi şterge cu un aer absent ochelarii. E absolut evident că întâmpină mari dificultăţi în stabilirea locului unde trebuie să pună virgula. Hai în altă parte. Sper că-mi vei face plăcerea să iei masa cu mine. Eşti liber, nu?

Per ştia bine că trebuia să renunţe de la început la orice rezistenţă, căci n-ar fi putut ridica nicio obiecţie pe care Salomon să nu fi fost în stare s-o nimicească pe loc. Pe de altă parte, nici nu prea avea chef să se întoarcă acasă şi să-şi strice iar dispoziţia amintindu-şi de ce se afla în dulapul lui. De dormit, tot nu putea dormi, şi fiindcă omul acesta dorea să-l invite... fie!

Peste puţin, şedeau tolăniţi pe-o canapea de pluş de culoarea vinului rubiniu în restaurantul elegant al unui

hotel deschis de curând şi frecventat mai ales de aristocraţi din provincie şi de ofiţeri. Pardoseala localului era acoperită cu un covor preţios de Bruxelles, iar pe pereţi erau oglinzi mari. Chelnerii, în frac, serveau tăcuţi, iar clienţii, printre care mai multe doamne, se întreţineau cu voce scăzută.

La început Per se simţi cam stânjenit. Nu era obişnuit să evolueze într-un mediu atât de distins. Ceea ce-l plictisea însă mai mult era faptul că se afla aici în tovărăşia lui Salomon. Prin purtarea lui arogantă şi gălăgioasă, acesta atrăsese imediat atenţia şi indispusese multă lume. Îndeosebi unul dintre clienţii localului, un domn care şedea singur la o masă şi pe care, de altfel, Per încă nu-l remarcase, le aruncă o privire iritată pe deasupra ziarului pe care-l citea. Era un om de vreo 40 de ani, înalt, osos şi cu o figură ce părea adormită. Chelia lui era aproape totală, avea faţa scofâlcită, mustaţa blondă şi lungă lăsată în jos şi purta un *pince-nez* cu ramă de aur. îi aruncase lui Salomon o privire plină de dispreţ, dar, descoperindu-l pe Per, faţa lui palidă se îmbujoră uşor şi se ascunse atât de repede şi de complet îndărătul ziarului pe care-l citea, încât nu i se mai zăreau decât picioarele lungi, aşezate unul peste altul.

— Ce vrei să iei? Câteva stridii? întrebă Salomon în timp ce-şi scotea mănuşile de culoare brună şi le vâra în vestă între ultimul şi penultimul nasture de jos. Apoi se adresă chelnerului: Aveţi, desigur, crustacee proaspete azi!

I se răspunse printr-o înclinare degajată. Per nu se putu împiedica să admită că nu avea cine ştie ce poftă pentru acest fel atât de distins. Pe de altă parte, însă, nu voia să renunţe la o masă copioasă. Aşteptase multă vreme în aerul îngheţat, şi acum îi era foame. Ar fi vrut să mănânce carne, brânză şi ouă, mai ales ouă.

— Stridiile sunt bune, răspunse el, dar trebuie să-ţi spun din capul locului că mi-e o foame de lup!

— Bravo! Minunat! jubilă Salomon, bătând din palme.

Toţi oaspeţii localului, inclusiv doamnele, îşi

întoarseră miraţi privirile spre masa lor. Până şi ochelarii cu ramă de aur ai domnului care şedea singur la o masă se iviră o clipă iscoditori peste marginea ziarului.

Salomon continuă, întorcându-se spre chelner:

— Ia să auzim… ce mai aveţi în seara asta?

Chelnerul recită lista de mâncare.

— Dă-ne din toate… toată lista! strigă el, într-un acces de veselie, executând cu ambele mâini pe deasupra mesei o mişcare de înotător. Serveşte-ne *un grand souper*[10]!… Şi ceva mai repejor, amice! Suntem flămânzi ca nişte lupi!

Remarcând că până şi privirea ospătarului devenise dispreţuitoare, Per hotărî că pentru stinghereala lui nu exista altă soluţie decât să adopte acelaşi ton. Luă o scobitoare din paharul de pe masă şi se tolăni într-un colţ al sofalei, aruncând priviri cercetătoare în sală.

Li se aduseră stridiile aşezate pe un strat subţire de gheaţă şi o sticlă de şampanie frapată. LIrmară apoi: vânat de pasăre, sparanghel, o omletă, brânzeturi şi fructe. Per se servea conştiincios clin toate. Îşi zicea că de vreme ce ajunsese aici, trebuia cel puţin să se aleagă cu ceva. Pentru prima oară în viaţă se afla în faţa unei mese cu adevărat împărăteşti. Salornon se mulţumi să guste doar din primele feluri, în schimb vorbea întruna. Atacase tema lui favorită: Renaşterea.

— În această epocă măreaţă a omenirii, zicea el, scriitorii, artiştii şi inventatorii, toţi cei înzestraţi, trăiau ca nişte prinţi, erau cinstiţi ca nişte regi şi se bucurau de dragostea unor regine, în timp ce, în zilele noastre, geniile flămânzesc prin mansarde şi sunt cu greu admise în lumea bună. Aşa se explică de ce operele celor de azi sunt adesea lipsite de măreţie, de forţa aceea gigantică ce te cucereşte în mod irezistibil. Vorbeam adineauri de Enevoldsen. Dumnezeu mi-e martor că-i apreciez foarte mult talentul. Socotea că opera lui, *Facerea lumii*, este

O capodoperă a genului liric. Şi, totuşi… nu-i aşa?… e

10 O cină îmbelşugată (în limba franceză în original)

o muncă de filigran, fire fermecătoare, toarse de mintea lui, nişte statuete frumoase, în loc de monumente. Stă câte trei zile şi meditează asupra unui adjectiv. îi lipsesc marile trăiri. Asta-i! Vai, cine poate să fie bogat… bogat… bogat…

Se răsturnă pe spateaza canapelei, cu mâinile duse la ceafă, şi-şi vârî sub şezut un picior, lăsând să se vadă ciorapul de mătase roşie.

— Bine, dar eu te ştiam bogat, remarcă Per pe un ton sec, pentru a spune totuşi ceva.

— Ei, bogat! Să fii bogat ca să poţi împrăştia milioane în jurul tău… să arunci aurul cu amândouă mâinile! Geniile ar trebui să aibă o existenţă princiară, să cutreiere întreaga ţară, înconjuraţi de o curte, să organizeze vânători, baluri mascate, să întreţină amante… Gândeşte-te la Psubens, la Goethe, la Voltaire!

Se repezi din nou să umple paharul lui Per. Încerca să-şi convingă oaspetele să-i vorbească despre sine şi despre planurile sale de viitor. Aflase de la un cunoscut comun, un politehnician, că, după presupunerea generală a colegilor săi, îl preocupa o invenţie. Salomon suferea la gândul că nu izbutise încă să obţină destăinuiri în această privinţă şi că nu

I se ivise prilejul de a-i oferi sprijinul său.

Dar în clipa aceea Per era mai puţin ca oricând dispus la astfel de intimităţi. Se făcu a nu pricepe. Terminase, în sfârşit, de mâncat, îşi aprinse o ţigară şi se rezemă de spătarul înalt al canapelei, sătul şi de pălăvrăgeala celuilalt.

Biciuite de vin, gândurile lui se îndreptau din nou spre doamna pe care o ¡cunoscuse la carnaval… Doamna Engelhardt, aşa se numea. Urmărind cu privirea norii de fum care se destrămau, transformându-se într-o eşarfă aeriană, apoi într-o perdea unduitoare de alcov, vedea în spaţiul dintre perdelele desfăcute silueta ei împlinită, într-o delicioasă goliciune. Abia acum îşi dădea seama, de fapt, cât de îndrăgostit era. Dacă ar fi fost absolut sincer, ar fi trebuit să admită că până în clipa aceea sentimentele lui

faţă de doamna Engelhardt nu se deosebiseră prea mult de cele ce nutrise în general faţă de femeile frumoase şi plinuţe.

Sentimentele i se domoleau oarecum numai când îşi amintea de vârsta ei. Nu mai era foarte tânără, deşi nu părea să fi trecut de 30 de ani. Dar chiar şi aşa, privirea ochilor ei căprui, mari cât nişte castane coapte, ţinuta îndrăzneaţă în costumul acela minunat de colombină, umerii rotunjiţi, nările vibrânde ale năsucului cârn, toate trădau o căldură tinerească şi nevoia nestăvilită de a se dărui, care înfruntau cu succes trecerea anilor.

Privirea lui se opri deodată asupra domnului cu *pince*-wez-ul în ramă de aur. Pusese, în sfârşit, ziarul deoparte şi-l chemase pe chelner ca să facă plata. În clipa când privirile lor se întâlniră, amândoi se ridicară puţin de pe scaune şi se salutară ceremonios.

— Pentru Dumnezeu! E Neergaard! exclamă Salomon. Îl cunoşti?

— Nu… L-am întâlnit întâmplător aseară la carnaval.

— Cum?… Ai fost la carnaval? Nu te-am zărit.

— Păi era atâta lume… Ai fost şi dumneata?

— Cum nu! Eram costumat în Hamlet! Nu m-ai văzut?

Per îşi aminti că remarcase o siluetă scundă de cavaler în costum negru, întovărăşind o doamnă deghizată în crăiasa zăpezilor, care provocase indignarea celorlalte femei atât prin decolteul îndrăzneţ, cât şi prin cantitatea exagerată de diamante ce atârnau de vălul ei alb ca un strat de brumă în toate culorile curcubeului.

— Erai cu o doamnă? întrebă Per.

— Da, cu soră-mea, răspunse celălalt.

— Aha!

Într-acestea, domnul cu *pince-nez*-ul de aur se ridicase şi îşi punea paltonul, ajutat de chelner. Per observă cu oarecare invidie îmbrăcămintea lui atât de elegantă şi de corectă. Mai observă aerul superior, un aer de om de lume, cu care primi bastonul şi pălăria din mâinile chelnerului, cerându-i apoi, printr-o simplă

mişcare a mâinii, un foc ca să-şi aprindă ţigara. Noaptea trecută Per schimbase cu el doar câteva cuvinte banale. Puţin după primul dans al lui Per cu doamna Engelhardt, bărbatul acesta apăruse lângă ei şi ţinuse să le fie prezentat. Din clipa aceea îi urmărise tot timpul de la distanţă, aşa că Per ajunsese la concluzia că trebuie să fie vreun rival.

Pentru a părăsi restaurantul, domnul Neergaard fu nevoit să treacă pe lângă masa lor; Salomon îi făcu un semn amical cu mâna şi strigă:

— Bună seara, Neergaard... bună seara! Ce mai faci?

Domnul Neergaard ridică din sprâncene, manifestând o adâncă surpriză; apoi zâmbi cu indulgenţă şi-i răspunse cu o înclinare rece, fără măcar să-şi scoată ţigara din gură. În schimb, adresă un altfel de salut, de o politeţe aproape exagerată, lui Per, care se consideră obligat să se mai ridice o dată de pe scaun şi să-i facă o plecăciune.

— Cine-i acest Neergaard? întrebă Per după plecarea lui.

Salomon dădu din umeri.

— Nu ştiu ce-aş putea să-ţi spun... De fapt, îl cunosc prea puţin. îl întâlnesc doar din când în când în societate. Era considerat cândva o persoană foarte distinsă. De altfel, e candidat juridic[11], are un nume respectabil şi relaţii serioase... pe scurt, e un om care a avut şanse excepţionale în mediocritatea mediului nostru. Mi se pare că a fost o dată vorba să fie numit în diplomaţie... la legaţia noastră din Londra, dacă nu mă-nşel. Se pare că prinţul de Wales ar fi intervenit personal în chestiunea asta, dar nu ştiu ce obstacole s-au ivit pe urmă. Cert este că a refuzat postul. Este, desigur, un original, în prezent are o slujbă foarte modestă la un minister.

Chiar a doua zi Per primi invitaţia la bal făgăduită de doamna Engelhardt. Era acum preocupat de îmbunătăţirea garderobei sale, ca să nu rămână de ocară în faţa celorlalţi

11 Titlu universitar, echivalent cu acela ie absolvent ol FacultŞii de ştiinţe juridice.

cavaleri prin felul în care-şi făcea apariţia în viaţa mondenă a capitalei. Pentru asta, Per fu nevoit să recurgă la un împrumut. Graţie unuia dintre cunoscuţii săi de la cafenea, fu prezentat unui fost fermier mai în vârstă, care-şi fructifica micul capital dând tinerilor împrumuturi cu o dobândă de 60 la sută. Bătrânul cerea şi garanţii constând din poliţe de asigurare pe viaţă, cărţi, mobile, certificate de botez şi de vaccin, precum şi o declaraţie verbală solemnă, dată cu mâna pe *Biblie* şi în prezenţa unor martori.

Doamna Olufsen holbă ochii văzând nenumăratele lucruri noi provenite din cele mai mari magazine ale oraşului şi care soseau aproape zilnic în casa ei. Bătrânii discutau adesea despre asta şi se întrebau ce se întâmplase. Per însă nu le spunea nimic. În ultima vreme se arăta şi mai rezervat şi rămânea foarte puţin pe acasă.

Singura fiinţă capabilă să dea oarecare lămuriri în această privinţă era tăcuta Trine. Cu instinctul clarvăzător al iubirii, fata asta simplă şi naivă înţelesese repede, în măsura în care capacitatea ei de înţelegere îi îngăduia să priceapă astfel de lucruri, ce se punea la cale sub ochii săi. În ultimul timp, fata se ascundea tot mai des în latrină – locul ei de refugiu – când o copleşea durerea şi voia să plângă în voie.

Cu toate astea, continua să deretice cu râvnă în cele două camere de jos, şi se îngrijea de lucrurile lui Per cu un devotament sporit. Acorda o grijă deosebită tuturor achiziţiilor sale noi, despre care credea că sunt pregătite pentru nuntă, şi făcea totul cu zelul pe care l-ar fi depus pentru propria ei fericire. Îi cusu monograme pe rufăria fină şi pe batiste şi aşternu hârtie nouă în sertarele de jos ale dulapului, care erau neîncuiate şi unde trebuiau aşezate toate lucrurile. În seara balului Trine fu aceea care trebui să lege cravata albă a lui Per, să-i încheie mănuşile, să-i spună dacă fracul cel nou îi vine bine la spate, dacă frizerul îl tunsese cum trebuie la ceafă cu maşina. Iar când se făcu ora opt şi jumătate fără ca birja comandată să fi

apărut, tot pe ea o ocărî Per, spunându-i că e o gâscă. Şi tot Trine trebui să alerge prin întuneric şi prin zloată, fără şal şi fără pălărie, ca să-i aducă altă trăsură tocmai de pe Adelsgade.

Când Per intră în sala de bal, dansul începuse. Vreo zece perechi valsau cu solemnitate pe parchetul sălii, în timp ce tot atâtea perechi se aflau înşirate, în picioare sau şezând, de-a lungul pereţilor. Curând o descoperi pe doamna Engelhardt printre aceştia din urmă. Purta o rochie roşie *ca* para focului şi îşi făcea vânt cu un evantai mare cu puf pe margini. Lângă ea se afla un domn complet chel, care-şi ţinea jobenul pe genunchi, legănându-l din când în când. Domnul acesta era Neergaard.

Când îl văzu şi mai ales când se gândi, plin de gelozie, că şi prezenţa lui s-ar putea datora intervenţiei doamnei Engelhardt, Per simţi că-i piere tot cheful. Trecu un sfert de oră fără ca să danseze, mulţumindu-se să privească nişte domni în vârstă care jucau cărţi în încăperile alăturate. Abia după ce primul vals luă sfârşit, se întoarse în sală şi făcu o plecăciune rigidă în faţa doamnei Engelhardt, fără să-l bage în seamă pe însoţitorul ei. La început, tânăra femeie se prefăcu a nu-l recunoaşte. În cele din urmă se ridică, îşi adună trena rochiei şi, cu un zâmbet pe jumătate matern, îşi lăsă toată greutatea corpului în braţele lui.

— Eşti un ingrat, începu ea, vorbind cu accentul locuitorilor capitalei, după ce făcură câteva tururi, fără ca Per să fi deschis gura. Nici măcar nu-mi mulţumeşti că ţi-am făcut rost de invitaţie. De altfel, trebuie să ştii că n-a fost de loc uşor!

— Vă sunt foarte obligat, doamnă…

— Ce ceremonios eşti! Ţi s-a întâmplat ceva neplăcut?

— Da, oarecum…

— Ce anume?… dacă lucrul poate fi încredinţat unei doamne…

— Ce caută acest domn Neergaard aici? Nu-l pot

suferi! Mi-aţi face un serviciu dacă n-aţi dansa cu el…

— Drept să-ţi spun… eşti cam pretenţios.

Începu să râdă, şi Per o simţi atârnându-i şi mai greu în braţe.

Începu şi el să râdă. Această dovadă de încredere, mireasma părului şi bustul ei pe jumătate descoperit, care i se rezema de piept, îl aţâţară imediat. Dansară de patru ori la rând, şi când o conduse la locul ei, Neergaard dispăruse. îl văzu peste puţin, în celălalt colţ al sălii, făcând curte unei fete foarte tinere, cu cozi lungi, galbene-aurii, ce-i cădeau pe spate.

La început balul lâncezi. Ai fi zis că, în afară de servitorii casei, cărora li se îngăduise să arunce de dincolo de uşă câte o privire în sală, nimeni nu se distra. Abia după ce domnii descoperiră existenţa unor băuturi răcoritoare în camerele de alături, animaţia începu să crească. Societatea masculină era în general cam eteroclită şi tonul destul de liber, aşa cum se întâmplă adesea în unele familii foarte distinse, de altfel, dar care, din lipsa unor fii mari, sunt nevoite să-şi procure cavaleri la baluri prin cunoscuţi şi prin cunoscuţii cunoscuţilor, fără altă garanţie decât cea oferită de un anuar monden cu adrese.

Invitaţii nu se simţeau în niciun fel obligaţi faţă de casă ai cărei oaspeţi erau; nimeni nu-şi impunea nicio constrângere, toată lumea căsca, bârfea şi comanda ca într-un local public.

Gazda, un bărbat mărunţel şi cu părul alb, n-avea habar de numele oaspeţilor şi se plimba prin salon cu un aer speriat, părând mai străin decât toţi. Îşi îndeplinea cu un zâmbet forţat misiunea ce i-o încredinţaseră soţia şi fiicele sale, adică să-i convingă pe cavaleri să „lucreze”. Când găsea câte un bărbat fără treabă, pironit în faţa tablourilor atârnate pe pereţi, ori staţionând prea multă vreme în faţa gustărilor, se oprea lângă el şi începea o conversaţie cu câteva aprecieri destul de inocente despre arta plastică, despre teatru sau despre patinaj, dar pe care o termina în mod invariabil însoţindu-l pe respectivul

invitat înapoi în sala de dans, unde era prezentat vreuneia dintre prietenele vechi ale casei al cărei carnet de bal nu purta nicio semnătură.

Doamna Engelhardt promisese cotilionul lui Per, dar după ce toată lumea se ospătase şi dansul reîncepu, Per o căută zadarnic atât în sală, cât şi în camerele învecinate. În cele din urmă o regăsi într-o cămăruţă slab luminată, un fel de cameră hexagonală, ca de turn, situată în cealaltă parte a salonului. Era absolut singură şi şedea în colţul unei canapele, pe care 11-O zăreai decât în clipa când păşeai pragul uşii.

Îl primi cu o melancolie blândă, părea obosită şi-l rugă să nu se supere, dar nu mai avea poftă de dans. Asta nu însemna, fireşte, că-i cerea şi lui să renunţe la dans ca să-i ţină de urât. N-ar fi acceptat pentru nimic în lume o astfel de jertfă… Per nu trebuia să se simtă obligat în niciun fel.

Cu toată lipsa lui de experienţă mondenă, Per nu era atât de prost încât să nu priceapă sensul acestor cuvinte. Îşi luă un scaun, îl apropie de canapeaua pe care şedea ea şi rămaseră un timp aşa, unul lângă altul, în tăcere, în timp ce muzica şi larma sălii de dans răzbăteau până la ei, oarecum în surdină.

Per o apucă deodată de mână, care odihnea pe braţul canapelei, şi fiindcă doamna Engelhardt îi îngădui s-o păstreze într-a lui, îi mărturisi în cuvinte simple şi fără niciun ocol dragostea, apoi o rugă din nou să-i acorde o întâlnire. Până la urmă, doamna Engelhardt i-o făgădui; atunci el se plecă asupra braţului ei alb şi sărută încheietura cotului o dată, de două ori, de trei ori. Se aşteptase să întâmpine rezistenţă, dar după ce-l anunţă că se va supăra foarte tare dacă va repeta acest gest, doamna Engelhardt îşi dezminţi cuvintele prin strălucirea umedă a ochilor şi prin freamătul bustului ei plin.

Pe neaşteptate, în camera alăturată se auziră nişte paşi. Per izbutise să se tragă înapoi pe scaun când silueta înaltă a lui Neergaard se ivi în prag. Se înclină politicos şi-

şi ceru scuze, dar rămase locului, cu mâinile la spate, ca şi când ar fi avut de gând să intre.

— Veniţi mai aproape, îi zise doamna Engelhardt.

— Aveţi nevoie să vă ţină cineva de urât? întrebă el cu un ton care-i displăcu lui Per, fiindcă vorbele fuseseră rostite aproape cu brutalitate.

— Nu, nu avem neapărat nevoie, dar dacă aveţi ceva nostim de povestit, ne va face plăcere să vă ascultăm.

— Da, da. Dumneavoastră şi domnul inginer Sidenius sunteţi atât de dezolant de izolaţi în încăperea asta… atât de părăsiţi de restul lumii.

— Da, consimţi doamna Engelhardt, în timp ce alene îşi desfăcu evantaiul şi se ghemui în colţul canapelei. E foarte trist, continuă ea. Am obosit… Poate din cauza dansului. Dar dumneavoastră cum vă simţiţi? De ce nu dansaţi? Şi când mă gândesc că eraţi atât de acaparat în seara asta!

— Nu, doamnă. Neergaard se hotărâse în sfârşit să intre în cameră. Cred că acum îmi voi lua şi eu rămas bun de la lume, sub protecţia întunericului acestuia plin de atmosferă. Îmi permiteţi?

Luă un scaun şi-l împinse lângă canapea, în direcţia opusă celei în care şedea Per, încât se aflau acum faţă în faţă, deşi nici nu se salutaseră încă.

Doamna Engelhardt deveni dintr-odată foarte limbută. Critică felul în care fuseseră lansate invitaţiile la bal, vorbi despre supeu. În schimb, lăudă din plin toaletele câtorva femei prezente. Per îl observa pe Neergaard şi nu spunea nimic. Nici Neergaard nu vorbea. Se aplecase înainte, astfel încât faţa nu i se mai vedea. Îşi rezemase coatele pe genunchi, şi mâinile lungi, care se jucau cu mănuşile, tremurau uşor.

Tânăra femeie se întrerupse brusc şi-l apostrofă pe Neergaard:

— Ce om plicticos aţi devenit, domnule Neergaard! Pe vremuri eraţi atât de amuzant! Ce s-a întâmplat? Sunt sigură că trebuie să fie o doamnă la mijloc.

— Se prea poate.

— Bineînţeles. E vorba de micuţa domnişoară Holrn l Bănuiesc că e chiar pe gustul dumneavoastră. Să ştii, domnule Sidenius... domnul Neergaard a fost totdeauna atât de galant, încât mi-a povestit că-i place să facă curte blondelor cu ochi albaştri. În afară de asta, respectiva doamnă vine de la ţară, continuă ea cu faţa întoarsă spre Neergaard, miroase a trifoi, a soarele verii şi a lapte dulce... o desăvârşită lăptăreasă! în fond, aşa cum vi le-aţi dorit întotdeauna să fie. Pe când nunta?

Domnul Neergaard, care-şi înălţase capul, se lăsă acum pe spătarul scaunului, îşi puse jobenul pe pântece şi, împreunându-şi mâinile deasupra, oftă obosit şi spuse:

— Când un bărbat ajunge la vârsta mea, cred că e mai înţelept să se considere trecut în lumea cealaltă. Singura grijă care-i mai rămâne e să-şi pregătească o înmormântare onorabilă.

La aceste cuvinte doamna Engelhardt izbucni în râs:

— Acum priviţi existenţa în culori prea sumbre, domnule Neergaard. Atunci ce să mai zicem noi, bietele femei?... Ia priviţi la bătrânul căpitan de cavalerie Frick, care dansează dincolo, în sala de bal! Are şaizeci şi doi de ani, dar cum joacă! Ai zice că e un tânăr sublocotenent. Sunt convinsă că mai are succese la femei... A, nu, bărbaţii de vârsta dumneavoastră au încă serioase perspective de fericire!

Neergaard se plecă spre ea:

— Vă mulţumesc, doamnă, pentru cuvintele pline de mângâiere pe care le rostiţi în faţa catafalcului meu. Ştiu bine că în zilele noastre, atât bărbaţii, cât şi femeile au învăţat să se conserve proaspeţi şi tineri până la o vârstă destul de înaintată, aşa cum am învăţat să conservăm mazărea verde, sparanghelul şi alte verdeţuri mărunte. Totuşi, căpitanul acesta de cavalerie, bătrân şi răscopt, mi se pare o sperietoare cumplită. Nu, trebuie să ştii să te resemnezi la timp! Trebuie să dai tinereţii ceea ce-i aparţine... dacă vrei să fii scutit de multe supărări. Şi la

vârsta mea există destule supărări şi aşa: reumatismul, tulburările de digestie, supa de ovăz[12], litiaza cu durerile ei, masa de operaţie, iată cu ce valori reale rămâi când ai început să cobori panta neplăcută, pornită din culmea vârstei de ¡patruzeci de ani.

— Şi amintirile?… întrebă cu glas blând doamna Engelhardt. Amintirile frumoase, domnule Neergaard, aţi uitat de ele?

— Amintirile?… Hm!… Oare nu sunt şi ele un fel de alimente prea fierte, conservate, servind drept consolare săracă pe timp de iarnă, fiindcă vara vieţii s-a dus? Nu! mai bine să nu vorbim despre amintiri! Nu sunt decât o suferinţă în plus… Pe măsură ce îmbătrânim, ne dăm seama datorită lor că întâmplările vieţii noastre alcătuiesc o repetare din ce în ce mai ştearsă şi din ce în ce mai obositoare.

— Vai de mine! Sunteţi pur şi simplu imposibil în seara asta! Singura dumneavoastră scuză e boala, domnule Neergaard… Sunt convinsă că duceţi o viaţă foarte neregulată. Ar trebui neapărat să vorbiţi cu un medic, sunt sigură că v-ar recomanda o cură la Karlsbad.

— Tot ce se poate. Sau câteva din pilulele acelea de fier, atât de eficace. O doză egală cu o încărcătură bună de revolver. Se spune că e un leac fără pereche pentru calmarea oricăror dureri.

— Gata! Nu mai vreau să stau de vorbă cu dumneavoastră! Nu puteţi fi serios nici măcar o clipă!

În timp ce avea loc acest schimb de cuvinte, Per îşi plimba privirea de la unul la celălalt. Tonul amical al convorbirii îl făcuse să se îndoiască asupra caracterului relaţiilor dintre aceşti doi oameni; se linişti, însă, amintindu-şi cum în noaptea carnavalului doamna Engelhardt îi povestise că-l cunoştea pe Neergaard din copilărie. De altfel, atât atitudinea faţă de el, cât mai ales recomandarea pe care i-o făcuse în glumă lui Neergaard să facă o cură în îndepărtatul Karlsbad dovedeau categoric că

12 Mîncare obişnuită în Danemarca.

insistenţa lui o plictisea.

În camerele alăturate se simţea acum oarecare animaţie. Perechi obosite luau loc gâfâind în jurul meselor cu gustări, veşnic încărcate. Dansul era pe sfârşite. În cele din urmă nu mai rămaseră în sala de bal decât două-trei perechi de îndrăgostiţi şi de originali care se învârteau într-un nor de praf. Nu se mai săturau de dans şi cerură orchestrei să repete la infinit şi într-un ritm din ce în ce mai rapid melodia *Tappenstrengen*.

Trăsurile începură să tragă la scară. Doamna Engelhardt, la braţul soţului, trecu prin faţa tuturor oaspeţilor, luându-şi rămas bun. Soţul era un angrosist înalt şi pântecos, cu aspect blajin, care-işi petrecuse toată seara la masa de joc. Când trecură prin faţa lui Per, doamna Engelhardt se opri, spre groaza tânărului, şi făcu prezentările. Soţul doamnei îi strânse mâna şi-i adresă câteva cuvinte de politeţe. Per se intimidă şi nu îndrăzni să ridice ochii spre el. „De ce a făcut asta?" se întrebă el după aceea. În aceeaşi clipă, deşi în jurul lor lumea se îmbulzea spre ieşire, o auzi spunând soţului cu glas tare şi cu intenţia vădită ca Per s-o audă:

— Nu-i aşa că marţea viitoare pleci la Londra?

Angrosistul dădu din cap afirmativ. Per roşi, zâmbi, apoi păli brusc. Ochii larg deschişi urmăriră cu o privire strălucitoare umerii albi şi plini ce se conturau deasupra mătăsurilor roşii ca para focului. Da, viaţa lui începea abia de acum înainte.

Pe la ora 3 dimineaţa, în lumina lunii, Neergaard şi Per plecară împreună spre casele lor. Nu Per fusese acela care-i căutase tovărăşia; dar Neergaard îl întrebase la plecare unde locuieşte

Şi-i propusese să plece împreună, fiindcă aveau acelaşi drum. Per nu vru să-l refuze. Interpretase propunerea ca o recunoaştere finală a victoriei sale în lupta pentru doamna Engelhardt; i se părea o propunere de pace. În afară de asta, îi venea greu să reziste politeţii de om de lume pe care celălalt i-o arăta mereu, în ciuda

marii deosebiri de vârstă dintre ei.

Neergaard vorbea despre societate şi despre distracţiile mondene în general; Per însă era prea preocupat de el însuşi şi de evenimentul serii pentru a înregistra mai mult decât ceea ce conţineau în aparenţă cuvintele rostite. Deşi gerul era aspru şi cu toate că înaintau încet, fiindcă Neergaard mergea clătinându-se, Per îşi descheiase paltonul. Sentimentul izbânzii îl încălzea. Zâmbind, trimitea rotocoale mari de fum de ţigară în aerul luminos.

În dreptul podului Holmen părăsiră canalul[13] şi porniră înainte spre Kongens Nytorv[14] pe trotuarul din stânga al străzii. Trecură pe lângă Banca Naţională, a cărei clădire masivă, pătrată şi greoaie se înălţa spre cer ca un sarcofag uriaş. O sentinelă în manta roşie stătea la intrare. Puţin după aceea, Neergaard se opri în faţa uneia din acele case vechi, înguste şi puţin arătoase, tolerate încă de-a lungul importantei artere.

— Iată, aici locuiesc. N-ai vrea, domnule inginer, să-mi faci plăcerea de-a urca până la mine? O să bem un pahar de vin bun. Nu-i chiar atât de târziu.

Per ezită întâi, dar sfârşi prin a accepta. Era dornic să se distreze şi n-avea chef să se întoarcă acasă. Din ziua în care-şi închisese hârtiile în sertarul de sus al dulapului, circula prin camerele sale cu un sentiment neplăcut, ca şi cum ar fi îngropat un leş sub duşumea.

Puţin după aceea se pomeni instalat confortabil în colţul unei canapele aşezate în dreptul unei mese mari, pe care se afla o lampă cu picior înalt şi cu abajur de mătase verde. În timp ce Neergaard trecu în camera de alături, ca să aducă ceva de băut, privirile lui Per făcură cercetătoare ocolul încăperii. Se afla într-un apartament frumos de burlac, care-l determină să se gândească cu îngrijorare la

13 În centrul oraşului Copenhaga există un canal care comunică direct cu marea.

14 Piaţa principală din Copenhaga. Traducere literală : piaţa nouă a regelui.

cămăruţele lui mici şi sărăcăcioase. Cum ar putea să primească acolo o femeie ca doamna Engelhardt? Odaia lui Neergaard avea un covor care acoperea toată podeaua. Mobilele de mahon cu încrustaţii, vasele şi candelabrele aurite erau moştenite din bătrâni, fără îndoială. Pe peretele ce se afla în spatele biroului se zărea în semiîntuneric o adevărată colecţie de tablouri de tot felul, mai mari şi mai mici, portrete cu ramele aurite, daghereotipii, siluete, medalioane mici de ivoriu, litografii, desene în creion şi fotografii moderne… Erau un şir de umbre care reprezentau pe membrii răposaţi ai familiei Neergaard.

O privire mai atentă observa totuşi oarecare neglijenţă în această ambianţă. Covorul era aproape uzat şi husele de pe mobile decolorate. Per observă că geamurile bibliotecii mari şi frumoase, cu rafturi pline de lungi şiruri de cărţi legate, erau plesnite pe alocuri.

Tocmai atunci apăru Neergaard cu o sticlă cu gâtul lung şi cu două pahare verzi. Se aşeză într-un fotoliu în faţa lui Per şi turnă cu mare grijă în pahare.

— Mă bucur că am făcut cunoştinţă cu dumneata, zise el ridicând paharul. Îmi permit să beau în cinstea dumitale, domnule… domnule „Per cel norocos”!

Per îl privi. Fu neplăcut surprins şi nemulţumit de această aluzie cam prea directă la evenimentul din seara aceea. Dar fiindcă intenţia interlocutorului său era să-i aducă un omagiu ca unui învingător, hotărî să nu se arate ofensat. Luă paharul şi dădu vinul pe gât.

— Această poreclă, nu tocmai spirituală, n-am găsit-o eu, urmă Neergaard, ştergându-şi ochelarii. Mă mulţumesc să-l citez pe unul dintre amicii dumitale, pe micul Salomon, în a cărui tovărăşie te-am zărit deunăzi. E un mare admirator al dumitale. De altfel, după părerea mea, porecla nu-i nici cel puţin măgulitoare. E o vorbă din bătrâni care spune că norocul e tutorele proştilor, în timp ce un autor latin, demn de toată stima, scria despre noroc că e părintele durerii.

„Încearcă să te mângâi, gândi în sinea lui Per, probabil că norocul meu te doare l”.

— Dacă n-ar suna ca un paradox detestabil, aş spune chiar că adevăraţii fericiţi îmi par cei nefericiţi. Lor le rămâne totuşi mulţumirea de a putea să-şi blesteme soarta, să-l înjure pe Dumnezeu, să ceară socoteală providenţei şi aşa mai departe, pe când cel pe care l-a luat norocul în braţe nu poate decât să se acuze pe sine când i se iveşte o piedică în cale.

— Dar de ce o piedică? întrebă Per zâmbind şi urmărind cu privirea fumul ţigării sale.

— De ce? răspunse Neergaard, în vocea căruia se deosebea mereu o nuanţă de milă, neînregistrată, însă, de urechea lui Per. Cred că nu m-ai înţeles tocmai bine, domnule inginer. Deşi mi-e groază de paradoxuri, sunt de părere că norocul însuşi este cel mai mare ghinion care poate lovi un om în zilele noastre, pentru că… da, pentru că în nouă sute nouăzeci şi nouă de cazuri dintr-o mie, ne lipseşte capacitatea de a-I folosi aşa fel încât să profităm de el, şi nu să ne facă rău. În vremea noastră ne-am dezvăţat să manevrăm cu îndemânare miraculosul, asta-i! Ne purtăm la masa norocului ca ţăranul la ospăţul regelui. La o adică, însă, preferăm cu toţii ciorba de acasă şi clătitele făcute de mama, în locul tuturor bunătăţilor nemaipomenite din ţara minunilor. Cunoşti probabil povestea aceea cu băiatul care păzea porcii şi care a câştigat o prinţesă şi o jumătate din împărăţie. Mie mi se pare că povestea se isprăveşte tocmai în clipa în care începe să devină interesantă, în orice caz pentru adulţi. Ar fi trebuit să-l vedem pe acest ţărănoi, îmbrăcat în catifele şi brocarturi, hălăduind şi ofilindu-se de atâta noroc. Ar fi trebuit să-l vedem tolănit în patul cu aşternuturi fine al prinţesei şi plângând de dorul braţelor groase cât nişte coapse ale vreunei Maren mulgătoare de vaci. Căci nu încape îndoială că aşa are să i se întâmple. N-o să aibă o clipă de fericire până n-o să încalţe din nou saboţii lui de lemn şi până n-o să schimbe coroana şi sceptrul pe furca

de băligar a lui taică-su.

Neergaard îşi pusese ochelarii şi se rezemase de spătarul scaunului, cu mâinile lui lungi împreunate sub capul dat pe spate. Ochii obosiţi zăboveau asupra lui Per, de data asta cu o privire care era în acelaşi timp cercetătoare şi afectuoasă. Expresia lui deveni aproape îngrijorată când reîncepu să vorbească:

— Deşi noi, danezii, suntem atraşi de fantasmagorii, există totuşi în noi toţi o înclinaţie puternic înrădăcinată pentru ceea ce a intrat în obişnuinţă şi a fost verificat. Oricât de înfocat ne-am avânta spre lucruri neobişnuite şi spre aventuri în anii tinereţii… în clipa când ţara basmelor îşi deschide cu adevărat porţile în faţa noastră, în clipa când, de sus, din balcon, fata de rege ne face semn cu mâna, ne apucă teama şi începem să privim îndărăt spre colţul vetrei.

— Cred că aveţi dreptate, zise Per, continuând să privească zâmbitor spre norii de fum ai ţigării sale. Probabil că aşa se întâmplă în general, numai că există şi excepţii.

— Nu există niciuna la mie, poate nici măcar una la zece mii. Cândva vei constata dumneata însuţi ce putere vrăjitorească, stranie au realitatea de acasă şi obişnuinţa, chiar dacă le urâm. Iată, de exemplu, priveşte în jurul dumitale. Târâm toată viaţa după noi un bagaj de moşteniri familiale, care sporesc pe măsură ce trece timpul şi se îngrămădesc în jurul nostru ca un zid chinezesc. Şi totuşi nu ne îndurăm să ne despărţim de ele. Ne simţim bine în capela mortuară alcătuită din amintiri de familie şi, în cele din urmă, singurul sentiment care mai persistă în noi e pietatea.

— Bine, zise Per. Dar asta nu-i valabil pentru toată lumea. Uite, mie, de pildă, mi-ar fi greu să cad într-o astfel de ispită, pentru că tot ce duc cu mine din trecut poate încăpea cu uşurinţă într-un buzunar al vestei.

— În cazul ăsta, te felicit. Şi, totuşi, la ce bun? Puterea magică a căminului nu e materială numai. Până la

adânci bătrâneţi ne lăsăm influenţaţi în toate acţiunile noastre de îndemnurile fără sens ale unui tată – care a murit, poate, cu mulţi ani în urmă – sau de prejudecăţile naive ale unei mame. Dar mai avem şi sumedenie de fraţi, dragii noştri fraţi, unchi şi mătuşi grijulii…

— În ce mă priveşte, mă aflu şi de data asta într-o situaţie favorabilă, deoarece nu cunosc asemenea legături.

— Atunci meriţi să te felicit încă o dată. Totuşi, trebuie să fi avut, probabil, un cămin din acelea de pastori danezi renumite pentru confortul lor. Da, să ştii că numele dumitale mă face să trag anumite concluzii.

Per păru a nu fi auzit aceste ultime cuvinte şi afirmă că n-a ştiut niciodată ce înseamnă rude apropiate.

— Nu zău! Eşti un…

— Da, zise Per, întrerupându-l intenţionat. Sunt absolut eu însumi şi singur.

— Ia te uită! Neergaard se aplecă înainte, cu mâinile rezemate de o parte şi de alta a scaunului, şi-l fixă atent, de parcă abia atunci s-ar fi trezit. Va să zică, micul Salomon n-a afirmat lucruri cu totul inexacte. În acest caz, există, într-adevăr, un element miraculos în dumneata. Niciun fel de obligaţii de ordin familial! Nici plaga fraţilor! Niciun unchi şi nicio mătuşă binevoitoare… E liber ca pasărea cerului!

Per tăcu aprobativ.

Neergaard se cufundă din nou în fotoliul său, după care o linişte adâncă se aşternu pentru o clipă între ei.

— Se pare că eşti în adevăr un om deosebit de favorizat, domnule Sidenius. Dacă n-aş fi atât de bătrân şi de hodorogit, aş fi ispitit să te invidiez. Liber şi lipsit de orice fel de necazuri. Cu dragostea de viaţă a unei mierle pe un ram de cireş! Da, aşa ar trebui să fie, în general. Şi totuşi? La ce bun toate astea? Dacă din întâmplare ne naştem fără lanţuri, ni le punem noi înşine pe parcursul îndelungatei noastre existenţe. Suntem şi rămânem firi de robi. Nu ne simţim bine fără cătuşe şi fără fiare. Ce ai de zis în privinţa asta?

— Sincer vorbind, nu ştiu la ce v-aţi gândit când aţi spus vorbele astea, răspunse Per şi aruncă o privire spre ceasul de pe bibliotecă, văzând că arăta patru şi un sfert.

Monotonia conversaţiei începuse să-l plictisească şi, în plus, era uşor îngrijorat de limbuţia lui din noaptea aceea.

Neergaard lăsă să treacă un timp înainte de a răspunde. Continua să fixeze asupra lui Per o privire încordată şi preocupată.

— La ce m-am gândit?... Ehei!... Noi ne creăm prietenii şi deprinderi şi, pe măsură ce trece timpul, ne lăsăm târâţi spre tot felul de obligaţii, ca să nu mai vorbim despre genul acela de legătură dintre bărbat şi femeie care poate fi numit amor, dragoste, relaţii amoroase sau cum vrei să-i mai zici. Până şi o pasăre liberă ca dumneata trebuie să admită că o femeie are braţe ispititoare şi că, în ciuda moliciunii lor, se pot strânge în jurul unui bărbat ca o pereche de cătuşe.

— A, dar asta nu m-ar supăra câtuşi de puţin! spuse Per râzând. Cu atât mai puţin cu cât ar strânge mai tare.

— Da! Eşti încă foarte tânăr. Dar să admitem totuşi că o femeie oarecare izbuteşte să exercite asupra dumitale o atracţie de natură pur erotică, deşi o dispreţuieşti poate în acelaşi timp... o femeie ordinară... sau o femeie gen doica Maren1, pe care, în nevinovăţia tinereţii dumitale, ai sărutat-o... pe scurt, o femeie de care te simţi legat prin puterea amintirilor şi a obişnuinţei... Să presupunem că această femeie te-ar înşela cu sânge rece, pe ascuns, şi că dumneata ai afla acest lucru. Ce-ar face o pasăre liberă ca dumneata într-o asemenea împrejurare *7*

„Unde vrea să ajungă?” se gândi Per şi răspunse:

— Ce-aş face? Mi-aş lua o altă femeie, bineînţeles!

— Foarte bine. Dar dacă s-ar dovedi că nici aceasta nu corespunde? E un risc la care trebuie să te aştepţi. Atunci ce te faci?

— Atunci mi-aş lua o a treia... o a patra... o a cincea... Doamne... doar sunt destule femei pe lumea asta, domnule

Neergaard!

— Da! Adevărat… adevărat…

Continuă să repete aceste cuvinte cu ochii închişi, ca şi când în ele ar fi găsit dezlegarea tainelor universului.

Per clădea semne că vrea să plece. I se părea că discuţia devenise cam prea personală. De altfel, se făcuse târziu. Câteva căruţe cu pâine trecură grăbite pe stradă, anunţând apropierea zorilor.

Dintr-odată, însă, Neergaard păru cuprins de o exaltare ciudată. Umplu din nou paharele şi-l rugă să nu ţină seamă de timp.

— Mă consider fericit că am făcut cunoştinţă cu dumneata, domnule Sidenius. Eşti un om excepţional de sănătos şi de simpatic. Dacă nu mi-ai lua-o în nume de rău, aş vrea să-ţi fac o propunere.

„Ce mai vrea?” gândi Per.

Da. Neergaard credea că cele ce avea să-i spună îi vor părea la început cam ciudate tânărului său prieten; totuşi, judecând după ce aflase deocamdată despre el, nu le va atribui decât importanţa pe care o meritau.

Era vorba de un prieten al său, mai bine zis o rudă apropiată, care era pe moarte. Suferea de o boală incurabilă… nu mai avea mult de trăit… era bolnav şi la suflet, şi la trup. Dar asta n-avea nicio importanţă. Pe scurt, deci: omul acesta era necăsătorit şi nu se putea hotărî ce întrebuinţare să dea lucrurilor care rămâneau de pe urma lui; de altfel, nu erau cine ştie ce… o mică gospodărie, câteva tablouri proaste, câteva cărţi… aproximativ cam ce vedea Per în jurul lui. Nu voia să le lase familiei. Nu voia nici să fie păstrate într-un loc unde ar fi riscat să devină obiectul unei atenţii pioase. Ţinea neapărat ca totul să fie vândut la licitaţie şi să se răspândească în lume ca purtate de vânt. Gândul acesta ajunsese o idee fixă pentru bietul om, şi fiindcă avea neamuri bogate, care se vor opune probabil dorinţei sale – cele mai multe dintre obiectele ce-i aparţineau era moştenite din bătrâni – hotărâse să le lase prin testament

cuiva căruia, în felul acesta, să-i facă un serviciu, sau să-i procure măcar o clipă de mulţumire.

— Mi-a venit o idee: îmi dai voie să te propun pe dumneata? Sunt sigur că dacă prietenul meu te-ar cunoaşte, ar lua singur această hotărâre. Ai exact însuşirile pe care şi le-ar fi dorit el. Eşti liber, sincer şi nepăsător… Nu, te rog… dacă n-ai nimic împotriva propunerii mele, nu mai spune nimic. Să nu mai vorbim despre asta. Şi, cum îţi spuneam… nu-i vorba de mare lucru… după lichidarea datoriilor şi a altor obligaţii, rămân cel mult câteva mii de coroane.

„S-o fi îmbătat”, gândi Per şi hotărî că nu merita să ridice vreo obiecţie. Toată povestea i se părea o glumă.

— Da, da, zise el. N-ar fi rău de loc. De bani ai totdeauna nevoie. Dar acum e timpul să mă duc acasă. Vă mulţumesc pentru seara asta plăcută.

— De ce pleci? Mai rămâi… E aer închis aici, să deschid o fereastră!

Neergaard se ridică nervos şi deschise o fereastră. Aerul rece năvăli în cameră, şi lampa de pe masă făcu o flacără mare şi fumegândă.

— Ia loc! E drept că am vorbit prea mult despre lucruri care predispun la melancolie. Dar n-am golit încă sticla, şi vinul meu e bun.

Per nu se lăsă convins. Vedea că exaltarea gazdei creştea şi nu se simţea în apele lui. Observă că faţa lui Neergaard devenise lividă, şi mâna tremurătoare pe care o strânse la plecare era rece şi umedă.

„Câţi oameni ciudaţi mai sunt pe lumea asta ” gândi Per când ajunse iar în stradă. În pas cadenţat şi cu ţigara în gură, străbătu, în drum spre casă, oraşul, care începuse să se trezească la viaţă. Îşi aduse aminte de scena nocturnă petrecută în tovărăşia marelui Fritjof la „Gryde”. „E de-ajuns să rămâi singur cu ei, că oamenii ăştia încep să vadă stafii. La picioarele lor se cască morminte, şi fiecare rosteşte o cuvântare funebră în faţa propriei sale gropi”.

Ici şi colo, pe străzile pline de ceaţă, se vedea câte un

măturător de stradă la lucru. În subsoluri erau deschise câteva mici localuri şi câte un debit de ţigări. Felinarele fuseseră stinse, în schimb, toate brutăriile erau luminate, şi prin gurile de ventilaţie se răspândea un miros de pâine proaspăt coaptă. Per se opri o clipă în faţa uneia din aceste brutării ca să urmărească o scenă între o tânără brutăriţă, cocoţată pe o scară şi aşezând pe rafturi nişte tăvi mari pentru prăjituri, şi un ucenic brutar. Băiatul, gol până la brâu, şedea pe tejghea chiar sub scara fetei şi-şi întindea mâna spre ea. Per nu înţelegea ce-şi spun, dar zâmbetul larg al ucenicului şi supărarea prefăcută a fetei, care încerca să-l îndepărteze cu piciorul, făceau inutil orice dialog.

Per zâmbi, în timp ce gândul lui se juca la fel cu doamna Engelhardt. Noaptea se sfârşise. Viaţa se trezea din nou, şi pe nemâncate jocul dragostei punea stăpânire pe inimile oamenilor. Sirenele fabricilor începură să sune, şi Per le ascultă cu adâncă reculegere. Întâi se auziră câteva din Norrebro[15], apoi una din

Kristianshavn în cele din urmă răsunară din toate părţile, de parcă ar fi cântat o sută de cocoşi deodată. Era un cântec ce vestea zorile unei zile noi, care, odată şi odată, vor îngropa pe veci toţi strigoii întunericului şi ai superstiţiilor.

Capitolul IV

La o săptămână după aceea, într-o seară întunecoasă şi ceţoasă, un domn slab, îmbrăcat în haine cenuşii, coborî din tramvai la Granningen şi, trecând pe lângă cazarma husarilor, o luă înainte, apoi străbătu piaţa largă şi triunghiulară a cartierului Nyboder. Străinul înainta cu paşi repezi şi cadenţaţi, cu o mână la spate şi ţinând în cealaltă o umbrelă pe care o lovea cu putere în trotuar la fiecare pas, în timp ce examina în lumina slabă a felinarelor tăbliţele indicatoare de nume de la toate colţurile de stradă.

Trecu în revistă un mare număr de străzi fără să fi

15 Cartier din partea de nord a oraşuiui.

găsit cea pe care o căuta. Cum în cartierul acela pustiu nu zărea ţipenie de om căruia să-i fi putut cere o lămurire, coti la întâmplare şi se rătăci cu desăvârşire în numeroasele străduţe, semănând toate între ele, care alcătuiau cartierul Nyboder. La toate geamurile acestor case scunde erau trase obloanele. Nu se zăreau decât deschizăturile luminate, rotunde sau în formă de inimă, ale prăvăliilor, iar în ceea ce priveşte felinarele, numărul lor era şi mai redus decât în piaţă. Dincolo de obloane era destulă mişcare. De pretutindeni se auzeau glasuri, plânsete de copii şi, ici-colo, sunetul vreunui acordeon; se putea auzi lămurit până în stradă orice vorbă. Ici şi colo se deschidea câte-o uşă, şi o femeie în cămaşă de noapte vărsa o oală în rigola trotuarului sau dădea drumul o clipă vreunui căţeluş. Alai încolo, nişte pisici executau duete de dragoste.

Întrebând pe rarii trecători întâlniţi, domnul îmbrăcat în haine cenuşii reuşi să afle care era strada Hiertensfrydgade şi-şi continuă cercetările aici, citind la lumina chibriturilor numerele caselor, până ce ajunse la locuinţa lui Per. Bâjbâi mai întâi cu mâna, căutând funia unui clopot, dar fiindcă n-o găsi, începu să manevreze ivărul vechi al uşii, până izbuti să-şi dea seama cum se deschide. Apoi pătrunse în micul antreu al casei, care era atât de întunecos, încât nu vedea la un pas înaintea lui, şi-şi drese energic glasul de câteva ori ca să atragă atenţia locatarului.

Atunci uşa unei camere în care locuia familia unui tânăr dulgher de corăbii se deschise, şi o femeie cu părul pieptănat strâns se ivi în prag, ţinând un copil la piept. Deasupra capului ei lumina lămpii din odaie se proiectă asupra străinului, dezvăluind în întuneric o faţă tânără, prelungă şi palidă, cu ochi tiviţi cu roşu şi. favoriţi mici sub urechi.

— Domnul Sidenius nu locuieşte aici? întrebă el, fără niciun salut prealabil.

— Ba da. Locuieşte în camera din fund, dar nu-i

acasă.

— Aşa? Dumneavoastră sunteţi proprietăreasa lui?

— Nu. Proprietar este Olufsen, locuieşte sus… Mă urc să o chem pe doamna.

În clipa aceea scara scârţâi sub nişte paşi grei, şi doamna Olufsen, care ascultase conversaţia de după uşă, se ivi în capul scării, purtând în mână o lampă mică de tinichea.

— Domnul vrea să vorbească cu domnul Sidenius? întrebă ea.

— Da. Se pare însă că nu-i acasă, răspunse străinul pe un ton de parc-ar fi vrut s-o tragă la răspundere pentru că venise degeaba. Sunteţi de părere că e cazul să-l aştept?

— Nu sunt de această părere. Abia a plecat.

— La ce oră credeţi că-l pot găsi cu siguranţă?

— Drept să vă spun, în ultima vreme nu prea stă pe acasă. Dacă vreţi să-l găsiţi, cred că cel mai sigur e să veniţi mai

— Mulţumesc. Bună seara.

— Cine să-i spun că l-a căutat? întrebă doamna Olufsen.

Dar străinul ieşise. Se auzeau zgomotul paşilor săi cadenţaţi şi loviturile vârfului umbrelei pe caldarâm pierzându-se de-a lungul străzii.

— Era cu siguranţă un pastor, zise nevasta dulgherului de corăbii, cam mirată. Ce-o fi având cu inginerul?

Dar în clipa aceea, doamna Olufsen nu fu dispusă să stea de vorbă despre chiriaşul ei. Se mulţumi să spună noapte bună şi se întoarse în camera sa.

Cu o pereche de ochelari mari de argint pe nas, şeful de echipaj citea *Evadarea sclavului negru sau naufragiul de pe stânca Malabar*, roman în 14 fascicule, pe care-l împrumuta în fiecare iarnă de la biblioteca „Jomfru Jordan” şi de fiecare dată îl citea cu aceeaşi admiraţie şi tot atât de captivat.

— Probabil a fost cineva care-l căuta pe Sidenius, zise el, fără să ridice ochii de pe carte.

— Da, răspunse nevastă-sa, strângându-şi cu o mişcare înfrigurată şalul mic în jurul pieptului, apoi aruncă o lopată cu rămăşiţe de turbă peste focul din sobă şi se aşează la loc în fotoliu, cu lucrul ei de mână.

Cei doi bătrâni nu fuseseră prea vorbăreţi în ultimul timp. Nu puteau să se împace cu recenta schimbare intervenită în purtarea locatarului lor, schimbare ce nu era de loc în avantajul său. Şi altă dată îi plăcuse să petreacă, şi altă dată îşi mai dăduse în petic, dar asemenea crize, despre care el însuşi glumea pe atunci, treceau repede şi nu ţineau niciodată mai mult de câteva zile. De data asta, în schimb, se împlineau aproape trei săptămâni de când Per dădea rar pe acasă, şi când se întâmpla să fie în camera lui, era tăcut, inaccesibil şi nemulţumit de toate. Ba chiar le spusese într-o zi că vrea să se mute. Societatea pe care o frecventa Per nu putea fi din cele mai alese dacă spusese adevărul când îi scăpase o dată din gură că-l cunoscuse pe împuternicitul acela ministerial care se otrăvise de curând şi despre care ziarele vorbeau atâta. Bătrânii Olufsen mai aveau şi alt motiv să se plângă de purtarea lui Per. În ultimul timp nu-şi mai plătise chiria şi, colac peste pupăză, la uşa lor băteau zilnic şi cu stăruinţă tot felul de oameni care aduceau note de plată neachitate de la diverşi cizmari şi croitori cărora Per le datora bani.

— Cum arăta persoana care l-a căutat pe Sidenius? întrebă în cele din urmă şeful de echipaj.

— Nu-l cunosc. De altfel, acum parcă-mi amintesc că l-am mai zărit o dată, demult. Mi-aduc aminte că Sidenius a spus chiar că vine din Lumea Nouă. Şi, totuşi, nu prea avea aspect de american.

În timpul acesta Per o aştepta pe doamna Engelhardt în (acelaşi colţ întunecos din piaţa Frue unde mai făcuse şi altă dată de planton pentru ea. Acum, însă, speranţele lui că ea va veni erau mult mai întemeiate. N-o mai văzuse din seara balului – îi interzisese categoric s-o urmărească pe

stradă ori să încerce într-un fel sau altul să intre în legătură cu ea – dar în ziua aceea soţul ei trebuia să plece la Londra, şi Per primise în ajun un bilet nesemnat, care conţinea numai două cuvinte: „Mâine seară”, de unde trăsese concluzia că locul şi ora întâlnirii erau cele de rândul trecut.

De altfel, primise în cursul dimineţii şi o altă scrisoare, care-l preocupa mai mult chiar decât această întâlnire de dragoste, aşteptată cu atâta nerăbdare. Era o scrisoare a avocatului lui Neergaard, care, spre spaima lui Per, îi comunica hotărârea lăsată de acesta în ultimele sale dispoziţii ca suma rezultată din vânzarea la licitaţie publică a tuturor obiectelor ce-i aparţineau să fie vărsată lui P. Sidenius, conform celor precizate în testament. Scrisoarea adăuga că, de fapt, testamentul nu era valabil, întrucât nu respecta cerinţele legale; dar fiindcă cele două surori, singurii moştenitori legali ai decedatului, erau căsătorite cu oameni foarte bogaţi, nu exista niciun temei ca aceste două femei – aflate pentru moment în străinătate – să nu respecte dorinţele fratelui lor. Iată de ce, în calitatea sa de executor testamentar, avocatul îl ruga pe tânărul Sidenius să treacă pe la biroul său când treburile îl vor duce prin acest cartier, pentru a sta de vorbă.

Per nu izbutea să se pună de acord cu el însuşi şi nu ştia ce avea de făcut; în primul moment se simţise consternat.

Cu toată credinţa lui fatalistă că între el şi noroc exista un pact, cu toate că banii aceştia îi căzuseră în palmă într-un moment în care avea mai mult ca oricând nevoie de ei, îi venea greu să înţeleagă că simplul capriciu al unui sinucigaş însemna un ajutor venit din ceruri. Pe de altă parte, nu vedea cum ar putea renunţa la o sumă atât de importantă, care-l punea la adăpost de orice greutăţi materiale pe o lungă perioadă de timp. Din banii luaţi cu împrumut îi mai rămăseseră puţini, şi majoritatea lucrurilor cumpărate nu erau încă achitate.

Dar iată că dintr-o stradă laterală vine spre el un

cupeu închis. O mână purtând o mănuşă de culoare deschisă se arată la fereastra cupeului, şi în clipa aceea Per dă buzna spre trăsură, o opreşte, deschide portiera şi, după ce indică vizitiului numele unui restaurant de clasa întâi, din Kongens Nytorv, se urcă în cupeu.

Dar înainte chiar de a ajunge la restaurant, Per încercă o amară deziluzie. Se aşteptase ca doamna Engelhardt să fie nervoasă şi neliniştită… credea că are s-o vadă roşind şi tremurând de frică şi de ruşine în mantoul ei de blană. Îşi pregătise chiar câteva cuvinte, care trebuiau să-i învingă timiditatea, dar nu avu nicicum nevoie să-şi exercite talentele de seducător. Abia apucă să se aşeze şi să-i mulţumească pentru că venise, când doamna Engelhardt se şi aruncase în braţele lui, ca orice femeie de moravuri uşoare, şi se strânse de el cu atâta violenţă, încât abia putea să mai răsufle.

În timp ce urcau scara puternic luminată a resraurantului, doamna Engelhardt îşi coborî voaleta. Iar când, conduşi de un chelner şi un pico], fură introduşi într-un cabinet separat, zvârli îndată cât colo pălăria şi blana, fără să se jeneze de prezenţa acestor străini. Spre deosebire de Per, care se comportă cam stângaci într-o situaţie atât de neobişnuită pentru el, tânăra femeie părea că se simte ca la ea acasă; îşi potrivi părul în faţa oglinzii, îşi scoase mănuşile şi se tolăni foarte confortabil pe canapeaua instalată în faţa mesei dinainte pregătite.

Per luă loc în tăcere în faţa ei, de cealaltă parte a mesei. Era limpede pentru el că doamna Engelhardt nu venea pentru prima oară într-un local de acest fel. Acum avea aproape siguranţa că, la sosirea lor, pe faţa încadrată de favoriţi a chelnerului apăruse un zâmbet de recunoaştere.

După ce rămaseră singuri, ea-l întrebă:

— De ce te uiţi aşa la mine? apoi îşi înclină cu cochetărie capul într-o parte şi zâmbi cam prea tinereşte. Doamne-Dumnezeule, cum mă măsori din ochi! Găseşti ceva nepotrivit în toaleta mea?

Doamna Engelhardt privi spre sânii care se iveau din decolteul pătrat al rochiei. Purta o rochie neagră, era strâns încorsetată; avea un piept cam mare, dar în schimb talia era îngustă, ca de fată mare.

— Vorbeşte odată, omul lui Dumnezeul Ce urs îngrozitor eşti! Ce nu-ţi place? Vezi că îndată îţi dau una peste nas!

Pentru a-şi găsi ceva de lucru, Per începu să rupă nişte bobiţe roşii din crengile ce împodobeau masa şi îşi mută privirea asupra mâinilor ei. Palid de emoţie, contempla conturul lor plinuţ, degetele albe, moi, flexibile, unghiile de culoarea mărgăritarelor şi gropiţele mici care se deschideau şi se închideau în dreptul articulaţiei degetelor, pe pielea trandafirie, în ritmul mişcărilor. Ai fi zis că sunt guriţe mici, dornice de sărutări. Prinse din zbor bobiţa pe care ea i-o aruncă, apucându-i totodată şi mina, vrând s-o tragă spre el peste masă ca s-o ducă la gură. Dar în clipa aceea uşa se deschise brusc, şi chelnerul apăru, însoţit de un ajutor şi aducând serviciul pentru masă.

Chelnerul turnă şampanie în pahare şi începu să servească. După ce rămaseră din nou singuri, Per zâmbi şi înălţă cupa, în semn de urare. Urmară alte câteva cupe, care-i risipiră repede indispoziţia. „La dracu', îşi spunea în sinea sa, ce-mi pasă de trecutul ei?" în clipa aceea îi aparţinea lui, era proprietatea şi cucerirea lui, şi asta era esenţialul.

La desert, Per vorbi despre sinuciderea lui Neergaard. Îşi exprimă părerea că omul trebuie să fi fost nebun şi în cele din urmă îi povesti fără ocol convorbirea" pe care o avuseseră în noaptea aceea în camera lui Neergâard. îi vorbi şi despre starea de surescitare nervoasă în care, cu acel prilej, hotărâse să-i lase lui tot ce avea, fără ca el să-şi fi dat seama şi să fi înţeles ce se petrece. Pălăvrăgi şi despre zvonurile potrivit cărora era amestecată şi o femeie în toată povestea asta. Unul dintre cunoscuţii lui, care afirma că posedă informaţii de la oamenii de serviciu ai mortului, îi vorbise despre o doamnă

brună, care venea de mulţi ani la el. După toate probabilităţile era aceeaşi persoană, care, cu o seară înainte de înmormântare, obţinuse acces în capelă şi împrăştiase pe sicriu sumedenie de trandafiri.

În timp ce Per vorbea, doamna Engelbardt îl asculta într-o atitudine gânditoare, sprijinindu-şi coatele pe masă. Vârful degetului ei mic aluneca pe marginea paharului de vin, şi faţa avea o expresie pe jumătate absentă. Părea că numai din politeţe ascultă povestea asta cam prea lungă şi care n-o interesa în mod deosebit. Abia când Per găsi de cuviinţă să se adâncească în examinarea trecutului lui Neergaard şi începu să povestească ce auzise despre cariera lui diplomatică întreruptă, doamna Engelhardt dădu primele semne de nerăbdare. Luă un bob de strugure din fructieră, îl muie în vin şi începu să-l sugă, apoi îl întrerupse brusc, cu o scuză, şi-i puse o întrebare cu totul diferită în legătură cu un fapt „de care mi-am amintit aşa, dintr-odată”. În acelaşi timp îl rugă să sune chelnerul şi să-i ceară cafelele. Dar fiindcă Per nu părea dispus să renunţe la acest subiect, se sculă hotărâtă, spuse „mulţumesc pentru masă” şi se îndreptă spre pianul deschis.

— Ce să cânt? întrebă ea după ce făcuse câteva game rapide în susul şi în josul claviaturii. Cunoşti melodia asta? urmă un tumult de note false, ciocănite în registrul de jos al pianului. *Reverie*, explică ea în timp ce cânta mai departe.

Dar Per tăcea. Se închisese din nou în sine. I se părea straniu că femeia asta nu arăta mai mult interes pentru un nefericit care făcuse, totuşi, parte din cercul ei de cunoştinţe şi jucase un rol de admirator umil, ba chiar de cavaler la bal doar cu o noapte înainte de a se sinucide. O bănuială se insinuă în conştiinţa lui, ca o umbră neprecisă şi întunecată; însemnase Neergaard mai mult pentru ea? Indiferenţa ei era prefăcută? Nu avu însă răgaz decât să prindă din zbor gândul acesta, fiindcă, neliniştită de tăcerea lui, doamna Engelhardt îşi întrerupse subit cântecul şi se ridică din faţa pianului, apoi îl cuprinse cu

braţele de după gât şi-l sili să-şi plece capul pe spate, până când privirile li se întâlniră.

„Nu, e cu neputinţă!” gândi Per, întâlnind privirea ei încărcată de zâmbet. Sărutări delicate, ameţitoare coborau acum asupra frunţii, a părului, a pleoapelor sale… deodată buzele ei îi căutară brusc şi cu sălbăticie gura, apăsând-o puternic. Apoi doamna Engelhardt îi şopti ceva la ureche, şi Per se ridică. Fără a mai voi să aştepte cafeaua, îşi puse singură haina de blană, în timp ce el achita nota de plată, şi coborâră grăbiţi în stradă, unde-i aştepta trăsura comandată. Strâns îmbrăţişaţi şi sărutându-se la nesfârşit, se lăsară conduşi la un hotel, în al cărui registru fură trecuţi sub numele de domnul şi doamna Svendsen din Aarbus.

Noaptea, în timp ce sta culcat în semiobscuritatea camerei de hotel, Per simţi strecurându-i-se din nou în minte bănuiala aceea întunecată, care începea să-l apese ca un coşmar. Revăzu în gând orele din noaptea petrecută în camera lui Neergaard şi-şi aminti de vorbele cărora nu le dăduse atunci nicio importanţă. Treptat, pătrunse totul cu o claritate sinistră: da, femeia asta, întinsă în pat alături de el şi cufundată în somn, făcea şi ea parte dintre bunurile pe care Neergaard i le lăsa moştenire; da, ea fusese însăşi „soarta” acestui om, şi prin ingratitudinea ei îl împinsese în braţele morţii.

Iar el… el îi era complice!

Pentru simţurile lui exacerbate, această descoperire însenina ceea ce ar fi însemnat umbra mortului dacă ar fi zărit-o plimbându-se prin cameră. De pretutindeni îi apărea capul lui chel, care ieşea din semiobscuritate şi-l privea cu o tristeţe batjocoritoare. Iar aici, în imediata lui apropiere, dormea ea, ucigaşa acestui om, care-i împodobise pe ascuns coşciugul cu trandafiri. Cine ar fi putut pricepe?… Dormea liniştită, ca un copil în leagăn, şi răsuflarea îi era adâncă şi regulată. Soţul călătorea legănat de valurile mării, cadavrul amantului nu putrezise încă în sicriu, dar ea se şi aruncase în braţele altuia. Şi el…

el însuşi… complice! Groaza şi scârba care-l cuprinseră erau atât de mari, încât simţi că nu mai poate rămâne culcat. Trebuia să se ridice, voia să plece.

În clipa aceea doamna Engelhardt se mişcă greoi, se răsuci în pat şi, deschizând braţele, spuse pe jumătate adormită:

— Te-ai trezit?

Per nu răspunse. Glasul ei îi dădea fiori. Doamna Engelhardt făcu un efort să deschidă ochii, dar nu izbuti. Încercă să zâmbească şi adormi din nou.

Per se pregăti în grabă de plecare. Avea de gând să dispară pe furiş, fără să-şi ia rămas bun. Se gândise să-i lase jos la portar un bilet cu un singur cuvânt care s-o lămurească: „Neergaard”.

Dar după ce-şi puse paltonul, oprindu-se o clipă la piciorul patului înainte de a se furişa pe uşă, privirea îi mai zăbovi o dată asupra trupului pe jumătate gol, întins pe spate într-o poziţie destul de inestetică, cu ambele mâini împreunate sub ceafă şi un genunchi ridicat. Bretelele înguste care ar fi trebuit să-i ţină cămaşa alunecaseră, şi sânii masivi, de un alb-gălbui, erau dezgoliţi. Părul negru se împrăştiase în dezordine pe pernă; capul era întors pe o parte, şi faţa palidă părea extenuată.

Inima lui Per bătea greoi şi genunchii îi tremurau. Nu-şi putea lua ochii de la acest tablou. În ciuda repulsiei şi a groazei sale, se simţea din nou atras cu violenţă spre braţele acelea mari, albe şi ispititoare, spre sânii plini, spre buzele întredeschise, care mai ardeau şi acum de dogoarea sărutărilor şi a îmbrăţişărilor lui. Aproape se temu de el însuşi. Până atunci nu cunoscuse nici contradicţiile, nici conflictele interioare, până atunci femeile fuseseră o jucărie pentru el, o jucărie cu desăvârşire lipsită de primejdii. Şi iată că dintr-odată se pomenea tremurând în faţa forţelor întunecate care-şi bat joc de soarta şi voinţa oamenilor aşa cum îşi bat joc furtunile de colbul din drum. Pentru prima oară se simţea luptând împotriva demonilor a căror existenţă o negase cu

un zâmbet de superioritate. În urechi îi răsună glasul autoritar al tatălui său, cuvintele aproape uitate despre „puterea întunericului” şi despre „ispitele Satanei”, care-l făcură să pălească.

Dar, trezită acum de privirea lui fixă şi stăruitoare, doamna Engelhardt deschise ochii mari, căprui. Buimacă de somn, îşi depărta şuviţele de păr de pe frunte şi se ridică în capul oaselor.

— Cum?… Te-ai îmbrăcat?

Per nu răspunse nimic.

— S-a făcut ziuă?

El continua să tacă.

— Dar ce înseamnă asta? Eşti bolnav?

— Nu, nu încă.

— Nu încă? Ce vrei să spui? De ce te uiţi aşa la mine? Ce ţi s-a-ntâmplat?

— Vreau să spun că… vreau să evit să mă îmbolnăvesc… să mă îmbolnăvesc mortal… ca Neergaard.

Chipul doamnei Engelhardt fu străbătut de licărirea unui fulger. Dar în clipa următoare zâmbea. Cu toate că pălise, spuse pe un ton perfect stăpânit:

— Lasă prostiile! Ce legătură e între tine şi… boala prietenului tău? Te rog să te porţi cum se cuvine!

— Îmi pare bine că eziţi totuşi să-i rosteşti numele în camera asta. Dar e un amănunt care te demască, şi acum am să vorbesc mai lămurit. În timp ce dormeai, mi-am dat seama că ai fost amanta lui Neergaard, că l-ai înşelat şi că necredinţa ta l-a determinat să-şi curme zilele. Mă înţelegi acum?

Îşi plecase capul şi-şi muşca buzele tremurânde.

— Pleacă! îi spuse ea cu voce înceată, dar hotărâtă, şi-şi acoperi sânii goi cu un colţ al cearşafului. Ţi-am spus să pleci… ţărănoiule!

Per se aplecă spre ea, gata să-i arunce în faţă cuvântul „târfă”, dar se răzgândi. Un sentiment ele complicitate îl împiedica să rostească acest cuvânt. Fără o vorbă, îi întoarse spatele şi ieşi.

Coborî la portar, îl trezi şi achită nota. În timp ce număra banii, se gândea că acum era imposibil pentru el să mai accepte darul lui Neergaard. Apoi se îndreptă cu paşi grăbiţi spre casă, străbătând oraşul întunecos şi pustiu.

Era tocmai intervalul acela scurt din noapte când străzile sunt pustii şi paşii trecătorului trezesc ecou. Ultimele păsări de noapte ale cafenelelor merg clătinându-se spre ¡casă, şi poliţiştii s-au retras prin colţurile lor la taifas. Doar hoţii şi femeile de moravuri uşoare, ce se furişează prin ganguri, sunt în plină activitate. Un bărbat cu gulerul ridicat şi cu pălăria trasă pe ochi ţâşni dintr-un ungher şi trecu pe lângă Per în dreptul unui felinar. Per se distra de obicei privind expresia de impertinenţă şi în acelaşi timp de jenă de pe chipurile acestor păcătoşi, care se furişau spre casă, dar în clipa aceea îşi întoarse ochii, ca să evite întâlnirea. Se întreba cum trebuie să arate el însuşi, şi nu avea curajul să contemple ca într-o oglindă imaginea propriei sale degradări. Când ajunse acasă, în Hiertensfrydgade, şi când intră în odăiţele lui, pe care le dispreţuise atât în ultimul timp, se simţi cuprins de o mulţumire şi de un sentiment de linişte pe care nu le cunoscuse până atunci. Se dezbrăcă la repezeală şi se întinse în pat cu o senzaţie care-i aminti ce simţea în anii copilăriei când îşi trăgea plapuma peste urechi după ce ascultase pe întuneric poveştile cu stafii ale doicii celei chioare din casa părintească.

Dormi câteva ceasuri un somn neliniştit, plin de vise, şi fu trezit de un graur care cânta în grădină. După felul cum cânta, Per trase concluzia că trebuia să fie vreme însorită. Totuşi, rămase culcat, fiindcă se simţea obosit. Şi de ce s-ar fi sculat, la drept vorbind? Nu pierdea nimic dacă rămânea mai departe în pat.

Deşi era pe jumătate adormit, gândurile i se furişară îndată spre sertarul de sus al dulapului. Se întoarse cu faţa la perete, dar nu mai reuşi să aţipească. Îndată ce gândurile lui se agăţară de planurile acelea nenorocite, se

trezi de-a binelea. Rămase aşa cam o oră, cu mâinile sub ceafă, cu privirea pironită în tavanul scund şi şubred, plin de pete grase. Trecu în revistă întâmplările din noaptea precedentă şi, judecându-le la rece, cu mintea limpede, fu cuprins de jenă amintindu-şi purtarea lui. Gândi că avusese totuşi o atitudine cam copilărească. Oricum, chiar o femeie de categoria doamnei Engelhardt merita oarecare consideraţie...

După ce se sculă şi-şi bău cafeaua de dimineaţă, pricepu definitiv că făcuse o prostie. Luase lucrurile prea în serios şi sărise peste cal. Nu băuse oare prea mult? Continua să simtă la fel de intens plăcerea ciudată de a fi la el acasă, plăcere pe care n-o mai cunoscuse de mult. Îşi aprinse pipa şi se aşeză în fotoliul-leagăn hodorogit, pe care-l puse uşor în mişcare, în timp ce privirea i se odihnea asupra uneia din căsuţele cu etaj de pe o stradă vecină, ale cărei ferestre de la catul de sus se vedeau dincolo de gard. La una din ferestre se arătau nişte copii cu obrajii îmbujoraţi şi o femeie care cârpea ciorapi; afară, pe peretele însorit, atârna o colivie vopsită în verde, în care zburătăcea un cânepar. Nu înţelegea bine ce anume îi atrăgea privirea în direcţia aceea. Era numai imaginea cotidiană a unei linişti şi a unei mulţumiri pe care le contempla de ani de zile. Dar în dimineaţa aceea i se părea că spectacolul căpătase contururi noi. Era ca şi cum se oferea privirii sale pentru prima oară.

Cineva bătu la uşă, şi Per tresări, enervat. Era doamna Olufsen, care venea să-i spună că un domn îl căutase în ajun.

— Ce fel de domn?

— Asta nu ştiu. În orice caz, nu era prea simpatic. De altfel, mi se pare că a mai fost o dată pe-aici.

Per îşi zise că era probabil vreun creditor, şi problema moştenirii lui Neergaard îi veni din nou în minte, tulburându-i liniştea. Putea el să justifice renunţarea la aceşti bani, de care avea totuşi atâta nevoie?

Doamna Olufsen rămăsese în dreptul uşii, pe care

statura ei înaltă şi voluminoasă o masca aproape în întregime. Mai avea ceva pe inimă.

— Şi aş mai vrea să ştiu ce-ai hotărât, domnule Sidenius. Spuneai că vrei să te muţi.

Per zâmbi cam jenat.

— Ei, n-am spus asta... în serios. Nu plec, rănim aici, doamnă Olufsen! Bineînţeles, dacă vreţi să mai rămân...

— Da... cum nu...

— Mi se pare, totuşi, că ezitaţi... zău aşa... A, da, înţeleg... A.m fost cam împrăştiat în ultima vreme. Să nu mai vorbim despre asta. Dar, pentru numele lui Dumnezeu... ce se întâmplă, doamnă Olufsen? Sunteţi în mare ţinută de dimineaţă. Vă duceţi la nuntă?

— Nu, n-ai aflat?... Căpitanul Mortensen a sosit alaltăieri la Copenhaga şi ne ducem după-masă să-i facem o vizită.

— Vin şi eu! Ne întâlnkn pe bord. Mi-e tare dor să-l revăd pe calicul acela bătrân!

— Nu crezi cumva că te înşeli, domnule Sidenius? O astfel de petrecere mai poate fi pe gustul dumitale?

— Fleacuri, doamnă Olufsen! Nu mai fiţi aşa de pornită împotriva mea. Va să zică, ne întâlnim pe bord! S-a făcut?

Deşi îşi simţea inima grea, doamna Olufsen nu-şi putu opri un zâmbet. Când îl vedea într-o astfel de dispoziţie, nu-i rezista niciodată.

— Bine, bine... zise ea. Ştii că eşti totdeauna binevenit la Mortensen. Nu există bucurie mai mare pentru el decât să te vadă. Cred că este puţin îndrăgostit de dumneata.

Căpitanul Mortensen era un vechi prieten al casei. Locuia în Flensborg[16], dar venea regulat la Copenhaga de două ori pe an cu vasul lui ca să vândă brânză, unt şi afumături unor importante firme din oraş şi unor prieteni personali. Când şeful de echipaj, care citea zilnic şi conştiincios în *Telegrafens* lista vaselor intrate şi plecate,

16 Port din Schleswigul de Sui, actualmente în R.F.G. (Flensturg).

afla că şalupa „Karen Sofie” trecuse bariera vămii din port şi acostase lângă Bursă2, nu mai avea o clipă astâmpăr până nu fixa ziua şi ora vizitei pe vas şi până n-o trimitea pe Trine în oraş ca să-l prevină pe Didriksen cel tânăr, un alt prieten al familiei. Didriksen era birjar, locuia în cartierul Branştraede, şi de ani de zile, el şi birja sa erau la dispoziţia bătrânilor la asemenea prilejuri.

De rândul acesta, ca şi în alte dăţi, de la ora 3 îşi opri în faţa casei trăsura cu coşul lăsat, o trăsură fercheşă şi lustruită de parc-ar fi fost comandată pentru cununia unui angrosist la biserica Frue Kirke. După un timp, cei doi bătrâni se înfăţişară celor icâţiva copii mici ai cartierului, adunaţi în jurul trăsurii, în timp ce mai vârstnicii, mult mai numeroşi, asistau de la ferestre sau din pragul uşilor la acest marş triumfal. Doamna Olufsen purta un şal vienez şi o pălărie cu un imens ciorchine liliachiu de struguri; şeful de echipaj arborase costumul festiv, destinat pentru înmormântare şi care stătea ţeapăn pe el, şi un pardesiu pe care-l lăsase descheiat şi pe care strălucea medalia de douăzeci şi cinci de ani de serviciu şi „Crucea de argint”.

Datorită decoraţiilor, trecerea lor prin oraş provoca oarecare interes din partea celor pe care-i întâlneau în cale. Aşa cum şedea în trăsură, solemn, cu plete albe, cu ambele mâini nedezlipite de pe minerul de os al umbrelei, Olufsen evoca foarte bine imaginea unui amiral bătrân de la începutul secolului, şi desigur că s-ar fi bucurat de respectul trecătorilor dacă tânărul Didriksen – mândru de călătorii pe care-i transporta – nu s-ar fi întors în fiece clipă spre ei, vorbindu-le cu glas tare şi pe un ton familiar.

Dădură mai întâi o raită prin oraşul vechi, admirând clădirile mari, de curând construite, care se ridicau pretutindeni pe ruinele meterezelor în curs de dărâmare, apoi priviră noile omnibuze cu etaj, care veneau dinspre Frederiksberggade şi care, în furnicarul de lume de pe Ostergade, păreau nişte elefanţi purtându-şi călăreţii în spinare. Ajunşi la Kongens Nytorv, o luară spre canal, se opriră o clipă în faţa bisericii Holmen, unde cu cincizeci şi

doi de ani în urmă se celebrase cununia lor, şi poposiră, în sfârşit, pe Cheiul Bursei.

Per sosise înaintea lor şi-i salută de pe puntea lui „Karen Sofie”. Era cam moleşit şi rămase pe loc, încălzindu-se la razele soarelui de primăvară, în timp ce căpitanul, un om mai în vârstă, cu barba sură, coborî pe chei să-şi întâmpine musafirii.

În fundul calei deschise, adică în pântecele lui „Karen Sofie”, ca să spunem aşa, la care ajungeai coborând o scară, era amenajată un fel de cămară, în semiîntunericul căreia străluceau, asemenea comorilor ascunse în peştera lui Aladin, şunci, cârnaţi, pulpe de miel afumate şi roţi de caşcaval, mari cât roata morii. Doamna Olufsen coborî scara cu ajutorul lui Per şi al căpitanului; în urma lor venea şeful de echipaj, care, în calitatea lui de bătrân lup-de-mare şi voind să-şi arate voinicia şi îndemânarea, refuză orice ajutor. Totuşi, se poticni de la prima treaptă, şi nu încape îndoială că şi-ar fi frânt gâtul dacă n-ar fi fost prins în braţe de căpitan. Ceea ce nu-l împiedică, însă, să-şi bată joc de tânărul Didriksen, care coborî ultimul, cumpănindu-şi fiecare pas şi călcând cu grijă pe fiecare treaptă a scării.

— Cum se târăşte păduchele pe pieptene! îi strigă bătrânul, folosind o expresie care circula în marina daneză încă de pe vremea lui Christian al IV-lea[17].

După o jumătate de oră de cercetare temeinică, de gustare, de cântărire şi de tocmeală, târgul fu încheiat, şi mărfurile cumpărate fură transportate pe covertă. Urmă o scenă care se repeta an de an cu aceeaşi regularitate ca vorbele de duh ale maistrului mecanic Fuss: căpitanul Mortensen deschise uşa cabinei şi-şi pofti musafirii la o mică gustare; doamna Olufsen nu vru în ruptul capului să accepte invitaţia atât de neaşteptată; la rândul lui, şeful de echipaj refuză categoric să mai răpească din timpul prietenului său, iar tânărul Didrilesen, care ştia pe de rost tot acest ceremonial, îşi scoase liniştit din gură tutunul de mestecat şi-l vârî în buzunarul vestei.

17 Rege al Danemarcei şi al Norvegiei (1577-1641).

Peste puţin, se aflau cu toţii într-o cabină mică, dar primitoare, aşezaţi în jurul unei mese încărcate cu de toate. Foarte curând, cumpătarea prefăcută a oaspeţilor fu dată uitării în faţa atâtor bunătăţi.

Per se simţea totdeauna bine în tovărăşia acestor oameni simpli şi nu mânca niciodată cu mai multă poftă ca la o astfel de masă, cu felurite afumături şi cu rachiu şi bere, şi petrecea de minune ascultând convorbirea deschisă şi plină de voioşie a oamenilor de rând. În aceste împrejurări, nu se mulţumea să rămână un observator tăcut şi critic, ca la „Gryde”[18], ci participa cu însufleţire la discuţiile despre starea timpului, despre creţurile pe piaţă, despre circulaţia vapoarelor şi marina comercială.

După prânz, când sticla de rom şi ceaiul îşi făcură apariţia pe masă, conversaţia începu să se învârtească în jurul evenimentelor din anii războiului şi al creşterii ulterioare a preţurilor. De fapt, Per nu-şi mai amintea din timpul războiului decât scena primei apariţii a duşmanului în casa tatălui său, când grădina şi curtea fuseseră invadate pe neaşteptate de soldaţi şi de cai, încât se văzuseră nevoiţi să evacueze toată casa, afară de câteva camere la etaj, unde trebui să se înghesuie întreaga familie. Avea doar 7 sau 8 ani pe vremea aceea şi se juca nepăsător, neînţelegând de ce plângeau ceilalţi. Dar căpitanul Mortensen, care era originar din Iutlanda de Sud’s, fusese mai aproape de războiul propriu-zis şi era o deosebită plăcere pentru el să zugrăvească în culori vii atrocităţile la care fusese martor în timpul războiului. Ca şi în alte dăţi, avu satisfacţia de a o vedea pe doamna Olufsen astupându-şi urechile şi declarând că războiul e ceva îngrozitor. Ceea ce trezi însă ambiţia şefului de echipaj, care, ori de câte ori se afuma puţin, devenea belicos. În 1864, Olufsen, care ieşise la pensie, nu participase la nicio luptă, mai ales că se afla şi internat în spital din pricina necrozelor sale. Începu, deci, să vorbească plin de dispreţ despre „aceste războaie nemţeşti” şi despre nenorocirile

18 Adică din regiunea rimaşi iu stSpinlien Germaniei.

aduse ţării, care, însă, nici nu se puteau compara cu cele din timpul războaielor purtate împotriva Angliei în 1801, 1807 şi 1814 şi pe care el le apucase. A trebuit atunci să ne resemnăm cu pierderea Norvegiei şi a întregii flote. Astea erau lucruri despre care merita să vorbeşti! Pentru a-l eclipsa pe căpitan, care vorbise despre Dybbol[19] şi Frederits[20], povesti despre bombardarea Copenhagăi şi despre bătălia de la Reden a, al cărei martor ocular fusese la vârsta de 5 ani. Asistase atunci, din birourile vămii portului, la debarcarea răniţilor, din bărci pline de carne sângerândă, „ca la măcelărie”.

Dar doamna Olufsen refuză categoric să mai audă o singură vorbă despre toate aceste grozăvii şi, dat fiind că începuse să se întunece, declară că vrea să se întoarcă acasă. Atunci văzură cu toţii că, sub impresia umilinţelor pe care le suferise patria, tânărul Didriksen adormise cu capul pe spate şi cu gura întredeschisă. Când ceilalţi îl zgâlţâiră, partea de sus a trupului său se prăbuşi înainte, dar el continuă să doarmă, cu mâinile şi cu capul pe masă, deşi cu această ocazie răsturnase un pahar de bere, al cărui conţinut i se scurgea pe genunchi. După ce toţi cei prezenţi contemplată o clipă scena, tăcuţi şi miraţi, Per ridică sticla de rom şi constată că, pe tăcute, fusese golită până la fund. Înţeleseră atunci că omul era beat mort.

Doamna Olufsen se ofensă cumplit. Jos, pe chei, aştepta trăsura, la care era înhămată Krikke, iapa cu picioarele strâmbe, şi bietul animal aşteptase răbdător în tot acest timp, oftând în săculeţul de nutreţ. Îşi dădură curând seama cu toţii că nu le rămânea nimic altceva de făcut decât să-l lase pe Didriksen să doarmă pe vas până s-o trezi. Ziua aceea solemnă se sfârşea trist. Cei doi bătrâni fură nevoiţi s-o pornească anevoie pe jos spre casă, în ţinuta lor de zile mari, purtând fiecare sub braţ, câte o

19 Dybbol : localitate în Schleswig, unde s-a dat bătălia din IS64 între germani fi apărătorii danezi, care, după cinci săptăraîni de asediu, au murit eroic pe poziţie. ' Frederits : localitate din Iutl.nda, unde s-au dat lupte în 1864.

20C openhaga în 1801. 108

şuncă împachetată, în timp ce din buzunare le ieşeau cârnaţi şi tot felul de afumături.

Per îi conduse până la podul Holmen şi-i ajută să se urce în omnibuz. El nu voia să meargă acasă, simţea nevoia să ia aer după atâta râs şi băutură. Se oglindi o clipă în vitrina unei prăvălii, pe urmă porni de-a lungul canalului spre Hojbro.

Era tocmai momentul când soarele luneca peste acoperişuri, daurind cupola catedralei Helligaand, şi începea viaţa de noapte a oraşului. În piaţă era încă lumină ca ziua. Vrăbiile săreau din loc în loc, ciugulind în gunoiul de pe stradă, iar lămpile de curând aprinse ardeau cu o flacără palidă şi ireală îndărătul geamurilor în care jucau razele apusului. Per se plimba încet pe Ostergade, plină de oameni. Mulţimea trezi în el oarecare melancolie. Deşi era frig şi nasurile se înroşeau de ger, în aer se simţea apropierea primăverii, ceea ce se ghicea în privirile tinerilor şi în glasurile lor pline de aşteptare. În faţa marilor vitrine ale croitorilor de damă se îmbulzea lumea, care examina modelele noi de primăvară, iar domnii eleganţi purtau violete la butonieră.

Per păşea în spatele unei perechi de îndrăgostiţi, care mergeau atât de aproape unul de altul şi se mişcau atât de ritmic, încât ai fi zis că sunt lipiţi din umeri şi până-n călcâie. Se uită la fata care-şi sorbea din ochi iubitul, cu o expresie de adoraţie şi de dorinţă; îşi aminti de plăcerile ultimei nopţi şi simţi crescându-i proasta dispoziţie. Când se gândea la purtarea lui, pe care acum o considera pur şi simplu o prostie, nu-şi putea stăpâni un sentiment de ciudă. Ceea ce-l împăca în cuget cu doamna cea amatoare de aventuri era amintirea gestului cu care-şi acoperise sânii când îl văzuse pregătindu-se de plecare. În fond, gestul acesta era aproape mişcător. Se gândi la trandafirii presăraţi pe sicriul lui Neergaard şi-şi spuse că, probabil, îl iubise şi ea cu adevărat. De fapt, de ce se indignase? Viaţa nu ţine seamă de considerente mărunte, viaţa merge înainte, şi acolo unde întâmpină împotrivire, forţa ei trece

peste toate. În realitate, o dragoste atât de nebiruită, care trecea peste orice impulsuri mai mărunte ale inimii, care nu ţinea seamă nici chiar de grozăvia morţii, o astfel de dragoste conţinea o notă aproape sublimă, ca o emoţie religioasă. Poate că uitarea de sine în faţa legilor naturii era tocmai expresia cea mai înaltă a vieţii. Acele „puteri ale întunericului” – de care se îngrozise în clipa când, în picioare lângă patul ei şi în ciuda remuşcărilor ce-l frământau, se simţise puternic atras de sânii ei albi – da, acele puteri veneau din adâncurile naturii sale şi erau o expresie a forţei ancestrale cuibărite în fiinţa lui, biruind strat după strat prejudecăţile milenare. Da, aşa era! Nu exista alt infern decât cel pe care oamenii şi-l făureau singuri în teama lor superstiţioasă de plăcerile vieţii şi de atotputernicia cărnii.

Îmbrăţişarea dintre bărbat şi femeie era acea împărăţie a cerurilor în care descopereai uitarea tuturor necazurilor şi iertarea tuturor păcatelor, locul unde sufletele se întâlneau în goliciunea lor nevinovată, aşa cum se întâlniseră Adam şi Eva în grădina raiului.

Cuvinte pe jumătate uitate, o amintire vagă, se iviră brusc în mintea lui ca scrise cu litere de foc: era felul ironic în care Neergaard se exprimase despre fiul de ţăran din poveste, pornit în lume să cucerească o împărăţie, dar privind mereu înapoi, şi care, ajuns, în sfârşit, în adevărata ţară a basmelor, plină de minunăţii, a luat-o la fugă spre casă, căutând refugiu în colţul vetrei şi la pieptul maniei. Per se făcu roşu la faţă de ruşine. În clipa în care pentru prima oară viaţa îi încerca serios credinţa şi curajul, răspundea atât de jalnic. Dar nu era chip să-şi îndrepte greşeala? Ce-ar fi, de pildă, să-i scrie, să-i explice totul şi să-i ceară iertare?…

Ajunsese acasă. Nevasta dulgherului, care locuia alături, deschise uşa şi-i spuse că venise un domn, care-l aştepta în camera lui.

— E domnul care a mai fost şi ieri… pare a fi pastor. Aşteaptă de mai bine de o oră.

Era fratele său, Eberhard, care se aşezase lângă masă, în fotoliul-leagăn. Lampa era aprinsă, şi umbra capului său se proiecta diformă pe peretele gol. Nu-şi scosese paltonul, şi mâinile înmănuşate i se odihneau pe mânerul unei umbrele, pe care o ţinea între genunchi.

— Aproape că-mi pierdusem speranţa să te mai întâlnesc, spuse el după ce se salutară. Ţi s-a spus că te-am căutat şi aseară?

Per nu răspunse. Inima îi bătea cu putere. Pricepuse că, din moment ce fratele său îl căutase două seri la rând, avea să-i facă o comunicare importantă. De altfel, se vedea lesne că Eberhard era conştient de importanţa vizitei sale. Întreaga lui purtare era calculată în aşa fel ca să-i facă impresie lui Per, care, însă, tocmai din acest motiv, făcu un imens efort de voinţă şi-şi dădu osteneala să pară absolut indiferent.

— Vrei o ţigară? îl îmbie el, în timp ce se întreba, buimac, dacă nu cumva murise maică-sa.

— Mulţumesc, nu fumez, răspunse Eberhard.

— O bere?

— Am renunţat cu totul la alcool. Mă simt mai bine aşa şi, de altfel, nu consum nimic între mese.

Per zâmbi, şi cu toate că nu simţea nici el nevoia să bea, scoase o sticlă de bere din dulap şi o destupă.

— După cum vezi, mi-e atât de milă de mine, încât îmi potolesc setea fără să ţin seamă de oră, zise el.

Eberhard îşi răsuci uşor umbrela între degete, în timp ce ochii lui spălăciţi îl observau pe fratele său, care se aşezase de cealaltă parte a mesei şi-şi golea la repezeală paharul cu bere. În cele din urmă Eberhard spuse:

— Cred că în privinţa asta eşti mai conştiincios decât ar fi nevoie.

— Ca să-mi spui asta ai venit aici? întrebă Per pe un ton arţăgos.

Eberhard schiţă un mic gest negativ cu mâna.

— Ştii că nu mă amestec niciodată în afacerile tale personale. Motivul pentru care te-am căutat e cu totul

altul.

Per era hotărât să nu-l întrebe nimic şi, într-o anumită măsură, nici n-avea curajul s-o facă. Se mira şi el de impresia puternică pe care i-o făcuse simpla bănuială a unei veşti triste de acasă. Crezuse că se eliberase de mult de asemenea sentimente. În ultimii ani, toţi ai lui fuseseră ca morţi pentru el, şi nu prezenţa fratelui i-ar fi putut trezi dorul de casă. Dimpotrivă, imaginea lui Eberhard, şezând acolo, cu mâinile sprijinite de mânerul umbrelei şi privindu-l pieziş cu ochii aceia de ţap, trezise din nou în el antipatia neîmpăcată din trecut. Din ţinuta şi din expresia fratelui său se degaja o învinuire, învinuirea mută de a fi pătat onoarea familiei, şi atmosfera apăsătoare ce se desprindea din fiinţa impenetrabilă a lui Eberhard îi reaminti cu atâta intensitate toată copilăria, încât avu impresia că odată cu el intrase în casă până şi mirosul de turbă fumegândă, pe care nu-l putea suferi şi care domnea în casa părinţilor.

Şi, totuşi, în adâncul privirii lui Eberhard se citea o tristeţe sinceră, o compătimire cu adevărat frăţească. Cămăruţa aceea mizeră, cu mobila dărăpănată, cu podeaua şi pereţii goi, încăperea aceea sumbră, care, în ciuda eforturilor Trinei, trăda o fiinţă fără cămin, toate acestea îi treziseră compătimirea, şi Eberhard aştepta numai prilejul să dea frâu liber sentimentelor sale fraterne.

Per, însă, nu-i dădu ocazia, şi amândoi rămaseră un timp tăcuţi.

Apoi Eberhard spuse, ca şi când ar fi vrut să-l încerce:

— M-am întors chiar acum dintr-o scurtă călătorie. Am fost câteva zile şi pe-acasă.

— Da? Sper că sunt bine cu toţii.

— Nu, nu pot spune asta. Tata se simte cam rău în ultimul timp.

— Daa?...

— Aş putea spune chiar că se simte destul de rău.

— Ce are?

— Aş vrea să-ţi spun că… înainte de întoarcerea mea, am avut o convorbire mai lungă cu doctorul Carlsen, şi el mi-a confirmat un lucru pe care-l bănuiam mai demult din scrisorile de acasă, şi anume că starea tatii e dintre cele mai îngrijorătoare. Pe scurt, cred că trebuie să ne obişnuim cu gândul că-l vom pierde în scurtă vreme.

Per simţea privirea pătrunzătoare a fratelui său îndreptată spre el, dar făcu pe nepăsătorul, deşi inima-i bătea cu putere în piept. Şi, totuşi, vestea aceasta nu trezea în el nici durere, nici îngrijorare şi nici măcar căinţă. Simţea cum îl cuprinde o nelinişte, o teamă care-l apăsa în pântece. Nu-i trecuse niciodată prin minte gândul că tatăl sau mama lui ar fi putut să moară înainte ca succesele şi realizarea viselor sale să-l fi justificat faţă de ei. Şi apoi, vestea asta îl lovea tocmai în clipa când marile lui nădejdi se năruiseră în chip atât de ruşinos.

— După toate probabilităţile, e vorba de un cancer, continuă Eberhard. Doctorul Carlsen nu a rostit cuvântul, dar din spusele lui rezultă limpede că nu are nicio îndoială. Totuşi, tata e pe picioare, îşi face mai departe datoria, în măsura în care puterile îl mai ajută… Ştii doar cât de puternic e sentimentul datoriei la el. Multă vreme n-o s-o mai ducă aşa, şi cred că s-a deprins cu gândul morţii. Bineînţeles că mama e foarte deprimată. E destul de ciudat însă, s-ar zice că grija pe care i-o inspiră starea tatii i-ar fi dat noi puteri de viaţă. A început chiar să se dea câte puţin jos din pat, ca să-l poată ajuta. În ce mă priveşte, cred că această graţie neaşteptată, oricât de recunoscătoare ar fi mama pentru ea, e un semn prevestitor că zilele tatii sunt numărate.

Deşi nu era teolog, Eberhard avea o predilecţie pentru expresiile biblice. Era jurist, şi colegii săi de breaslă erau de părere că spiritul său juridic ar fi deosebit de clar şi de ascuţit. Deşi începător într-ale meseriei, era foarte apreciat. Aşa, de pildă, scrisese şi publicase într-o revistă un articol despre penitenciare şi despre rolul lor educativ, articol ce atrăsese atenţia. El însuşi ocupa un

post important în această administraţie, şi cum era un exemplu de cinste şi de conştiinciozitate, ajunsese foarte bine văzut de superiorii săi.

— M-am gândit că trebuie să te previn din timp, continuă el văzând că Per nu spune nimic. Sunt de părere că nenorocirea nu trebuie să te găsească nepregătit, dacă ea s-ar produce mai înainte decât ne aşteptăm noi. Îţi vorbesc în numele tuturor fraţilor tăi, şi după ce m-am sfătuit cu ei… ne-am gândit că, aflând de starea în care se află tata, vei simţi poate îndemnul… vreau să spun că vei simţi nevoia să te apropii de el înainte de a fi prea târziu.

— Nu înţeleg. Ce vrei să spui? întrebă Per brusc, fără a cuteza, totuşi, să-şi privească fratele.

— Da, după cum ţi-am mai spus, nu vreau câtuşi de puţin să mă amestec în treburile tale. E vorba numai de o propunere pe care ţi-o adresăm, şi conştiinţa ta trebuie să hotărască în ce măsură îţi poţi justifica atitudinea faţă de părinţii noştri… Nu vreau să intru în detalii. Mă simt obligat să precizez de pe acum că pierderea tatii va avea o influenţă substanţială şi asupra stării materiale de acasă. Ştiu că până azi, deşi nu ţi-ai arătat niciodată recunoştinţa faţă de acest gest, tata ţi-a trimis regulat o sumă de bani, care n-a fost poate îndestulătoare, e drept, dar care pentru el a însemnat un efort peste puterile lui – asta o pot spune cu certitudine. A făcut-o fiindcă n-a vrut să-şi reproşeze vreodată că nu <s-a sinchisit de studiile tale… sau – cum vrei să le spui. A făcut-o, cu toate că nu şi-a putut forma o părere asupra însuşirilor sau asupra progreselor tale.

— Ştiu asta.

— Bineînţeles că ajutorul acesta ar înceta îndată după moartea tatii. Posibilităţile băneşti ale mamei vor fi foarte mici şi va fi nevoită să facă economii drastice de tot felul.

— În privinţa asta nu trebuie să-ţi faci nicio grijă, răspunse Per, care în clipa aceea hotărî în sinea lui să accepte moştenirea lui Neergaard, ca să se poată bucura de independenţă deplină faţă de ai săi. Mă gândeam

tocmai să scriu acasă că de azi înainte voi fi în stare să mă descurc şi singur. Nu mai am nevoie de niciun ajutor.

Eberhard făcu ochi mari. Dar fiindcă Per nu-i dădea nicio altă lămurire, se închise într-o tăcere solemnă, şi un timp nu scoase nicio vorbă.

Dar până în cele din urmă nu izbuti, totuşi, să pună stavilă curiozităţii:

— Aş putea să le întreb… cum ai de gând să… începu el.

Per îl întrerupse:

— Drept să-ţi spun, sunt de părere că ar trebui să-ţi pui în practică intenţia de a nu te amesteca în treburile mele. Ţi-am mai spus şi altă dată că asta e foarte neplăcut pentru mine.

Eberhard era palid, cu maxilarele contractate de mânie.

— Da, văd că, oricum, e inutil să vorbesc cu tine. Cred că ar fi mai bine să nu continuăm discuţia.

— Cum vrei.

Eberhard îşi luă pălăria şi se pregăti de plecare, dar când ajunse în prag, se mai întoarse o dată spre Per, care nu se sculase de lângă masă, şi-i spuse:

— Trebuie totuşi să mai adaug ceva, Peter-Andreas! Deşi în starea de spirit în care te afli îţi va fi probabil greu să mă înţelegi, află că, în tot acest timp, tata s-a gândit la tine mai mult decât la oricare altul dintre noi. Când am fost ultima dată acasă, n-a fost zi în care să nu-mi fi vorbit de tine… Şi mama la fel. E drept că au renunţat de mult să te mai influenţeze, şi s-au resemnat, cu speranţa că, odată şi odată, viaţa îţi va încovoia firea şi-ţi va arăta ce le datorezi. Probabil că zilele tatii sunt numărate. Bagă de seamă, Peter-Andreas, nu săvârşi un păcat de care sunt sigur că te vei căi amarnic mai devreme sau mai târziu.

După plecarea fratelui său, Per rămase un timp aşezat, cu obrazul sprijinit în palmă şi cu privirea întunecată pironită în podea.

„Încovoierea firii”… „te vei căi amarnic”… „păcat”…

„iertare”… cât de bine ştia lecţia asta! Ascultase iar întregul catehism al stafiilor! Şi cât de caracteristic era procedeul de a folosi boala şi moartea pentru a încerca iar să-l sperie şi să-l subjuge căminului şi bisericii. Era o trăsătură de caracter tipică neamului Sidenius, numai ei se dovedeau în stare să exploateze şi ideea morţii, ca agent de recrutare a turmei sinistre de purtători ai crucii. Căci ce altceva voiau decât să-l aducă la ascultare, să-l îngenuncheze disciplinei de familie? Ce voiau ei? îl voiau pe Per aşa cum îl făcuse natura, într-o clipă luminoasă şi fericită? Nu! Ceea ce urmăreau cu înfrigurare era supunerea lui. Se grăbeau să-l umilească acum, când tatăl lor era pe moarte. îi cunoştea prea bine! Pentru propria lor linişte sufletească aveau nevoie să înfrângă curajul lui în faţa vieţii. Cucernicia lor nu accepta imaginea unui trup care nu se încovoia şi a unui cap care nu se pleca fără intervenţia „graţiei divine”.

Per îşi ridică fruntea şi se înfioră de frig. După plecarea lui Eberhard, camera lui părea ciudat de îngheţată şi de sumbră. De ce nu-l lăsau în pace? în ceea ce-l privea, înmormântase sentimentele hidoase şi vechi ale trecutului şi le dăduse uitării. De ce încercau să le reînvie? Tatăl său? Ei şi, n-avea decât să moară! Nu-i datora niciun sentiment de dragoste, nu-i datora decât un şir de ani de care prefera să nu-şi mai aducă aminte. Acum îl ştersese şi pe el din memorie, erau chit.

Îşi goli paharul, apoi se sculă cu o smucitură, de parcă s-ar fi scuturat dintr-un vis urât, şi se duse sus, la bătrâni, să stea puţin cu ei la taifas, ca să-şi recapete echilibrul sufletesc.

Capitolul V

Vizita lui Eberhard şi vestea că tatăl său era bolnav avură totuşi urmări pentru Per, şi anume îl ajutară să pună capăt hoinărelilor fără sens, cu ajutorul cărora încercase în ultimele săptămâni să uite de înfrângerea suferită în faţa profesorului Sandrup. Chiar în seara aceea îşi scoase planurile şi calculele din sertar şi rămase toată noaptea în

faţa mesei de lucru, cu capul între mâini, cercetând cu atenţie hârtiile, până ce liniile începură să-i joace în faţa ochilor şi capul i se îngreună de toate cifrele care i se învălmăşeau în minte ca un stup de albine gata să roiască.

În noaptea aceea jură solemn să nu se dea bătut până nu va căpăta convingerea că planul său era irealizabil; sau până nu-i va fi învins toate dificultăţile, ducându-şi opera la victorie. În adevăr, peste puţine zile Per reuşi, schimbând traseul canalului, să remedieze greşeala fundamentală, descoperită de profesorul Sandrup. Ca să fie sigur că nu se face de râs de data asta printr-o eroare de calcul, procedă la o contraprobă temeinică a calculelor privitoare la vitezele curenţilor, şi când văzu că rezultatele erau aceleaşi, se destinse şi-şi manifestă bucuria printr-un fluierat asurzitor. Simţea din nou pământul sub picioare. Aşadar, nu muncise zadarnic şi nu pierduse fără rost o mie de nopţi. Ehei, poate că mai avea timp să iasă învingător înainte ca taică-său să închidă ochii!

Se grăbi să lichideze problema moştenirii lui Neergaard, fără a-şi mai face scrupule. În sinea lui îşi spunea că prea multe sentimente delicate nu-l ajută la nimic. Cine vrea să răzbească în lume cu mâinile goale trebuie să învingă astfel de aprehensiuni. De altfel, îşi dădu curând seama că suma ce-i revenea era mai mică decât se aşteptase. Cu ocazia vizitei pe care o făcuse avocatului, acesta îl preveni că imobilul era în parte grevat de datorii, şi Per se mulţumi cu această declaraţie, fără să facă cercetări mai amănunţite. îi rămâneau, în orice caz, după părerea avocatului, câteva mii de coroane, care-i asigurau cel puţin pe un an de zile liniştea atât de necesară. Căpătă numaidecât un avans, oferit cu multă bunăvoinţă, ca să-şi poată achita datoriile.

Per putu astfel să renunţe la meditaţii şi la celelalte munci ocazionale la care fusese nevoit să recurgă, şi să se dedice cu totul operei sale. Cu nerăbdarea unui urs tânăr care se trezeşte din prima hibernare, se scutură din somnolenţa pricinuită de o lungă perioadă de inactivitate

şi, plin de energie, se apucă de lucru. Primăvara se instalase în toată ţara; zilele erau însorite, alteori o scuturătură de grindină întuneca cerul, dar el rămânea loata ziua şi o parte din noapte închis în cămăruţa sa şi aplecat asupra hârtiilor, fără să audă cum cântă graurii în pomi şi fără să vadă ninsoarea trandafirie a florilor de măr, care cădeau în faţa geamului său. Dangătul clopotului din Nyboder îl trezea în fiecare dimineaţă, iar când doamna Olufsen se arăta pe afară în cămaşa ei de noapte, cu flori mari şi cu vasul de noapte cu care uda grădina, ascuns sub şorţ, Per era la masa de lucru.

Cu toată bunăstarea materială relativă la care ajunsese, nu-şi schimbă felul de viaţă. Dimpotrivă, spiritul de economie, care era înnăscut în el şi cu care se obişnuise, părea că-şi pusese şi mai mult pecetea pe felul lui de trai. În schimb, îşi procură diferite lucrări de specialitate cu planşe, destul de scumpe, precum şi reviste tehnice, de care avea nevoie, şi se abonă la reviste de specialitate germane şi americane. Pe la Institutul politehnic nu mai călca. Bănuia că foştii lui colegi erau la curent cu vizita sa la profesorul Sandrup şi cu rezultatul ei. De altfel, considera că şi-ar fi pierdut timpul continuând să audieze cursurile acelea interminabile, ţinute de nişte profesori pedanţi, nişte oameni de cabinet, care vorbeau despre cerinţele vieţii practice cum ar vorbi un şchiop despre un dans săltăreţ.

Cu doamna Engelhardt nu se mai întâlnise. Se gândea uneori la posibilitatea unei împăcări, dar nu făcea nimic în acest sens. Cu toate că-i era ruşine de felul cum se purtase în noaptea aceea, întâmplarea îi lăsase oarecare neîncredere în bucuriile pe care le puteau oferi aventurile galante, atât de lăudate. Se întreba dacă face să rişte toate complicaţiile legate de aceste aventuri, să joace o astfel de comedie şi mai ales să cheltuiască atât de mult. Ori de câte ori era ispitit să reia legăturile cu această doamnă plină de experienţă, îi era de ajuns să-şi amintească de fantastica sumă de bani pe care o cheltuise cu dânsa într-o singură

seară, pentru ca s-o uite fără prea mare efort, dând preferinţă profilului canalelor sale şi calculelor de nivel al apelor.

În zilele cu soare, îi plăcea să deschidă ferestrele. Prin camera lui se rătăceau uneori păsările şi bondari veniţi din grădină, dar asta nu-i trezea nicio undă de lirism. În cazul cel mai bun, fluiera, lucrând, iar Olufsen apărea câteodată în dreptul geamului şi-şi vâra pe fereastra deschisă capul acoperit cu o calotă, ca să-şi exprime bucuria pe care i-o făcea buna dispoziţie a lui Per; alteori se ivea doamna Olufsen, cu o ceaşcă de cafea fierbinte, pe care o punea pe pervazul ferestrei, rugându-l „să-şi acorde o clipă de răgaz şi să mai iasă puţin la aer”.

Buna doamnă Olufsen se temuse o vreme că tânărul ei chiriaş o luase pe căi greşite; acum, însă, motivele ei de îngrijorare erau cu totul altele.

— Bea înghiţitura asta de cafea până nu se răceşte, zicea ea cu tonul acela poruncitor cu care îşi ascundea adesea sentimentele materne faţă de Per.

În asemenea împrejurări, Per zvârlea cât colo compasul sau trăgătorul de tuş, îşi aprindea luleaua şi venea la geam, ca să mai stea la taifas cu cei doi bătrâni. Aceştia se apucau de grădinărit pe locşorul lor, pe care doi oameni mai voinici abia se puteau îndoi din şale fără să se ciocnească între ei cu acea parte a spatelui despre care Olufsen, referindu-se cu o totală lipsă de respect la povestea facerii lumii, obişnuia să spună că fusese anexată de trup la sfârşit, alcătuită fiind din tot felul de deşeuri. Dar nu trecea mult, şi Per era din nou cuprins de nelinişte. Se apleca iar asupra planurilor sale, şi în gând îi apăreau târnăcoape şi lopeţi strălucind în soare; vedea colinele nivelându-se, bălţile şi iazurile umplându-se şi auzea bubuitul înfundat al minelor, care zguduiau pământul din temelii la simpla apăsare a degetului său. Îşi modificase şi-şi amplificase proiectul în multe privinţe. Aşa, de pildă, în strânsă legătură cu reţeaua de canale, alcătuise un anteproiect al unui mare port pe coasta de vest a Iutlandei,

un port internaţional, în stare să rivalizeze cu Brema şi cu Hamburgul. Mai mult. Tot chibzuind asupra acestor planuri, îi venise ideea de a capta energia valurilor Mării Nordului cu ajutorul unor zăgazuri mari, alcătuite din plăci de fier nituite, amplasate în punctele unde se produceau mareele. Această energie urma să fie transportată prin cabluri până la instalaţiile industriale de pe ţărm. Se gândise şi la folosirea forţei motrice a vântului, care, cu ajutorul unor motoare, să fie captată şi transformată, creând astfel condiţiile necesare pentru transformarea întregii ţări într-o minunată regiune industrială.

Seara, când era vreme bună, ameţit de o zi întreagă de muncă, se aşeza alături de şeful de echipaj pe o bancă de lângă gard, care avea drept acoperiş o bucată de pânză dintr-o velă veche susţinută de câţiva pari. Aici se afla aşa-numitul „pavilion”, de unde, după părerea bătrânilor, aveai cea mai bună perspectivă asupra întregii grădini. Din când în când, veneau în vizită unul sau altul dintre prietenii casei, ca, de pildă, maistrul dogar Bendtz, un bărbos care sosea şontâc-şontâc, sprijinindu-se în baston, şi se plângea de reumatismul lui articular, sau maistrul mecanic Fuss, totdeauna bine dispus, cu obrajii de culoarea cireşelor şi cu barba albă ca de gorilă. În asemenea ocazii, doamna Olufsen prepara câte un grog cu rom pentru fiecare, iar Trine dădea o goană până acasă la maistrul mecanic, în Krokodillegade, ca să-i aducă ghitara.

La etajul întâi al casei din spatele lor locuia un tânăr maistru tunar, care cânta frumos din fluier. În fiecare seară, tânărul se aşeza la fereastra deschisă, cu instrumentul pe care şi-l cioplise singur, şi când începea să cânte şi maistrul mecanic din ghitară, ieşea un adevărat concert, care înveselea tot cartierul Hiertensfryd. De jur-împrejur, lumea se iţea pe la ferestre ca să asculte; copiii de prin vecini lăsau joaca şi se căţărau pe garduri ca să vadă mai bine – până şi vrăbioii, care se cocoţaseră în vârful crengilor şi se pregătiseră pentru odihna nopţii, zburau pe furiş până pe acoperişurile caselor şi se aşezau

acolo, cu căpşoarele plecate, ca micuţi auditori atenţi.

În cursul uneia dintre aceste serate muzicale, Per remarcă o fată tânără şi drăguţă la fereastra de la etajul unei case vecine. Cu braţele la spate, fata părea că ascultă cu multă atenţie concertul, urmărind în acelaşi timp cu privirea norii călători pe cerul amurgului. Doar îmbujorarea din ce în ce mai accentuată a obrajilor ei trăda faptul că nu ignora cu desăvârşire privirile îndrăzneţe ale tânărului care o observa din „pavilionul" şefului de echipaj. În casa aceea locuia maistrul Jacobaeus, un personaj marcant al cartierului. Mai târziu, Per află de la doamna Olufsen că tânăra era nepoata de frate a maistrului Jacobaeus şi că venise de curând la oraş să înveţe croitoria.

Din seara aceea, Per petrecu mai des ceasurile asfinţitului afară, pe bancă, lângă şeful de echipaj, ca să poată ţine sub observaţie geamurile casei vecine; şi rareori se întâmpla ca fata să nu se arate la una din ferestre, făcându-şi de lucru cu florile sau cu colivia. Câteodată deschidea fereastra, muta ghivecele din loc şi se rezema de tocul ferestrei, în timp ce privirile îi lunecau peste acoperişurile caselor, coborau în curtea vecină, urcau pe cer, pe scurt, rătăceau pretutindeni, dar nu se opreau în grădina şefului de echipaj. Oricât se strădui Per să realizeze o comunicaţie telegrafică pe muteşte deasupra gardului, privirile lor nu se întâlneau niciodată. Într-o dimineaţă, Per, care ieşise tocmai atunci în stradă, o zări pentru prima oară afară din casă. Fata traversa strada, venind de la brutărie; purta pantofi de casă de pluş verde şi avea o paporniţă în mână. Lui Per îi veni să râdă văzând-o cât era de amărâtă, ba chiar disperată, fiindcă o întâlnise într-o ţinută ca aceasta; dar tulburarea o făcu şi mai atrăgătoare în ochii lui Per, care se hotărî să-şi scoată pălăria şi s-o salute. Fata se prefăcu a nu-l vedea, iar în cursul după-amiezii izbuti să se reabiliteze.

Per tocmai se întorcea acasă după o scurtă plimbare la Langelinje în clipa în care fata ieşea din locuinţa

unchiului ei într-o elegantă jachetă de primăvară de culoare deschisă, cu o fundă mare de mătase la gât şi purtând pe cap o pălărioară înconjurată de voaletă. Se oprise o clipă în pragul uşii ca să-şi încheie ultimul nasture la mănuşile negre, apoi, cu amândouă mâinile în buzunarele jachetei, o porni în jos, spre Vold, fără a arunca măcar o singură privire în direcţia de unde venea Per. Nici de astă dată tânărul nu-şi putu stăpâni un zâmbet: cu o clipă înainte, îi zărise faţa în oglinda prin care se privea în stradă a meşterului Jacobaeus, şi ghici acum că fata îl văzuse plecând şi stătuse tot timpul acesta, aşa gătită, ca să-i pândească reîntoarcerea.

Dar Per era acum stârnit, şi hotărî să încerce o apropiere îndrăzneaţă. Cu ajutorul Trinei, află adresa atelierului de croitorie unde învăţa fata şi ora la care obişnuia să iasă de la lucru, după care într-o seară, pe la ora 7, o surprinse pe NOrrevold în timp ce privea vitrina unui magazin.

O salută cu multă deferenţă, îi ceru voie să se prezinte şi, spre mirarea lui, fata nu păru supărată de asemenea îndrăzneală. Era ca şi când, în simplitatea ei de provincială, ar fi găsit foarte natural ca doi vecini care se întâlnesc în oraşul acesta mare să intre în vorbă şi să-şi ţină de urât în drum spre casă. Dar fata nu era chiar atât de naivă, fiindcă, apropiindu-se de Nyboder, se trădă singură oprindu-se deodată şi declarându-i că nu-i îngăduie s-o însoţească mai departe. Per, care ştia că meşterul Jacobaeus era un om foarte prudent şi pe deplin conştient de răspunderea faţă de nepoată-sa, nu-i ceru niciun fel de explicaţie şi-şi luă rămas bun, exprimându-şi speranţa că „se vor revedea cât de curând”.

În zilele următoare se întâlniră mereu şi procedară la fel, adică făcură împreună o bucată din drumul spre casă. Printr-o înţelegere tacită şi ca o măsură de precauţie, aleseră totuşi un drum mai ocolit, adică prin Kongens Have şi Rosenborg-Gartnerierne, unde riscau mai puţin o întâlnire cu vreun cetăţean din cartierul lor; în afară de

asta, Per lungea de fiecare dată drumul, fără ca fata să se împotrivească.

Fransisca (aşa se numea nepoata maistrului Jacobaeus) era de statură mijlocie, blondă şi zveltă, aproape slabă, dar foarte bine făcută. Avea umbletul caracteristic omului drept şi loial. Când păşea pe trotuar, cu mâinile în buzunarele jachetei, cu pieptul cochet scos în evidenţă, bărbaţii se dădeau involuntar în lături şi îi aruncau priviri pline de dorinţă, pe care Per le înregistra cu satisfacţie. Faţa ei albă şi trandafirie avea adesea o înfăţişare posomorâtă; sprâncenele întunecate erau îmbinate, ceea ce nu însemna, totuşi, nimic; era atitudinea ei faţă de străini. Expresia aceasta trebuia să-i convingă pe bunii cetăţeni cumsecade ai capitalei că şi în Kjerteminde[21] există oameni dintr-o bucată.

Raporturile dintre ea şi Per, atât de curajoase în aparenţă, se explicau tocmai prin teama ascunsă că ar putea fi considerată o ţărancă proastă; cât despre Per, acesta înţelese pe deplin firea ei deschisă, înrudită îndeaproape cu propriul lui instinct de autoapărare, tipic iutlandez.

Faptul că amândoi erau din provincie le înlesnea şi mai mult apropierea; da, însuşi farmecul pe care Fransisca îl exercita asupra lui Per se putea explica prin amintirile lui, căci, atât prin specificul frumuseţii, cât şi prin purtările şi vorba ei, foarte diferite de ale fetelor din capitală, îi aducea aminte de blondele walkirii mic-burgheze de pe meleagurile sale, de care îi erau legate primele impresii erotice.

Intrau acum în perioada unor seri de vară de o neobişnuită frumuseţe, seri luminoase şi lungi, nuanţat colorate, făcute parcă anume ca să trezească nelinişti în două inimi tinere şi libere. Cu timpul îşi prelungiră plimbările până dincolo de lacuri, şi la întoarcere străbăteau totdeauna parcul romantic din spatele ruinelor unor metereze din partea de răsărit a oraşului. Se plimbau

21 Orăşel din Fionia.

pe alei, printre copacii bătrâni cu coroane rotate, se plimbau încoace şi încolo şi nu puteau să se despartă.

Despre ce vorbeau ei în aceste lungi hoinăreli? Vorbeau despre vreme şi despre oamenii pe care-i întâlneau în drum, despre cunoscuţii comuni din Nyboder şi despre noutăţile zilei, dar niciodată despre dragoste. Per nu făcea nici măcar o aluzie. La început ca să n-o sperie. Mai târziu, însă, se temu pentru sine, fiindcă simţea că fata pune din ce în ce mai mult stăpânire asupră-i.

Se apropiase de ea fără nicio intenţie. Din obişnuinţă, căutase un divertisment, voise să-şi treacă timpul cu o femeie tânără. Munca îl absorbea cu totul, creierul lui era sub tensiune, şi forţele fizice îi scăzuseră atât de mult, încât era nevoit să consume până şi acei fond de energie care ia oamenii tineri da naştere dorinţelor erotice. Dar tocmai pentru că, împotriva obiceiului său, în relaţiile cu această fată nu avea nicio intenţie anumită, pentru că atmosfera ce scălda natura seară de seară era luminoasă şi sărbătorească şi, la ora când se întâlneau transforma cu reflexele ei aurii întreg oraşul şi împrejurimile lui într-o lume de basm, în sfârşit, secretul total care învăluia întâlnirile lor din cauza neliniştii şi a temerii pe care Fransisca nu izbutea să i le ascundă la despărţire, pentru că totul era aşa, cu timpul legăturile dintre ei luară un caracter pe care Per nu-l cunoscuse până atunci şi care avea un farmec de nedescris. Aşa se face că, într-o bună zi, Per îşi dădu seama că nu ştiuse cu adevărat până atunci ce înseamnă dragostea.

Şi nu se înşela.

Pentru prima oară iubea cu adevărat. Deşi, în anumite privinţe, era mult prea matur pentru vârsta lui, în ce priveşte sentimentele până atunci fusese un copil sau un sălbatic. Presimţea că în forul său interior se năştea ceva tainic, că o lume cu totul nouă era pe cale să i se deschidă. De obicei, în materie de femei, Per căuta să scurteze cât mai mult drumul de la vorbe la fapte. Faţă de această fată era însă plin de gingăşie. Se purtă atât de

cavalereşte cu ea şi se temu atât de mult să n-o jignească, încât abia târziu de tot, mult după ce se cunoscură, îndrăzni să-i ceară o sărutare o dată, la despărţire. Şi când ea se roşi toată, cedând rugăminţii sale, fu cât pe-aci să-şi regrete îndrăzneala. Când îi atinse gura feciorelnică şi-i fură căldura buzelor, avu simţământul că a comis un sacrilegiu.

Odată cu sosirea toamnei, Fransisca plecă la părinţi, unde rămase mai multă vreme. Deşi în ultimul timp se întâlniseră regulat, deşi făcuseră imprudenţa de a se despărţi nu departe de cartierul Nyboder, nimeni, în afară de Trine, nu bănuia legătura lor. Cu imaginaţia ei care-i ţinea loc de raţiune îndată ce era vorba de Per, Trine aflase totul de mult. De altfel. Per fusese nevoit să-i mărturisească totul, ca s-o poată trimite cu o scrisoare importantă în curtea vecină, lucru nu tocmai lipsit de primejdie. Dar Trine îl îndeplini ca pe o solie sfântă. Sub pretextul că îşi caută un cleşte de rufe căzut dincolo de gard, izbuti să pătrundă în locuinţa păzită cu străşnicie a meşterului Jacobaeus şi să încredinţeze cu bine mesajul secret în mâinile cui trebuia. Dar când, după aceea, Per plecă de acasă, nu-şi mai găsi locul. Umbla de colo până colo, mai palidă şi mai tăcută ca de obicei, şi se refugie atât de des la latrină, încât doamna

Olufsen crezu că e bolnavă şi-i porunci să se bage în pat, după care îi aplică un sinapism puternic pe abdomen.

În octombrie, după ce Fransisca se întoarse, sentimentele dintre cei doi tineri ajunseră curând la un grad atât de intens de comuniune, încât ceva trebuia să se întâmple în mod inevitabil. Per era plin de nelinişti. Se hotărâse să nu joace rolul de seducător. Dar, pe de altă parte, nu putea să se decidă nici la o logodnă oficială. Totuşi, era evident că aceasta era singura soluţie la care se gândea Fransisca şi pe care o aştepta cu nerăbdare. îi vorbi în repetate rânduri, fără ca Per să-i fi pus vreo întrebare, despre situaţia ei de familie; iar o dată făcu o uşoară aluzie la starea materială a tatălui ei, care era,

pare-se, foarte bună. Dar în ochii lui Per, căsătoria cu fiica unui şelar din Kjerteminde era incompatibilă cu ţelurile sale. Ori de câte ori se simţea ispitit, chipul lui Neergaard răsărea în faţa lui, odată cu povestea porcarului care ajunsese prinţ. Erau cuvinte care sclipiseră şi altă dată în faţa ochilor lui, scrise în litere de foc, ca un *mane*, *tekel* batjocoritor.

Dar o întâmplare neprevăzută grăbi deznodământul.

De la o vreme încoace, meşterul Jacobaeus avea oarecare îndoieli în privinţa veracităţii poveştilor pe care i le spunea nepoată-sa ca să-i explice de ce întârzie din ce în ce mai mult seara când se întoarce de la atelier. Drept pentru care, într-o bună zi, se hotărî să facă o investigaţie, care-l determină să ia un adevărat interogatoriu nepoatei sale şi s-o silească să-i facă mărturisiri complete.

În ziua următoare, meşterul Jacobaeus îi făcu o vizită lui Per şi îl luă din scurt, întrebându-l dacă avea intenţia să se însoare cu nepoata sa. La început Per încercă să se eschiveze, îl rugă să ia loc şi păru a nu înţelege decât pe jumătate ce i se spunea. Dar meşterul era supărat. Făcu un gest energic cu capul, îl pofti să-l scutească de vorbăria lui şi să-i dea un răspuns răspicat. Dorea un da sau un nu, nimic altceva.

Per ezita. Se gândea că dacă va răspunde negativ, n-o va mai vedea probabil niciodată pe Fransisca şi-şi simţea inima grea de durere. Şi-o închipuia plimbându-se încoace şi încolo în casa de alături, aşteptând cu teamă şi cu încordare rezultatul. În clipa aceea îi trecu prin minte ca un fulger gândul că ar face mai bine să renunţe la îndoielnicele lui visuri de mărire, să păstreze vrăbiuţa aceea sigură a norocului pe care pusese mâna şi să dea uitării toate păsările de aur cocoţate pe acoperişuri înalte şi pe înălţimi. Dar capul chel al lui Neergaard îi apăru din nou în faţa ochilor. Se ridică în picioare şi răspunse deschis: „Nu”.

Urmă o scenă de care ori de câte ori îşi amintea mai târziu îşi muşca buzele de ruşine. Cu mâinile înfundate în

buzunarele pantalonilor, meşterul Jacobaeus făcu doi paşi apăsaţi înainte şi se apropie atât de mult de el, încât Per simţi perii din barba sură a meşterului gâdilându-i obrazul. Străinul acela îi spuse că e un laş şi o haimana, apoi îl avertiză că dacă se mai apropie o singură dată de nepoată-sa, are să-l bată măr şi are să-l gonească din Nyboder ca pe un câine râios.

Per nu făcu nicio mişcare şi nu scoase niciun cuvânt, dar păli ca ceara de furie. Nu fiindcă s-ar fi temut de ameninţările acestui om. Mai avusese şi altă dată a face cu o pereche de pumni strânşi, şi când îl văzu pe meşter apropiindu-se de el, se gândi întâi să-l ia de gât, să-l lipească de perete şi să-l ţină aşa, nemişcat, până i-o trece furia. Dar când îşi aţinti privirea asupra feţei lui palide şi schimonosite, cu buzele tremurătoare, care exprima mai bine chiar decât bolboroselile cât suferea din cauza celor petrecute, câtă durere şi câtă umilinţă se adunaseră în el, Per se simţi copleşit de un sentiment de vinovăţie care-l împiedică să facă un singur gest şi să spună o singură vorbă.

Mai târziu, după plecarea meşterului Jacobaeus, trebui să găsească faţă de el însuşi un răspuns, să-şi vadă greşeala. Nu voise nicidecum să-i facă vreun rău Fransiscăi. Dacă ar fi bănuit de la început că vor ajunge aici, ar fi evitat-o. De altfel, nu abuzase de încrederea ei. La dracu'! Faptul că schimbaseră câteva sărutări nevinovate nu putea să arunce nicio umbră asupra viitorului ei. Atunci, cu ce greşise?

Aşadar, „conştiinţa" lui îi jucase iar o festă; era acel „ceva" nelămurit care, ca o nălucă, îţi punea pe negândite în faţa ochilor o oglindă fermecată, unde chipul tău apare schimonosit, hidos. Per crezuse că e imun împotriva iluziilor şi a scrupulelor, dar iată că se ruşina iar, ca un caraghios. Gândul acesta îl necăji atât de mult, încât fu cât pe-aci să uite de Fransisca şi de despărţirea lor.

Ameninţările meşterului Jacobaeus se dovediră a fi de prisos. Potrivit dorinţei ei, Fransisca plecă acasă, în

satul din Fionia, chiar a doua zi. După alte două zile, Per primi prin poştă câteva mărunţişuri pe care i le dăruise. I le expediase fără a le însoţi de niciun cuvânt, de niciun reproş; fiecare obiect era învelit cu grijă în hârtie de mătase trandafirie. Per rămase cu ele în mână şi se simţi copleşit de umilinţă. Ochii i se umeziră, nu se putu stăpâni, şi dacă nu s-ar fi grăbit să închidă lucruşoarele acelea într-un sertar, ar fi păţit poate o ruşine şi mai mare – ar fi plâns cu adevărat.

Dar şi de data asta norocul fu de partea lui. După câteva zile, în viaţa sa interveni o schimbare care-l făcu să uite de izgonirea subită din paradisul iubirii, ba chiar îi păru un semn încurajator, fluturat de zeul destinului ca o recompensă pentru statornicia lui. Dacă era adevărat că rămăsese multă vreme în acelaşi loc, luptând cu o mare prea calmă şi aşteptând un vânt favorabil ca să pornească într-o călătorie plină de peripeţii prin viaţă, o furtună de evenimente se stârni acum în jurul lui, purtându-l departe spre largul mării.

Per făcuse progrese atât de mari în desăvârşirea proiectului său, încât se gândi că sosise momentul să-l înfăţişeze din nou unei personalităţi competente, pentru a-i cere avizul. De data asta se adresă preşedintelui Uniunii inginerilor, un colonelinginer pensionar, despre care multă lume îi spusese că era un om lipsit de prejudecăţi şi un tehnician valoros şi care se bucura de o influenţă considerabilă. Printre altele, era şi redactor-şef al revistei lunare a uniunii. Per îi trimise planurile sale de ansamblu şi o scrisoare, semnată „P. Sidenius, inginer”, în care făcea o expunere succintă a diferitelor sale idei, exprimându-şi deschis speranţa că preşedintele va recunoaşte importanţa lor şi va scrie despre ele în revistă.

Per aşteptă câteva săptămâni, apoi pierdu nădejdea de a mai primi vreun răspuns. Dar iată că, în cele din urmă, colonelul îi dădu un semn de viaţă, scriindu-i că luase cunoştinţă „cu deosebit interes” de proiectele lui şi că-l ruga să treacă pe la el în orele de birou, cu planurile

de detaliu menţionate în scrisoare, ca să discute mai îndeaproape problema.

Îndată ce citi aceste rânduri, Per bătu cu dosul palmei în tavan, ceea ce însemna că Trine trebuia să coboare la el.

— Cheaniă-i pe bătrâni! îi porunci el.

Apoi scoase din fundul dulapului o sticlă cu un rest de *punck* suedez, puse trei pahare pe masă şi le umplu.

— Ce s-a întâmplat? întrebă doamna Olufsen, introducându-şi în cameră capul împodobit cu bigudiuri, în timp ce paşii şovăitori ai şefului de echipaj, care cobora anevoie, răsunau pe scară.

— Veşti noi, doamnă Olufsen! Veniţi de mă felicitaţi!

— Doamne-Dumnezeule, domnule Sidenius… te-ai logodit?

— Nu încă. E altceva, doamnă Olufsen, ceva mai important!

— Ai câştigat la loterie?

— Cam aşa ceva! Noroc, vechi prieteni! Vă mulţumesc pentru bunătatea voastră! Noroc, şefule de echipaj!… Şi să nu re sperii prea tare dacă veţi auzi curând vorbindu-se despre mine!

Chiar a doua zi Per sună la uşa colonelului, cu desenele făcute sul sub braţ. Îi deschise o fată, care-l lăsă să aştepte într-un fel de vestibul, după ce-i luă cartea de vizită, apoi îl introduse într-o cameră-birou cu trei ferestre, scăldată din belşug în lumina care venea clin grădină. Un om mărunţel, roşcovan; cu părul ondulat, se ridică de la masă şi făcu câţiva paşi vioi în întâmpinarea lui, ţinându-şi *pince-nez-ul* în mână. Când ajunse însă în mijlocul camerei, se opri, îşi puse ochelarii pe nas şi-l măsură de câteva ori de sus până jos, dând toate semnele unei surprize neplăcute:

— Cum, dumneavoastră sunteţi… domnul inginer Sidenius?

— Da.

— Dumnezeule… dar sunteţi foarte tânăr!

— Am douăzeci şi doi de ani împliniţi, răspunse Per cam ofensat.

— Păi bine… dar… atunci totul este o…

Era limpede că voise să spună „o neînţelegere”, dar se stăpâni şi se răsuci pe călcâie, ca un om iritat că a săvârşit o prostie şi neştiind cum s-o dreagă.

— În sfârşit… luaţi loc, zise el în cele din urmă, pe un ton cam contrariat. Putem, în orice caz, să stăm de vorbă.

Îl invită cu un gest al mâinii să ia loc pe o mică sofa de trestie de lângă birou şi, după ce se instală şi el într-un fotoliu larg tot în faţa biroului, continuă pe acelaşi ton:

— Aşadar, după cum v-am mai comunicat, în noianul de absurdităţi, ca să nu le spun chiar nebunii, cuprinse în planurile dumneavoastră am găsit, ici-colo, câte ceva care ar merita oarecare atenţie. Vreau să spun că ideea în sine a unui vast sistem de canale în Iutlanda, precum şi planurile legate de el, este, după mine, copilăroasă, în cel mai bun caz! Deci, pe aceasta o lăsăm deoparte. În ce priveşte, însă, ideea de a reglementa intrarea în fiordul de răsărit, ea are cel puţin la origine o bază raţională… Tot astfel, metoda vădeşte în parte puncte de vedere şi observaţii noi.

În timp ce vorbea, învârtea încet o linie gradată şi-i arunca priviri ascuţite peste *pânce-nez-ul* instalat într-o poziţie aproape orizontală pe vârful nasului roşu. Cu încetul, tonul său deveni mai puţin rece. Era evident că statura voinică şi umerii laţi ai lui Per îi plăceau acestui militar bătrân. Se întrerupse brusc şi exclamă cu surprindere, proptindu-şi mâinile în şolduri:

— Dar pe toţi ciracii din lume! Cum ai ajuns, tinere, la ideea asta nebunească şi la proiectul ăsta neghiob? E imposibil ca proiectul să aibă vreo importanţă practică pentru dumneata. Şi sincer vorbind, înfăţişarea dumitale te arată preocupat mai curând de fuste şi de alte lucruri de genul ăsta decât de logaritmi şi de calculul suprafeţelor de teren.

Per găsi că e mai nimerit să zâmbească la această

remarcă, deşi nu-i era pe plac. Povesti fără niciun înconjur că, de ani de zile, se ocupa cu aceste planuri, care, într-un fel, îl preocupaseră încă din copilărie. O dată pornit, deveni elocvent şi vorbi cu o mândrie nestăvilită despre importanţa problemei. Referindu-se, printre altele, la exemplul străinătăţii, îşi exprimă convingerea că, după introducerea drumurilor-de-fier, autorităţile noastre neglijaseră în mod nepermis dezvoltarea cursurilor de apă, căile naturale de comunicaţie ale ţării, care erau aproape pretutindeni nefolosite şi care se vor înnămoli în cele din urmă, în dauna propăşirii ţării şi a populaţiei.

În tot timpul acestei expuneri, pe faţa colonelului stăruise un zâmbet. În cele din urmă, izbucni, fără să vrea, într-un hohot de râs:

— Eşti un om curajos, tinere, zău aşa! Crezi că nu-mi dau seama că proiectul dumitale este în acelaşi timp o provocare la adresa noastră, a „perucilor bătrâne”, care am neglijat în mod ruşinos interesele ţării? Culmea este că ceri şi permisiunea să ne critici şi să ne insulţi în propria noastră revistă. Ce să spun, asta este… *le comble 1*! Ai adus cumva şi planurile de detaliu? Ia să le văd!

Per îşi desfăşură desenele unul după altul, aşternându-le pe birou în faţa colonelului.

— Doamne i… exclamă colonelul speriat. Dar asta-i o arhivă întreagă. Cum ţi-a dat în gând? E curată nebunie, dragul meu!… Dar tot nu văd proiectul de reglementare a fiordului, despre care am vorbit. Incontestabil, asta mă interesează mai mult.

Per îşi desfăşură ultimul plan, o planşă imensă, care acoperea aproape în întregime masa de scris şi conţinea rezultatul unei munci sârguincioase de o jumătate de an. Era o vedere de ansamblu şi o sinteză a proiectelor paralele, cu zăgazuri, consolidări, fascine, ziduri de apărare etc., totul realizat cu conştiinciozitate, ba chiar cu un fel de eleganţă, până la scara respectivă şi la titlurile scrise cu litere de tipar.

Colonelul îşi fixă ochelarii pe nas şi scoase un

compas din cutie.

— Cred că ştii, începu el, după o tăcere care exprimase involuntar cât de impresionat era, cred că ai aflat că acum vreo zece ani a existat într-adevăr un proiect de adâncire a gurii acestui fiord şi de reconstrucţie a portului. Pe vremea aceea am fost şi eu consultat… şi e probabil că, datorită în parte amintirilor ce mi-au trezit proiectele dumitale, eu… Hai, trage-ţi scaunul mai aproape… şi explică-mi cum concepi lucrarea asta.

Timp de o oră şi mai bine se adânciră amândoi în calcule şi în măsurători. De mai multe ori colonelul îşi zvârli cât colo compasul şi declară că totul era opera unui nebun, dar în clipa următoare recunoştea cu căldură una sau alta din ideile fericite ale lui Per, ca: utilizarea raţională a terenului, fundaţii bine adaptate şi altele. Per rămase tot timpul foarte calm şi, spre deosebire de bătrânul său interlocutor, dădu dovadă de mult sânge rece. Cu o înţelepciune calculată, ceda asupra tuturor punctelor mai puţin importante, pentru a-şi apăra cu şi mai multă tărie opinia ori de câte ori colonelul îi ataca lucrarea în punctele principale. Această discuţie îndelungată se transformă cu timpul într-un fel de duel între inginerul tânăr şi cel bătrân, duel în cursul căruia colonelul fu de mai multe ori redus la tăcere şi uneori nevoit chiar să-şi recunoască greşeala. În cele din urmă, colonelul fu cuprins de un interes atât de mare, încât începu să studieze mai îndeaproape şi proiectul pentru canal şi ecluze, pe care cu puţin înainte îl dăduse la o parte cu atâta ironie, precum şi proiectul marelui port pe coasta de vest a ţării.

Obosit de efort, dădu brusc la o parte toate hârtiile şi spuse:

— Lasă asta aici vreo săptămână. Trebuie să încercăm să scoatem ceva din ce ai adus… să alegem griul de neghină… e o cantitate enormă de neghină… Trebuie să condensăm şi să rezumăm totul ca să putem publica ceva în revistă. Las, că văd eu ce-i de făcut. Acum, când înţeleg mai bine ideile dumitale, recunosc că planul trebuie privit

în ansamblu şi trebuie prezentat într-un anumit fel ca să aibă un sens. În orice caz, privit ca un experiment pur teoretic, e foarte amuzant, şi va interesa cu siguranţă cercurile tehnice. Dumneata eşti un om plin de idei, tinere! Ce vârstă spuneai că ai?

— Douăzeci şi doi de ani.

— Fericită vârstă! Aşadar, peste o săptămână vino din nou la mine.

La plecare, colonelul îi strânse mâna cu căldură şi colegialitate.

— Ce ochi ai! exclamă el deodată, ţinându-i încă mâna în inimile lui. De unde ai ochii ăştia? Te uiţi la oameni ca un lup flămând. Ei… vânătoare bună! încheie el râzând şi-i mai strânse o dată mina.

Când ieşi în stradă, Per avu senzaţia că lumea s-ar fi schimbat. Aerul era atât de dulce, cerul se făcuse parcă mai înalt, şi oamenii păreau ciudat de mici.

„Să fim calmi ” îşi spuse el în gând, silindu-se să judece situaţia la rece. Doamne, totul se petrecuse aşa cum ştia el că trebuie să se întâmple odată şi odată. Nici prin minte nu-i trecea să trimită cuiva revista după publicarea articolului, nici măcar familiei; oricum, avea să le cadă în mână, şi deocamdată toate astea nu prezentau nicio importanţă. Nu era decât primul pas, un pas foarte mic pe calea celebrităţii. Acum trebuia să se pregătească pentru pasul următor, care era mai important. Ceea ce-i rămânea încă de realizat era cu mult mai dificil, fiindcă trebuia să dea viaţă ideilor sale, să creeze atmosferă în jurul lor şi să-şi câştige adepţi, atât în rândul autorităţilor, cât şi în sânul populaţiei.

În zilele următoare colindă din nou sălile de biliard, ca să-şi omoare timpul şi să-şi astâmpere nerăbdarea cu care aştepta ziua următoarei sale vizite la colonel. Aşa se face că într-o seară intră într-o cafenea din Kongens Nytorv, unde dădu peste Fritjof, pe care nu-l mai văzuse după convorbirea din noaptea orgiei la „Gryde”, când acel vajnic luptător întru beţie îi apăruse sub înfăţişarea unui

adolescent blajin şi înspăimântat.

Acum trona din nou aici, în toată măreţia lui de artist, desfăşurându-şi talentele de orator în faţa unor tineri admiratori ai frumosului, care tăceau din gură. Ca şi el, purtau cu toţii haine de seară şi beau coniac cu sifon, după ce luaseră masa în casa unui angrosist.

Fritjof îşi împinsese pe ceafă pălăria mare, rubensiană, şi mâinile lui se odihneau pe capătul unui baston de bambus, cu aspect înspăimântător, pe care-l ţinea între picioarele întinse.

— Dumnezeule! Nu-i oare acesta tânărul Aladin al lui Salomon?! exclamă el cu voce foarte ridicată când îl văzu pe Per intrând şi-l salută cu un gest condescendent al mâinii. Pe unde te-a purtat duhul lămpii tale atâta vreme? Ia loc!

Însă Per nu avea chef să se alăture grupului lor şi luă loc singur la masa alăturată. Când Fritjof îl întrebă din nou de ce fusese invizibil atâta timp, îi răspunse scurt că avusese de lucru.

Trupul cel mare al lui Fritjof fu zguduit de un hohot de râs.

— Da, ai dreptate! Dumneata faci parte din categoria oamenilor utili, cărora Nathan a început să le facă temenele.

Mulţumesc! Poate că te-ai ostenit să scoţi apă din vreun biet lăcuşor nevinovat, hai? Sau poate ai găsit de cuviinţă să dărâmi dealul Moens Klint şi să faci mortar din el? Sau în ce alt mod ţi-ai adus remarcabila contribuţie în domeniul progresului, în ce mod ai ameliorat şi ai înfrumuseţat starea patriei noastre?

Per îşi roti ochii peste cercul de tineri artişti răsturnaţi într-o atitudine de inerţie solemnă pe spătarele scaunelor, de parc-ar fi meditat nişte revelaţii interioare, şi răspunse în timp ce-şi aprindea o ţigară:

— Consider totuşi binevenit faptul că nu ne naştem cu toţii genii şi nu creăm cu toţii paradisul… pe o bucată de pânză.

— Bineînţeles! Trăiască industria! Sus coşurile puturoase ale fabricilor, dea Domnul ca sistemul nostru de canalizare să fie perfecţionat! Spune-mi, tinere, ai văzut vreodată cu adevărat cum arată o astfel de fericire de modă nouă, fabricată la maşină? Fă-mi plăcerea, deranjează-te într-o zi şi vizitează una din ulicioarele oraşului nostru, ca să priveşti tinerii aceia atât de palizi de parc-ar fi scoşi din pivniţe şi care mişună pe acolo ca viermii pe o bucată de brânză împuţită. Sau plimbă-te prin selectul cartier al tâlharilor, dă o raită pe la evreii milionari, cu neveste grase... Peste tot e numai putreziciune, prietene! Dumnezeu să ne ajute! Şi asta se numeşte progres! Astea sunt binefacerile ştiinţei! Am zis: Dumnezeu să ne ajute! Ascultă, în cazul ăsta, prefer loialitatea de animal a unui ţăran care păşeşte cântând voios în urma plugului şi lasă în seama „Domnului-Dumnezeului său" îndreptarea omenirii. Ţăranul acesta e totuşi mai om decât toţi modernii crainici iudei ai progresului adunaţi la un loc. Ce părere aveţi? întrebă el, adresându-se tăcuţilor săi comeseni.

Aceştia răspunseră printr-un murmur aprobator.

Cum Fritjof era cam afumat, spusele lui avură darul să-l mire pe Per, fiindcă-ii aminteau cuvintele din noaptea pe care-o petrecuse la „Gryde". Pe de altă parte, însă, nu înţelegea de ce se referea cu atâta dispreţ la lucrările doctorului Nathan, pe care îl admirase atât de gălăgios. Per nu găsi de cuviinţă să continue conversaţia, se mulţumi să ridice din umeri şi se cufundă în lectura unui ziar.

În clipa aceea uşa dinspre stradă se deschise. Doamne cu şaluri şi domni cu pardesiele pe umeri se revărsară în cafeneaua, aproape pustie până atunci, şi unde, peste puţin, nu se mai afla niciun scaun liber. La Teatrul Regal avusese loc o premieră, şi oamenii aceştia păreau să aducă ecoul atmosferei de încordare şi de surescitare caracteristică actului al cincilea al oricărei piese. Nume de autori şi de actori răsunau mereu; se discuta despre jocul actorilor, şi deznodământul piesei

stârnea discuţii pasionate.

Cu timpul, însă, Fritjof şi ceilalţi artişti care-l însoţeau, dintre care mulţi, deşi tineri încă, aveau nume consacrate, atraseră atenţia noilor-veniţi. Consumatorii de la celelalte mese îşi apropiau capetele, arătau cu degetul şi şopteau. Într-un colţ, aşezat singur la o masă, un tânăr palid atrăgea multe priviri din cauza aspectului său mefistofelic. Era poetul Poul Berger, unul dintre numeroşii adepţi ai marelui Enevoldsen şi considerat în general drept succesorul literar al acestui maestru al stilului, care murise de curând, în timp ce şlefuia o propoziţiune secundară. Per auzi nişte doamne de la masa vecină vorbind cu însufleţire despre el şi despre poeziile sale. Îşi aminti că fusese prezent la marea bacanală a lui Fritjof la „Gryde”. Se urcase pe un scaun ca să ridice un toast în cinstea doctorului Nathan, apoi, cu o sălbăticie prostească, sfărâmase paharul între degete. În timp ce contempla acest tumult, Per fu cuprins brusc de o adâncă descurajare. Nu se putea împiedica să-şi spună că, oricât de strălucit s-ar afirma în domeniul său, nu va putea dobândi niciodată celebritatea unui mic versificator dintre cei ale căror nume ajung imediat pe buzele tuturor. Şi chiar acum, când ideile sale vor fi date publicităţii, numele lui nu va răzbate dincolo de cercul îngust al tehnicienilor, şi în timp ce ziarele jertfeau coloane întregi pentru o poveste banală de dragoste, lucrarea lui va fi menţionată doar într-o scurtă notiţă. Dac-ar fi scris şi el nişte versuri despre mare, sau dacă ar fi pictat un curs de apă în loc să întocmească proiecte de canale…

Când se ridică să plece, nu se putu stăpâni şi, întorcându-se spre Fritjof, îi spuse:

— Mi se pare că domnii aceştia, care sunt nişte spirite alese, n-au motive să se plângă. Vedeţi şi dumneavoastră ce vâlvă poate stârni o biată piesă de teatru. Timp de o săptămână, tot oraşul are să vuiască de acest măreţ eveniment.

— Păi despre ce dracu’ ai vrea să vorbească lumea şi

despre ce vrei să se intereseze oamenii în ţara asta?

Per se simţi izbit de cuvintele acestea şi-l privi o clipă în tăcere.

— S-ar putea să aveţi dreptate, răspunse el. Apoi adăugă, îmbrăţişând cu o privire ascuţită cercul artiştilor, de parc-ar fi vrut să-i sfideze: Dar aşteptaţi puţin, curând lucrurile or să se schimbe.

— Încă un nebun! spuse Fritjof după plecarea lui şi-şi goli paharul.

Ceilalţi îşi ridicară şi ei paharele, cu mişcări automate şi cu murmure de aprobare.

Per nu putu răbda să aştepte mai mult de o săptămână, cât îi ceruse colonelul răgaz de gândire. Dar când în a opta zi intră din nou în biroul acestuia, găsi un alt om, cu totul diferit de colegul entuziast de care se despărţise cu o săptămână înainte. Colonelul nu-i întinse mâna şi nu-l pofti să ia loc.

Cu mişcări scurte şi cu o violenţă de buldog, care ascundea, totuşi, oarecare jenă, îi înapoie toate planurile şi-i spuse că le cercetase mai în amănunt şi le găsise nepotrivite pentru a fi publicate în revistă.

— Totul este încă necopt. De altfel, şi dumneata eşti prea tânăr ca să lucrezi aşa, de capul dumitale… Nici nu ţi-ai trecut examenele… şi după câte am auzit, nu eşti nici măcar candidat.

„Aşa, va să zică! gândi Per. A fost prudent, a făcut cercetări… probabil a cerut informaţii chiar profesorului Sandrup. Da, aşteaptă numai, şi ai să vezi!”

Între timp, colonelul se instalase lângă soba de faianţă, în celălalt colţ al camerei, şi îl măsura din creştet până în tălpi cu o privire bănuitoare. Cerceta chiar şi pălăria lui Per, pe care acesta o lăsase pe un scaun lângă uşă.

— Te numeşti Sidenius, reluă colonelul după o pauză. Nu eşti cumva membru al cunoscutei familii de pastori cu acelaşi

Ca de obicei când i se punea această întrebare, Per

păru că nu a auzit. Începu să vorbească şi-l luă peste picior pe colonel fiindcă-şi schimbase brusc părerea în legătură cu valoarea proiectelor sale. Dar colonelul îl întrerupse grăbit şi cam nervos şi-i spuse că nu are niciun rost să continue discuţia, fiindcă părerile sale erau de nezdruncinat.

Se vedea cât de colo că voia să scape cât mai repede de el. Aproape că ar fi vrut să-l împiedice să vorbească, de frică să nu se lase din nou influenţat în favoarea lui.

— Îmi pare rău, zise el, în cele din urmă, pe un ton mai binevoitor şi făcu câţiva paşi înainte, îmi pare rău că lucrurile pe care ţi le-am spus deunăzi ţi-au trezit speranţe deşarte; de

9* 131 altfel, sunt sigur că refuzul meu e în interesul dumitale. E adevărat că ai calităţi, dar deocamdată trebuie să-ţi dai mai bine seama de ceea ce-ţi lipseşte. Când cineva are douăzeci şi doi de ani, singura lui ambiţie trebuie să fie să înveţe. În tot cazul, scopul revistei noastre nu este să se îngrijească de încercările lipsite de maturitate ale unor tineri.

După aceste cuvinte, colonelul se întoarse şi făcu un gest cu mâna, vrând să-i dea a înţelege că audienţa se sfârşise.

Dar Per nu se clinti din loc.

— După părerea domnului colonel, cât de bătrân ar trebui să fiu ca să mă pot aştepta ca munca mea să fie apreciată?

Roşu ca racul, bătrânul militar se răsuci pe călcâie cu atâta vioiciune, încât mută covorul din loc.

— Eşti nebun?… izbucni el.

Dar când văzu faţa tremurătoare şi palidă ca de mort a lui Per, se stăpâni. Îşi dădu seama că dacă ar împinge lucrurile mai departe, între ei ar putea interveni un schimb de lovituri şi, temându-se de scandal, se mulţumi să-i repete că nu are rost să continue discuţia.

— Aş vrea să mai adaug totuşi ceva, domnule colonel, spuse Per. Va veni ziua când veţi regreta că m-aţi dat afară.

— Am impresia că îndrăzneşti să mă ameninţi i

— Puteţi să-i spuneţi cum vreţi, dar când ne vom întâlni din nou data viitoare, dumneavoastră veţi fi acela care mă veţi căuta pe mine... V-aţi înşelat în privinţa mea, domnule colonel... şi eu m-am înşelat în privinţa dumneavoastră. Dacă v-aş fi cunoscut mai bine, fiţi sigur că nu v-aş fi deranjat. La revedere!

Bătrânul ostaş fierbea de mânie ascultându-l, dar nu-i răspunse nimic. În el se dădea o luptă. Când uşa se închise în urma lui Per, se simţi ispitit să-l cheme înapoi, dar se mulţumi să exclame:

— Băiatul ăsta!... şi se întoarse din nou la birou, începând să răsfoiască enervat nişte hârtii.

Peste puţin, soţia colonelului veni speriată din salon şi-l întrebă:

— Cine a fost la tine, pentru Dumnezeu? A trântit uşa de la intrare de a căzut o bucată din cornişa tavanului.

— Aşa?... Ei lasă, băiatul ăsta o să facă pagube mai mari decât bucăţile căzute din cornişele tavanelor!

— Dar ce fel de om este?

— Spune-mi tu cine e, dacă poţi! E un nebun, sau un şarlatan!... Poate un geniu... Timpul are să ne arate cine e!

Capitolul VI

Într-o duminică dimineaţă, o zi calmă de aprilie, cu cer înalt, Per şedea pe terasa restaurantului de la Langelinje şi privea şirul nesfârşit de trecători, care, după ce fuseseră la biserică şi luaseră micul dejun, se plimbau acum, dornici să se încălzească puţin la soare şi să-şi împrospăteze plămânii cu aerul sărat al mării.

În ultimele luni, înfăţişarea lui Per se schimbase. Slăbise (ceea ce totuşi nu-i stătea rău) şi-şi lăsase barbă, cu intenţia precisă de a părea mai matur, ceea ce dădea fizionomiei sale mai mult caracter. În trăsăturile lui nu mai citeai acea veche expresie de nepăsare şi semeţie. Cine l-ar fi văzut atunci, pe terasa restaurantului, cu capul în palme şi cu privirea fixă aţintită asupra trecătorilor gătiţi în hainele lor de duminică, ar fi ghicit cu uşurinţă din

privirea aceea şi din sprâncenele încruntate că viaţa îi pricinuise acestui tânăr prima dezamăgire serioasă.

În adevăr, treburile îi mergeau foarte prost. În perioada în care lucrase la conturarea viitorului său, fusese plin de răbdare şi de încredere în propriile sale forţe, deosebit de prudent, cu sânge rece şi chibzuit, înţelept uneori, dar după ciocnirea cu colonelul Bjerregrav, îşi pierduse cu desăvârşire cumpătul. În speranţa că se va putea răzbuna pe colonel, pe profesorul Sandrup şi pe toţi cei care, oricine ar fi fost ei, îi puseseră beţe în roate, Per vizitase mai multe personalităţi de frunte ale oraşului şi le arătase lucrarea sa. Dar asta nu era totul; colindase şi redacţiile ziarelor, încercând să obţină publicarea unor articole cu privire la ideile sale. Până la urmă, făcuse o încercare disperată de a fi primit în audienţă de ministrul de interne însuşi, pentru a-i demonstra cât de imperios necesară era transformarea radicală a întregului sistem hidraulic al ţării. Dar peste tot Per fusese întâmpinat numai cu zâmbete. În cel mai bun caz, oamenii dădeau din umeri, dacă nu-i arătau pur şi simplu uşa. Din nefericire, era singur în mijlocul acestor adversităţi, n-avea niciun suflet apropiat căruia să-i destăinuiască înfrângerile sale ca, în felul acesta, să-şi mai aline supărarea. Căzuse pradă disperării, devenise sălbatic şi în ungherele întunecoase ale minţii lui mocnea ideea bolnăvicioasă că ar fi victima unei persecuţii intenţionate. Foştii săi colegi de politehnică îl evitau. Per îşi închipuia că toţi îl considerau nebun (o parte dintre ei credeau în adevăr asta). La „Gryde” nu mai călcase de mai bine de un an, deşi ştia că Lisbeth se consolase de mult cu altcineva. Ajunsese să-i fie scârbă de artişti, aceşti favoriţi ai naţiunii, care practicau aceeaşi idolatrie isterică a naturii ca şi preoţii faţă de transcendental, motiv pentru care şi ei erau socotiţi făpturi pline de har, crainici ai „spiritului” între cer şi pământ. La urma urmelor, aceşti adoratori de pânze, propovăduitori ai entuziasmului, nu erau de loc atât de nevinovaţi şi de inofensivi cum îi considerase el la început. Contribuiseră şi

ei la subminarea convingerii că omul e domn şi stăpân absolut pe acest pământ.

În aceste zile de cumpănă, sentimentul sumbru, agresiv de singurătate, care –, 1 urmărise în copilărie, încolţi din nou în el. Aşa cum se simţise lipsit de cămin printre fraţii şi părinţii săi, tot astfel se simţea complet străin în societate. Nu vedea în compatrioţii săi decât nişte Sideniuşi mulţumiţi de ei înşişi, care-şi deghizau mentalitatea mic-burgheză învăluind-o într-un dispreţ orgolios şi ipocrit faţă de strălucirea şi splendorile acestei lumi; se gândea adesea că pentru catolici celibatul preoţilor era o binecuvântare, fiindcă împiedica răspândirea sluţeniei spirituale, întreţinută de falsa cucernicie a bisericii, care în ţările protestante se moşteneşte din generaţie în generaţie. Nu, în ţările catofece ea nu se putea răspândi în rândurile populaţiei şi nu putea răsturna toate valorile, ca în ţara acelui împărat de basm unde cei mici erau mari şi unde strâmbătatea părea dreptate.

Mai avusese de luptat şi cu alte neplăceri, şi anume cu dificultăţile financiare. Cheltuise aproape toţi banii moşteniţi de la Neergaard, deşi în ultimul timp trăise modest, ea un student sărac, şi mâncase la birturile cele mai ieftine din cartierul Borgergade, în tovărăşia birjarilor şi a comisionarilor.

După socotelile lui, banii puteau să-i ajungă în cel mai fericit caz încă vreo câteva luni. Şi după aceea? Va trebui să facă iar pe pedagogul? Să cerşească iar prin fabrici şi ateliere o slujbă de desenator?

În afară de asta, mai erau şi supărările de ordin sentimental, în măsura în care nu izbutise totuşi s-o uite definitiv pe Fransisca. Uneori contempla cu emoţie cele câteva mici amintiri pe care le păstrase de la ea: o floare presată, pe care i-o pusese odată la butonieră, o scrisoare-păcăleală, aşternută cu un „scris în oglindă” o panglică de mătase albastră, pe care i-o luase într-o seară. LIneori, în amurg, când se plimba singur şi privea alţi tineri care, în

cea mai deplină armonie cu toate autorităţile cereşti şi pământeşti, savurând apusul soarelui şi aerul primăverii, se plimbau cu iubitele sau cu tinerele lor soţii la braţ, era cuprins de vechea lui slăbiciune şi se întreba dacă nu cumva

— Scris de-a-ndoaselea, care, privit în oglindă, apare normal.

Îşi sacrificase fericirea pentru un miraj, dacă nu ar face bine să-şi îngroape toate visurile şi să devină un om ca toţi oamenii, să se consacre cu modestie unui scaun dintr-un birou, şi mai târziu să se poată însura cu Fransisca, devenind un cetăţean respectat şi un cap de familie mulţumit.

Dar asta nu era totul. Ca şi când toate puterile s-ar fi conjurat să-i pună tăria la încercare, un eveniment tragic, petrecut la locuinţa lui din Hiertensfrydgade, îl înspăimântă: moartea subită a şefului de echipaj. Bătrânul îşi făcuse, ca de obicei, plimbarea de dimineaţă până la piaţa Amalienborg, trecând prin Borgergade şi Antonistraede, după care o pornise înapoi spre casă. Se prăbuşise brusc la răspântia străzilor Goters şi Adel şi rămăsese întins pe trotuar. Abia avusese putere să-şi bolborosească numele şi adresa. O mulţime de curioşi se adunaseră numaidecât, din mijlocul cărora fusese transportat până la o trăsură închisă şi dus acasă. Când trăsura opri în stradă, soţia lui tocmai şedea la fereastră şi-l aştepta; văzând că un sergent scoate mâna pe geamul trăsurii ca să deschidă portiera, pricepu ce se întâmplase şi se repezi jos pe scări. Per, care se afla în camera lui şi auzi deodată zgomot în casă, ieşi pe culoar să vadă ce se întâmplase şi o zări pe doamna Olufsen care-l împingea cu hotărâre pe sergent din faţa portierei trăsurii, ridicând în braţe corpul şefului de echipaj şi intrând cu el în casă. Refuzând orice ajutor, femeia asta de 73 de ani îşi purtă singură bărbatul muribund pe treptele scării abrupte, în timp ce sergentul o urma cu o demnitate reglementară, ducând cilindrul cenuşiu şi bastonul maro al lui Olufsen.

Cineva plecă în grabă după medic, iar soţia dogarului din camera de alături, foarte tulburată de nenorocire, alergă după un pastor, împreună cu sergentul, Per o ajută pe doamna Olufsen să-şi întindă bărbatul în pat, unde-şi dădu sufletul, câteva clipe mai târziu, cu capul sprijinit pe pieptul ei.

Din ziua aceea Per nu se mai simţi în apele lui în odăile din casa lui Olufsen. Pentru prima oară văzuse moartea atât de aproape. Imaginea cadavrului ţeapăn şi urât, care zăcea sus, deasupra capului său, cu gura căscată, nu-l lăsa să doarmă noaptea, iar ziua, în timp ce şedea la masa de lucru, cu fruntea în mâini, privindu-şi cu ochi pierduţi desenele – cele cinci-şase nenorocite foi de hârtie care puseseră stăpânire pe toate gândurile şi pe întreaga sa voinţă – i se părea că tăcerea funebră care se aşternuse peste casă şi frigul de mormânt care pătrundea la el prin tavan îşi băteau joc de toate strădaniile sale, aducându-i aminte cât de neînsemnată, cât de sărăcăcioasă în faţa atotputerniciei morţii este orice soartă, chiar şi cea mai victorioasă, cât de scurtă, în comparaţie cu infinitatea neantului, este o viaţă de om, chiar dacă ar fi cea mai lungă.

Nu fusese de loc pe acasă în ultimele douăzeci şi patru de ore. Ca să-şi gonească gândurile, colindase prin cafenele şi săli de biliard şi-şi petrecuse noaptea în tovărăşia unei femei străine, una dintre fiicele darnice ale străzii. Acum şedea în faţa unui pahar gol, după ce dangătul clopotelor, pe care-l ura cu înverşunare încă din copilărie şi care-l obsedase toată dimineaţa ca un murmur evocator, îl fugărise prin tot oraşul. Niciodată nu se simţea mai pustiit, mai descurajat şi mai deprimat decât în zilele de sărbătoare, când hoinărea pe străzi prin faţa lungului şir de magazine cu obloanele trase şi vedea parcurile şi aleile pline de oameni veseli, în haine de duminică. Iată un domn cu ceafa lată, cu nasul în vânt şi cu mâinile la spate – un jurist (aşa credea Per), poate un cămătar, un tâlhar, care a fost la o biserică oarecare, a obţinut iertarea

păcatelor din timpul săptămânii şi acum îşi aeriseşte fiinţa renăscută, cu o havană în gură. Mai încolo, alt domn cu ceafa groasă, frate geamăn al primului, cu o cucoană blondă şi exuberantă la braţ şi o fetiţă adorabilă de mână – un cap de familie fericit, care şi-a aflat menirea în viaţa asta ca agent în negoţul cu nasturi de plumb sau care poate a pus bazele unei existenţe binecuvântate, întemeiată pe vânzarea hârtiei igienice. Iată şi soldaţi şi studenţi, fete tinere care rid şi cucoane bătrâne care zâmbesc acru. Toţi îşi aerisesc respectivele cochilii de melc, confortabil amenajate, şi care, pentru ei, rezumă tot universul. Oameni modeşti! Oameni fericiţi! Nişte „sideniuşi” cumsecade şi drept-credincioşi!

Şuieratul răguşit al sirenei unui vapor îl făcu să tresară. Un cargobot mare ieşea din port, împins cu putere de motoarele sale. Soarele se oglindea în carcasa vopsită în negru a vaporului, iar fumul năvălea pe coş ca nişte grămezi de lână neagră. Căpitanul stătea pe puntea de comandă cu mâna pe discul de semnalizare. Pe catarg flutura pavilionul marinei comerciale engleze.

La această apariţie, Per se simţi cuprins de un puternic dor de ducă… dorul de a pleca departe şi de a începe o viaţă nouă pe un tărâm nou, printre alţi oameni… Ar fi vrut să ajungă în America sau în Australia, poate chiar şi mai departe, în altă ţară necunoscută, în care să nu găsească suflete de ţârcovnici şi clopote de biserică.

Gândul acesta nu era de loc nou pentru el şi nici ispita nu era nouă. La urma urmelor, ce-l împiedica să plece? Nu ştia ce înseamnă vraja dorului de patrie, despre care Neergaard îi vorbise în noaptea aceea şi căreia îi căzuse el însuşi victimă. Odată cu disoluţia căminului bătrânilor din Nyboder, avea să-şi piardă ultimul refugiu aici, în patrie. Şi oare nu trebuia să renunţe la orice speranţă de a-şi făuri un viitor frumos în ţărişoara asta uitată de Dumnezeu, care părea a fi hărăzită de soartă unei pieiri apropiate? În zilele imediat următoare morţii şefului de echipaj se gândise adeseori la tot c-e-i povestise

bătrânul despre întâmplările din lunga lui viaţă, evenimente ce se desfăşuraseră în perioada cuprinsă între bătălia din Joia mare de la Reden, la care asistase ca martor în braţele mamei sale, şi ziua de Paşti, când, după un lung şir de umilinţe, izbucnirea unor bubuituri anunţase îmbucătăţirea ţării. Dar de ce să se cramponeze el mai departe de o ţară condamnată la pieire, o ţară care în decursul unei singure generaţii ajunsese o ruină, o excrescenţă palidă şi fără vlagă pe trupul puternic al Europei? O altă viaţă! O altă ţară, un alt cer!... Numai gândul acesta părea că face să crească în el puteri noi. În timp ce privirea lui urmărea mereu vaporul ce se îndepărta, renăşteau toate visurile de corsar din anii copilăriei. În sinea sa îşi spunea că poate acolo, departe, îl aştepta norocul biruitor, poate că visurile de aur ale copilăriei trebuiau să se împlinească acolo, şi tot acolo va putea să câştige cu adevărat inima prinţesei şi jumătate de împărăţie, chiar dacă prinţesa avea să fie neagră şi împărăţia o insulă de palmieri din mările sudului!

În clipa aceea o umbră se aşternu pe masa lui. Lângă el se afla un domn elegant, îmbrăcat după ultima modă, care-şi scosese pălăria şi zâmbea încântat. Era Ivan Salomon.

— Eram sigur că eşti dumneata!... Ce nostim! E atât de mult de când nu te-am mai văzut! Cred într-adevăr că-i eviţi pe vechii dumitale prieteni, zău aşa! Cum o mai duci?

Per se ridică numai pe jumătate şi mormăi câteva cuvinte. Deşi nu era încântat de întâlnire, îl pofti pe Salomon să ia loc. Acesta se aşează de partea cealaltă a mesei şi bătu repede de câteva ori cu mânerul bastonului în placa de metal, ca să vină chelnerul.

— Îmi dai voie să-ţi ofer ceva? întrebă el. Văd că paharul dumitale e gol. Un absint?

— Mulţumesc. Nu iau nimic.

— Poate preferi o bere? Sau un pahar de vin... Un pahar de Porto englezesc, de pildă. Nu te ispiteşte? Aici se servesc băuturi de prima calitate.

— Mulţumesc, nu iau nimic, repetă hotărât Per, în timp ce se gândea cu melancolie că în faţa sa era totuşi un prieten adevărat, mai mult chiar, un admirator, şi-şi aduse aminte că citise sau auzise cândva spunându-se că nimeni nu-i cu desăvârşire singur dacă are un măscărici al lui.

Salomon comandă un pahar de apă de la gheaţă şi-i oferi ţigări din portţigaretul său de argint.

— Desigur că te-ai înmormântat în camera dumitale de lucru, domnule Sidenius! Aşa sunteţi voi, ăştia, inventatorii cei mari! Nu-i aşa că de asta te-ai izolat? Mi-am spus eu că aşa trebuie să fie. Pe când explozia bombei? Se poate aştepta pe curând lumea la o surpriză din mâinile dumitale binecuvântate?

Drept răspuns, Per se mulţumi să ridice din umeri.

— Trebuie să-ţi mărturisesc că lumea aşteaptă ceva de la dumneata. Şi aşteaptă cu nerăbdare. Celor care mi se plâng că în ţara noastră nu se mai întâmplă nimic important le spun să aştepte, căci e pe cale să se ridice o generaţie nouă, şi revoluţia va fi opera noii generaţii.

Dar Per nu voia să discute acest subiect. Laudele lui Salomon îi făceau totdeauna o impresie neplăcută, pentru că dezvăluiau cu o lipsă de pudoare totală gânduri şi speranţe pe care de multe ori abia avea curajul să şi le mărturisească lui însuşi.

— Ai citit ultimul articol al lui Nathan în *Lyset*? Cunoşti revista, nu-i aşa?… A, trebuie neapărat să-l citeşti I E ceva care te interesează direct! Absolut extraordinar, atâta îţi spun! Dac-ai şti cum îi demască pe toţi cei pe care-i numeşte esteţi găunoşi! Şi cum cheamă la arme pe oamenii de iniţiativă, pe cei capabili de acţiuni îndrăzneţe… e minunat!

Per ridică privirea mirat.

— Doctorul Nathan?

Îşi aduse dintr-odată aminte de ultima convorbire cu Fritjof şi de repetatele lui referiri la acest scriitor pe un ton pe care el nu-l pricepuse sau nu-şi bătuse capul să-l priceapă atunci. Acum spusele lui Ivan îi treziră

curiozitatea, aşa că-l întrebă ce mai scrisese de fapt acest doctor de la universitate. Celălalt se oferi numaidecât să-i împrumute articolul respectiv.

— Nu te deranja, spuse Per, căutând să se eschiveze. Oricum, nu cred că o să-l citesc. Apoi se lăsă pe spate şi adăugă într-o doară: Mă bate gândul să emigrez.

— Vrei să pleci din ţară?

Vorbele lui Salomon răsunară pline de nelinişte.

— Aş vrea.

— Definitiv?

— Poate.

Ivan cel mărunţel îşi plecă ochii în pământ şi păstră un timp tăcerea.

Aflase din surse indirecte câte ceva despre proiectul lui Per şi despre atitudinea negativă a profesorului Sandrup şi a colonelului Bjerregrav faţă de el, dar nu voia să creadă că în zilele noastre e posibil să fii victima unei astfel de ingratitudini.

— Bine, zise el. De fapt, înţeleg perfect că simţi nevoia să pleci. Deocamdată, terenul nu-i prea favorabil pentru dumneata în ţară. Îmi amintesc de o expresie pe care ai folosit-o odată, când vorbeai de renumitul nostru învăţământ politehnic. Ai spus că e o fabrică de funcţionari. E un calificativ formidabil şi fără îndoială că i se potriveşte din plin. Trăim nişte vremuri în care totul tinde spre promovarea mediocrităţii. Nu mai e loc pentru excepţii; nu există înţelegere şi nici măcar nu mai e nevoie de oameni deosebiţi, excepţionali, de deschizători de drumuri. Aşa cum scrie şi Nathan, ide prea multă vreme dăm dovadă de uşurinţă jucându-ne cu visurile şi contribuind astfel în mod considerabil la slăbirea energiei naţiunii.

— Aşa scrie el?

— Da, şi multe altele încă. Să ştii că ţin totuşi să-ţi trimit articolul. Trebuie să-l citeştii Ai vrea să pleci departe?

— Nu ştiu. Nu m-am gândit încă…

— Bine, dar ai să te întorci, ai să te întorci curând! Sunt ferm convins că aşa are să fie! în ţara asta, viitorul îţi aparţine!... Poate că, la urma urmelor, nu-i de loc rău să dispari aşa, o bucată de vreme. Dimpotrivă, cred chiar că e o măsură foarte înţeleaptă. O şedere în străinătate îţi conferă totdeauna un oarecare prestigiu. Ar fi bine să poţi obţine un post la una din marile firme englezeşti sau franţuzeşti. De exemplu, la „Blackbourn & Gries”... o societate care se ocupă cu construirea de poduri mari. Am făcut câteva afaceri cu firma asta. Dar poate că ai alte planuri.

Per răspunse evaziv.

Salomon se juca cu batista lui colorată de mătase. O întrebare îi stătea pe limbă, dar nu îndrăznea s-o rostească.

Era vorba de banii necesari pentru această călătorie. Cunoştea mult mai bine situaţia financiară a lui Per decât îşi închipuia acesta; aflase de dificultăţile sale băneşti şi-i fusese necaz că, prin atitudinea lui de până atunci, Per îl pusese în imposibilitate de a-i oferi ajutorul prietenesc. Acum se trezise în el speranţa că, în sfârşit, va putea să-i facă unul dintre acele servicii pe care le oferea cu atâta zel celor pe care-i credea oameni de talent şi de viitor. Această nevoie de a face sacrificii nu era nicidecum numai o chestiune de vanitate. Cu toată aparenţa lui ridicolă, micul Ivan era în fond un om dezinteresat şi copilăresc de milos; firea lui îi cerea să sară în ajutor, şi natura lui era darnică.

Salomon se ridică dintr-un salt, ca aruncat în aer de un mecanism ascuns în fundul scaunului.

— Îmi pare rău, dar trebuie să te părăsesc, zise el. Am promis mamei şi surorii mele să le însoţesc până la proprietatea noastră de la ţară, şi văd că soseşte trăsura.

Jos, pe şoseaua îngustă peste care trecea un pod arcuit, se apropia falnic un echipaj. Trăsura era trasă de o pereche de cai înalţi, roşcaţi, cu hamuri argintate, minaţi de un vizitiu care avea lângă el un valet în livrea albastră; îndărătul lor se vedeau două umbreluţe de soare, una albă,

cealaltă liliachie.

— Nu vrei să te prezint familiei mele? întrebă Salomon. Şi mama şi sora mea vor fi bucuroase să te cunoască.

Per găsi un pretext ca să explice de ce nu dorea această prezentare. N-avea chef ca întâlnirea aceasta să se petreacă aici, în văzul tuturor, dar Salomon i-o luase înainte şi făcuse semn vizitiului. În clipa următoare, trăsura se opri jos, în dreptul unor trepte care duceau de la restaurant la şosea.

Umbreluţele adăposteau două doamne, dintre care cea tânără atrase numaidecât privirea lui Per. O mai văzuse, de altfel, o dată, dar atunci purta mască, şi el nu ştia cine e. Asta se întâmplase cu mai bine de un an în urmă, în noaptea aceea de carnaval când o întâlnise pentru prima oară pe doamna Engelhardt. Îşi amintea vag că fusese costumată în regina zăpezilor şi purtase o rochie de mătase albă, foarte decoltată, care strălucea de diamante; de atunci îşi închipuise întotdeauna că trebuie să fie o evreică palidă, grăsuţă, plină de podoabe, care îşi afişa farmecele şi giuvaierurile, aşa cum îşi expun negustorii mărfurile.

Acum avea în faţa lui o fată foarte tânără, de vreo 18 – 19 ani, al cărei aspect era, firește, semit, dar care avea o faţă proaspătă, îmbujorată, cu trăsături regulate şi înconjurată de un păr bogat şi ondulat. Toaleta ei era bătătoare la ochi, dar nu lipsită de gust. Purta un fel de jachetă de catifea de culoarea vulpilor cenuşii, strânsă pe corp, şi pe cap avea o pălărioară liliachie, din care se desfăşurau două panglici mari de mătase, în mai multe culori, ca două aripi de fluture. Exact dedesubtul acestor aripi se afla o pereche de ochi căprui minunaţi, plini de viaţă şi de maliţiozitate. Ochii aceştia îl priveau cu un interes incontestabil şi cu o curiozitate îndrăzneaţă care fură cât pe-aci să-l zăpăcească.

Cât despre mama lui Salomon, răspunse la salutul său cu o scurtă mişcare a capului, destul de studiată.

— Va să zică, dumneavoastră sunteţi, spuse ea. Fiul meu mi-a vorbit adesea despre dumneavoastră. Sunteţi inginer, nu-i aşa?

Per răspunse maşinal; nu-şi putea lua privirile de la fată, care, la rândul ei, nu-l slăbea din ochi, deşi îşi ascundea tot mai mult căutătura îndărătul buclelor lungi care-i cădeau peste pleoape.

De altfel, întâlnirea nu dură mult. Ivan se urcă în trăsură şi, după ce doamna Salomon îi spuse lui Per că prietenii fiului ei sunt totdeauna bineveniţi în casa lor, urmă un nou schimb de saluturi ceremonioase, valetul se urcă pe capră şi trăsura porni.

Fer o luă spre oraş cu obrajii în flăcări. Nu putea uita expresia îndrăzneaţă a ochilor căprui şi strălucitori... şi dintr-odată o văzu pe tânăra fată cu ochii minţii, aşa cum trecuse pe lângă el, străbătând mulţimea din noaptea aceea de carnaval, pe jumătate goală, cu o diademă de aur în părul ei întunecat şi des, cu voalul acela lung, unduitor strălucind de diamante.

I se păru că aude însuşi glasul ispitei, care-i şoptea la ureche:

„Prinţesa cea oacheşă... şi jumătate de împărăţie l".

Salomon îşi ţinu făgăduiala şi-i trimise chiar în seara aceea mult discutatul articol al doctorului Nathan, pe care Per, în lipsă de altă ocupaţie, începu să-l frunzărească imediat. Atât conţinutul, cât şi tonul articolului, care erau cu totul altele decât se aşteptase, îl captivară curând. Îşi amintea de tot ce citise în acest gen – etica lui Martensen[22], de pildă – în anii adolescenţei, când era silit să citească cu glas tare în orele libere ale după-amiezii, ocupaţie care influenţase atitudinea lui faţă de orice literatură alta decât lucrările de specialitate. În acest articol se vorbea cu competenţă şi cu claritate despre ceea ce propria lui experienţă îl învăţase în materie de viaţă şi de oameni. În sinea lui, Per se bucura citind atacurile

22 H. I. Martensen (1808—1884), teolog şi moralist, membru al Academiei de Ştiinţe a Danemarcei.

zeflemitoare şi necruţătoare împotriva a tot ceea ce el însuşi urâse acasă şi în primul rând împotriva unui cler ipocrit şi mulţumit de sine, împotriva unor „sideniuşi” pe care şi el îi considera ca pe o pacoste şi o ruşine a ţării.

Ceea ce-l satisfăcea mai ales era sfârşitul acestui lung articol, în care, răspunzând atacurilor venite din mai multe direcţii, autorul îşi povestea, într-o formă plină de poezie, impresiile la întoarcerea sa în patrie, după o absenţă de mai mulţi ani petrecuţi la studii în străinătate. Povestea că, după ce trecuse în goana unui expres pe lângă marile oraşe gălăgioase din Germania, după ce cunoscuse furnicarul Hamburgului şi Kielul reconstruit, vasul pe care se afla ajunsese într-o dimineaţă liniştită la Korsor. Chiar la intrarea în portul tăcut şi pustiu al acestui orăşel fusese cuprins de sentimentul că ajunsese în altă lume, într-o împărăţie a visurilor. Această impresie persistă şi după aceea, în zori, când se urcă într-un tren care îl duse prin toată ţara, un tren al cărui gâfâit greoi îi adormi treptat pe ceilalţi călători. Trenul se oprea din sfert în sfert de oră în câte o gară de sat, unde câţiva ţărani, cu pălării à la Grundtvig, cu pipe mari în gură, aşteptau nu trenul oprit în clipa aceea, ci altul, care sosea abia peste o oră sau două. I se părea că ajunsese într-o ţară unde timpul nu are nicio însemnătate pentru nimeni, o ţară în) care, în sens absolut literal, toată lumea avea la dispoziţie veşnicia. Impresia lui rămase aceeaşi şi când ajunse la Copenhaga, unde se plimbă pe nişte străzi înguste, pe care nimic nu părea să se fi schimbat în anii din urmă. Pavajul era tot atât de mizerabil, prăvăliile aveau acelaşi aspect provincial, trăsurile continuau să meargă ca melcii, cât despre afişele teatrelor, ele anunţau aceleaşi drame cavalereşti copilăroase care se jucau şi înainte de plecarea lui. Era ca şi cum viaţa ar fi rămas pe loc în Danemarca, în timp ce în restul Europei se dezvoltase intens pe toate tărâmurile, iar societatea se transformase datorită unei revoluţii spirituale, care oferea oamenilor ţeluri mai înalte şi mai îndrăzneţe. În sfârşit – povestea el – ajunsese în

apropierea sediului Uniunii studenţilor de pe Gammelholm, şi din întâmplare tocmai la ora când pe vremea aspiranturii sale obişnuia să-şi bea cafeaua de după amiază cu câţiva prieteni de la universitate. Intră deci, gândindu-se că ar fi putut să întâlnească pe vreunul dintre vechii cunoscuţi. Mare îi fu surprinderea când găsi grupul adunat aproape în întregime în jurul aceleiaşi mese din acelaşi colţ, în aceeaşi ordine ca pe vremuri, cu mulţi ani în urmă, când se afla şi el în mijlocul lor. E drept că îmbătrâniseră între timp, unul era cărunt, câţiva slăbiseră, dar cei mai mulţi se îngrăşaseră, iar trăsăturile, cât şi mişcările lor, şi mai ales vorbirea lentă, plină de suficienţă, trădau un anumit grad de tâmpire precoce. Încolo, şedeau aşa, de parcă nici nu s-ar fi urnit din loc în toţi anii din urmă. Un timp, şi fără ca cineva să-l fi recunoscut, ascultase, instalat la o masă vecină, conversaţia lor, ţesută din aceleaşi considerente filozofico-teologice exaltate cu care odinioară îşi condimentau cafeaua şi tutunul; toate acestea alcătuiau o dovadă că nimic din ce se gândise, se scrisese şi se realizase de-a lungul ultimei generaţii în Europa nu trecuse hotarele şi nu pătrunsese în această ţară. Înţelese imediat că se afla în ţara frumoasei adormite din pădurea vrăjită, acolo unde timpul stă în loc, unde florile palide ale fantasmagoriei şi tulpinile ţepene şi pline de spini ale speculaţiilor ascund cu viclenie decăderea interioară, în acelaşi timp, însă (aşa îşi încheia Nathan articolul), înţelese care era chemarea lui. Asemenea voinicului din basm, care se întoarce acasă din depărtări şi smulge din mâna paznicului adormit în faţa porţilor cornul, ca să-i trezească pe luptători din somnul lor de piatră, încercase şi el să-i însufleţească pe cei ce mai aveau viaţă în ţara aceasta, în primul rând tineretul: şi printre aceştia îndeosebi pe cei puternici şi dornici de luptă, care aveau curajul să străpungă şi să sfâşie vălul rezistent al visurilor, crisalida grea, împietrită în care se închistase sufletul naţiunii.

…Acest ultim strigăt de luptă făcu să năvălească

sângele în obrajii lui Per, care citea. I se părea că apelul acesta tulburător, incendiar i se adresa direct lui, da, în mod special lui. Îşi lăsă mâna grea pe masă şi repetă de două ori cu voce foarte tare, ca o confirmare: „Da! Da!” îşi amintea de vorbele colonelului, care spusese în glumă că proiectul său era o provocare la adresa Asociaţiei tehnicienilor danezi. Bine! Aşa va fi i... Acum ştia că, în specialitatea lui, era predestinat să trezească, să deschidă drumuri noi într-o societate apatică, alcătuită din fii de pastori şi de dascăli cu sânge îngroşat. Micul Ivan avusese dreptate. Lumea îl aştepta pe el, chiar pe el.

Se ridică de pe scaun şi, fără să se mai gândească la cadavrul şefului de echipaj, începu să se plimbe încoace şi încolo cu paşi mari. Pe neaşteptate, îşi apăsă pe frunte pumnul strâns, în timp ce repeta pe un ton ritmic şi aprobativ: „Da-da-da l „De data asta se gândea la tânăra domnişoară Salomon. îi vedea ochii mari, căprui, cu privirea curioasă şi îndrăzneaţă, care, în cele din urmă, după ce şi-o adăpostise îndărătul buclelor ce-i cădeau peste ochi, devenise aproape ademenitoare.

Niciodată până atunci nu-i trecuse prin minte că ar putea să-şi realizeze planurile printr-o căsătorie cu o femeie bogată. Contase prea mult pe propriile sale puteri pentru a se gândi la aşa ceva, şi, de altfel, această soluţie îi făcea silă. Acum, însă, îşi zicea în sinea lui că nu avea niciun rost să fie prea scrupulos în alegerea mijloacelor de luptă pentru a-şi atinge marele ţel.

O evreică? Da. De ce nu? Domnişoara Salomon era şi tânără şi frumoasă, ba chiar, pe cât putuse el să observe, foarte bine făcută. Era timpul să renunţe la concepţia copilăroasă că norocul se prăbuşeşte pe capul oamenilor ca un câştig de loterie. În orice caz, nu există alt noroc pe care să te poţi bizui decât acela pe care îl smulgi singur din mâinile sorţii. Norocul trebuia vânat ca un animal sălbatic, ca o bestie cu dinţi încovoiaţi, ca peria de aur din basme, şi, o dată prins, trebuia legat... pradă a celui mai iute de mână, a celui mai puternic şi mai curajos.

Câteva zile după aceea avu loc înmormântarea solemnă a şefului de echipaj. Corpul său neînsufleţit fusese transportat cu o seară înainte la capelă. Vechii prieteni ai casei se adunară în tăcere şi-l prăznuiră înainte de înhumare. La ora 12 tânărul Didriksen îşi opri trăsura în dreptul casei, de unde doamna Olufsen şi bătrânul Bendtz plecară cu coroanele, în timp ce ceilalţi o porniră pe jos până la cimitirul din Holmen. Era o zi de primăvară, caldă însă ca o zi de vară. împrejurul mormintelor mulţi arbuşti pitici înverziseră, iar pe pietrele funerare păsările se zbenguiau în jocuri de dragoste. În lumina crudă a soarelui, acest mic grup îndoliat, alcătuit din fiinţe fără vlagă, care înaintau încet, cu paşi şovăitori, de-a lungul aleii cimitirului, rezemându-se în bastoane şi umbrele, purtând haine de sărbătoare uzate şi decolorate, avea aspectul unei procesiuni de stafii. Numai Per, care încheia cortegiul, părea în armonie cu natura vie, care renăscuse în jur. Fireşte că era şi el pătruns în felul lui de solemnitatea clipei, dar puterea morţii asupra lui se năruise. Când făcură cu toţii cerc în jurul mormântului şi când văzu sicriul luminat de soare lunecând în groapa întunecoasă, îngustă şi rece, încercă o senzaţie de voluptate. El aparţinea încă soarelui şi vieţii! Simţea în vine un sânge bogat şi tânăr. Încă! încă!

După înmormântare, se duse acasă să se schimbe. Voia să facă o vizită familiei Salomon.

Acasă, însă, îl aştepta o surpriză cam ciudată. Pe masa lui se afla o carte de vizită cu o coroană nobiliară şi cu numele baronesei von Bemt-Adlersborg. Întâi crezu că e vorba de o greşeală; apoi observă că pe partea cealaltă erau scrise câteva rânduri. În cuvinte amabile, aproape umile, baroneasa îl ruga să vină s-o vadă, indicând la ce oră o putea găsi în ziua aceea şi în cea următoare la „Hotel d’Angleterre”. Apoi veni nevasta dogarului, care-i povesti, foarte impresionată, că o doamnă distinsă sosise într-o caretă şi întrebase de el. îi dăduse „răvaşul ăsta” şi o rugase să-l pună pe masa lui.

Per privi din nou cartea de vizită.

Baroana von Bemt-Adlersborg! Nu auzise niciodată acest nume!

— Trebuie totuşi să fie o greşeală. A întrebat în adevăr de mine?... A pronunţat numele meu?

— Sigur că da. A. spus foarte clar: domnul Sidenius. Şi era foarte tristă că nu l-a găsit acasă pe domnul.

Mintea lui Per fu străbătută de câteva imagini îndrăzneţe.

— Cum arăta? întrebă el. Era tânără?

— Da, desigur. Să fi fost cam de vârsta mea, răspunse femeia, care avea vreo 50 de ani.

— Şi era o doamnă... o doamnă adevărată?

— Asta mi-e crucea! Avea în trăsură o blană mare.

Per se uită la ceas. Dacă voia s-o vadă pe misterioasa baroneasă chiar în ziua aceea, nu mai avea timp de pierdut. Şi era, fireşte, nerăbdător să dezlege misterul. Renunţă, deci, la vizita la Salomon, îşi puse hainele cele mai bune şi porni la drum.

10

145

Portarul hotelului, un individ cu barbă, îi ieşi imediat înainte cu oarecare aroganţă, dar când auzi pe cine caută, făcu o plecăciune respectuoasă, îi deschise uşa la scară şi trase totodată de un clopot, ceea ce provocă apariţia imediată a unui valet şi a unei jupânese de la etaj. Cu o solemnitate de parcă Per ar fi fost un rege (aşa i se păru), venit spre a prezenta omagiile sale unei regine, îl însoţiră amândoi până sus, pe scara largă, acoperită cu covoare, apoi de-a lungul unui culoar lung, la capătul căruia îl lăsară în seama unei subrete care vorbea suedeza. Subreta luă cartea lui de vizită şi-l introduse într-o cameră, un fel de salonaş, mobilat cu eleganţa obişnuită unui hotel, care lui Per i se păru totuşi impunător: câteva mobile capitonate în catifea de un roşu-aprins, pe tavan o plafonieră prismatică de sticlă. De obicei, Per nu-şi pierdea uşor cumpătul, de data asta, însă, se simţea stângaci. îi trecu

deodată prin minte că se lăsase atras într-o capcană şi că totul nu era decât o comedie ticluită de unul dintre duşmanii lui, care voia să-şi bată joc de el.

Dar n-avu mult timp de gândit. În clipa aceea, din odaia alăturată intră o femeie înaltă.

Nu era tânără şi nici frumoasă. Obrajii îi erau ofiliţi. Nasul avea o culoare roşiatică suspectă, şi rochia, cu desăvârşire neagră, făcu o impresie destul de proastă asupra lui Per. Cu toate astea, nu încăpea îndoială că era o doamnă din înalta societate. În înfăţişarea ei şi mai cu seamă în felul cum îi întinse mâna şi-i mulţumi că venise era o graţie dulce, un tact care nu se dobândesc, ci sunt apanajul oamenilor de neam.

După ce se aşezară faţă în faţă în două fotolii din cele roşii, baroneasa îi spuse:

— Sper că nu v-aţi mirat, domnule Sidenius, că am vrut să vă cunosc şi să stau puţin de vorbă cu dumneavoastră. Aţi fost ultimul prieten şi confident al scumpului meu frate decedat. S-ar putea spune că prin dumneavoastră şi-a luat rămas bun de la lumea asta…

Per înţelegea, în sfârşit, despre ce era vorba. Îşi aduse aminte deodată că avocatul care se ocupase de succesiunea lui Neergaard îi povestise despre cele două surori ale binefăcătorului său, dintre care una era căsătorită cu un bogat moşier suedez.

Baroneasa continuă:

— Doream de mult să fac cunoştinţă cu omul de care unicul meu frate s-a simţit atât de legat şi în care regăsise propria lui imagine întinerită – aşa ne-a scris în scrisoarea ce ne-a lăsat-o în legătură cu hotărârile sale testamentare. Dar boala îndelungată a iubitului meu soţ m-a legat de căminul meu de departe. Nu mi-a fost îngăduit nici măcar să asist la înhumarea scumpului meu frate.

Felul aparte de a se exprima al baronesei şi un tic straniu al feţei sale erau mărturia unei mari nervozităţi. După ultimele cuvinte, începu să plângă în hohote şi-şi ţinu un timp la ochi batista dantelată.

Per nu era în apele lui şi nu rostea niciun cuvânt. Nu-şi putea stăpâni un oarecare sentiment de neplăcere provocat de amintirea raporturilor dintre el şi excentricul sinucigaş.

— Da, suferinţa mea a fost mare, continuă baroneasa, după ce-şi reveni puţin. Vă rog să-mi daţi voie să plâng… După cum aţi aflat, poate, Dumnezeu l-a luat şi pe nobilul meu soţ şi m-a lăsat singură de tot.

Per îşi înclină capul în semn de compasiune.

— Aflaţi, domnule Sidenius, că am vrut de mai multe ori să vă scriu, în numele meu şi al surorii mele, ca să nu credeţi că suntem indiferente faţă de dumneavoastră. N-am fost însă în stare să găsesc curajul necesar. De altfel, cred că aţi fi preferat să nu corespondaţi cu o femeie absolut străină şi care vă era cu totul indiferentă.

Per se grăbi să bolborosească un protest împotriva acestor afirmaţii.

— Da, da… la drept vorbind, cred că nici azi nu v-aş fi deranjat cu această vizită dacă nu… da, trebuie s-o spun… când am fost azi la cimitir şi am văzut florile minunate, de curând presărate pe mormântul fratelui meu, am bănuit cine putea să-şi amintească de ziua morţii sale şi am simţit o nevoie irezistibilă de a vă vedea şi de a vă mulţumi că păstraţi, cu o dragoste atât de statornică – îmi permiteţi s-o numesc filială? – amintirea nefericitului meu frate.

Per se înroşise şi-şi privea vârfurile pantofilor. Din adâncul conştiinţei sale un gând se furişă spre doamna Engelhardt. El personal nu ştia nici măcar în ce loc se afla mormântul lui Neergaard.

— Trebuie să vă privesc bine în faţă, continuă baroneasa. Se simţea din ce în ce mai atrasă spre acest tânăr tăcut şi timid, căruia îi era ruşine să-şi recunoască actele de gratitudine. Ce sănătos, ce proaspăt arătaţi! Sunt sigură că nu faceţi parte din tinerii noştri de azi, care-şi distrug cu nesocotinţă tinereţea. Câţi ani aveţi, domnule Sidenius?

— Douăzeci şi trei.

— Ce tânăr sunteţi!… Să dea Dumnezeu să vă meargă toate din plin! Ştiu că aţi avut o tinereţe grea, ne-a scris fratele nostru despre asta. V-aţi pierdut mama de timpuriu… iar tatăl… da, nu l-aţi cunoscut niciodată.

10* 147

Îmbrăcămintea de catifea a fotoliului începuse să-l ardă pe interlocutorul baroanei, care se grăbi să schimbe vorba:

— Sunteţi doar în trecere pe aici, doamnă baroană? întrebă el.

— Vai… da, aşa este. Am sosit aseară şi, cu voia lui Dumnezeu, plec mâine dimineaţă; mă duc la sora mea, doamna Prangen, soţia marelui maestru de vânătoare al curţii regale. După cum ştiţi, probabil, din motive de sănătate ea trăieşte de câţiva ani în sud. Gândiţi-vă că n-am mai văzut-o de mai bine de doi ani, şi noi, tustrei fraţii, am suportat totdeauna greu despărţirea. Ani de-a rândul, singura mea durere a fost că trebuie să trăiesc departe de patria mea iubită. Alexander era ca şi mine. Şi pe el îl lega de cămin dragostea inimii sale bogate şi fierbinţi. Aţi auzit, probabil, domnule Sidenius, că alteţa-sa regală, prinţul de Wales, a avut pe vremuri bunăvoinţa să se intereseze de fratele meu şi că, după aceea, a fost vorba să fie numit la legaţia noastră de la Londra. Bucurându-se de o asemenea protecţie, e de la sine înţeles că Alexander avea în faţă o carieră splendidă. Dar, în ciuda numeroaselor avantaje ale propunerii şi care l-ar fi putut tenta, fratele meu a refuzat. Venerabila mea mamă trăia încă pe atunci şi locuia aici, la Copenhaga. Sora mea nu era încă măritată… Alexander iubea Copenhaga şi-şi diviniza căminul, pur şi simplu nu putea să se simtă bine departe de locurile dragi şi cunoscute. Cred că înclinaţia lui spre melancolie se trage din ceasul în care a murit mama şi el a rămas singur cu amintirile. În ultimul timp a fost bolnav şi trupeşte… Şi totuşi… cum a putut să facă aşa ceva?

Amintindu-şi sfârşitul tragic al fratelui ei, îşi duse din nou batista la ochi, şi Per, profitând de ocazie, se ridică şi

se pregăti de plecare. Baroana, care rămăsese pe scaun, luă cu căldură maternă mâna lui Per, o strânse între mâinile ei şi-i zise:

— Ce bine-mi pare că v-am văzut! Sper că ne vom revedea mai des. Îmi promi. toţi că-mi veţi face o vizită când mă voi întoarce din străinătate? După toate probabilităţile, voi petrece vara viitoare la Kaersholm, cu sora şi cu cumnatul meu. Sunt sigură că şi ei v-ar primi cu braţele deschise.

— Vă mulţumesc foarte mult... dacă nu vă stingheresc... bolborosi Per, care era atât de ruşinat, încât nu găsea niciun alt răspuns.

— Cum poţi să vorbeşti aşa, dragul meu?! Adu-ţi aminte că, într-un fel, faci şi dumneata parte din familie acum. În orice caz, eu aşa am interpretat ultima dorinţă a fratelui meu, şi sunt convinsă că şi sora mea e de aceeaşi părere. Îţi doresc numai bine şi îţi mulţumesc încă o dată că te-ai gândit tocmai azi cu atâta dragoste la Alexander.

Per coborî încet scările hotelului, cu un pas care ajunse să şovăie în cele din urmă. Abia acum, după ce plecase, îşi dădea seama câtă importanţă ar putea căpăta pentru el această nouă cunoştinţă, dacă ar şti s-o exploateze cu înţelepciune şi energie şi fără să-şi facă multe scrupule.

Era o întâmplare miraculoasă, care-i deschidea drum spre nişte oameni având o influenţă considerabilă. După câte-şi amintea, proprietatea maestrului de vânătoare Prangen, pomenit de baroană, era sortită să fie străbătută de canalul de legătură proiectat de el în centrul Iutlandei, motiv serios pentru ca maestrul de vânătoare să-i îmbrăţişeze cu căldură planurile. În orice caz, era dator să încerce. Trebuia să joace tare, şi el n-avea prea multe atuuri în mână. O clipă îşi spuse că acum nici nu mai avea nevoie să intre în legături strânse cu familia Salomon. Oricât îl atrăgea fata aceea tânără, nu era, totuşi, prea dornic să intre, prin căsătorie, într-o familie de evrei. De altfel, nu putea şti ce posibilităţi matrimoniale i se puteau

ivi în cercurile aristocratice.

Pe de altă parte, era de presupus că în casa Salomon va întâlni pe rechinii bursei, pe conducătorii băncilor şi pe marii industriaşi, alcătuind, într-un cuvânt, un mic cerc de oameni de finanţe care dominau restul lumii. Chiar fără speculaţii matrimoniale, era foarte important pentru el să intre în contact cu astfel de oameni şi să-i atragă în favoarea proiectului său. Baroneasa pleca, şi el n-avea timp de aşteptat. Astăzi, mâine, până în două-trei luni, trebuia să pună mâna pe bagheta magică ce-i dădea putere asupra oamenilor şi care, o dată ajunsă în mâna lui, trebuia transformată într-un izvor de fulgere şi trăsnete.

Ajuns în piaţă, Per privi în sus spre ceasul clădirii înalte din colţ. Mai era timp pentru o vizită la familia Salomon, şi se hotărî s-o facă. Nu-i trecuse încă tulburarea pricinuită de întâlnirea cu baroana şi simţi nevoia să intre mai întâi într-o cafenea, să ia loc o clipă şi să bea o bere, ca să se liniştească şi să se pregătească pentru cealaltă vizită. Nu intrase niciodată până atunci într-o casă evreiască şi auzise multe despre obiceiuri şi prescripţii vechi, a căror respectare era cerută cu atâta stăruinţă. Trebuia să facă o impresie bună şi se temea să nu jignească obiceiurile gazdelor sale.

Totuşi, gândurile care-l preocupaseră până atunci îi reveniră treptat în minte. Era de-a dreptul uimit de consecinţele celor câteva vorbe nesocotite pe care le scăpase în noaptea aceea faţă cu Neergaard. Căci, din spusele baroanei, reieşea destul de clar că tocmai ce vorbise atunci despre originea lui făcuse cea mai mare impresie asupra fratelui său. Îşi amintea că-şi regretase vorbăria, totuşi socotise că nu merita osteneala să-şi îndrepte greşeala. Acum regreta că n-o făcuse.

„Fie! gândi el, golindu-şi paharul. Zarurile au fost aruncate! Se întâmplă uneori să faci un lucru echivoc care să dea roade bune. În orice caz, cine vrea să meargă înainte nu trebuie să privească în urmă…”

Familia Salomon era una dintre puţinele familii care

ocupau singure o casă în centrul oraşului. Era o clădire mai veche din Bredgade, cu două etaje, pe care, când o priveai pentru prima oară din stradă, înghesuită cum era între alte două clădiri cu camere de închiriat, care arătau ca nişte cazărmi, aspectul ei nu era prea impunător. Când o examinai, însă, cu mai multă atenţie, îi descopereai, totuşi, o anumită personalitate. Acoperişul înalt de ţiglă de un albastru-închis şi sfilpii laţi dintre ferestre trădau originea ei nobilă. Vorbind despre ea, oamenii în vârstă din cartier încă şi acum îi spuneau „palatul”. Aparţinuse pe vremuri unei familii de nobili scăpătaţi, de la care tatăl angrosistului Salomon o cumpărase la începutul deceniului al treilea. Din antreu pătrundeai pe o uşă modernă de sticlă într-un vestibul atât de vast şi atât de înalt, încât răsuna de ecoul paşilor. Pe pereţi atârnau armuri, obiecte antice de bronz şi splendide arme orientale, care-ţi dădeau impresia că ai păşit pragul unui muzeu. În fund, o scară dublă, cu balustrade aurite, ducea la camerele primului etaj.

Subreta căreia-i încredinţase cartea lui de vizită îl conduse într-un fel de bibliotecă şi-l rugă să ia loc. Per se cufundă într-un fotoliu capitonat cu piele şi privi cu luare-aminte în jurul lui: la geamuri – perdele grele de mătase de culoarea vinului rubiniu; pe întreaga duşumea era aşternut un covor moale, gros cât un strat de muşchi; tapetele din piele aurită; o masă octogonală, cu încrustaţii de argint şi mărgăritare, în mijlocul camerei; cărţi cu legătură scumpă pe rafturi; tablouri pe pereţi; un vechi candelabru bisericesc cu inscripţii, atârnat de tavan; de-a lungul unui perete, o tarabă antică, bogat cizelată şi purtând obiecte vechi de argint – căni, ulcioare şi potire, dintre care câteva potire vechi bisericeşti…

Dacă n-ar fi fost; încă sub impresia vizitei pe care o făcttsi baroanei şi n-ar fi fost preocupat de gândurile pe care această vizită le trezise în el, toate aceste splendori ar fi avut un efect şi mai mare asupra lui. Totuşi, era uluit şi, vrând-nevrând, se simţea copleşit de indecenţa cu care

banii lui Salomon îşi trâmbiţau puterea. Gândul acestei atotputernicii, care făcuse ca atâtea comori, ba chiar şi sfinte vase bisericeşti să împodobească locuinţa acestui evreu, stârnea în el un fior plăcut.

Zâmbi cu o uşoară stinghereală. Ce-i drept, mica prinţesă Salomon compensa nu numai prin frumuseţe faptul că era „neagră”.

Uşa camerei de alături se deschise. Un domn mărunţel, cu aspect neplăcut, intră şi făcu o plecăciune adâncă. Era, de bună seamă, un om de vreo 60 de ani; totuşi, îmbrăcămintea lui era de ultima modă şi tinerească: purta un pardesiu scurt de culoare deschisă, pe piept îi atârna un monoclu, iar în mână ţinea o pălărie lucioasă de mătase.

— Mă numesc Delft, director Delft, spuse el cu un accent străin. loc rolul de unchi în casa aceasta.

— Numele meu e Sidenius.

— Aha, sunteţi, probabil, inginerul acela tânăr? Nepotul meu mi-a vorbit despre dumneavoastră. Vă rog, luaţi loc! Doamna Salomon, sora mea, este ocupată pentru moment, are o croitoreasă, dar va termina îndată. Vă rog să vă simţiţi ca la dumneavoastră acasă.

Per se aşează din nou. Unchiul luă loc pe un scaun, la oarecare distanţă.

— Îmi îngăduiţi o întrebare... am mai avut oare cinstea de a-l vedea pe domnul Sidenius în casa aceasta?

— Nu. Am întâlnit deunăzi pentru prima oară pe doamna şi pe domnişoara.

— A, da, pe nepoata mea, Nanny... Mi se pare că am auzit despre această întâlnire.

Urmă o scurtă pauză, după care domnul Delft rosti cu un zâmbet şi cu un ton care ar fi trezit bănuiala oricui, în afară de Per, următoarea frază:

— Am o nepoată foarte drăguţă, nu-i aşa?... Nu sunteţi de aceeaşi părere, domnule Sidenius?

Per fu mirat, fireşte. îl privi cu un zâmbet indulgent pe omul acela mărunţel şi bizar şi-i răspunse:

— O găsesc foarte frumoasă pe domnişoara Salomon. E o frumuseţe desăvârşită.

— Ba, nu-i aşa? Se poate spline că nu e o frumuseţe obişnuită. Vă pot asigura, însă, domnule Sidenius, că atrage zilnic un mare număr de bărbaţi în casa asta. Ce nu face frumuseţea! Şi tinereţea! în afară de asta… cumnatul meu nu-i cu desăvârşire lipsit de mijloace.

Per îşi spuse că individul din faţa lui era cam scrântit şi încercă să-l întrerupă, dar celălalt continuă:

— Dacă domnul inginer va cinsti casa noastră cu vizite mai dese, va avea, desigur, prilejul să se distreze. În adevăr, în privinţa asta se pot face observaţii extrem de interesante. Căci – nu-i aşa, domnule Sidenius? – banul are o putere magnetică. Bucăţelele acelea, mici, rotunde, de metal au proprietatea de a trezi cele mai adânci sentimente omeneşti… ele scot la iveală cele mai nobile porniri ale inimii, consideraţie, prietenie, iubire… n-am dreptate?

Per începuse să-şi piardă răbdarea. Din fericire, subreta îşi făcu apariţia şi, ţinând deschisă uşa camerei de alături, îl rugă să intre. Per intră într-o odaie, mai bine zis într-o sală, care, mai mult chiar decât antreul şi biblioteca, îi întăriră impresia că pătrunsese în adevărata împărăţie a milioanelor, a aventurilor. Era o încăpere mare, cu tavanul stil rococo, uşor boltit şi având în cele patru colţuri îngeri graşi, care sunau din trâmbiţe aurite. În sala aceasta avuseseră loc pe vremuri festivităţi. Probabil că pe atunci fusese mobilată doar cu două şiruri de scaune fragile, dispuse de-a lungul pereţilor acoperiţi de oglinzi. Acum, însă, era plină de o cantitate inutilă de mobilă modernă şi de obiecte decorative. Sofale adânci, fotolii mari şi molatice, mese, taburete, piei de urs, coloane cu statuete, etajere cu bibelouri şi iarăşi fotolii şi mese mari şi mici, împrăştiate pretutindeni, opere de artă şi un portret pe un şevalet, în mijlocul încăperii stătea deschis un pian de concert. Dintr-o cameră vecină mai mică, amenajată ca grădină de iarnă, în care creşteau palmieri şi arbori de

cauciuc, cu frunzişul plin de păsări cântătoare, se auzea clipocitul unei fântâni.

În sfârşit, o descoperi pe doamna Salomon, care şedea pe un taburet sub o fereastră şi cosea ca o bună gospodină. îl primi cu amabilitate şi-i întinse mâna stângă.

Abia schimbaseră câteva cuvinte, când Per auzi deschizându-se uşa serei, apoi un cântec fredonat cu veselie, care se transformă curând în câteva triluri clare. O clipă după aceea, domnişoara Nanny se ivi în pragul uşii în pardesiu şi cu pălăria pe cap. Observând că în cameră se afla un străin, îşi întrefupse cântecul, făcu o mutră speriata şi comică şi-şi ¿uş2 manşonul la gură, ca pentru a-şi înăbuşi un strigăt.

Per se sculă şi făcu o plecăciune.

Fata se prefăcea atât de bine, încât lui Per nu-i trecu nicio clipă prin minte că ştia de prezenţa lui în casă.

— Mai eşti acasă, fetiţo? întrebă maică-sa. Credeam că ai plecat. Cred că nu mai e cazul să vă prezint. O cunoaşteţi pe fiica mea, nu-i aşa?

Per răspunse, printr-o nouă plecăciune, însoţită de o privire care exprima cam prea făţiş ceea ce simţea. Încă înainte de a o fi văzut şi numai ascultându-i trilurile, care răsunau în urechile lui ca clinchetul monedelor de aur, Per se hotărâse. Ea îi va sluji de instrument, ea era comoara pe care trebuia să pună mâna. O văzuse apărând în cadrul uşii, înconjurată de lumina amurgului şi însoţită de ciripitul păsărilor... Era tânără, exuberantă şi ispititoare ca o baiaderă, şi Per o compară cu o zână de basm, păşind în tovărăşia unor spirite şi încununată cu frunzele de palmier ale victoriei.

Domnişoara Nanny se aşeză o clipă. Luă loc pe o optime de taburet şi începu o conversaţie din cele ce se obişnuiesc cu prilejul unei vizite şi sunt menite să apropie oameni străini, care folosesc ocazia pentru a întreprinde pe furiş şi la adăpostul unui şir de formule, cercetarea reciprocă a aspectului exterior, a firii şi a manierelor fiecăruia.

Per nu era meşter în arta conversaţiei, era prea ocupat de el însuşi şi de problemele sale pentru a practica această artă. În afară de asta, subiectele obişnuite de conversaţie nu-l interesau şi nici nu era la curent cu cancanurile, cu evenimentele teatrale, politice sau literare ale oraşului. Nici măcar nu se simţea obligat să fie amuzant. Impresia pe care o făcea, totuşi, uneori asupra femeilor se datora unor atacuri prin surprindere, unor salturi de tigru bine calculate, prin care trecea de la o tăcere plină de reticenţe la confidenţele cele mai deschise, cele mai făţişe.

În timp ce fata vorbea, el se silea să evalueze averea angrosistului Salomon. Arunca priviri furişe prin sală şi îl apuca ameţeala la gândul că toate aceste lucruri ar putea să-i aparţină.

Din fericire, domnişoara Nanny era capabilă să întreţină şi singură o conversaţie. Dar în timp ce şedea pe marginea taburetului într-o poziţie fără cusur, cu coatele strânse pe lângă trup şi cu manşonul mic de catifea, cu fundă, în poală, în timp ce gura ei frumoasă, mică şi roşie continua să vorbească, ochii îl observau cu atenţie pe tânărul din faţa sa, cântărindu-l bucată cu bucată, de la părul bogat ondulat până la gleznele care se iveau din pantofii cam grosolani.

În cele din urmă, vorbăria ei o nelinişti pe doamna Salomon.

— Copilă dragă, nu uita că ai lecţia de muzică.

— Da, mămico.

Nanny se sculă imediat şi ieşi, aruncând o privire fugară mamei sale şi una mai lungă şi elocventă lui Per.

După plecarea ei, tânărul fu foarte distrat şi-i dădu câteva răspunsuri anapoda doamnei Salomon, care adusese vorba despre studiile lui. Era fermecat de fata aceea. Când o văzuse intrând, mersul ei i se păruse cam greoi, clătinat şi nu-i plăcuse, dar când plecase, impresia lui era cu totul alta. Mersul ei i se părea acum plin de feminitate, ca o dezmierdare inconştientă. Deodată

observă în mijlocul camerei o făptură îmbrăcată în negru; era o doamnă, care intrase probabil pe o uşă din spatele său.

Doamna Salomon o prezentă: „Fiica mea, Jakobe”. Per rămase surprins. Nu-şi închipuise niciodată că familia aceasta putea să aibă şi alţi copii în afară de cei doi pe care-i cunoştea el, şi gândurile lui lunecară îngrijorate spre milioanele pe care în imaginaţie le şi luase în stăpânire. Gândul că Salomon mai avea, poate, şi alţi copii îl umplu de groază.

Tânăra doamnă, care părea să fie cu câţiva ani mai mare decât sora ei, era mai înaltă şi mai zveltă; Per o găsi cumplit de slabă. În general, îi amintea mai mult de fratele ei, Ivan; ca şi acesta, avea trăsături tipic semite, o piele albă ca ceara, un nas mare, acvilin, gura mare şi bărbia scurtă, lipsită de relief.

Impresia neplăcută pe care i-o făcuse fizicul ei nu fu atenuată de aroganţa cu care-i răspunse la salut, în tăcere şi distantă. De altfel, după câteva clipe, Per se sculă şi-şi luă rămas bun.

— Va să zică, ăsta e geniul despre care s-a vorbit atâta \ spuse domnişoara Jakobe, mai înainte ca Per să fi apucat să închidă bine uşa. Nu mi-a făcut impresia unui om prea civilizat, zău aşa.

— Cred că educaţia lui a fost într-o oarecare măsură neglijată, spuse doamna Salomon. Ivan spune că a trăit totdeauna în condiţii foarte grele…

Fiica ridică din umeri.

— Cred şi eu… ţara asta e plină de oameni săraci! De-ar da Dumnezeu să se nască şi la noi măcar un singur talent într-o familie bogată! Cu timpul, sărăcia mutilează tot ce-i mai bun. Şi, pe deasupra, băiatul ăsta nu-i nici măcar frumos. Zilele trecute Nanny a bătut toba că-i un Byron 1 desăvârşit.

— Nu-i frumos… dar arată foarte bine.

— Cu ochii ăia holbaţi? Eu găsesc că e chiar urât, spuse fiică-sa, închizând cu zgomot o carte pe care o

răsfoise. Mi-a făcut impresia neplăcută pe care mi-ar fi făcut-o un cal cu ochi de sticlă. Şi apoi, pare un om brutal, adaose ea mai târziu, şi privirea ei spunea că o amintire întunecată îi trecuse prin minte.

— Cred că te-a enervat, Jakobe.

— Da, m-a enervat. Nu ştiu de ce au luat bărbaţii din zilele noastre obiceiul de a măsura femeile cu o privire de măcelari. Parc-ar cântări din ochi câte kilograme de carne are trupul nostru.

— Da, educaţia lui cam lasă de dorit, asta am observat şi eu, dar lucrul trebuie tolerat la oamenii tineri ca el, zise doamna Salomon cu blândeţe.

— Asta-i părerea ta. Eu, însă, nu înţeleg de ce trebuie să ne cadă pe cap toate geniile ratate ale lui Ivan. Ştim doar ce se întâmplă, chiar în cele mai bune cazuri. Ai văzut şi tu ce s-a întâmplat cu Fritjof Jensen, care a găsit la noi în casă atâta ospitalitate, ba chiar ştiu că tata l-a ajutat de câteva ori să iasă din nişte încurcături financiare. Şi acum tună şi fulgeră în ziare împotriva „evreilor”.

— Rine, fata mea, să nu începem iar să…

— Mi se pare că miroase a sânge de creştin! spuse în clipa neeca o voce care venea din direcţia unei uşi pe jumătate întredeschisă, şi chipul de sperietoare al unchiului Delft se arătă în cadrul ei.

— Tu eşti? spuse doamna Salomon. Vino încoace. Acum suntem singure, dar mi se pare că am auzit glasul copiilor.

— Iată diavolii! răspunse el.

Un cârd de copii cu ochi negri, ale căror vârste variau între *12* şi 14 ani, îmbrăcaţi încă cu pardesie, năvăliră în cameră… Erau nu mai puţin de cinci, toţi chipeşi şi sănătoşi, aşa că vederea lor ar fi stârnit disperarea în sufletul lui Per. Un timp camera se umplu de larma asurzitoare pe care o făceau toate aceste guri roşii de copii, vorbind laolaltă. Toţi aveau câte ceva de comunicat şi se adunau când în jurul mamei, când a surorii sau a unchiului, iar ochii lor negri străluceau de dorinţa cu

care fiecare voia să apuce să povestească ceva.

Când se făcu, în sfârşit, linişte, unchiul spuse:

— Da… trebuie să vă felicit pentru noua achiziţie a casei. Am întâlnit adineauri la voi un tânăr domn, staţi… cum îl chema?… avea un nume dezagreabil. E un fiu de gulerat1, nu-i aşa?

— Începi şi tu! izbucni doamna Salomon. Nu vreau să mai aud vorbindu-se de persoana asta. E un cunoscut al lui Ivan, care ne-a făcut azi o vizită. Punct! Rămâi să iei masa cu noi, Heinrich?

— Aici? Lea, scumpă soră, ai gustat vreodată o friptură de porc cuşer? întrebă omuleţul.

Nici rudele lui cele mai apropiate nu ştiau totdeauna precis când glumea şi când era serios.

Doamna Salomon izbucni în râs:

— Văd că ai trecut pe la bucătărie. Tăceţi! Aud vocea lui Salomon.

Între timp, copleşit de impresiile culese în casa aceea bogată şi plin de hotărârea cea mare pe care o luase, Per se întorsese în cartierul Nyboder. Făcuse un ocol străbătând nişte străzi pustii, fiindcă avea nevoie să fie singur. Simţea acum că-şi găsise nu numai drumul şi ţinta, dar şi mijlocul de a le ajunge. „Ginerele lui Philip Salomon”, iată cuvântul fermecat care trebuia să-i deschidă toate porţile vieţii şi să-i supună pe oameni voinţei sale.

De ce să se mai îndoiască de steaua lui? Nu trebuia oare, reamintindu-şi numeroasele întâmplări ciudate pe care le trăise, să-i dea dreptate lui Ivan, care vorbise o dată despre norocul lui de Aladin? Nu era oare profetic faptul că tocmai fratele lui Nanny desluşise primul pe fruntea lui cuvintele divine: „Am venit, am văzut, am învins”?

Capitolul VII

Multă lume urca zilnic, pe la ora 2, sub coroanele bogate ale arborilor plantaţi pe rampa ce ducea spre Bursă, dar portarul galonat numai pe câţiva îi întâmpina cu

un salut atât de respectuos ca acela adresat omului înalt, voinic şi roşu la faţă, cu părul negru ondulat, cu obrajii bine bărbieriţi, cu două bărbii şi cu buzele neobişnuit de groase şi de cărnoase între favoriţii pe care-i poartă de obicei angrosiştii. Şi înăuntril, în sala cu coloane de culoarea cafelei, trecerea lui era salutată de multe capete, care se descopereau. Sosirea lui atrăgea mai ales atenţia agenţilor cerealişti, aflaţi în nişele din dreptul geamurilor cu vederea spre canal, precum şi a navigatorilor în căutare de frahturi, care aşteptau în tăcere, înşiruiţi pe banca cea lungă din stânga intrării. Omul acesta impunător era angrosistul Philip Salomon, şeful marii case de comerţ „Isac Salomon şi fiul”, unul dintre cei mai bogaţi oameni din oraş, despre a cărui avere se zvonea că atinge cifra de şapte sau opt milioane. De obicei nu zăbovea mult la Bursă. Când funcţionarul Bursei străbătea sala, scuturându-şi clopoţelul gălăgios, ca să anunţe începerea notării cursurilor, el, Salomon, îşi isprăvise treburile şi se întorcea la birou. Nu făcea parte dintre oamenii de afaceri care considerau bursa un fel de club, unde te întâlneşti după micul dejun ca să vorbeşti despre ce se mai aude prin oraş sau să faci critica ultimei premiere. La teatru se ducea rar, şi la viaţa mondenă participa numai când era silit s-o facă. Îşi împărţea timpul în mod echitabil între afaceri şi familie, dăruindu-şi mintea clară şi lucidă afacerilor, în timp ce rezerva familiei o inimă sensibilă, caldă, uşor de câştigat. Cum biroul şi locuinţa sa se aflau pe aceeaşi stradă, se spunea despre el că nu i se întâmplase niciodată „să se înşele asupra numărului casei”.

Philip Salomon era fiul unic al lui Isac Salomon, despre care se vorbise atât de mult pe vremea lui şi care dăduse numele firmei. Bătrânul Salomon fusese în multe privinţe un om deosebit, un geniu comercial, un fost cărăuş care ajunsese să ocupe o poziţie de frunte pe piaţa financiară daneză. „Salomon Goldkalb” era porecla pe care i-o dăduse în glumă poporul. Achiziţionase vreo duzină de

corăbii, câteva fabrici şi plantaţii în Indiile de Vest, şi, datorită abilităţii sale, comerţul danez câştigase diferite pieţe de desfacere peste mări. În timpul prigoanei antisemite din 1819 fusese printre cei care avuseseră mai mult de suferit. El cumpărase pe vremuri „palatul” şi-l amenajase cu mult fast. Manifestase o egală nepăsare faţă de indignarea oamenilor virtuoşi, precum şi faţă de dorinţa de a-l ridiculiza a altora. În nicio împrejurare a vieţii sale, Isac Salomon nu şovăise să se ia la întrecere cu fruntaşii aristocraţiei daneze. Străbătea oraşul într-o trăsură trasă de patru cai pursânge, şi la ocaziile sărbătoreşti avea lachei în spatele cupeului. Acordase ştiinţei protecţia sa, făcuse donaţii şi deschisese artiştilor porţile casei sale. Şi totuşi Isac Salomon fusese un om scund, slab şi cocoşat, care, deşi izbutise să-şi însuşească, printr-o muncă perseverentă de autodidact, o serie de cunoştinţe, nu cucerise niciodată o adevărată educaţie. Îşi cumpărase soţia cu o sută de daleri de la o evreică văduvă şi săracă din lutlanda, la care locuise o dată în cursul peregrinărilor sale. Îşi alcătuise o colecţie de arme orientale şi cumpărase toate celelalte bibelouri de preţ cu care şi-a umplut casă, transformând-o într-un adevărat muzeu. Vapoarele sale aduseseră aceste lucruri din toate colţurile lumii, şi fiul lui le păstra aproape intacte, mai curând dintr-un sentiment de pietate filială decât pentru că ar fi fost pe gustul său.

Philip Salomon nu moştenise de la tatăl său decât priceperea în afaceri şi puterea de muncă. Poate că anii de hoinăreală ai bătrânului explicau dragostea de natură a fiului. Vara, Philip Salomon rămânea la ţară mai mult decât majoritatea celorlalţi oameni de bursă, iar în celelalte anotimpuri, în fiecare duminică, dacă vremea era frumoasă, pleca dis-de-dimineaţă la ţară, cu toată familia. Mâna totdeauna singur caii, cu soţia lângă el, în timp ce mulţimea de copii – ai lui şi ai altora – se înghesuiau în interiorul brecului. Numai când ajungeau la câteva mile depărtare de oraş se opreau la o cârciumă sau într-o

pădure, unde doamna Salomon şi copiii mici rămâneau lângă coşurile mari cu provizii, în timp ce Salomonii mai vârstnici plecau prin împrejurimi.

Cu pălăria sa mare cu boruri late, dată pe ceafă, cu pardesiul pe mână, temutul rege al bursei păşea vesel în fruntea unei cete de copii cu nasuri coroiate, care se jucau, se încăierau şi chiuiau în jurul lui cu frenezia ce-i cuprinde pe toţi copiii de la oraş şi mai ales pe copiii evreilor când ajung la ţară în aer liber. Ori de câte ori se apropiau de o colină, o luau cu asalt, ori de câte ori întâlneau un ţăran, Salomon intra în vorbă cu el, ori de câte ori dădeau peste un cioban tânăr, îl cinsteau cu o marcă. Salomon era un pasionat al florilor, şi cea mai mare bucurie a lui era să-i ofere soţiei sale la întoarcere un imens buchet, primind drept mulţumire mâna stângă, pe care i-o săruta, şi un zâmbet.

Pe vremea când se numea Lea Delft, şi mai târziu, pentru scurtă vreme, doamna Lea Moritz, ceea ce se întâmplase pe la începutul deceniului al cincilea al acestui secol, doamna Salomon fusese vestită. Datorită frumuseţii ei orientale prăvălioara de manufactură din Silkegade ajunsese faimoasă printre bărbaţii eleganţi ai timpului, dintre care unii fuseseră îndrăgostiţi mai mult sau mai puţin nebuneşte de ea. Fratele doamnei Salomon, unchiul Heinrich, povestea – şi totdeauna cerea să fie crezut pe cuvânt – că ridicarea spitalului „Sankt Hans” i se datora ei. Prăvălia aparţinuse bătrânilor Delft, care emigraseră din Germania, unde ea însăşi îşi petrecuse primii ani ai copilăriei. La vârsta de 18 ani se măritase cu Marcus Moritz, văr al ei, un erudit neamţ, sărac şi bolnav de plămâni, pe care-l iubise cu pasiune. Din această căsătorie se născuseră cei doi copii mai mari, Ivan şi Jakobe, cea din urmă după moartea tatălui. Lea se întorsese în casa părinţilor săi, care, deşi săraci, se trăgeau dintr-o familie evreiască dintre cele mai nobile din Germania, lucru de care erau foarte mândri. Când, după câţiva ani de văduvie, Lea se logodise cu Philip Salomon, părinţii ei

consideraseră această hotărâre aproape ca o înjosire. În ochii lor, milioanele mirelui nu răscumpărau decât în parte faptul că tatăl său colindase din loc în loc cu lada de mărunţişuri pe umeri. Cât despre tânăra văduvă, ceea ce o determinase să facă acest pas era tocmai averea lui Salomon şi speranţele în legătură cu un viitor fără griji pentru copiii ei. Aşa cum recunoscuse singură, dacă atunci când se căsătorise prima oară ascultase de glasul inimii, de data asta lăsase să vorbească raţiunea. Şi, totuşi, hotărârea ei nu însemna o înşelăciune. Avea o inimă destul de plină ca să acorde raţiunii ce i se cuvenea, fără să se golească. Nu jertfea decât din prisos. În orice caz, mai târziu l-a despăgubit din belşug pe Philip Salomon pentru lipsa de dragoste de la începutul căsătoriei, iar acum trăiau împreună de douăzeci de ani în cea mai deplină armonie.

Doamna Lea, despre care unul dintre admiratori spusese odată că are cel mai frumos cap din Copenhaga, cel mai splendid trup din Danemarca, şi cele mai minunate mâini de pe glob, se îngrăşase, ce-i drept, cu trecerea anilor, dar atât în înfăţişare, cât şi în felul de a fi păstrase o distincţie pe care cunoscătorii o remarcau îndată. În profilul acvilin, cu bărbie triplă, şi mai ales în ţinuta capului era o majestate care amintea de busturile împărăteselor din antichitate.

Avea un păr bogat şi negru, pieptănat cu cărare şi despărţit în două bucle împletite, care atârnau în dreptul urechilor şi în care se zăreau doar câteva fire argintii; tenul ca laptele era neted şi fin, dinţii intacţi, şi ochii căprui-închis aveau reflexe aurii. De fapt, Philip Salomon era încă atât de îndrăgostit de soţia lui, încât uneori îşi pierdea stăpânirea de sine şi, în salon, îşi apăsa cu atâta pasiune buzele cărnoase, de negru, pe mâna sau pe obrazul ei, încât Lea se vedea nevoită să-i amintească printr-o privire de prezenţa copiilor.

Doamnei Salomon îi lipsea un singur lucru, şi cu trecerea anilor suferea tot mai mult din această pricină. În

tinereţe şi după prima căsătorie, călătorise mult, ca să-şi viziteze rudele, şi felul de viaţă pe care-l cunoscuse în străinătate îi lăsase amintiri prea bogate şi prea adânci pentru ca traiul la Copenhaga s-o satisfacă pe deplin. Deşi nu se destăinuia decât soţului, dorul de ţara pe care în adâncul inimii o considera ca adevărata ei patrie o făcea să tânjească veşnic. În fiecare an pleca pentru o lună în Germania, ca să-şi vadă familia; i se mai întâmpla şi acum să folosească un cuvânt german ca să-şi exprime cu precizie o idee.

Din dorinţa ei, cei doi copii mai mari, Ivan şi Jakobe, îşi făcuseră o mare parte din studii în străinătate. Pe vremea aceea, doamna Salomon spunea că n-ar vrea să-şi vadă copiii ajungând nişte oameni de mâna a doua la Copenhaga, care în ochii ei rămânea un oraş de provincie. Cât despre Jakobe, mai avea un motiv ca să procedeze astfel. Fusese întotdeauna o fire dificilă, foarte receptivă la impresii exterioare, foarte sensibilă la orice aluzie la originea ei evreiască, iar din punct de vedere fizic, slabă şi plăpândă, încât toată copilăria ei fusese un lung şir de suferinţe. Era de ajuns ca un băiat să-i strige pe stradă *„stuaus" x*, ca să se întoarcă de la şcoală palidă ca o moartă. Ori de câte ori vreuna dintre colegele ei cu ochi albaştri o umilea respingându-i prietenia şi încrederea – pe care, în ciuda tuturor experienţelor sale amare, Jakobe continua să le ofere, plină de o nevoie pătimaşă de a găsi înţelegere şi dragoste – fata se îmbolnăvea de durere şi de enervare. Moştenise sensibilitatea puternică a mamei sale, dar nu şi natura ei fericită, echilibrul ei sufletesc, zâmbetul acela mândru şi indulgent cu care întâmpina ea prejudecăţile oamenilor cultivaţi şi grosolăniile bădăranilor.

Jakobe nu moştenise nici frumuseţea doamnei Salomon. În perioada de creştere, fusese o biată făptură slabă, palidă, cu trăsături mari, urâte; nu avea nimic din graţia de animal tânăr care la unii adolescenţi e simultană cu stângăcia vârstei ingrate. În ochii celor mai mulţi nu

câştiga nimic pentru faptul că se străduia să-şi răzbune umilinţele la care o expuneau colegele eclipsându-le în domeniile în care se putea afirma. Era foarte deşteaptă şi silitoare, şi la examene dădea dovadă de cunoştinţe cu totul neobişnuite pentru vârsta ei, care o făceau să strălucească. În disperarea ei, recurgea şi la alte mijloace, şi anume, făcea totul ca să trezească invidia colegelor, arătându-le că banii ei de buzunar se niicau la o sumă serioasă, ceea ce-i îngăduia, de pl ldă, să vină la şcoală cu o pungă de bomboane din cele mai fine şi să ademenească astfel, pentru scurtă vreme, un cerc de prietene.

În cele din urmă, relaţiile cu colegele şi cu profesoarele ajunseră atât de încordate, încât conducerea şcolii îi sfătui pe părinţi s-o retragă. Din acest moment, Jakobe îşi desăvârşi educaţia într-un pension din Elveţia. Plecarea ei în străinătate şi totodată înscrierea lui Ivan la cursurile Academiei de Comerţ dintr-un oraş german, trezi nemulţumire printre cei ale căror sentimente naţionale erau puternic aţâţate în anii aceia, atât de apropiaţi încă de războiul catastrofal cu Germania. Din acest motiv, Salomon nu procedă la fel şi cu ceilalţi copii.

Nanny, care ca vârstă urma imediat după Ivan şi Jakobe, era o natură foarte sociabilă. Încă din leagăn îţi făcea plăcere să te uiţi la ea, sănătoasă şi dolofană cum era. Crescuse răsfăţată, adorată şi mângâiată de toţi, ca o pisicuţă. În aparenţă, împrejurarea aceasta nu-i dăunase decât în măsura în care-i dăduse un gust exagerat pentru plăceri şi alintări. Taică-său o numea „fata cea normală”, pentru că era totdeauna echilibrată şi pentru că nu suferise niciodată de nimic, nici măcar de dureri de dinţi. Şi, totuşi, Nanny era fermentul de nelinişte în căminul Salomonilor, fiindcă era veşnic pe drumuri şi fiindcă douăsprezece ore din douăzeci şi patru o vedeai cu pardesiul pe umeri. Vocea ei răsuna prin încăperi, anunţându-i de zece ori pe zi că s-a întors. Şi dacă seara răzbăteau de sus, din dormitoarele fetelor, râsete şi strigăte, urmate de bubuituri surde în podeaua camerei, se

ştia că era vorba de Nanny, care, după baie, dansa tarantela în faţa surorilor ei, învăluită în cearşafuri albe şi cu părul despletit.

Totuşi, mai ex sta un personaj turbulent în casă, sau, mai bine zis, se ivea zilnic: era vorba de unchiul Heinrich, fratele doamnei Salomon. Omul acesta mic de stat, atât de diferit la înfăţişare de soră-sa, era şi în alte privinţe o mărturie a capriciilor în transmiterea eredităţii în familiile evreieşti. Domnul Delft era burlac şi îşi zicea director. În tinereţe se făcuse vinovat de o „neglijenţă” în legătură cu o sumă de bani ce-i fusese încredinţată, după care plecase în America. Petrecu multă vreme în Lumea Nouă şi, după cum afirma el însuşi, zăbovise şi prin India şi China ca agent sau comis-voiajor al unor firme englezeşti. Se întorsese acasă cu ceva capital, care-i îngăduia, la o vârstă înaintată, să se bucure încă de bunurile materiale ale vieţii, fără ca monotonia lor să-l obosească vreodată. Despre călătoriile şi aventurile sale, cât şi despre situaţia lui materială vorbea totdeauna cu o rezervă menită a te face să bănuieşti lucruri extraordinare. Chiar şi faţă de rudele apropiate îşi dădea aere de posesor al unor fabuloase comori secrete, pretinzând totodată că mai e co-director al unei societăţi de navigaţie anglo-chineze. De fapt, trăia într-un apartament foarte modest, alcătuit din trei odăi, şi era foarte calculat în cheltuielile care nu contribuiau direct la bunăstarea lui materială. Sacrifica o mulţime de bani îngrijirii aspectului său exterior, se ţinea în pas cu ultimele noutăţi ale modei, ca un bărbat tânăr, şi se ducea zilnic la coafor, ca să-şi onduleze şi să-şi parfumeze vestigiile de păr negru. La ocazii arbora un splendid ac de cravată, despre care obişnuia să spună că „l-ar fi putut ajuta să cucerească şi inima unei regine”. Ca să-l necăjească, nepoatele lui spuneau că acul nu e veritabil. Într-o zi, Delft plecase furios din casa lor şi nu se mai arătase o săptămână întreagă, pentru că sora şi cumnatul îşi îngăduiseră şi ei să se îndoiască de autenticitatea pietrei.

În relaţiile cu oamenii, unchiul Heinrich nu era nicidecum o persoană blândă sau comodă, cu toate că uneori îi plăcea să-şi exagereze cu mult umor sentimentele. Rolul de căţeluş pe care şi-l asumase de bunăvoie în casa surorii sale, bucuria de a pune beţe în roate celor care dintr-un motiv sau altul nu-i plăceau, mai ales celor care puteau fi bănuiţi că ar năzui la zestrea nepoatelor sale, toate porneau de la ideea fixă că datoria lui era să sfătuiască şi să ocrotească aceste fete. Toată seriozitatea de care era capabil directorul Delft era pusă în slujba acestui scop. La baza preocupării sale de a ocroti nişte tinere fete cărora atâţia le dădeau târcoale se afla un gând ascuns. Sub paravanul lăudăroşeniei îşi ascundea ruşinea de a fi pătat numele atât de respectat al familiei şi, drept ispăşire, voia să joace rolul de providenţă a nepoatelor sale, împiedicându-le să-şi aleagă orbeşte bărbaţii şi ajutându-le să-şi găsească soţi buni şi distinşi.

Ani de-a rândul, relaţiile sociale ale familiei Salomon fuseseră restrânse. Evreii ortodocşi din oraş îi cam evitau, fiindcă nu erau credincioşi, lucru pe care mai ales doamna Salomon îl recunoştea cu mare sinceritate. Nu se simţiseră niciodată prea atraşi de viaţa mondenă a capitalei şi se mărgineau să primească de două ori pe lună. De altfel, prietenii ştiau că sunt oricând bineveniţi.

Dar când Ivan se întoarse din Germania şi Nanny se făcu mare, interveni o schimbare în felul lor de viaţă. E drept că Ivan nu reuşi să realizeze în întregime visul de a transforma casa părintească într-un palat princiar, asemenea celor din timpul Renaşterii, dar, treptat, mai mulţi fruntaşi ai tinerei generaţii, printre care scriitori şi artişti, fură atraşi de familia Salomon.

În perioada aceea, Jakobe încă îşi petrecea cea mai mare parte a timpului în străinătate. Îşi aflase un al doilea cămin în vechiul pension de fete din Elveţia şi căuta în munţii înalţi sănătate pentru trupul ei plăpând, a cărui sensibilitate se accentua cu trecerea anilor. Venea acasă numai vara, când părinţii locuiau la ţară, dar îndată ce

vremea începea să se răcească şi viaţa mondenă să se înjghebeze, o prindşa dorul de ducă. Într-o zi – Jakobe tocmai împlinise 19 ani – la mai puţin de o lună după plecarea ei de acasă, părinţii primiră o scrisoare cam confuză, în care, printre altele, îi anunţă pe neaşteptate că se gândea să renunţe la pension şi să se întoarcă definitiv în ţară. După câteva zile se pomeniră cu o nouă scrisoare, prin care Jakobe le comunica iminenta ei întoarcere şi, aproape în acelaşi timp, sosi şi o telegramă care-i anunţa că era pe drum şi trebuia să sosească în ziua următoare.

Oricât ar fi fost de caracteristică firii ei punerea în practică fără nicio zăbavă a unei hotărâri, părinţii se cam neliniştiră. Îşi spuneau că fetei i se întâmplase probabil ceva serios, şi doamna Salomon împărtăşi soţului său părerea că era vorba de o poveste de dragoste. În cursul verii, Jakobe le vorbise cu multă căldură despre un tânăr avocat din Germania de sud, om politic cunoscut şi nepot de soră al directoarei pensionului, la care venise de câteva ori în vizită. Doamna Salomon îşi cunoştea fata şi ştia cât de lesne i se aprindeau simţurile, fapt care-i prilejuise de câteva ori decepţii amare. Când Jakobe se întoarse acasă, fu uşor de recunoscut că inima îi sângera, dar fiindcă nu-şi explică întoarcerea decât vorbind despre marea izolare ce simţise de data asta printre numeroasele colege noi şi despre dorul de casă, nimeni nu insistă şi nici nu încercă să-i smulgă vreo mărturisire. Ultima care ar fi procedat astfel ar fi fost maică-sa, care, personal, pretindea că secretul unei iubiri trebuia respectat şi refuzase, de pildă, să explice soţului de ce nu-i permitea să-i sărute

11* 163 mâna dreaptă. Îl lăsase doar să înţeleagă că era vorba de 6 promisiune făcută pe vremuri bărbatului iubit în tinereţe, într-o clipă care fusese sfântă pentru amândoi.

Se împlineau patru ani de când Jakobe se întorsese acasă, împlinise 23 de ani, dar încă nu se logodise. Totuşi, fusese cerută de mai multe ori în căsătorie, şi unele cereri erau foarte măgulitoare. Cu trecerea anilor, în ciuda

aspectului ei bolnăvicios, se făcuse aproape frumoasă. Bărbaţii mai în vârstă erau cu deosebire atraşi de aspectul ei ciudat şi de paloarea care-i acoperea chipul. Unii o preferau chiar frumuseţii strălucitoare, dar mai banale, a lui Nanny. Jakobe avea un nas foarte coroiat şi o bărbie teşită – admiratorii spuneau că are un profil de vultur, în timp ce zeflemiştii susţineau că seamănă cu un papagal. Nasul îl avea cu mult prea mare. Ochii ei erau de asemenea mari şi întunecaţi, şi sclerotica avea puternice reflexe albăstrui, care uneori păreau aproape negre. Gura cam lată avea buze prea subţiri, dar privirea, mândră şi sfioasă în acelaşi timp, exprimând însingurare, dar şi gânduri călătoare în depărtări, era de neuitat. Mai înaltă decât ceilalţi fraţi, Jakobe avea picioare lungi şi zvelte şi un umblet ciudat, cu paşi iuţi şi uşori, care nu făceau zgomot. Cei puţini care o văzuseră zâmbind vorbeau despre dinţii ei frumoşi. Întreaga făptură, uscăţivă şi nervoasă, era învăluită într-un farmec caracteristic, plin de o spiritualitate pe care numai suferinţele şi dorul le pot acorda unui trup plăpând de femeie.

Totuşi, ori de câte ori se vorbea despre ea, se făcea aluzie mai ales la calităţile ei sufleteşti. Înţelepciunea, voinţa şi cunoştinţele ei multilaterale erau lăudate. Trăind singuratică, îşi dăruise iubirea cărţilor; studiase limbile moderne şi cele moarte, istoria şi literatura, şi căuta mereu, plină de nerăbdare, noi domenii ca să-şi potolească setea de cunoaştere.

Când vorbea despre Jakobe, doamna Salomon spunea totdeauna că seamănă leit cu tatăl ei.

Cu toate astea, majoritatea tinerilor care frecventau casa Salomon în perioada în care îşi făcu şi Per apariţia veneau pentru Nanny. Mai toţi considerau că era incontestabil mai frumoasă decât soră-sa şi, afară de asta, se presupunea că, fiind adevărata fiică a lui Philip Salomon, va fi mai favorizată, deşi încă din copilărie Jakobe şi Ivan fuseseră adoptaţi. De altfel, Jakobe n-avea o fire accesibilă avansurilor galante. Apărea rareori în

societate, şi timiditatea o făcea să fie distantă.

Când Per fu invitat pentru prima oară la dejun de familia Salomon, întâlni câţiva domni mai în vârstă din lumea afacerilor, apoi pe poetul Poul Berger, pe locotenentul de husari Hansen-Iversen, pe candidatul Balling şi pe ziaristul Dyhring. Singurul pe care-l cunoştea până atunci din vedere era Poul Berger, pe care, de altfel, aproape că nu-l recunoscu. De la ultima lor întâlnire, acest admirator fanatic al lui Nathan, care luase cerul cu asalt, nu numai că-şi schimbase barba mefistofelică, lăsând-o acum să crească pe toată faţa, dar întreaga lui fizionomie arăta altfel. Semăna acum mai degrabă cu un Cristos în suferinţă, ceea ce şi urmărea, de fapt. Unul dintre invitaţi îi şopti mai târziu lui Per că, spre uimirea prietenilor săi, domnul Berger publicase de curând nişte versuri pioase, prin care se străduia să obţină, pe de o parte, îndurarea lui Nanny şi, pe de altă parte, nemurirea în Parnasul literar danez.

Cel care-i povestise asta lui Per era Balling, om de litere şi el, adică ceea ce se cheamă un istoric literar. Era un vlăjgan cât uşa, tras ca prin inel, cu o chică de leu şi cu un obraz plat şi inexpresiv ca o prescură. Poetul convertit la cucernicie îl luă deoparte pe Per şi-i destăinui că omul în chestiune era un idiot, care voia să facă pe geniul deschizător de drumuri, dar care până acum nu reuşise să-şi însuşească în timpul studiilor decât o gastrită cronică. Balling citise, de fapt, foarte mult. Devorase biblioteci întregi, şi era burduf de citate, încât nu te puteai atinge de el fără să nu-i scape din gură câte o vorbă de duh furată de undeva. Era unul dintre acei şoareci de bibliotecă ce se agaţă de literatură ca lipitorile, îi beau sângele roşu şi cald şi totuşi rămân tot atât de reci. Cu un an în urmă publicase o carte despre tragedia clasică, şi fiindcă presa o primise cu unele elogii, Ivan pusese numaidecât mâna pe el şi-l atrăsese în casa Salomon. Per se întrebase la început cu oarecare nelinişte cum avea să se desfăşoare întâlnirea cu rivalii săi, dar când îi văzu, se linişti deplin. Nici măcar

locotenentul de husari nu-l descurajă, deşi acesta avea într-adevăr o siluetă elegantă, o pereche de ochi albaştri şi impertinenţi şi o mustaţă blondă aşternută pe o faţă bronzată de soarele primăverii. Cât despre ziaristul Dyhring, Per nu-şi putea da seama din capul locului dacă trebuia să vadă în el un rival. Felul neglijent cu care evolua printre doamnele casei îndepărta asemenea bănuială. Per nu înţelegea de ce Ivan se străduise atât să-l pună în legătură cu el. Îndată după sosirea lui Dyhring, făcuse prezentările, iar după prânz, Ivan încercase să-i apropie din nou şi să-l convingă pe Per să-i vorbească despre planurile sale.

Per n-avea, însă, dispoziţie pentru o conversaţie serioasă. Era mult prea preocupat de Nanny, care, în rochia ei decoltată de mătase naturală, cu trandafiri roşii în părul negru, era fermecătoare. Avusese cinstea să stea alături de ea la masă, şi această cinste, la care se adăugară plăcerile ospăţului şi serviciul plin de fast, cu care nu era obişnuit, i se urcaseră la cap şi acum era cam ameţit. Când bărbaţii trecură în fumoar, la cafea şi lichioruri, unchiul Heinrich, cu viclenie diabolică, îi umplu paharul pe furiş şi în repetate rânduri, până când Per ajunse cât pe-aci să provoace un scandal. îl bătu pe umăr cu familiaritate pe Philip Salomon, îi lăudă vinurile şi începu să ţină un discurs în care-şi exprima admiraţia faţă de doamnele din casă. Câţiva domni mai în vârstă se adunară cu încetul în jurul acestui tânăr, care, evident, se afla pentru prima oară în lumea bună, şi începură să se distreze pe socoteala lui.

Un domn blond, între două vârste, care nu era fumător, rămăsese în salon şi ţinea tovărăşie doamnei Salomon şi lui Jakobe. Se numea Eybert, era un mare industriaş şi, în acelaşi timp, un cunoscut om politic din Copenhaga, care avea totodată faima unui om lipsit de prejudecăţi, cultivat şi foarte stimat. În anturajul familiei Salomon se vorbea în mod confidenţial despre el ca despre viitorul soţ al Jakobei. Trecuse de 40 de ani, aşa că nu mai

era chiar în floarea vârstei, era văduv şi avea doi copii. Toată lumea ştia că e îndrăgostit de Jakobe, ceea ce el nu ascundea nici faţă de părinţii fetei, care erau de acord cu această căsătorie, nici faţă de ea. Domnul Eybert era un prieten încercat al casei, şi situaţia lui materială era foarte bună, încât nu putea fi bănuit că vrea să se căpătuiască făcând o căsătorie avantajoasă. De altfel, părinţii, din diferite motive, doreau ca Jakobe să se căsătorească, influenţaţi fiind în această privinţă de medicul familiei, un profesor evreu care declara cu toată sinceritatea: „Fata asta nu-i făcută să ducă o viaţă de călugăriţă”.

Bănuiala care încolţea în inima acestui cavaler tomnatic ori de câte ori în casa familiei Salomon se ivea un bărbat tânăr îl îndemnă pe Eybert să aducă vorba despre Per şi să întrebe cine era tânărul care la sfârşitul mesei vorbise cu voce atât de ridicată.

— Este un domn Sidenius… unul dintre prietenii lui Ivan, răspunse doamna Salomon cu un ton care voia parcă să ceară scuze în numele tuturor membrilor familiei.

— Aha, Sidenius! Nu e… puţin cam… şi domnul Eybert făcu cu degetul o mişcare circulară în dreptul frunţii sale.

— O, nu cred să fie chiar aşa, răspunse doamna Salomon. Mi se pare însă că are o fire cam neastâmpărată.

— O fi o trăsătură de familie.

Jakobe îşi ridică ochii de pe cartea pe care o răsfoia, cu aerul de a nu lua parte la conversaţie.

— E fiu de pastor, spuse ea.

— Da, mi se pare că această familie numără mulţi pastori în rândurile ei, remarcă fabricantul. Cred că aşa se explică de ce în neamul ăsta apare din când în când şi o mlădiţă sălbatică. Îmi amintesc că un unchi al meu, care avea proprietăţi în Iutlanda, mi-a povestit o dată despre un pastor din Vendsyssel, mort demult, poreclit „Sidenius nebunul”. Se pare că epitetul acesta nu i se dăduse degeaba. Dacă vorbele bătrânului meu unchi merită crezare, pastorul acela fusese un fel de tâlhar de drumul

mare, care se încăiera prin toate cârciumile. Îmi amintesc şi de altă poveste, cu un dascăl, căruia într-o zi, după ce s-a îmbătat, Sidenius cel nebun – iertaţi-mi necuviinţa – i-a tras pantalonii jos, în prezenţa credincioşilor, după care, în numele Tatălui, şi al Fiului, şi al Sfântului Duh, i-a tras o mamă de bătaie de a răsunat biserica! Era metoda lui personală de convingere! După întâmplarea asta, mi se pare că bietul pastor a fost caterisit şi arestat.

Doamna Salomon ascultă zâmbind această povestire, dar Jakobe o urmări cu o expresie întunecată. Groaza de pe chipul ci îl încurajă pe Eybert, care îndrăzni să forţeze puţin nota, ca povestirea să fie şi mai îngrozitoare.

Vocea stridentă a lui Per se auzi iar din fumoar. Jakobe se prăbuşi în jilţ. Vocea aceasta îi dăduse fiori reci. Se apucă din nou să răsfoiască volumul, în timp ce mintea îi era străbătută de o amintire dureroasă.

...Cu patru ani în urmă, se afla într-una din marile gări ale Berlinului. Pleca spre pensionul ei din Elveţia şi era ultima călătorie în această direcţie, fiindcă puţin după aceea le făcuse tuturor surpriza de a se întoarce pe negândite acasă. Acolo, la Berlin, trebuia să întâlnească o prietenă care venea de la Breslau şi în tovărăşia căreia avea să-şi continue drumul spre sud. Era neliniştită şi nervoasă. Ştia că-l va revedea curând pe tânărul avocat pe care-l iubea şi de care se credea iubită. Acesta fusese motivul care nu-i dăduse pace în timpul şederii ei acasă şi o hotărâse să plece mai curând ca de obicei. Când intră în hala cea mare, cu acoperiş de sticlă, a gării, văzu pe peron, la oarecare distanţă, o ceată de oameni zdrenţăroşi, înconjuraţi de curioşi care căscau gura, ţinuţi la distanţă de câţiva poliţişti. Oamenii aceia erau îmbrăcaţi în haine tărcate şi aveau un aspect oriental, încât Jakobe crezu la început că erau nişte ţigani flămânzi, pe care autorităţile îi trimiteau la urmele lor. Nervoasă, emotivă şi ferindu-se de impresii tari, Jakobe se îndreptă spre partea opusă a peronului, căutând o sală de aşteptare. În drum întâlni doi oameni purtând o brancardă, pe care zăcea un bătrân

acoperit cu un palton. Bătrânul era foarte slăbit şi se uita buimac în jur, cu nişte ochi mari, injectaţi şi arzând de febră. Foarte impresionată, Jakobe se adresă unui funcţionar al gării, întrebându-l unde erau sălile de aşteptare. Omul o privi cu un zâmbet neruşinat şi-i spuse să se orienteze singură, după miros, apoi îi întoarse spatele şi se grăbi să-şi vadă de treabă. În faţa unui şir de uşi duble, barate de poliţie, se îngrămădeau alţi curioşi, care îşi lungeau gâturile şi se ridicau în vârful picioarelor ca să vadă mai bine. Cu greu Jakobe îşi făcu loc prin mulţime şi rămase ţintuită locului în faţa spectacolului care i se înfăţişă.

În semiobscuritatea sălii mari de aşteptare şedeau sau zăceau întinse pe jos câteva sute de fiinţe la fel de fantastice şi de zdrenţăroase ca acelea pe care le întâlnise pe peron. Erau bărbaţi, femei, copii, bătrâni cu bărbi cărunte şi sugari pe care mamele îi strângeau la piept. Unii erau aproape goi, mulţi aveau pansamente însângerate în jurul capului şi al braţelor, toţi erau livizi, epuizaţi şi murdari, de parcă ar fi bătut drumurile zile în şir prin soare şi praf. Se vedea limpede că mulţimea asta mare şi pestriţă, în care singura notă de uniformitate păreau a fi basmalele albe ale femeilor, se grupase pe familii, adunate în jurul capilor lor, care, în majoritatea cazurilor, erau bărbaţi scunzi, cu ochi negri, îmbrăcaţi în caftane lungi şi încinşi cu cingători. Toţi aveau bastoane şi gamele la cingătoare, care păreau să fie singura lor avere. Totuşi, câţiva duceau cu ei şi vase de bucătărie, iar ici-colo vedeai copii păzind cu sfinţenie nişte boccele, care conţineau în mod evident toată averea familiei. La început, Jakobe nu înţelese nimic din acest spectacol. Deodată îşi duse mâna la inimă, în semiîntunericul sălii de aşteptare zărise nişte evrei pe care-i cunoştea. Aveau brasarde albe pe braţ şi, însoţiţi de câteva doamne, treceau printre grupuri, împărţind îmbrăcăminte şi alimente. În clipa aceea fata înţelese totul. Cuprinsă de ameţeală, pricepu că în faţa ochilor ei se afla unul dintre numeroasele grupuri

de evrei izgoniţi din Rusia, care de şase luni de zile erau transportaţi ele colo până colo prin Germania pentru a fi îmbarcaţi şi expediaţi în America. În timpul verii citise adesea prin ziare despre aceşti fugari, înnebuniţi încă de groază de pe urma atrocităţilor la care se dedaseră huliganii împotriva lor, sub privirea indiferentă sau chiar încurajatoare a autorităţilor. Ziarele scriau despre case incendiate cu locatari cu tot în timpul nopţii, despre oameni jefuiţi şi lăsaţi în pielea goală, despre femei batjocorite, despre bătrâni lapidaţi şi despre copii măcelăriţi, al căror sânge înroşise rigolele străzilor… Jakobe citise zilnic aceste ştiri, dar căutase să se mângâie cu gândul că relatările erau exagerate şi că atâta lipsă de omenie împotriva unei populaţii paşnice şi harnice era imposibilă în secolul libertăţii şi al omeniei.

„*Achting*!” auzi în spatele ei.

Erau cei doi oameni cu targa; se întorceau şi-şi făceau cu greu loc să intre iar în sală, ca să ia un alt bolnav dintre cei mulţi care zăceau acolo. În spatele lor veneau doi poliţişti în uniforme, care se instalară în dreptul uneia din uşi, cu mutra nepăsătoare a unor inspectori de poliţie, contemplară o clipă spectacolul acela tragic, apoi porniră mai departe, zăngănindu-şi săbiile.

Jakobe nu avu curajul să privească mai departe. Simţea că în faţa ochilor încep să-i joace flăcări roşii. Ieşi clătinându-se şi intră alături într-o sală de aşteptare de clasa I, ca să-şi vină în fire. Ferestrele dădeau spre o piaţă în care circulau oameni vorbind şi râzând. Clopotele tramvaielor sunau, câinii alergau şi se zbenguiau în soare. Fu nevoită să se sprijine de tocul ferestrei ca să nu cadă. Şi toate acestea nu erau un vis, erau realitate! Aceste nelegiuiri strigătoare la cer puteau fi săvârşite în ochii Europei, fără ca cineva să ridice o voce autorizată împotriva lor! Clopotele bisericilor vesteau pacea Domnului peste oraş, iar pastorii anunţau din amvoane binefacerile creştinismului şi izbânda iubirii de aproape într-o ţară în care lumea urmărea cu o curiozitate

nepăsătoare, ba chiar cu bucurie răutăcioasă aceste convoaie de nenorociţi fără patrie, mânaţi prin ţări străine ca nişte ciumaţi, sortiţi suferinţelor şi pierzaniei în numele creştinismului!

Era zguduită. Jos, în piaţă, îi zări pe cei doi ofiţeri de poliţie. Erau două siluete de autentici locotenenţi prusaci, cu cărare până la ceafă, cu sabie lungă şi epoleţi strălucitori de argint pe umerii laţi. Jakobe îşi frângea mâinile. Cu nepăsarea lor de reprezentanţi ai oficialităţii, cu mutrele lor arogante, aceşti doi păzitori ai legii îi apăreau ca un simbol al mărginirii şi brutalităţii întregii comunităţi fariseice a creştinilor şi se felicită la gândul că nu avea o armă cu care să fi putut făptui o crimă. Mai târziu simţi că ar fi fost în stare să-i ucidă cu propria ei mână.

Violenţa sfâşierii sufleteşti pe care decepţia ei sentimentală i-o provocă mai târziu se explica tocmai prin această zguduire care o precedase. Umilinţa dezamăgirii îi amintea cealaltă umilinţă şi, cu timpul, impresiile trezite de aceste două întâmplări se contopiră şi puseră stăpânire în mod funest asupra conştiinţei ei.

Din ziua aceea hotărî, printre altele, să nu-şi lege niciodată viaţa de a unui bărbat. Nu voia să se mărite cu un evreu fiindcă nu voia să-şi vadă copiii îndurând suferinţele pe care le cunoscuse ca din cauza originii sale. Dar nu se putea hotărî nici să-şi întemeieze un cămin căsătorindu-se cu un creştin, fiindcă nutrea o ură neîmpăcată împotriva acestei religii, care secole de-a rândul îi martirizase neamul cu sânge rece şi care, de altfel, o speria, ca o ameninţare brutală. Vederea unui nordic robust şi cu ochi albaştri, cum era Per, îi amintea numaidecât de cei doi ofiţeri laţi în umeri şi încântaţi de atotputernicia lor, a căror imagine, în ciuda trecerii anilor, trezea totdeauna în ea pofta de a ucide, care o furnica în vârful degetelor.

În afară de asta, Jakobe începea să se simtă bătrână. Fusese matură de la vârsta de 11 – 12 ani. La 13 ani se

îndrăgostise pentru prima oară, şi dragostea aceea fusese violentă şi nefericită, încât credea că inima ei are dreptul la tihnă.

Ştia de mult că vechiul ei prieten Eybert ţine la ea şi doreşte s-o ia în căsătorie. îi plăcea să stea de vorbă cu el, fiindcă, în ciuda deosebirilor dintre ei, aveau multe idei comune despre literatură şi politică şi aproape aceeaşi neîncredere faţă de multe întâmplări din ţară şi din lumea largă. Da, Eybert îi plăcea mult. Omul acesta, scund şi liniştit, cu părul blond şi pieptănat lins, cu barba rară, avea o influenţă binefăcătoare şi liniştitoare asupra ei. E drept că niciun amănunt din înfăţişarea lui nu-i trezea o emoţie de natură erotică. Numai uneori, când îl auzea vorbind cu alţii despre copilaşii lui orfani de mamă, ceva îi mişca inima şi faţa i se acoperea de o roşeaţă trecătoare. Da, erau momente în care simţea nevoia să aibă şi ea un rost în viaţă, şi în dorinţa de a se jertfi unui scop, îşi spunea că ar trebui să devină mama copiilor acestui om singur.

Într-o zi, după masă, unchiul Heinrich şedea cufundat într-un fotoliu adânc din bibliotecă şi fuma una din „manilele” sale tari, cu miros dulceag. Trecuse câtva timp de când stătea aşa singur, când Ivan îşi făcu apariţia şi se trânti pe un fotoliu în faţa lui.

— Unchiule, am ceva de vorbit cu tine.

— Ai ales un moment cât se poate de nepotrivit, răspunse directorul. Ştii că nu-mi place să stau de vorbă după ce mănânc.

— Dar nici în timpul mesei, după câte spui, nu-ţi place, aşa că nu ştiu, zău, când se poate discuta cu tine.

— Când dorm. Ei, s-auzim! Despre ce e vorba?

— Vrei să-mi faci un serviciu, unchiule?

— Ştii că, din principiu, nu fac nimănui servicii. Mai bine să vorbim despre altceva.

— Atunci să-i spunem afacere, sau cum vrei, răspunse Ivan, instalându-se în poziţia lui favorită, cu un picior vârât sub el. Să vezi, e un tânăr care mă interesează… un om care…

— Pe scurt, unul dintre geniile tale. Mai departe!

— Bine, dar de data asta nu mă înşel, unchiule! Nu încape îndoială că e vorba de un talent excepţional. Cândva, omul ăsta va realiza ceva epocal în profesia lui. Din păcate, e sărac.

— Sărac? Păi, după câte am înţeles eu, asta este una dintre calităţile esenţiale ale unui geniu.

— Şi bineînţeles că la noi în ţară nu i se va permite să se afirme. Asta-i soarta obişnuită a tuturor talentelor mari. Totuşi, nu mă tem pentru el. Trebuie numai să-l lansăm. Am vorbit cu Dyhring şi mi-a promis că va găsi un prilej să-i ia un interviu şi să scrie un articol despre marile descoperiri care-l preocupă.

— Cu alte cuvinte, omul despre care-mi vorbeşti e tânărul acela înfumurat, cu nasul cârn, care a fost la voi deunăzi şi a făcut scandal, ăla cu nume necuviincios. Cum îl cheamă, de fapt?

— Sidenius.

— *Herr Gott von Maimheim*! 1 Un biet nenorocit să poarte un nume ca ăsta!

Dumnezeule din Mannheim I (În limba germană în original.)

— Am aflat acum că are de gând să plece pentru un timp în străinătate, la studii.

— Dar ce, a pus mâna pe o comoară?

— Nu, unchiule, vezi, tocmai despre asta vreau să vorbesc cu tine. Înţelegi, aş vrea să-i ofer eu banii de care are nevoie pentru drum şi care ştiu că-i lipsesc. Sidenius e însă o fire mândră, şi e atât de sensibil în privinţa asta, încât… da… sunt aproape sigur că ar refuza dacă i s-ar oferi bani fără înconjur. Ar interpreta gestul acesta ca pe-o ofensă, aşa e el.

— Atunci, zău c-ai face mai bine să-ţi păstrezi gologanii, Ivan.

— Vorbe, unchiule! Tocmai oamenii de felul lui trebuie ajutaţi. Găseşte o soluţie, unchiule.

— Cine, eu? Eşti nebun?

— M-am gândit că te-aş putea convinge să-mi serveşti drept paravan, şi cred că dacă am să te rog frumos, ai să accepţi să mă ajuţi. Vezi, trebuie să-i oferim banii în aşa fel încât să nu-l jignească… şi fără niciun fel de nume; altfel, n-o să-i primească, în ruptul capului! Poţi să-i spui că nişte prieteni şi admiratori doresc să-i facă un dar înainte de plecare… sau poate oferă-i banii cu titlu de împrumut… sau, în fine, cum crezi tu mai bine.

Unchiul îşi încruntă sprâncenele stufoase şi chibzui o clipă, în fond, nu avea nimic împotrivă să apară în ipostaza de binefăcător când nu-l costa nimic. De altfel, începuse şi el să nutrească oarecare simpatie faţă de Per, care i se părea a fi singurul dintre curtezanii lui Nanny capabil să răzbească în lume şi să ajungă demn de ea.

— Şi câţi bani ai de gând să bagi în coţcarul ăsta?

— Atâta cât îi trebuie ca să reuşească. îi voi deschide un cont la Griesmann, la care va putea trage poliţe asupra mea.

— Eşti nebun, nepoate! Semeni cu maică-ta, cu taică-tău şi cu toţi fraţii. Toată familia sunteţi nebuni de legat!

— Cine-mi dă un foc? spuse în clipa aceea vocea lui Nanny, venind din salon.

Se oprise în prag, cu mâinile în şolduri şi cu bustul aplecat înainte. O ţigară neaprinsă i se legăna între buze.

Unchiul făcu o strâmbătură.

— Iat-o iar cu biberonul ăsta de hârtie! Ţi-am mai spus că miroase urât, scârbos şi infam I

— Eşti prost dispus, unchiule? Păcat, tocmai voiam să-ţi spun ceva.

— Şi tu vrei să-mi vorbeşti!… Dă-i drumui! Oricum, siesta mea de azi s-a dus dracului.

— Am o socoteală cu tine, puiule.

— Spune şi termină odată!

— Sunt de părere că ar trebui să ai mai mult tact şi să nu-ţi plimbi cucoanele pe Straget[23] la ora când se plimbă oamenii cumsecade. În orice caz, ar trebui să ai

23 Strada în centrul oraşului Copenhaga. Un fel de corso.

mai multă consideraţie faţă de familia ta şi să-ţi alegi o însoţitoare care să arate mai puţin a sperietoare decât mutra aceea de bufniţă cu care te-am văzut şi azi şi zilele trecute. E o ruşine pentru noi că ai un gust aşa de dubios, unchiule.

Nanny trecuse în spatele fotoliului în care şedea Delft, îşi rezemase braţele de speteaza lui şi-şi zvârlea fumul din ţigară în direcţia creştetului său acoperit cu câteva fire de păr. Deşi spusele fetei îl enervară, Delft nu făcu nicio mişcare. Ţinea ochii întredeschişi şi savura valurile de fum cald care ieşeau din gura aceea proaspătă de fată.

— Ţi-am mai spus, Nanny, că e urât, e oribil ca vorbe atât de indecente să iasă din gura unei fete tinere. De altfel, tânăra doamnă de care vorbeşti este…

— Care tânără doamnă?

— Cea cu care e posibil să mă fi văzut o singură dată, când am condus-o. E fiica proprietăresei mele, o persoană foarte cultivată şi foarte respectabilă.

— Nu m-am referit la nicio doamnă tânără, ci la o pupăză bătrână, cu flori de lână roşie la pălărie şi cu pete grase de fard pe obraji. Îţi spun, unchiule, că nu te poţi afişa cu o creatură ca aceea.

— Şi eu îţi spun, fetiţo, că n-ai dreptul să vorbeşti despre ceea ce nu cunoşti. Cine sunt oamenii pe care-i ademeneşti în casă cu cochetăria ta indecentă? Cine-i domnul Sidenius? Un băiat de ţăran, care a primit exact atâta spoială de educaţie ca să nu-şi sufle nasul cu degetele! Are o mutră animalul ăsta! Arată exact ca şi cum maică-sa ar fi fost domnia-sa Obrăznicia, şi taică-său, majestatea-sa Cârnatul.

— Eu sunt de părere că e un băiat frumos.

— Da… asta-i părerea ta, spuse unchiu-său şi se strâmbă la ea. Să ştii, însă, Nanny, dacă te măriţi cu un botezat, care nici măcar nu e de familie bună, atunci…

— Atunci ce se întâmplă, unchiule?

Unchiul îi aruncă o privire cruntă pe deasupra

spetezei fotoliului şi zise încet, apăsând cu solemnitate asupra fiecărui

— Atunci n-ai să primeşti după moartea mea acul meu de cravată cu briliant!

— Bine, unchiule, dar l-ai mai promis şi lui Jakobe, şi Rosaliei. Mi se pare că şi lui Ivan i l-ai făgăduit…

Unchiul sări furios de pe scaun şi o zbughi afară din cameră, ţipând:

— Sunteţi cu toţii nebuni de legat! Nu mai calc pe la voi. M-am săturat!…

Ivan şi Nanny se priviră cam nedumeriţi. Ca de obicei, nu ştiau dacă unchiul vorbise serios sau în glumă. Jakobe apăruse în uşa salonului.

— Ce i-aţi făcut unchiului de l-aţi scos din fire?

— Nimic, răspunse Ivan. Ştii şi tu că nu poate să-i sufere pe prietenii mei; acum s-a enervat din cauza lui Sidenius. Asta-i tot! I-am povestit că Sidenius vrea să plece în străinătate şi l-am rugat să-mi facă un serviciu în legătură cu chestiunea asta. Asta-i tot.

— Domnul Sidenius vrea să plece în străinătate? întrebă Nanny pe un ton care o făcu pe soră-sa, rămasă în pragul uşii, s-o privească atent.

— Da, aşa vrea.

Nanny nu mai întrebă nimic. Căzu pe gânduri, făcu vreo câţiva paşi şi aruncă ţigara, fumată numai pe jumătate, într-o cupă de bronz de pe masă.

— Cred că domnul Sidenius îi place din ce în ce mai mult lui Nanny, îi spuse Jakobe maică-sii în seara aceea, în timp ce se aflau singure în salon, în jurul lămpii de masă.

— Aş, cum poţi să-ţi închipui asta?! răspunse doamna Salomon pe un ton cam nemulţumit, care dovedea că gândul o preocupase şi pe ea în ascuns şi că o neliniştise oarecum. Domnul Sidenius e iute din fire, nici nu prea ştie ce face. Nanny este înţeleaptă. De altfel, el trebuie să plece în străinătate, şi în felul ăsta relaţiile dintre noi vor lua sfârşit.

— Eu nu cred că are să plece chiar aşa de repede,

zise Jakobe după o tăcere.

Şedea lângă maică-sa, cufundată în colţul sofalei, şi privea drept înainte, pierdută într-o meditaţie întunecată.

— Ce poţi tu să ştii, copilă dragă? spuse doamna Salomon.

— Nu sunt oarbă, mamă! Din prima zi când l-am văzut aici mi-am dat seama pentru cine vine. Şi nu cred că-i omul care să renunţe cu uşurinţă la o hotărâre. De altfel, asta e şi părerea lui Ivan despre el. Oricâte cusururi ar avea – şi doar are destule i – pare totuşi să fie un om de caracter.

Doamna Salomon zâmbi puţin.

— Am impresia că începi să te împaci cu el, Jakobe.

— Nu, asta, nu! Nu m-aş putea împăca niciodată cu o fire ca a lui. Omul ăsta mi-e mult prea antipatic. Dar îmi zic că e încă tânăr şi neisprăvit. Nimeni nu poate şti ce va ieşi din el dacă se va bucura de împrejurări favorabile. Poate că odată şi odată va fi un soţ foarte acceptabil pentru Nanny. În orice caz, sunt aproape convinsă că aş prefera să-mi fie el cumnat în locul lui Dyhring, de pildă.

— Ai început să înţepi ca o albină, Jakobe, zise doamna Salomon. Deunăzi te-ai legat de Olga Davidsen, acum ţi-ai găsit de lucru cu soră-ta.

Jakobe roşi. Se simţea lovită de mustrările maică-sii.

Se aplecă, zâmbi, ca să-şi ascundă jena, şi, punând mâna pe braţul mamei, îi spuse:

— Ştii doar că asta-i slăbiciunea fetelor bătrâne, mămico…

În primăvara aceea Per frecventă cu asiduitate casa Salomon. Desigur că punctul de atracţie pentru el rămânea Nanny, totuşi îl atrăgea şi viaţa aceea de familie, care pentru el era ceva nou.

Într-o seară, după plecarea lui, Jakobe nu se putu stăpâni şi întrebă:

— Dumnezeu ştie la ce se gândeşte domnul Sidenius când stă nemişcat şi priveşte ţintă în faţa lui, fără să scoată un cuvânt.

De fapt, Per se gândea atunci la căminul în care-şi petrecuse copilăria. Vedea în faţa ochilor salonul casei părinteşti, aşa cum i se întipărise clar în amintire în lungile nopţi de iarnă, când unica lampă ardea cu flacără mică pe masa din faţa canapelei de păr de cal şi când tatăl lui, cu ochelarii pe nas, moţăia în fotoliul cu spătar vârtos, în timp ce Signe citea ziarul cu voce tare, iar surorile mai mici ţineau ochii aplecaţi asupra ciorapilor de cârpit, aruncând mereu priviri piezişe spre ceasul de pe birou, ca să vadă dacă mai e mult până-n clipa când paznicul de noapte anunţa ora de culcare. Auzea din nou suspinele uşoare din camera de dormit, care-i ajutau mamei să tragă aerul în pieptul ei, veşnic apăsat. Auzea susurul liniştit al lămpii, simţea mirosul de fum de turbă, venit din direcţia sobei şi amestecat cu mirosul soluţiei de scos petele sau cu acela al medicamentelor.

Ceea ce îl izbea ori de câte ori făcea această comparaţie nu era totuşi contrastul între bogăţia din casa Salomon şi mizeria din căminul copilăriei sale, ci mai degrabă o deosebire de ton, o deosebire în tonul conversaţiilor, în căldura însăşi a vieţii din aceste două cămine.

Per îi auzea pe copiii guralivi ai lui Salomon adresându-se pe un ton prietenesc părinţilor. Mama discuta cu fetele despre moda de primăvară, vorbea cu ele despre culorile şi croiala care le veneau mai bine, le impunea aproape, ca o datorie, să aibă o înfăţişare plăcută. Cu toţii erau veşnic preocupaţi de ce se petrecea pretutindeni în lume, şi Per nu-i auzea făcând niciodată cea mai mică aluzie la „lumea de apoi”, care pătrunsese cu un iz de mormânt în casa părintească, unde ziua se începea şi se termina regulat cu rugăciuni şi psalmi care îi îndepărtau de lumea aceasta, unde faptul de a te găti, ba chiar simpla preocupare de a fi corect îmbrăcat şi de a-ţi îngriji propria persoană erau considerate aproape nedemne de un om cu grijă pentru sufletul său. Se gândea la toate astea şi era aproape recunoscător familiei

Salomon pentru că găsise în casa lor ceea ce voise să găsească în ţări străine şi depărtate, adică fii ai naturii, pe care niciun fel de rai şi niciun fel de iad nu apucase să-i strice.

Datorită familiei Salomon, însăşi bogăţia căpătă un sens nou pentru Per. Până atunci, concepţia lui despre ban fusese aceea a ţăranului: banul era pentru el o armă care te ajută să te afirmi oarecum tâlhăreşte în lupta pentru existenţă. Acum înţelegea importanţa pe care o pot avea condiţiile grele de trai pentru dezvoltarea normală a spiritului omenesc, pentru formarea în linişte şi în libertate a unui caracter. Începea să înţeleagă respectul pentru aur, atribuit evreilor, care scandaliza în cel mai înalt grad pe membrii drept-credincioşi ai dinastiei Sidenius. Îşi aducea aminte de dispreţul tatălui său când vorbea despre „slujitorii viţelului de aur” şi despre profesorul său de religie, un teolog palid şi prăpădit, care-şi mângâia elevii cu o mână ce mirosea urât şi se silea să-i convingă să nu râvnească niciodată la comori din acelea pe care „le mănâncă rugina şi moliile”. Se gândea la educaţia pe care o primiseră generaţii după generaţii în ţara asta, unde domnea o sărăcie lucie. Li se insuflase un dispreţ fariseic faţă de orice bunuri „lumeşti”, şi ticăloşia spirituală, mizeria şi murdăria sufletească îşi puseseră pecetea pe întreaga societate daneză. Simţea o poftă nestăvilită să strige ca să-l audă toată ţara: „Cinste banului! În genunchi în faţa viţelului de aur… reazem şi mântuitor al omului!” Dar totodată îşi dădea bine seama că nici el nu pierduse de tot timiditatea în faţa strălucirii aurului. Când privea în jur şi vedea mobila luxoasă din casa Salomon, simţea adesea trezindu-se în el rămăşiţele superstiţiilor primitive pe care le moştenise. Ori de câte ori făcea o comparaţie între acest cămin oriental, însorit, şi propria lui viaţă, cu bucurii triste şi sărăcăcioase, chinuită de remuşcări şi de întunericul pe care-l lăsa în urină, recunoştea cu ruşine că era, aşa cum spunea totdeauna tatăl său, „un copil al întunericului”, un subpământean, un Sidenius.

Viaţa din casa bogată şi primitoare a acestui mare negustor, loc de întâlnire pentru atâţia oameni liberi şi binecrescuţi, era o revelaţie pentru el şi-i dădea prilejul să se cunoască mai bine pe sine însuşi.

Pentru prima oară în viaţă întâlnea oameni faţă de care se simţea în inferioritate. Până şi în conversaţiile cu fetele sau cu prietenele lor era nevoit să recurgă la tot felul de artificii ca să-şi ascundă lipsurile culturii şi marile goluri din cunoştinţele lui. Se silea în mare taină şi cu mare viteză să-şi însuşească diferite noţiuni de cultură generală pe care le neglijase până atunci. Studie în special cu râvnă cărţile lui Nathan, atât de discutate şi de comentate în casa Salomon. Încercă să remedieze şi marile sale lipsuri în cunoaşterea limbilor străine, ca să nu se facă de râs într-o casă unde până şi copiii mai mici vorbeau perfect cele trei limbi europene principale.

De aceea, deşi motivul principal al vizitelor sale era Nanny, prefera să stea de vorbă mai mult cu doamna Salomon şi cu Jakobe, a căror conversaţie i se părea mai bogată în învăţăminte pentru el. În special Jakobe se bucura de mare stimă din partea lui, fiindcă, deşi nu avea niciun titlu academic, putea vorbi cu aceeaşi uşurinţă despre filosofii greci din antichitate, ca şi despre politica recentă a lui Bismarck. Şi totuşi Jakobe nu era înfumurată, cu toate că la început fata nu-i făcuse o impresie prea bună, mai ales că era departe de a-ţi arăta totdeauna latura cea mai adorabilă a firii sale. Per ţinea mult să stea de vorbă cu Jakobe despre cărţile pe care le citise sau pe care avea de gând să le citească;

12 177

Iar cât despre fată, luată oarecum prin surprindere, se lăsa dezarmată văzând interesul lui pentru opera doctorului Nathan, în care recunoştea şi ea personalitatea cea mai puternică din ţară şi crainicul unor vremuri noi. Găsiseră astfel un teren pe care se puteau întâlni în bună înţelegere şi în direcţia căruia fiecare se simţea atras în felul lui de tot ce era mai intim în el, şi anume ura

împotriva bisericii, care aruncase o umbră asupra tinereţii lor. Per nu-şi ascundea sentimentele. Dimpotrivă, le exprima cu o sinceritate naivă, care, cu timpul, câştigă dacă nu simpatia, în orice caz indulgenţa ei. În realitate, în toată această perioadă, Jakobe jucă în dezvoltarea lui Per un rol mult mai important decât îşi închipuia. Nici Per nu-şi dădea bine seama de influenţa pe care personalitatea ei puternică era pe cale s-o capete asupra lui. De aceea, cu tot respectul nutrit pentru tânăra fată, nu înţelegea bine rostul omagiilor deosebite pe care i le aduceau unii, de pildă cu prilejul marilor recepţii date de familia Salomon şi unde asistau numeroşi fruntaşi ai partidului liberal.

În timp ce la aceste ocazii Nanny zburda veselă prin camere, în tovărăşia unor oameni de litere ca Poul Berger, Balling şi alţi caraghioşi de teapa lor, Jakobe, deşi rezervată şi uneori distantă, aduna în jurul ei elita celor prezenţi, personalităţile cu adevărat celebre, profesori universitari şi medici vestiţi, care alcătuiau baza partidului progresist în Copenhaga, partid care se bucura de pe acum de mare influenţă. Într-un rând, Per îl auzi pe unul dintre aceşti invitaţi distinşi exprimându-şi regretul că o femeie atât de spirituală şi atât de cultivată nu se hotărăşte încă să facă fericirea unui bărbat. Şi omul acela adăugase numaidecât: „De altfel, cu cine să se mărite? Are ceva atât de imperial în ea, încât i s-ar cuveni cel puţin un prinţ. În orice caz, plicticosul acela de Eybert nu i se potriveşte”.

Consideraţiile acestea glumeţe făcură o puternică impresie asupra lui Per şi începură să aibă o influenţă tot mai mare asupra părerii lui despre fizicul lui Jakobe. Trebui să admită că avea o ţinută foarte mândră şi că profilul ei semăna într-adevăr mai mult cu al unui vultur decât cu al unui papagal, începu să vadă că avea un umblet uşor, dar sigur, un umblet ciudat, fără zgomot, ca un animal de pradă. Observă şi mişcarea interesantă cu care se cufunda într-un fotoliu, ba ajunse să considere distins până şi gestul grăbit cu care-şi sufla nasul.

179

Într-o seară se nimeri din întâmplare câteva clipe singur cu ea în bibliotecă. Nanny fusese invitată la masă undeva şi trebuia să se întoarcă abia după un ceas. Per rămăsese s-o aştepte. Şedeau de o parte şi de alta a mesei mari, octogonale, cu încrustaţii de mărgăritar, cu lampa între ei. Abajurul galben se oglindea în tăblia întunecată a mesei. Jakobe îşi sprijinea bărbia în palmă şi răsfoia o carte cu ilustraţii. Nu vorbiră un timp, apoi ea îl întrebă deodată cum se explica dorinţa lui de a urma o carieră practică, de a deveni inginer, deşi cobora dintr-o familie de feţe bisericeşti.

— Nu vă place profesia de inginer? întrebă el, ca să schimbe vorba.

— Ba da, cum nu? răspunse ea mirată şi începu să vorbească însufleţit despre importanţa pe care, fără îndoială, o va avea în viitor un inginer pentru activitatea grandioasă a secolului şi pentru eliberarea omenirii. Odată cu micşorarea continuă a distanţelor dintre ţări, graţie drumurilor-de-fier, a telegrafului şi vapoarelor, vor dispărea cu timpul şi deosebirile dintre oameni, astfel că se va face pasul hotărâtor spre realizarea visului de totdeauna al omenirii, visul înţelegerii frăţeşti între toate seminţiile pământului.

La auzul acestor cuvinte Per îi aruncă o privire rapidă cu coada ochiului şi roşi uşor. Niciodată nu se gândise la activitatea lui din acest punct de vedere, totuşi ideea că proiectul de canal ar putea sluji unui scop atât de măreţ îi surâdea. De altfel, asta i se întâmpla adesea când se afla alături de Jakobe. Cuvintele ci aveau acelaşi efect ca şi cărţile lui Nathan: luminau ca într-o strălucire de o clipă regiuni îndepărtate şi străine ale gândirii şi acţionau asupra lor ademenitor, ca o revelaţie. „Ce deşteaptă e”. gândea adesea, şezând în faţa ei şi privindu-i trăsăturile stranii, ca de sfinx. Uneori i se părea că trăieşte un basm şi stă faţă în faţă cu o sibilă[24]. În astfel de clipe,

24 Femeie legendară, căreia în antichitate i se atribuia darul de a prezice viitorul.

Jakobe lua pentru el proporţii supranaturale şi se transforma într-un paznic al adâncimilor insondabile ale înţelepciunii.

— Îmi pare rău că nu v-am cunoscut mai demult, domnişoară.

Se silise să rostească cuvintele astea pe un ton destul de şăgalnic, dar îşi dădu seama cât de stângaci era. De altfel, Jakobe avu un zâmbet prea puţin măgulitor pentru el. Per continuă totuşi:

— Am spus o prostie, bineînţeles, dar nu-i mai puţin adevărat că… zău, în clipa asta am impresia că abia acum devin om adevărat. Şi la asta aţi avut şi dumneavoastră o parte de contribuţie, domnişoară… fie că vă place sau nu.

— Dar ce fel de om credeţi că eraţi înainte? întrebă fata.

Per tăcu un timp, apoi răspunse:

— Nu vă amintiţi basmul din cartea dumneavoastră de citire, basmul acela cu un spiriduş care locuia sub pământ şi care s-a strecurat într-o zi prin nişte galerii de cârtiţă, ieşind afară, ca să trăiască şi el printre oameni, dar strănuta groaznic ori de câte ori se ivea soarele printre nori? A, aş putea să vă spun o poveste lungă despre piticul ăsta!

Din vorbă în vorbă, Per ajunse în adevăr să-i destăinuiască lucruri ascunse în cele mai adânci tainiţe ale sufletului său. Cedând nevoii de a avea o confidentă, îi povesti, oarecum în glumă, despre copilăria lui şi despre ruperea legăturilor dintre el şi familie. Jakobe, căreia Ivan îi dăduse unele amănunte despre Per, se simţi oarecum jenată de această sinceritate subită şi nu-l încuraja să continue.

Convorbirea lor se întrerupse şi din cauza unchiului Heinrich, care-şi făcu apariţia, venind din vestibul. Craiul acesta bătrân pierdea rareori ocazia de a-şi admira nepoatele în mare toaletă, aşa că întrebă imediat unde era Nanny.

Chiar în clipa aceea se auzi trăsura intrând pe poartă, şi după o clipă Nanny intră ca o furtună.

Când îl văzu pe Per, se opri şi, cu o încetineală calculată, lăsă să-i lunece blana albă de pe umerii goi.

Per se ridicase şi-o privea cam zăpăcit.

Da, desigur, în faţa lui era un trup minunat, înveşmântat într-o rochie de mătase albă, adânc decoltată, cu ochii strălucitori de bucuria petrecerii la care luase parte. Cu toate acestea, când privirea lui se întoarse din nou spre silueta îmbrăcată în negru a celeilalte surori, care şedea gânditoare, cu bărbia în palmă, cu capul înconjurat de aureola calmă de lumină a lămpii, fu frapat de faptul că Jakobe suporta foarte bine comparaţia.

Puţin după aceea îşi luă rămas bun şi, într-o ciudată stare de spirit, porni încet spre casă. La mijlocul drumului se opri în stradă, îşi împinse pălăria spre ceafă şi-şi spuse cu un fel de spaimă: „Dumnezeule! Nu cumva s-ar putea să mă îndrăgostesc de Jakobe *7*”.

Capitolul VIII

De la o vreme Per era frământat de gândul să-şi publice proiectele într-o broşură, ceea ce ar fi atras atenţia specialiştilor asupra numelui său şi i-ar fi favorizat în acelaşi timp planurile în legătură cu familia Salomon. Considera această lucrare ca un răspuns dat colonelului Bjerregrov şi ca o provocare la adresa tagmei inginerilor din întreaga ţară, care voiseră să-i pună căluşul în gură şi să-l zvârle în întuneric. Domnii aceştia trebuiau să simtă că răzvrătitul era încă în viaţă.

Printre altele, voia să arate pe larg necesitatea unei schimbări totale în sistemul de transport existent în ţară. Voia să demonstreze, cu ajutorul cifrelor, de a căror exactitate era sigur, că într-o ţară mică, săracă în combustibil şi înconjurată de mări, era absurd să încurajezi dezvoltarea unei reţele de căi ferate costisitoare, în loc să intensifici sistemul de canale cu multe ramificaţii, care puteau înlesni comunicaţia directă între orăşelele cele mai neînsemnate şi toate porturile

lumii. În felul acesta urmărea în primul rând să bată monedă pentru propriul său proiect, despre care broşura trebuia să vorbească în cele mai mici amănunte, însoţindu-l cu planuri şi cu devizul construcţiei, în afară de asta, intenţiona să expună şi consideraţii de ordin mai general. Stârnit de cuvintele aruncate la întâmplare de Jakobe în seara aceea în legătură cu rolul important pe care în mod firesc îl joacă inginerii în lupta pentru cultură, Per hotărî să facă o introducere în termeni energici, prin care să-şi exprime în general vederile asupra idealurilor ţării sale.

Începu să redacteze această chemare. Deşi neobişnuit să se exprime în scris, deşi având unele şovăieli în ortografie şi punctuaţie, se apucă de lucru cu multă râvnă. Într-un stil şi pe un ton care purtau pecetea influenţei scrierilor doctorului Nathan, începu prin a vorbi despre decăderea profundă în care „spiritul academic micburghez" aruncase naţiunea în cursul ultimilor o sută de ani şi zugrăvi un tablou sumbru al sărăciei cumplite în care avea să se cufunde în cele din urmă ţara dacă, în pofida raţiunii sănătoase şi a experienţei altor ţări, nu se renunţa la părerile tradiţionale despre binefacerile binecuvântatului export de unt şi de carne şi dacă nu se luau măsuri energice pentru crearea de noi surse de venituri populaţiei. În contrast cu această stare de lucruri, Per înfăţişa un tablou sugestiv al acelei împărăţii a belşugului în care se putea transforma ţara într-un timp relativ scurt graţie creării unei industrii puternice. În timp ce condeiul îi zbura pe hârtie, Per vedea în închipuire vase mari, încărcate cu materii prime din ţări îndepărtate, plutind greoaie pe canalele construite de el. Vedea fabrici falnice ridicându-se de-a lungul tuturor cursurilor de apă cu debit reglementat, auzea roţile maşinilor zbârnâind şi turbinele mugind. În regiunea Hede, petic de pământ sterp din Iutlanda, unde pentru moment câteva oi slabe îşi găseau o hrană sărăcăcioasă, vedea oraşe care furnicau de oameni; oraşe noi, fremătând de activitate, fără biserici, ale căror clopote să sune în miez de noapte şi să bage

groaza de stafii în suflete, oraşe care să alunge întunericul cu fulgerele electricităţii şi să pună pe fugă fantomele.

Într-o zi, pe când şedea la masa de scris, încălzit de focul inspiraţiei, Per primi o vizită neaşteptată. Cineva bătu de câteva ori, plin de însufleţire, cu bastonul în uşa lui, apoi în prag se ivi „directorul" Delft, într-un costum de culoare deschisă şi croit după moda pariziană. Era pomădat, parfumat şi purta un monoclu albăstrui înfipt într-unul din ochii săi saşii.

— Doamne... dar straşnică ascunzătoare ai! zise el, fără niciun fel de introducere, şi aruncă o privire cercetătoare în jur prin cămăruţa întunecoasă, plină de hârtii şi de planuri aruncate vraişte. Aşadar, reluă el, aici îţi fabrici poliţele false pe care speri să le tragi asupra viitorului! E în adevăr un loc ideal pentru bârlogul unor falsificatori de bani. Pentru numele lui Dumnezeu, sper că nu te-am deranjat tocmai când fabricai câteva sute de mii?! Ha-ha-ha!...

Per cunoştea prea bine felul „directorului" de a se exprima pe şleau ca să se simtă ofensat. Totuşi, zâmbetul cu care-i răspunse era cam forţat. Omul acesta urât îi displăcea, vizita lui nu-i aducea nicio bucurie. „Ce-o fi vrând de la mine pungaşul ăsta bătrân?" se întrebă el.

— Sper că prezenţa mea aici nu te miră, spuse domnul Delft cu o teamă prefăcută, după ce se instală confortabil în balansoarul cu un singur braţ, în care Per îl poftise să ia loc. Să ştii, domnule Sidenius, că aveam de mult intenţia să-ţi fac o vizită, dar afacerile mele nu mi-au dat decât acum răgazul. Situaţia încordată din China şi evenimentele din India pricinuiesc nişte complicaţii nemaipomenite societăţii noastre. Toată ziua stau şi telegrafiez. Dar în fine! Iată-mă acum aici, am venit să trăncănesc cu dumneata vrute şi nevrute, la voia întâmplării.

Ajuns aici, domnul Delft făcu o mică pauză, cu intenţia vizibilă de a aţâţa curiozitatea lui Per. Acesta însă rămase liniştit şi aşteptă fără să pună nicio întrebare.

Tăcerea care se aşternu între ei se prelungi deci, şi în acest timp domnul Delft examină din nou cu atenţie, prin geamul monoclului, camera sărăcăcioasă în care se afla.

— Ai fost vreodată în China, domnule Sidenius?... Dar în India?... Prin America, însă, cred c-ai fost, nu?... Vai de mine! Toţi tinerii ar trebui să facă o plimbare pe-acolo ca să înveţe arta de a-şi croi drum în viaţă.

Urmă o nouă pauză, după care domnul Delft schimbă tonul şi deveni mai circumspect.

— Îţi aminteşti cumva, din întâmplare, domnule Sidenius, de scurta convorbire dintre noi, când am avut pentru prima oară cinstea de a te cunoaşte în casa cumnatului meu? Ai avut atunci amabilitatea să spui despre nepoata mea câteva cuvinte măgulitoare, pentru care ţi-am fost foarte recunoscător. Cu acel prilej mi-am îngăduit să-ţi atrag atenţia asupra plăcerii pe care poţi să ţi-o oferi studiind numeroasele personaje ridicole atrase în casă de aceste fete. Ei, aşa-i că am avut dreptate? Nu-i aşa că de multe ori spectacolul e într-adevăr comic? Vin tot felul de băieţi care fac pe grozavii şi trag clopote fetelor, cu nişte mutre nevinovate ca fundul unui copil mic, dar fără o leţcaie în buzunare.

Per se gândea în sinea sa că, dacă n-ar fi Jakobe la mijloc, l-ar da numaidecât afară pe craiul acela bătrân.

— Treburile astea sunt atât de daneze... nu-i aşa?... atât de tipic daneze... continuă imperturbabil domnul Delft, în timp ce contempla din nou cu priviri compătimitoare mizeria din cameră, în alte *Lăvtder*[25], asta ar fi imposibil... nici n-ar fi de conceput! în America, de pildă...

Şi începu să povestească ce se întâmplase odată la New York cu un tânăr care „făcea o carieră mare" şi suflase o fiică de milionar unor conţi şi baroni de viţă, ou toate că era un biet pârlit, care-şi lua prânzul într-o cârciumă.

— Tânărul se numea Stadimann şi era austriac. Era

25 Ţări (în limba germană în original).

un fel de geniu, sau, cum se mai spune, un şarlatan; voia să facă lapte şi unt direct din iarba preriilor, fără s-o lase mai întâi să treacă prin stomacul vacilor. O idee grozavă! apoi s-a dus la un laborator, unde a făcut experienţe şi unde l-a cunoscut pe unul dintre fiii lui Samuel Smith – ai auzit, desigur, de numele acesta – unul din matadorii bursei de pe Fifth Avenue, un om cu şapte-opt sute de milioane de dolari, îţi dai seama! Samuel avea o singură fiică, de douăzeci de ani, şi, Dumnezeu să mă ierte, ce crezi că s-a întâmplat? Fata s-a îndrăgostit de acest pârlit şi a vrut neapărat să se mărite cu el. „Ce-mi daţi?” Bineînţeles, tipul a fost zvârlit afară în brânci. Dacă un om ca Samuel şi-ar fi dăruit pur şi simplu fiica în felul acesta, s-ar fi făcut de râs în toată Uniunea[26]. Eram câţiva care observam ce se întâmpla şi urmăream evoluţia cazului, ca să spun aşa. Într-o zi, stând de vorbă la club, am căzut de acord că din istoria asta poate să iasă o afacere, şi atunci am întemeiat pe loc o societate pe acţiuni.

— O societate pe acţiuni?… Pe ce bază? întrebă Per, care începuse să asculte cu atenţie.

— Cum „pe ce bază”? Pe baza acestui tânăr, bineînţeles… adică pe şansele lui. Am strâns un capital de acţiuni… întâi cinci mii, apoi am ajuns până la zece mii de dolari, pe care i-am hărăzit tânărului în chestiune ca să se poată lansa la New York, să fie un băiat de viaţă, să-şi închirieze un apartament luxos pe Broadway, să aibă valet şi cal de călărie, să ofere supeuri ziariştilor, să se vorbească despre el în ziare… pe scurt, după două luni, numele lui era cunoscut pretutindeni *în tke street*[27]. Atunci băiatul s-a dus la Samuel în peţit.

— Şi? I-a dat-o”?

— Nu. Din fată nu i-a dat nici măcar o bucăţică de unghie. Samuel voia să-şi speculeze fata după socotelile lui. El era fiu de gunoier, şi tocmai de aceea voia neapărat să-şi mărite fata cu un nobil.

---

26 S.U.A.

27 Pe stradă, cu sensul de „În oraş” (în limba engleză în original).

— Dar atunci ce s-a ales cu societatea pe acţiuni?

— S-a ales foarte bine. A fost o afacere la care am câştigat două sute la sută.

— Nu mai înţeleg nimic. Spuneţi că tatăl nu voia să-şi dea fata decât după un nobil…

— Da, tocmai; bineînţeles că i-am făcut rost tipului de titlul acela de nobleţe. Ne-a costat patru mii de dolari. În schimb, era unul dintre cele mai alese şi mai vechi nume din aristocraţia europeană. A mers foarte uşor. Cetăţeanul ne-a dat adresa unei bătrâne contese văduve, von Raben Rabenstein, din ţara lui de baştină, o amărâtă care trăia de pe urma unui pension de fete. I-am trimis o scrisoare lungă, cu un bilet până la New York şi retur, rugând-o să cinstească prin înalta ei prezenţă inaugurarea solemnă a unui orfelinat pe care-l înfiinţasem în scopuri filantropice – era vorba de trei copii culeşi de pe stradă şi de o negresă bătrână şi beţivă pe care o angajasem pe trei luni. Dar bineînţeles că asta nu i-am spus. Orfelinatul urma să poarte îl umeie împărătesei Austriei, aşa-i scrisesem, şi era destinat copiilor născuţi din părinţi austrieci… ştiam că la aşa ceva nu putea să reziste! A fost o comedie de toată frumuseţea! Când a sosit cu vaporul, a fost întâmpinată de toţi acţionarii societăţii, cu buchete de flori, apoi a fost condusă într-o caretă cu patru cai la un dineu de gală la hotelul „Netherland”, unde a fost prezentată gazetarilor ca mătuşă a domnului Stadimann. Toate astea au putut fi citite a doua zi în ziare. După aceea i-am prezentat un act de adopţiune, întocmit după toate formele legale, şi i-am fluturat prin faţa nasului un cec de o mie de dolari până a leşinat. După şase luni, a fost celebrată, cu un fast princiar, căsătoria proaspătului conte von Raben Rabenstein, în prezenţa întregii aristocraţii a Statelor Unite ale Americii. Am dreptul să vorbesc despre evenimentul ăsta, căci am făcut şi eu parte dintre invitaţi şi am avut cinstea s-o conduc la masă pe tânăra ducesă de Catania, născută Simpson.

Per şedea aplecat înainte şi-şi răsucea nervos

mustaţa. Istorioara lui Delft îl atinsese în punctul sensibil, adică jena financiară. Cu mijloacele băneşti de care dispunea în acel moment izbutea cu greu să-şi satisfacă nevoile personale. Se întreba disperat cum să găsească bani ca să-şi tipărească lucrarea.

Şedea liniştit şi asculta cu un zâmbet artificial toată povestea asta, care semăna, de altfel, foarte bine cu snoavele pe care domnul Delft obişnuia să le debiteze în casa cumnatului său, după ce luau masa. Per hotărâse că ar fi înţelept să rămână în relaţii bune cu această hienă bătrână, şi în clipa aceea se întreba dacă nu cumva ar putea obţine de la el un împrumut în condiţii mai puţin apăsătoare.

— În fond, nu-i o idee rea să întemeiezi o societate pe acţiuni bazându-te pe perspectivele unui tânăr. Ştiţi, domnule director, ar trebui să încercaţi introducerea acestui sistem şi în Danemarca. Aş propune doar un singur amendament. De ce să speculăm numai şansele matrimoniale? Ele aparţin, de regulă, domeniului celui mai puţin previzibil. De ce n-am face speculaţii în domeniul nenumăratelor şi variatelor posibilităţi care se pot deschide în faţa unui tânăr priceput şi energic? Ce-aţi zice, de pildă, de un inginer care are o idee bună... un proiect original de construcţii hidraulice, de exemplu?

— Îţi mărturisesc, răspunse domnul Delft cu un zâmbet nemilos, că principalul nu e numele, principalul e să sune bine. Aşa, de pildă, societatea de care ţi-am vorbit purta următorul titlu: „Compania pentru producerea pe cale artificială a laptelui şi a smântânii”. Un titlu minunat! Pentru titlul ăsta am găsit câţiva cârnăţari naivi, care au semnat ca garanţi.

— *Bien*! *1* Aşadar, sunteţi de părere că ar exista posibilitatea de a întemeia şi la noi un consorţiu asemănător dacă cineva ar înfăţişa, de pildă, nişte calcule şi un deviz, dovedind, fără nicio urmă de îndoială, că, adus la îndeplinire cu energie, planul lui va produce odată milioane?

— Da, de ce nu?

Francheţea surprinzătoare a răspunsului trezi unele bănuieli în mintea lui Per, care gândi că Delft ar vrea să-l atragă într-o cursă. „Îmi cunoaşte planurile, îşi zise el, acuma vrea să mă destăinuiesc, pentru ca după aceea să poată să mă ridiculizeze în ochii lui Jakobe şi ai familiei sale”.

Se închise din nou în carapacea lui şi rămase tăcut. Când însă domnul Delft îşi luă pălăria, arătând prin acest gest că se pregăteşte de plecare, Per începu să se neliniştească. Îşi zicea că până la urmă va fi în orice caz silit să recurgă la o soluţie disperată ca să-şi procure bani şi hotărî să se aventureze şi să mai facă un pas. Deodată se simţi însă cuprins de un dezgust puternic. Grijile băneşti îl umileau atât de mult! Era indignat că trebuia să recurgă mereu la căi ocolite, să simuleze şi să mintă ca să-şi procure cele necesare. Cuprins însă de un fel de acces de disperare, nu mai ţinu seama de niciun fel de scrupule şi zise:

— Domnule director, nu sunteţi de părere să renunţăm la orice prefăcătorie? Din atitudinea dumneavoastră înţeleg că sunteţi la curent cu sentimentele ce port nepoatei dumneavoastră şi sunt gata să recunosc că ar fi o nebunie din partea mea să nutresc speranţe. În situaţia în care mă aflu azi, nu mă pot gândi la o doamnă ale cărei calităţi fizice şi sufleteşti sunt atât de numeroase şi atât de alese.

— Bine spus. Foarte frumos!

— Ei bine, dumneavoastră sunteţi cel care aţi adus vorba, autorizându-mă astfel, într-o oarecare măsură, să vă pun următoarea întrebare deschisă: Domnule director, vreţi să vă agitaţi puţin ca să întemeiaţi în favoarea mea o societate pe acţiuni asemănătoare cu cea despre care am vorbit adineauri?

— Eu? izbucni omuleţul din faţa lui şi se ridică pe jumătate din scaun, cu o consternare prefăcută.

Per continuă:

Bine I (În limba franceză în original.)

— Da, chiar dumneavoastră! Mărturisesc că pentru moment mă aflu într-o mare jenă. Am nevoie de bani... Trebuie să găsesc bani, chiar dacă ar fi să-i fur!

Domnul Delft, care, de altfel, continua să creadă că persoana vizată de planurile lui Per era Nanny, ajunsese, în sfârşit, unde dorise. Ultimele cuvinte ale lui Per îi făcură o impresie bună şi-i întăriră convingerea că Per avea premisele necesare pentru a face o carieră frumoasă şi a-şi câştiga o poziţie socială care să corespundă căsătoriei cu fiica surorii sale, izbucni deodată într-un râs vesel.

— Nu greşeşti. Mi se pare că îmi propui o afacere al cărei obiect ar fi propria mea nepoată. Ei bine, respect ideea în sine, dar să ştii că afaceri particulare nu mai fac, nici când ar fi vorba de fete tinere. Şi-acum să-ţi spun de ce te-am căutat. Am încredere în dumneata, tinere! Am încredere în viitorul dumitale şi vreau să te ajut. Ai nevoie de bani, şi-i vei avea. Ţi-o spun însă din capul locului, de data asta nu va fi vorba de dobânzi sau de altceva în genul ăsta. Nu e vorba de o afacere, înţelegi? Spune-i cum vrei. îl cunoşti pe avocatul David Griesmann? Locuieşte pe Klosterstraede. Poţi să ridici de la el sumele de bani de care ai deocamdată nevoie, în schimbul unor garanţii în... ei bine, în roadele viitoare ale eminentelor dumitale descoperiri. Dar ţi-o spun pe şleau, nu vreau ca numele meu să fie amestecat în toată povestea asta! Oricui m-ar întreba dacă eu sunt acela care te ajută cu bani, i-aş răspunde răspicat: nu. Sper că m-ai înţeles!

Per tăcu. Tonul domnului Delft şi mutra lui arogantă de protector îl împiedicau să continue discuţia; în afară de asta, nu avea nicio încredere în seriozitatea acestei propuneri, a cărei mărinimie era exagerată.

De aceea, când „directorul” puse din nou mâna pe pălărie, Per nu-l mai reţinu, ci se mulţumi să răspundă zâmbind, în chip de explicaţie:

— Bineînţeles, consider propunerea dumneavoastră ca o fantezie amuzantă. Sper că, la rândul dumneavoastră,

veţi lua cuvintele rostite de mine tot în glumă. Să ştiţi că povestea cu americanul m-a molipsit i

Delft îl privi mai întâi cam mirat, apoi zâmbi necruţător.

— Doamne fereşte, domnule inginer! Cred că ai prea puţină încredere în perspicacitatea mea. Să ştii, însă, că e de bună calitate. Între timp… dacă întâmplător vei dori să continui gluma, cunoşti adresa domnului Griesmann. îl găseşti la birou între orele zece dimineaţa şi patru după masă. Te asigur că are un accentuat simţ al umorului… un foarte accentuat simţ al umorului! Am onoarea să te salut!

Puse mâna pe clanţă, dar deodată se întoarse spre Per, care rămăsese în picioare, lângă masă:

— Încă ceva, domnule Sidenius! Aţi vorbit nepotului meu despre văduva unui baron, von Bemt-Adlersborg, nu-i aşa? Scuză-mi indiscreţia… o cunoşti mai de aproape pe această doamnă?

— Nu. îl cunoşteam puţin pe fratele ei decedat. Dar de ce vreţi să…

— Te rog să mă scuzi. E o doamnă mai în vârstă, nu-i aşa? Şi probabil puţin cam aşa… cam trăsnită?

— Se poate. Dar îmi daţi voie să vă întreb…

— Şi ai primit deunăzi o scrisoare de la dânsa… o scrisoare amabilă din străinătate, aşa mi-a spus Ivan. Te rugase s-o vizitezi vara asta şi regretă că trebuie să urmeze o cură şi că se întoarce în ţară abia la iarnă. E exact?

— Mii de draci! exclamă Per nerăbdător, bătând cu pumnul în masă. De ce toate întrebările astea?

Fără să se lase intimidat, omuleţul acela urât se apropie la un deget distanţă de Per şi, ridicându-se în vârful picioarelor, îi zise:

— Ei bine, iată de ce: s-ar putea să existe şi în Danemarca oameni care vor să-şi mărite fetele cu bărbaţi care să poarte un titlu de nobleţe. Adio!

Încă de pe la sfârşitul lunii mai familia Salomon se stabilise la ţară la „Skovbakken”, o vilă pe malul mării, la

depărtare de o oră de Copenhaga, unde-şi petreceau vara. Per se ducea la ei duminica, zi de primire, dar apărea şi în cursul săptămânii, sub pretextul de a se sfătui cu Ivan în legătură cu tipărirea unei cărţi sau cu alte chestiuni ridicate de broşura lui. Nu-l stingherea faptul că nu toţi membrii familiei îl întâmpinau cu aceeaşi bucurie şi că Nanny îndeosebi, de când o respinsese, îi arăta mai adesea ceafa decât faţa. Din clipa în care ajunsese la convingerea că femeia pe care o iubea era Jakobe şi că dragostea asta nu-i diminua perspectivele de viitor, Per căuta exclusiv tovărăşia ei de câte ori venea în casa lui Salomon.

Din păcate, în purtarea fetei nu intervenise nicio schimbare care să fi trădat alte sentimente faţă de Per. Dimpotrivă, în ea se trezise din nou ceva din groaza pe care persoana lui i-o provocase când îl văzuse pentru prima oară şi mai ales după ce, într-o seară, la Copenhaga, Per îi destăinuise în cursul unei convorbiri ce relaţii avea cu familia lui. Oricât de sinceră ar fi fost propria ei ură faţă de creştinism, liniştea aparentă şi indiferenţa cu care Per vorbise atunci despre toate aceste lucruri o îndepărtaseră de el. Ca toţi evreii, îşi venera căminul şi familia, şi fusese îngrozită de intransigenţa lui faţă de rudele cele mai apropiate.

În afară de asta, observase în purtarea lui Per şi alte aspecte care o impresionau neplăcut. Pe măsură ce-şi biruia stângăcia în societate, stângăcie care până atunci pusese surdină sentimentului exagerat de preţuire faţă de el însuşi, tânărul avea tendinţa nefastă de a vorbi şi când trebuia şi când nu trebuia.

După lectura câtorva volume ale lui Nathan şi ale altor câţiva autori cu concepţii identice. Per avu impresia că posedă cunoştinţe suficient de temeinice şi se avântă cu o temeritate de provincial în toate discuţiile referitoare la lupta cea mare de eliberare. Mai ales când se întrecea în băutură, se pornea cu îndrăzneală să profeţească, oarecum sub forma unor predici, epoca măreaţă spre care se îndreaptă omenirea şi evanghelia ştiinţelor naturii, totul

pe un ton ce trezea uneori zâmbetul jenat al celor prezenţi.

Voia neapărat şi cu orice preţ să iasă în evidenţă. Când plecau să se plimbe prin pădure, sărea peste toate barierele întâlnite în cale şi-i invita pe ceilalţi bărbaţi din grup să-i urmeze pilda. Când făceau canotaj, punea numaidecât mâna pe vâsle, ca să-şi dovedească puterea braţelor. Şi îmbrăcămintea lui era ţipătoare. îmbrăcat cu prost-gust, purta haine foarte strânse pe corp, care îi subliniau în mod aproape indecent formele trupului vânjos. Pe deasupra, îşi făcuse un fel de cămaşă *sui generis* pentru vară, foarte decoltată, care-i dezgolea nu numai gâtul muşchiulos, dar şi partea superioară a pieptului. În felul acesta, avea un aspect inestetic şi semăna cu tinerii întreţinuţi de femeile de moravuri uşoare, ceea ce o făcea pe Nanny să spună după fiecare vizită a lui: „Mă tem că într-o bună zi o să ne arate şi posteriorul”.

Cu toate astea, Jakobe simţea mai curând un fel de milă faţă de el. Când, însă, începu să-şi dea seama că eforturile lui de seducţie o vizau pe ea şi nu pe soră-sa, că-şi exhiba forţa fizică din dorinţa de a-i face impresie, nu mai ştiu ce atitudine să adopte. Avu grijă să nu mai rămână singuri şi-i spuse lui frate-său că ar trebui să-şi determine prietenul să plece, în sfârşit, în străinătate, aşa cum fusese vorba. îi mai spuse că n-are niciun rost să mai vină în casa lor atâta timp cât nici nu-şi recunoaşte lacunele în materie de cultură. Jakobe era sigură că o şedere în străinătate avea să-l ajute în cel mai înalt grad.

Cu vremea, şi intenţiile lui Per îi deveniră insuportabile, şi într-o zi fu cât pe-aci să facă o poznă. Era pe la începutul lui iulie. Familia era adunată afară, pe terasa spaţioasă din faţa vilei. Se bucurau cu toţii de răcoarea serii, după căldura nesuferită din timpul zilei. Se sculaseră de curând de la masă şi erau încă la cafea. Copiii mai mici, îmbrăcaţi în alb, cu pălării de soare pe cap, alergau sau se târau de-a buşilea în sus şi în jos pe dubla scară monumentală de marmură, care şerpuia printre boschetele de trandafiri şi cobora spre apă. Trandafirii

erau tocmai în floare. Boschetele aruncau străluciri multicolore, şi fiecare adiere făcea să lunece deasupra mesei o mireasmă plăcută, care se adăuga la aroma cafelelor şi a havanei lui Philip Salomon. În afară de membrii familiei, nu era de faţă decât domnul Eybert, prietenul casei, care se întorsese în ajun după cura de fiecare an la băi. Deşi avea 40 de ani, omul acesta, bronzat de soarele Rivierei, care vorbea despre excursiile făcute în Alpi şi despre prietenii comuni întâlniţi acolo, avea un aspect foarte tineresc. Philip Salomon, care se retrăsese la o oarecare distanţă, ca să răsfoiască ziarele de seară, îi punea din când în când câte o întrebare sau îi comunica lui Ivan câte o informaţie de bursă. Putea să urmărească fără nicio greutate două sau trei convorbiri diferite, continuând să facă în minte înmulţiri cu numere de cinci cifre, al căror rezultat îl consemna într-unul din ungherele uriaşului registru al memoriei sale. Cu toate astea, nimeni dintre cei prezenţi nu se bucura ca el de liniştea serii, de mireasma trandafirilor şi de toate satisfacţiile şi bucuriile vieţii de familie.

Nanny nu era acasă. Plecase cu o prietenă îndată după prânz ca să asiste la un concert de vară ce avea loc la Klampenborg şi la care o invitase gazetarul Dyhring.

Per apăru pe negândite cam pe la 8. Era în toane rele. Mânat de nevoi, se dusese în dimineaţa aceea, deşi fără nicio speranţă, la avocatul Griesmann, către care îl îndrumase domnul Delft în cuvinte atât de enigmatice. Spre uimirea lui, căpătă imediat o sumă mare de bani, pentru obţinerea căreia îi fu de ajuns să-şi rostească numele şi să semneze o chitanţă. Dar în ciuda faptului că în felul acesta era scutit pentru vreme mai îndelungată de singura grijă adevărată de care se izbise în viaţă şi pe care o cunoscuse până atunci, se întorsese acasă nemulţumit şi neliniştit. Închisese teancul de bancnote în sertarul dulapului, fără măcar să le numere, cu sentimentul de a se fi vândut într-un mod nedemn.

Vederea rivalului, reîntors în ţară, care, întinerit la

faţă, şedea lângă Jakobe, nu avu darul să-i schimbe starea de spirit. Din noianul de porniri nelămurite, care, la un loc, alcătuiau dragostea lui Per pentru Jakobe, înfumurarea era cea mai vizibilă. În acelaşi timp, chiar şi un ochi mai puţin bănuitor decât al lui ar fi observat îndată că întoarcerea lui Eybert n-o lăsase indiferentă pe Jakobe.

Per îşi salută rivalul cu o nepăsare calculată. Din nefericire, exageră atât de mult nota, încât nu numai că nu-şi atinse ţinta, dar provocă apariţia unui zâmbet pe buzele lui Eybert.

— Cred că am avut norocul să-mi fac un duşman din acest tânăr, şopti el în franţuzeşte fetei, care se feri să răspundă.

Cu toate astea, Per pricepu vorbele lui Eybert şi păli. Fu invitat de câteva ori să ia loc, dar rămase în picioare. Nu acceptă să se aşeze nici când Ivan împinse un scaun lângă el, ci se mulţumi să se sprijine cu o mână de spătar şi continuă să fixeze asupra lui Eybert o privire neruşinată. O uşoară nelinişte se lăsă în odaie, dar, din fericire, în clipa aceea sosiră şi alţi oaspeţi, şi scandalul putu fi evitat.

Totuşi, Jakobe nu izbuti toată seara să-şi biruie enervarea clipelor acelora de tensiune şi-şi făgădui în sinea ei să nu se mai expună necuviinţelor acestui nerod. Era limpede că fusese prea îngăduitoare cu el şi-şi spuse că dacă va mai îndrăzni o singură dată să se poarte astfel, îl va ruga pe taică-său să nu-l mai primească în casă. Un prost şi un înfumurat! Ce-avea să gândească Eybert?

Când plecară musafirii, Jakobe rămase singură pe terasă cu doamna Salomon. După câteva clipe de tăcere, mama începu să vorbească despre Eybert.

— Cred că mica Astrid îl nelinişteşte. Mi se pare că nu se simte bine.

— Daa? întrebă Jakobe, şi faţa i se acoperi treptat de roşeaţă. Nu mi-a spus nimic. Nădăjduiesc că nu-i vorba de ceva grav.

— Nu cred nici eu, probabil însă că de asta a plecat atât de devreme. Ştii, nu se poate încrede în guvernantă.

Nici vorbă, are o situaţie grea, bietul om.

Jakobe părea că n-a auzit ultimele cuvinte. Se cufundă în fotoliul de paie, cu mâinile împreunate în poală şi cu ochii aţintiţi spre Sundale cărui ape se întindeau strălucitoare şi albe ca laptele sub un cer nesfârşit, gol şi fără stele. Dincolo, pe ţărmul suedez, geamurile caselor ardeau încă în văpaia asfinţitului.

Nu era un secret pentru ea că părinţii ar fi fost bucuroşi s-o mărite cu Eybert. În ultima vreme mai ales, maică-sa depusese multe insistenţe ca s-o decidă, insistenţe care o cam enervaseră şi care, de altfel, erau şi inutile, deoarece, deşi se cunoşteau de multă vreme, gândurile fetei se îndreptaseră spre el mai ades ca oricând. Pentru prima oară îi simţise cu adevărat lipsa în cursul absenţei sale din ţară. Aproape zilnic îi fusese dor de el, şi nu numai de discuţiile lor pline de intimitate, despre evenimentele dureroase de pretutindeni în lumea largă, ci de însăşi prezenţa lui, de zâmbetul lui luminos, de ochii lui inteligenţi, de liniştea care emana din întreaga lui fiinţă şi care avea o influenţă atât de binefăcătoare asupra ei. Roşise adineauri fiindcă boala fetiţei o impresionase. În clipa aceea îşi dădu seama, stingherită, că se considera întrucâtva mama copiilor lui.

Îşi mai dădea seama că nu-l iubea cum iubise alţi bărbaţi înainte, dar nu-şi făcea scrupule. Acum era destul de matură ca să prefere liniştea plină de încredere pe care o simţea alături de el unei mari pasiuni mistuitoare. Îşi spunea că, deşi Eybert nu era crainicul falnic şi semeţ al adevărului, pe care, în mândria ei de fată tânără, visase să-l întâlnească şi la pieptul căruia ar fi găsit liniştea şi bucuria, era totuşi un om cu convingeri serioase. Nu mai era aşa de tânăr, în schimb n-avea stângăcia şi lipsa de bărbăţie care-i făceau adesea pe bărbaţii tineri să pară neinteresanţi. Şi mai era ceva: aspectul curat şi îngrijit al lui Eybert. Pe Jakobe mirosul omului de lângă ea o urmărea multă vreme, o făcea să sufere, ba chiar devenea o obsesie insuportabilă. Pe tânărul Per, de pildă, îl simţea

de la o depărtare de peste trei *alen* deoarece duhnea a mucegai, a sărăcie, a rufe prost spălate şi a tutun vechi, miros care se îmbibase şi în hainele lui.

În sfârşit, Eybert mai avea şi altă însuşire pe care Jakobe o remarcase înainte chiar de a-i deveni simpatic. Era de familie bună, se bucura de prestigiu, şi deoarece starea lui materială era prosperă şi titlurile lui academice frumoase (era candidat în ştiinţe politice), ajunsese repede una dintre spe

1 Strâmtoare între Danemarca şi Suedia.

Măsură de lungime, egală cu O, 75 m.

ranţele curentului liberal, foarte influent la Copenhaga, obţinuse un loc în Parlament şi avea de spus un cuvânt greu asupra liniei politice a partidului său. Cei ce se distrau alcătuind liste de guvern pentru cazul că vederile liberale ar ajunge vreodată să fie reprezentate în conducerea ţării înscriau cu multă complezenţă numele lui în primele rânduri, şi perspectiva măririi, a puterii o atrăsese totdeauna pe Jakobe. Nepăsarea pe care-i plăcea s-o afişeze faţă de rangurile sociale şi faţă de semnele exterioare ale distincţiei nu era cu desăvârşire sinceră, ci mai curând o simulare impusă de înţelepciunea şi de mândria ei. Existau clipe trecătoare când obrajii i se aprindeau de dogoarea visurilor. Ar fi vrut să se răzbune de toate umilinţele îndurate, ar fi vrut să pătrundă în palate şi, la braţul regilor şi al împăraţilor, să triumfe asupra celor ce-i batjocoreau neamul. Dacă judecata ei limpede n-ar fi încredinţat-o că aceste gânduri erau nebuneşti, nu l-ar fi lăsat pe bietul Eybert s-o aştepte atâta şi să ofteze după ea.

Cât despre Per, ciocnirea cu Eybert îl determină să grăbească momentul în care avea s-o ceară în căsătorie pe Jakobe. Cu banii de care dispunea acum, voia într-adevăr să plece pentru un an într-o călătorie de studii în Europa şi America. Mai întâi, însă, voia să se asigure de Jakobe. Nu îndrăznea să rişte ca Eybert sau vreun alt vulpoi bătrân să i-o sufle în timpul cât va lipsi din ţară.

Faptul că Jakobe nu-l încuraja, ci, dimpotrivă, îl evita în mod aproape vizibil, nu-i zdruncina speranţele. Îşi dăduse scama din capul locului că trebuie s-o ia cu binişorul, s-o cucerească fără grabă. Credea că se şi apropiase atât de mult de inima ei, încât putea s-o audă cum bate. Sfiala sporită ce-i arătase în ultima vreme era pentru Per un semn bun. Voia acum să rămână un timp deoparte şi să-i dea răgaz să se liniştească şi să se gândească înainte ca el, Per, să treacă la acţiune.

Într-o zi primi o scrisoare expres de la Ivan. Acesta îl anunţa bucuros că articolul pe care Dyhring făgăduise să-l scrie despre proiectele lui tocmai plecase la tipar şi va apărea cu siguranţă în *Falken* chiar a doua zi.

„Fă-mi plăcerea, adăuga el, şi treci pe la Dyhring. Ştiu că ţine foarte mult la astfel de vizite. Gândeşte-te că e important, poate, pentru dumneata să-ţi învingi aversiunea pe care ţi-o pricimuieşte acest demers. Dyhring ar putea să-ţi fie de folos în diferite ocazii, şi acum, şi mai târziu. După cum mi-am permis să-ţi amintesc şi altă dată, dragă Sidenius, în zilele noastre e cu neputinţă să ne lipsim de sprijinul presei!”

Per dormi puţin în noaptea aceea. Cu o săptămână mai înainte Ivan îi înlesnise o întâlnire cu tânărul gazetar influent, cu care prilej, cedând insistenţelor prietenului său, Per acceptase să-i împărtăşească unele secrete. De altfel, recunoştea singur că e foarte înţelept să pregătească astfel terenul pentru broşura sa, şi acum aştepta cu încordare să-şi vadă pentru prima oară numele tipărit şi proiectele expuse în faţa unui public surprins.

Îl aşteptau însă dezamăgirea şi supărarea. În locul articolului de fond, pe care-l aştepta, citi în pagina a treia o jumătate de coloană, tipărită cu caractere mici şi semnată cu unul din numeroasele pseudonime ale lui Dyhring. Nici nu-şi dădu seama de tonul ironic al articolului, ci luă în serios până şi titlul: Se *caută milionari*. Ceea ce-l nemulţumi, în schimb, fu absenţa numelui său, care nu era de găsit nicăieri în tot cuprinsul articolului,

unde se vorbea doar despre „tânărul şi talentatul autor al acestui plan” şi aşa mai departe. îl mâhnise adânc şi superficialitatea cu care se vorbea despre cheltuieli şi-l înfuriase mai ales o virgulă prost pusă la un număr zecimal, care, după el, avea să ducă la o înţelegere greşită asupra importanţei lucrării sale.

Nici prin minte nu i-ar fi trecut să-i facă o vizită de mulţumire lui Dyhring, aşa cum îl sfătuise Ivan. Găsea că Dyhring era cel care ar fi trebuit să-i mulţumească, fiindcă-i oferise material pentru un articol de senzaţie. Acum însă socotea că era tocmai potrivită o vizită, ca să-i ceară îndreptarea cât mai grabnică a acelei compromiţătoare greşeli de virgulă. Aşadar, îl căută pe Dyhring chiar în dimineaţa aceea la locuinţa lui, o garsonieră elegantă, într-unul din cele mai elegante cartiere ale oraşului.

Deşi era aproape de amiază, Dyhring încă nu se îmbrăcase, şi slujnica îi spuse că stăpânul ei nu era acasă; dar în clipa aceea uşa dormitorului se întredeschise, lăsând să apară capul blond-auriu al gazetarului, ale cărui mustăţi aveau vârfurile răsucite în papiote de hârtie de mătase.

— A, dumneata erai? spuse el cu glas cam dezamăgit. Intră. Pentru moment e bărbierul meu aici, dar îţi stau îndată la dispoziţie.

Per avu timp să-şi arunce privirea prin locuinţa despre al cărei lux se vorbea atâta şi văzu că era în adevăr elegantă, în odaia de lucru mobila era tapisată cu mătase; se vedeau tapete cu goblenuri, tablouri, teancuri de cărţi şi reviste aruncate pe scaune. Pe birou se afla un adevărat harem, alcătuit însă din fotografii de femei.

Pe uşa deschisă spre sufrageria alăturată se zărea pregătită o masă sărbătorească, aşternută cu o faţă de masă de un alb strălucitor, pe care era aşezată o carafă cu vin, flori şi fructe.

Per compară involuntar în minte apartamentul acesta cu odăile lui întunecoase şi fu cuprins de o ciudă neobişnuită. N-ar fi putut spune că-l pizmuia pe un om ca

Dyhring, care, după el, era vrednic mai curând de dispreţ, un fel de profitor al trăncănelii publice sau al bârfei. îl mâhnea însă că un biet funcţionăraş de gazetă câştigase atât de repede o independenţă şi o putere la care el însuşi nu putea decât să viseze deocamdată.

În sfârşit, se ivi şi Dyhring, mărunţel şi suplu, păşind în vârful picioarelor, purtând pantaloni de culoarea şocolatei, ghete de saftian şi în halat roşu ca para focului, cu revere de mătase.

— Cu ce pot să-ţi fiu de folos, domnule Sidenius? întrebă el cu tonul omului obişnuit să primească solicitatori. Nu vrei să iei loc?

Cei doi tineri – erau cam de o seamă – se aşezară picior peste picior, unul în faţa celuilalt, în câte un jilţ căptuşit cu mătase albastră ca cerul. În ciuda deosebirilor exterioare dintre ei, amândoi aveau multe puncte comune. Ca şi Per, Otto Dyhring fusese un copil fără familie. Era fiul unui ofiţer destrăbălat şi plin de datorii, care, după câţiva ani de căsnicie, îşi băgase nevasta în mormânt, apoi murise şi el. Rudele din provincie îşi făcuseră pomană cu tânărul, şi la 18 ani sosise la Copenhaga, sărac şi părăsit, ca să-şi facă studiile, dar, ca şi Per, plin de speranţe îndrăzneţe şi foarte hotărât să reuşească în viaţă şi să se răzbune pentru toate lipsurile şi umilinţele copilăriei. Cu un sânge rece de ostaş care nu ştie ce-i teama şi presimţind instinctiv locul unde e ascunsă în timpurile noastre „lampa lui Aladin”, se avântase în ziaristică. Erau anii în care, după pilda străinătăţii, politica domnea atotputernică în presă, accentul fiind pus pe numărul mare de ştiri, pe diversitatea lor şi pe prezentarea lor literară. Fără însuşiri deosebite de scriitor, dar cu iscusinţa celor fără opinii proprii şi ajutat de un fizic care plăcea femeilor, Dyhring îşi cuceri curând un loc de frunte în redacţia unuia dintre principalele ziare din capitală, de care a uzat după bunul lui plac, fără să-i pese de părerile altora. Încă de la vârsta de 21 de ani câştigul

13* 195 lui anual era aproape echivalent cu salariul

unui ministtii. Directorii de teatre îşi smulgeau farsele prelucrate de el, şi editorii căutau să-i câştige bunăvoinţa, tipărindu-i traducerile făcute de vreun biet profesor de limbi străine. Actori şi cântăreţe de varieteu, scriitori tineri şi bătrâni cu părul încărunţit, fabricanţi de cafea din cicoare şi directori de circ, toţi îl tămâiau, îi făceau complimente şi se arătau plini de atenţie faţă de el. Cât despre femei, de multe ori ele-şi plăteau tributul de elogii „în natură”. Nepăsător şi fără griji, preamărit şi detestat, pizmuit şi dispreţuit, Dyhring domnea ca un zeu şi trăia împărăteşte pe socoteala prostiei, a înfumurării, a mişeliei şi a făţărniciei oamenilor.

Scrisese articolul despre proiectul lui Per numai ca să-l servească pe Salomon, care-l ajuta din când în când să schimbe câte o poliţă. În fond, nu-i păsa câtuşi de puţin de Per, şi, ca să scape mai repede de el, îi făgădui pe loc să facă rectificările chiar în numărul următor din *Falken*. Dar Per începu să vorbească despre lucrarea lui, şi nu era chip să-l opreşti. Dyhring era deznădăjduit. În cele din urmă începu să caşte fără ruşine, ducându-şi la gură mâna albă de femeie. După toate, mai aştepta şi vizita unei doamne. În afară de articolul despre Per, scrisese în acelaşi număr al ziarului câteva rânduri lirice, în care aducea elogii talentului unei balerine, şi-şi aştepta cuvenitul tribut.

În sfârşit, Per se ridică şi plecă, iar Dyhring intră în sufragerie, a cărei uşă fusese închisă de o mână nevăzută în timpul vizitei. Dar când îi trecu pragul, fu cât pe-aci să cadă pe spate de uimire. Pe scaunul din faţa mesei şedea Nanny Salomon, umbrită de o pălărie albă de dantelă cu boruri largi şi cu o ridiche în mână, din care ronţăise cam jumătate. Prietena care o întovărăşea, ca de obicei, Olga Davidsen, mărunţică şi strâmbă, stătea lângă ea, roşie toată ca racul de emoţie.

— Îmi este permis să întreb prin ce minune preacinstitele doamne s-au strecurat aici? N-am auzit soneria.

— Ce rost avea să sunăm? Am cheia de la intrare,

răspunse Nanny cu o îndrăzneală care tăie răsuflarea prietenei sale. De altfel, uşa era vraişte… menajera dumitale mătură peafară. Ne-a spus că ai o vizită, şi atunci am rugat-o să ne poftească aici… Dar ştii că ridichile dumitale sunt foarte bune?

Luă cu vârful degetelor o nouă ridiche din farfurie, o muie în solniţă, apoi muşcă din ea cu dinţii ei de un alb strălucitor.

— Eşti cu adevărat curajoasă, domnişoară Nanny, zău aşa! Ştii cine a plecat adineauri de la mine?

— Sigur că ştiu, domnul Sidenius. Glasul lui nu poate înşela pe nimeni.

— Şi asta o spui aşa, foarte liniştită?! Dacă veneai cu două minute mai târziu, nimereai drept în braţele lui.

— Hm… ar fi fost foarte plăcut!

Dyhring o ameninţă, zâmbind, cu degetul:

— Răutăcioasă, uşuratică, fermecătoare domnişoară Nanny! Ce o să gândească lumea despre dumneata?

— Ah, spuse ea, cântărind din ochi bunătăţile de pe masă, o să spună că sunt tare flămândă şi că tare-aş avea chef să prânzesc la dumneata… sunt atâtea bunătăţi aici… mmm!… uite, pateu de ficat de gâscă! Asta-mi place mai mult decât orice! Nanny se întrerupse, îşi şterse gura cu şervetul lui Dyhring şi se ridică: Hai să vorbim despre afaceri. Ştii că azi e ultima zi în care „Bakken” mai e deschis vara asta? Şi nu-ţi e de loc ruşine că n-ai manifestat niciodată dorinţa de a întovărăşi acolo două fete nevinovate? Ştii doar că mamele noastre nu ne dau voie să mergem singure.

— Bine, dar ce vreţi să faceţi la „Bakken”, pentru Dumnezeu?!

— Ce vrem să facem acolo?… Auzi, Olga! Domnul Dyhring e naiv, ne întreabă ce vrem să facem acolo! Vrem să ne distrăm, bineînţeles! Vrem să ascultăm flaşnetele, să ne dăm în carusel, să mâncăm gogoşi calde, să vedem omul care înghite flăcări, femeia-sirenă…

— Ei, poftim! Altceva nu mai vreţi?

— Ba da, mai vrem să ascultăm cântăreţele şi să dansăm pe estrada deschisă. Dar mai mult decât orice vreau un balon ţipător, un adevărat balon roşu şi urâcios, din acelea care ţipă şi fac be-ee! Aşa, să ştii!

Dyhring privise printre pleoapele întredeschise sânii plini şi braţele albe ale fetei, care se zăreau prin rochia transparentă de vară. Se apropie la un pas de ea şi-i spuse cu voce scăzută, ca să nu fie auzit de prietena ei:

— E foarte înţelept din partea dumitale, domnişoară Salomon că ai întotdeauna cu dumneata o *sauvegarde's*. Eşti atât de tulburătoare în rochiţa asta, încât...

Dar nu apucă să isprăvească vorba, când Nanny se întoarse spre prietena ei şi-i spuse:

— Olga dragă, trebuie să plecăm. Domnul Dyhring începe să devină necuviincios... Cu bine!

Apoi îşi ridică uşor fusta cu două degete, făcu o reverenţă, după care ieşi din odaie cu un aer semeţ, petrecându-şi braţul pe după mijlocul însoţitoarei. În prag se opri, privi îndărăt peste umăr şi spuse:

— Va să zică, ne-am înţeles: la ora şapte ne întâlnim la staţie la Klampenborg... Să ştii însă că dacă trăncăneşti şi află mama că am fost la dumneata, am să-i spun că minţi şi nu-ţi mai dau niciodată voie să mă săruţi... decât pe buze!

— Nanny, ce-i cu tine? Eşti nebună de-a binelea astăzi! îi şopti prietena, trăgând-o repede după sine.

Dyhring prinzi singur şi-şi goli de câteva ori păhărelul de *sherry*; era gânditor şi pierdut în consideraţii serioase. În ultima vreme, acest băiat de viaţă începuse să facă planuri de căsătorie. Într-o zi adunase sumele la care se ridicau poliţele în curs şi ajunsese la concluzia că nu mai putea amâna încheierea unei căsătorii avantajoase. În vederea realizării acestui plan, făcuse curte până atunci mai multor fete de bogătaşi, dar procedase cam aşa, la voia întâmplării. Nanny nu era cea mai bogată dintre aceste fete, de aceea nu-l preocupase în mod deosebit, în schimb, nu încăpea îndoială că era mai frumoasă, mai

vioaie, mai îndrăzneaţă decât celelalte, într-un cuvânt, semăna cel mai mult genului de femei de care-i plăcea să fie înconjurat.

Soneria se auzi din nou. Dyhring dăduse slujnicei poruncă straşnică să nu dea drumul decât unei anumite balerine de la circ, o fată cu părul ondulat şi roşu ca para focului, numai că din vestibul se auzeau un glas bărbătesc vorbind tare şi zgomotul făcut de cineva care-şi punea bastonul în rastelul cuierului. Uşa se deschise, şi în prag apăru un domn în vârstă, cu trăsături aspre şi pielea feţei stacojie. Era colonelul Bjerregrov.

— Ştiam eu că trebuie totuşi să fii acasă. Lasă, nu te ridica… văd că te deranjez de la lucru.

— Respectele mele, unchiule!… Fă-mi, te rog, cinstea şi ia loc la masă.

— Îţi mulţumesc. Nu-mi place să mănânc pe socoteala altora. Şi-apoi, am prânzit de mai bine de două ore.

— Nici măcar un pahar de vin?

— Te rog să nu te deranjezi, De altfel, mi de plăcere am venit.

— Îmi cam închipuiam eu. Dacă ai binevoit să te aventurezi până la mine, înseamnă că ai ceva pe inimă.

— Nu te-ai înşelat prea mult, băiete! în orice caz, n-am venit fiindcă-mi era cumva dor să te văd! Dar hai să intrăm în subiect. Uite despre ce e vorba. Am văzut din întâmplare azi-dimineaţă la bărbier fiţuica aceea murdară la care scrii tu şi am găsit în ea un articol despre un aşa-numit proiect de construcţii hidraulice… articol despre care de bună seamă ştii ceva. În orice caz, stilul tău mi s-a părut mojic. Pot să te întreb ce-i cu articolul acela? Parcă nu ştiam să te fi îndeletnicit vreodată cu lucruri serioase în niciun moment al vieţii tale, şi deci nici cu construcţiile hidraulice. Nu mă îndoiesc că scrii cam totdeauna despre lucruri de care n-ai habar, totuşi, fiindcă e vorba de un caz deosebit, vreau să te previn să încetezi cu prostiile.

— Da, mi s-a mai spus aşa ceva… se pare că s-au

strecurat câteva greşeli, zise Dyhring zâmbind.

— Greşeli? Dar totul nu-i decât o uriaşă neghiobie, prietene, şi spre binele tău fereşte-te s-o mai răscoleşti vreodată. Şi să ştii că faci o mare greşeală dacă îţi închipui că-i faci un serviciu acestui tânăr. În cel mai bun caz îl încurajezi să fie mai nebun decât până acum.

— Cum, îl cunoşti?

— Îl cunosc... e un fel de-a spune! Băiatul a bătut şi la uşa mea cu proiectul ăsta neghiob. E trăsnit rău de tot!

— Va să zică, eşti de părere că nu-i nimic de capul lui?

— Ei... n-am vrut să spun chiar asta. Dar e încă necopt; n-a avut răbdare să înveţe şi-şi închipuie că-i poate critica pe alţii... ba chiar că menirea lui e să deschidă drumuri noi. Nici mai mult, nici mai puţin! Văd că acum vrea să tipărească o broşură, aşa ai scris tu.

— Aşa am scris?

— Bineînţeles! Acum o să se stârnească zarvăi Numai doctorul ăla jidan e de vină, el a sucit capetele tineretului nostru. Trebuie să ne aerisim, aşa spune el în stilul lui umflat, avem nevoie de reforme, de revoluţii pe toate tărâmurile...

— Păi, ia spune, unchiule, nu e într-adevăr nevoie de astea? După câte îmi amintesc, şi tu ai vorbit adesea, şi destul de răspicat, despre toropeala care a cuprins naţiunea şi despre lipsa de iniţiativă a inginerilor noştri. Atunci... cum vine asta? Şi tu ai scos odată o broşură, al cărei ton era destul de aspru.

— Asta-i cu totul altceva. Şi interzic să mai faci comparaţii de-astea! răspunse unchiul, roşind până-n creştetul capului său chel. Plângerile pe care mi-am îngăduit atunci, şi după o matură chibzuinţă, să le îndrept împotriva cârmuirii erau pe deplin îndreptăţite şi bine întemeiate. Vezi tu, pe vremea aceea opoziţia nu însemna o ceată de copii care înfierau şi veştejeau, ci nişte danezi adevăraţi, nişte oameni cu iubire de patrie, preocupaţi de viitorul ei. Asta-i deosebirea, fiule!

— Crezi că pe atunci aşa credeau cârmuitorii ţării despre voi?

— Da, aşa cred… Să ştii însă că nu e de loc intenţia mea să discut asta cu tine. Am vrut numai să te opresc, spre binele tău, să sprijini un făuritor de proiecte care nu poate decât să te facă de râs în ochii tuturor oamenilor competenţi, şi pe tine, şi ziarul la care lucrezi. Ştii că nu am niciun fel de admiraţie faţă de activitatea ta, totuşi, trebuie să te felicit că până acum nu ţi-ai dat încă în petic. Şi fiindcă tot mă aflu aici, dă-mi voie să-ţi spun un lucru despre care am tot vrut să-ţi vorbesc de mult, ori de câte ori îţi citeam articolele. Am fost totdeauna surprins, Otto dragă, că, deşi eşti un băiat deştept, deşi ai însuşiri excepţionale de gazetar, nu ţi-ai dat seama ce mult dăunezi intereselor tale lucrând la fiţuica aceea ticăloasă.

— Ai ceva mai bun să-mi propui, unchiule?

— N-am spus asta. Dar poate că n-ar fi imposibil să găsesc. Ştii, probabil, că redactorul Hammer de la *Dannevang* e un bun prieten al meu. I-am vorbit de multe ori despre tine. Recunoaşte, ca şi mine, că stilul tău are calităţi, dar regretă că ţi-ai pus talentul în slujba unei cauze atât de rele. Nu mi s-ar părea cu neputinţă… da, sunt în măsură să-ţi spun că ai putea fără îndoială să capeţi un post avantajos la acest ziar dacă ţi-ai schimba purtarea.

— La *Danneva Mg*? Bine, unchiule, dar ăsta-i un ziar reacţionar! Şi-apoi e tipul ziarului patriotard, militarist, clerical. Doar nu vrei să-mi lepăd convingerile?

— Convingerile tale! Ascultă, băiete, faţă de mine poţi să renunţi la toată prefăcătoria asta. Te cunosc destul de bine! Şi-acum, să-ţi mai spun ceva, să-ţi mai fac o mărturisire. Ţi-ai ales cariera la momentul oportun, cu o clarviziune pe care nu pot să n-o recunosc. E drept că gazetăria pare menită să devină o trambulină pentru cei ce vor să-şi cucerească un loc în societate. Ai aflat, desigur, că redactorul Lille a fost numit însărcinat cu afaceri la Washington. De curând, un alt ziarist a fost numit prefect.

Rămâne un fapt că, de bine, de rău, guvernul îşi manifestă recunoştinţa faţă de presa cinstită, acordând ziariştilor o serie de posturi administrative într-un mod lipsit de orice fel de prejudecăţi. După mine, merită să te gândeşti la asta, Otto! Ascultă-mă pe mine, tu ai de zece ori mai mulţi sorţi de izbândă decât colegii tăi. Armata preţuieşte numele pe care-l porţi, ceea ce înseamnă că şi curtea regală e de această părere. Faptul că eşti nepotul meu ar putea avea şi el oarecare importanţă, mai ales fiindcă sunt gata să te sprijin în orice eforturi cinstite. În sfârşit, nu eşti lipsit de unele însuşiri, care ţi-ar putea fi de folos, de pildă, în cariera diplomatică. Cine ştie? Poate că atârnă numai de tine, băiatule, ca să fii odată urmaşul domnului Lille la legaţia din Washington.

Dyhring, care zâmbise în timpul acestui logos, strânse pleoapele şi spuse aşa, ca din întâmplare:

— Washington?... Da, de ce nu?... Se pare că în America sunt femei superbe. Şi cred că în înalta societate e preţuită şi bucătăria franceză, şi cea engleză. Am să mă gândesc la toate astea, unchiule.

Dar acest răspuns îl scoase din sărite pe colonel, care sări în sus, roşu la faţă.

— Cum îndrăzneşti să-mi răspunzi pe tonul ăsta?

— Iartă-mă, unchiule. Nu pot să iau viaţa prea în serios.

— Ai dreptate, nu poţi, grăi bătrânul oştean după o scurtă pauză, şi glasul lui trăda o mare emoţie. Nu poţi să iei viaţa mai în serios! Pentru tine şi pentru semenii tăi materialişti, care n-aveţi nici ţară, nici Dumnezeu, viaţa nu-i decât o glumă, bună sau rea. Nevoile ţării, sărăcia poporului, nenorocirile politice, războiul, ciuma şi focul, toate astea nu sunt pentru voi decât subiecte de conversaţie, hrană pentru şpalturi, pradă pentru condeiele voastre vândute. Nu, voi nu puteţi lua viaţa în serios. Şi tocmai de aceea nici viaţa n-are nevoie de voi. Fii sigur că aşa-i! Viaţa o să vă măture din drumul ei... o să vă înlăture ca pe nişte vechituri sortite pieirii. Poţi să fii sigur că aşa

va fi!

Dyhring şedea cu picioarele întinse, cu degetele mari ale ambelor mâini atârnate de buzunare şi cu privirile ochilor micşoraţi pierdute în gol.

— Timpul va arăta dacă ai sau nu dreptate, unchiule!

În după-amiaza aceea Jakobe rămăsese singură la „Skovbakken”, vila părinţilor ei. După masă, doamna Salomon plecase cu copiii mai mici în pădure, iar Nanny era încă în oraş. De la o vreme, Jakobe rămânea mereu în odaia ei. Trecea din nou printr-o perioadă de deprimare. Suferea de migrene, şi noaptea nu putea să doarmă, pe de o parte din cauza lor, pe de alta din cauză neliniştii chinuitoare a simţurilor. Istovită după o astfel de noapte de insomnie, se trântise pe un şezlong, şi acum stătea aşa, ghemuită, cu ochii întredeschişi şi cu bărbia sprijinită în palmă. Odaia ei se afla la primul etaj, şi pe uşa deschisă a balconului putea să vadă, peste vârfurile copacilor, o fâşie mare de cer albastru, presărată cu nori mici şi pufoşi. În jur domnea o linişte adâncă, însoţită de foşnetul frunzelor, ceea ce accentua starea ei de toropeală, în care trupul era aţipit, deşi mintea rămânea trează. Cel mai mic zgomot o făcea să deschidă ochii şi o trezea de-a binelea.

— Eşti sus, Jakobe?… Ce dracu’, nu-i nimeni în casa asta de nebuni?

Era glasul unchiului Heinrich, care striga de jos, din grădină. Jakobe se ridică încet, rămase câteva clipe cu obrazul ascuns în mâini, apoi coborî. În sală se întâlni cu Delft, care, cu obişnuita lui impulsivitate, începu prin a se plânge că fusese nevoit să aştepte. Apoi scoase din buzunarul de la piept un teanc de hârtii şi le aruncă pe masă.

— Na!

Faţa obosită a tinerei fete se lumină dintr-odată.

— Le-ai cumpărat?

— Ţi-am îndeplinit porunca… Dar nu vreau să-mi iau nicio răspundere! Te-am prevenit de atâtea ori că hârtia asta de prins muşte cu timpul nu va fi decât un fel de

gunoi.

— Din vorbele tale îmi dau seama că iar au crescut. Ce ţi-am spus eu?

— „Ce ţi-am spus eu… ce ţi-am spus eu”… o maimuţări unchiul. Voi, muierile, sunteţi nebune! E destul să jucaţi bine o singură dată ca să vă închipuiţi că vă pricepeţi în afaceri. Soră-ta e totuşi mai cuminte decât tine, mai ascultă şi de alţii… nu se repede aşa, orbeşte.

Jakobe ridică din umeri, luă hârtiile – nişte acţiuni nesigure ale unei fabrici de zahăr – şi le vârî în sân. Şi ea şi Nanny jucau puţin, în mare taină, la bursă, cu banii pe care-i căpătau ca să se îmbrace. Unchiul Heinrich era omul lor de încredere, el le mijlocea operaţiile. Amândouă jucau cu oarecare patimă. Dar în timp ce Nanny era îmboldită de dorinţa câştigului şi prefera să opereze prudent, cu hârtii solide, în vederea unui câştig modest, ceea ce o ispitea pe Jakobe era încordarea jocului şi bucuria izbânzii când, procedând împotriva sfaturilor lui Delft şi a prevederilor ziarelor, miza pe o *kausse* şi scăpa cu bine dintr-o astfel de speculaţie.

Între timp, domnul Delft pusese mina pe ziarul *Falken* din ziua aceea, care se afla pe masă alături de alte ziare. îl răsfoi puţin şi spuse:

— Ai citit articolul lui Dyhring despre Sidenius? Cred că băiatul ăsta are să răzbească în viaţă, zău aşa!

— Aş! Dyhring glumeşte pe socoteala lui.

— Glumeşte? Hm! Ştii ce, fata mea, s-ar prea putea ca din glumele astea să iasă odată ceva serios. Norocul e de partea lui, ştrengarul! Pe dumnezeul meu, la bursă a şi început să se vorbească despre el.

Ultimele cuvinte ale lui Delft nu erau decât simple născociri, dar în vremea din urmă fratele doamnei Salomon nu pierdea niciun prilej de a face elogiul lui Per. De când îşi dăduse seama că Per se străduia să câştige inima Jakobei, şi nu a lui Nanny, avea o părere foarte bună despre el şi căuta să-i sprijine pe cât posibil planurile îndrăzneţe. Ura neîmpăcată pe care i-o purta lui Eybert

avea darul să-i sporească eforturile. Deşi încercase în repetate rânduri să-l ponegrească în ochii familiei pe pretendentul Jakobei, nu ajunsese la acest rezultat, şi numai la gândul că în sfârşit îl va vedea umilit, i se aprindea în ochi lumina unei bucurii răutăcioase.

În timpul prânzului articolul din *Falken* fu adus din nou în discuţie. Cel care deschise vorba despre el fu de data asta Ivan, care se întorsese din oraş cu imaginaţia înflăcărată de presupusa zarvă stârnită de articol. În drum spre gară trecuse pe la redacţia lui Dyhring, care, fără să-i pomenească numele, îi vorbise despre vizita unchiului său şi-i dăduse să înţeleagă că sărise peste cal făcându-i acest serviciu, ceea ce-i dădea speranţa că se va putea bizui la rândul lui pe un contraserviciu din partea lui Ivan, dacă se va ivi prilejul.

— Momâile astea bătrâne încep să se teamă! izbucni Ivan, plin de bucurie. Din capul locului vor să-l zdrobească pe Sidenius, reducând presa la tăcere! Dar n-o să le meargă… numai şa prindă şi el niţel cheag! Dumnezeule, ce-o să mai urle!

Philip şi Lea Salomon nu răspunseră nimic. Ori de câte ori se pomenea numele lui Per, Lea păstra o tăcere prudentă. Nici Jakobe nu spuse nimic, părând foarte preocupată s-o ajute să mănânce pe una dintre surioarele mai mici, care şedea lângă ea. Totuşi, nu era nici atât de nepăsătoare, nici atât de indiferentă pe cât voia să pară. Ba chiar, auzindu-l pe frate-său vorbind despre ameninţările îndreptate împotriva redacţiei ziarului *Falkeu*, o clipă sângele i se urcase în obraji. Era incapabilă să audă pomenindu-se despre vreo silnicie sau o prigoană fără să se aprindă numaidecât. Totuşi, laudele nemăsurate pe care Ivan le aducea prietenului său îi potoliră indignarea şi, în cele din urmă, ascultă prorocirile lui de victorie cu un aer plictisit.

În timp ce-şi beau cafeaua pe terasă, sosi şi Eybert; în aceeaşi clipă dispăru unchiul Heinrich, care obişnuia să spună cu răutate că nu poate respira „acelaşi aer cu acest

mâncător de argint-viu”. Nanny plecă şi ea la gară peste puţin, în timp ce Ivan pornise imediat după masă, nerăbdător să afle dacă ziarele de seară aveau să pomenească ceva despre articolul din Falken.

Eybert închiriase pentru vară o locuinţă în apropiere de „Skovbakken” şi era aproape zilnic oaspetele familiei Salomon. Era cât pe-aci să se lovească de Jakobe, care, auzind câinii lătrând, îşi zicea că trebuie să fie Per. De când citise articolul despre el, se aştepta să-l vadă. Nu-şi putea închipui că va lăsa să treacă ziua fără să se înfiinţeze în casa lor, purtând pe cap cununa proaspătă de lauri, şi gândul acesta trezea dinainte în ea neplăcere şi compătimire. Văzându-l pe Eybert, avu o surpriză plăcută şi răspunse cu o strângere de mână neobişnuit de caldă la salutul lui. Era o perioadă în care speranţele acestui candidat tomnatic nu păreau de loc neîntemeiate. Jakobe îi dădea zilnic dovezi grăitoare că pentru ea logodna lor era un fapt aproape hotărât. De la un timp purta în deget un inel oriental, pe care Eybert i-l dăruise odată, cu prilejul zilei ei de naştere, şi pe care până atunci nu voise să-l pună, iar când cele două fetiţe ale lui Eybert veneau la „Skovbakken”, o trimitea acasă pe guvernantă şi stătea tot timpul cu ele în grădină.

Coborâră împreună spre malul mării şi se plimbară încolo şi încoace, vorbind, pe aleea paralelă cu cheiul. Aşa cum se întâmpla de cele mai multe ori când erau numai ei, începură să discute politică. De rândul acesta vorbiră despre cuceririle coloniale ale marilor puteri şi despre pregătirile de război legate de aceste cuceriri. Eybert nădăjduia că danezii vor fi şi în viitor destul de înţelepţi ca să se abţină de la o politică atât de aventuristă. El, ca om de stat, aparţinea curentului moderat. Se simţea mândru că este un exponent al prudenţei în politica daneză şi, în ciuda rangului său în societate şi a faptului că era un om de lume, se simţea în chip firesc atras de concepţia unei democraţii largi, liberale şi ţărăneşti, care fusese totdeauna expresia spiritului de prevedere al paţiunii, Dţţi

când vorbea m

Jakobe, Eybert obişnuia să dea frazelor un avânt mai revoluţionar, mai îndrăzneţ, ca să arunce o punte peste deosebirile dintre firile lor. Căci Jakobe, care trăda în toate domeniile o preferinţă pentru punctele de vedere extremiste, era de părere că ar fi o mare greşeală ca Danemarca să renunţe la orice întrecere cu marile puteri comerciale şi industriale şi să nu caute să-şi asigure din vreme pieţe de desfacere şi vaduri comerciale în ţările depărtate, care se bucurau de mari perspective de viitor.

„O ţărişoară ca Danemarca, îi plăcea ei să spună, e o nerozie în sine. O ţară mică şi săracă nu se poate menţine multă vreme". Jakobe dorea înfiinţarea unui partid politic danez în stare să convingă poporul că un stat mic nu-şi poate întări existenţa şi nu-şi poate cuceri respectul statelor mari decât prin bogăţie, prin belşug.

Între timp, începuse să plouă mărunt. În amurg, cerul se posomorî de tot şi fură nevoiţi să intre în casă. În sala ce dădea spre grădină se aprinseră câteva lămpi. La rugămintea doamnei Salomon, Eybert se aşează la pian şi cântă câteva *Lieder okne Worte* care-i plăceau atât de mult. Printre numeroasele sale însuşiri, Eybert număra şi dragostea de muzică. Cânta bine, foarte corect şi cu multă simţire.

În seara aceea interpretă cu atâta sensibilitate textul, încât oricine îi putea ghici intenţiile.

În acest timp, Jakobe rămăsese în pragul uşii. deschise spre grădină, rezemându-şi umărul de canatul ei şi privind cum ploua cu găleata. Nu gusta muzica şi nu era atentă când se cânta ceva. Declaraţia insinuantă de dragoste pe care Eybert i-o strecura în urechi era zadarnică. Jakobe tocmai îşi spunea că Per nu dăduse pe la ei, ceea ce însemna că fusese nedreaptă cu el. Se simţea deci oarecum ruşinată. Elogiile rostite în ziua aceea la adresa lui n-o lăsaseră cu totul indiferentă. Se întreba dacă nu cumva îl apreciase greşit şi-şi spunea că poate tocmai de aceea îi judecase cu prea multă asprime firea deosebită.

Poate că era în adevăr o natură puternică şi poate că, odată şi odată, avea să dărâme barierele ridicate în calea lui şi să pornească la luptă. În orice caz, părea să aibă darul de a-şi câştiga tovarăşi de luptă, dar pe care-l au oamenii meniţi a conduce pe alţii. Şi când se gândea că-l legase până şi pe unchiul Heinrich la carul triumfal! De fapt, nici ea nu ignora cu desăvârşire puterea ciudată care ţâşnea din ochii lui, luminoşi şi reci ca apa mării. Nici curajul nu-i lipsea.

Clutece fără cuvinte: ciclu *le* romanţe ale compozitorului Felix Mendelssolin-Bartholdy (în limba germani în original).

Nu izbutea să uite duminica aceea în care înotase cu atâta îndrăzneală încât băgase groaza în toţi. Jakobe se afla atunci din întâmplare în dreptul aceleiaşi uşi în pragul căreia stătea azi. Privea spre apă şi-l auzise bălăcindu-se şi strigându-i pe Balling şi pe alţi domni care se scăldau lângă o cabină ascunsă privirilor de vegetaţia grădinii. Deodată zărise capul întunecat al lui Per, departe, în valurile mării înfuriate. La început nici nu-şi dădu seama că era cineva, şi cu-atât mai puţin că era el. Abia când cei de lângă cabină începură să strige după ajutor înţelese despre cine era vorba… Simţea încă şi acum fiorul rece de groază care o străbătuse într-o clipă din creştet până-n tălpi.

Fireşte, şi-i închipuise pe eroii viitorului plămădiţi dintr-un aluat mai curat şi mai fin. Visase o nouă aristocraţie, o elită a cugetului, care să realizeze eliberarea omenirii prin dreptate şi frumuseţe. Dar poate că pentru moment era nevoie tocmai de mâini aspre şi de umeri laţi, poate că nu exista altă soluţie decât distrugerea fără milă a unei societăţi, ipocrită până la crimă, poate că era nevoie de o zi a judecăţii şi a răzbunării, care să cureţe omenirea prin sânge şi prin foc.

Capitolul IX

În august Per îşi termină broşura şi i-o citi prietenului său Ivan, care, deşi nu pricepuse mare lucru, păli de

uimire şi-i ceru numaidecât încuviinţarea de a o tipări pe cheltuiala lui.

Acum trebuia să se pregătească pentru îndelungata lui călătorie. Începuse de la o vreme să înveţe limbi străine „după o metodă uşoară" şi credea că va fi gata de plecare după câteva săptămâni. Dar intenţiona ca înainte de a pleca s-o ceară în căsătorie pe Jakobe şi hotărî să-şi pună planul în aplicare în ziua de 3 septembrie, care cădea într-o duminică. Croitorul îi făgăduise să-i termine până atunci unul dintre costumele noi, croite după moda englezească, adică mai largi, pentru că Jakobe spusese o dată, de faţă cu el şi parcă dinadins, că preferă această croială celei franţuzeşti. La început se gândise să aştepte apariţia broşurii şi a recenziilor din ziare. Dar fu cuprins de nerăbdare şi vru să pună capăt neliniştii şi încordării care-l încleştau în aşteptarea răspunsului ce avea să-l dea Jakobe la cererea lui în căsătorie. Ajunse să nu mai poată dormi noaptea. Toată liniştea lui atârna de zarul acesta, pe care se pregătea să-l arunce, şi când într-o zi se întâlni la cafenea cu locotenentul Hansen-Iversen, care-i anunţă, din sursă sigură, că logodna Jakobei cu Eybert era un fapt stabilit, Per roşi până-n vârful urechilor.

În ziua hotărâtă – era o zi luminoasă, cu soare mult, şi prin gări lumea mişuna ca furnicile – Per porni de acasă de dimineaţă, sperând să găsească un prilej de a vorbi cu Jakobe între patru ochi înainte de sosirea numeroşilor musafiri de duminică.

Din capul locului îşi dădu seama că n-avusese noroc şi alesese o zi foarte nepotrivită. Ajunse la „Skovbakken" pe la ora 2 şi găsi casa plină de străini. Era ziua de naştere a Rosaliei, una dintre surorile Salomon, a treia ca vârstă, care împlinea 15 ani. Rude de sex feminin şi o ceată de fete tinere, prietenele sărbătoritei, se adăugau altor cunoscuţi veniţi să-şi prezinte urările. Printre cei din urmă se afla şi Balling, lipitoare literară, care, după ce-şi încercase în zadar norocul pe lângă Nanny, se fixase acum la Rosalia, dornic să împartă cu ea gloria literară la care se

aştepta.

Printre musafiri se afla un bărbat pe care Per îl întâlnise şi altă dată în casa Salomon. Era Israel, un profesor între două vârste dintre cei plătiţi cu ora, burlac şi înrudit cu Philip Salomon, un om mic de stat, stângaci, prost îmbrăcat, cu mişcări timide şi nervoase. Îşi ţinea totdeauna mâinile vârâte în mânecile hainei şi-şi sucea când într-o parte, când într-alta capul aproape chel şi gâtul lung de pasăre, de parcă i-ar fi fost veşnic frică să nu stea în calea cuiva. Cine nu-l auzea vorbind (şi de obicei prefera să tacă şi să asculte ce spun alţii) n-ar fi crezut că are în faţă pe Aron Israel, care se bucura în anumite cercuri de o faimă egală aproape cu a doctorului Nathan însuşi. Era un erudit tăcut, cu vaste cunoştinţe în cele mai variate domenii. Totuşi, când i se pomenea numele, nimeni nu se gândea în primul rând la cultura lui. Însuşirea lui cea mai preţioasă era o dezinteresare excepţională, o lepădare de sine cu adevărat sublimă, aşa cum se întâlneşte uneori la evrei. În zadar i se oferiseră posturi de mare cinste la universitate. Israel refuzase până şi un loc de suplinitor, de teamă să nu ia locul cuiva. Avea oarecare avere, dar trăia extrem de modest şi de retras, dăruind pe ascuns sume mari de bani multor studenţi săraci care voiau să înveţe. Locuia împreună cu două surori mai vârstnice, necăsătorite ca şi el, într-o locuinţă veche de pe Svaertegade, şi odăiţa lui scundă, cu pereţii acoperiţi de rafturi cu cărţi din tavan până-n podea, era un loc de întâlnire pentru foştii lui elevi şi alţi tineri discipoli care-i cereau sfatul, împrumutau cărţi şi abuzau fără niciun scrupul de bunăvoinţa lui.

Totuşi, Israel nu dădea dovadă de o prea mare originalitate nici ca om de ştiinţă, nici ca pedagog. Numai cei care apreciau oamenii după caracter erau în stare să-l compare cu firea de revoluţionar a doctorului Nathan. Israel îl preţuia mult pe omul acesta, despre care se vorbea atâta, şi intervenea adesea cu pasiune pentru a-i lua apărarea. Căci poziţia doctorului Nathan era criticată

adesea cu josnicie până şi în cercurile evreieşti, uneori din teamă, alteori din invidie, şi în părerile lor oamenii se legau de micile slăbiciuni – comice, desigur, care pot fi remarcate atât de des la o mare personalitate – după cum bufonii care duc trena mantiei regeşti sună din clopoţei.

Per fusese dezamăgit de înfăţişarea umilă a domnului Israel. De altfel, cum îi era cu neputinţă să-şi dea seama cât de preţios e acest om, se purtase totdeauna cu mult dispreţ faţă de el, ceea ce nu-l împiedicase pe acesta să-i arate înţelegere şi să-l asculte cu atenţie ori de câte ori, după masă, limba lui Per se dezlega şi începea să-şi dezvolte, în obişnuitele fraze pompoase, ce păreau rostite de un conferenţiar, planurile de viitor.

Aşa cum mai procedase şi altă dată, puţin după intrarea lui Per în odaie, Aron Israel se apropie binişor de el şi se interesă de lucrările sale.

Jakobe nu apăruse încă. Rămăsese în camera ei şi nu se arătă decât abia după plecarea celor mai mulţi dintre oaspeţi. Nu voise să înfrunte priviri iscoditoare, sau poate chiar întrebări indiscrete din partea celor care aşteptau logodna ei cu Eybert, cu atât mai mult cu cât cuvântul hotărâtor nu fusese încă rostit. Ea singură îl împiedicase pe Eybert să-i pună întrebarea decisivă. Dorea să amâne hotărârea până după plecarea lui Per, fiindcă trebuise să recunoască, spre ruşinea ei, că băiatul acesta o preocupa de la o vreme mai mult decât se cuvenea în clipa în care era pe cale să se dăruiască altuia. În ultimele nopţi de insomnie fusese nevoită să facă un efort ca să şi-l gonească din minte. Totuşi, Jakobe era convinsă că, îndată după plecarea lui, stăpânirea umilitoare pe care o pusese asupra închipuirii ei va lua sfârşit. Când îl văzu în haine noi, se dădu involuntar la o parte. Căutătura pătrunzătoare, încordată, cercetătoare cu care o privi o făcu numaidecât să presimtă pentru ce venise. îl ocoli, deci, la început, dar când îşi dădu seama că nu va putea evita cererea lui, şi cum dorea şi ea să pună capăt acestei tensiuni insuportabile, îşi spuse că era mai bine să grăbească

deznodământul decât să-l amâne.

În consecinţă, Jakobe coborî singură în grădină şi începu să se plimbe pe o potecă de lângă casă, sigură fiind că Per o va căuta şi vor avea prilejul cel mai bun să stea de vorbă fără martori. Aşa s-a şi întâmplat. Peste puţin, auzi paşi grăbiţi pe una din potecile lăturalnice. În clipa aceea fata simţi că o cuprinde ameţeala. Se opri, vrând parcă să se refugieze îndărătul unui vas mare de piatră, cocoţat pe un soclu acoperit de iederă; îi tremurau mâinile şi, pe măsură ce paşii se apropiau, inima îi zvâcnea tot mai violent, astfel că petele de umbră pe care soarele le arunca pe pietriş îi jucau în faţa ochilor. Deodată îl auzi foarte aproape, chiar îndărătul ei, şi atunci se întoarse brusc spre el.

— Ce vrei de la mine? întrebă ea, aproape strigând, ca şi când nu s-ar fi aşteptat să-l vadă. De ce mă urmăreşti?

Per se descoperi respectuos şi-i ceru voie să stea o clipă de vorbă cu ea.

— Arătaţi foarte obosită, domnişoară! N-ar fi mai bine să luaţi loc?

Şi făcu semn spre banca de la picioarele vasului de piatră, cu speteaza îndreptată spre soclul vasului.

Jakobe, care, în adevăr, abia se mai ţinea pe picioare, trebui să se aşeze.

Per se aşeză şi el, plin de respect, la oarecare depărtare. După două minute îi ceru mâna.

Îi spuse ceea ce ştia că trebuie să se spună într-o astfel de împrejurare, apoi adăugă:

— Vă rog să fiţi sigură de un lucru, domnişoară: nu v-aş fi spus nimic din ce-aţi auzit dacă mi-ar fi fost posibil să tac. Să nu credeţi că e vorba de o dragoste trecătoare, de vacanţă… lucru pe care vi l-aţi putea închipui dat fiind că nu e mult de când am avut fericirea să vă cunosc. Dar, oricât ar fi de scurt acest răstimp, a însemnat pentru mine foarte mult şi în multe privinţe. V-am spus adineauri că, din ziua când am păşit pentru întâia oară pragul casei

părinţilor dumneavoastră şi v-am văzut, pentru mine a început o viaţă nouă. Domnişoară Jakobe! Se spune despre mine că nu sunt lipsit de calităţi, şi lucrul acesta îl cred şi eu! îmi închipui chiar că ţara are mare nevoie de un om ca mine. Dar simt totodată că fără dumneavoastră nu voi putea niciodată să ating cu adevărat ţelul ce mi-am ales… Sunt perfect conştient că şi până acum aţi avut o influenţă hotărâtoare asupra formării mele. Răspunsul pe care mi-l veţi da e decisiv nu numai pentru fericirea mea personală, ci pentru tot viitorul, pentru toată bunăstarea mea.

Jakobe îl lăsă să spună tot ce avea de spus. Nu fusese în stare să-l întrerupă şi trebuia să recunoască în sinea ei că tăcuse fiindcă simţise nevoia greu de mărturisit de a asculta cuvinte de dragoste. De altfel, mai era în glasul lui ceva care o făcuse să se simtă slabă. Glasul acesta puternic, bărbătesc, o copleşea, o amorţea. Deşi Per fusese destul de imprudent rostind ultima frază şi vorbise mai deschis decât ar fi crezut, Jakobe nu băgă de seamă că, de fapt, tânărul se gândea mai mult la sine decât la ea. Neliniştit de tăcerea şi de chipul ei întunecat, Per continuă:

— Îmi dau foarte bine seama cât de îndrăzneţ sunt vorbindu-vă astfel. Dumneavoastră sunteţi o femeie râvnită, frumoasă, inteligentă, bogată, eu nu sunt decât un biet inginer obscur, care nu vă poate oferi deocamdată nimic în afara nădejdilor lui de viitor. Nici nu vă cer un răspuns definitiv. Vă rog numai să-mi daţi o rază de speranţă, o făgăduială cât de vagă, cu care să pot pleca în lume. Domnişoară Jakobe, aveţi încredere în mine! Sunt gata la orice… sunt gata de orice faptă care mi-ar ajuta să obţin consimţământul dumneavoastră.

Per îşi pregătise în cele mai mici amănunte prima parte a cuvântării, dar ultimele cuvinte le rostise la întâmplare, constrâns de tăcerea prelungită a fetei, care-i smulsese mărturisiri complete. Acum, însă, nu mai ştia nici el ce să spună. Se înclină doar în faţa ei, ca şi cum ar fi vrut să-i spună că e pregătit să-şi primească sentinţa. În

cele din urmă, Jakobe se reculese şi zise:

— Mai întâi trebuie să-ţi mulţumesc pentru părerea bună pe care o ai despre mine. Sunt sigură, însă, că acorzi prea multă valoare sentimentelor ce-mi porţi. În orice caz – continuă ea repede, tăindu-i vorba, fiindcă Per încercase să tăgăduiască – n-are niciun rost să mai vorbim despre astea, fiindcă, trebuie să-ţi spun, sunt logodită.

— Va să zică, aşa stau lucrurile… Cu Eybert, nu-i aşa?

— N-ai dreptul să-mi pui această întrebare, răspunse ea, apoi se ridică de pe bancă şi plecă.

Per rămase locului ca paralizat şi o urmări cu o privire rătăcită.

Doamna Salomon şedea pe terasă cu surorile lui Aron Israel, două fete mărunte, grase şi vesele, cu înfăţişare tipică de burgheze; când Jakobe trecu pe lângă ele, o strigară, dar fata se prefăcu a nu fi auzit şi urcă la ea în odaie. Îndată ce închise uşa, îşi scoase o mănuşă şi-şi apăsă obrazul cu dosul palmei, ca să vadă dacă arde. Pieptul i se zbătea şi genunchii îi tremurau. Cum i se întâmplase asta?! Se simţea ca un om scăpat cu bine dintr-o primejdie de moarte. Cu o mişcare grăbită şi nestăpânită îşi scoase cealaltă mănuşă şi pălăria, pe care le zvârli pe pat, parcă s-ar fi descotorosit de ceva murdar. Apoi se prăbuşi extenuată în jilţul ei.

Bine că totul se isprăvise şi că de-aci înainte n-avea să-l mai vadă. Ţinea ochii închişi şi-şi apăsa pieptul cu mâna. Ce nebuneşte îi bătea inima şi ce bine cunoştea bătăile astea! Câte ceasuri furtunoase, câtă fericire amestecată cu suferinţă cunoscuse inima asta!

Încercă să-şi analizeze, ruşinată, tulburarea în faţa acelui străin care-i displăcea, dar amintirile o tulburară şi mai mult. Vru să alunge chipul lui Per şi se întoarse spre umbrele trecutului, lăsându-le să i se perinde în amintire, retrăind toate sentimentele pătimaşe pe care le încercase de la vârsta de 13 ani, când simţise pentru prima oară, copilă încă, plăcerea aceea dureroasă în stânga pieptului, şi până la ultima dezamăgire, care-i zăvorâse inima, aşa

cum se strânge pumn o mână respinsă.

Auzi gongul anunţând ora mesei. Sări în sus şi se uită la ceas. Da, trecuseră aproape două ore. Şi Eybert, care o aştepta, cu siguranţă, jos! îşi duse mâna la frunte şi se linişti, în acest timp nu se gândise la el nicio clipă!

Musafirii de dimineaţă plecaseră de mult. Rămăseseră numai câteva prietene ale sărbătoritei, Balling şi Aron Israel, cu surorile lui. Balling se învârtea cu chica lui zburlită de leu în jurul Rosaliei, care ţopăia veselă în mijlocul camerei, la braţul lui Philip Salomon, gata să se ducă la masă şi să se aşeze la locul de onoare, alături de taică-său. Eybert tocmai sosise. Per se afla în celălalt capăt al odăii şi părea că stă de vorbă foarte liniştit cu Ivan.

Când dădu cu ochii de el, Jakobe fu cuprinsă de o amărăciune violentă. Îşi zise însă că rămăsese, poate, din dorinţa de a nu trezi bănuieli printr-o dispariţie neaşteptată, care ar fi dat prilej de bârfeală. Oricât de penibil i-ar fi fost să se

14* 211

aiie în acelaşi loc cu ei, în adâncul sufletului îi era recunoscătoare pentru tactul de care dăduse dovadă.

Când se aşezară la masă, avu grijă să fie cât mai departe de el şi se sili să se poarte ca şi când nici n-ar fi fost de faţă. Observă totuşi că, împotriva obiceiului, Per nici nu se atinse de carafele cu vin. Îşi umplu în repetate rânduri şi în mod ostentativ paharul cu apă, în care turnă câteva picături de vin numai ca să-i dea culoare. În cele din urmă, Jakobe se convinse că proceda astfel cu premeditare, că plănuia ceva şi voia să se apere dinainte de bănuiala că ar fi fost ameţit de băutură. O cuprinse dintr-odată o teamă sălbatică… Ce-şi pusese în gând nebunul ăsta?

Masa luă totuşi sfârşit fără să se fi întâmplat ceva, şi oaspeţii se răspândiră prin grădină; fetele îşi aprinseră ţigarete, şi domnii începură să fumeze ţigări mari de foi, de culoare închisă, cu portretul lui Bismarck. Doamna Salomon, Eybert, Aron Israel şi surorile sale se retraseră

într-un pavilion de lemn, unde gazda în persoană le servi cafeaua. Jakobe îi urmă, când, pe neaşteptate, silueta înaltă a lui Per se ivi în prag, acoperind intrarea. Era senin şi zâmbitor, dar atitudinea lui vădea o notă de sfidare.

— Iartă-mă, domnule Sidenius, spuse doamna Salomon, care în ultima vreme avusese o purtare foarte fermă faţă de acest prieten enervant al fiului ei. Aici nu se fumează. Ivan trebuie să fie jos, pe ţărm. O să vă trimitem îndată cafeaua acolo.

Per se trase tăcut înapoi, şi Jakobe aruncă o privire mirată maică-sii. Deşi îi era recunoscătoare că-l îndepărtase, se simţea puţin jignită de tonul cu care îi vorbise. Oare doamna Salomon bănuia ceva? Ar fi fost posibil, maică-sa avea o privire ageră. De altfel, Jakobe era hotărâtă să le vorbească părinţilor despre cererea în căsătorie a lui Per dacă el n-ar fi dovedit că are tact şi ar fi continuat să le frecventeze casa. Era hotărâtă să evite cu orice preţ o nouă întâlnire cu el. Închise o clipă ochii şi-şi sprijini de bârnele pavilionului capul obosit, bucurându-se dinainte de liniştea pe care avea s-o recapete când va fi sigură că nu-l va mai vedea.

În clipa aceea auzi pe cineva pomenind numele lui Per. Aron Israel vorbea cu toată naivitatea despre articolul apărut cu două săptămâni înainte în *Falken* şi-şi manifesta entuziasmul faţă de „însemnătatea acestor planuri îndrăzneţe şi pline de fantezie pentru ţară şi pentru poporul danez”.

— De buna seamă, nu sunt încă în stare să afirm… să apreciez… să ştiu în ce măsură planurile acestea pot căpăta o realizare practică, spunea omuleţul acesta, care se bâlbâia şi se împleticea în vorbă. Domnul Sidenius e categoric de părere că, dată fiind aşezarea noastră geografică specială şi… cum să spun… resursele noastre naturale, până acum… nefolosite… sau… mai curând… neluate în seamă… avem condiţii deosebite pentru a deveni o ţară industrială importantă, mai ales în momentul când se vor perfecţiona aceste maşini moderne de care

vorbeşte… maşinile acelea pentru valuri, sau motoarele pentru vânt… sau nu mai ştiu cum le zice el. Şi cum vă spuneam, nu îndrăznesc să emit o părere despre latura tehnică a problemei, mi se pare însă foarte ispititoare ideea… de a transforma acele puteri ale naturii pe care până acum le-am privit ca pe nişte duşmani fiindcă ne distrugeau ţara… vântul de apus… mareele… mişcarea aerului în general… Să le transformi într-un adevărat izvor de bogăţie… o putere nesecătuită, care să facă din ţinuturile cele mai sărace ale ţării un adevărat eldorado! Toate acestea par aproape nişte minunăţii de basm!

Vorbele sale treziră oarecare nelinişte printre cei prezenţi. Eybert zâmbea cu o uşoară enervare. Doamna Salomon oferi un nou rând de cafele. Balling, care venise şi el în pavilion, îl privea pe Israel cu compătimire. Până şi cele două bătrâne domnişoare Israel aveau din ce în ce mai mult impresia că fratele lor se avântase pe un teren nesigur. Când sfârşi ce avea de spus, se lăsă o tăcere care se prelungi un timp.

Eybert consideră că era de datoria lui să înviореze atmosfera.

— Da, dragul meu, de făuritori de basme n-am prea dus lipsă în Danemarca.

— Bravo! răsună asemenea răgetului unui leu glasul lui Balling, a cărui cruzime se trezea îndată ce se aduceau laule cuiva.

Îmbărbătat de această aprobare, Eybert urmă:

— Din păcate, dorinţa de a zbura în văzduh ca gâştelesălbatice a fost totdeauna un cusur al poporului nostru, şi de bună seamă că patima asta ne-a costat scump, atât în domeniul comerţului, cât şi în politică. Nathan a scris odată în necrologul unui cunoscut al său, mort într-un accident, o fraz% care rămâne un adevăr veşnic: „În ţara asta oamenii se nasc, trăiesc, îmbătrânesc şi mor ca nişte visători”.

Aron Israel îşi ciuguli puţin barbişonul subţire, apoi spuse pe un ton de parc-ar fi vruţ să-şi ceară scuze;

— Da… dar n-o fi şi aici o superstiţie la mijloc? Vreau să spun… în general… oare strădaniile celor mai mulţi dintre tinerii noştri nu rămân mult prea aproape de pământ? în calitatea mea de dascăl, am prilejul să cunosc destul de bine tineretul, şi mă surprinde când văd cât de rar se întâmplă să-şi lase imaginaţia furată de lucruri situate în afara cadrului îngust al vieţii de toate zilele. În nouă cazuri din zece, visurile lor de viitor nu depăşesc un loc modest în societate, un post de primar, o carieră bănoasă de medic, sau o parohie plăcută, undeva la ţară. Tocmai de aceea mi se pare că e interesant, că e ispititor să întâlneşti un tânăr ca domnul Sidenius, care-şi fixează un ţel atât de înalt… atât de fantastic de vast, dacă vreţi…

— Nu vreau să mă cert cu dumneata de dragul unui cuvânt, îl întrerupse Eybert pe un ton cam tăios, în timp ce doamna Salomon oferea un nou rând de cafele, iar cele două domnişoare Israel încercau pe furiş, prin semne, să-l convingă pe fratele lor să nu continue. Am putea fi mai curând numiţi o naţie de visători decât un popor înzestrat cu imaginaţie fantasmagorică. Din păcate, rezultatul e, oricum, acelaşi.

Aceste cuvinte fură întărite de Balling, care făcu un extras din citatele folosite de obicei:

— Da, suntem o naţiune nebuloasă, minţile noastre sunt lipsite de luciditate şi voinţa noastră e slabă, spuse el fără să indice ghilimelele. În schimb, îşi roti cu putere ochii bovini.

Modest, Aron Israel aşteptă din nou câteva clipe ca să vadă dacă ceilalţi vor să mai spună ceva, apoi adăugă:

— E atât de reprobabil ca un tânăr să viseze? Vreau să spun… cei mai mari dintre oamenii noştri n-au fost valoroşi tocmai pentru că visurile lor au fost măreţe? Există un singur om pe lumea asta care să fi realizat o faptă măreaţă fără să fi visat mai întâi la ea? De fapt, realitatea este rodul imaginaţiei noastre şi…

— Ferească Domnul! exclamă Eybert râzând. E cu totul altceva când nu te mulţumeşti să visezi, şi treci la

fapte. Atunci…

— Totuşi, eu nu sunt sigur că-i chiar aşa. În orice caz, pentru o personalitate nu există deosebire esenţială de valori între aceste două lucruri. Vreau să spun… visul, ca şi dorinţa, ca şi speranţa, despre care am putea spune că sunt tatăl şi mama visului… nu conţine, deci, visul urme ale unei puteri magice, datorită căreia personalitatea depăşeşte hotarele fixate de naştere, de educaţie, de datini, de ereditate şi de alte împrejurări întâmplătoare… reuşind astfel într-un fel… în aparenţă, cel puţin… să dărâme barierele ridicate de natură? Chiar dacă domnul Sidenius, de pildă, n-ar izbuti să-şi realizeze fanteziile sale temerare… ceea ce e, fără îndoială, foarte probabil… ele pot avea, totuşi, cea mai mare importanţă pentru dezvoltarea personalităţii sale… ceea ce… din punct de vedere ideal… trebuie să recunoaştem că e important.

— Scuzaţi, domnilor! îl întrerupse cu oarecare nervozitate doamna Salomon, care observase privirea încordată a Jakobei în timp ce-l asculta pe Israel. Să nu mi-o luaţi în nume de rău, dar era vorba să facem o plimbare. Trăsura aşteaptă la scară şi-l aud pe soţul meu pocnind din bici.

Aron Israel se fâstâci, toată lumea se ridică imediat şi porni. Jakobe porni şi ea, dar fiindcă mergea încet, rămase în urmă. După ce urcă scara largă de marmură şi ajunse pe terasa din faţa vilei, se opri o clipă, cu mâna pe balustradă, şi privi îngândurată spre largul mării. Brecul aştepta în faţa scării de la intrare, iar Philip Salomon se cocoţase pe capră, având lângă el doi copii dintre cei mijlocii. Până la urmă, Rosalia şi prietenele ei preferară să rămână acasă şi să joace crochet, ceea ce-l hotărî pe Balling să facă la fel. Aron Israel şi unchiul Heinrich se scuzară şi ei că nu îndrăzneau să înfrunte răcoarea serii. Salomon întrebă unde e Nanny, dar nimeni nu putu s-o găsească; plecase îndată după prânz, fiindcă avea întâlnire cu Dyhring la gară. În felul acesta era loc destul şi pentru Per şi pentru Ivan în trăsură, ceea ce nu-i venea de loc la socoteală

doamnei Salomon. Până în ultima clipă încercă să scape de ei, îndemnându-i să urmeze exemplul lui Balling şi să se arate curtenitori faţă de fete, dar Per se făcu a nu auzi şi se aşeză cu toată greutatea pe o latură a brecului.

Soarele era în amurg şi cerul arunca o lumină roşiatică asupra pădurii. Nu se simţea nicio adiere de vânt. Făcură o bucată de drum de-a lungul malului mării, apoi cârmiră spre întunericul pădurii, unde Philip Salomon lăsă caii să meargă la pas pe aleea nisipoasă.

În trăsură conversaţia era foarte însufleţită. Mai ales Eybert era plin de vervă, în schimb Per nu scoase o vorbă. Şedea nemişcat şi ţeapăn, numai privirea îi rătăcea neliniştită, şi obrajii îşi schimbau mereu culoarea. Din clipa aceea a dimineţii când Jakobe îl părăsise în grădină şi după ce primul şoc pe care i-l dăduse răspunsul ei slăbi, îşi repeta mereu în sine: „Încă nu mă dau bătut”. Îşi clădise prea multe planuri pe această speranţă ca să poată renunţa atât de uşor la ele. I se părea că însăşi temelia întregii lui vieţi se va prăbuşi dacă norocul îl părăsea. Şi, totuşi, grija pentru viitorul lui trecu din ce în ce mai mult pe planul al doilea în cursul zilei şi nu rămase decât durerea şi dezamăgirea provocată de gândul că Jakobe nu-l iubea. Nu-şi dăduse seama până atunci că femeia aceasta însemna atât de mult pentru el. Deşi recunoştea că nu era o frumuseţe în adevăratul înţeles al cuvântului, gândul că aparţine altuia îi era insuportabil. Egoismul şi vanitatea rănită îl aţâţaseră în cursul ultimelor ore, încât ajunsese să-şi închipuie că o iubea cu adevărat. Pentru întâia oară în viaţă i se părea că înţelege ce înseamnă să adori. Aşa cum o vedea în clipa aceea în faţa lui, cu chipul prelung şi palid încadrat de bucle negre, pe fundalul alcătuit de cerul purpuriu al amurgului şi de trunchiurile negre, solemne ale arborilor, îşi spuse că e o fiinţă sfântă şi simţi că-şi iese din fire la gândul că un individ ca Eybert, sau un altul, un domn oarecare, va pângări femeia asta frumoasă şi mândră, că nu el, ci un alt bărbat avea să aprindă flacăra voluptăţii pământeşti în privirea sibilină a acestor doi ochi

adânci şi negri ca tăciunele. Dar asta nu avea să se întâmple! Strângând din dinţi, îşi repeta în sine că nu vrea să se dea bătut. Era timpul să pună la încercare lozinca lui, care suna: „Vreau”. Să învingă, ori să moară! De fapt, nu ştia încă ce putea să facă pentru a o constrânge pe Jakobe să-l prefere. Voia ca întâmplarea să hotărască, şi se lăsa orbeşte în voia inspiraţiei de moment.

Înfrânt, îi rămânea totuşi o consolare: în timpul prânzului, ca şi acum, în trăsură, i se păruse că desluşeşte în purtarea Jakobei oarecare indiferenţă faţă de amabilităţile domnului Eybert; s-ar fi zis chiar uneori că se stăpâneşte ca să nu-şi piardă răbdarea la auzul tonului destul de familiar cu care acesta îşi îngăduia să-i vorbească. Per mai observă ceva. La marginea pădurii, lângă o barieră roşie, care se deschise ca să le facă drum, o femeie sărmană vindea flori; Eybert cumpără un buchet şi-l oferi fetei cu un compliment galant. Ea îl primi, fără să-i mulţumească însă, şi Per observă că-l ţine tot timpul în poală, fără să-l privească o singură dată.

Între timp ajunseră la Raadvad şi ieşiră din pădure. Merseră un timp pe şoseaua spre Lundtofte, apoi Philip Salomon apuca la stânga pe un drum lăturalnic şi porni spre casă prin câmpia „Ermitajului”.

Se înserase. Prin şanţuri şi pe deasupra micilor iazuri plutea o ceaţă albă. Pretutindeni era linişte. Pe întinsul nesfârşit al câmpiei nu se auzea decât o melodie cântată pe mai multe voci de un grup care trecea prin pădure undeva, departe.

Caii începură să fornăie, şi doamnele îşi adunară şalurile mai strâns în jurul trupului. Conversaţia, care lâncezise o clipă, se însufleţi din nou când trăsura trecu pe lângă o cireada de cerbi, care păşteau la marginea drumului. Bătrânele domnişoare Israel profitară de prilej ca să povestească despre un student suedez de la Lund care făcuse prinsoare să alerge după o ceată de cerbi şi să prindă un anumit animal. După un ceas de goană nebună prin pădure, tânărul se prăbuşise mort, cu inima plesnită.

— Credeţi că povestea asta e adevărată, doamnelor? întrebă Eybert zâmbind. Îmi aduc aminte că am auzit-o când eram copil, dar mărturisesc că nici atunci n-am crezut că aşa s-au petrecut lucrurile.

Domnişoarele Israel îl asigurară într-un glas că povestea era adevărată. O citiseră amândouă pe atunci în ziarul *Dagen*.

— Cu tot respectul ce vă port, eu continui să mă îndoiesc, le necăji Eybert. Nici chiar un suedez trăsnit n-ar fi putut lua o hotărâre atât de nebunească şi, în orice caz ar fi alergat o bucată de vreme, după care i-ar fi venit mintea la cap, înainte ca inima să-i plesnească.

Per, care se simţise vizat personal de această povestire, consideră că ultimele cuvinte ale lui Eybert aveau sensul unei mănuşi aruncate, aşa că începu să vorbească:

— Găsesc că povestirea e foarte verosimilă, spuse el.

Cuvintele stârniră oarecare surprindere, dată fiind tăcerea lui prelungită de până atunci şi tonul de sfidare cu care le rostise.

— Va să zică, eşti şi dumneata de partea celor care cred, domnule Sidenius, spuse Eybert.

— După mine, răspunse Per, un om care are câtuşi de puţină stimă faţă de el însuşi, duce totdeauna la bun sfârşit ceea ce şi-a pus în gând să facă, oricât de scump l-ar costa!

Spunând aceste ultime cuvinte, căută cu privirea ochii Jákobéi, care şi-i întoarse imediat în altă direcţie.

Parc, rezervaţie naturali pentru cerbi, capre etc.

— Vorbele dumitale sună foarte frumos şi mai ales foarte bărbăteşte, răspunse Eybert, privind zâmbitor spre femei. Nu putem tăgădui, totuşi, că natura e neîndurătoare şi a ridicat limite pe care e nevoită să le respecte şi voinţa cea mai dârză. Bunul Dumnezeu i-a înzestrat pe cerbi, animale graţioase şi gustoase în acelaşi timp, cu patru picioare lungi, bune de fugă, pe când noi, oamenii, trebuie să ne mulţumim cu o pereche de bulumaci, care, incontestabil, se potrivesc mai bine unui mers mai domol.

— În cazul de faţă nu-i vorba numai de viteză, ci de stăruinţă, calitate căreia i se datorează realizarea tuturor minunilor vremii noastre. Aşa cum spune o zicală, domnule fabricant, „cine râde la urmă râde mai bine”!

Eybert ridică din sprâncene; începuse să priceapă ameninţarea ce se ascundea îndărătul acestor vorbe. Se întoarse, cu o privire plină de compătimire, şi nu răspunse.

— De altfel, reluă el, adresându-se din nou doamnelor, îmi amintesc acum că şi mie mi-a fost dat în tinereţe să fiu martorul unei întâmplări care aminteşte oarecum de povestea studentului suedez, cu toate că sfârşitul e mult mai puţin tragic. Îmi aduc aminte că mă întorceam cu câţiva prieteni dintr-o plimbare prin pădure. Închiriasem o trăsură la Klampenborg, ca să ne ducă acasă de-a lungul Strandvejului, şi unul dintre prietenii mei propuse o prinsoare. Voia să alerge ultima jumătate de milă şi s-a angajat să ajungă la Copenhaga odată cu noi, oricât de repede am fi mânat caii. Bineînţeles că am primit rămăşagul, şi când am ajuns la Konstantia, omul s-a dat jos din trăsură şi a început să alerge. Aveam o pereche de cai cu nişte picioare ţepene, aşa că întrecerea în sine nu era chiar nebunească. Dar chiar după cinci minute de alergare, prietenul meu gâfâia de parc-ar fi avut nişte foale în piept, şi după alte cinci minute se opri, declarând cu solemnitate că nu mai voia să alerge pentru că-i era milă de cai. După care, foarte mişcat de propria lui mărinimie şi făcând diferite consideraţiuni privitoare la imoralitatea maltratării fiinţelor necuvântătoare, se urcă iar în trăsură.

Povestea lui Eybert avu succes. Cucoanele bătrâne izbucniră în râs, iar Philip Salomon se întoarse pe capră şi spuse:

— Dacă omul acesta mai e în viaţă, în calitatea mea de membru în consiliul de conducere al Societăţii pentru protecţia animalelor, sunt gata să-l propun pentru o diplomă de onoare.

Per simţea că-l trec sudori reci de furie; cu toate că Jakobe nu împărtăşise veselia celorlalţi, succesul rivalului

său îl făcea să sufere şi se frământa întrebându-se cum să se răzbune.

După ce râsetele bătrânelor domnişoare Israel conteniră, Per spuse:

— Domnule fabricant, vă compătimesc că aţi pierdut la o vârstă atât de tânără încrederea în puterea voinţei. Îngăduiţi-mi să vă întreb dacă ar avea sorţi de izbândă cineva care ar dori să v-o redea însărcinându-se să infirme spusele prietenului dumneavoastră din tinereţe?

Eybert ridică din nou sprâncenele lui blonde.

— Ce aţi spus? N-am înţeles.

— V-am întrebat dacă v-aţi recăpăta încrederea în puterea voinţei văzând că cineva infirmă cuvintele prietenului dumneavoastră din tinereţe. Pentru că mi-aş asuma eu această sarcină, şi cu multă plăcere. Ba chiar m-aş executa imediat, pe loc.

Fără să mai aştepte un răspuns, Per sări peste marginea brecului şi începu să alerge alături.

Philip Salomon opri caii şi zise cu glas destul de hotărât:

— Domnule Sidenius, vă rog să vă urcaţi în trăsură.

Dar Per strigă vesel:

— Domnule Salomon, vă asigur că e pur şi simplu o binefacere să-ţi mai dezmorţeşti puţin picioarele. Şi apoi gândiţi-vă ce mult înseamnă ceea ce fac eu acum! Nimeni nu poate să prevadă ce urmări ar avea pentru Dumnezeu, pentru ţară şi pentru rege faptul că deputatul de Holbaek şi-ar recăpăta încrederea în puterea voinţei! Cât priveşte inima mea, nu vă faceţi niciun fel de griji, va rezista i

— Oricum, domnule Sidenius, spuse Philip Salomon pe un ton aproape poruncitor, nu vă pot îngădui să alergaţi aşa pe lângă trăsură!

— Aveţi dreptate. De fapt, e mai bine s-o iau înainte!

Şi înfundându-şi pălăria în cap, Per porni într-o goană nebună. Deşi Philip Salomon dăduse numaidecât bice cailor, ca să-l ajungă din urmă, după câteva minute se făcu nevăzut, dispăruse în ceaţă.

— Asta-i prea de tot l mormăi Philip Salomon, roşu ca racul de supărare, şi mai dădu o dată bice cailor.

Doamna Salomon interveni zicând:

— Cred că nu-i nevoie să oboseşti caii. Probabil că domnul Sidenius nu s-a simţit bine în mijlocul nostru şi a căutat în felul său un pretext să ne părăsească. De altfel, dacă o ia direct prin pădure, ajunge numaidecât la gară.

Explicaţia părea destul de firească, fiindcă Per rămânea invizibil, deşi caii înaintau cu aceeaşi viteză. Pe de altă parte, era cu neputinţă s-o fi apucat pe un drum ocolit, fiindcă păstrau mereu direcţia casei, şi gardul care înconjura parcul „Dyrehaven" excludea posibilitatea unei alte căi.

Purtarea lui Per le uimise pe domnişoarele Israel, care nu se putură stăpâni să strecoare la urechea doamnei Salomon o remarcă privitoare la proasta-creştere de care dădea dovadă. Până şi Ivan găsi că ieşirea lui Per era foarte nepotrivită, iar Eybert îşi îngădui să zâmbească şi să comenteze cu oarecare îndrăzneală cauza posibilă a „dispariţiei" lui subite.

Jakobe privea în tăcere luna, roşie ca sângele, care răsărea în clipa aceea deasupra coastei suedeze. S-ar fi zis că tot ceea ce se petrecuse în jurul ei nu-i făcuse nicio impresie. Totuşi, se simţea înjosită şi, în acelaşi timp, avea o ciudată senzaţie de uşurare, care o făcea să-şi stăpânească greu râsul. Cu toate că purtarea lui Per o amărâse, după ce-şi dădu însă seama că avea sensul realizării premeditate a unui plan, fu mişcată în sinea ei de această răbufnire nestăvilită a patimii unui bărbat. Şi, iată, „forţa naturii" se descărcase acum sub forma unei pozne prosteşti de copil!

Între timp ajunseseră la Springforbi şi cotiră din nou pe şoseaua care mergea de-a lungul coastei. Aici, în vecinătatea mării, aerul era mai proaspăt. Ceaţa se risipise, roiuri uriaşe de ţânţari bâzâiau pe lângă capetele cailor. Ajunseseră aproape de casă, când Philip Salomon opri brusc trăsura.

— Ce să fie asta? Femeia aceea, care vine spre noi, nu e Louise? Să ştii că s-a întâmplat ceva.

În adevăr, o slujnică a casei Salomon venea în fugă spre ei pe şosea. Philip Salomon îi strigă de departe:

— Ce este? S-a întâmplat ceva?

— Da, s-a întâmplat… s-a întâmplat… bâigui fata gâfâind. E vorba de domnul Sidenius.

— A ajuns acasă? întrebară într-un glas trei-patru voci.

— Da, şi i s-a întâmplat ceva. M-au trimis repede după doctor.

— Doamne, dar ce-a păţit? întrebă Ivan, palid ca ceară.

— Nu ştiu… domnul Sidenius a leşinat. Domnul Dyhring i-a dat câteva picături din ale domnişoarei, dar nu cred că s-a trezit.

Philip Salomon tăcu, îşi muşcă buzele groase de negru şi pocni din bici peste capetele cailor. Pălise şi el. Toţi erau tăcuţi şi palizi, în timp ce trăsura porni spre casă cu iuţeala vântului.

În drum fură întâmpinaţi de un grup de fete speriate. Şi când opriră în faţa peronului, fură primiţi de Aron Israel, de Balling şi de Nanny. O clipă după aceea se ivi şi Dyhring, urmat de Per în persoană. Faţa îi era încă palidă şi cămaşa desfăcută la piept, dar zâmbetul lui larg era menit să arate tuturor că e vesel şi mulţumit.

— Aţi văzut, domnule fabricant, că m-am ţinut de cuvânt? strigă el cu glas triumfător, mai înainte chiar ca trăsura să se fi oprit.

— Aţi pus rămăşag? izbucniră fetele într-un glas, strângându-se în jurul trăsurii.

— Şi care era rămăşagul, dacă-mi daţi voie să întreb? spuse Nanny, care rămăsese deoparte pe ultima treaptă a scării, în timp ce ochii ei iscoditori se plimbau de la Eybert la Jakobe şi înapoi cu o privire bănuitoare.

Ivan sări numaidecât din trăsură cu o figură îngrijorată şi-l apucă pe Per de braţ.

— Dumnezeule! spuse el. Ţi-a fost rău, Sidenius?

— Aş! N-am avut nimic, numai puţină ameţeală. Am făcut o prostie, văd că nu trebuia să mă grăbesc atât.

Ceilalţi coborâră şi ei în tăcere din trăsură. Philip Salomon se mulţumi să-i spună grăjdarului, în timp ce-i arunca hăţurile cu un aer supărat:

— Spuneţi-i lui Kristian să dea fuga după Louise. Am întâlnit-o pe drum. Să-i spună să nu-l mai deranjeze pe doctor.

Câteva minute după aceea toată lumea se afla adunată în sala de intrare, cufundată în semiobscuritate. Tinerii discutau evenimentul cu glas tare şi cu veselia irezistibilă care de obicei urmează unei îngrijorări serioase. Ivan conducea conversaţia. Fusese cuprins brusc de o admiraţie nebună pentru fapta lui Per şi le ceru lui Nanny şi lui Dyhring să-i povestească de câteva ori cum se întorseseră din pădure, cum îl găsiseră pe treptele scării fără grai şi cum, puţin după aceea, leşinase în salon.

Eybert se oprise sub panoplie şi o ajuta pe Jakobe să-şi scoată haina. Cu mişcări nesigure, îi luă capa de blană de pe umerii care tremurau încă, în timp ce ochii lui o priveau bănuitori.

— Cred că m-a răzbit frigul pe drum, zise ea, ca să-şi explice tremurul nervos şi nestăpânit, apoi îndată urcă scara, îndreptându-se spre camera ei.

Deşi râdea şi vorbea tare, ca şi când nici nu s-ar fi gândit la ea, Per nu o pierduse o clipă din ochi. În starea indescriptibilă de agitaţie în care se afla, îşi jurase că va vorbi cu ea chiar în seara aceea şi chiar dacă ar fi trebuit să pătrundă în camera ei prin balconul din faţa ferestrei. În clipa aceea, dând cu ochii de buchetul lui Eybert, pe care Jakobe îl pusese pe pervazul geamului şi de care uitase apoi, Per îl înşfăcă, hotărât să profite imediat de acest prilej ca să se apropie de ea.

— Domnişoară Jakobe! Florile dumneavoastră! strigă el.

Urcă scara din câteva salturi, cu buchetul în mână,

dar nu ajunse până sus. Jakobe atinsese tocmai ultima treaptă, de unde întinse mâna după buchet, fără să se întoarcă şi fără să-i mulţumească măcar.

Dar în loc să i-l dea, Per o apucă strâns de mână şi, după ce se asigură că nu era nimeni pe culoar, deasupra lor, i-o sărută cu patimă. Jakobe se prăbuşi în genunchi, incapabilă să-şi retragă mâna. Dându-şi seama de asta, Per fu într-o clipă lângă ea şi o cuprinse în braţe.

— Mă iubeşti? şopti el. Nu-i aşa că mă iubeşti? Vrei să fii a mea?

Jakobe era extenuată. Strânsă în braţele lui, fu străbătută de un fior de voluptate şi, fără să vrea, îşi întinse mâinile spre mâinile lui.

— Vrei să fii a mea? repetă el. Vrei cu adevărat?

— Da, da… şopti ea, înnebunită de mirosul de sudoare pe care-l răspândea trupul lui Per, înfierbântat încă, şi-şi lăsă capul pe umărul lui.

— Am să vin iar mâine dimineaţă… o să vorbim mai pe îndelete…

O strânse iar în braţe, apoi coborî scara din câteva salturi, se alătură grupurilor din sală şi rămase în picioare în mijlocul celorlalţi.

Toată această scenă nu durase mai mult de o jumătate de minut. Din clipa în care fusese sigur de izbândă, Per îşi recăpătase cu desăvârşire stăpânirea de sine. Vorbea întruna, ca şi când nu s-ar fi întâmplat nimic, şi îi urmă pe ceilalţi oaspeţi în seră, unde se servea ceaiul.

Abia cu încetul se făcură simţite efectele încordării grozave la care fusese supus. Acum, când reuşise saltul acela mortal, aproape că nu mai înţelegea cum îndrăznise să-l încerce. Când se uita în urmă, i se făcea negru înaintea ochilor, iar dacă îşi arunca privirea spre viitor, îl cuprindea iar ameţeala. Mai că nu-i venea a crede că se întâmplase cu adevărat. Era cu putinţă ca de-aci înainte şi pentru totdeauna să fi scăpat de grijile materiale, era cu putinţă ca el. Per Sidenius, băiat sărac de pastor, să se înfrupte din averea unui milionar? Da, era adevărul

adevărat! Bagheta magică se afla în mâna lui! Lumea se deschidea în faţa sa în toată splendoarea ei de basm!

Deşi Per izbutise perfect să-şi ascundă agitaţia, unii dintre cei de faţă, şi mai ales cei vârstnici, simţiseră că acolo sus, pe scară, se întâmplase ceva decisiv. Absenţa Jakobei nu făcea decât să întărească presupunerea. De aceea atmosfera devenea din ce în ce mai apăsătoare, ajungând în cele din urmă de-a dreptul de nesuportat. Eybert, care se plimba tăcut încoace şi încolo, cu faţa palidă, cenuşie, se apropie de câteva ori de Per, neliniştindu-l. Numai Balling îşi păstrase totala lipsă de înţelegere şi vorbea cu glas ridicat despre literatură, în nădejdea că va fi rugat să amuze societatea citind ceva din lucrările sale.

În sfârşit, fata din casă apăru, aducând ştirea mult aşteptată că trăsura era la scară, şi toată lumea se ridică să plece. Numai Eybert, care nu se întorcea la Copenhaga, mai zăbovi puţin, în speranţa că Jakobe va coborî acum, după ce se făcuse linişte, dar după ce aşteptă zadarnic câteva minute, se ridică şi el şi-şi luă rămas bun.

Rămânând, în sfârşit, singură cu soţul ei, doamna Salomon întrebă:

— Ce ai de zis, Philip?

— Cred că ai dreptate, Lea. Nu mai merge aşa. Băiatul ăsta n-are pic de minte.

— Ţi-am spus-o de mult.

— Mâine am să vorbesc cu Ivan, neapărat. Trebuie să-l fac să înţeleagă că e cu neputinţă să-l mai primim în casă pe Sidenius!

— Mă tem să nu fie prea târziu! Te-ai uitat cu atenţie la Jakobe?

Îndată după plecarea trăsurii, Nanny urcă scara spre camera ei. Se furişă până la uşa Jakobei ca să asculte, nu auzi niciun zgomot, şi privind pe gaura cheii, văzu că lumina nu era aprinsă în odaie, de unde trase concluzia că soră-sa se culcase, şi se îndreptă dezamăgită spre camera ei.

Dar Jakobe nu se culcase. Deschisese uşa balconului şi stătea afară, în bătaia lunii, urmărind cu urechea zgomotul trăsurii care-l ducea pe Per. În ultima jumătate de ceas faţa ei îmbătrânise, trăsăturile se întunecaseră şi se urâţiseră. Rămase neclintită, ca o stană de piatră, în balcon până ce uruitul trăsurii se stinse cu desăvârşire în pădure. Apoi intră în odaie şi închise uşa după ea. Se plimbă de câteva ori încoace şi încolo, pe urmă se aşeză în şezlong, cu faţa ascunsă în palme.

Rămase mult timp aşa, ruşinată şi pradă celei mai adânci deznădejdi. Va să zică, acesta fusese sfârşitul! Aici ajunsese, după toată rezerva de până atunci, realizată cu atâta greutate. Visul ei de fată – ivirea unui erou care avea s-o iubească – se înfăptuia într-un fel atât de ruşinos, ca o caricatură.

Jakobe nu încerca să-şi ascundă sentimentele care o aruncaseră în braţele lui Per şi nu încerca nici să se amăgească, silindu-se să creadă că va fi în stare să se smulgă din rătăcirea simţurilor.

Îşi dădea perfect seama că era în puterea lui, şi faptul că se dăruise din slăbiciune – dacă ar fi fost nevoită să recunoască acest adevăr – ar fi sfârşit prin a o umili cu desăvârşire. Pentru ea nu mai exista scăpare, soarta ei era pecetluită. Cu toate că apropierea dintre ei nu durase decât un minut, totuşi se odihnise în braţele lui, buzele lor se apropiaseră, şi în timp ce Per o îmbrăţişa, fusese străbătută de un fior prevestitor al extazului iubirii. De pe acum era pe jumătate a lui.

Cineva bătu slab în uşă. Nanny o întredeschise şi-şi vârî capul în odaie.

— Scuză-mă, te rog! Stai şi visezi la lună?

— Ce doreşti?

— Scuză-mă… Te-am auzit şi mi-am dat seama că nu te-ai culcat încă. Poţi să-mi împrumuţi câteva ace de păr?

— Vezi dacă găseşti…

Nanny era în cămaşă de noapte. Lunecă pe podea cu paşi de pisică până la comoda soră-sii şi începu să caute

într-un sertar. Deodată se întoarse şi se aşează pe marginea sertarului pe jumătate tras. Lumina lunii cădea drept pe ea, străbătea prin ţesătura subţire a cămăşii de noapte şi-i desena formele.

Cu o mişcare insinuantă, îşi plecă înainte bustul şi rosti cu oarecare îngrijorare în glas:

— Pot să te întreb dacă… dacă e cazul să te felicit?

Jakobe se ghemui, străbătută de un fior.

— Ce vrei să spui?

— A, scuză-mă… Poate că deocamdată vrei să ţii secret. În cazul ăsta, să ştii că secretul nu-i chiar atât de bine păstrat.

— Secretul? Ce secret? Nu înţeleg o iotă din ce spui!

— Faci pe nevinovata! Ce lucruri importante ai discutat adineauri pe coridor cu domnul Sidenius?

La auzul acestui ultim cuvânt Jakobe simţi un fel de greaţă. „Sidenius! Ce nume!… Doamna Sidenius!”

— Şi prinsoarea aceea… continuă Nanny. Din capul locului mi s-a părut cam suspectă.

Jakobe se îndreptă din şale cu hotărâre.

— În definitiv, ai dreptate. Poţi să afli chiar în seara asta. Da, m-am logodit cu omul acela de care ai pomenit adineauri. Asta-i toată povestea, dacă te interesează!

Urmă o clipă de tăcere.

— Dacă mă interesează?… Tu ce părere ai? Fireşte, mă bucur pentru tine.

— Adevărat… te bucuri? întrebă Jakobe.

— Ce ciudată eşti! Şi de ce nu m-aş bucura?… A, da, acuma înţeleg. Poate vrei să spui că şi eu… îmi amintesc că m-ai tachinat o dată din cauza domnului Sidenius. Dar să nu-ţi faci niciun fel de grijă în privinţa asta. Nu tăgăduiesc că logodnicul tău mi-a fost totdeauna simpatic, totuşi cred că voi doi vă potriviţi mai bine.

Jakobe îşi privi cu atenţie sora.

— Ce te face să crezi asta?

— Voi sunteţi oameni mai deosebiţi, pe când eu, ştie toată lumea, sunt o biată fiinţă de rând, puţin cam

uşuratică, chiar tu mi-ai spus-o de atâtea ori. Ah, acum o să aibă lumea ce vorbi! Bietul Eybert…

Jakobe se ridică, nerăbdătoare.

— E târziu, Nanny, trebuie să-ţi fie frig. Eşti uşor îmbrăcată.

— Te deranjez? Vai de mine, atunci plec, bineînţeles. Uite, plec.

225

Mai rămase puţin, apoi, din nou cu un mers ciudat, se furişă în picioarele goale spre camera ei. Când ajunse la uşă, se mai întoarse o dată spre soră-sa şi spuse:

Jg – Per cel noroeoi

— Ce plicticoasă eşti / Niciodată nu izbuteşti să-mi spui ceva interesant. Mă bucuram că o să stau serios la taifas cu tine… de altfel, aş putea să profit de sfaturile unei surori mai mari şi cu experienţă pentru cazul că aş ajunge şi eu în situaţia groaznică de a fi nevoită să sărut pe cineva cu mustaţă.

— Scuză-mă, sunt obosită, spuse Jakobe şi începu să se dezbrace.

— Ce bine joci pe mironosiţa Nu încerca să mă faci să cred că ai să te culci. Sunt sigură că ai să-i scrii chiar în seara asta… că ai să-ţi verşi focul care-ţi frige inima pentru el în ceasurile de singurătate din noaptea asta. Ai să-ţi îmbrăţişezi iubitul în rândurile pe care le vei scrie cu cerneală de culoarea micşunelelor. Ai să-i trimiţi zeci de mii de sărutări cu poşta de dimineaţă. Dar vreau să-ţi dau un sfat, fata mea! Fii mai rezervată la început şi, în general, fii mai înţeleaptă! îţi aduci aminte ce s-a întâmplat când s-a logodit Rebekka? A fost nevoită să folosească alifie de buze, fiindcă sărutările îi răniseră toată gura. Şi cum mă cam pricep la bărbaţi, cred că iubitul tău ştie să-şi ceară drepturile. Noapte bună, fericita mea soră! Vezi să nu visezi lucruri prea plăcute!

Capitolul X

Trecuseră doar câteva zile, şi Per putu să-şi dea seama că, în ciuda consimţământului smuls Jakobei,

situaţia lui nu era prea mult schimbată faţă de ceea ce fusese înainte. În primul rând, atât Jakobe, cât şi părinţii ei – aceştia pe tonul cel mai categoric cu putinţă – au cerut să se păstreze deocamdată secretul în jurul logodnei, sau, în orice caz, să nu-l împărtăşească decât prietenilor foarte apropiaţi. În afară de asta, Jakobe avea o purtare atât de capricioasă faţă de Per, încât răbdarea lui era adesea supusă la grele încercări. De multe ori se întâmpla să sosească la „Skovbakken" şi Jakobe să nu se arate: rămânea în camera ei, pretextând că nu se simte bine. Faptul că alteori, când, de pildă, erau singuri pe înserat, fata se dăruia cu patimă mângâierilor lui, nu însemna mare lucru.

Per cunoştea destul de bine femeile ca să înţeleagă ce legătură era între izbucnirile acestea nestăvilite de gingăşie şi accesele de răceală care le înlocuiau regulat. Îşi spunea că, dacă va admite mai departe această situaţie, poziţia lui putea deveni periculoasă.

De aceea, după prima săptămână, începu să-şi schimbe treptat purtarea faţă de logodnica lui. Îşi luă un aer mai nepăsător, rări vizitele şi, în cele din urmă, nu mai trecu pe la ea câteva zile.

„Cine se încăpăţânează trebuie îmblânzit prin foame", gândea el. Era momentul să-şi verifice puterea de a-şi impune voinţa.

În prima zi Jakobe îi simţi absenţa ca o eliberare. A doua zi se miră, a treia zi se nelinişti într-o oarecare măsură. În cele din urmă se hotărî să-i scrie, ca să afle dacă nu cumva era bolnav, dar în clipa în care puse mâna pe condei, îi auzi glasul în grădină. În aceeaşi clipă sentimentele ei se schimbară. E drept că inima începu să-i bată cu putere, dar dorinţa de a-l şti departe de ea o cuprinse din nou. Refuză să-l vadă şi, cu toate că maică-sa trimise imediat pe una dintre surorile mai mici s-o anunţe de venirea lui Per, rămase mai departe în odaia ei. Pe foaia de hârtie destinată lui începu să scrie o misivă oarecare către o prietenă din străinătate.

Nu coborî decât după o jumătate de ceas. Per o întâmpină cu zâmbetul cel mai nepăsător din lume şi nu-i dădu niciun fel de lămuriri asupra lipsei lui îndelungate, apoi se retrase în camera de biliard, unde-şi petrecu cea mai mare parte din timp în tovărăşia lui Ivan şi a unchiului Heinrich, părând că se distrează de minune. Îndată după ceai plecă, fără ca de fapt să fi vorbit cu ea.

Noaptea aceea fu hotărâtoare pentru atitudinea Jakobei faţă de Per. Fata se plimbă ceasuri în şir dintr-un colţ al odăii în celălalt, luptând împotriva ei înseşi. Îşi zicea că vrea, că trebuie să rupă această legătură nefirească şi nedemnă, care nu numai că îi cam stricase relaţiile cu părinţii şi cu vechii prieteni, dar era pe cale să-i răpească ultima rămăşiţă de respect faţă de ea însăşi, în zori se aşează la masa de scris, gata să-i împărtăşească hotărârea ce luase. Dar când se văzu în faţa hârtiei, mâna nu voi să-i dea ascultare. Dorinţa se revărsă în sângele ei fierbinte, o făcu să zvârle brusc condeiul şi să rămână nemişcată, cu obrazul ascuns în palme.

Din clipa aceea Per fu stăpânul ei. Din noaptea aceea Jakobe se lăsă în voia sorţii ei nefericite, aşa cum se pleacă un om în faţa inevitabilului. Per continuă să vină şi să plece după bunul lui plac. Când lipsea mai mult, trimitea câteodată câteva rânduri ca să se scuze; uneori aceste rânduri erau însoţite şi de câteva flori, dar de obicei nu dădea nicio explicaţie absenţei, şi Jakobe nu-i cerea niciodată lămuriri. Într-o zi se afla în salonaş, împreună cu mama ei, care şedea în colţul obişnuit, pe

15* 227

divan, şi cosea. Jakobe se aşezase lângă fereastră, cu un ziar în mină. Petrecuse toată dimineaţa în cameră, nu coborâse nici măcar la masă. Era o fire foarte puţin comunicativă şi nu-şi dezlipea ochii de pe ziar, pe care-l parcurgea cu indiferenţă.

După o tăcere mai îndelungată, maică-sa spuse, cotrobăind în cutia de lucru:

— Ai primit azi-dimineaţă o scrisoare de la Sidenius.

— Da.

— Vine azi pe aici?

— Nu ştiu.

Urmă o nouă pauză.

Apoi, ca şi când ar fi luat o hotărâre, doamna Salomon îşi puse mâiniile în poală, o privi lung şi zise:

— Jakobe… şezi colea lângă mine, vreau să stăm niţel de vorbă.

Jakobe îşi înălţă capul cu o privire încordată, şovăi, se ridică şi se apropie de maică-sa.

— Ce vrei? întrebă ea şi se aşeză în colţul opus al divanului, cât mai departe de maică-sa, cu bărbia sprijinită în palmă.

Doamna Salomon îi luă cealaltă mână şi spuse:

— Jakobe, vrei să-mi răspunzi la o întrebare de conştiinţă?

— Ce vrei să spui?

— Nu te supăra aşa de repede! Nu vreau să fiu indiscretă. Aş dori să răspunzi, deschis şi cinstit, la o singură întrebare a mamei tale: eşti fericită?

— Ce întrebare ciudată! exclamă Jakobe făcându-se că nu pricepe nimic şi încercând să râdă, deşi devenise foarte palidă.

— Nu-i chiar atât de ciudată. Ştii că de obicei nu cer copiilor mei să mi se destăinuie în chestiuni de dragoste. De data asta sunt totuşi de părere că am dreptul să te întreb şi să primesc un răspuns cinstit.

— Ce ciudată eşti, mamă! M-am logodit fiindcă am vrut, nimeni nu m-a constrâns… aşa că trebuie să fiu fericită.

— Dacă iei lucrurile aşa, am să-ţi vorbesc fără ocol, fetiţa mea. Vezi, te-am căutat acum un ceas la tine în odaie. Am crezut că nu ţi-e bine când am văzut că n-ai venit la masă. Tocmai ieşiseşi pentru o clipă, şi am văzut întâmplător scrisoarea lui Sidenius pe biroul tău. Până aici, nimic extraordinar, deşi nu se obişnuieşte să laşi astfel de scrisori la îndemâna oricui. Dar ceea ce m-a mirat foarte

mult a fost faptul că scrisoarea nu era încă deschisă.

— Şi ce-i cu asta? întrebă Jakobe, după o scurtă tăcere, în timpul căreia mâna pe care mama o ţinea mai departe într-a ei se făcuse rece ca gheaţa.

— Ce-i cu asta?... Ascultă, Jakobe, e drept că sunt o femeie în vârstă, dar nu sunt atât de bătrână încât să nu-mi mai amintesc ce se întâmplă când eşti îndrăgostită. Când cineva lasă pe masă scrisoarea bărbatului iubit, de la ora opt dimineaţa până la ora două după amiază, fără s-o citească, înseamnă că lucrurile nu sunt aşa cum ar trebui să fie.

— Tu nu poţi să înţelegi, mamă! în cazul meu, există o împrejurare deosebită, pe care nu pot să ţi-o lămuresc.

Mama o privi o clipă, bănuitoare.

— Bine, fata mea, bine. Ţi-am mai spus, nu te silesc să-mi vorbeşti. Atâta voiam să-mi spui, cu toată sinceritatea, dacă eşti fericită. Spune-mi, eşti fericită?

— Bineînţeles!

Jakobe rostise vorbele astea în silă; îşi retrase mâna din mâinile maică-sii şi se ridică.

Mama o urmări cu privirea, dar în clipa aceea Nanny năvăli în cameră, cu paltonul pe umeri, aducând tot felul de noutăţi din oraş, încât convorbirea deveni imposibilă. Doamna Salomon îşi reluă lucrul, iar Jakobe ieşi curând din cameră, urcându-se iar în odaia ei.

Întrebarea mamei şi mai ales glasul ei, în care sunase oarecare compătimire, o duruseră şi-i strecuraseră în suflet noi motive de nelinişte. Nu dorea să fie compătimită nici de alţii şi nici de ea însăşi. Îşi legase cu bună ştiinţă soarta de străinul acela, nu avea, deci, niciun motiv să se plângă.

Se grăbi să deschidă scrisoarea lui Per şi începu s-o citească. Nu se putuse decide s-o citească mai curând din anumite motive, pe care, în adevăr, i-ar fi fost greu să le împărtăşească mamei sale. Nimic n-o umilea mai mult decât rândurile indiferente şi copilăreşti, scrise în grabă şi cu unele greşeli de ortografie, pe care i le trimitea Per.

În ce o privea, Jakobe prefera să-şi spună că se teme să citească aceste scrisori la gândul ca nu cumva să găsească în ele aluzii la clipele petrecute alături de Per, când îşi dăduse frâu liber simţurilor, fără să li se împotrivească, clipe la care se gândea totdeauna după aceea cu ruşine şi cu silă. Dar astfel încerca, doar pe jumătate conştient, să se înşele pe ea însăşi.

După ce citea câte o scrisoare a lui, fără să fi găsit nici cea mai mică aluzie la lucrurile de care se temuse, niciun semn de mulţumire, nicio izbucnire de dor, îi venea s-o arunce cu obidă şi cu scârbă în foc!

Şi de rândul acesta, scrisoarea conţinea doar câteva cuvinte, prin care o anunţa că nu putea veni în ziua aceea la „Skovbakken”. Dar, odată cu această veste, mâzgălită pe dosul unei cărţi de vizită, îi trimitea şi câteva hârtii, care se dovedeau a fi corecturile la broşura aceea despre care Ivan vorbise atâta, aniinţând-o cu surle şi trâmbiţe ca pe un eveniment mondial. Jakobe puse mâna în silă pe paginile acelea. Ce-i trebuiau ei? Păstrase aceeaşi neîncredere în posibilităţile lui şi credea cu atât mai puţin în talentele sale de mânuitor al condeiului, el, care nu era în stare să scrie corect în limba maternă.

Dar abia îşi aruncase ochii pe corecturi, că faţa începu să-i ardă. Oricât de străine îi erau cele mai multe dintre problemele pe care le abordase el, oricât de uşor îi era să recunoască modelul care-i servise la formarea stilului, Jakobe îşi dădu curând seama că în concepţiile lui despre natură şi despre utilizarea forţelor ei în slujba societăţii era un element nou, proaspăt şi, în oarecare măsură, grandios chiar. De altfel, recunoştea o parte dintre ideile şi părerile lui, fiindcă i le împărtăşise cândva, deşi, din cauza formei lor prolixe şi discursive, nu izbutise niciodată să se aleagă cu ceva substanţial. Alte pasaje puteau fi raportate la fantezii şi idei pe care ea însăşi i le sugerase, ceea ce însă nu micşora cu nimic impresia provocată. Dimpotrivă, aceste pasaje îi deschideau şi mai bine ochii asupra originalităţii talentului său, asupra

vigoarei temperamentului său. Expresii pe care ea le rostise oarecum la întâmplare căpătau în formularea lui un sens cu totul neaşteptat pentru ea. Păreri exprimate întâmplător, cărora ea nu le acordase nicio importanţă, se transformaseră pentru el în imagini clare, în perspective de viitor desăvârşite, care o mişcau atât prin îndrăzneala, cât şi prin puterea de convingere cu care erau expuse.

După ce termină de citit, Jakobe rămase multă vreme nemişcată, cu bărbia sprijinită în palmă şi cu privirile gânditoare aţintite drept înainte. Ce fel de om era de fapt străinul acesta, care se identificase cu soarta ei? în fond, nu-l cunoştea de loc, nu ştia despre el decât amănuntele pe care i le dăduse Ivan şi pe care i le povestise el însuşi, dar care nu meritau crezare. Ce ascundea trecutul lui? Ce se ascundea, de pildă, îndărătul urii întunecate şi reci împotriva căminului său părintesc şi alor săi, ură pe care i-o destăinuise odată?

În zilele din urmă simţise adesea nevoia să stea de vorbă cu cineva din familia lui, ca să arunce o rază de lumină asupra tuturor acestor lucruri neclare, care din când în când o nelinişteau şi o umileau mai mult decât orice, lucruri pe care şi povestirile lui le făceau din ce în ce mai nelămurite. Jakobe ştia că unul dintre fraţii lui era jurist, funcţionar într-o instituţie de stat din Copenhaga; chiar Per îi povestise că se întâlnise de curând cu dânsul pe stradă şi îl informase confidenţial că se logodise. Deşi nu prea avea curaj să se prezinte în faţa unui om cu desăvârşire străin şi mai ales într-o împrejurare ca asta, Jakobe hotărî totuşi să-l caute, gândindu-se că ar fi în măsură s-o lămurească, şi a doua zi dimineaţă plecă spre oraş.

Birourile Administraţiei Penitenciarelor, unde lucra Eberhard Sidenius, erau instalate într-o clădire mare, întunecată, cu ziduri de un cenuşiu-murdar, în apropierea canalului. Jakobe se rătăci într-un labirint de coridoare pustii şi nimeri, în cele din urmă, într-o cameră de serviciu, în care se aflau doi indivizi somnoroşi, cu spinările

rezemate de perete şi cu privirile aţintite asupra cizmelor. Jakobe întrebă unde îl poate găsi pe domnul Sidenius, secretar la biroul de expediţie, şi primi un răspuns laconic:

— Etajul întâi, a treia uşă pe dreapta.

Abia le întorsese spatele, când cei doi indivizi schimbară cu glas foarte ridicat următoarele comentarii:

— Ai văzut ce nas avea?

— Da, e evreică.

Sus, la etajul I, găsi uşa ce i se indicase şi intră într-o cameră în semiobscuritate, având două geamuri ce dădeau spre o curte cu câţiva copaci înverziţi. Eberhard era instalat lângă unul dintre geamuri şi scria la un pupitru de brad, care, împreună cu câteva scaune şi un dulap pentru registre alcătuiau tot mobilierul camerei. Purta un halat negru, strâmt şi lung, cu mânecile înguste şi lucioase la coate. Fiindcă plouase puţin în cursul dimineţii, manşetele pantalonilor erau ridicate cu grijă, scoţând la iveală ciorapii de lână albaştri, de calitate inferioară, care ieşeau din pantofii cu talpă dublă.

Deşi răspunsese „intră” la bătaia în uşă a Jakobei, Eberhard rămase mai departe pe scaun şi, fără să-şi ridice privirea, îşi văzu netulburat de lucru.

Din acest motiv şi, de altfel, înşelată de aspectul îmbrăcăminţii lui, Jakobe crezu că era un copist şi-i spuse că ar vrea să vorbească şefului serviciului ele expediţie. Abia când Eberhard lăsă tocul la o parte cu un gest plin de demnitate şi când Jakobe întâlni privirea ochilor lui palizi şi reci, îşi dădu seama, cutremurându-se, că semăna cu Per.

Îşi spuse numele şi adăugă:

— Ştiu că fratele dumneavoastră… că Per… v-a vorbit despre mine.

Eberhard făcu un gest cu mâna spre un scaun, dar păstră tăcerea.

— Fireşte că veţi înţelege lesne motivul pentru care v-am căutat, continuă Jakobe după ce luă loc. Vocea îi era nesigură, inima-i bătea cu putere în piept, dar era nevoită

să recurgă la aceste fraze ca să înceapă discuţia. Ştiu că fratele dumneavoastră… logodnicul meu… s-a înstrăinat de la o vreme nu numai de dumneavoastră, dar şi de restul familiei. Bineînţeles, nu pot să judec motivele acestor relaţii proaste. E inutil, cred, să vă asigur că această stare de lucruri mă mâhneşte foarte sincer.

Eberhard rămăsese la masa lui de lucru şi luase o poziţie uşor afectată. Îşi sprijinea capul în mâna ale cărei degete depărtate îi umbreau ochii. O lăsă pe Jakobe să termine în linişte ce avea de spus. Nicio trăsătură a feţei sale nu-i trădă sentimentele, cu toate că se simţea ca picat din cer de uimire. Ştia că fratele său frecventa casa bogatului negustor Salomon, dar nu crezuse o clipă ce-i povestise Per, nu crezuse că s-ar fi logodit cu fata acestui om, cu atât mai mult cu cât Per îl rugase cu tot dinadinsul să nu spună nici unui străin acest lucru. Îşi spusese că nu era decât o lăudăroşenie, menită să acopere cine ştie ce înfrângere. Ştia şi el că averea lui Philip Salomon era evaluată la mai multe milioane.

În clipa aceea, primul lui gând conştient fu că această căsnicie trebuia împiedicată cu orice preţ. Era un gând care nu izvora din plăcerea de a-i face rău fratelui său, şi cu atât mai puţin din invidie ascunsă. Eberhard îşi dădea seama că perspectivele de viitor ce se deschideau astfel în faţa fratelui său îl vor mâna şi mai departe pe căile pierzaniei, şi speranţa într-o reîntoarcere a sa va dispărea din nou pentru multă vreme. În ultimii ani urmărise activitatea lui Per de la distanţă, dar cu mai multă atenţie decât bănuia acesta, şi ajunsese tocmai la convingerea că se apropie momentul în care, silit de nevoie şi de ruşine. Per se va reculege, în sfârşit, şi va recunoaşte că greşise împotriva căminului şi a părinţilor săi.

— Aş putea să vă întreb, zise el, văzând că Jakobe nu mai spune nimic, dacă dorinţa de a-mi vorbi despre fratele meu vă aparţine dumneavoastră exclusiv?

— Da, numai mie.

— Fratele meu nu ştie că aţi venit la mine în acest scop?

— Nu I

— Aţi venit, deci, din proprie iniţiativă?

Jakobe fu surprinsă în mod neplăcut de purtarea lui, dar se reculese repede. Enervată mai ales de tonul acesta de interogatoriu, răspunse cu mândrie:

— După cum v-am mai spus, eu, şi nu Per, am dorit să am această convorbire.

— Mi-am închipuit. Din păcate, e foarte adevărat că fratele meu s-a depărtat de multă vreme, aş putea spune chiar din copilărie, de căminul părintesc. S-ar putea spune că s-a încăpăţânat sistematic în această atitudine, şi cu o regretabilă bucurie a rezistat oricăror considerente, chiar când a fost vorba de cei cărora le datora în primul rând recunoştinţă şi respect. A încercat să-şi renege până şi numele de botez. V-am auzit nu. mindu-l Per. Poate nu ştiţi că şi-a luat singur numele acesta?

— Mi se pare că am auzit ceva despre asta.

— Nu vreau să vă ascund părerea mea categorică... aţi dorit doar cu tot dinadinsul să vă vorbesc deschis. Vreau să vă spun că şi logodna cu dumneavoastră este o revoltă de acest gen, o revoltă premeditată împotriva căminului părintesc, o lepădare conştientă faţă de spiritul acestui cămin.

Jakobe îşi ridică privirea cu sprâncenele îmbinate.

— Cred că nu vă înţeleg, zise ea.

— Voi încerca să mă explic mai bine. Ştiţi, probabil, într-o oarecare măsură, că Peter-Andreas e vlăstarul unei familii creştine. În ce-l priveşte, ştie că pentru părinţii săi creştinismul înseamnă puterea de viaţă atothotărâtoare, că ei nu recunosc nicio fericire, oricâtă strălucire ar părea să aibă, dacă această fericire nu are la bază credinţa creştină.

— Va să zică, asta este.

Jakobe îşi muşcă buzele atât de tare, încât o duru. În cuvintele calme şi bine cântărite ale lui Eberhard i se părea că aude grosolăniile batjocoritoare pe care le auzise

adineauri pe coridor, sarcasme care o urmăriseră toată viaţa.

Ar fi preferat să plece imediat, ca să-i arate că-l dispreţuieşte, dar voia să mai afle câte ceva despre Per, şi dorinţa aceasta era mai puternică. Se stăpâni şi mai zăbovi puţin.

— Ştiam că Per nu împărtăşeşte vederile religioase ale familiei sale, zise ea. Mărturisesc însă… că nu găsesc condamnabil acest fel de a vedea.

— Mi-am închipuit eu.

— Vreau să spun că, în măsura în care nu a greşit altfel faţă de ai săi, consider că Per poate fi iertat, şi părerile sale despre religia creştină s-ar putea explica şi altfel decât prin învinuirea de rea-voinţă. Iar faptul că şi-a dezvăluit ideile, în loc să se prefacă, ceea ce în multe împrejurări ar fi fost poate profitabil pentru el, e un punct în plus în favoarea lui.

— Cred că n-are niciun rost să discutăm pe această temă, domnişoară Salomon. Mă voi mărgini, deci, să vă spun că pentru părinţii mei, în numele cărora vorbesc, un om care-şi astupă urechile fiindcă nu vrea să audă glasul adevărului nu are nicio justificare, cu-atât mai mult cu cât – şi e cazul lui Peter-Andreas – s-a născut într-o casă în care a auzit acest glas din fragedă copilărie.

Jakobe nu răspunse. Îşi plecase capul şi, aşa cum i se întâmpla ori de câte ori era puternic mişcată, culoarea obrajilor i se schimba la fiecare bătaie a pulsului.

Eberhard îi înţelese greşit atitudinea, precum şi tăcerea care o însoţea. Îşi închipui că vorbele rostite de el îşi atinseseră ţinta, pe care sentimentul lui de autoapărare i-o fixase deocamdată. Voise anume s-o umilească pe fata asta mândră de milionar, în a cărei privire i se păruse de la început că întrezăreşte o licărire de dispreţ, care purta rochie de mătase, mănuşi de culoare deschisă şi răspândea un parfum uşor, exasperând zelul lui evanghelic.

Iată de ce reluă cu un ton uşor schimbat şi spuse cu o nuanţă de compasiune:

— Departe de mine gândul de a jigni sentimentele dumneavoastră, dar socotesc de datoria mea să vă spun că viaţa fratelui meu dă şi în alte privinţe o tristă dovadă că a pierdut de-a lungul anilor orice punct de sprijin moral. Cine crede că viaţa religioasă se exteriorizează numai în relaţiile cu divinitatea, fără să-şi pună pecetea puternică asupra întregii noastre personalităţi, se înşală profund. De altfel, în ce-l priveşte pe Peter-Andreas, nu vreau să analizez mai serios această problemă, fiindcă nu e uşor să discuţi unele lucruri cu o doamnă, aşa că…

— Îmi închipui la ce faceţi aluzie. Dar eu cred că tocmai relaţiile nefericite dintre Per şi familia sa, precum şi trăsăturile specifice ale societăţii în care a fost constrâns multă vreme să trăiască… în parte din această cauză… cred că aşa s-ar putea explica şi aşa s-ar putea scuza unele greşeli ale lui. De altfel, chiar făcând abstracţie de aceste amănunte, mi se pare că nici problemele la care aţi făcut aluzie adineauri nu îndreptăţesc o sentinţă atât de aspră.

— Vă înşelaţi, domnişoară Salomon. Noi nu-l condamnăm pe fratele nostru, îi condamnăm numai faptele, viaţa pe care o duce.

— Totuşi, atât în viaţă, cât şi în faptele sale există elemente care vorbesc în favoarea lui. Per a dat dovadă că are calităţi şi că e însufleţit de voinţa dârză de a se desăvârşi în profesia lui. Deşi lucrând în condiţii foarte grele, a atras atenţia colegilor la o vârstă tânără şi este pe cale să-şi făurească un nume.

— Din spusele dumneavoastră îmi vine să cred că nici dumneavoastră personal nu vă faceţi iluzii prea mari în privinţa asta. Ştiu că într-un ziar a apărut un articol despre un proiect de canal, sau cum i-o fi zicând, şi că autorul lui a încercat să-i acorde oarecare importanţă. Ştiu, de asemenea, că Peter însuşi se consideră drept un deschizător de drumuri, un profet al vremurilor noi. În momentul de faţă, o parte din tineretul nostru manifestă tendinţe revoluţionare, fapt care n-ar putea provoca decât

zâmbete dacă n-ar nenoroci atâtea suflete tinere, lipsite de maturitate. Zbuciumul sufletesc care bântuie azi în anumite pături ale tineretului danez, îţi dă de gândit la faptul că elementele cele mai uşoare şi mai nedescurcăreţe sunt totdeauna acelea pe care vârtejul le ridică mai sus şi le poartă mai departe, aşa cum se întâmplă şi cu pleava la vânturătoare. Cât despre Peter-Andreas, adevărul deprimant, dar incontestabil, este că, după aproape şapte ani lungi de studii, nu şi-a trecut încă examenul de absolvire şi nici n-a dovedit în alt fel că a progresat pe măsura marilor sacrificii făcute de familia lui. Dar vă rer» el, nu pe el îl condamnăm şi nu pe el îl respingem, ci viaţa şi faptele lui. Suntem însufleţiţi de mila cea mai adâncă faţă de el şi, în ciuda evidenţei, nu renunţăm la speranţa că partea cea bună va triumfa cândva în el. Desigur, e inutil să vă explic în amănunte care este, după părerea familiei, singurul drum care duce la reabilitarea lui Per. Adresându-vă mie, v-aţi aşteptat la un răspuns sincer şi clar, prin urmare vă voi spune din capul locului, indiferent dacă lucrul acesta vă interesează sau nu şi sperând că nu vă veţi mira şi nu mă veţi înţelege greşit, că părinţii mei nu vor aproba niciodată o căsătorie între dumneavoastră şi Peter-Andreas.

Jakobe se ridică şi rămase un moment în picioare în spatele scaunului, cu trupul pe jumătate întors şi cu privirea aţintită spre vârful unuia dintre pantofi, pe care-şi proptea capătul umbreluţei de soare. Apoi îşi ridică deodată capul şi-l privi peste umăr. Pe faţă i se puteau citi încă urmele mâniei, totuşi un zâmbet tainic îi juca pe buze, şi ochii ei negri străluceau de o bucurie nouă.

— Am venit aici nădăjduind că voi putea pune bazele unei împăcări, zise ea, dar acum îmi dau seama că am fost foarte naivă. Totuşi, nu regret că v-am văzut. Am găsit la dumneavoastră acele explicaţii care-mi lipseau. Şi nu mă pot opri să vă spun că plec mai bucuroasă decât am venit.

Eberhard, care nu înţelesese bine sensul acestor vorbe, încercă să mai spună ceva, dar Jakobe pornise spre

uşă şi ieşi fără să-şi ia rămas bun.

Când ajunse în stradă, fu cuprinsă de dorinţa nestăvilită de a-l vedea pe Per şi, după o scurtă luptă cu ea însăşi, luă o trăsură şi porni spre Nyboder. I se părea că nu-şi va recăpăta liniştea până nu va face penitenţă pentru neîncrederea de care dăduse dovadă şi până nu-i va cere iertare pentru vizita la Eberhard, care – abia acum îşi dădea seama! – era de fapt o trădare. Ah, cât de bine îl înţelegea acum! Ce viu simţea tot ce pătimise el acasă, în căminul tatălui său! Cât timp vorbise fariseul de frate-său, Jakobe îşi formase despre acest cămin o părere care-i dădea fiori reci.

Ajunse în Hiertensfrydgade nici cinci minute după plecarea lui Per. Dârele cenuşii de fum ale ţigării lui pluteau încă sub tavanul scund al odăiţei, când Trine o pofti înăuntru şi, la cererea ei, o lăsă singură.

Rămase în picioare în mijlocul camerei şi privi în jur. Se uita la pereţii goi, la balansoarul hodorogit, la taburetul acoperit cu muşama neagră, şi groaza pe care i-o provocă încăperea întunecoasă ca o celulă de închisoare fu mai puternică decât dezamăgirea. Nu crezuse totuşi că locuinţa lui e chiar atât de sărăcăcioasă, că este atât de inuman de tristă. Fu ca o rază de lumină care-i explică multe şi care o linişti în privinţa lui şi a dorinţei sale brutale de a ajunge pe cărările însorite ale vieţii. Ce altceva putea el urmări decât norocul, când trăia într-o sărăcie atât de deprimantă şi avea în urmă-i o copilărie atât de lipsită de bucurii? Şi Jakobe simţi o nouă undă de dulce satisfacţie la gândul că era destul de bogată ca să-l facă fericit.

Luă câteva fleacuri ce se aflau pe masa lui de lucru, apoi le aşeză încet la locul lor, după ce le examinase o clipă cu curiozitatea cucernică a iubirii. Se plimbă puţin prin cameră, oprindu-se ici şi colo, apoi căzu pe gânduri. Dornică să-i simtă apropierea, vru să atingă tot ce-i aparţinea. Trecu pe lângă un halat vechi, care atârna de pervazul uşii, îl mângâie cu drag, apoi, când trecu a doua

oară pe lângă el, şi-l lipi de obraz, închizând ochii şi adulmecându-i mirosul atât de personal, mirosul lui Per, pe care acum îl dorea cu patimă, deşi înainte nu putuse suferi tutunul.

Trine intră din nou în cameră. Atunci jakobe se aşeză şi scrise pe dosul unei cărţi de vizită:

„Prietene! De ce nu te pot vedea? N-ai mai dat de trei zile pe la mine; te aştept diseară. Am atâtea să-ţi spun!”

Era prima scrisoare pe care i-o adresa. Băgă cartea de vizită într-un plic, pe care-l găsise pe masă, şi scrise numele lui pe plic.

Îndată după plecarea ei, doamna Olufsen bătu cu bastonul în podeaua camerei de dormit de la etaj, semn că o chema pe Trine să-i dea raportul. În ultima vreme, bătrâna îşi petrecea aproape tot timpul în pat. După moartea bărbatului ei, trupul acela uriaş se năruise şi nu se mişca decât cu greutate. Totuşi, auzind un glas străin jos, în antreu, nu-şi putuse stăpâni curiozitatea, se sculase din pat şi pornise şontâc-şontâc până la uşa bucătăriei, ca să tragă cu urechea, apoi urmări de sus, prin oglinda din faţa geamului ei care dădea spre stradă, trăsura ce pleca, până dispăru după colţul lui Store Kongensgade.

Când Per se întoarse acasă după câteva ore şi citi răvaşul Jakobei, zâmbi mulţumit şi-şi spuse că tratamentul lui părea să-şi arate efectul. Dar era prea devreme ca să se poarte amabil, trebuia să mai folosească un timp căpăstrul.

În după-amiaza aceea Jakobe porni de două ori pe drumul spre gară la orele când soseau trenurile de la Copenhaga. Întorcându-se pentru a doua oară înapoi dezamăgită, găsi în odaia ei o telegramă, în care Per îşi exprima în cuvinte puţine, ca de obicei, regretul că nici în seara aceea nu putea veni la „Skovbakken”.

Jakobe ţinea telegrama în mână şi se gândea. „E ceva la mijloc aici”, spuse ea deodată cu voce tare. Era cu neputinţă să fie vorba numai de o lucrare care să-l reţină în fiecare seară la Copenhaga. Păli. Oare totul se sfârşise? Oare Per era pierdut pentru ea?… Nu, nu! Asta nu trebuia

să se întâmple! îi va scrie. îi va mărturisi, îi va explica totul, îi va cere iertare pentru neîncrederea şi pentru răceala ce-i arătase până atunci.

Se aşează şi-şi strânse capul în mâini, ca să se reculeagă. Era cu neputinţă să-l piardă! Trebuia să-l recâştige, chiar de ar fi fost nevoită să-l implore în genunchi.

În clipa aceea uşa se întredeschise şi soră-sa, Rosalia, îşi vârî capul înăuntru.

— Vino, te rog, până jos. A venit un domn.

„Cybert?" gândi jakobe cu groază. Vechiul ei curtezan începuse să se arate din nou. „Să fie o prevestire rea? Culmea e că vine tocmai acum!"

Se gândi mai întâi să nu coboare, dar apoi îşi spuse că, rămânând în camera ei, ar fi putut să-i dea maică-sii de bănuit. Ştia probabil că primise o telegramă şi ghicise că era o nouă aminare din partea lui Per.

Părinţii erau jos, în sala întunecoasă care da spre grădină. Cu ei se afla un bărbat pe care în semiîntuneric nu-l recunoscu imediat, pentru că şedea cu spatele la uşa pe care intrase ea.

Dar bărbatul se ridică în picioare şi, în aceeaşi clipă, Jakobe îşi dădu seama că era Per. Îşi acoperi ochii cu mâna, copleşită, ca orbită de o vedenie. Per regretase că fusese atât de dur şi dorise să-i facă o surpriză.

Jakobe scoase o exclamaţie puternică şi se aruncă de gâtul lui.

— Tu eşti? întrebă ea şi rămase o clipă fără cunoştinţă la pieptul lui.

Se reculese curând, ruşinându-se că se dezlănţuise fără niciun fel de reţinere în faţa părinţilor, dar nu-i lăsă mâna, pe care i-o strângea mai departe convulsiv, parcă i-ar fi fost frică să nu-l piardă din nou. În cele din urmă, zâmbind şi plângând în acelaşi timp, îl luă de braţ şi-l trase după ea în grădină.

Philip Salomon şi nevastă-sa îi urmăriră cu privirea, apoi se uitară unul la celălalt.

— Dacă lucrurile au ajuns până aici, cred că trebuie să lăsăm soarta să-şi spună cuvântul, Lea dragă, spuse Salomon.

Soţia lui dădu din cap, în tăcere.

Deşi se hotărâse ca logodna dintre Per şi Jakobe să rămână secretă, peste puţin se vorbi pretutindeni şi în mod deschis. Din clipa în care Jakobe încetase să se ruşineze de sentimentele ei, nu mai izbutea să şi le stăpânească decât cu greutate. Avea senzaţia femeii care ar fi născut în taină, dar care îndrăzneşte pe neaşteptate să-şi strige fericirea de faţă cu toată lumea.

Per îşi dădea seama că anumite cercuri începeau să se intereseze de persoana lui. Când intra în cafeneaua de pe Kongens Nytorv, singura pe care o mai frecventa, se întâmpla câteodată ca unii clienţi ai localului să-şi apropie capetele şi să vorbească în şoaptă despre el. Această logodnă ciudată stârni o imensă senzaţie în întreaga înaltă societate din Copenhaga. Amănuntele cele mai extravagante circulau cu privire la acest tânăr, răsfăţat al norocului, care începuse prin a-l moşteni pe bogătaşul Neergaard şi acum pusese mâna pe unul din milioanele lui Philip Salomon.

Zvonul logodnei sale ajunse până la foştii lui colegi de la Institutul politehnic. Articolul din *Falken* şi mai ales vestea apropiatei apariţii a broşurii lui Per stârniseră mare interes. De fapt, Per nu fusese nici atât de singur şi nici atât de neînţeles de colegi cum crezuse el. Nu numai unele capete înfierbântate, care, ca şi el, considerau irespirabilă atmosfera din sala de cursuri a profesorului Sandrup, dar şi studenţii slabi, care vedeau în orice critică adusă şcolii o scuză pentru propria lor lene, toţi aceştia se aşteptau mai demult ca Per să dea de vorbit despre el. În schimb, acest început de faimă îi crea numaidecât o serie de duşmănii neîmpăcate printre tocilarii cinstiţi, care-l priviseră până acum cu o milă dispreţuitoare. Lucrul acesta se întâmplă în special cu un oarecare Marius Jorgensen, favoritul profesorului Sandrup. Acest viitor stâlp al societăţii se

pregătea acum să-şi ia o revanşă cumplită, furnizând ziarului *Iitäustribladet o* critică menită să-l facă de râs pe fostul lui coleg în momentul apariţiei broşurii.

Familia Salomon se obişnuia treptat să vadă în Per un viitor ginere. S-ar fi zis că, dintre toţi, unchiul Heinrich era acum cel mai nemulţumit. Deşi Per îşi dăduse de mult seama cam cum stăteau lucrurile cu „consorţiul" lui, domnul Delft continua să joace faţă de el rolul de părinte şi, în cursul unei convorbiri confidenţiale, îi aduse la cunoştinţă că nu făcuse deocamdată decât primul şi cel mai neînsemnat pas înainte. îi făcea mereu aluzii suspecte la baroana von Adlersborg, care era văduvă, şi Per, care începuse să prindă gust de viaţă, pătrundea sensul ascuns al vorbelor lui şi în mod tacit îşi însuşi ideea. Ştia că baroana se afla încă într-un sanatoriu din Germania de sud şi se gândea să-i facă o vizită. Totuşi, pentru moment n-avea altă intenţie decât să menţină legăturile cu această nobilă doamnă, înainte de toate pentru avantajele pe care i le oferea o asemenea cunoştinţă.

E drept că n-ar fi avut nimic împotrivă să se descotorosească pentru totdeauna de numele lui, pe care îl ura, de fărâma aceea caraghioasă de latină belferească, de codiţa aceea care-i trăda originea. Baronul von Adlersborg! De ce nu?! Era un nume care putea face impresie pe o carte de vizită. Nu-i pomenise încă nimic Jakobei despre aceste visuri de mărire, fiindcă o credea cu totul indiferentă faţă de onoruri şi ambiţii şi-şi spunea că nu va fi de acord cu el. Nici prin minte nu-i trecea că Jakobe nutrea planuri şi mai ambiţioase pentru el, cât şi pentru viitorul lor comun. Într-o seară îl rugă să-i citească toată broşura sa de la un capăt la celălalt. În timp ce-l asculta cu acea sensibilitate a auzului pe care o dă dragostea, fiecare frază îi răsuna în urechi ca un marş triumfal de fanfară.

Totuşi, era destul de înţeleaptă ca să păstreze numai pentru sine această impresie. Deşi îndrăgostită, Jakobe nu rămânea oarbă la numeroasele slăbiciuni ale logodnicului

ei şi înţelegea că mai avea nevoie de multe până să fie pe deplin înarmat pentru lupta căreia, după cum ajunsese să creadă şi ea, îl hărăzise însăşi soarta. În schimb, se lăsa din ce în ce mai mult pradă pasiunii. Putea, în sfârşit, să dea frâu liber duioşiei pe care o simţea crescându-i în piept şi setei arzătoare de a se devota, care încă din anii copilăriei îi pricinuiseră atâtea umilinţe amare. Se gândea zi şi noapte la el, şi în fiecare dimineaţă îi trimitea flori proaspete, care să-i înveselească odăiţa monorâtă. îl copleşea cu tot felul de daruri nefolositoare şi-şi muncea zilnic imaginaţia ca să descopere ce bucurii i-ar mai putea face. În cele din urmă, îşi convinse părinţii să se reîntoarcă în oraş mai devreme decât în alţi ani, ca să-l vadă mai des, ca să-l poată aştepta la orice oră din zi şi din noapte şi să-l ştie la o depărtare de numai opt sute treizeci de paşi de ea – într-o zi măsurase distanţa!

Dar asta nu era tot. Uneori era în stare să-i scrie sau să-i telegrafieze numai la o oră după plecarea lui. Avea totdeauna ceva urgent de spus, sau ceva ce nu spusese cum trebuie – cel puţin aşa se temea – sau ceva ce spusese, clar regreta acum că spusese şi voia să-l roage să uite. Toate erau pretexte inconştiente pentru a-i spune acelaşi lucru: că-l iubea şi număra minutele şi secundele şi bătăile inimii până-n momentul când avea să-l revadă.

„Bo*njour,* mo*nsicur I,* [28]îi scrisese într-o dimineaţă, în timp ce razele soarelui băteau în fereastra camerei. Oare azi-dimineaţă am să te văd? Dacă ar fi aşa, aş putea să nu-ţi mai scriu această epistolă, dar ceea ce vei face tu este pentru mine atât de imprevizibil… De ce n-ai venit aseară? Te-am aşteptat până la 10, m-am culcat prost dispusă şi te-am urât din suflet până la ora 11. Astăzi te iert, fiindcă afară e o vreme minunată, plină de soare. Ce-ar fi dacă ai mai lăsa deoparte corecturile şi desenele şi ai veni la noi pe la 2? Numai mama şi cu mine vom fi acasă. Gândeşte-te că în curând vom fi departe unul de celălalt şi că, după plecarea ta, mă voi retrage la mănăstire şi mi se va părea o

28 P:-1.> ziua, domnule I (În limba franceză în original,)

veşnicie până te vei reîntoarce”.

În vremea asta, Per era fericit ca un paşă, şi într-o lună de zile se îngraşă cu patru kilograme. Totuşi, atmosfera de erotism în care îl învăluia Jakobe i se părea uneori prea tropicală.

Erau momente când se înfierbânta şi el, ceea ce se întâmpla de obicei când rămâneau singuri în cabinet după masă, dar Jakobe ardea în permanenţă, lucru care i se părea bizar şi cu timpul destul de obositor. Din copilărie, viaţa lui sentimentală fusese încorsetată şi lipsită de alte emoţii în afară de cele c-s se dezvoltă la umbră şi în bătaia vântului aspra; acum, dragostea ei coaptă la căldura soarelui îl făcea uneori să bată în retragere. Nestăpânitele ei izbucniri de iubire îl jenau aproape, şi adesea făcea impresia unui îndrăgostit stângaci.

Într-o zi, pe înserat, pe când stăteau singuri, Jakobe îl cuprinse cu braţele pe după gât şi-i spuse:

— Ştii, Per, nu mi-ai spus încă niciodată că mă iubeşti…

— Dar tu ştii asta.

— Adevărat, dar nu mă mulţumesc cu atât. Vreau să mi-o spui. Trebuie să aud măcar o dată cum sună când iubitul meu îmi spune că mă iubeşte. Per, spune-mi-o acum!

— Bine, draga mea, dar ţi-am spus de atâtea ori că…

— Nu aşa, Per! Vreau să aud vorbele astea. Nu uita că aste două vorbe răsună zi şi noapte în auzul nostru, le auzim şi în vis şi când suntem treji, le-am auzit din clipa când ne-am întors acasă după primul bal. Spune-mi-le, Per! Vrei să te ajut? Ascultă, repetă după mine, să ne declarăm reciproc. Haide, spune-i Te…

— Te… repetă Per.

— Iubesc…

— Nu, zău, e prea stupid, Jakobe! se împotrivi Per, roşu la faţă, şi-i astupă gura cu palma.

Şi fiindcă fata stăruia, se prefăcu supărat şi se desfăcu din braţele ei.

16
241

Cu toate astea, oricât de uşurat se simţea adesea în serile când, după o despărţire furtunoasă în antreu, ieşea în stradă şi-şi aprindea o ţigară, nu dorea niciodată să se întoarcă acasă şi să se apuce de lucru. Cu-atât mai puţin să se ducă la cafenea, ca pe vremuri. Acum îi plăcea să hoinărească pe străzi, de preferinţă pe cele liniştite şi pustii, şi să cedeze unor stări sufleteşti noi, care rămâneau în parte nelămurite pentru el. După cum se adăpase odată, pe negândite, la izvorul veşniciei, avea şi acum presimţirea emoţionantă şi oarecum înfricoşătoare că o lume de basm era pe cale să încolţească în sufletul lui. Dar în timp ce raiul iubirii, în care-l introdusese Fransisca cea drăguţă, era o mică şi plăcută grădină, unde straturile bine îngrijite de rezede şi garoafe alternau cu straturile de legume, ochii lui se deschideau acum mari spre o oază cu palmieri înalţi şi solemni, impunătoare ca un templu. În cursul acestor hoinăreli nocturne începu să bănuiască existenţa unei fericiri mai înalte, a unei dorinţe mai mari şi mai pământeşti decât cea la care râvnise până atunci, începu să înţeleagă că viaţa se îmbogăţeşte numai prin dragostea unei femei şi că există un adevăr mai adânc decât cel pe care-l exprimase el însuşi în cuvinte uşuratice despre raiul îmbrăţişărilor, unde afli uitarea tuturor grijilor şi iertarea tuturor păcatelor.

Într-o noapte, întors acasă după o plimbare de câteva ceasuri, îi scrise aceste rânduri Jakobei:

„Am cunoscut un om care m-a poreclit o dată, în glumă, «Per cel norocos». E drept că nu m-am considerat niciodată un copil năpăstuit de viaţă. Poate am trecut prin unele clipe de descurajare, când m-am plâns de soarta care a făcut să mă nasc într-o ţară unde Adam, fiul pastorului, s-a căsătorit odată, la începutul veacurilor, cu Eva, fiica dascălului, şi a populat treptat pământul cu trei milioane de «sideniuşi». Acum, însă, dacă privesc în urmă la anii care au trecut, îmi dau seama că viaţa mea a fost

călăuzită de un înger, şi cu toate că în goană după false străluciri, am nimerit adesea pe cărări greşite, acum ţin în mâini coroana de aur a izbânzii, adică pe tine şi iubirea ta.

Simt nevoia să te mai cuprind o dată în gândurile mele şi să-ţi mulţumesc înainte de a mă duce la culcare. Ai fost îngerul meu bun din ziua în care am păşit pentru prima oară în casa părinţilor tăi, da, din ziua aceea care a însemnat cotitura cea mare a vieţii mele. Acum, în liniştea acestei nopţi, pot să-ţi şoptesc ceea ce n-am izbutit să rostesc deunăzi când eram împreună, în ciuda rugăminţilor tale: te iubesc!”

A doua zi, când îşi reciti scrisoarea cu mintea limpede, găsi că era ridicolă şi o arse. îi scrise o altă scrisoare, în schimb, în care vorbea mai mult despre cartea sa.

„Nu se mai termină odată şi tipăritul ăsta! Desigur că se întârzie din cauza clişeelor, care trebuie gravate în lemn. De altfel, m-am gândit să schimb titlul cărţii. *Timpuri noi* e atât de banal. Vreau să-i spun *Statul viitorului*, nu-i aşa că sună mai bine?”

Era în octombrie, şi Per îşi terminase pregătirile de călătorie. Avea de gând să petreacă mai întâi câteva luni în Germania şi să viziteze unele institute tehnice din cele mai renumite. Apoi voia să prindă prilejul de a urmări o lucrare hidrotehnică de mari proporţii, de pildă una dintre cele realizate de firma anglo-americană „Blackbourn & Gries”, către care socrul lui îi promisese o recomandaţie. În afară de asta, voia să se ducă I3 Paris, Londra.

Mew York şi în alte câteva oraşe mări din America. Absenţa lui avea să dureze cu totul doi ani.

Deşi Jakobe nu-şi închipuia cum va trăi această lungă perioadă, nu făcu nicio obiecţie. Dimpotrivă, îl sfătui să-şi prelungească voiajul cu încă un an. Per era de părere că i-ar fi putut ajunge şi mai puţin, dar ea îl rugă stăruitor să nu se grăbească, şi tatăl ei o sprijini în această privinţă. Salomon îl chemă într-o zi pe Per la el în birou şi-i înmână un acreditiv de cinci mii de coroane, menţionând că-l va

reînnoi după un an. În timp ce Per dădea zor cu bagajele şi-şi completa garderoba, şi aşa destul de vastă, primi o scrisoare de la Eberhard. Fratele îi scria că vestea plecării lui în străinătate, care îi ajunsese la urechi, îl determinase să-i aducă la cunoştinţă că starea sănătăţii tatălui lor lăsa să se prevadă din clipă în clipă un deznodământ fatal. Cât despre el, Eherhard intenţiona să plece cât mai curând acasă, pentru a fi prezent la căpătâiul muribundului, unde era de aşteptat să se adune toţi ceilalţi fraţi.

După ce primi scrisoarea, Per se plimbă ore întregi în sus şi în jos prin camera sa, cu sufletul îndoit. În mod neobişnuit, tonul scrisorii era plin de menajamente, şi un sentiment de fericire îl dispunea la împăcare. Acum nimeni nu mai putea bănui că se întoarce ca fiul rătăcitor, gândi el.

Totuşi, triumful nu era încă deplin. O, dacă i-ar fi apărut cartea!

În cele din urmă, Per arse scrisoarea, odată cu alte hârtii vechi pe care le adunase de prin sertare, şi nu-i pomeni despre ea lui Jakobe.

A doua zi plecă în Germania.

Capitolul XI

„Berlin, 12 octombrie

Şi acum trebuie să-ţi povestesc intrarea mea în lumea largă, intrare care n-a fost lipsită de o notă hazlie. Cunoşti drumul până la Berlin şi ştii că nu e prea interesant. Mărturisesc cinstit că în cele din urmă am aţipit şi nu m-am trezit decât la intrarea în Stettiner BahnhofMi-am luat bagajul.

Una din gările Berlinului.

16* 243 îii-am repezit spre o trăsură şi am dat birjarului adresa: Hotel «Zimmermann», Burgstrasse, pe care mi-l recomandase unchiul tău. Dar birjarul a holbat ochii la mine şi a repetat în dialectul lui berlinez: «*Bu straasse*?» Apoi şi-a clătinat capul mare şi a spus: «*Kevins nicht*!»[29] Câţiva alţi birjari s-au apropiat, până s-a adunat

29 Nu cunosc ! (În limba germană în original.)

cu timpul o mică ceată. «*Bu straasse*? *Bu straasse*?» ziceau cu toţii, scuturându-şi capetele mari. «*Ketru's nickt*.» Eu nu mă mişcam din loc. Deodată, unul dintre ei a ridicat un deget şi a izbucnit: «*Aha*!… *Burrrrrgstrrrrraasse*.» Această rapidă succesiune de consoane, asemenea unui răpăit de tobă, m-a trezit de-a binelea. Abia acum mi-am dat seama că plecasem de acasă, şi prima mea achiziţie în această călătorie a fost constatarea că un danez care doreşte să circule în străinătate trebuie să-şi dezvolte simţul consonantelor.

Dar ascultă mai departe. Când trăsura s-a oprit în faţa hotelului «Zimmermann» (care, în paranteză fie spus, e o veche ladă de gunoi, cu o *altertümliche Freitreppe*[30] până afară pe trotuar), şi-a făcut apariţia un rândaş, cu un şorţ de piele, ca să mă ia în primire. Dar ce să vezi? Cum a deschis portiera trăsurii, a luat-o la goană, uluit, spre casă, urlând «*Herr Zimmermann*! *Herr Zimmermann*!… *Ein dekorierter Herr*!» [31]Toată casa a fost în picioare, patronul s-a năpustit ca o vijelie şi a dat buzna în stradă la mine, cu capul gol. Tablou! între timp, am aruncat o privire uimită spre reverele paltonului meu şi am zărit la butonieră o rămăşiţă ofilită din trandafirul pe care mi-l prinseseşi azi-dimineaţă la despărţire. Închipuie-ţi, dragă prietenă, ce *malheur*[32] a cauzat ultimul dar primit de la tine! Cred că-ţi dai seama cum am fost primit când s-a descoperit ce fel stau lucrurile. Să ştii însă că ne-am luat amândoi revanşa! O dată în camera mea, am început să sun într-una şi să-mi exprim tot felul de nemulţumiri, ca un veritabil cavaler purtător al «Marii cruci», iar când garsonul a venit cu registrul în care sunt înscrişi străinii, nu m-am putut stăpâni şi am trecut frumos un *von* înaintea numelui meu. Nu clătina din cap! Nici nu ştii ce efect a avut! Când am ieşit, l-am întâlnit în hol pe patron, care mi-a făcut o

30! O scară de moda veche (în limba germană ,în original).

31' Domnule Zimmermann, domnule Zimmermann l... Un domn cu decoraţie ! (În limba

32' Nenorocire (În limba franceză în original).

plecăciune. Mi-a deschis uşa cu mâna lui şi a rostit un foarte smerit: «*Herr*

Baron \» Iată a doua descoperire pe care am făcut-o în prima zi de călătorie, şi anume că un titlu de nobleţe nu-i, pare-se, de dispreţuit. De altfel, asta mi-a spus-o mai demult şi unchiul tău. E ridicol, bineînţeles, dar una dintre condiţiile necesare pentru a avea autoritate asupra oamenilor este să ai curajul de a le exploata slăbiciunile.

Am dat o raită pe Unter den Linden[33], şi în clipa de faţă mă aflu la cafeneaua «Bauer», de unde îţi scriu rândurile astea. De afară pătrund până la mine zgomotele şi zarva care nu-mi lasă nicio îndoială asupra faptului că mă aflu într-o mare capitală a lumii. Am senzaţia că sunt în mijlocul unei mori uriaşe. Oare oraşele acestea mari, cu milioane de locuitori, sunt altceva decât nişte turbine uriaşe, care aspiră şuvoaie întregi de oameni ca să-i zvârle înapoi, după ce i-a stors de orice vlagă? Câtă concentrare de energie vie! E în adevăr înălţător să simţi podeaua vibrând astfel sub picioarele tale de revărsarea energiei a doua milioane de oameni! Câte nu vom putea realiza în secolul ce vine, după ce vom învăţa să acumulăm valorile dobândite prin muncă, valori faţă de care cele utilizate azi pot fi comparate cu nişte jocuri de copii.

Dar deocamdată destul”.

„17 octombrie

Am închiriat două camere în Karisstrasse 25 (adresa mea e: *Frau Kumminack, zweite Treppe links*[34]). M-am hotărât să mă opresc deocamdată la Berlin. Viaţa şi larma de aici au ceva care mă electrizează. Simt pur şi simplu cum mă încarc cu fulgere şi tunete. *Herrrrrrlick*![35] Tare-aş avea chef să expediez acasă acest «*Donmrwetter*!»[36] pe deasupra Mării Baltice viţeilor de pe la noi. Priviţi de aici,

33! Mare arteră a Berlinului.

34» Doamna Kumminach, a doua scară la stingă (În limba germană în original).

35« Minunaaaat I (în limba germană în original.)

36 La dracu! (În limba germană în original.).

oamenii şi împrejurările din Danemarca au un aspect şi mai rural. La Berlin, până şi măturătorii de stradă sunt altfel croiţi, pe când la noi, aerul vieţii rustice mai pluteşte şi deasupra «leilor de pe Ostergade». Sau, dacă i-am compara pe locotenenţii noştri danezi cu un ofiţer german înfăşurat în pelerina lungă, cu reverele mari, roşii ca sângele, am vedea, Doamne iartă-mă, că seamănă cu nişte seminarişti. Azi i-am făcut o vizită doctorului Nathan. Are o locuinţă foarte simpatică, în apropiere de Königsplatz, şi, cu toate că mi-a făcut nişte declaraţii cam amare, pare să se simtă foarte bine în exilul său voluntar. M-a primit cu multă amabilitate, dar îţi mărturisesc cinstit că nu mi-a plăcut. Am încercat să-i spun cam ce cuprinde cartea mea, dar e evident că nu are nici cea mai mică idee despre problemele tehnice. În fiecare clipă mă întrerupe ca să-mi pună întrebările cele mai stupide. Abia dacă stin ce este o turbină. A fost o mare decepţie pentru mine. În fond, e ciudat că oamenii de felul doctorului Nathan, care vor să creeze o comunitate de cultură nouă pe ruinele romantice ale evului mediu, nu ştiu nici ei ce au pornit să construiască. Oamenii aceştia îmi amintesc de unii arhitecţi care au diplome, care sunt capabili să proiecteze o clădire nouă, foarte atrăgătoare, poate, din punct de vedere artistic, dar nici nu se sinchisesc de unde să-şi procure lemnăria, unde să ardă cărămizile şi aşa mai departe. Aici e nevoie de alte forţe! Oameni ca Nathan nu ac decât să încurce lucrurile! îmi amintesc că într-una din cărţile pe care mi le-ai împrumutat astă-vară – te pomeneşti că o fi fost chiar o carte a lui Nathan i-am găsit o remarcă foarte justă, şi anume că Renaşterea din secolul al XV-lea a avut la bază invenţia compasului, care a făcut posibilă descoperirea Americii şi a înlesnit exploatarea coloniilor cunoscute, ale căror bogăţii s-au revărsat asupra Europei sărăcite, au primenit omenirea intimidată de preoţi şi de călugări, au trezit din nou curajul, vigoarea negoţului şi dorul de aventuri. Eu cred că tot aşa, dezvoltarea maşinilor moderne producătoare de energie

este o condiţie pentru marele progres cultural care va urma. Şi dacă cineva face prorociri fără să înţeleagă acest lucru, construieşte doar balonaşe de săpun cu care-i poate distra numai pe poeţi şi alţi oameni lipsiţi de maturitate”.

„19 octombrie

…Nu, încă nu mi-am prezentat omagiile unchiului mamei tale. Am amânat intenţionat această vizită, ca să apuc să-mi consolidez cunoştinţele de limbă germană. Deunăzi am trecut pe lângă vila lui din Thiergartenstrasse, care e un adevărat palat. Pe aici averea lui e evaluată la cincizeci de milioane. Trebuie să-mi faci un serviciu, şi anume să mă înveţi cum să mă port când mă duc la el. Ce înseamnă *Gebeimcommercienerat*[37]? Trebuie să-i spun «excelenţă»? Spune-mi ceva şi despre situaţia lui de familie. Are nevastă şi o fiică? Are mai mulţi copii?…”

„21 octombrie

Peste cine crezi că am dat azi intrând la «Bauer»? Cine crezi că era instalat, cu o pălărie de bandit dată pe ceafă şi cu o bâtă între picioarele întinse? Fritjof! De altfel, era cât p-aci să nu-l mai recunosc; a îmbătrânit mult în ultimul timp, i-a albit barba, pleoapele-i sunt roşii şi umflate. Cu toate astea, arată încă foarte bine; chiar şi aici, la Berlin, atrage privirile. A venit pentru nişte tablouri, pe care le-a expus la un negustor de obiecte de artă. E apreciat şi ca artist, ziarele scriu multe despre el. Eu nu mă pricep la pictură, dar Fritjof m-a cărat după el ca să-i admir tablourile şi recunosc că sunt şi câteva lucruri admirabile printre ele, mai ales nişte pânze mari reprezentând Marea Nordului pe timp de furtună. În timp ce priveam tablourile lui Fritjof, nu mă puteam opri să mă gândesc că în viitor balizele mele de fier de mii de tone (îţi aminteşti? ai citit ce am scris despre ele în broşură?) vor împăna coasta de vest a Iutlandei şi, bine ancorate, vor pluti pe valurile furtunoase, smulgându-le energia. L-am întrebat pe Fritjof dacă nu i s-a întâmplat să se întristeze vreodată, când se aşază pe malul mării şi pictează valurile

37 Consilier comercial intim. (În limba germană În original).

uriaşe, gândindu-se la colosala, la extraordinara cantitate de energie care se iroseşte şi care, timp de milenii, a fost pierdută pentru oameni şi pentru civilizaţie. Dar el a dat numaidecât drumul la bietele şi străvechile lui văicăreli despre meschinăria duhurilor industriei şi despre profanarea naturii. L-am întrebat atunci dacă într-adevăr nu-l atrage de loc ideea de a transforma toţi aceşti cai-putere irosiţi în factori utili societăţii, de a-i răspândi prin conducte peste întreg cuprinsul ţării, de a-i distribui prin oraşele Iutlandei, de a-i introduce chiar în fiecare cămin, pentru ca, de pildă, maşina de cusut a unei croitorese din Holstebro să funcţioneze datorită lor, pentru ca o mamă din Yiborg să lase leagănul copilului mişcat de valurile Mării Nordului. Să fi văzut ce cap a făcut! «Ce?» a urlat, şi toată lumea din sală s-a întors spre noi. «Ticăloşilor! Vreţi să faceţi din marea mea o vită de povară?»

E absolut incorigibil. Mi s-a făcut cu adevărat milă de el. Când l-am văzut stând acolo, cu pălăria pleoştită, cu bâta, cu cravata aceea fluturând în vânt şi cu indignarea lui de sălbatic, mi-am zis în sinea mea: «Iată ultimul artist! Peste douăzeci de ani, oameni de teapa lui vor fi internaţi în ospicii, iar după moarte vor fi împăiaţi şi expuşi în muzee printre mamuţii preistorici şi cămilele cu trei cocoaşe!»”.

„23 octombrie

Ieri a fost o zi mare pentru mine. Citisem deunăzi în ziare despre experimentarea unui nou sistem de baraj care trebuia să aibă loc, în prezenţa unor ingineri invitaţi, în apropiere de Berkenbrück, un orăşel la câteva ore de Berlin. Cum eram dornic să asist la operaţie, m-am dus la Legaţia daneză, crezând că cei de acolo mă vor ajuta să-mi fac rost de o invitaţie. Dar n-am mai văzut de când sunt ochi atât de rotunzi de uimire ca ochii celui ce s-a holbat la mine când i-am spus ce doream. Omul a fost nevoit pur şi simplu să se rezeme de spateaza scaunului ca să-şi poată reveni din uimire. Mi-a spus că, după câte-şi aminteşte el, s-a făcut rost o dată pentru o actriţă, care venise la Berlin,

de un bilet de favoare la Teatrul Regal, şi altă dată s-a înlesnit unor oameni de ştiinţă danezi accesul la manuscrisele bibliotecii, dar ceea ce voiam eu... Atunci a intrat în odaie un om mai în vârstă, care venea de alături (cred că era ministrul în persoană), m-a măsurat cu o privire şi mai îngrozită şi mi-a explicat pe un ton părintesc că, în adevăr, nimeni nu poate cere asemenea hatâruri într-o ţară străină. În orice caz, înainte de a putea face ceva pentru mine în această chestiune, legaţia trebuia să ia legătură cu Ministerul de Externe danez, prin urmare să trimit o cerere scrisă, în două exemplare, însoţită de recomandările necesare, de certificate şi de diplomele mele, eliberate de diferitele institute de învăţământ pe care le-am frecventat începând de la vârsta de 7 ani etc., etc., etc. Pe scurt, m-am regăsit brusc în scumpa, în bătrâna mea Danemarcă, raiul pălăvrăgelii! Atunci am luat hotărârea de a-mi încerca singur norocul şi am plecat ieri dimineaţă cu primul tren la Berkenbrück. Inginerul-şef mi-a eliberat pe loc o invitaţie, ba mi-a mulţumit pentru interesul arătat faţă de experienţa ce trebuia să aibă loc şi mi-a pus la dispoziţie toate datele privitoare la lucrările pregătitoare.

Voi încerca să-ţi descriu ceea ce am văzut. Am să încep prin a-ţi spune că scopul lucrării era secarea unei porţiuni a râului, pentru a face posibilă repararea unui pilon de pod. La început s-a încercat cu procedeele obişnuite, adică s-a construit un baraj de-a curmezişul râului. Cum însă curentul apei era prea puternic, barajul nu putea fi închis fără a instala un canal de scurgere, ceea ce, în condiţiile existente, ar fi fost prea

Complicat şi costisitor. Atunci le-a venit ideea (şi tocmai în aceasta a constat noutatea şi ingeniozitatea) să încredinţeze curentului apei închiderea zăgazului. Deci, au lăsat să plutească în direcţia aceea un fel de ladă uriaşă din scânduri, având mărimea deschiderii zăgazului, pe care o dirijau de pe ţărm şi pe care au prevăzut-o cu încărcătura necesară. Totul s-a desfăşurat în condiţii

optime. În clipa în care obiectul a ajuns la ţintă, laturile zăgazului au trosnit cam neliniştitor, şi nivelul apei a înregistrat o creştere simţitoare. Dar curentul a călăuzit lada frumos la locul ei, şi până la urmă s-a fixat în zăgaz ca un dop în gâtul unei sticle. Momentul a fost cu adevărat emoţionant şi aş fi vrut să fii şi tu de faţă. Efectul a fost mărit de bubuitul câtorva mine, care s-au auzit în acelaşi timp la oarecare distanţă şi care explodaseră într-un loc unde fusese săpat un canal pentru scurgerea provizorie a apei spre un teren mocirlos, unde era şi un lac.

Apoi s-a servit şampanie într-un cort ridicat la faţa locului, cu care prilej s-au rostit mai multe cuvântări. Ultimul (ţine-te bine!) am toastat eu, în cinstea tehnicienilor germani, care au dat lumii o nouă şi minunată dovadă a superiorităţii lor. A mers foarte bine. Bineînţeles că m-am exprimat cu oarecare greutate, dar de câte ori îmi lipsea câte un cuvânt, mă descurcam făcând gesturi elocvente cu mâna. Cuvântarea mea i-a entuziasmat pe toţi, lumea m-a înconjurat ca să-mi strângă mâinile, şi un reporter care asistase la festivitate mi-a luat un interviu în drum spre casă. Vei găsi şi numele meu în *Tageblattul* de astăzi.

Cu acest prilej am făcut cunoştinţă cu un profesor, e nume Pfefferkorn, care poate să-mi fie de mare folos aici. Predă la Institutul politehnic din Berlin şi s-a dovedit a fi – ce mică e lumea! – un vechi prieten al lui Aron Israel, ceea ce a trezit în el un oarecare interes pentru situaţia din Danemarca. La despărţire m-a rugat să-i fac o vizită”.

„24 octombrie

Dragă prietenă, mă dojeneşti pentru observaţiile pe care le-am făcut deunăzi asupra lui Nathan şi pari aproape contrariată că nu văd în el un mentor. Îţi voi răspunde declarându-ţi că îi sunt şi eu foarte îndatorat, lucru pe care sunt gata să-l recunosc; cum, însă, Nathan e un produs al învăţământului universitar, va rămâne întotdeauna un estetician incorigibil şi lipsit de înţelegere, ba chiar lipsit şi de interes faţă de cerinţele vieţii practice. Am încercat să-i

schiţez proiectul meu. dar abia m-a lăsat să vorbesc. Povestea mereu despre o piesă de teatru pe care o citise, despre situaţia politică din Danemarca şi despre Dumnezeu mai ştie ce! Despre proiectul meu n-a găsit de cuviinţă să spună decât că i se pare «destul de fantezist». Ei, ce părere ai? Pot considera că un astfel de om e un mentor?! În realitate, nu e mult mai clarvăzător decât Fritjof şi nu are nici cea mai mică idee despre minunile pe care viitorul le poartă în sân, după cum habar n-are că aceste minuni vor răsturna şi ordinea politică ce domneşte azi în lumea noastră. Auzi, fantezist! Vreau să spun că de când mă aflu în Germania, convingerea că nimic n-ar fi mai «fantezist» din partea noastră, a danezilor, decât să ne continuăm, în ciuda resurselor naturale de care dispunem, existenţa modestă şi timorată de cenuşăreasă s-a întărit şi mai mult, deşi cei care ne guvernează consideră această existenţă drept cea mai bună chezăşie a independenţei naţionale şi temelia firească a civilizaţiei noastre. Eu susţin că singura posibilitate pentru o ţară mică, aşa cum e ţara noastră, de a se ridica printre celelalte state este să aibă bani. Am scris şi în broşura mea, o ţară liliputană ca Danemarca este o absurditate în sine; în zilele noastre e imposibil ca o ţară atât de mică şi atât de săracă să poată exista! Trebuie să câştigăm respectul celorlalte state prin belşugul nostru. Soluţia e să avem bani, bani şi iar bani! Strălucirea aurului e singura în stare să arunce asupra ţării acea «lumină» despre care Nathan şi alţii ca el vorbesc atâta. Până la urmă, o cultură săracă va rămâne totdeauna pradă preoţilor. Mă gândesc deseori la Veneţia, care a fost un stat mărunt şi care s-a ridicat, cu toate acestea, până la rangul de putere mondială. Oraşe ca Hierting sau Esbjerg au pentru zona comercială din nordul Europei de azi o poziţie tot atât de centrală ca oraşul lagunelor din vremea aceea. Umblu prin Berlin şi visez la un Hierting al viitorului, unde palate comerciale, cu cupole aurite, se vor înălţa la marginea unor cheiuri largi, în timp ce gondole mici, acţionate electric, vor pluti ca nişte

lebede pe apa strălucitoare a canalelor”.

„25 octombrie

Azi nu-ţi scriu decât două cuvinte, în fugă. Vin tocmai de la *Gekeimcomvnerciemai*, unde am transmis salutările familiei. Le-am găsit acasă pe doamna şi pe tânăra domnişoară, care m-au primit cu multă prietenie. Verişoara ta vitregă este o frumuseţe desăvârşită, având totodată o purtare de o simplitate deplină, aproape timidă. E foarte tânără încă. De altfel, întâlnirea a avut loc într-o atmosferă de oarecare distincţie. În dreptul fiecărei uşi prin care am trecut se afla câte un *groom*[38], iar primirea a avut loc în grădina interioară, pe care o cunoşti. Am vorbit cel mai mult despre voi, deşi n-am pomenit, bineînţeles, nimic despre relaţiile noastre, ci m-am dat doar drept un bun prieten al casei. M-au invitat pentru poimâine la o mare serată muzicală, care are loc la ei şi pentru care au fost lansate aproximativ trei sute de invitaţii. Sunt cu paltonul pe mine, fiindcă trebuie să ies, am o întâlnire cu Fritjof. Ne petrecem adesea serile împreună şi, în ciuda divergenţelor dintre noi, ne înţelegem foarte bine. Fritjof e captivant. Mi-a făcut cunoştinţă cu câţiva artişti germani, colegi de-ai lui, nişte indivizi tot cam într-o ureche ca şi el, dar cumsecade şi simpatici. Spune-mi, nu ţi se pare ciudat că oamenii aceştia au surprins unele asemănări între Fritjof şi mine *7* O dată cineva m-a întrebat chiar dacă nu cumva sunt fratele lui mai mic. Cum îţi explici *7*”.

„*27* octombrie

Am avut iarăşi o zi bogată. Mi se pare că ţi-am scris despre profesorul Pfefferkorn de la Institutul politehnic de aici, care m-a invitat să-i fac o vizită. Am fost azi la el; locuieşte afară din oraş, la Charlottenburg, chiar lângă şcoală, care e un adevărat palat, cu coloane şi statui, şi care a costat, pare-se, vreo zece milioane. Însoţit de profesorul însuşi, am vizitat sălile de cursuri, laboratoarele şi câteva interesante ateliere experimentale, care ţin de şcoală. Ceea ce m-a interesat îndeosebi a fost o colecţie de

38 Valet (În limba engleză În original).

machete admirabil executate ale celor mai importante realizări inginereşti din lume: poduri, ecluze, lucrări de fundaţie etc., pe scurt, un muzeu fără pereche. Pfefferkorn mi-a făgăduit să-mi procure o autorizaţie ca să pot lucra acolo, ceea ce altfel aş fi obţinut cu greu. Bineînţeles că sunt încântat de perspectivă, fiindcă e vorba de o adevărată comoară. Am intenţia să asist şi la câteva cursuri. Aici predă şi profesorul Freitag, un om încă tânăr, care se bucură de mare faimă datorită lucrării sale despre electromotoare! în treacăt fie zis, trebuie să-ţi spus, scumpă prietenă, că nu am de gând să lenevesc. Simt pur şi simplu că mă mănâncă vârful degetelor de dorinţa de a pune mâna pe o tablă de logaritmi. Cartea mea nu înseamnă nimic, sau, în orice caz, înseamnă foarte puţin! Dar lasă, aşteaptă câtva timp, şi ai să vezi! Pedantul acela de

Sandrup şi conţopiştii lui mărunţei, cu degete lipicioase, vor putea în curând să iasă la pensie sau să se ducă la culcare f Peste zece ani, ţara noastră trebuie să-şi schimbe faţa. Deunăzi eram cu Fritjof sus, lângă steagul din vârful turnului primăriei, la două sute cincizeci de picioare deasupra nivelului străzii. Soarele apunea, dar aerul era limpede şi puteam privi în toate direcţiile până la o depărtare de câteva mile. Peste tot vedeam case înalte şi străzi lungi, de-a lungul cărora felinarele fuseseră aprinse, apoi sârme de telegraf şi fum ieşind pe coşuri de fabrici, şi gări luminate electric, cu trenuri care intrau şi ieşeau, apoi foarte departe, afară din oraş, fabrici împrăştiate, părând să continue oraşul la nesfârşit. M-am gândit că acum două generaţii Berlinul era un orăşel de importanţă relativ mică, luminat cu lămpi în care ardea ulei de peşte, având drept mijloc de locomoţie diligenţa. Am simţit atunci mândria de a fi om şi, spre marea indignare a lui Fritjof, am început să fac semne cu pălăria. Doamne, Iisuse! oamenii ăştia, cu «artalor de a picta pe pânză! Afirm că viziunea unei gări luminate electric e mai emoţionantă decât toate Madonele lui Rafael la un loc! Dacă aş crede în providenţă, aş

îngenunchea în fiecare dimineaţă, cu riscul de a-mi murdări genunchii pantalonilor, drept recunoştinţă că m-am născut într-un secol măreţ, în care omenirea a devenit în sfârşit conştientă că e atotputernică şi a început să transforme lumea după pofta ei, dovedind o măreţie pe care n-a visat-o nici Dumnezeu în cele mai avântate visuri ale sale!”

După plecarea lui Per, nemaifiind sub influenţa lui directă şi având în faţă perspectiva unei despărţiri îndelungate, Jakobe se descurajă din nou când se gândi la relaţiile lor. Citind prima lui scrisoare, dar mai ales când trebui să-i scrie şi ea, simţi că, în câteva zile, Per redevenise un străin pentru ea. Nu mai avea aproape nimic să-i spună. Simţul ei critic se trezise din nou, şi neliniştea o cuprinse iar. Citind scrisorile lui tinereşti, pline de atâtea lucruri mărunte, dar pomenind atât de rar despre dragoste şi nimic despre dorul lui, Jakobe se simţea iar îndurerată şi umilită.

Dar după câteva săptămâni, Ivan îl întâlni din întâmplare pe stradă pe Aron Israel, şi acesta-i arătă o scrisoare primită în dimineaţa aceea de la profesorul Pfefferkorn, vechiul lui prieten din Berlin, care se exprima în termeni foarte elogioşi despre Per. Ivan îl rugă să-i lase lui scrisoarea şi, după ce o citi cu glas tare părinţilor în salon, i-o trimise soră-sii în cameră într-un plic mare, închis, pe care scrisese: „V/ve *l’empereur*!”[39]

Scrisoarea spunea următoarele:

„… în momentul de faţă sunt în relaţii foarte strânse cu ţara ta prin intermediul unui tânăr, inginerul Sidenius, care mi-a povestit că te cunoaşte personal. Omul acesta are însuşiri naturale remarcabile şi cred că poporul danez are dreptul să aştepte de la el ceva neobişnuit. Am stat de câteva ori cu el de vorbă şi m-au interesat ideile ce-l preocupă. Rareori mi s-a întâmplat să întâlnesc un om cu o concepţie atât de directă, de proaspătă şi de vie despre natură şi despre fenomenele ei. N-aş putea afirma că-mi

39 Trăiască Împăratul I (În limba franceză !n original.)

place felul lui de a privi lucrurile, e prea legat de pământ ca să-mi placă; dar sunt sigur că băiatul ăsta e un om al viitorului, şi nouă, bătrânilor, nu ne ajută la nimic să oftăm din cauza asta. Fiecare secol cu idealurile sale; şi când îl aud pe tânărul tău compatriot făurind cu sânge rece şi cu mult calm cele mai îndrăzneţe planuri de transformare a societăţii prin domesticirea tot mai ingenioasă a forţelor naturii, mi se pare că văd în faţa ochilor prototipul omului din secolul al XX-lea, capabil de acţiuni energice…”

Jakobe citi aceste rânduri cu obrajii înflăcăraţi şi plină de emoţie. Şi deodată i se întâmplă ceva cu totul neobişnuit: izbucni în plâns, dar nu plângea numai de bucurie, ci şi de ruşine că se lăsase pradă îndoielilor şi neliniştii, că, în cugetul ei, îşi trădase din nou logodnicul. „Un om din secolul al XX-lea”. Da, ăsta era cuvântul care punea în lumină marile contradicţii ale firii lui, îi scuza slăbiciunile, îi explica forţa. Per era un fel de schiţă, fără formă definită, a unui neam de giganţi care trebuia să vină şi care (după cum îi scrisese şi el) avea să stăpânească pământul, transformându-l după nevoile sale. Da, Per era un om de avangardă, crescut într-o atmosferă înăbuşitoare de interior, apăsat de tot felul de prejudecăţi mic-burgheze, de superstiţii, de temeri, şi pentru aceasta, cu atât mai de neînfrânt, de încăpăţânat şi lipsit de pietate, de neîncrezător că ar exista şi alte puteri aducătoare de fericire în afară de cele ce pun în mişcare o roată de oţel. Dar, în fond, ce era ciudat în asta? Cât de mult pălise visul că secolul al XX-lea avea să fie o epocă de aur şi că împărăţia fericirii şi a dreptăţii va putea fi clădită numai prin autoritatea spirituală şi prin puterea de convingere a cuvântului!

Încă înainte de plecarea lui Per, Jakobe încercase să se iniţieze în tainele matematicii şi ale mecanicii. Atunci, însă, fusese doar o toană de femeie îndrăgostită, dorinţa veşnic neastâmpărată de a-şi urma iubitul pe toate căile. Dificultatea de a-şi însuşi aceste cunoştinţe o făcu să renunţe destul de repede la încercările ei. Şi iată că acum

se consacră din nou, cu toată energia, studiului ştiinţelor naturii. Înţelegea foarte bine că, fără cunoaşterea lor temeinică, nimeni nu putea afirma că posedă premisele indispensabile înţelegerii societăţii moderne şi a legilor dezvoltării ei. Pe masa de lucru, care până atunci fusese ticsită de capodopere ale literaturii şi pe care se afla adesea deschisă „creaţia” lui Enevoldsen, cu fotografia poetului ascunsă între pagini, se îngrămădeau acum manuale de fizică, de dinamică, de geometrie. Când îi scria lui Per, îl informa conştiincios asupra progreselor ei, cerându-i sfaturi şi îndrumări. Şi aşa, relaţiile dintre ei se schimbară brusc. Jakobe – care se considera până atunci superioară lui Per din punct de vedere intelectual şi avusese obligaţia destul de penibilă să-şi călăuzească un logodnic inferior ei, ajutându-l să se dezvolte într-o direcţie neglijată până atunci – deveni deodată o elevă care avea nevoie de sprijinul şi de indulgenţa lui. Aşa cum i se întâmplase şi la început, îndată după ce se îndrăgostise de el, punea mâna pe condei de mai multe ori pe zi ca să-i scrie, uneori un singur rând, o exclamaţie de bucurie în clipa când înţelegea brusc o nouă problemă de geometrie, mai grea, alteori un suspin de necaz pentru că nu-l avea lângă ea tocmai când ar fi avut nevoie de ajutorul lui. Căci rolul pe care-l juca dragostea în zelul ei la învăţătură era mai important decât îşi dădea seama. Simţea nevoia să-i comunice tot ce i se întâmpla în cursul zilei, până şi gândurile cele mai fugare, cu toate că scrisorile lui Per nu erau pe măsura încrederii şi gingăşiei ce-i arăta ea. Cu timpul, Jakobe se resemnă. Acum înţelegea că îi ceruse un lucru pe care natura îl refuzase iubitului ei, ba îi era chiar recunoscătoare că nu se prefăcea şi că i se arăta cinstit, aşa cum era.

Scrisorile ei conţineau şi păreri politice – politica o interesase totdeauna – mai ales despre mişcarea muncitorească, atât de strâns legată de dezvoltarea tehnicii moderne. Până atunci nu-şi putuse niciodată explica de ce o interesau ciondănelile acelea nesfârşite,

încăpăţânate, pentru salarii şi pentru putere, probleme în totală contradicţie cu sentimentele ei aristocratice. O nelinişteau milioanele de muncitori care protestau formulând revendicări ce păreau să conţină adesea ameninţări împotriva a tot ceea ce ea preţuia mai mult în viaţă. Dar după ce-şi înţelese iubitul, deşi înţelegerea aceasta o dobândise cu multă greutate, începu să priceapă totodată şi sentimentul acesta nelămurit de solidaritate cu armata muncitorilor, oameni asupriţi şi mânjiţi de funingine, oamenii secolului XX, care luptau pentru un ideal luminos, pentru aer şi omenie.

Între timp, la Berlin, unde Per îşi împărţea timpul şi energia în mod oarecum egal între studiu şi distracţii, zilele zburau una după alta. În fiecare zi cunoştea oameni noi şi pretutindeni era bine primit. Aşa cum se întâmplase şi în ţara lui natală, firea sa deschisă câştiga toate inimile. Abia aici, la Berlin, îşi dădu scama pe deplin de capacitatea lui de a cuceri oamenii graţie personalităţii sale, capacitate pe care o folosea cu stăpânire de sine şi înţelepciune, fără să se întrebe niciodată în ce constă acest talent. În acelaşi timp, îşi însuşi cu atenţie şi perseverenţă manierele tot mai înşelătoare ale unui om de lume şi felul lui de a se prezenta. Cu Per se întâmpla ceea ce se întâmplă adeseori cu cetăţenii unei ţări când se află în străinătate, şi anume năravurile lui proprii fură considerate drept particularităţi naţionale, pentru care nu era făcut răspunzător şi care, dimpotrivă, îi sporeau farmecul personal şi trezeau un fel de interes etnografic.

Bineînţeles, în mulţimea de uniforme strălucitoare şi de fracuri cu reverele împodobite de decoraţii, care luau parte la marea serată muzicală dată la *Geheimcommercienerat*, figura lui rămase ştearsă. Totuşi, la un moment dat, când, într-o pauză a concertului, amfitrioana îl chemă lângă ea şi-i făcu cinstea de a sta cu el de vorbă până în clipa când concertul reîncepu, Per deveni obiectul atenţiei generale. Amfitrioana era o doamnă mai în vârstă foarte decoltată şi foarte fardată,

care avea o adevărată slăbiciune pentru bărbaţii tineri bine făcuţi, şi nu-şi dădea prea multă osteneală să o ascundă. Dar Per nu avea ochi decât pentru fiică, o fată de 19 ani, cu părul roşu, care, în contrast faţă de mama ei, era o făptură mică, liniştită, fină, minunată, privind cu un fel de teamă orice bărbat care se apropia de ea. Ca şi maică-sa, purta o toaletă splendidă, scandalos de decoltată, aşa cum cerea moda de la curte, numai că părea jenată de goliciunea ei şi se silea să-şi acopere sânii cu evantaiul.

Per nu avusese decât în treacăt, la intrare, prilejul să se încline în faţa ei şi nu era sigur că fusese remarcat. În tot timpul seratei fata fusese asediată de ofiţeri în uniforme şi cavaleri cu aspect distins, şi până la urmă Per renunţă să se mai apropie de ea. În timpul concertului, însă, o surprinse de două ori privindu-l pe furiş, şi a doua oară graba cu care-şi întoarse privirea de la el o trădă, dezvăluind că nu o îndreptase cu totul întâmplător asupra lui. Da, Per era aproape sigur că o văzuse roşind uşor.

Noaptea, târziu, când plecă acasă, Per era uşor ameţit de şampanie şi în cap îi umblau gândurile cele mai îndrăzneţe. Putea spune că în casa asta îi surâdea norocul? … îşi amintea de unchiul Heinrich şi de povestea austriacului celui sărac din New York, care o cucerise pe fiica regelui petrolului american şi se număra acum printre suveranii finanţelor din Lumea Nouă. Tânăra berlineză era moştenitoarea a cel puţin cincizeci de milioane. Cincizeci de milioane, şi o mireasă de o frumuseţe răpitoare! Te ispitea să încerci!… Aş! Palavre… nebunie… Şi totuşi! Până acum, toate dorinţele lui fuseseră încununate de succes. Per nu dezminţise încă profeţia lui Ivan: „Vin, văd, învinг”.

E drept că avea obligaţia s-o menajeze pe Jakobe, lucru pe care nu-l uitase şi care constituia, firește, un obstacol serios pentru el. Totuşi, Per se întreba dacă un om trebuie neapărat să se considere legat de trecut când în faţa lui se deschid pe negândite perspective atât de strălucite. Îşi putea îngădui să renunţe la un viitor ca

acesta? Putea să justifice un asemenea gest când era vorba de o cauză căreia îi închinase toate puterile sale? Dumnezeu îi era martor că ţinea la Jakobe. Ştia să preţuiască din plin calităţile ei excepţionale şi l-ar fi durut inima s-o părăsească. Dar toate sentimentele lui personale trebuiau subordonate grijii pentru binele general, şi nici vorbă că Jakobe va înţelege şi va accepta. Cincizeci de milioane! într-o ţărişoară ca Danemarca, suma aceasta putea conferi unui om o autoritate cu adevărat regească! Ce n-ar realiza la el acasă cu atâţia bani! Putea oare să-şi ajute mai bine ţara în lupta cea mare pentru eliberare, căreia, mai mult ca oricine, Jakobe îi dorea succes?

Fiindcă n-avea chef să se întoarcă acasă, o apucă pe Unter den Linden, unde în cafenele şi în cramele de vin, era încă animaţie. De obicei evita restaurantele elegante din centru, care-ţi ofereau atât de puţin pentru cât plăteai. Deşi dorea să treacă drept om de lume, Per avea o repulsie înnăscută pentru risipă şi, de fapt, se simţea totdeauna mai bine în acea tavernă a artiştilor pe care o frecventa Fritjof şi unde, în schimbul a două mărci, căpăta o jumătate de kilogram de biftec cu ochiuri, o chiflă cât pumnul, o felie de brânză, două halbe de bere şi un zâmbet dulce din partea chelnăriţei. Dar în noaptea aceea, cu dispoziţia pe care i-o crease şampania, se descotorosi cu încăpăţânare de toate sentimentele mic-burgheze şi intră într-o Weinstube1 dintre cele mai elegante, frecventată de ofiţeri.

Ceru o sticlă de „Vix Bara” la gheaţă şi, în mijlocul perechilor însufleţite care intrau, în foşnet de mătase şi în zăngănit de săbii, continuă încercările de autoconvingere.

Ceea ce-l obseda mai ales era titlul acela de baron despre care-i vorbise unchiul Heinrich. În clipa aceea i-ar fi fost cu adevărat folositor! Fără un nume distins era greu să reuşeşti în cercurile de-aici. Dacă, însă, ar fi obţinut titlul de baron, nu s-ar mai fi temut de niciun rival.

Desigur că, deocamdată, nu-şi întemeia speranţele decât pe o privire fugară, o privire furată. Dar i se

acordase oare mai mult decât atât sau i se acordase măcar atât în momentul când îşi aruncase ochii asupra fetei lui Philip Salomon? Nu-i mai rămânea decât să se încreadă fără teamă în steaua lui. Şi să rămână credincios lozincii sale: „Vreau”.

Ajunse acasă la 3 dimineaţa şi, preocupat cum era, nu reuşi să adoarmă. Se aruncă pe pat şi bău câteva pahare cu apă, unul după altul, dar nu izbuti să-şi adune gândurile. Totuşi, în afară de aceste visuri aventuriste privitoare la viitorul lui, mai era ceva care-l împiedica să doarmă. În întunericul odăii şi singur cum era, se iviră şi alte gânduri care-i încingeau mintea.

În lot timpul şederii la Berlin fusese urmărit de o nelinişte care, asemenea umbrei din fabulă, devenea mai puternică ori de câte ori în jurul lui domneau tăcerea şi pustiul. Era gândul la tatăl său, la eventualitatea morţii sale, şi gândul acesta nu-i dădea pace. În timpul zilei, când lucra sau şedea la taifas prin cafenele cu prietenii, gândul nu-l preocupa. Dar îndată ce rămânea singur cu sine însuşi în oraşul acesta străin, şi mai ales seara, după ce se întorcea în odăile pustii şi neprimitoare din Karisstrasse, umbra îi răsărea în faţa ochilor. În fiecare noapte, în timp ce, în picioare lângă pat şi gata de culcare, îşi întorcea ceasul de buzunar, se întreba: „Cine ştie dacă tata n-a murit

Şi în noaptea asta îl muncea acelaşi gând.

Înspre dimineaţă, când să aţipească, tresări uşor. De undeva, dintr-un colţ al odăii, auzise un zgomot care-i răsună în urechi sub forma unei triple bătăi. În clipa aceea se trezi cu desăvârşire. Deşi se ştia liber de orice fel de superstiţie, din clipa aceea nu mai izbuti să-şi gonească ghidul că tatăl său murise chiar atunci.

În cursul dimineţii telegrafie acasă, cerând lămuriri lui Eberhard, şi la prânz primi un scurt răspuns telegrafic: „Tata pe moarte”. Se uită la ceas. Expresul de Hamburg pleca peste două ore. A doua zi dimineaţă putea să fie acasă şi în aceeaşi seară să plece din nou. Va lipsi numai

două zile şi două nopţi, şi conştiinţa lui avea să fie liniştită.

Rămase o clipă în picioare, cu ceasul în mână. Apoi clătină hotărât din cap şi se apucă să-şi facă bagajul de mână. Nu desluşea perfect că ceea ce îl mâna spre casă era nu numai teama că ar putea regreta odată şi odată că tatăl său murise fără să-şi fi luat rămas bun de la el. Între hotărârea luată şi gândurile care-l ţinuseră treaz noaptea aceea exista o legătură tainică, în care intra totodată o vagă reminiscenţă din teama, nebiruită încă, pe care i-o inspirau stafiile. După cum, ori de câte ori aveau de luat o hotărâre importantă, primii păgâni creştinaţi se descopereau pe ascuns în faţa vechilor zei, simţea şi el nevoia de a împăca printr-o jertfă pe dumnezeul părinţilor săi, acum, când îşi pregătea armele pentru ultima şi temerara luptă în vederea cuceririi cununii de aur a norocului.

După câteva ceasuri, Per era în trenul care se îndrepta spre nord.

Capitolul XII

În timpul călătoriei nocturne, care-l purta prin Iutlanda, Per se gândi mereu la vacanţa aceea de Crăciun pe care o ratase cu aproape şapte ani în urmă, când străbătuse pentru ultima oară acelaşi drum spre casă. Îşi mai amintea în cele mai mici amănunte sosirea în noaptea întunecată de iarnă, în timp ce o ceaţă rece şi gălbuie acoperea oraşul şi dădea felinarelor somnoroase o înfăţişare şi mai leneşă. O vedea pe soră-sa Signe pe peronul ud, în haina demodată şi scurtă, cu mănuşi negre şi cu poalele rochiei ridicate deasupra unor picioare mari, vârâte în galoşi. Îşi amintea că taică-său se arătase nemulţumit de vacanţa pe care şi-o luase fără să ceară mai întâi voie şi mai ales că el însuşi fusese adânc dezamăgit văzând că se spăla podeaua în sufragerie, ceea ce îl făcuse să înţeleagă că ceilalţi isprăviseră de m-încat.

Per. Se mira văzând cât de clar păstrase în memorie aceste întâmplări de mult trecute şi cărora nu le dăduse nicio invportanţă. În orice caz, refuza să admită că

amintirile triste ale copilăriei mai aveau vreo putere asupra lui. Numai în mod excepţional îl preocupa acest trecut, care în decursul anilor se scufundase parcă sub orizontul vieţii sale.

Per sosi în orăşelul natal dimineaţa devreme, într-o zi însorită de octombrie.

Era îmbrăcat după ultima modă, ceea ce atrase atenţia lumii de pe peron. Purta un pardesiu cenuşiu de călătorie, căptuşit cu mătase, cu revere şi manşete largi de catifea. Pe părul negru, tăiat scurt, purta o bonetă scoţiană de călătorie. Valiza, cutia de pălării şi restul bagajului erau de cea mai bună calitate şi străluceau, noi-nouţe.

Doi ţărani în haine de dimie se dădură speriaţi în lături, făcându-i loc să treacă, şi Per avu satisfacţia să-l audă pe unul dintre ei şoptindu-i celuilalt:

— Trebuie că e contele Frys ăl tânăr.

Deşi îşi anunţase sosirea printr-o telegramă, nimeni nu-i ieşi în întâmpinare. „Cu-atât mai bine, gândi el, voi avea libertate de acţiune”. Şi se hotărî să tragă la hotel, ceea ce era mai comod pentru el din toate punctele de vedere.

Dar tocmai în clipa când se pregătea să se urce într-unul din cele două omnibuze ale hotelului, care staţionau în faţa gării, îl zări pe Eberhard venind agale din direcţia micului scuar al gării. Per înţelese numaidecât că fratele său, atât de grijuliu să nu-şi piardă din demnitate, pândise sosirea trenului dincolo de parc, potrivind lucrurile astfel încât să pară că trecuse din întâmplare pe acolo, în timpul unei plimbări. Constatarea aceasta îl făcu să ridice involuntar din umeri. Pe vremuri, această dovadă de dispreţ i-ar fi stârnit mânia, acum însă nu-i trezea decât compătimire. Văzând că Per a intrat în tratative cu funcţionarul hotelului, fratele său fu cuprins de o teamă vădită şi grăbi pasul.

— Sper că n-ai de gând să tragi la hotel? întrebă el înainte chiar de a se fi salutat.

— Ba da, răspunse Per. Cred că în împrejurarea de

faţă e mai bine să nu stingheresc toată casa.

— Ţi s-a pregătit o cameră, avem loc destul. Sunt sigur că mama o să se supere când o să afle că ai tras la hotel!

— Bine, dacă crezi... Vreţi să-mi faceţi rost de un hamal?...

După aceste ultime cuvinte, adresate funcţionarului, Per îl întrebă pe Eberhard despre starea tatălui lor.

17* 259

— De aseâră doarme mereu. Oricum, e într-o stare de permanentă somnolenţă. În ultimele douăzeci şi patru de ore a avut doar câteva momente de luciditate.

În clipa aceea, din clădirea gării ieşi un comisionar, însoţit de slujbaşul hotelului, care cu capul descoperit, îi făcu lui Per o plecăciune plină de aşteptări. Per îi aruncă o coroană, apoi îi porunci celuilalt unde să-i ducă bagajele.

Între timp, Eberhard se dăduse puţin la o parte şi cerceta pe furiş, cu o vădită neliniţte, îmbrăcămintea lui Per.

— Hai s-o luăm prin spatele grădinilor, zise el şi vru s-o apuce numaidecât pe poteca ce ducea spre casa parohială pe la marginea oraşului. Era un drum nu prea umblat.

Per se împotrivi.

— E un drum prea lung şi sunt obosit.

— Bine, cum vrei, răspunse Eberhard, strângându-şi buzele într-un fel care însemrrei că nu socoteşte de demniitatea lui să insiste.

Cei doi fraţi porniră tăcuţi pe strada principală.

La început, întâlnirea cu oraşul în care copilărise nu făcu o impresie prea puternică asupra lui Per. Cu străzile lui înguste şi întortocheate, cu casele de un cât sau cel mult două şi cu nenumăratele rigole din scândură, i se părea comic, un fel de jucărie de copil, în comparaţie cu metropola din care venea. Aşa cum se întâmplase şi cu casa părintească, oraşul natal dispăruse cu timpul din viaţa lui, se strecurase sub orizontul său. îi veni să

zâmbească la gândul că, altă dată, marea lui ambiţie fusese să ajungă eroul sărbătorit al acestui orăşel de provincie, care fusese martorul înjosirii sale.

Totuşi, Per recunoştea mai pe toţi oamenii pe care-i întâlnea în cale. Fiecare din aceste căsuţe cu oglinzi de stradă la geamurile saloanelor, numele de pe firmele prăvăliilor, totul rechema în mintea lui crâmpeie din trecut. Amintirile îl copleşiră mai ales când trecu prin dreptul zidului înalt al liceului, care mărginea spre stradă terenul de joc. În momentul în care treceau ei, copiii erau în recreaţie, şi larma lor trecea dincolo de ziduri, ca pe vremurile când se ducea şi el la şcoală, ceea ce-i trezi un noian de amintiri din copilărie, pe jumătate uitate, ce i se perindară limpede prin faţa ochilor. De jur-împrejurul oraşului erau coline înalte, pe care le îndrăgise în adolescenţă, apoi fiordul şi poienile întinse, locul de joacă din timpul verii, unde încolţise în mintea lui primul germene firav al proiectului de canal şi unde pentru întâia oară pătrunsese importanţa puterii vântului, înălţându-l pe „Helio”, zmeul lui uriaş, şi înhămându-l la un mic cărucior de joacă, încărcat cu pietre, pe care l-a tras de-a lungul pajiştii.

Eberhard îl întrebă cum călătorise, dar Per era atât de îngândurat, încât nici nu-l auzi. Legătura lui statornică, inevitabilă chiar, cu orăşelul acesta murdar, cu aspect rural, i se părea umilitoare. Ceea ce-l irita mai ales era faptul că legătura asta nu era câtuşi de puţin reciprocă: negustorul Hierting, înfipt în dreptul porţii lui, cu picioarele crăcănate, în halat alb de pânză şi saboţi, cu pipa de spumă de mare ferecată în argint, bărbierul Siebenhausen, palid, gras şi roşcovan, care, întocmai ca altă dată, se apleca peste marginea ferestrei deschise urmărind slujnicele cu privirea, crainicul public, al cărui ropot de tobă şi a cărui voce de mahalagioaică se auzea din direcţia unei uliţe laterale, da, toţi oamenii aceştia lăsaseră în el câte ceva din fiinţa lor, deşi el nu însemnase nimic pentru ei.

Apucară pe o stradă laterală, pe care se afla casa parohială. Când Per zări zidul înalt, întunecat, cu poarta lui ciudată de închisoare, dar mai ales podul de piatră presărat cu rumeguş, simţi cum îi bate inima. Gândul că peste o clipă îşi va revedea mama şi se va apropia de patul de moarte al tatălui său îl zgudui cum nici nu se aşteptase. Soră-sa Signe îl întâmpină în antreu. Deşi foarte mişcată, îi întinse mâna în tăcere, întorcându-şi uşor faţa, ca şi când odată cu el intrase în casă cineva în faţa căruia trebuia să-şi plece privirea.

— Mama s-a dus să se odihnească puţin, spuse ea după ce intrară în sufragerie unde Per găsi pe cele două surori mai mici, gemenele, care în timpul lipsei lui ajunseseră aproape nişte domnişoare şi pe care el nu le recunoscu decât cu greutate.

Răspunseră cu sfială strângerii lui de mână, în timp ce Signe continuă:

— Mama mi-a spus s-o chem când vei sosi, dar cred că e mai bine să n-o deranjez. A vegheat toată noaptea.

Cu toate că odaia unde zăcea pastorul se afla departe, în celălalt colţ al casei, Signe vorbea cu voce scăzută obişnuită în casele în care este un bolnav. Per răspunse că, în adevăr, mama nu trebuia nicidecum incomodată.

La fel ca şi cu şapte ani în urmă, când Per se întorsese acasă, o tavă cu câteva sandvişuri era pregătită şi acum pentru el. Signe îi turnă o ceaşcă de cafea şi, ca să nu jignească pe nimeni, Per se sili să mănânce puţin, deşi era atât de neliniştit, încât abia izbutea să înghită pâinea. Din celălalt colţ al odăii, gemenele îl pândeau cu ochi mari, iscoditori. Signe spuse:

— Vrei să intri să-l vezi pe tata? Somnolează, nu s-a mai trezit de-aseară. Infirmiera îi face acum toaleta. Mă duc să văd dacă poţi intra.

Se depărtă încet şi închise uşa după ea cu amândouă mâinile, ca să nu facă zgomot cu clanţa. Eberhard ieşise cu puţin înainte din odaie şi, ca să nu rămână singure cu

străinul acesta care le era frate, cele două gemene ieşiră tiptil pe uşa dinspre bucătărie, făcându-se nevăzute şi ele.

Per se ridică şi, fără să-şi dea seama, străbătu de câteva ori odaia în sus şi-n jos. Apoi se opri în dreptul uneia din ferestrele care dădeau spre rondul cel mic cu iarbă şi spre cei câţiva pomi chirciţi care alcătuiau grădina casei parohiale. Inima îi zvâcnea în piept, şi gândurile îi rătăceau nehotărâte, căutând să se justifice.

În timp ce stătea aşa, privind nepăsător mica pajişte fără soare şi împrejmuită de ziduri înalte, îşi recăpătă treptat sângele rece, şi gândurile i se limpeziră din nou. Găsise justificarea căutată. O găsise tocmai în nepăsarea cu care contempla acum din nou primul loc de joacă al copilăriei sale. Pentru el, nici o singură amintire plăcută şi luminoasă nu era legată de zidurile acestea, îndărătul cărora avusese timp de cincisprezece ani senzaţia că e întemniţat. Dar nu numai atât! îşi dădu seama în acea clipă că umbra aceloraşi ziduri îi întunecase existenţa şi-i umbrise orice bucurie chiar şi în anii următori. Un sentiment cu totul străin de el, o tristeţe sălbatică şi tânguitoare îl fulgeră brusc. Deodată tresări nervos. Uşa din spatele lui se deschise binişor: Signe se întorcea.

— Poţi să intri. Vino.

Per străbătu un cabinet aproape nemobilat, apoi salonul. Uşa dinspre dormitor era întredeschisă. Signe se apropie de ea în vârful picioarelor, o deschise fără zgomot şi-şi conduse fratele lângă un pat care fusese depărtat de perete şi lăsat în mijlocul odăii. Era aproape întuneric, şi Per se orientă cu greu în primele clipe.

Treptat, însă, începu să distingă contururile unui chip plin de zbârcituri, care ţinea ochii închişi şi zăcea pe o pernă mare, moale, cufundat într-un somn adânc, asemănător morţii. Per fu străbătut de un fior rece, dar, în afară de sentimentul de groază stârnit în mod firesc de orice deznodământ fatal în sufletul celor pentru care moartea înseamnă coşmarul vieţii, nu simţi nicio emoţie. Tatăl său era într-o stare care înlătura categoric orice

posibilitate de apropiere, şi asta îl liniştea. Se temuse mai ales că zeul familiei va pune la cale o împăcare de ultima clipă şi, în ce-l privea, ştia că nu are să-i spună nimic lui taică-său; cât despre ceea ce ar fi dorit bătrânul să-i spună, era foarte probabil că singurul rezultat ar fi fost înrăutăţirea raporturilor dintre ei şi nişte scene care ar fi luat repede un caracter sinistru.

Te măsură ce ochii i se obişnuiau cu întunericul din odaie, Per desluşea tot mai bine chipul şi silueta descărnată a celui ce dormea. Observă că tatăl său purta şi acum plete lungi, dar ele îşi pierduseră de tot culoarea în timpul bolii. În schimb, faţa i se întunecase, arăta ca de bronz şi era perfect imobilă, deşi câteva muşte se învârteau mereu încoace şi încolo şi din când în când se plimbau pe fruntea sau pe obrajii lui. S-ar fi zis că liniştea veşnică se şi aşternuse peste pleoapele lui închise.

Infirmiera, care clătise un burete lângă spălător, luă ligheanul şi plecă, iar cei doi fraţi rămaseră singuri la căpătâiul bolnavului. Tăceau amândoi. Signe se aşeză într-un jilţ scund lângă pat, se aplecă înainte, cu mâinile împreunate pe genunchi, şi-şi privi tatăl, transfigurată de dragoste şi de durere. Ochii ei mari, luminoşi erau plini de lacrimi şi gura era contractată. Din când în când, îşi mişca lin mâna peste faţa tatălui ei, ca să gonească muştele.

Deodată se auzi un zgrepţănat lângă un perete. O uşă tapisată, care ducea spre odaia de oaspeţi alăturată, se deschise, şi silueta mică şi cocârjată a mamei se ivi în prag.

Bătrâna rămase o clipă pe loc, dibuind cu o mină canatul uşii, în timp ce cu cealaltă se sprijinea într-un baston negru. Trecură câteva clipe până ce Per s-o recunoască. Şi-o amintea zăcând aproape mereu şi nu-şi închipuise că era atât de scundă. De altfel, îmbătrânise în anii care trecuseră. Părul îi albise, trăsăturile i se înăspriseră, şi uriaşa încordare sufletească, graţie căreia, în mod aproape miraculos, se ţinuse pe picioare în toată perioada îndelungată a bolii pastorului, îi lăsase un fel de

pecete severă şi stranie pe chip şi mai ales pe ochii adânciţi, care se deschideau mari, ca ochii unei vizionare.

Pe Per surpriza îl zăpăci. Dar privirea cu care-l întâmpinară ochii aceia şi gestul cu care, la apropierea lui, îi întinse mâna, semănând oarecum a gest de apărare, îl nedumeriră şi mai mult. Era ca şi când bătrâna ar fi aşteptat din partea lui mărturisiri, remuşcări. Rămaseră un timp faţă în faţă ca nişte statui. Până la urmă, sentimentul matern învinse şi, în timp ce lacrimile îi scăldau obrajii, maică-sa îi luă capul între mâini şi-l sărută pe frunte.

Apoi Signe, care se ridicase în picioare, o ajută să se aşeze în fotoliul de lângă pat.

— Va să zică, e adevărat, ai venit, Peter-Andreas, zise ea. Şedea gheboşată în fotoliu, cu faţa pe jumătate întoarsă de la el şi cu mina la ochi, de parcă i-ar fi suportat cu oarecare greutate prezenţa. De ce n-ai venit mai degrabă?… Poate că acum e prea târziu.

Exclamaţia ei avea o nuanţă care atrase atenţia lui Per. „Prea târziu”, gândi el. Aşadar, ai lui nădăjduiseră până-n ultimul moment într-o împăcare şi consideraseră că întoarcerea lui era o dovadă de pocăinţă.

Mama vorbi iar, dar în clipa aceea, pe uşa care dădea spre salon, intră infirmiera, însoţită de un om mai în vârstă. Era medicul casei, care-şi făcea vizita, ca în fiecare dimineaţă. La un semn al mamei, Signe şi Per se retraseră, şi infirmiera închise uşa după ei.

În ziua aceea Per n-o mai văzu pe maică-sa. De altfel, întoarcerea lui nu constituia un eveniment, aşa cum ar fi fost socotit în alte împrejurări. Desigur, starea pastorului domina preocupările şi gândurile tuturor şi, în ciuda liniştii care domnea în casă dădea loc la o activitate susţinută. Ba trebuiau încălzite comprese, ba era nevoie de medicamente, apoi se perindau mereu vizitatori din tot oraşul, care veneau să se intereseze de starea bolnavului. În afară de asta, în cursul zilei urmau să mai sosească doi fraţi, din alte localităţi, unul dintre ei fiind capelan în Fionia şi o soră măritată cu un medic într-un orăşel de pe

Limfjord1. Trebuiau pregătite camere şi pentru ei, aşa că toţi ai casei erau ocupaţi. Per se instalase în vechea lui odaie de la mansardă şi-şi petrecea acolo cea mai mare parte din zi, încercând zadarnic să doarmă, ca să se odihnească după călătorie, sau scriind logodnicei sale. Din decenţă, se hotărâse să renunţe la hotărârea iniţială şi să rămână acasă până după moartea tatălui său, care nu părea că va întârzia mult.

Era neliniştit şi deprimat. Nu regreta că venise, dorea numai ca totul să se termine cu bine. Asistase o singură dată la moartea cuiva, atunci, la Nyboder, în ziua când bătrânul şef de echipaj, plecat la plimbare, fusese transportat acasă în agonie. Amintirile sinistre legate de moartea lui, teama bătrânului şi a celorlalţi îl urmăreau tot timpul.

În cursul serii sosiră Thomas şi Ingrid, fratele şi sora-sa, care erau aşteptaţi. Ingrid venise împreună cu soţul ei. Thomas era teolog. Era o fire potolită şi avea o faţă stacojie, sub care se ascundeau multă sensibilitate şi o mare mândrie, însă oarecum schilodită. Ingrid era o cuconiţă de provincie, sigură pe ea, o Sidenius pursânge, care considera că Logstor e un oraş foarte important pentru că ea şi familia ei locuiau acolo.

Bătrânul pastor deschise de câteva ori ochii în ziua aceea, şi privirea lui părea perfect lucidă; dar nu se putu face înţeles decât cu multă greutate, şi peste puţin căzu iar în nesimţire.

Medicul tocmai era de faţă, îşi făcea vizita de seară. Când ieşi din camera bolnavului, îi spuse lui Signe, care-l însoţea spre ieşire:

— Nu vreau să vă ascund că, după mine, tatăl dumneavoastră nu va trece peste noaptea aceasta. Dacă-i nevoie, chemaţi-mă.

Spusele lui se adeveriră. Puţin după ora 2 noaptea, toţi ai casei fură treziţi: sosise sfârşitul. Obosit de călătorie şi zăpăcit de aproape două zile şi două nopţi de veghe, Per se cufundase într-un somn adânc şi nu se lămuri

numaidecât unde se află. Visase că era la Berlin cu Fritjof şi cu alţi câţiva artişti, prieteni ai pictorului. Birja lor tocmai se oprise în faţa localului de pe Leipzigerstrasse, unde se întâlneau de obicei cu toţii, când uşa camerei sale se deschise, Signe intră cu o luminare în mână şi-l rugă să coboare. Dându-şi seama unde se afla şi ce semnificaţie aveau cuvintele soră-sii. Per începu să tremure ca apucat de friguri. Trecerea bruscă de la tumultul şi veselia metropolei la tăcerea morţii, a cărei veste o aducea glasul liniştit al Signei, fu prea violentă chiar şi pentru conformaţia lui sufletească. Se îmbrăcă, dar fu nevoit să se plimbe un timp încoace şi încolo prin cameră ca să se mai liniştească.

Coborî şi-şi găsi în camera bolnavului fraţii şi surorile; cei mai mulţi dintre ei nici nu se culcaseră, se mulţumiseră să moţăie în fotolii şi pe sofale, ca să fie cât mai aproape de tatăl lor şi cât mai repede lângă el îndată ce s-ar întâmpla ceva. Salonul era puternic luminat, şi canaturile uşii dinspre camera de dormit fuseseră date în lături. Pe o masă, la căpătâiul bolnavului, ardea o lampă mică de căpătâi, care arunca o lumină slabă pe unul din obrajii lui foarte albi; celălalt obraz era în întuneric.

Îl ridicaseră puţin, sprijinindu-l pe perne, ca să-i uşureze respiraţia. Bătrânul era perfect conştient, dar nu putea să vorbească şi nici să-şi ridice pleoapele negre-albăstrii. Tocmai începuse să-şi ia rămas bun de la copii. Unul câte unul se apropiau de pat, îi luau mina, care zăcea pe cuvertură, grea şi fără putere, şi atunci mama rostea numele. Era aşezată la căpătâiul soţului, într-un scaun scund de nuiele, de cealaltă parte a mesei, pe care se afla lampa de noapte.

Această ceremonie solemnă de despărţire îi făcu rău lui Per, care crezuse că va fi cruţat de ea. Rămase deoparte cât putu, dar în cele din urmă trebui să se apropie şi el de pat. Când simţi mina tatălui său, cuprinsă treptat de răceala morţii, când o auzi pe maică-sa ridicând vocea (cel puţin aşa i se păru) ca să-i rostească numele, fu străbătut

de un sentiment de groază care-l îngheţă, sentimentul apăsător de a fi chemat în faţa unui judecător supranatural. Numai gândul că fraţii şi surorile lui, adunaţi acum cu toţii în jurul patului, îl observau îi dădu puterea să-şi stăpânească muşchii feţei.

Se făcuse aproape ora 4, şi gardianul tocmai trecea pe stradă. Rumeguşul de lemn împrăştiat pe jos îi înăbuşea zgomotul paşilor. Nu se auzea decât cântecul lui monoton, care pătrundea în cameră, ca o prorocire parcă, vestind sosirea îngerului

Se dace acuma noaptea-ntunecată, şi ziua-ncepe să mijească; îndepărtează, Doamne, tată.

O, preacucernice părinte! întoarce-ne spre cele sfinte. Şi mila ta să ne blagoslovească…

După ce pastorul îşi luă rămas bun şi de la servitorii casei, dădu a înţelege printr-o mişcare a muşchilor frunţii că vrea să spună ceva, şi apoi şopti o rugăminte, pe care numai soţia lui o putu desluşi: rugămintea de a auzi un psalm. Copiii trecură cu toţii în salon, se adunară în jurul pianului şi, acompaniaţi de Signe, cântară cu voce domoală câteva strofe din psalmul *Până-n ceruri se întinde îndurarea ta. Doamne*!

Per rămase singur alături de maică-sa în dormitor. După ce îşi luase rămas bun de la tatăl său, se aşezase într-un ungher întunecos, unde putea rămâne neobservat. Cântarea liniştită a fraţilor săi ajungea până la el, vibrând de energia calmă a unei convingeri nestrămutate şi pline de bucurie, de parcă ar fi văzut cu toţii cerurile deschizându-se deasupra lor şi chipul Domnului înconjurat de un nimb luminos, plutind şi întinzând braţele pentru a primi duhul transfigurat al pastorului. Per îi auzea, şi era nevoit să lupte cu sine însuşi ca să nu se lase furat şi el. Totul se desfăşurase atât de diferit de aşteptările sale! Cu buzele tremurânde şi cu ochii umezi, îşi pironi privirea asupra chipului uscat al tatălui său, care zăcea liniştit pe pernă, înconjurat de părul lung şi alb ca de o aureolă de sfânt şi, amintindu-şi de scena cumplită ce avusese loc la

moartea şefului de echipaj, îşi zise în sinea lui: „Va să zică, aşa moare un creştin!”

După ce cântară psalmul, fraţii şi surorile se întoarseră unul după altul în dormitor. Între timp, buzele pastorului se depărtaseră puţin şi ochii se adânciseră şi mai mult în orbite. Curând după aceea intră în agonie.

Doamna Sidenius ţinea mâna dreaptă a soţului ei şi-i ştergea din când în când cu un prosop sudoarea de pe frunte. Eberhard şi Signe stăteau de partea cealaltă a patului, gata să-i dea ajutor la nevoie. Aşa trecu un ceas. Ceilalţi copii se împrăştiaseră prin cameră, aşezându-se fiecare unde apucase să găsească loc, şi aşteptau ultima clipă; cei mai tineri rămăseseră în picioare, la picioarele patului, cu privirile pline de milă aţintite asupra tatălui lor.

Cântecul monoton, al gardianului de noapte răsună iar pe uliţa pustie:

Prin imnuri înălţate-n slăvi, în cor, Ţi-aducem laudă, o, Doamne, veşnic sfânt, l-ai vrut sli fii al nostru păzitor, Noi, cei ce locuim pe-acest pământ. Sculaţi acum, în zori, de dimineaţă. Căci noaptea, bună şi odihnitoare, Căzut-a la ale tatălui picioare, şi luaţi aminte! Zboară, timp şi viaţă!

În odaie era acum linişte deplină. Nu se auzeau decât răsuflarea grea, din ce în ce mai slabă, a bolnavului şi, din când în când, hohotul de plâns stăpânit al unuia sau altuia dintre copii.

Se făcuse aproape ora 5 dimineaţa. Prăbuşită, cu fruntea lipită de mâna neînsufleţită a muribundului, mama o uda cu lacrimile sale. Eberhard apucă uşor încheietura mâinii stângi a pas/torului şi-i luă pulsul, care slăbea treptat, în timp ce Signe îi urmărea cu încordare expresia feţei. În clipa aceea se auziră bătăile ceasului din salon. Apoi Eberhard ocoli patul şi se apropie încet de maică-sa.

— Mamă, spuse el, atingându-i cu băgare de seamă umărul. Tata s-a dus…

Atunci se ridicară cu toţii în picioare şi făcură cerc în jurul patului. Numai mama rămase mai departe pe scaun, după ce îl privise pe Eberhard cu nişte ochi rugători, în

care citeai cât de părăsită se simţea. Apoi se aplecă din nou asupra mâinii mortului şi-şi ascunse faţa, ca şi când n-ar fi avut curajul să privească în ochii fără expresie ai defunctului.

Când ridică din nou capul, îl privi multă vreme în tăcere şi spuse în cele din urmă:

— Da, copii, tata ne-a părăsit. Dar să aducem mulţumită lui Dumnezeu, lăudat fie numele lui! Fiindcă nu ne-am luat rămas bun pentru totdeauna. A plecat doar înaintea noastră spre lăcaşul ceresc în care, cu voia Domnului, ne vom întâlni cândva din nou, cu toţii.

Apoi, în cuvinte mişcătoare, îi mulţumi soţului ei pentru ceea ce însemnase în viaţa familiei, lăudă credinţa ce-i purtase ei şi căminului lor şi-i mulţumi pentru dragostea şi pentru puterea lui de sacrificiu. În timp ce vorbea, bătrâna mângâia părul alb al pastorului şi-l săruta pe frunte cu o gingăşie emoţionantă, care părea că dă viaţă nouă sentimentelor din tinereţe.

Copiii mai rămaseră un timp în jurul patului, rugându-se în tăcere, cu privirile aţintite asupra tatălui lor, apoi, în clipa când primele semne ale morţii deveniră vizibile, Eberhard şi Thomas acoperiră cu grijă cadavrul cu un cearşaf, şi Signe o scoase pe maică-sa din odaie.

Peste puţin, Per se urcă în camera lui, unde lampa ardea încă pe masă. Primele raze ale dimineţii pătrundeau în odaie prin fereastra fără perdele. Per rămase multă vreme în faţa ferestrei, cu privirea îndreptată asupra oraşului care începea să se trezească. Doar câteva stele mai străluceau slab pe cer, pe străzi se auzeau trecând camioane şi saboţi călcând apăsat, în mintea lui Per se înfiripă convingerea că noaptea aceea avea să lase urme în viaţa lui, totuşi nu-şi desluşea încă bine sentimentele. Era încă prea obsedat de solemnitatea momentului şi nu putea gândi liniştit.

Până la urmă se aşeză la masă şi-şi luă mapa de voiaj. Simţea nevoia să-şi împărtăşească gândurile cuiva şi vru să-i scrie Jakobei. În ajun îi expediase câteva cuvinte ca s-o

anunţe că se întorsese acasă, şi acum îi scrise următoarele:

„Vreau să-ţi comunic fără întârziere că bătrânul meu tată s-a prăpădit acum câteva clipe. Totodată, nu vreau să-ţi ascund că nu regret hotărârea de a mă întoarce acasă. Indiferent de dele petrecute între tata şi mine, ştiu că acţiunile lui au avut totdeauna la bază cele mai curate convingeri. A avut o moarte frumoasă, a fost perfect conştient până în ultimele clipe şi şi-a aşteptat sfârşitul cu o tărie sufletească demnă de admiraţie".

Mâna lui Per se opri când ajunse aici. Reciti ce scrisese şi se ruşină. Ronţăi un timp capătul tocului, apoi deodată rupse scrisoarea în bucăţi şi începu să scrie alta.

„Dragă prietenă! Am trista datorie de a te înştiinţa că tatăl meu a încetat din viaţă azi-dimineaţă. Am sosit tocmai la timp ca să-mi iau rămas bun de la el, aşa cum mi-o dorisem. A fost perfect conştient şi foarte liniştit până în ultimele clipe. Dar, bineînţeles, viaţa lui n-a fost, ca să zicem aşa, decât o continuă pregătire pentru moarte. Îţi scriu în fugă aceste câteva rânduri, în curând îţi voi scrie din nou".

Iscăli şi rămase din nou pentru scurtă vreme neliniştit şi îngândurat, după care adăugă un post-scriptum:

„S-ar putea să rămân aici pentru înmormântare".

Pastorul Sidenius fu înmormântat după cinci zile. Dis-de-dimineaţă fuseseră arborate steaguri în bernă prin tot oraşul şi, la amiază, pe întregul parcurs între biserică şi cimitir se presără nisip, peste care se aşternură cetini de brad. Încă din ajun, fete tinere împodobiseră biserica cu plante verzi, iar pe chivotul vechi, bogat cizelat, fuseseră atârnate văluri cernite. Luminările ardeau în cele două policandre de aramă cu douăsprezece braţe, care atârnau din tavan, şi orga se tânguia domol când, puţin după prânz, credincioşii începură să umple biserica.

Liniştea care domnea în mulţime şi expresia gravă de pe chipuri dovedeau că oamenii nu erau minaţi de o simplă

curiozitate. Cu pastorul Sidenius se întâmplase ceea ce se întâmplă tuturor celor înzestraţi cu o mare putere de convingere, şi anume, după ce rezistenţa generală fusese învinsă, ea se transformase repede în adoraţie. Şi, ca de obicei în asemenea cazuri, tocmai acele însuşiri ale pastorului care scandalizaseră mai mult la început, adică firea lui autoritară, dispreţul faţă de obiceiurile tradiţionale ale localnicilor, simplitatea portului şi a felului său de viaţă, se bucurară mai târziu de preţuire, fiind considerate drept mărturia unui zel şi a unei cucernicii de autentic apostol. Adevărul e că şi pastorul se schimbase oarecum cu trecerea anilor. Pe măsură ce cuvioşii arătau tot mai multă supunere faţă de biserică, se accentuau blândeţea şi farmecul firii sale, care atrăgeau inimile oamenilor.

La acestea se adăuga şi perioada îndelungată de boală şi liniştea sufletească înălţătoare cu care îndurase suferinţele şi-şi aşteptase obştescul sfârşit. Zăcuse mai bine de şase luni la pat, perfect conştient că era osândit la moarte. Şi, totuşi, pe lângă că nu se plânsese niciodată, nu îngăduise nici altora să-l compătimească.

„Nu se vorbeşte aşa în asemenea cazuri, spusese el cu asprime cuiva care, ca să-l consoleze, îl îndemna să spere într-o vindecare. Suntem copiii lui Dumnezeu, nu trebuie oare să fim recunoscători că tatăl nostru ne cheamă la el?”

Sus, în corul bisericii, se afla sicriul negru, care, potrivit dorinţei răposatului, n-avea altă podoabă decât o simplă cruce de brad pe ¡capac. Fusese totdeauna împotriva a ceea ce numea el „tendinţa nesănătoasă a oamenilor de a înfrumuseţa moartea” şi de „a împodobi troaca viermilor”. În jurul sicriului era adunată ¡o gardă de onoare, alcătuită din vreo cincizeci de pastori în odăjdii, şi pe jilţurile mai înalte din biserică erau instalate notabilităţile oraşului: funcţionari în uniformă, membri ai consiliului orăşenesc, până şi nişte ofiţeri din garnizoană, cu banduliere de argint strălucitor şi cu căştile

scânteietoare pe genunchi.

Per privi în jurul lui cu o uimire crescândă. Îşi dăduse seama mai demult de autoritatea pe care clerul o câştigase în orăşelul acela, atât de iubitor altă dată de cele lumeşti, dar în clipa asta, părerea ce-şi făcuse despre taică-său şi despre rolul lui se schimbă cu desăvârşire. Pastorii se apropiau unul câte unul de sicriu, îşi ţineau cuvântarea, şi biserica răsuna de patetismul laudelor şi de mulţumirile aduse Domnului pentru robiri lui cel adormit şi pentru faptele ce săvârşise. Apoi sicriul fu ridicat de pe catafalc pe umerii a opt pastori tineri, şi întreaga comunitate porni în urma carului mortuar pe lungul drum care, străbătând oraşul, ducea până afară, la cimitir.

Per nu înţelegea. Nu înţelegea că era cu adevărat vorba de tatăl lui, de care se ruşinase în copilărie fiindcă fusese obiectul batjocurii întregului oraş, nu înţelegea că lui i se făcea acum înmormântarea aceea princiară, că acum era petrecut spre groapă de întreaga populaţie îndoliată! Nu, Per nu putea concepe asta. Se împlinea acum, dar într-un mod ruşinos şi neaşteptat pentru el, unul dintre visurile cele mai trufaşe ale copilăriei sale, din vremea când îşi închipuia că ar fi fost o odraslă de rege răpită, dar că odată şi odată trebuia să regăsească măreţia tatălui său.

Înapoindu-se de la înmormântare, se nimeri alături de fratele lui Thomas, care aruncase ţărâna deasupra sicriului şi era îmbrăcat în odăjdii. Dintre toţi fraţii, Thomas fusese acela la care, în ciuda deosebirii de vârstă, găsise pe vremuri mai multă înţelegere. Poate pentru că şi Thomas, în perioada de creştere, se simţise apăsat de autoritatea despotică a tatălui. În timpul studenţiei se interesase mai mult decât i-ar fi plăcut bătrânului de unele curente mai liberale ale vieţii comunităţii creştine. Şi numai călcându-şi pe inimă îmbrăcase uniforma bisericii de stat daneze, redingota aceea lungă şi funebră, care nu se potrivea de loc cu obrajii rumeni şi cu ochii lui copilăroşi, de un albastru-deschis.

Per băgase de seamă că, în ultimele zile, Thomas încercase de câteva, ori să rupă gheaţa dintre ei, dar el nu dorea o împăcare. Era sceptic faţă de duioşia cam ipocrită a acestui frate, duioşie care pe vremuri îi câştigase în parte încrederea. Iar acum se ferea de el, fiindcă era neliniştit şi plin de teama instinctivă de a se destăinui acestui frate plin de bune intenţii.

De altfel, Thomas renunţă şi el la încercarea de apropiere, şi cei doi fraţi îşi continuară în tăcere, unul lângă altul, drumul până la casa parohială.

Întorşi acasă, intrară cu toţii în odaia doamnei Sidenius, care rămăsese în pat, neputând asista la îngropăciune. Încordarea puternică în care trăia de atâta vreme fusese urmată îndată după moartea soţului de o slăbire cumplită a puterilor, şi doctorul ordonase odihnă deplină. De aceea, în ultimele zile Per n-o văzuse aproape de loc. O singură dată îl chemase, şi atunci se aşezase pentru câteva clipe lângă patul ei, dar doamna Sidenius se mărginise să-i pună câteva întrebări banale cu privire la situaţia lui.

Nici de data asta nu schimbară decât o vorbă şi o strângere de mână, după care Per se urcă în odaia lui ca să-şi facă bagajul. Ardea de nerăbdare să plece cât mai degrabă şi se decisese să ia trenul de seară, deşi n-ar fi putut spune că avea moitive să se plângă de şederea în casa parohială. Nu numai Thomas, ci toţi ceilalţi, fraţi şi surori, ca şi cum s-ar fi înţeles tacit, se siliseră să-i arate înţelegere în măsura în care acest lucru era posibil, în măsura în care le-o îngăduia conştiinţa. De altfel, petrecuse cea mai mare parte a timpului fie în odaia lui, fie făcând lungi plimbări prin împrejurimi, ba chiar lipsise o zi întreagă din oraş, ca să viziteze o fabrică nouă de ciment pe coasta Limfjordului.

Nici maică-sa, nici vreunul dintre fraţi nu făcuseră cea mai mică aluzie la logodna lui, şi cum nu-i venea să creadă că Eberhard nu vorbise familiei despre ea, considera tăcerea ca un fel de provocare. Totuşi, faptul că

numele Jakobei nu fusese rostit aici, în casa părintească, îl supăra, cu-atât mai mult cu cât, renunţase între timp să rupă legăturile cu ea. Efectul pe care evenimentele din ultimele zi-le îl avusese asupra lui, şi anume de a-l fi forţat să retrăiască toate amintirile, îl trezi la realitate.

Buna dispoziţie pe care i-o dăduse şampania şi care-l hotărâse să cucerească tronul unuia dintre regii finanţelor europene pierise cu desăvârşire în noaptea aceea solemnă petrecută în sumbra cameră mortuară a tatălui. Nu voia nici să-şi mai amintească de momentele acelea, dar tocmai fiindcă-i era ruşine de lipsa de credinţă de care – numai dn gând! – se făcuse vinovat faţă de Jakobe, prefera să nu vorbească despre dânsa.

Când începu să se însereze, iar fraţii şi surorile plecară din nou la cimitir, la mormântul tatălui, lăsând-o singură pe bătrână, Per coborî la ea ca să-şi ia rămas bun.

— Şezi puţin lângă mine, fiule, spuse bătrâna cu vocea care redevenise dureroasă şi tânguitoare şi pe care Per o cunoştea atât de bine din anii copilăriei. Aproape că n-a; în stat de loc de vorbă cu tine, şi fraţii tăi mi-au spus că vrei să pleci.

— Da, trebuie să mă reîntorc la treburile mele.

Mama aşteptă puţin, crezând că va mai spune ceva, dar fikidea Per nu dădea alte explicaţii, reluă:

— Treburile tale?… Noi ştim foarte puţin despre viaţa şi despre drumurile tale, Peter-Andreas. Ai fost de curând în Germania… Dacă nu mă-nşel, Ia Berlin?

— Da.

Mama aşteptă din nou un timp înainte de a continua:

— Da, tatăl tău şi cu mine ne-am spus că trebuie să ai protectori bogaţi de vreme ce îţi permiţi să călătoreşti în asemenea condiţii, fiindcă, după câte ştiu, nu ai nicio slujbă.

Per deveni atent. Îşi dădea seama că maică-sa n-avea cea mai mică idee despre logodna lui, ceea ce însemna că fraţii îi ascunseseră acest lucru, probabil ca s-o cruţe de o supărare.

Sau… poate că Eberhard nu spusese nimic nici părinţilor, nici celorlalţi fraţi. În cazul acesta, purtarea lui nu se explica numai prin grija faţă de sentimentele celorlalţi.

În timp ce Per se adânci în aceste gânduri, maică-sa se întoarse spre o măsuţă care se afla la căpătâiul ei şi scoase ceva din sertar.

— Nu vreau să pleci din casa părintească fără să fi aflat ceea ce tatăl tău ar fi dorit să-ţi spună înainte de a închide ochii, Peter-Andreas. El a fost totdeauna convins că odată şi odată te vei regăsi pe tine însuţi şi vei lua drumul căinţei. N-a fost zi în care să nu vorbească despre asta, n-a fost zi în care să nu te pomenească în rugăciunile lui. Acum câtva timp, aflând că te afli în străinătate şi crezând că trebuie să renunţe la speranţa de a te revedea, ne-a rugat să-ţi trimitem după moartea lui o mică amintire de la el.

Doamna Sidenius îi întinse fiului ei obiectul acela mic pe care-l luase din sertar. Era vechiul ceas de argint al pastorului, la care el ţinuse totdeauna foarte mult şi pe care-l purtase până în ultimele clipe, spunând că era singura comoară ce-o avea pe pământ.

— Ceasul acesta îşi are povestea lui, reluă mama, o poveste pe care tata ţi-ar fi spus-o dac-ar fi avut prilejul să mai stea odată cu tine de vorbă. Am să ţi-o spun eu în locul lui şi, după ce o vei asculta, vei înţelege singur de ce s-a hotărât să-ţi lase tocmai ţie darul ăsta.

Doamna Sidenius făcu o scurtă pauză, închise ochii şi nu-i mai deschise, după cum nu-i deschidea nici pastorul în tot timpul bolii.

18

273

— O dată, în anii adolescenţei, după ce-şi petrecuse vacanţa de Crăciun în familie, la casa parohială de la ţară, tatăl tău se pregătea să se întoarcă la liceu. Bunicul tău îi ceru atunci cheia cufărului, pentru că, îi spuse el, voia să se convingă că lucrurile erau aşezate în ordine şi fiul lui nu

uitase nimic înainte de a-şi duce bagajul în trăsură. Tata fu jignit de această pretenţie şi plecă supărat, fără să-şi ia rămas bun ca lumea de la bunicul tău. Seara, la şcoală, deschise cufărul şi-şi găsi hainele aşa cum le pusese el, ceea ce dovedea că nu umblase nimeni la ele. Într-un colţ, însă, era un pacheţel învelit în hârtie, şi înăuntru se afla ceasul ăsta pe care-l ţii tu în mână. Era un dar pe care i-l făcuse bunicul tău; fireşte, tata a înţeles până la urmă că bunicul căutase un pretext ca să i-l poată strecura în cufăr, în aşa fel ca fiul său să nu bănuiască nimic sau să aibă o surpriză plăcută acolo, între străini. Când tata pricepu despre ce fusese vorba, izbucni în plâns. Şi după ce vărsă mulţime de lacrimi pentru purtarea lui nesocotită, îşi puse paltonul şi, chiar în noaptea aceea, făcu pe jos drumul de patru mile până acasă şi nu se linişti până nu se aruncă de gâtul – tatălui său şi-i ceru iertare, llite, fiule, de asta şi-a păstrat tata ceasul toată viaţa ca pe un obiect sfânt. După câte-mi amintesc, a spus odată că ceasul acesta e darul părintesc pe care i l-a făcut Dumnezeu. Pentru că în chiar noaptea când s-a umilit astfel, în noaptea când a pornit pe calea grea a căinţei spre tatăl său pământesc, a găsit drumul spre lumina, spre pacea şi binecuvântarea lui Dumnezeu, părintele său din împărăţia cerurilor.

Per asculta vorbele maică-sii, şi ceasul se făcea tot mai greu în mâna lui. Când termină de vorbit, Per nu-i răspunse nimic. În cameră se făcuse întuneric. Mama deschise ochii, dar nu-i mai putu deosebi trăsăturile feţei. Nu mai vorbiră despre asta. Peste puţin, Per se ridică în picioare, maică-sa îl sărută pe frunte de rămas bun şi-i şopti:

— Să-ţi dea Domnul-Dumnezeu pace şi îndurare! Câteva clipe după aceea, Per plecă la gară. Fraţii şi surorile se întorseseră de la cimitir, dar el nu permise nimănui să-l însoţească şi plecă singur.

După o jumătate de oră, când Signe urcă în camera lui, găsi pe masă ceasul tatălui ei. Fusese pus dinadins în aşa fel încât să nu poată fi trecut ou vederea şi nici să dea

impresia că ar fi fost uitat.

Capitolul XIII

Per se întoarse la Berlin, dar nu mai era atât de mulţumit ca înainte. În timpul absenţei lui, Fritjof plecase spre patrie, şi el se simţea foarte singur în marele oraş. Toamna se instalase temeinic. În multe cafenele şi prăvălii lumina ardea toată ziua. Ploaia cădea fără încetare, şi după aceste ploi torenţiale, pe asfalt rămânea un strat de apă gros de câteva degete. Per stătea mai mult în casă şi lucra. Spera că, muncind cu râvnă, va învinge descurajarea care-l stăpânea de când se întorsese din patrie, dar nici în locuinţa lui nu găsea adevărata odihnă şi adevărata mulţumire. Proprietăreasa lui, doamna Kumminach, o femeie mică, neglijentă şi murdară, cu o gâlcă cât pumnul într-o parte a gâtului, fierbea toată ziua varză acră. Soba scotea fum, şi de sus, de la etajul superior, unde era un atelier de croitorie, auzea de dimineaţă până seara duduitul monoton a şase maşini de cusut, aşa că uneori îi venea să-şi ia lumea-n cap.

Devenit foarte sensibil, începu să descopere treptat latura sumbră a vieţii unui mare oraş modern. Astfel, scurtă vreme după întoarcerea sa la Berlin, câteva mici fapte diverse îi dădură o imagine mai clară asupra felului de viaţă şi a condiţiilor de trai comune unei populaţii de milioane de oameni, imagine care-l impresiona neplăcut.

Închiriase locuinţa cu condiţia expresă de a fi scutit de colocatari, care i-ar fi tulburat munca. Proprietăreasa îi dăduse asigurări solemne, ba chiar îi arătase o hârtie de la poliţie, din care rezulta că n-avea voie să închirieze decât cele două odăiţe ale lui. De altfel, în afară de aceste camere, apartamentul nu mai cuprindea decât o altă odăiţă, întunecoasă ca un mormânt, situată lângă bucătărie, unde încăpea cu greu un pătuţ de fier şi unde locuia proprietăreasa. Cu toate acestea, puţin după ce se mută, Per avu prilejul să se convingă de prezenţa a cel puţin încă unui locatar. De câteva ori o tuse cavernoasă de bărbat îl trezise noaptea, şi, în cele din urmă, Per

descoperi că această tuse venea din direcţia antroului, sau, mai bine zis, din direcţia unei încăperi cuprinse între tavanul antreului şi o nişă în formă de dulap, care servea drept garderobă. Îi luă un interogatoriu în regulă proprietăresei, care însă, bună de gură, se jură pe toţi sfinţii că Per se înşelase. Peste un timp, într-o duminică dimineaţă, Per surprinse în bucătărie un tânăr palid, în cămaşă, care se pieptăna în faţa unui ciob de oglindă, dar şi de data asta proprietăreasa îi servi pe loc o explicaţie verosimilă, dinainte pregătită. Atunci Per renunţă să cerceteze cazul, deşi nu era sigur că femeia nu primea noaptea şi alţi oaspeţi, pe care-i ascundea în diverse unghere ale casei. Adevărul e că într-o noapte auzi, pe lângă tuse, şi un sforăit adânc şi liniştit, care, după câte putea să-şi dea el seama, nu venea din camera proprietăresei. Per ceru informaţii în alte locuri şi află că adesea locatarul oficial al unei case e un simplu paravan, care ascunde de control pe vagabonzii ce mişună în oraşele mari. În multe cazuri era vorba de tineri destul de prezentabili, comisionari, muncitori în fabrică, ucenici de frizerie sau chelneri, pentru care căminul devenise un lux de prisos. Oamenii aceştia îşi petreceau timpul liber pe stradă, în berării, la balurile din cârciumi şi în casele de toleranţă, ştiind că vor fi primiţi undeva după aceea ca să doarmă câteva ore pe noapte. În afară de ce purtau asupra lor, oamenii aceştia nu posedau nimic şi se mutau dintr-un cartier în altul fără formalităţi.

18*

275

Felul acesta de viaţă era în parte rezultatul luptei pentru existenţă care se duce în oraşele cu milioane de locuitori. Cine era obişnuit să trăiască la întâmplare, să rătăcească pe străzi şi să aibă, deci, o mai mare libertate de mişcări găsea mai uşor de lucru. Pentru astfel de oameni, 1111 cămin confortabil, pacea, liniştea deveneau noţiuni cu totul străine, cărora nu le mai simţeau lipsa.

Într-o dimineaţă Per o auzi pe proprietăreasă vorbind

eu un bărbat afară, în antreu. Era un poliţist care cerea informaţii despre un ucenic de bărbier, transportat în cursul nopţii la un spital din oraş şi care declarase că avusese *Schlafstelle*[40] la doamna Kumminach. Omul avusese o hemoptizie puternică într-o berărie şi murise scurt timp după ce fusese adus la spital. Auzind ultimele cuvinte ale poliţistului, doamna Kumminach, care tăcuse la început, deveni dintr-odată limbută. Ce palavre mai erau şi astea? Poliţia ştia doar foarte bine că ea n-are voie să ţină astfel de locatari. Auzi, un ucenic de bărbier! Cum putea să-şi închipuie cineva că o femeie cumsecade ca ea găzduia un asemenea golan, un cerşetor soios, care, pe deasupra, mai era şi bolnav de piept şi crăpase în stradă?!

Ascultând acest prohod închinat colocatarului său anonim, Per simţi fiori reci de-a lungul spinării. Era convins că tânărul despre care se vorbea era individul instalat sub tavanul antreului, şi, de altfel, din ziua aceea nu mai auzi niciodată bine cunoscuta tuse cavernoasă. Nu se putea opri să se gândească la propria lui soartă în eventualitatea că s-ar fi îmbolnăvit, de pildă, şi ar fi avut nevoie de îngrijiri. În privinţa aceasta, avea toate motivele să se neliniştească, fiindcă nu era sănătos. Întorcându-se la Berlin, răcise pe drum, şi fiindcă vremea era umedă, nu se putea restabili pe deplin.

Era un motiv în plus care îl făcea să stea mai tot timpul în casă. Nu încercă nici măcar să reia relaţiile de prietenie cu colegii întru artă ai lui Fritjof, care-şi aveau sediul la taverna din Leipzigerstrasse, şi începu să mănânce la un restaurant din cartierul lui. Nu mai dădea nici pe la *Geuetmcommercisurat*.

În această perioadă de singurătate îi scria aproape zilnic Jakobei şi, în mod inevitabil, în scrisori se reflecta neliniştea lui sufletească, deşi făcea tot posibilul s-o ascundă. În ciuda obiceiului său, nu scria nimic despre el însuşi, în schimb povestea tot felul de fapte diverse din viaţa oraşului, surprinse întâmplător.

---

40 Loc de dormit, culcuş (în limba germană în original).

Per îşi petrecu astfel timpul până la sfârşitul lui noiembrie, când, într-o bună zi, primi, prin mijlocirea lui Ivan, o scrisoare de la „Blackbourn & Gries”, marea firmă engleză către care fusese recomandat de socrul său. Nu era totuşi vorba de un angajament; era doar permisiunea de a urmări munca zilnică la o importantă lucrare hidrotehnică, în privinţa căreia i se dădeau indicaţii detaliate.

Cum acest lucru putea fi de mare importanţă pentru el, Per hotărî să părăsească imediat Berlinul. Localitatea unde se execută lucrarea se numea Dresack, dar deocamdată nu ştia despre ea decât că e un orăşel în Alpii austrieci. Îşi spuse că avea să petreacă iarna acolo, pentru ca, odată cu dezgheţul, să treacă prin Viena şi Budapesta, în drum spre gurile Dunării, unde voia să asiste la o serie de mari lucrări de dragare. Apoi, întorcându-se prin Paris şi Londra, să se îndrepte spre New York.

În drum spre Dresack se opri la Linz, unde voia să vadă podul de cale ferată, lung de nouă sute de picioare. Sosi spre sfârşitul unei după-amiezi şi zări pentru prima oară şirul alb, aerian de creste ale Alpilor, care mărgineau orizontul plutind peste ceaţa înserării în văpaia apusului, ca o privelişte de la începutul veacurilor. În dimineaţa următoare Per se afla în inima munţilor, şi fiindcă vremea era minunată, fiindcă era sătul de vorbăria unui grup de călători nemţi care-l sâcâiseră tot timpul, coborî din tren în mica gară a unui sătuc şi, în ciuda anotimpului rece, petrecu restul zilei sub cerul liber. Din pustiul acela vast de piatră şi de zăpadă, ajungea până la el un fel de chemare. O făgăduială tainică de descătuşare din legăturile care-l apăsau şi-l împovărau îl ademeni sus, tot mai sus, spre imensităţile acelea. Singur, fără călăuză, porni pe o potecă în zigzag şi urcă un perete de stâncă golaşă. Jos, în gară, fusese povăţuit să nu pornească la drum fără un ghid, dar el se încredea în sine şi urcă vioi mai departe. „Va să zică, aşa arată munţii!” Trăgea adânc şi cu plăcere în piept aerul rece, privea la norii care

pluteau sub el în adâncurile văilor, şi în câteva ore izbuti să stabilească între el şi natură o legătură pe care nu o cunoscuse până atunci. În anii copilăriei, pădurile şi poienile natale însemnaseră pentru el locuri de joacă, pe care le iubea fiindcă-i dăduseră prilejul să zburde în voie şi să uite constrângerile din casă. De atunci nu mai avusese niciodată prilejul unei comunicări mai intime cu natura.

În odăiţa lui dosnică din Nyboder studiase natura pe hărţile de stat-major, şi, fără niciun respect, o subordonase nevoii lui de creaţie. Pe atunci natura se rezuma pentru el la nişte grămezi de piatră şi de pământ care trebuiau folosite. Ori de câte ori contempla o câmpie, gândurile lui zburau la instrumentele de nivelare şi la ruletă. În tren nu se instala niciodată la fereastra unui compartiment fără ca priveliştile pe care le străbătea să nu pună stăpânire pe imaginaţia lui, veşnic pregătită să taie drumuri noi, să sece bălţi, să clădească poduri şi să sape canale.

Nici acum nu-l impresionau atât efectele de culoare şi de linii, cât măreţia, spiritul, elementul mistic din natură la care actuala lui nelinişte sufletească îl făcea sensibil.

Întinderea nesfârşită a masivelor muntoase, semeţia contururilor şi tăcerea profundă ca veşnicia ce domnea în jur trezeau în el sentimente şi stări sufleteşti care păreau noi şi stranii. Când ajunse la o altitudine de câteva mii de picioare, în faţa ochilor lui se aşternu un câmp nesfârşit de zăpadă, străpuns în punctul cel mai înalt de o creastă de stânci roşii-cenuşii, golaşe şi luminate de soare. Obosit de urcuş şi gâfâind, Per fu nevoit să facă popas ca să-şi mai tragă sufletul. Şi în timp ce se sprijinea în baston, privind împrejur la pustiul acela tăcut şi sălbatic, se pierdu într-o uimire adâncă faţă de propriile lui sentimente. Se întreba de ce se simţea atras, ba chiar înălţat de mersul acela timp de câteva ceasuri printr-un pustiu neînsufleţit de stânci, în mijlocul unei tăceri monotone. De ce lipsa oricărui zgomot, izbutea să-i dăruiască sentimentul acela solemn de descătuşare? Dar nu cumva auzea totuşi ceva? Oare credincioşii aveau într-un anumit sens dreptate când

vorbeau despre ceva care „depăşea cunoaşterea naturii”? Oare existau în cosmos vibraţii sonore care nu puteau fi percepute de urechea omenească? Nu cumva ceea ce considerăm noi moarte e pur şi simplu o altă formă de viaţă, care nu poate fi intuită decât prin simţurile „sufletului” în stare de veghe?

Îşi aduse aminte că unul dintre pastorii care vorbiseră în faţa sicriului tatălui său afirmase că liniştea din natură e „vocea lui Dumnezeu”, vrând să explice în felul acesta de ce, pe vremuri, în clipele de îndoială şi de slăbiciune, profeţii căutau singurătatea pustiului. Vocea lui Dumnezeu! Da, da, probabil că ăsta e adevărul, probabil că, în faţa tăcerii şi a pustietăţii spaţiului cosmic, omul e cuprins de acel *korror* vacui1 atribuit încă din antichitate tuturor lucrurilor. La rândul ei, teama dădea naştere la halucinaţii, care zămisleau alte temeri, şi toate se desfăşurau astfel de-a lungul timpurilor până la apariţia lui Dumnezeu şi până la popularea cerului şi a iadului.

Per mai urcă vreo câteva sute de paşi, apoi se opri din nou să răsufle. Pretutindeni – acelaşi pustiu îngheţat; pretutindeni – linişte nepăsătoare! Coloşii aceia de piatră, acoperiţi de zăpadă, dădeau o imagine cu adevărat impunătoare a forţelor care demult, în noaptea timpurilor, se puseseră în mişcare şi zămisliseră Pământul. Şi în timp ce-i privea, fu cuprins de sentimentul ameţitor că se apropiase foarte mult de acest îndepărtat eveniment din viaţa naturii. Timpul se reducea în mod ciudat la contemplarea acestor stânci de piatră înţepenite, care se odihneau într-o nepăsare veşnică, la fel de goale şi de neprihănite ca în clipa când, cu milioane de ani în urmă, „ieşiseră din mâna Creatorului”. Desigur i Un sistem solar dezagregat!… Şi îndărătul lui? Neantul! Neantul! Frigul glacial! O linişte de moarte!…

Noaptea se lăsă înainte de întoarcerea lui în gară. Cei de jos începuseră să se neliniştească de soarta lui, şi la hanul unde îşi lăsase bagajdle, unii se gândeau să trimită oameni care să-l caute.

Obosit de efortul făcut în timpul zilei şi cu capul greu de gânduri, Per avea intenţia să se culce numaidecât. Dar încă în dimineaţa aceea, îndată după sosire, îşi dăduse seama că oraşul se pregătea pentru un eveniment neobişnuit. Deasupra intrării hanului atârnau cetini verzi, şi înăuntru domnea o activitate atât de febrilă, încât hangiul abia apucă să-i dea o odaie. Era limpede că toată lumea se pregătea de nuntă. Oamenii mişunau ca într-un furnicar, şi Per fu poftit să ia parte şi el la petrecere.

Mai întâi refuză, dar abia se strecură în odaia lui, când cineva bătu în uşă, şi două fete intrară ţinându-se de braţ, şi făcură

O închinăciune şi rostiră o lungă cuvântare, vorbind amândouă deodată, dându-şi coate şi chicotind. Din cele ce spuneau, Per înţelese că mirele şi mireasa îl rugau să le facă cinstea de a fi oaspetele lor. Atunci se dădu bătut şi fu nevoit să bea, să mănânce şi să joace toată noaptea, până când – capul ajunse să

I se învârtească.

Afară, în pragul porţii mari şi înalte cât un hambar, oameni încălţaţi cu ghete ţintuite jucau în sunete de ghitară şi de acordeon. Înăuntru erau aşternute două mese lungi; pe una din ele era o capră întreagă, friptă, cu coarnele poleite. Vinul era tras în căni mari de tablă, şi noaptea, femeile deopotrivă cu bărbaţii se îmbătară, lăsând la o parte orice urmă de bună-cuviinţă, uitând cu totul de mulţimea de cruci şi de alte simboluri religioase ce împodobeau casa şi pe care le întâlneai la toate răspântiile din ţara întreagă.

Bacanala aceea rustică izbuti să-l înveselească treptat. Se gândea la afirmaţiile lui Fritjof, mereu repetate, potrivit cărora oamenii care trăiesc în mijlocul naturii sunt de fapt cei mai fericiţi, fiindcă ştiu să rezolve tainele vieţii şi ale morţii cu o simplă îngenunchere în faţa a doua beţe prinse în formă de cruce.

Iniţial, Per fusese hotărât să plece mai departe a doua zi dimineaţă. Dar trecu o zi, trecură două, trecură

mai multe până să poată scăpa. Făcuse cunoştinţă la nuntă cu o fată tânără care-l luase ostatic. Era o ţărăncuţă dolofană, cam greoaie şi stângace, cum sunt adesea femeile în Alpi, cu un nas cârn şi vesel şi cu un păr ca secara, culoare care prezentase totdeauna o atracţie stranie pentru el. Se nimeriseră unul lângă altul pe o bancă afară, în poartă, când el urmărea jocul, şi intraseră în vorbă. Mare lucru nu pricepuse din ce-i spusese fata, şi nici ea nu înţelesese nimic din vorbele lui. Dar au râs mult şi s-au împrietenit repede. Era o fată de 20 şi ceva de ani şi locuia la marginea orăşelului împreună cu mama ei, pe care Per o făcu să închidă ochii graţie câtorva piese de douăzeci de guldeni.

Se lăsă pradă acestei pasiuni nestăvilite şi sălbatice, recunoscând totodată cinstit că-şi înşela logodnica. Simţea însă nevoia să scape de gândurile care-l frământau, care-l chinuiau de când murise tată-său şi erau pe cale să-i îmbolnăvească din nou sufletul. Îşi dădea seama că pentru el principalul era să evite singurătatea. Iată de ce, când nu era împreună cu fata cea cârnă, îşi petrecea vremea cu hangiul şi cu alţi oameni din orăşel la han, în camera unde se servea de băut. Vinul curgea, conversaţia se încingea şi fumul care se răspândea din lulele albăstrea aerul din odaie, în timp ce cercul adunat în jurul lui sporea mereu, şi zvonuri năstruşnice despre obârşia şi averea lui princiară se vânturau pretutindeni. După o săptămână porni pe neaşteptate la drum. Mai mulţi cheflii cu care se împrietenise îl petrecură până la gară, în timp ce fata cu părul bălai rămăsese acasă şi plângea pe marginea patului.

Dar umbra tatălui său tot îl însoţea.

Localitatea Dresack era situată într-o vale îngustă, întunecoasă, lungă de o milă şi jumătate şi străbătută de un râu de munte care curgea repede pe fundul ei, alcătuind un şir neîntrerupt de căderi de apă mai mici. De ambele părţi ale văii, povârnişurile munţilor erau împădurite aproape până în vârf. Spre miazăzi, priveliştea era închisă de piscul uriaş al lui Hoher Goli, roşu şi

cenuşiu, cu desăvârşire sterp, a cărui spinare de zăpadă rămânea în cea mai mare parte din an ascunsă în nori. Orăşelul, aşezat la poalele muntelui, era alcătuit din două şiruri de case de lemn adunate una lângă alta şi formând o stradă cotită, care pornea în pantă, continuând şoseaua ce şerpuia pe malul drept al râului. Ceva mai jos, pe culmea unui mic deal, în jurul căruia râul făcea un cot, se ridicau ruinele unui castel de forma unei măsele. Acolo se instalase primăria. În celălalt capăt, biserica înălţa peste orăşel o turlă ascuţită, roşie ca sângele.

În urmă cu nouă luni, de o parte şi de alta a râului se întindeau nişte fineţe bogate, şi în preajma celei mai mari căderi de apă funcţionau câteva fierăstraie şi o moară de piatră. Dar acum fundul văii nu mai era decât un haos de blocuri de ardezie, grămezi de pietriş, bolovani şi trunchiuri de copaci doborâţi. Porţiuni întregi de pădure erau culcate pe acest fund de vale, cu rădăcinile copacilor în sus şi vârfurile îngropate în nămolul argilos. Pe-alocuri, printre stânci şi printre rădăcini de copaci, se iveau rămăşiţe de case, ici o bârnă despicată, colo câteva resturi ruginite dintr-o maşină. Toată partea de jos a oraşului, inclusiv gara, fuseseră măturate într-o noapte de primăvară, când, după opt zile şi opt nopţi de ploi neîncetate, Hoher Goli îşi scuturase pletele albe. Puhoiul de ape năvălise cu atâta viteză, încât oamenii se năpustiseră afară din case în cămăşile lor peticite. Cinci oameni şi vreo cincizeci de vite fuseseră luaţi de ape şi zdrobiţi de stânci.

După opt luni de muncă, lucrările de curăţire a terenului erau atât de înaintate, încât se putea din nou circula pe calea ferată. În drum spre oraş, porţiunile şoselei mâncate de ape fuseseră înlocuite cu poduri de lemn, iar albia râului se netezea acum cu ajutorul dinamitei, care fărâmiţa stâncile. Se intenţiona săparea unui canal de scurgere care trebuia să pornească din spatele micului deal în formă de pinten, încununat de ruinele castelului, şi care prin poziţia lui provocase în

parte inundaţia. O sută de muncitori lucrau zilnic pe acest şantier, şi trei ingineri ai firmei „Blackbourn & Gries” îşi stabiliseră sediul permanent la Dresack.

Per intră în gazdă la o bătrână, văduva unui şelar, care locuia cam în centrul orăşelului într-o casă de bârne, spoită cu gudron, cu un acoperiş de ţiglă şi un pridvor închis în parte şi cu vederea spre vale. La catul de sus Per dispunea de două odăi mari, dar întunecoase, cu tavanul scund. Se instală foarte rudimentar; deşi destul de meticulos şi de ordonat, era cu desăvârşire lipsit de darul de a crea o atmosferă intimă în jurul lui. S-ar fi zis că restriştea ce-i bântuia sufletul îşi punea numaidecât pecetea asupra oricărei locuinţe în care se muta. Din camera de lucru, o uşă dădea în pridvorul acoperit, unde, în primele zile după sosire, se instala, învelit în pledul de voiaj, şi privea în sus, dincolo de prăpastia întunecată, spre întinderile de zăpadă ale lui Hoher Goli, scăldate în lumina lunii. Jos de tot, sub el, râul vuia în întuneric. În vălmăşagul acela imens de piatră, Per îi desluşea cu precizie cursul zvăpăiat, luminat ici şi colo de focurile de pază, în punctele unde terenul fusese dinamitat în timpul zilei.

Sentimentul acela, măreţ, într-un fel, dar apăsător, sentimentul de neputinţă în faţa naturii, care-l copleşise de când văzuse pentru prima dată crestele uriaşilor de piatră ai Alpiloy, nu slăbea. În faţa acestei sălbatice opere de distrugere, el, care în broşura lui vestise, cu siguranţa izbânzii, că omenirea, odinioară roabă puterilor naturii, va înhăma curând şi tunetul la carul ei de triumf şi va folosi furtuna drept bici, era nevoit să admită că jos, pe pământ, oamenii trăiesc încă din mila naturii. După câteva săptămâni, Per îi scrise Jakobei, care era nerăbdătoare să-l vadă apărându-şi în presă broşura, de curând apărută, împotriva unui atac răuvoitor publicat într-o revistă de specialitate:

Mă întrebi dacă am primit *inâustritidende* şi te miri că nu iau atitudine faţă de atacurile acestei reviste

împotriva cărţii mele. Dar ce i-aş putea răspunde? Ce importanţă are această critică? îmi scrii că te-ai bucura dacă m-ai vedea zdrobindu-mi adversarul şi destrămându-i calculele greşite ca pe un ciorap mâncat de molii. Dar mie mi se pare că iei prea în serios chestia asta. Doamne-Dumnezeule! E vorba numai de o carte, ba, mai mult, o carte care nu mă mai satisface nici pe mine. Ici-colo sunt şi copilării în ea, la care era mai bine să renunţ. Din păcate, şi oricât ar fi de umilitor pentru noi lucrul acesta, suntem nevoiţi să recunoaştem că stăpânirea noastră asupra naturii nu e deocamdată consolidată decât în mică măsură. Aşa se explică de bună seamă faptul bine cunoscut că există încă un mare număr de spirite dintre cele mai luminate care consideră natura drept expresia voinţei şi puterii imuabile a unui conducător veşnic”.

Jakobe nu-i răspunse niciodată la această scrisoare, şi Per nu mai pomeni de loc despre cartea lui şi despre soarta acestei cărţi. De fapt, nu era de loc supărat că pretutindeni fusese întâmpinată cu tăcere, ba chiar cu nepăsare, trezind ecou doar în *inâustritidende*, care avea puţini cititori. În iarna aceea, scrisorile lui îşi reduseră treptat proporţiile şi se răriră. Prefera acum să scrie despre starea timpului, despre progresele lucrărilor de curăţire a terenului şi despre alte lucruri asemănătoare.

Alteori povestea episoade din viaţa orăşelului, de cele mai multe ori pe un ton umoristic, menit să ascundă criza sufletească prin care trecea şi de ale cărei proporţii îşi dăduse în sfârşit seama.

De fapt, nu i se întâmplase nimic deosebit în afară de povestea aceea pe care prefera s-o treacă sub tăcere. Cu inginerii englezi de la „Blackbourn & Gries” se întâlnea în fiecare zi la lucru, dar nu avea niciun fel de alte relaţii cu ei. Erau trei impasibili consumatori de *whisky*, care se vânturaseră prin toată lumea şi arboraseră din prima zi o superioritate jignitoare din diverse motive, printre ele numărându-se şi greutatea cu care se exprima el în engleză. Totuşi, în relaţiile lor interveni o schimbare după

seara de Crăciun, pe care o petrecură împreună la hanul „La bunul vecin”, unde îşi aveau cartierul general. Cu acest prilej, bău la rând cu ei, numai că englezii se îmbătară criţă, încât doi fură culcaţi în patul hangiului, în timp ce al treilea era transportat acasă cu roaba. În felul acesta, Per consideră că se reabilitase, şi nu se înşela, fiindcă din ziua aceea colegii de muncă îşi schimbară cu desăvârşire purtarea. Dar Per nu le căuta tovărăşia şi se arăta rar pe la „La bunul vecin”.

În serile lungi de iarnă răm. Încă acasă şi citea. De cele mai multe ori era târziu când stingea lampa. Cu încăpăţânarea lui iutlandeză, se apucase acum să-şi însuşească o serie de cunoştinţe care n-aveau nicio legătură cu studiile sale profesionale. Dar de data asta nu era mânat, cum se întâmplase cu un an înainte, de ambiţia de a atinge nivelul de cultură al mediului social în care intrase, ci de nevoia reală, adânc înrădăcinată, a unei cunoaşteri mai aprofundate şi a unei concepţii de viaţă mai temeinic consolidate. Îşi făcu un plan amănunţit de lecturi. Obişnuit, ca în matematică şi în studiul ştiinţelor naturii, să caute dovezile printr-un şir neîntrerupt de deducţii, trecea de la o carte la alta, potrivit trimiterilor cuprinse în ele, urmărind astfel drumul parcurs de gândirea omenească până departe, în izvoare mai vechi, dornic să ajungă la dovada iniţială, la dovada unică, finală a adevărului în stare să distrugă toate îndoielile. Aceste cărţi îi erau expediate direct de un librar din Copenhaga, fără intervenţia lui Ivan, folosit altă dată drept mijlocitor, pentru a evita ca Jakobe să afle de preocupările lui. Cu timpul, masa de lucru a lui Per se transformă într-un adevărat depozit de lucrări de filosofie, estetică şi teologie.

Dar cu cât citea mai mult, cu atât se simţea mai dezorientat. Veşnic în căutarea cuvântului care exprima adevărul suprem, în stare să nimicească pentru totdeauna toate superstiţiile privitoare la „lumea cealaltă”, orbecăia prin întuneric, asemenea cuiva care se joacă „de-a baba oarba” şi e într-una păcălit. Ori de câte ori avea impresia

că e foarte aproape de adevăr, auzea răsunând din direcţia opusă un „pe-aici!” care-i arăta calea operei, inaccesibile lui, a vreunui filosof grec sau latin.

Totuşi, Per nu-şi pierdea speranţa. Ou nestrămutata încredere în cărţi care se dezvoltă cu timpul la autodidacţi, i se întâmpla adesea să rămână şi ziua în casă, în nădejdea că va smulge un rezultat. Căci era grăbit! Săptămânile şi lunile treceau şi el îşi făgăduise să nu plece din Dresack înainte de a fi ajuns la claritate desăvârşită, la o siguranţă absolută.

Într-o seară de martie se întorcea acasă de pe şantierul situat dincolo de râu. Lucrase mult în ziua aceea, era obosit şi mergea târându-şi picioarele încălţate cu nişte cizme lungi cu agrafe. De câteva zile primăvara plutea în aer. De sus, din munţi, se auzea adesea zgomot de avalanşă, şi apele râului crescuseră cu câteva picioare. Se împlinea un an de la catastrofă, şi Per, pe care îndelungatele şi sterilele lui meditaţii, precum şi viaţa singuratică pe care o ducea, înconjurat de pereţii stâncoşi şi ameninţători, îl făcuseră foarte nervos, se lăsă influenţat de neliniştea încordată a populaţiei. Ziarele anunţaseră că în munţii din apropiere avuseseră loc câteva surpări serioase.

Soarele apunea îndărătul crestelor muntoase. Vârful alb al lui Hoher Goli era acum roşu, şi zăpada de pe povârnişurile lui luase aspectul unor râuri de lavă.

Pe podul provizoriu de bârne, aruncat peste râu, se aflau, ca de obicei, câţiva oameni, care, înarmaţi cu nişte prăjini lungi, ţintuiau locului şi pescuiau bucăţile de lemn ce pluteau la vale. Per se oprea totdeauna o clipă acolo şi se uita la aceşti pescuitori de lemne, ale căror ţepuşe se înfigeau cu o precizie nemaipomenită în cele mai mici surcele care zoreau la vale pe apa învolburată şi spumegândă. În seara aceea trecu însă pe lângă ei fără să-i bage în seamă şi, distrat cum era, răspunse la salutul lor: „*Cott zum Grüss*” *1*, cu un: „*Godaften*” 2 danez.

Gândurile lui erau acasă. Printre altele, se întreba

dacă, în sfârşit, în ziua aceea sosise o scrisoare de la Jakobe. De mai bine de o săptămână nu primise nimic de la ea şi nu-şi explica această tăcere neaşteptată, li: drept că nici el nu-i mai scriseâs în ultima vreme. Cu timpul, obligaţia de a ticlui scrisori indiferente şi pline de ipocrizii devenise pentru el o adevărată suferinţă. I se părea însă că tocmai tăcerea lui trebuia să fie un motiv care s-o îndemne pe Jakobe să-i scrie, fiindcă el, personal, putea fi bolnav sau victimă a unei catastrofe, deci în imposibilitate de a intra în legătură cu ea.

— A sosit poşta pentru mine? o întrebă pe bătrâna doamnă Ea bi, proprietăreasa, care-l văzuse venind de la fereastra ei şi se grăbise să-i iasă în întâmpinare, deschizându-i uşa de la intrare.

— Nu, domnule, răspunse femeia aceasta mărunţică şi-şi plecă privirea cu sfială.

Per urcă în odaia lui, dar nu se putu opri să-şi arunce ochii spre masa de lucru, unde până atunci, la fiecare două zile, îl întâmpinau regulat, la întoarcerea acasă, plicurile lungi ale logodnicei, pe care se aşternea scrisul ei mare şi drept.

Ridică nepăsător din umeri şi se plimbă un timp prin odaie, fluierând încet şi încercând, fără a izbuti, să scape de starea aceea sufletească apăsătoare. Apoi se aşează în tăcere într-un jilţ vechi din faţa căminului, în care ardea un buştean mare. Întunericul creştea cu repeziciune, revărsându-se din toate colţurile odăii neprimitoare, în timp ce el şedea cu braţele pe genunchi şi cu privirile pironite în palele focului.

Tăcerea Jakobei începea să-l neliniştească. Să fie bolnavă? Nu, în cazul acesta, i-ar fi scris Ivan, ca să-l înştiinţeze. Trebuia să fie altceva la mijloc. Dar ce anume?

O vedea, cum probabil se şi afla în clipa aceea, aşezată la masa fastuoasă din casa părintească, alături de părinţii şi de fraţii ei. Vedea sub policandrul strălucitor masa imensă, frumos împodobită, florile şi fructierele, care nu lipseau niciodată… îl vedea pe Philip Salomon în capul

mesei, în scaunul de piele aurită, cu spătar înalt, cu şervetul la gât… Ivan, Nanny şi ceilalţi copii erau aşezaţi la nimereală, fără să se ţină seamă de vârstă şi de sex. Vorbeau toţi o dată, căci nu se sinchiseau de nimic, povesteau… Numai Jakobe sta tăcută şi absentă, palidă şi serioasă, ca de obicei. „Pasărea înţelepciunii”, cum obişnuia să-i spună în glumă taică-său, „directoarea institutului «Striks»”, cum o botezase Nanny, mai puţin binevoitoare.

Deodată, o nouă făptură se strecură în acest tablou. Era Eybert. Per ştia că vechiul pretendent la mâna Jakobei reîncepuse să frecventeze casa părinţilor ei. Ştia asta chiar de la

Jakobe, care, de fapt, nu-şi învinsese niciodată definitiv slăbiciunea pentru acest sclivisit apostol al cumpătării, şi, dacă se gândea bine. Per îşi dădea seama că, în ultimele ei scrisori fata dăduse dovadă de o rezervă nehotărâtă şi misterioasă.

Avea intenţia s-o rupă cu el? Tăcerea ei trebuia oare să-l pregătească treptat pentru acest sfârşit? Ce se întâmpla? Desigur, sentimentele care-i apropiaseră nu erau prea înălţătoare, nici din partea lui, nici din partea ei, şi, în orice caz, nu izvorau dintr-o înţelegere temperamentală armonioasă. În ultima vreme, mai ales, avusese revelaţia dureroasă a deosebirilor profunde dintre ei, deosebiri existente în toate domeniile. Îşi dăduse seama foarte lămurit că dacă ar fi îndrăznit să-i mărturisească ce gânduri îl preocupaseră în iarna aceea, n-ar fi găsit înţelegere din partea ei. Îşi aminti de diferitele ei observaţii batjocoritoare în legătură cu teama religioasă a oamenilor. Poate că ar fi fost mai bine pentru amândoi să se despartă acum, înainte de a-şi pricinui prea mult rău.

În timp ce Per rumega aceste gânduri negre, uşa dinspre scară se deschise, şi doamna Babi se furişă în cameră. Întreaga înfăţişare a acestei femei, măruntă la trup, precum şi firea şi mişcările ei, agere şi sfioase totodată, o făceau să semene cu un şoarece şi-i amintiseră

de la bun început lui Per de neştiutoarea Trine din locuinţa lui din Nyboder. Ba uneori se lăsa pradă credinţei superstiţioase că „duhul” acela, supus ca un rob, din anii lui de sărăcie, îi dădea din nou târcoale, atent şi grijuliu, întruchipat în figura acestei bătrâne.

Doamna Babi intrase ca să aprindă lampa şi să pună masa pentru cină, dar când îşi văzu locatarul aşezat în faţa focului din cămin şi încălţat cu cizmele mari şi pline de noroi, intră în dormitor şi-i aduse papucii de casă.

— Nu doriţi să vă schimbaţi, domnule? îl întrebă, lăsând papucii jos, în faţa lui.

Per nu răspunse. Abia după ce femeia aprinse lampa şi închise obloanele ferestrelor, prezenţa ei îi pătrunse în conştiinţă. Apoi doamna Babi ieşi din cameră.

Per rămase mai departe în faţa căminului, cu privirea pironită în focul care începea să se stingă. Braţele i se odihneau grele pe genunchi şi gânduri întunecate îl năpădiră iar. De data aceasta nu Jakobe constituia obiectul preocupărilor sale. În ultimul timp, ori de câte ori îşi lăsa o clipă gândurile să alerge în voie, ele se îndreptau mereu spre casa părintească şi spre mama lui, rătăcind neliniştită în jurul gospodăriei parohiale şi al mormântului tatălui. Deodată Per tresări, aşa cum tresărea de fiecare dată când îşi aducea aminte, fie că era treaz, fie că visa, de ceasul tatălui său. Deşi acum îşi dădea bine seama că sentimentul sub imperiul căruia făcuse gestul acela era alcătuit din doze egale de teamă, încăpăţânare şi dispreţ, se silea să se descotorosească de amintirea aceea şi se grăbea să se gândească la altceva.

Per sări în picioare. În aceeaşi clipă, doamna Babi, care cbborâse în bucătărie, intră cu o tavă pe care se afla cina lui.

— Ce mi-ai pregătit azi? întrebă el.

— Un pic de şuncă, domnule.

— Iar şuncă! mormăi el, simţind nevoia să-şi verse necazul pe cineva. N-ar strica să fii ceva mai inventivă.

În timp ce gazda punea masa, Per ieşi o clipă în

pridvor ca să respire răcoarea serii, care cobora de sus, de pe Hoher Goli.

Întunericul se lăsase pretutindeni. Câteva focuri de pază licăreau pe şantier, iar în faţă, pe peronul gării celei noi, un şir de lămpi cu ulei clipeau somnoroase.

Liniştea domnea peste tot, nu se auzea decât zgomotul râului, şi undeva, departe, uruitul înfundat al unui tren. La un moment dat, o avalanşă bubui în depărtare. Nori grei, întunecaţi, pluteau deasupra piscurilor muntoase, dar chiar deasupra capului său, Per zări o spuză de stele strălucitoare.

De câte ori, în lunile din urmă, nu-şi petrecuse noaptea în locul acela, istovit şi descurajat de atâtea lecturi zadarnice, cu privirile spre luminosul furnicar de stele! Visase că slovele acelea aurite de pe cer cuprindeau, poate, pentru cine putea tălmăci graiul lor mărunt, dezlegarea tainelor vieţii şi ale morţii. Cât de misterioase erau acele semne! Asemenea vechilor hieroglife folosite în copilăria neamului omenesc, vedea tot felul de animale, schiţate rudimentar în linii alcătuite din puncte de foc: Leul, Ursa-Mare, Scorpionul, Taurul… primul abecedar al omului. În mijlocul tuturor acestor lighioane sălbatice, semnul crucii strălucea mai limpede şi mai puternic decât orice altă constelaţie şi era înconjurat de strălucirea Căii-Laptelui ca de o aureolă…

Deodată Per tresări nervos. Un şuierat prelung se auzi din direcţia în care valea se lărgeşte. Era rapidul care sosea din nord şi-şi anunţa intrarea în gară. Locomotiva ai ochii roşii de foc străpungea întunericul nopţii. Per auzi cum se slobozea frâna cu aburi, şi câteva clipe mai târziu, trenul gâfâia, ca un cal ostenit, la peronul gării. Oprirea dură doar câteva clipe.

Nişte uşi se deschiseră, apoi se trântiră, un clopot sună, şi mecanicul dădu semnalul de plecare.

Per urmări un timp cu privirea trenul luminat până-l văzu strecurându-se prin tunelul de sub Hoher Goli, şuierând ca un şarpe.

Scena aceasta îi amintea, ca de atâtea ori, că i-ar fi fost de ajuns, să vrea, pentru ca, în câteva ceasuri, să se afle la sute de mile depărtare de închisoarea de piatră în care era imobilizat de aproape trei luni. Chiar şi a doua zi ar fi putut străbate cu trenul natura primitoare, luminoasă a Italiei de nord, încălzită de razele unui soare estival şi înmiresmată de parfumul florilor. Era doar liber, nicio obligaţie nu-l lega de locul acela. Dar la ce bun? La ce i-ar fi folosit să plece mai departe în lume dacă nu scăpase încă de coşmarul care-i adormea gândurile şi-i vlăguia de tot sângele, de curajul şi de puterea lui de muncă? Nu, nu, în locul acesta, unde începuse lupta, aici trebuia s-o ducă la capăt. Aici, în văgăuna asta săpată în munte şi întunecoasă ca un mormânt, trebuia să biruie spectrul fiarei, sau dacă nu… dacă nu… să se dea bătut.

Când se întoarse în odaie, masa era pusă. Doamna Babi aştepta smerită lângă scaunul lui, ca să-l împingă sub el când se va aşeza.

— Fie! exclamă Per, încercând din nou să se înveselească. Haide, dă-mi să înfulec şunca aia.

— Nu vă supăraţi, domnule, murmură bătrâna cu un aer pocăit. Tare-i greu să găseşti lucruri proaspete pe la noi.

„Aşa vorbea şi Trine”, gândi Per.

— Lasă, nu fi amărâtă, îi zise el cu blândeţe. Ştiu că sunt absurd, dar trebuie să-ţi spun că am avut azi o supărare.

— Mi-am închipuit eu. De altfel, de câteva zile arătaţi rău.

— Aşaaa? spuse Per, care se simţi numaidecât mai puţin bine.

Puţin mai târziu îşi drese glasul şi constată că e răguşit. Desigur, era răceala aceea de la Berlin, care tot se mai ţinea de el. Probabil că va trebui să consulte un medic şi să-şi facă un examen pulmonar.

Tocmai atunci cineva bătu în uşa de la parter, care dădea în stradă, şi doamna Babi se duse să deschidă. Se

înapoie curând, îmbujorată la faţă, şi-i spuse că venise o doamnă, care voia să-i vorbească.

— O doamnă? întrebă Per şi lăsă furculiţa din mână. Trebuie să fie o greşeală. Nu cunosc pe nimeni aici.

— Tocmai, e o doamnă străină. Probabil a sosit cu trenul.

— Cu trenul?! repetă Per ca trăsnit şi o privi cu îndoială.

Acum se auzeau paşi pe scară, şi după o clipă se ivi în prag o doamnă brună şi zâmbitoare, în ţinută de voiaj. Un mantou scump de blană îi atârna desfăcut pe umeri.

— Ţi-am auzit glasul, spuse ea. Bună seara. Nu te speria.

Per sărise în picioare.

— Jakobe! Bine, dar…

— Da, eu sunt, continuă ea, foarte liniştită în aparenţă, cu acea stăpânire de sine simulată de care dădeau dovadă nervii ei sensibili sub imperiul unei emoţii puternice.

— Bine, dar… ce?… Cum?…

— Ai dreptate, ar fi trebuit să-ţi telegrafiez, însă n-am avut posibilitatea s-o fac nicăieri în drum. De altfel, m-am gândit că ar fi nostim să-ţi fac o surpriză. Mi-am spus că nu se poate să nu te găsesc acasă. Dar ce-ar fi dacă m-ai ajuta să-mi scot haina asta de pe mine, omul lui Dumnezeu! Nu se poate spune că eşti prea cavaler, zău aşa!

Abia după ce se descotorosi de mantoul masiv, după ce-şi scoase pălăria şi-şi potrivi părul în treacăt, se lăsă îmbrăţişată de Per, care-şi pierduse cu desăvârşire cumpătul şi-şi întinsese spre ea braţele şovăitoare.

Deşi tremura de nerăbdare să se arunce la pieptul lui, Jakobe se mulţumi să-i cuprindă capul cu mâinile şi să-l sărute prieteneşte pe frunte.

— De obicei se spune „bine-ai venit l”… sau poate nu te bucuri că mă vezi?

Per se simţi copleşit de un sentiment năvalnic şi nelămurit.

Primul său gând – izvorât din propriile remuşcări – fusese că Jakobe venea să-l iscodească. Acum, însă, când o ţinea în braţe şi se uita în ochii ei mari, întunecaţi, şi strălucind de o dragoste plină de devotament, înţelegea totul; era ca şi cum lanţul de fier care-i încătuşase pieptul ar fi fost zdrobit în clipa aceea. Pentru prima oară de când cunoscuse sentimentul copilăresc de dragoste pentru Fransisca, fiica şelarului din Kerteminde, fu cuprins de o emoţie care-i umezi ochii.

— Va să zică, de asta nu mi-ai scris?

— Dar cum, n-ai înţeles atâta lucru?

Când văzu că ochii lui Per se umeziseră, îi dădură şi ei lacrimile, iar când auzi uşa închizându-se în urma doamnei Babi, care pricepuse, în sfârşit, că era de prisos, nu mai putu să se stăpânească şi-i cuprinse gâtul cu un geamăt sălbatic.

— Înseamnă că totuşi ţi-a fost dor de mine!... Uite, sunt aici, la tine! E adevărat, nu mai e un vis! Şi Jakobe se ghemui cu ochii închişi la pieptul lui. Nu, nu-i vis! Aud iar bătăile inimii tale puternice. Per, dragul meu! Dragul meu! De o mie de ori dragul meu >.

Rămaseră multă vreme înlănţuiţi. Per tăcea şi-i mângâia părul la întâmplare. Nu ştia încă ce să-i spună, atât de copleşit era şi atât de multe întrebări îi treceau prin minte. În cele din urmă se liniştiră amândoi îndeajuns ca să poată întreba şi răspunde în fraze închegate.

— De ce nu ţi-am scris că vin? spuse Jakobe, după ce se aşezară unul lângă altul pe sofaua de lemn dintre ferestre, ţinându-se de mâini şi întrerupându-se mereu ca să se sărute. N-am putut, dragul meu. Gândeşte-te că n-am ştiut până în ultima clipă cum am să mă descurc. Bineînţeles, plănuisem de mult escapada asta... simţeam că trebuie să te văd înainte de plecarea ta spre meleaguri şi mai depărtate. În iarna asta aşa de lungă am avut impresia că te-am pierdut... scriai atât de puţin despre tine. Până la urmă nu mai ştiam ce să cred, zău aşa, Per... Atunci le-am spus zilele trecute părinţilor că vreau să plec

la Breslau ca s-o vizitez pe Klara Hertz, ştii, o prietenă din copilărie, şi dorinţa mea li s-a părut foarte firească. Totuşi, n-am îndrăznit să-ţi scriu despre asta… De altfel, n-aveam nici curajul, se mai puteau ivi nenumărate piedici şi – îţi închipui cum m-am îngrozit! – în ultima clipă, lui Ivan i s-a năzărit să mă însoţească. Am izbutit să scap de el, şi iată-mă!

În timp ce Jakobe vorbea, Per îşi plecă de câteva ori ochii în pământ. Ştia cât de îndrăgostită de adevăr era această femeie şi-şi dădea seama, fiindcă o anumită nuanţă de jenă din tonul ei o trăda involuntar, cât de mult o costase să-şi mintă părinţii şi fraţii. Dar făcuse acest sacrificiu, înfruntase temerile, primejdiile şi prejudecăţile, numai pentru că pricepuse că Per avea nevoie de ea.

Amintindu-şi de gândurile care-i trecuseră prin minte cu puţin înainte de sosirea ci, Per nici nu îndrăznea s-o privească.

— Şi-acum? o întrebă el şovăind. Rămâi aici?

— Da, rămân două zile. Nu îndrăznesc să-i las mai mult de două zile fără poştă pe ai mei. Apoi plec la Breslau. Cred că trebuie să existe un han în oraşul ăsta unde să pot locui.

— Nu, nu te duce la han, e oribil! Rămâi la mine, şi mă mut eu la han. Ai văzut-o pe gazda mea. E o femeie cumsecade, are să-ţi poarte de grijă.

— Bine, cum vrei. Dar acum, dragul meu… şi Jakobe îi mângâie părul cu o afecţiune maternă, încercând să-l privească drept în ochi, acum e rândul tău să te spovedeşti. Cum te simţi?… Nu eşti cumva bolnav? Pari cam obosit.

I’or se nelinişti şi privi în lături, ocolindu-i privirile.

— Am dus-o foarte bine pe-aici, deşi, fireşte, n-a fost prea amuzant. împrejurimile sunt însă măreţe… şi munca a fost interesantă, plină de învăţăminte.

Pe nesimţite, Jakobe îşi trăsese mâna din ale lui. Urmă o scurtă pauză, după care fata se întoarse din nou spre el şi-şi petrecu braţul pe după gâtul lui.

— Per, spuse ea, de ce n-ai încredere în mine? Crezi, într-adevăr, că-mi poţi ascunde ceva?... Nu, nu încerca să te scuzi! Nu-ţi cer decât să fii sincer cu mine! De ce-ţi închipui că noi doi nu putem vorbi deschis despre lucrurile astea? Chiar dacă nu le pricep foarte bine, ştiu totuşi că voi, creştinii, credincioşi sau nu, nu puteţi evita niciodată teama. În ce te priveşte, eram sigură că nu vei scăpa cu desăvârşire de ea, dar, în acelaşi timp, am fost ferm convinsă că o vei învinge.

— Ai dreptate, zise el, roşu ca racul de ruşine, şi, desfăcându-i-se din braţe, se ridică în picioare. E drept că am fost cam tulburat... Făcu vreo câţiva paşi prin odaie, apoi reluă: E ridicol! Sigur că da, e mai curând ridicol! Cred că singurătatea asta de-aici e de vină... şi-apoi sângele blestemat, sângele de pastor, care-mi curge în vine, toată puzderia de străbuni guleraţi, care-au început deodată să mă bântuie ca nişte năluci... Dar acum s-a isprăvit! Te asigur... sunt din nou eu însumi!

Jakobe tăcu o clipă şi rămase gânditoare la locul ei. Apoi se ridică, se îndreptă spre el şi, în loc să-i răspundă, îl mângâie tăcută pe faţă. În cele din urmă spuse:

— Să nu mai vorbim azi despre lucrurile astea, dragul meu... Dar ştii ceva? Am impresia că am dat buzna peste tine tocmai în timpul cinei. Asta-i grozav, fiindcă-mi dau seama că mi-e o foame de lup \ N-am mâncat mai nimic pe drum. N-ai încotro, trebuie să-ţi împarţi cina cu mine.

— Desigur, draga mea! izbucni Per, fericit că putea schimba vorba. Mă duc îndată să vorbesc cu gazda. Numai de ar putea face rost de ceva bunătăţi pentru tine.

— N-are importanţă. Când mi-e tare foame, sunt ca focul şi ca porcul – înfulec orice! Cât vorbeşti tu cu gazda, eu am

19* 291

să mă aranjez puţin. Adu-mi, te rog, valiza cea mică, am lăsat-o jos, la picioarele scării.

În timp ce Per, care ceruse să se pună din nou masa,

o năucea pe micuţa doamnă Babi cu poruncile sale, Jakobe trecu în camera de dormit. Acolo îşi pieptănă buclele mici din dreptul tâmplelor şi-şi împodobi costumul cenuşiu de voiaj cu un guler mare şi înalt, cu o cascadă de dantelă neagră şi cu bentiţe liliachii. Când ieşi, luă bucheţelul de micşunele pe care-l purta la cingătoare şi-l prinse în butoniera lui Per, apoi îi cuprinse iar capul între mâini şi-l sărută de câteva ori, fierbinte şi pătimaş. În cele din urmă se aşezară la masă.

Deşi Per era plin de bucurie şi de recunoştinţă pentru vizita pe care i-o făcea logodnica lui, în atitudinea faţă de ea rămânea o nuanţă de constrângere, de rezervă. Era apăsat de disproporţia dintre marea ei dragoste, plină de o putere de jertfă care trecea dincolo de orice considerente, şi propriile lui sentimente. Nu-şi făcuse niciodată iluzii cu privire la natura afecţiunii lui. În fiecare etapă a legăturilor dintre ei îşi dăduse perfect seama ce şi cât însemna Jakobe pentru el. Chiar dacă uneori îl făcuse să întrevadă bucuriile divine ale dragostei, trupul ei plăpând şi slab şi înfăţişarea-i stranie nu fuseseră decât o slabă ispită pentru simţurile lui, încât dragostea pătimaşă pe care i-o arăta ea avusese drept rezultat mai curând să-i îndepărteze decât să-l atragă.

De data asta, după ce se aşezară la masa, pe cât posibil sărbătorească, aşternută cu o faţă de masă, de un alb strălucitor şi luminată de două sfeşnice de aramă cu câte trei braţe, Jakobe trezi pentru prima oară în el o dorinţă puternică, deşi gulerul acela mare care-i ascundea gâtul n-o prindea prea bine. Nu fusese de multă vreme atât de aproape de o femeie tânără; trăise în închisoarea aceea de piatră ca un călugăr la mănăstire şi se cufundase cu desăvârşire în lumea umbrelor care erau gândurile sale. Şi iată că pofta de viaţă îi aprindea din nou sângele: curajul şi energia dădeau iar năvală în sufletul lui, care creştea. Golea pahar după pahar din vinul tare, ţărănesc. Obrajii Jakobei se îmbujorau tot mai mult şi, cu toate că era flămândă, uita adesea să mănânce, ca să închine cu el, să

ciocnească paharele, să se sărute şi să se îmbrăţişeze.

Când, în sfârşit, se ridicară de la masă, Pei exclamă:

— Stai, nu mi-ai văzut încă locuinţa. Vino să-ţi arăt ce perspectivă am!

Îi aruncă mantoul peste umeri şi o conduse pe balcon. Luminile oraşului şi ale gării erau în majoritatea lor stinse, dar sus, pe cer, câmpul de stele se lărgise. Norii alunecaseră de pe spinarea munţilor şi coborâseră în vale să înnopteze. Numai peste şesurile de zăpadă de pe Hoher Goli plutea încă un abur cărămiziu, întunecat.

Per începu să-i povestească despre nopţile nenumărate pe care le petrecuse în locul acela, ascultând cum vorbea natura prin mugetul întunecat al râului. Atunci simţea, spuse el, că era ultimul supravieţuitor pe o planetă moartă. Dar Jakobe nu-l mai asculta. Îşi lăsase capul pe pieptul lui Per şi-l întrerupea mereu apropiindu-şi buzele, în tăcere, de ale lui. Până la urmă tăcu şi el şi rămaseră mult timp aşa, legănându-se îmbrăţişaţi, vorbindu-şi din priviri şi destăinuindu-se prin sărutări lungi.

Deodată, un zgomot prelung de lavină se auzi de sus, de pe Hoher Goli. Per ridică îndată capul ca să asculte, dar Jakobe nu făcu nicio mişcare. Nu răspunse nici când Per îi atrase atenţia asupra zgomotului, care se repetase la scurt interval. Singurul zgomot pe lume pe care-l auzea ea era bătaia inimii lui Per şi bătaia propriei sale inimi.

Când se întoarseră în cameră, Per îi spuse că era târziu şi trebuia să se odihnească. Jakobe nu răspunse. Cam nehotărât, Per intră în dormitor să-şi ia obiectele de toaletă şi alte câteva mărunţişuri. Când se întoarse în cealaltă cameră, Jakobe se afla în dreptul unei ferestre, cu spatele spre el.

— Aşa! Şi acum mă duc la han, spuse apropiindu-se de Jakobe ca să-i ureze noapte bună.

Fata nu se întoarse, şi când o sărută de două ori pe obraz, nu răspunse la mângâieri; în schimb, când vru să plece, îl apucă de mână şi-l opri, tăcută, dar hotărâtă. Per o privea întrebător, şi atunci Jakobe spuse, arătând cu capul

spre sofaua de lemn:

— De fapt, ai putea dormi pe sofa. Ai fi totuşi aproape de mine şi aş putea să-ţi port de grijă. Nu-mi place să te ştiu colindând hanurile.

Per se aplecă asupra ei. Nu era încă sigur că o înţelesese bine şi voia s-o privească drept în ochi, dar în clipa aceea Jakobe se înclină spre el şi-i apăsă mâna pe inima ei.

A doua zi dimineaţa fata se trezi în razele soarelui care pătrundeau prin jaluzele.

Se ridică pe jumătate, se sprijini în coate şi se uită în jur cu ochii larg deschişi şi plin de mirare, lişa spre cealaltă odaie era întredeschisă. Auzi pe cineva umblând încet şi zâmbi.

— Per! strigă ea cu voie bună în glas.

Auzindu-i paşii, sângele i se ridică o clipă în obraji, dar mai înainte chiar ca Per să deschidă uşa, întinse braţele spre el.

Per intră tăcut şi îngenunche lângă pat.

— Ce bine ai dormit! spuse el, luându-i amândouă mâinile într-ale sale.

— Da, e inexplicabil! Eu, care în ultimele şase luni n-am dormit o noapte fără „Amylen”, după ce ai plecat tu, nici n-am mai ştiut unde mă aflu… Dar ce-i cu tine? Eşti îmbrăcat, văd că ai fost şi pe afară… Părul tău are mireasma proaspătă a aerului de dimineaţă.

— M-am plimbat puţin pe balcon. N-am vrut să mă depărtez prea mult de tine.

— Da, înţeleg… Paşii tăi au răsunat în visurile mele. Dar atunci cred că te-ai plimbat cam mult. N-ai dormit?… De loc? Bietul de tine! Asta înseamnă că banca din camera cealaltă totuşi e cam tare. Ţi-am spus eu!

— Nu, n-a fost prea tare. Dar… Jakobe…

— Ce-i cu tine, dragul meu? Jakobe îşi dădu seama abia acum că Per era foarte mişcat şi se sperie. Ce s-a întâmplat? reluă ea.

— Lakobe… vreau să mă spovedesc ţie. Nu mă pot

linişti până nu-ţi mărturisesc ceva… Ţi-am spus că…

Dar Jakobe îi acoperi gura cu palma.

— Ştiu totul, ştiu tot ce vrei să-mi spui, dar nu vreau să aud nimic. Acum nu mă gândesc la trecut. Per!

— Şi poţi să mă ierţi? Poţi să uiţi că ţi-am vorbit despre dragoste, că ţi-am câştigat inima şi că am răspuns sărutărilor tale înainte de a şti ce înseamnă dragostea? Pentru că – trebuie să-ţi mărturisesc – abia în noaptea asta am aflat ce înseamnă dragostea. Şi-mi dau seama cu ruşine cât de mizerabil am fost şi cât de puţin am înţeles din viaţă. Poţi să mă ierţi?

— Dragul meu, spuse Jakobe şi-i apăsă capul pe pieptul ei cu o expresie plină de încordare, te-am iertat de mult, de foarte mult timp.

Câteva zile după aceea, Jakobe şi Per urcau o potecă îngustă, cu numeroase serpentine, care ducea spfre vârf peste creasta unui munte cu porţiuni alternânde de teren arid şi de teren împădurit. Era pe la ora prânzului. Soarele încălzea stâncile roşii-cenuşii, iar în jurul lor primăvara îşi împrăştia mireasma sălbatică de brad şi de pin.

Se aflau în Munţii Laugen, din Alpii de sud. Chiar a doua zi după sosirea Jakobei la Dresack, părăsiseră orăşelul ca să se apropie de soare, şi de opt zile, ca nişte vagabonzi veseli, băteau drumurile ce brăzdau amândouă versantele Văii Etach. Dormeau prin hanurile Alpilor, cumpărau pâine şi ouă prin sate şi-şi potoleau seu-a în păduri cu apă de izvor. În a treia zi a călătoriei, Jakobe expediase o scrisoare acasă, în care-i vorbea cu mult calm niaică-şi despre locurile unde se afla. îi explica deci că, neputând rezista ispitei de a ura bun sosit primăverii, făcuse un ocol şi, în drum spre Breslau, poposise în sudul Alpilor. Nu pomenise nimic despre Per, dar îi scrisese doamnei Salomon că nu trebuia să-şi facă griji, fiindcă avea un tovarăş de nădejde.

Acuma se căţăra cu pas rar şi şovăitor pe poteca accidentată, sprijinindu-se într-un baston lung de alpinist, pe care-l ţinea într-o mână, în timp ce-şi ridica fusta cu

cealaltă. Per o urma de aproape. Ducea în spinare un simplu rucsac verde, care conţinea tot bagajul lor. Jakobe se oprea mereu, se întorcea spre el, îl îmbrăţişa şi-l săruta. Soarele de primăvară îi bronzase pe amândoi, şi buclele ei, atât de bine pieptănate de obicei, îi atârnau peste urechi ca la ţigănci. Ochii îi străluceau şi buzele îi ardeau de bucuria dragostei!

De altfel, se dovedise a fi o alpinistă mediocră. Se oprea la fiecare jumătate de ceas, şi Per trebuia s-o poarte în braţe peste pârâiaşe şi s-o sprijine la coborâşurile repezi. Totuşi, nu se văita. Jakobe era uşoară ca fulgul, şi lui îi era drag s-o simtă în braţe. Fiece popas prin păduri şi prin văi devenea un prilej pentru scene de dragoste idilice sau nebunatice, de care-şi aminteau amândoi cu plăcere la sfârşitul fiecărei zile de drumeţie.

Pentru Per zilele acestea fuseseră o adevărată renaştere. Viaţa se înfăţişase brusc înaintea lui, plină şi frumoasă, cum nici nu visase vreodată că ar putea fi. Era în el beţia unei revelaţii, sentimentul că simţurile lui se primeniseră complet. Ceea ce ceruse până atunci fericirii i se părea acum indiferent şi meschin în comparaţie cu noianul de satisfacţii pe care le putea însuma o singură sărutare. Jakobe devenise şi ea o altă fiinţă pentru Per. Acum o iubea ca pe femeia care-i dăruise o viaţă nouă, care lărgise orizonturile lumii sale şi în braţele căreia găsise formula magică în stare să alunge umbra morţii din calea lui.

Dar zilele de fericire erau pe sfârşite. Cu gândul la părinţi, Jakobe nu mai îndrăznea să amâne data despărţirii, de care se temea atât de mult. Hotărâseră să ajungă la Botzen înainte de căderea serii. De acolo, Jakobe urma să plece cu trenul de noapte spre nord, în timp ce Per trebuia să se întoarcă la Dresack, să-şi rezolve treburile şi să-şi continue călătoria în lume după planul stabilit.

Iată de ce erau mai tăcuţi în acea zi. Când privirile lor se întâlneau, Jakobe se silea să zâmbească; dar mângâierile ei nestăvilite trădau neliniştea dureroasă ce-i

stăpânea sufletul. În cele din urmă nu mai vru să se dezlipească de el şi-şi continuară drumul înlănţuiţi. Jakobe îşi sprijinea capul de umărul lui Per, şi ori de câte ori se opreau să se sărute, închidea ochii, dorind să ferece în suflet întreaga fericire a clipei şi s-o fixeze adânc în amintire.

Ajunseseră la un cot al potecii, unde câţiva castani pitici aruncau o umbră săracă peste stânci. Hotărâră să facă un popas, şi Per întinse pe jos un pled, pe care Jakobe, obosită, se aşeză. Deodată îşi amintiră amândoi că uitaseră să prânzească. Merindele erau în rucsac. Izbucniră în râs şi-şi uitară o clipă amărăciunea.

Per îşi dădu jos de pe umeri rucsacul verde şi începu să scoată mâncarea. Dar în clipa aceea privirea i se opri asupra unei cruci înfipte printre bolovani de cealaltă parte a drumului. Era o cruce de lemn, înaltă de doi-trei *alen*, cu silueta Mântuitorului răstignit schiţată foarte rudimentar.

— Ei, drace, izbucni el. De ce să ne holbăm la stafia asta? Hai mai bine să ne mutăm mai încolo.

— Ba nu, rămânem aici… îl rugă Jakobe. Până nu mănânc ceva, nu mai pot face nicio mişcare.

— Bine, bine… în definitiv, n-avem decât să-i întoarcem spatele!… Priveşte, Jakobe, uită-te ce frumos e aici!

Cu privirea spre valea care se adâncea departe, la picioarele lor, scăldată într-o ceaţă însorită, înfulecau cu poftă hrana aceea simplă – pâine uscată, puţină brânză şi câteva ouă. Per se aşeză lângă Jakobe pe stânca goală. După ce mâncă, îşi aprinse o ţigară şi începură să vorbească domol, ţinându-se de mâini, şi cu ochii pironiţi spre ceaţa aurie.

Deodată Per înălţă capul şi ascultă cu atenţie.

— Auzi? întrebă el.

— Ce anume?

— Nu auzi nimic?… Un dangăt de clopot…

— Unde?

— Undeva, în vale.

— Nu… ba da, cred că aud şi eu… Dar cum ai putut să-l distingi?

— Nu-i aşa că sună urât?… Până şi aici, în împărăţia asta de basm, să fii urmărit de lătratul stafiei!

— Urechea ta are o sensibilitate ciudată pentru clopotele de biserică, spuse Jakobe zâmbind.

Atunci Per îi povesti că urâse din copilărie dangătul clopotelor şi se temuse de el, fiindcă pretutindeni, în expediţiile lui nemărturisite, îl ajunsese din urmă şi-i răsunase în urechi ca o tânguire ameninţătoare. Jakobe îi strânse cu duioşie mâna şi-i spuse că dangătul clopotelor răsunase şi pentru ea ca o ameninţare. Îşi amintea şi acum că în copilărie, duminica, de cum auzea clopotele, se ascundea ca să n-o vadă nimeni şi plângea de necaz. Mai târziu, când se făcuse mai mare, în drum de la şcoală spre casă, aruncase adesea priviri provocatoare în sus, spre clopotul bisericii garnizoanei, unde familiile a doua colege de şcoală aveau locuri rezervate, lucru de care erau tare mândre.

— Vezi, Per, gândurile şi sentimentele noastre au fost identice de la o vârstă foarte fragedă. Nu-i ciudat că ne-am întâlnit?

Per îi cuprinse mijlocul cu braţul şi amândoi vorbiră mai departe despre viitor, încercând să-şi închipuie cum avea să fie secolul următor, care trebuia să cucerească libertatea spirituală pentru omenire, să dea avânt comerţului şi spiritului de aventură, să ridice pe ruinele bisericii altare în cinstea energiei şi a marilor acţiuni.

— Ştii, spuse Per, în ultimul timp mi-am amintit adesea de o poveste pe care am auzit-o odată, în casa părinţilor, de la doica noastră bătrână şi chioară. Era vorba de un băiat de la ţară care voia să se facă franctiror. Cunoşti povestea?

— Franctiror? Ce înseamnă franctiror?

— Cum, nu ştii ce-i un franctiror? Uite, e un om care trage cu gloanţe fermecate şi nimereşte tot ce ocheşte, oricât de sus ar pluti ţinta deasupra capului său. Dar

pentru a căpăta această iscusinţă, trebuia să se aşeze la o răspântie într-o noapte liniştită, cu lună plină, şi să tragă într-un crucifix, să ciuruiască inima Mântuitorului cu un glonte.

— Da… Der Freischiitz…

— Întocmai. Dar când să tragă, pe individul din poveste îl părăsea curajul. De câte ori ducea puşca la ochi, mâna începea să-i tremure, şi când întindea degetul spre trăgaci, mâna îi paraliza. Aşa se face că până la sfârşitul zilelor sale a rămas un vânător oarecare. Eu găsesc că povestea asta e un fel de simbol al neputinţei oamenilor faţă de credinţă. Lumea n-a avut niciodată curaj să-şi distrugă idolii. Oare de ce naiba ni se face totdeauna frică în ceasul din urmă? Per se întoarse spre cruce şi continuă pe un ton din ce în ce mai enervat: Llite, îl vezi pe jupânul ăla gălbejit, care spânzură acolo? Am avut noi vreodată curaj să-i scuipăm în faţă scârba ce ne inspiră? Uită-te bine la el, Jakobe! Priveşte umilinţa asta obraznică, exhibiţia asta vulgară de mizerie… Ei, lasă, îi sună şi lui curând ceasul! Vrem şi noi să fim franctirori, să tragem şi noi în el cu gloanţe fermecate… Priveşte!

Per se ridică trufaş în picioare şi scoase un pistol automat dintr-un toc de piele, pe care-l purta la spate, sub haină, apoi, mai înainte ca Jakobe să-l fi putut împiedica, încărcă pistolul şi, strigând: „Pentru secolul ce vine!”, trase în crucea de lemn. O atinse într-o coastă, şi câteva aşchii săriră din ea.

În aceeaşi clipă, un fel de geamăt străbătu natura. Un bubuit cavernos se ridică din vale, crescu repede în intensitate şi fu repetat de pereţii stâncoşi ca un tunet prelung şi subteran.

Per se întoarse. Era foarte palid, dar îşi dădu îndată seama ce se întâmplase şi izbucni într-un hohot de râs. Îşi amintea că în timpul urcuşului văzuse la marginea potecii afişe pe care scria în trei limbi: „Atenţie la ecou!”

— Da, da, gemeţi, stafiilor, gemeţi cât poftiţi i strigă el cuprins de o veselie nebună, şi ridicând din nou pistolul

trase în văzduh toate gloanţele pe care le mai avea, umplând valea de noi bubuituri, şi mai puternice, de parcă o oaste întreagă de duhuri ale munţilor s-ar fi năpustit afară din temniţă.

— Per, de ce eşti aşa de sălbatic?! strigă Jakobe sărind în picioare şi aruncându-se de gâtul lui, contrariată şi înspăimântată în acelaşi timp. Ce-i cu tine?

— Am vrut doar să alung o umbră care-mi stătea în cale. Hai, vino! Să mergem mai departe, timpul e preţios. Peste două ceasuri trebuie să prindem trăsura poştei. Şi peste alte cinci… vom fi departe unul de altul, Jakobe, şi nu ne vom mai putea îmbrăţişa.

— Să nu ne gândim la asta, Per, spuse ea rezemându-şi capul de umărul lui şi închizând ochii.

Apoi îşi continuară drumul agale, ţinându-se de braţ, şi urcară, luminaţi de razele puternice ale soarelui şi înconjuraţi de mireasma puternică şi sălbatică a primăverii.

Capitolul XIV

De la o vreme, la Copenhaga se simţea un suflu puternic de viaţă nouă. Oraşul crescuse şi se transformase atât de mult din toate punctele de vedere, încât provincialii şi străinii care nu-l mai văzuseră în ultimii ani, nu-l mai recunoşteau. Valul de cultură europeană introdus în ţară mai ales de doctorul Nathan dăduse naştere unui progres al ideilor cum nu se mai cunoscuse de multă vreme şi înlesnise dezvoltarea unui mare număr de poeţi revoluţionari, de savanţi şi bărbaţi de stat. Mai mult. Dăduse naştere şi unor acţiuni tinereşti şi îndrăzneţe.

Per Sidenius nu era decât unul dintre numeroşii tineri dornici de glorie şi iubitori de viaţă, entuziasmaţi de spiritul întreprinzător al acestor vremuri noi, cărora dezvoltarea aproape fantastică a marilor ţări industriale le băgase „gărgăuni” în capete, după cum se spunea cu ciudă despre ei. În perioada în care Per, aplecat asupra planşei de desen, lucra fluierând în cămăruţa dosnică şi întunecoasă din Nyboder, pe scaunele turnante ale

birourilor comerciale, în faţa pupitrelor îmbrăcate cu postav ale băncilor şi pe ultimele locuri din amfiteatrul Facultăţilor de drept, alţi visători îndrăzneţi se pregăteau pe ascuns să pună mâna la un moment dat pe frânele ţării. De fapt, câţiva dintre cei mai dotaţi şi mai abili izbutiseră să-şi cucerească un loc de seamă în viaţa publică, dominată până atunci de partidul reacţionar aflat la putere şi de o curte regală cu moravuri ridicole. În realitate, Copenhaga era pe cale să fie cucerită de timpurile noi şi de spiritul ce le însufleţea. Creşterea suprafeţei oraşului şi dublarea populaţiei, dar mai ales viaţa de pe străzile sale, arta, calitatea spectacolelor, tonul presei şi viaţa socială, din zi în zi mai europene, toate la un loc asigurau Copenhagăi un rang de frunte printre capitalele lumii.

În schimb, în provincie, şi mai cu seamă prin târguri, oamenii trăiau viaţa de pe vremuri, o viaţă neschimbată, închistată în tipare ruginite. Bizuindu-se pe cultura lor academică, funcţionarii erau încă atotputernici, iar studenţii visători continuau să fie eroii zilei când veneau acasă în vacanţă, cu pletele ondulate învăluite în boneta de mătase ce plutea ca un balon în jurul capului. În provincie încă nu se putea concepe că un industriaş sau un comerciant, oricât de solidă i-ar fi fost poziţia, ar putea sta pe picior de egalitate cu slujbaşii galonaţi ai statului, chiar dacă ar obţine titlul de consilier de stat.

Ruptura între prezent şi trecut nu se realizase nici la sate. E drept că deasupra lăptăriilor începuseră să se ridice coşuri de fabrică, e drept că batozele şi maşinile de prelucrat laptele începeau să ia locul îmblăciului şi al coasei. Dar în ciuda tuturor inovaţiilor introduse în domeniul exploatării bogăţiilor, în ciuda creşterii nivelului cultural, ţărănimea continua să sărăcească. Numărul proprietăţilor ipotecate creştea, şi datoriile ţării în străinătate sporeau cu câteva milioane pe an.

Şi, totuşi, ţăranul danez cu spinarea lată rămânea legat de ferma lui, cu sentimentul de nezdruncinat că el e însăşi talpa ţării, speranţa şi forţa ei principală. Ideea

aceasta se transformase în cursul secolelor într-o dogmă naţională, consacrată în cele din urmă de Şcoala superioară populară grundtvigiană. De la Skagen şi până la Gjedser, satele şi oraşele daneze erau solidare în veneraţia faţă de untul şi faţă de slănina pe care le produceau.

Dar, între timp, râurile şi fiordurile ţării se împotmoleau din ce în ce mai mult. Vechile drumuri regale de comerţ – care, până în secolul trecut, fuseseră însufleţite de o navigaţie atât de vie, încât unii bogătaşi înfiinţau flote personale, cuprinzând până la douăzeci de vase cu pânze ce puteau pluti şi pe oceane – nu mai serveau decât pentru o modestă activitate de pescuit. Uriaşele forţe energetice minate deasupra ţării de vuiturile neobosite continuau să fie captate numai de morile de vânt. De-a lungul coastelor, şiruri lungi de valuri se înălţau şi se cufundau iar în adâncuri, descărcându-şi cu zgomot energia în spaţiul gol. În timp ce alte naţiuni jertfeau sânge şi grămezi de aur ca să dobândească un petic de ţărm sau măcar un depozit de cărbune, coasta de patruzeci de mile, care se întindea între Skagen şi Esbjerg, coastă ce ar fi putut canaliza o circulaţie mondială, rămăsese ca un pustiu de nisip bătut de vârtejuri, care n-avea nici un singur port şi nici măcar un singur oraş adevărat.

Pe tot întinsul ţării, în diferite locuri, opera de distrugere desfăşurată de timp fusese sprijinită de oameni; se zăgăzuiseră golfuri, se secaseră sunduri[41] şi lacuri, totul spre a se asigura mai mult nutreţ pentru vite. În punctele unde altă dată acostau corăbii, care aduceau suflul unor ţări îndepărtate, se întindeau acum pajişti verzi, pline de vite, ale căror ugere grele de lapte dădeau o înşelătoare impresie de bunăstare. Chiar şi în regiunile unde, în mod excepţional, fusese iniţiată o adevărată operă de refacere, ca, de pildă, în părţile lipsite de bogăţii naturale din lutlanda, nimeni nu se gândea decât cum să obţină mai mult pământ, mai multe ferme şi mai multă fericire de om

41 Denumire geografică specifică strîmtorilor din regiunile Danemarcei,

sărac, tendinţă pe care Per o satirizase atât de energic în broşura sa.

Iată de ce Copenhaga depăşise restul ţării, care era în continuu declin şi care se transformase într-un fel de izlaz comunal al capitalei. Forţa de muncă activă şi o cantitate tot mai mare a capitalului din provincii, atras de procentele ridicate obţinute de pe urma speculaţiilor de bursă, se îndreptau spre capitală.

Numai ceea ce privea dezvoltarea capitalei trezea interesul general. Asta era una dintre caurele pentru care lucrarea lui Per, deşi scrisă pentru a atrage atenţia şi pentru a nelinişti spiritele, trecu neobservată atât la Copenhaga, cât şi în restul ţării. În zadar Ivan Salomon, prietenul lui devotat, asaltase redacţiile ziarelor, somându-le să tragă clopotul de alarmă. Peste tot, oamenii care-l primiseră ridicau nepăsători din umeri. Un proiect de canal în lutlanda? Motoare mişcate de vânt şi de maree? Nu era un material senzaţional. Până şi Dyhring, care avea, totuşi, anumite motive să arate interes proiectului, se scuza, pretextând că avusese destule neplăceri din cauza micului articol scris odinioară, la cererea lui.

Ivan nu avu mai mult noroc nici când încercă să trezească interesul oamenilor finanţei şi al speculanţilor de bursă faţă de opera de perspectivă a prietenului său, cu toate că bătuse fără preget drumurile şi făcuse risipă de argumente, silindu-se să-şi exercite influenţa direct asupra fruntaşilor lumii afacerilor şi în primul rând asupra tatălui său însuşi, care refuzase în modul cel mai categoric să se ocupe de această chestiune.

Philip Salomon nu avea nici acum mai multă încredere în logodnicul fiicei sale şi, aşa cum se întâmpla de obicei, soţia îi împărtăşea întru totul sentimentele. Deşi niciunul dintre ei nu vorbea deschis despre asta, continuau să spere că Jakobe îşi va recăpăta înţelepciunea şi va rupe la timp o legătură care, după toate calculele omeneşti, nu putea să-i aducă decât decepţii şi

Într-o seară de martie, Philip Salomon, care,

împotriva obiceiului său, fusese foarte zgârcit la vorbă în timpul prânzului, îi spuse lui Ivan că doreşte să discute ceva cu el. Cu câteva ore înainte, doamna Salomon primise o scrisoare de la Jakobe, pe care toată familia o credea în deplină securitate la prietena ei din Breslau, dar care le scria dintr-un mic orăşel de la graniţa cu Austria, povestindu-le printre rânduri că se întâlnise cu logodnicul ei şi că pentru moment făcea împreună cu el o excursie în munţi.

Philip Salomon nu-i pomeni lui Ivan despre ceea ce Jakobe mărturisise sub această formă părinţilor. Totuşi, îndreptă de la început convorbirea asupra lui Per şi asupra afacerilor lui, întrebându-l pe Ivan despre eforturile de a alcătui o societate anonimă pe acţiuni pentru exploatarea pretinsei idei a prietenului său. În ultimul timp, spuse el, nu mai auzise nimic despre asta.

Ivan făcu o strâmbătură şi schiţă un gest cu mâna.

— Ce-ar fi să nu mai vorbim despre asta, tată?... Mă întrebi cum merge treaba? Cum vrei să meargă dacă până şi cei interesaţi manifestă o indiferenţă totală? Ţi-am spus că prima întrebare care mi se pune este ce părere ai tu. Toată bursa ştie că Jakobe e logodită cu Sidenius.

— Asia mi-am spus şi eu, reluă Philip Salomon cu acelaşi ton blând, deşi glasul fiului său suna enervat şi nepoliticos. Spune-mi, te rog, cam despre ce sumă ar fi vorba?

— De ce mă întrebi? Nu i-ai citit cartea?

— Ba da, ba da... Dar după cum ţi-am spus, pare-mi-se, încă atunci, n-am înţeles mare lucru din ea. Poate că am răsfoit-o prea repede sau poate că n-am înţeles-o de loc. Sidenius are un stil special când scrie despre lucrurile astea. Aşa că m-am gândit să te rog pe tine să-mi faci un rezumat al ideilor principale ale cărţii... o schiţă sumară, dar coerentă, a adevăratelor planuri la care visează prietenul tău.

Nicio altă discuţie nu i-ar fi putut face mai multă plăcere lui Ivan, care găsi cât ai clipi din ochi hărţile şi

hârtiile necesare şi-l ţinu pe taică-său mai bine de un ceas lipit de scaun, silindu-l să-i asculte torentul vorbăriei.

În esenţă, proiectul pe care-l schiţase Per în cartea sa prevedea următoarele:

În imediată apropiere, ceva mai încoace de punctul în care canalul Graadyb ajunge în Golful Hierting, există o insulă stearpă şi aproape nelocuită, care se numeşte Langli. Îndată ce treci de Skallingen, insula Langli ţi se înfăţişează înaintea ochilor sub forma mai multor dune lunguleţe, de culoare verde-cenuşie, pe care se înalţă ici şi colo câte o colibă de pescar, cu acoperişul de paie. De-a lungul marginii de răsărit a insulei se întinde un vechi canal, servind drept drum de acces până la Hierting, pe vremuri portul cel mai important al Iutlandei de sud-vest, dar care în momentul de faţă e un biet centru de pescuit. Câteva ferme mari, pustii, şi un punct vamal amintesc încă de gloria trecutului.

Per afirma, printre altele, că hotărârea luată în deceniul al şaselea al secolului de a transforma oraşul Esbjerg în port era o „greşeală birocratică”. El critica această hotărâre, afirmând, pe de o parte, că, prin însăşi poziţia sa, portul era expus, şi, pe de altă parte, pentru că n-avea nicio altă legătură cu restul ţării în afară de calea ferată.

Per propunea ca exportul sudiutlandez să nu se mai facă pe aici, ci să fie din nou mutat la Hierting, sau, şi mai potrivit, la Tarp, localitate situată la gura râului Varde, adică ceva mai la nord de fosta aşezare comercială, de unde mărfurile trebuiau să circule mai departe, în interiorul ţării. Râul avea să fie adâncit, şi cursul lui, reglementat. Câteva ecluze aveau să-l pună în legătură cu râul Vejle, pentru ca, unite în acest fel, cele două râuri să joace pentru sudul ţării rolul unui drum de apă canalizat, urmând ca, după planurile sale, împreună cu cele două Belturi[42], să unească Marea Nordului cu Marea Baltică.

42 Beltul Mare şi Beltul Mic, denumirea celor doua strîmtori care despart Iutlanda de Fionia ;i Fionia de Zeelanda.

Per susţinea că ar fi fost de ajuns să se realizeze una singură dintre căile de comunicaţie indicate de el pentru a se putea ţine piept concurenţei porturilor din Germania de nord, a Hamburgu1 la mai ales, a cărui putere comercială crescândă era, după părerea lui, adevăratul pericol pentru independenţa ţării.

În ce priveşte Danemarca, o înfrângere în lupta pentru pieţe de desfacere ar fi fost fatală, pe când o izbândă ar fi avut o valoare tot mai mare, pe măsură ce, datorită creşterii puterii şi dezvoltării culturale a Rusiei, centrul de greutate al Europei se muta tot mai mult spre răsărit.

Era uşor de înţeles că, în aceste condiţii, Langli ar fi căpătat o importanţă covârşitoare ca antrepozit.

De altfel, intenţiile lui Per în ce priveşte dezvoltarea acelui morman de dune care alcătuiau insula Langli erau şi mai îndrăzneţe. El propunea ca insula să fie declarată zonă scutită de taxe vamale şi descria cu multă fantezie viitorul ei, afirmând că din nisipul sterp aveau să crească arsenale, docuri şi magazii imense. Mai afirma că în jurul deltei râului şi în scurtă vreme s-ar ridica şi pe continent un oraş mare, o adevărată Veneţie a Nordului. Forţa motrice necesară urma să fie obţinută pretutindeni cu ajutorul aeromotoarelor sau să fie captată din fluxul Mării Nordului, adusă prin conducte şi transportată prin Skallingen, cu ajutorul unor dispozitive mecanice, care erau o invenţie personală a lui.

Ivan încercase să obţină asentimentul oamenilor de afaceri din Copenhaga măcar pentru aspectul industrial al acestei mari întreprinderi a viitorului. Îşi dădea şi el seama că realizarea proiectului de canal în sine trebuie privită ca o problemă naţională, pe care numai statul avea posibilitatea s-o aducă la îndeplinire, în schimb, chestiunile legate de construirea unor fabrici, precum şi achiziţionarea micii insule nisipoase, obţinerea suprafeţelor necesare în delta râului, toate acestea puteau fi rezolvate de o societate particulară. Per calculase

cheltuielile acestor lucrări cam la cinci milioane.

În timp ce Ivan îi înfăţişa aceste planuri, tatăl său devenea din ce în ce mai atent, iar pe figură i se citea chiar surprinderea. Totuşi, fiul lui îşi lungea prea mult explicaţiile, încât Philip Salomon îl întrerupse:

— Bine, bine, mulţumesc, dragul meu! Detaliile le putem discuta şi altă dată. Vreau să-ţi mai pun o singură întrebare. Sincer vorbind, ce-i cu invenţiile acelea, despre care Sidenius pretinde că sunt ale lui? A obţinut patent pentru vreuna dintre ele?

— Am făcut cereri şi aştept în fiecare zi un răspuns de la Comisia patentelor.

— După mine, problema asta ar fi trebuit s-o rezolvaţi înainte de a o discuta în public. Atâta timp cât n-aţi căpătat patentele, povestea n-are nicio bază şi, deci, nicio valoare. Tot ce mi-ai expus până acum sună foarte atrăgător, dar nu sunt decât castele în Spania. Când o invenţie e patentată, devine imediat o realitate palpabilă, indiferent dacă e de mai mare sau mai mică importanţă.

Ivan se răsturnă pe spate în scaun, cu mâinile împreunate la ceafă, şi aruncă spre tavan o privire deznădăjduită.

— N-ai înţeles nimic din ce ţi-am spus, tată! exclamă el. Apoi îşi întinse din nou mâinile asupra mesei şi, cuprinzând planurile lui Per, ca şi când ar fi vrut să le apere, continuă aproape strigând: Tocmai pentru a dovedi cât de importante sunt invenţiile trebuie să înfiinţăm fabricile! Iar activitatea lor necesită la rândul ei celelalte instalaţii, docuri, zăgazuri şi locuinţe pentru muncitori. Toate sunt strâns legate între ele, şi tocmai asta e admirabil în planul lui Sidenius!

— Bine, bine, asta am înţeles până la urmă, dragul meu! Totuşi, când construieşti o casă, e mult mai înţelept să începi cu fundaţia, şi nu cu acoperişul sau cu turnurile. Şi faptul că e neapărat nevoie de atâtea edificii ca să dovedeşti valabilitatea unui mecanism… nu, nimeni n-are să creadă. Deocamdată, important e să puneţi treaba pe

roate, şi dacă o începe să meargă, e de la sine înţeles că vă veţi extinde după aceea.

— Da, aşa se întâmplă totdeauna! Cât de bine cunosc lucrurile astea! O idee cu adevărat mare nu poate fi recunoscută decât după ce a fost mai întâi călcată în picioare, asta e inevitabil. N-are rost să mai discutăm, tată. Tu n-ai încredere în Sidenius, ăsta-i adevărul!

— Lasă, lasă! Dar crezi că ştiu ce înseamnă construcţii portuare şi canale, dragă Ivane? Şi tu, tu te pricepi la mori de vânt?… Îţi repet că aţi abordat greşit problema. Prima greşeală e că aţi amestecat chestiuni care nu sunt neapărat legate între ele. A doua greşeală e că nu v-aţi ocupat de patente. Dacă prietenul tău ar fi putut măcar depune ca mărturie părerea unor oameni de o competenţă indiscutabilă şi care să-i fi studiat proiectele, am fi avut o oarecare garanţie că planul lui e realizabil.

Dur e prea mare naivitatea, băiatule, să-ţi închipui că oamenii vor da numaidecât crezare afirmaţiilor unui tânăr necunoscut!

— Sincer vorbind, spune-mi, te rog, tată, nu e o naivitate la lui de mare să ceri certificate şi garanţii unor oameni pentru care tot proiectul acesta e o provocare conştientă? Scopul lui Sidenius este tocmai să distrugă rutina noastră birocratică, şi cartea lui nu e decât un puternic protest împotriva ei. De altfel, pot să-ţi spun că s-a adresat mai demult câtorva dintre figurile noastre, dragă Doamne, „proeminente”, atât unor persoane particulare, cât şi unor instituţii publice, dar a fost, bineînţeles, în câmpinat peste tot cu dispreţ, sau, în cazul cel mai bun, cu indiferenţă. Colonelul Bjerregrav – îl cunoşti, e unchiul lui Dyfiring – îi făgăduise la un moment dat să discute problema în revista Uniunii inginerilor; dar când a fost vorba să treacă la fapte, n-a îndrăznit. Oamenii din lumea lui sunt toţi la fel. Sidenius le-a denunţat miopia, şi atunci s-au coalizat cu toţii ca să-l doboare. Ştiu cu certitudine că sunt porniţi împotriva lui.

— Dacă aşa stau lucrurile, într-un fel sau altul,

trebuie să căutaţi să înfrângeţi această împotrivire… altă cale nu există. Ce-ar fi dacă prietenul tău ar încerca din nou să se adreseze colonelului Bjerregrav, om cu mare influenţă?

— Nu ajută la nimic. În împrejurarea despre care ţi-am vorbit, a avut loc o ciocnire între ei, şi Sidenius l-a jignit pe colonel.

— Ar putea să-i ceară scuze. Cred că Bjerregrav nu-i o fire Vindicativă.

— Sidenius, să ceară scuze! E interesant cât de puţin îl cunoşti! Ai putea, cu acelaşi succes, să-l rogi pe împăratul Rusiei să facă aşa ceva!

— Atunci trebuie să încercaţi în altă parte. E imposibil să vă lipsiţi cu desăvârşire de adeziunea unor astfel de oameni, v-o spun din capul locului.

— Ascultă, tată, care sunt, de fapt, intenţiile tale? Dacă nu vrei să ne ajuţi, discuţia noastră n-are niciun rost. Ţi-am mai spus că ceea ce a determinat nepăsarea generală faţă de problemă a fost în primul rând propria ta poziţie.

20

305

— Tocmai de asta am vrut să stau cu tine de vorbă. Vreau, totuşi, să-ţi spun de la bun început că nu mi-am schimbat atitudinea cu privire la această afacere şi nici nu mi-o pot schimba. Dacă ai fi mai puţin subjugat de prietenul tău, ţi-ai da singur seama că mi-e imposibil să amestec firma noastră într-o speculaţie de felul ăsta… sau, în orice caz, nu în stadiul în care se află acum. În schimb, am să-ţi fac o propunere. M-am gândit să-ţi pun o sumă la dispoziţie… Astfel, vei fi liber să lucrezi în numele tău personal. Mi-ai spus de mai multe ori că ţi-ai încerca puterile dacă ai avea mai multă libertate de acţiune. Din mai multe motive cred că ocazia de faţă e nimerită pentru o încercare de acest fel.

Ivan strânse pleoapele şi-l privi pe Philip Salomon cu o neîncredere făţişă. Deşi în orice altă privinţă tatăl şi fiul

aveau cea mai mare încredere unul în celălalt, de câte ori era vorba de afaceri, deveneau atenţi.

— Îmi oferi un împrumut? Sau vrei să acopăr firma?

— Îţi las mână liberă să procedezi cum vei crede. Eşti cu desăvârşire independent în toate privinţele. Singurul lucru care mă interesează este, după cum ţi-am mai spus, să vă puneţi pe treabă. Mi se pare că s-a vorbit de ajuns despre proiectul ăsta, e momentul să fie experimentat.

— Îţi dai seama, însă, că e vorba de sume mari. Numai ca să ne urnim din loc, avem nevoie de cel puţin câteva sute de mii.

— Nu cred că vă trebuie chiar atât. Dar pentru azi, ajunge. Gândeşte-te la oferta mea, şi mâine o vom discuta mai pe larg.

Jakobe se întoarse după vreo zece zile, la începutul lui aprilie. Petrecuse o săptămână la prietena ei din Breslau şi o cuprinse brusc un nestăvilit dor de casă. La Copenhaga sosi într-o seară, pe un viscol năprasnic, şi a doua zi petrecu toată dimineaţa în odaia ei, ca să-i scrie lui Per.

„Aşadar, iată-mă acasă, de unde pot, în sfârşit, să-ţi scriu în voie. Sper că ai primit cele două epistole, mâzgălite în fugă la Breslau. Parcă aş prefera să nu le fi primit, mă cam jenez de ele. Treci cu vederea atât stilul încâlcit (le-am scris noaptea, după ce mă întorsesem obosită moartă de la teatru, sau de la o serată), cât şi conţinutul, care trebuie să se fi prezentat ca o tânguire şi n-a exprimat, aşa cum am vrut eu, o imensă, o nespusă gratitudine faţă de tine, mult iubitul meu, şi faţă de tot ce s-a petrecut între noi. Cele şapte zile cât am stat la Breslau mi se înfăţişează ca un vis înceţoşat; uneori mă întreb dacă am fost într-adevăr acolo şi mă simt oarecum vinovată faţă de prietena mea şi de bărbatul ei, care au făcut tot ce au putut ca să mă distreze, au invitat oameni la ei, m-au dus la concert şi la teatru, ba chiar şi la un concurs de călărie, deşi nu pot suferi acest sport. Gândul meu a fost însă neîncetat alături de tine, la Dresack, la Ausserhof, făcându-

mă să retrăiesc totul, fie că eram trează, fie că visam.

Aşadar, am sosit aseară şi am aflat îndată o noutate care în a întristat puţin, deşi nu m-a găsit nepregătită. Nanny s-a logodit alaltăieri cu Dyhring. Nu sunt de loc încântată de partida asta. Dyhring nu mi-a plăcut niciodată, nici ca gazetar, nici ca om, dar Nanny pare fericită. Pentru moment, e şi el foarte îndrăgostit, adică în măsura în care poate să fie. Aseară, după sosirea mea, a fost pe la noi şi mi s-a părut cam ciudat, după cum îţi poţi închipui, să-i văd unul lângă altul în odaia unde ne retrăsesem noi de atâtea ori şi să-i aud şoptind şi râzând. Dar nu vreau să mă las iar pradă acestor gânduri melancolice. Va veni şi vremea noastră, Per! încerc să mă mângâi spunându-mi că sunt nouă zile de când ne-am despărţit, nouă zile din cele, Dumnezeu ştie câte sute, care vor preface lumina zilei în noapte, până să te strâng din nou în braţele mele!

Unde eşti acum? La Viena? La Budapesta? Te văd în faţa ochilor – dacă ai şti cât de limpede te văd, vai! – în costumul tău cafeniu de voiaj, cu binecuvântaţii tăi obraji rumeni, pe care-i sărut în gând mereu, mereu… Ştii, noaptea trecută am visat din nou pădurea cea mare din Laugenthal. N-am să uit cât voi trăi niciuna din clipele acelei zile lungi, minunate, petrecută acolo. Îţi aminteşti de pasărea care s-a pornit să cânte deasupra capetelor noastre? Dar de popasul la izvor, unde – aşa mi-ai spus? – ai băut din mâinile mele iertarea păcatelor tale din tinereţe? Dar acum destul! Nicio vorbă în plus despre asta.

Mă bucur că m-am întors acasă şi că mă aflu în camera mea, înconjurată de portretele tale şi de alte mici amintiri de la tine, şi care, împreună cu scrisorile noastre, vor fi de acum înainte o mângâiere şi un refugiu pentru singurătatea mea. Ia ghiceşte ce vreau să citesc mai întâi? *Alicul manual de hidrostatică* al lui Poulsen. Îţi aminteşti, desigur, că astă-iarnă am citit, după sfatul tău, *Dinamica* lui, care m-a entuziasmat prin claritatea ei plină de fantezie. E într-adevăr un mare poet, de fapt singurul

nostru liric cu adevărat modern. O parte din expunerea lui despre viteza de cădere a corpurilor m-a cucerit tot atât cât, la timpul său, o poezie filosofică a lui Goethe.

De altfel, am o presimţire că la noi se pregăteşte ceva în legătură cu tine. Aseară Ivan mi-a şoptit câteva vorbe încurajatoare în legătură cu o societate pe acţiuni pe cale de constituire, iar azi-dimineaţă, când am coborât la ceai, a trecut repede pe lângă mine cu un aer foarte misterios, purtând sub braţ o servietă nou-nouţă. Îndată ce voi mai afla amănunte, îţi voi da de ştire.

20* 307

Deocamdată n-am alte noutăţi. Tata şi mama sunt blânzi şi afectuoşi, ca de obicei, deşi îmi dau seama că n-au fost prea încântaţi de întâlnirea noastră. Dar n-am ce le face. Azi e soare, e foarte cald, şi păsările cântă, dar până ieri a fost iarnă şi am sosit în viscolul acela sălbatic care în ţările noastre prevesteşte sosirea primăverii. O clipă mi-a fost teamă să nu se înzăpezească trenul.

Nu vreau să te obosesc cu descrieri de călătorie, vreau să-ţi povestesc doar o mică întâmplare. Ştiu că e cu totul neînsemnată, dar de data asta sper că vorbăria mea nu-ţi va stârni zâmbetul. Ţi-am povestit odată o scenă la care, cu mulţi ani în urmă, am asistat din întâmplare într-o gară din Berlin, scenă care m-a zguduit profund şi pe care n-am uitat-o încă. Mă gândesc la acea tristă procesiune de evrei ruşi, cetăţeni harnici şi supuşi, jefuiţi, mutilaţi sau schilodiţi şi izgoniţi apoi din căminele lor numai fiindcă erau evrei. Oamenii aceştia străbăteau statele civilizate ale Europei sub supravegherea poliţiei, ca un convoi de prizonieri, împroşcaţi cu insultele mulţimii, şi plecau spre America, pentru a căuta libertatea în mijlocul unor triburi pe jumătate sălbatice. Îţi aduci, desigur, aminte ce ţi-am povestit.

În cursul ultimei mele călătorii, şi tot într-o gară din Berlin, mi-a fost dat să-mi amintesc din nou că aparţin şi eu acestui neam de oameni proscrişi. Mă aflam în compartimentul unui tren în tovărăşia unei doamne, puţin

înainte de plecare, când un bărbat mai în vârstă, urmat de un ofiţer tânăr, şi-a făcut apariţia. Dar abia au zărit figura mea nenorocită, că au zbughit-o amândoi afară. Locotenentul a izbucnit într-un hohot de râs şi a spus în chip de explicaţie către conductor, caretocmai voia să închidă uşa, dar cu o voce atât de ridicată, încât mi-a fost imposibil să nu aud: «*Pfui*! *Hier necht ja entsetztlich nach Knoblauck*!» *1*

Da, asta a fost toată întâmplarea. De bună seamă, mă vei întreba de ce am ţinut neapărat să ţi-o povestesc. E drept că nici eu nu dau vreo importanţă întâmplării în sine, ci efectului pe care l-a avut asupra mea şi care mă uimeşte şi acum. Căci impresia nici nu merită să fie menţionată. M-a întristat, oarecum, şi atât! După plecarea celor doi bărbaţi, când doamna despre care ţi-am vorbit a încercat să se apropie de mine cu intenţia vădită de a mă face să uit jignirea, nu i-am respins amabilitatea, cum aş fi făcut altă dată, ci am intrat cu ea în vorbă de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat… Acum mă înţelegi?

Când eram copil, mi se spunea că sunt intransigentă, şi, iată! acum nici nu mai pot să mă supăr! Atât de mult m-a schimbat fericirea! Sentimentul care mă copleşeşte acum, când mă gândesc la omenirea asta mare, oarbă, înşelată, e un sentiment de milă nemărginită şi o iertare atotcuprinzătoare.

Doamne, a trebuit să încep a treia coală de hârtie, şi totuşi mi se pare că nu ţi-am spus încă nimic din ceea ce-mi stă pe inimă. Dar destul pentru ziua de azi, nu trebuie să te reţin mai mult, tu nu poţi să-ţi pierzi vremea. Adevărul e că nu-i uşor să mă despart de tine. Ştiu cât de pustiită mă voi simţi după ce voi lipi scrisoarea. O ultimă sărutare… şi încă una, asta-i chiar ultima, şi acum la revedere”.

Abia după câteva săptămâni de la convorbirea cu tatăl său izbuti Ivan să adune câţiva oameni bogaţi în casa cunoscutului avocat Max Bernhardt, pe care până atunci nu reuşise să-l câştige pentru cauza lui Per. În seara asta,

Bernhardt acceptase să convoace în biroul său câţiva oameni de afaceri cu care era în legătură, spre a-i da lui Ivan prilejul să le expună proiectul lui Per şi să discute în amănunt posibilităţile lui de realizare.

Deşi în vârstă de numai 40 de ani şi în ciuda originii lui evreieşti, Max Bernhardt se bucura de o influenţă considerabilă în capitală. Era cunoscut ca o forţă catalizatoare şi dinamică printre oamenii de afaceri îndrăzneţi, care în ultimii zece ani dărâmaseră şi reconstruiseră Copenhaga, transformând-o dintr-un oraş provincial într-o metropolă de stil european. Genul lui de activitate îi crease multe duşmănii; dar până şi duşmanii erau nevoiţi să admită că era un strălucit om de afaceri şi o minte luminată, fără pereche în privinţa limpezimii raţionamentului şi a experienţei comerciale şi juridice. În schimb, toţi prietenii erau de acord, şi nimeni nu încerca să protesteze, când se spunea că Bernhardt e gol ca o nucă viermănoasă în acea regiune a fiinţei sale unde ar fi trebuit să sălăşluiască sentimentul moral. Totodată, se ştia că e gata să renunţe cu sânge rece la orice considerent de ordin superior în favoarea scopurilor sale personale.

Ori de câte ori, în anii aceia, burghezia daneză, înspăimântată de un faliment răsunător, de năruirea unei întreprinderi pe acţiuni sau de sinuciderea unui om de afaceri ghinionist, protesta violent împotriva spiritului nou al timpului, mânia ei se îndrepta împotriva lui Max Bernhardt. Pentru opinia publică, omul acesta devenise simbolul corupţiei europene, aşa după cum se credea în general că această corupţie în ultimii ani purta pecetea egoismului evreiesc.

Nici prin minte nu-i trecea avocatului Bernhardt să-şi dea osteneala să schimbe aceste păreri. Dimpotrivă, se simţea profund satisfăcut de curiozitatea amestecată cu teamă cu care îl priveau oamenii, şi mai ales femeile, la orele fixe când pleca şi când se întorcea de la birou. Silueta exotică a acestui individ mărunţel, a cărui caricatură apărea atât de des în presa umoristică ilustrată,

era unanim cunoscută. Totdeauna îmbrăcat foarte elegant, umbla uşor aplecat înainte şi-şi ţinea amândouă mâinile – foarte sensibile la frig – în buzunarele paltonului, aţintind asupra trecătorilor priviri stinse, apatice, ce se filtrau printre pleoapele plecate.

În realitate, Max Bernhardt nu era aşa cum voia să pară. Cine-l cunoştea de mult îşi amintea că fusese un copil liniştit, cu o fire închisă şi cam timidă, veşnic cufundat în cărţi şi evitând jocurile camarazilor săi de teama bătăilor la care se vedea mereu expus fiindcă era evreu şi fiindcă era mic de stat. Tatăl său, un mic negustor pe o stradă lăturalnică a oraşului, nu fusese niciodată mulţumit de el, pentru că lecturile îl făcuseră să aibă o adevărată aversiune pentru lumea afacerilor.

La 17 ani, Max Bernhardt îşi luă cu succes bacalaureatul şi începu să studieze dreptul. Pe atunci se gândea să intre în administraţie. Ar fi vrut să fie judecător, de pildă. Persecuţiile pe care le îndurase în copilărie treziseră în el o mare pasiune pentru dreptate.

Roba de catifea purpurie a judecătorilor Curţii Supreme devenise de timpuriu ţinta ambiţiilor tainice ale acestei odrasle de mic negustor. Dar într-o bună zi i se atrase atenţia că nu va putea ajunge niciodată un slujitor ai dreptăţii fiindcă nu era creştin. E drept că nu exista nicio interdicţie legală precisă în această privinţă, dar în fapt nu era îngăduit. În ciuda Constituţiei, care afirma egalitatea în drepturi a tuturor cetăţenilor ţării, niciun evreu nu se aşezase până atunci într-un scaun de judecător în Danemarca.

Ajuns candidat, tânărul Bernhardt îşi văzu curând colegii lui de facultate, oricât de mediocri ar fi fost, îndreptându-se spre cariere universitare, spre glorie, onoruri şi putere, în timp ce el era silit să intre în viaţa de afaceri pe care o ura. Sentimentul demnităţii personale şi teama de a fi compătimit îi dădeau încă de pe atunci o stăpânire de sine deconcertantă. Când se afla în societate, afişa o mască rece şi batjocoritoare de om de lume, în timp

ce în el bătea în taină o inimă nervoas. i şi neliniştită, ca a unei fete tinere când intră într-o sală de bal.

Când, îndată după ce deveni avocat, Bernhardt se avântă într-o serie de speculaţii temerare, nu surprinse pe nimeni. Se specializase în crearea consorţiilor de construcţii şi în întemeierea societăţilor pe acţiuni, trezind numaidecât indignarea colegilor săi, pentru că se folosea de mijloace pe care nimeni iui-şi îngăduise încă să le folosească în lumea afacerilor. Printre altele, stabilise, aşa cum se făcea şi în străinătate, legături strânse cu presa. îi momea pe redactori şi pe directorii de ziare, acordându-le posturi de conducere sau de control bine retribuite la diversele sale societăţi anonime, ceea ce, cu timpul, îi crea un stat-major ocult de colaboratori cointeresaţi, cu ajutorul cărora influenţa opinia publică, urmărindu-şi fără cruţare adversarii.

Aşa se face că în decurs de numai zece ani ajunse una dintre figurile importante ale oraşului, recunoscut fiind de toată lumea ca o adevărată putere a capitalei daneze. Deşi unii mai înfierau din când în când metodele lui, oamenii de afaceri se plecaseră până la urmă în faţa calităţilor sale şi a norocului extraordinar ce-i încununa aproape toate acţiunile. În afară de câteva dintre cele mai vechi şi aristocratice case de comerţ şi de o singură bancă, ce evitau încă să intre în legături cu el, nimeni nu mai îndrăznea să se opună influenţei sale, care creştea zi de zi.

Şi totuşi Bernhardt nu-şi satisfăcuse încă nici pe departe ambiţiile. Dacă pe vremuri năzuia numai la demnitatea, relativ modestă, de judecător la Curtea Supremă, acum ţintea mult mai sus. Nedreptăţile pe care le îndurase făcuseră din băiatul acela scund şi cam sfios o fire autoritară, o forţă dominată de mânie şi veşnic dornică să-şi lărgească domeniul de acţiune.

Era conştient că originea sa îl va împiedica totdeauna să ocupe personal o poziţie de frunte în societate, singurul ţel care i se părea acuma demn de luptă. Dar din numărul mare al celor ce depindeau de el şi pe care se pricepuse

să-i adune treptat în jurul lui, transformându-i în unelte docile ale voinţei sale, câţiva ajunseseră de pe acum la posturi de încredere. Cu ajutorul oamenilor de acest gen, Bernhardt plănuise să cuprindă până la urmă în mina sa firele puterii din întreaga ţară.

Iată de ce era foarte firească dorinţa lui Ivan de a-l câştiga pe acest om pentru cauza lui Per. Acum, când ţelul lui părea să fie atins, credea că izbânda e aproape sigură.

Unul dintre cei şapte bărbaţi întruniţi la invitaţia lui Max Bernhardt pentru a discuta planul era bancherul Herlov, prieten bun şi colaborator nedespărţit al avocatului, un bărbat înalt, voinic şi roşcovan, care dădea o ciudată impresie de indolenţă, deşi spiritul său întreprinzător nu era de loc mai prejos decât cel al tovarăşului de afaceri, pe care îl întrecea chiar în fantezie şi viclenie. Se spunea despre el pe culoarele Bursei că e imaginaţia lui Max Bernhardt. El era cel care găsea ideile şi tot el plănuia cu o grijă bine calculată acţiunile lor comune, deşi tovarăşul lui rămânea mai departe acea forţă virilă constantă care le aducea la îndeplinire.

De altfel, scopurile lor erau complet diferite, ceea ce explica întru totul această colaborare armonioasă. Bancherul era cu desăvârşire lipsit de ambiţii. Spre deosebire de Max Bernhardt, care nu dorea decât să pună mâna pe putere, singurul scop al celuilalt era profitul material, dorinţa de a face avere. Habar n-avea cum să-şi cheltuiască bănetul. Era neînsurat, şi singura lui pasiune, relativ ieftină, era să se instaleze singur, după o zi de muncă, într-un cabinet separat al unui restaurant mare şi, în tovărăşia câtorva ziare, să înfulece o cină alcătuită din şapte-opt feluri de mâncare, stropite, din motive de sănătate, doar cu apă.

În clipa aceea se afla în imensa cameră de primire, încărcată de lucruri scumpe, a lui Max Bernhardt. Cu umerii încovoiaţi, într-o atitudine bovină, cu mâinile împreunate la spate sub poalele lungi ale redingotei şi cu o privire tâmpă îndărătul ochelarilor, spunea ceva, deşi s-ar

fi zis că sufletul lui doarme. Intrase în vorbă cu un alt invitat, un tânăr blond şi elegant, îmbrăcat ţipător, bine cunoscut de toată lumea de pe Ostergade şi din sălile teatrelor, care-l poreclise Căpăţânade-Miel. Numele lui adevărat era Sivertsen, fiu unic al unui angrosist de cafea, cunoscut pe vremuri. Sivertsen avea 27 de ani când, la moartea tatălui său, se văzuse stăpânul unei averi însemnate. Era pasionat de teatru şi nu vorbea decât despre distribuţiile de roluri, cancanurile de culise şi cronicile ziarelor. Era prieten cu Dyhring, pe care, spunea el, îl admira „ca om de lume şi ca scriitor" şi care-l pusese în legătură cu Max Bernhardt. Avocatul n-avu nevoie de prea multă vreme ca să-l transforme după bunul său plac, ca pe atâţia alţii, pe acest tânăr zvăpăiat, pe care, în alte împrejurări, pasiunea pentru teatru l-ar fi ruinat curând, căci prietenia artiştilor se plăteşte întotdeauna scump.

În cabinetul avocatului mai era prezent un oarecare domn Norrehave, al cărui nume era adesea întâlnit în convocările adresate acţionarilor lui Max Bernhardt. Norrehave se intitula „fost agricultor", şi adevărul e că avusese o fermă în Iutlanda, dar de atunci trecuseră mai bine de douăzeci de ani, în care timp dusese o viaţă foarte agitată la Copenhaga, la început împrumutând bani cu gaj şi făcând negoţ de mărunţişuri, apoi ca misit de vânzări imobiliare, pentru ca, avântându-se în speculaţii în stil mare, să ajungă capitalist. Purtase întâi numele de Madsen, dar al schimbase, transformându-şi totodată prăvălia dintr-o pivniţă într-un birou. Nu-şi păstrase decât titlul de agricultor, care inspira încredere, după cum îşi păstrase şi felul de a-l pronunţa pe *r*, ca în Iutlanda, ceea ce dădea vorbirii sale un accent care în cercurile din Copenhaga era luat drept sinceritate. Între intimi, Max Bernhardt obişnuia să spună despre Norrehave că e cel mai şiret vulpoi din Danemarca.

După ce luară cu toţii loc în jurul unei mese, pe care se aflau desfăşurate planurile şi devizele lui Per, i se dădu cuvântul lui Ivan. Cei de faţă acordară cuvântării,

pregătită cu multă grijă de fiul lui Philip Salomon, o atenţie care, cel puţin în prima jumătate de ceas, rămase foarte binevoitoare. După aceea, însă, asistenţa începu să se agite, şi fostul agricultor se uită de câteva ori la ceas cu o ţărănească lipsă de jenă.

Când Ivan termină, în sfârşit, ce avea de spus, urmă o pauză mai lungă. Toată lumea îşi întoarse privirile spre Max Bernhardt, care păstra o mare rezervă.

În cele din urmă, bancherul luă cuvântul şi-i puse câteva întrebări lui Ivan, apoi, treptat, discuţia deveni generală.

Ca şi Philip Salomon, cei de faţă considerau drept condiţie neapărat necesară să se ceară mai întâi unei autorităţi recunoscute în domeniul tehnicii să-şi spună public părerea despre această întreprindere. Câteva nume fură rostite, indicându-se, în cele din urmă, cel al inginerului colonel Bjerregrav, care şi în acest cerc era socotit drept omul cel mai competent din ţară în asemenea probleme.

Şi de data asta Ivan repetă cu energie cele ce-i spusese şi tatălui său. Era absurd, afirma el, să se ceară adeziunea unor oameni care, pe bună dreptate, priviseră acest proiect drept o acuzaţie îndreptată împotriva lor. Cât despre colonelul Bjerregrav, ştia precis că, din motive pur personale, luase o atitudine ostilă faţă de plan şi faţă de autorul său.

Bancherul răspunse că era de la sine înţeles că lui Bjerregrav va trebui să i se ofere un loc în conducerea viitoarei societăţi, şi cum acest post va fi bine retribuit, uşoara sa aversiune va putea fi lesne învinsă.

— Dacă nu sunt alte dificultăţi, mai mari, adăugă el cu răceală, treaba se poate face.

Cât despre maşinile producătoare de energie şi despre celelalte invenţii ale lui Per, pe care Ivan le prezentase ca pe nişte realizări epocale, ele nu fură privite cu încredere. Spre deosebire de Philip Salomon, cei de faţă erau interesaţi numai de problema portului şi mai ales de

posibilitatea ca mica insulă Langli să devină zonă scutită de taxe vamale. Max Bernhardt spuse fără înconjur că era singura propunere demnă a fi luată în discuţie. În schimb, îi combătu cu însufleţire pe cei câţiva care sugerau suprimarea şi a altor părţi din planul lui Per pentru a-l face mai uşor realizabil.

— O amputare mai serioasă a proiectului ar însemna distrugerea lui! declară avocatul. În ce mă priveşte, rămân la convingerea că ideea portului liber trebuie realizată în totalitatea ei ca o problemă de interes naţional, asupra căreia se cere să atragem atenţia întregului popor, aşa cum foarte bine a arătat adineauri domnul Salomon. În caz contrar, propunerea trebuie respinsă de la început ca nerealizabilă.

Ivan făcu ochii mari. Ţinând seama că Max Bernhardt păstrase multă vreme rezerva faţă de această problemă şi refuzase să se ocupe de ea, prietenul lui Per nu se aşteptase la o adeziune atât de necondiţionată din partea sa. Şi ceilalţi erau vizibil surprinşi de căldura neobişnuită cu care Max Bernhardt intra într-o luptă a cărei desfăşurare se prezenta în ochii lor sub semnul întrebării.

Dar interesul subit al lui Max Bernhardt şi al bancherului Herlov pentru proiectul lui Per avea şi o explicaţie ascunsă. Aflaseră tocmai că un alt proiect de port liber, legat, bineînţeles, de capitală, era discutat în acel moment de o mare bancă din Copenhaga cu a cărei conducere se aflau pe picior de război. Intenţionau, deci, s-o ia înaintea adversarilor, prezentând acest proiect pentru Iutlanda de vest, care era gata şi putea fi discutat în presă de la o zi la alta.

Niciunul dintre ei nu era prea convins că s-ar ajunge la crearea unei atmosfere favorabile proiectului în lumea comerţului; se gândeau doar că l-ar putea folosi ca pe o armă cu ajutorul căreia să slăbească interesul incontestabil pe care ideea unui port îl trezise în ţară şi pe care tabăra adversă spera să-l canalizeze în direcţia proiectului lor.

După ce mai discutară un timp problema, ridicară şedinţa, cu hotărârea de a face un demers pe lângă colonelul Bjerregrav, spre a-l determina să intre în comitetul de iniţiativă. Îndată după ce se va obţine răspunsul lui, cei prezenţi urmau să se întrunească din nou şi, în înţelegere cu colonelul, să hotărască în amănunte punerea în aplicare a proiectului.

În acest timp, Per se afla la Viena. Petrecuse câteva săptămâni în regiunile mlăştinoase de la gurile Dunării pentru a studia marile lucrări de reglementare a cursului apei şi de instalaţii portuare. Bătuse drumurile când călare, când cu barca sau pe bacurile care transportau nisip, gata să se scufunde, înfruntând intemperiile, câteodată riscând să rămână fără adăpost pentru noapte.

Eforturile acestea, cu care nu fusese obişnuit, îl obosiseră. Se afla acum de două zile la Viena şi, instalat pe terasa unei cafenele, simţea nevoia să stea de vorbă cu cineva apropiat despre altceva decât despre pilotaj sau despre dragare. După plecarea logodnicei sale, avusese conversaţii numai cu ingineri, dar nu de genul compatrioţilor lui, adică oameni cu cunoştinţe multilaterale, ci cu tehnicieni formaţi în focul concurenţei mondiale, oameni înzestraţi cu o competenţă excepţională într-un singur domeniu, de cele mai multe ori foarte limitat, dar cu totul lipsiţi de cunoştinţe străine de profesiunea lor şi de orice alte preocupări în afară de cele privitoare la lupta pentru existenţă şi la bunăstarea personală.

Relaţiile sale cu aceşti colegi puteau fi comparate cu cele ce se stabiliseră între el şi cei trei flegmatici băutori de *whisky* cu care petrecuse iarna la Dresack. Nici cu aceia nu putuse discuta, de pildă, despre marea problemă a vieţii, care îl preocupa cu deosebire în acea perioadă. Într-o societate de acest fel era şi rămânea un străin. Oricât le-ar fi admirat dibăcia şi competenţa şi oricât ar fi fost cucerit de superioritatea lor, în sinea lui îi compătimea pe oamenii aceştia, ale căror gânduri nu se ridicau

niciodată mai sus decât fumul ţigărilor.

Acum şedea la cafenea cu un ziar în mână. Cu gândul la Jakobe, a cărei lipsă o resimţea cu atât mai mult în oraşul acela mare şi total necunoscut, parcurgea, potrivit unui vechi obicei, lista străinilor de la hoteluri, în căutarea unui nume danez. Deodată Per tresări: dăduse peste numele baronesei von Bemt-Adlersborg.

În cursul ultimei ierni, bătrâna doamna ieşise cu totul din sfera preocupărilor lui. Evenimentele recente îl îndepărtaseră atât de mult de orice aspiraţie spre strălucire exterioară şi măriri, încât nu-şi mai amintea decât foarte vag că înainte de a-şi începe călătoria fusese ispitit de ideea „unchiului" Heinrich de a se folosi de prietenia acestei femei ca să obţină titlul de baron.

În dorinţa de a sta iar de vorbă cu cineva în limba maternă şi ca de la om la om, se hotărî să-i facă o vizită baroanei. O găsi într-unul din cele mai elegante hoteluri ale oraşului, unde locuia împreună cu sora ei, soţia marelui maestru de vânătoare Prangen. Cele două doamne sosiseră de câteva zile şi se opriseră la Viena în drum spre Italia.

Baroneasa nu părea să fi folosit prea mult de pe urma îndelungatei cure de aproape un an, pe care o urmase într-un sanatoriu german de dezintoxicare. E drept că faţa nu mai avea culoarea aceea roşu-aprins, expresia ei părea mai reţinută şi mâinile mai liniştite. Vorbea însă tot atât de incoerent, Ceea ce trăda o slăbire a facultăţilor mintale. Strania ei afecţiune faţă de Per rămăsese neschimbată, şi bucuria revederii fu atât de mare, încât era cât pe-aci să-i sară de gât, şi după aceea, în timp ce stăteau de vorbă, îi strânse de câteva ori mâinile într-ale sale, exprimându-şi astfel gratitudinea pentru vizita ce i-o făcea.

Despre şederea ei la sanatoriu bătrâna doamnă nu pomeni nimic. Se mulţumi doar să-i spună că „surioara ei dragă" venise s-o ia şi acum se pregătea să plece la Roma, unde – îi explică ea cu o voce scăzută şi misterioasă – voia să-i ceară papii o audienţă particulară.

Încercă să-l convingă pe Per să le întovărăşească în

Italia, şi când află că intenţiona să plece chiar a doua zi la Paris, se văicări atâta, încât, în cele din urmă, el îi făgădui să mai rămână o săptămână la Viena, cât aveau să zăbovească acolo şi cele două surori.

Chiar în după-amiaza aceea le întovărăşi într-o plimbare prin „Prater”[43].

Scriindu-i Jakobei şi relatându-i întâlnirea, Per o descrise astfel pe soţia marelui maestru de vânătoare:

„Sora ei e o doamnă înaltă, maiestuoasă şi corpolentă. Trebuie să fie o femeie de vreo 50 de ani. A fost desigur cândva foarte frumoasă şi se poate mândri şi acum cu nişte ochi strălucitori. E mai aşezată decât baroana şi, spre deosebire de ea, nu vorbeşte mult. E vădit foarte credincioasă. Am avut chiar aseară o discuţie lungă şi aprinsă asupra concepţiei creştine a nemuririi sufletului şi am impresia că va încerca să mă influenţeze. Îţi mărturisesc că mă va distra să reiau lupta. Pare să fi citit, să fi gândit şi să fi trăit multe şi, ceea ce e destul de bizar, în ciuda evlaviei sale, nu-i de loc bigotă. În general e o cunoştinţă interesantă…”

Scrisoarea aceasta o nelinişti oarecum pe Jakobe. îi răspunse în grabă şi, fără să pomenească o vorbă despre soţia marelui maestru de vânătoare şi despre sora ei, îi scrise:

„Îmi pare şi acum destul de rău că în timpul vacanţei noastre n-am apucat să vorbim mai pe larg despre gândurile care te-au preocupat atât de mult şi te-au neliniştit chiar întrucâtva astă-iarnă, după moartea tatălui tău. Dar n-am avut când – timpul a zburat şi iubirea şi-a cerut drepturile. Vei spune, poate, că nu mai are rost să vorbim despre asta, că erai nervos fiindcă erai singur, şi recunosc că ai dreptate. De altfel – nu-i aşa, dragul meu? – între noi domneşte acum o încredere atât de deplină, încât sunt sigură că n-o să-mi mai ascunzi niciodată nimic din frământările tale. Făgăduieşte-mi, Per!

Pe la noi s-a dezlănţuit în ultima vreme un nou val de

43 Parc de distracţii din Viena.

disperare şi de persecuţii religioase. Cred că ţi-am scris rândul trecut că Nathan s-a întors în ţară, şi se pare că evenimentul a provocat panică în rândurile preoţimii. De la o vreme, orice prilej li se pare bun ca să tune şi să fulgere împotriva timpurilor noi şi a oamenilor acestor timpuri. Chiar aseară am citit în *Berlingske Tidende*[44] o relatare pe trei coloane a unui discurs funebru, ţinut în Frue Kirke de nu ştiu care faţă bisericească, la înmormântarea nu ştiu cărui membru al sfatului eparhial. Tare-aş vrea să-ţi trimit ziarul. Rareori mi-a fost dat să citesc ceva mai revoltător de prostesc şi de arogant. Bineînţeles că sfinţia-sa a vărsat şiroaie de lacrimi pentru «nenorociţii» care nu speră într-o viaţă veşnică şi care consideră moartea drept o poartă cumplită ce duce spre un abis fără fund.

Apoi, ca de obicei, a închinat un imn entuziast credinţei, în lipsa căreia «viaţa e cu neputinţă de îndurat». De unde o fi ştiind el asta? Dintr-o experienţă personală? Bătrânul Philip, unchiul meu vitreg, obişnuia să spună că, întocmai ca soba lui, crede că «viaţa e flacără, zgomot şi fum» şi că «dincolo de coş nu mai e nimic». Cu toate astea, a trăit fericit şi voios până la adânci bătrâneţi. Când era pe patul de moarte, medicul nu se lămurea bine de ce anume suferă, şi atunci mai având chef de glumă, a spus că e tare necăjit că nu poate afla măcar de ce moare.

Şi ăsta nu-i singurul exemplu, nici vorbă! în familie şi printre cunoscuţii noştri, mulţi n-au avut niciun fel de credinţă, şi, totuşi, au privit moartea în faţă cu aceeaşi îndrăzneală şi cu aceeaşi mândrie ca orice faţă bisericească.

Mă întreb deseori dacă spaima creştinilor în faţa morţii – care are, desigur, la bază învăţătura despre judecata de apoi – nu se explică totodată şi prin faptul că, spre deosebire de alte mari religii, creştinismul s-a născut şi s-a dezvoltat printre oameni simpli, fii ai unui popor prigonit. Trebuie să existe totuşi o legătură între frica de

44 Cotidian burghez de orientare conservatoare, fondat în 1749 de editorul Beriing.

moarte şi frica înnăscută a sclavului. N-am să uit niciodată impresia pe care mi-au făcut-o odată, într-un muzeu german, nişte mulaje de ghips luate pe leşurile găsite cu ocazia săpăturilor de la Pompei. Printre ele am văzut şi cadavrele unui stăpân şi al sclavului său, surprinşi probabil amândoi de ploaia de lavă şi înghiţiţi de ea în câteva clipe. Dar nici nu ştii câtă deosebire era în expresia ce se citea pe faţa unuia şi pe faţa celuilalt. Pe chipul sclavului se putea citi o spaimă cumplită. Căzuse pe spate, sprâncenele ridicate atingeau rădăcina părului, buzele groase erau depărtate şi-ţi dădeau impresia că-l auzi strigând ca un purcel înjunghiat. Celălalt, dimpotrivă, îşi păstrase demnitatea împărătească până în faţa morţii. Cu pleoapele închise, cu buzele subţiri strâns lipite, părea pătruns de o mândră şi splendidă resemnare în faţa inevitabilului.

După mine, obiecţia principală care poate fi adusă speranţelor creştinismului într-o viaţă veşnică e că elimină din existenţa noastră adânca ei seriozitate şi consideră trecerea noastră prin lume o simplă repetiţie generală a piesei propriu-zise. Dar atunci unde-i sărbătoarea cea adevărată?

Chiar dacă n-aş fi atât de sigură că scopul suprem al vieţii este distrugerea, aş recunoaşte drept o dovadă a adevăratei dezvoltări spirituale a omului tocmai faptul că poate să accepte o idee atât de contrară egoismului său, ca o încheiere armonioasă a vieţii noastre, prin care restituim naturii energiile ce au activat în noi. În vreme ce toate visele de nemurire ale creştinismului şi fericirea cerească nu sunt decât transformări ale reprezentărilor unor popoare necivilizate despre plăceri vânătoreşti şi războinice… dar stai! ce-am vrut să spun? Iartă-mă, te rog, dar îţi rămân datoare cu propoziţiunea principală. A, da, mi-am adus aminte! Voiam să spun că chiar dacă n-aş privi moartea ca o jertfă deplină, ca o resemnare nesfârşită, o dăruire a Totului şi o contopire inextricabilă între noi şi acest Tot, încă aş refuza să mă întreb ce se va întâmpla cu mine în clipa când voi părăsi lumea asta şi ceea ce am iubit

în ea. Admitem cu toţii că nu dorim să ne cunoaştem dinainte viitorul pământesc. Dimpotrivă, ne bucurăm că lumea cea veşnică ne ascunde taina zilelor viitoare. Dacă am şti, fie chiar cu o siguranţă relativă, ce ne rezervă viaţa, oricâtă fericire ne-ar prevesti ea, ar fi insuportabilă, cu atât mai mult când e vorba de o viaţă veşnică!

Da, teologia nu poate fi smulsă din rădăcini! Ea face parte din «moştenirea părinţilor», expresie care, în ţara noastră, a devenit un cuvânt de ordine pentru duşmanii culturii. Dar sentimentul că se mai poate lupta, că se mai poate pierde timp şi energie cu probleme elementare, cu probleme fundamentale, nu e oare deprimant, umilitor, exasperant chiar? Cum poate cineva să se mai îndoiască de faptul că, creştini şi evrei, suntem cu toţii datori să luptăm tocmai împotriva unor atare «moşteniri», fie şi numai pentru că sunt o simplă operă a întâmplării? S-ar fi putut tot aşa de bine să moştenim cu totul altceva, ceva complet diferit. Cât timp are să mai treacă şi cât rău o să ne mai căşunăm unii altora până când ideea că viaţa noastră individuală, că viaţa naţiunilor nu trebuie clădită pe factori întâmplători şi personali, ci pe factori generalomeneşti, da, până când această idee va deveni religie şi dogmă unică? …”

La adunarea care se ţinuse în cabinetul lui Max Bernhardt, Ivan fusese însărcinat să se adreseze colonelului Bjerregrov pentru a încerca să-l convingă să nu se opună noilor planuri şi autorului lor.

În general, când era vorba de cumnatul său, lui Ivan nu-i lipsea curajul. De câteva ori fusese, ca să spunem aşa, dat în brânci pe scări din cauza lui. Dar bătrânul colonel îi inspira un respect deosebit. îi cunoştea din vedere statura mărunţică şi faţa aprinsă, auzise că era arţăgos şi brutal. Dyhring, care-i era nepot, povestise râzând că şi acum se mai înfuria când auzea pomenindu-se numele lui Per.

Neştiind cum să procedeze, Ivan se destăinui unchiului Heinrich, sfetnicul lui în împrejurări grele, şi, după multe nazuri, acesta îi făgădui să-i dea o mână de

ajutor.

— Îl cunosc oarecum pe acest Bjerregrov. I-am făcut câteva mici servicii, şi am să-i amintesc ceva care îl va face mai îngăduitor. Ce mai vreţi?

Lăudăroşenia aceasta conţinea un grăunte de adevăr, căci Delft întreţinea efectiv oarecare legături cu colonelul. Deşi n-ar fi recunoscut pentru nimic în lume acest lucru, deşi familia sa se făcea că nu ştie nimic, fostul nabab se ocupa cu mici afaceri de comision, care constituiau una dintre sursele lui de câştig. Printre altele, era agentul unei firme englezeşti de bare de fier şi de oţel, în care calitate se înfăţişa regulat de câteva ori pe an în casa colonelului ca să-i prezinte lista de preţuri curente.

La câteva zile după convorbirea cu Ivan, directorul Delft îl căută din nou pe clientul său. Aşteptă o jumătate de ceas în anticameră, după care fu, în sfârşit, poftit înăuntru şi-l găsi pe colonel bine dispus şi aprins la faţă după masa de prânz.

Bătrânul ostaş nu se sfii să zâmbească la vederea acestui evreu urât şi mic de stat, cu ghete cenuşii, cu cilindru şi o pereche de mănuşi strânse laolaltă în mână.

— Ei, bună ziua! spuse bătrânul şi se aşeză la masa de scris, fără a-l pofti să ia loc. Cum îţi merg treburile, simpatice colindător prin pustiuri?

Domnul Delft îşi înfipse în ochi monoclul albăstrui şi făcu o strâmbătură de bucurie prefăcută. Presimţea că Bjerregrov era dornic de afaceri, şi, fiind prea deştept ca să dăuneze sorţilor lui de izbândă, nu se arătă jignit.

Se tocmiră un timp, apoi Delft primi într-adevăr o comandă de la colonel.

Îşi strânse lucrurile, îşi luă din nou jobenul şi mănuşile în mână, ca şi cum s-ar fi pregătit de plecare, când, dintr-odată, îşi plecă într-o parte capul de cimpanzeu frizat şi spuse:

— Pot să vă pun o întrebare confidenţială, domnule colonel?

— Despre ce e vorba?

— Aţi auzit de noile lucrări de interes naţional despre care se vorbeşte?

— N-am auzit nimic.

— Aşa? N-aţi auzit nimic?

— Nu, eu îmi văd de treburile mele… ştii că prefer să mă ţin departe de agitaţiile astea.

Domnul Delft schimbă direcţia privirii şi zâmbi cu viclenie. Acum. după ce încheiase afacerea, sosise timpul să se răzbune pentru zeflemeaua colonelului.

— Da, da, spuse el, scuturându-şi buclele. Vremurile s-au schimbat. E rândul tinerilor să aibă căutare. Forţele vechi şi verificate sunt date la o parte… ignorate *ganz uvid gar*[45]. Tineretul are cuvântul!

— Ce voiai să-mi spui adineauri? îl întrerupse colonelul, devenit deodată nerăbdător, cu o voce poruncitoare.

— E vorba de un mare proiect de porto franco la ordinea zilei. Proiectul aparţine unui om foarte tânăr, un adevărat] iingling2, care se numeşte Sidenius.

— Aha, maimuţa aia! exclamă colonelul. îl cunosc, din întâmplare. Pe vremuri bătea pe la toate uşile ca să ne piseze cu această „operă naţională”. Pesemne că lumea s-a prostit de tot şi ţine neapărat să se cureţe de gologani! Totuşi, nu-mi vine a crede că aceste fantezii copilăreşti ar putea ispiti cu adevărat pe cineva.

— În ce priveşte latura financiară… problema s-a rezolvat, ştiu asta precis.

— Cum adică?

— E-n regulă! mai e nevoie doar să fie sancţionate de puterea legislativă. Da, e chiar aşa cum aţi spus, domnule colonel. Banii danezilor suferă de „febra polcăi”, s-au pornit să joace şi nu se mai pot opri cât timp le cântă muzica. În afară de asta, domnul Sidenius are legături serioase în lumea bursei.

Colonelul tăcu. Îşi coborî sprâncenele, care arătau ca nişte mustăţi, şi s-ar fi zis că toată roşeaţa din obraji i se

45 Cu desăvîrşire (în limba germană în original).

adunase în ochi, care scânteiau acum ca ochii unui taur.

— Va să zică, e-adevărat că puşlamaua asta s-a logodit cu una dintre fiicele lui Philip Salomon? E un lucru pe care trebuie să-l ştii, domnule Delft. Nu-i aşa că eşti cumnatul domnului Salomon?

— Domnule colonel, gura mea e ferecată… Nu ţin agentură pentru chestiunile de amor.

— Eşti un diplomat, Delft!… Bine… treaba dumitale! în ce mă priveşte, cine vrea să-şi arunce banii în mare, n-are decât! Ar fi păcat să refuzăm cuiva această plăcere. *Prosit*.

Mahlzeit[46], domnii mei! în Golful Hierting[47] e loc pentru mulţi saci de aur.

— Ăsta-i un adevăr sfânt, domnule colonel!

— Cum îţi spuneam, mă ţin la o parte de toate matrapazlâcurile astea. Nici nu vreau să aud vorbindu-se de ele. Adio, domnule Delft.

— Am onoarea să vă salut, spuse evreul cel mititel şi se retrase cu o respectuoasă plecăciune.

Colonelul rămase la locul lui, cu bărbia sprijinită în palmă şi muşcându-şi nervos mustaţa.

Asemenea veşti îl făceau să turbeze pe acest bătrân sangvinar, care în tinereţea sa orgolioasă aruncase şi el mănuşa rutinei naţionale, visând să ajungă un conducător şi un inovator în domeniul său. Acum, însă, era unul dintre adversarii cei mai îndârjiţi ai timpurilor noi şi, asemenea celor mai mulţi bătrâni liberali din ţară, avea pentru tinerii cu vederi înaintate şi cu perspective de succes o ură plină de invidie, care faţă de Per luase aproape aspectul unei manii. Gândul că ceea ce nu putuse realiza el ar putea reuşi acest bădăran care-l insultase în propria lui casă îl tortura ca un coşmar.

Şi, totuşi, ca şi în trecut, se bucura de reputaţia că e un om înaintat, lipsit de prejudecăţi, independent în opinii,

---

46 „Poftă bună la masă". (În limba germană în original.).

47 Golf de pe coasta de vest a Iutlandei, unde urma să se realizeze proiectul lui Per.

motiv pentru care atât Philip Salomon, cât şi Max Bernhardt se gândiseră numaidecât la el îndată ce se pusese problema unei personalităţi competente, unanim recunoscută, care să acorde în faţa opiniei publice girul său ideilor lui Per. Se ştia de asemenea că bătrânul era vanitos şi foarte lacom de bani.

Chiar a doua zi Delft îi făcu o nouă vizită. Colonelul îi ceruse nişte lămuriri în legătură cu greutatea unor şine de oţel şi, ca să aibă pretext să vină din nou, Delft afirmase că, întâmplător, nu avea asupra sa tabelele necesare.

După cum era de aşteptat, colonelul aduse din nou vorba despre proiectul lui Per şi încercă să afle care oameni de bursă şi care instituţii financiare fuseseră antrenate. La început Delft păru că nu înţelege despre ce e vorba. Apoi clătină din cap zâmbind şi spuse:

— A, da, vă referiţi la amfibia lui Sidenius. N-am nicio încredere în toată chestia asta. E un făt născut mort.

— Cum?!… Păi ieri mi-ai spus că e o afacere sigură şi că ştii precis asta.

— Vă rog se va amintiţi că am vorbit despre siguranţa pecuniară, dar am adăugat în mod expres că nu are încă aprobarea statului. Şi această aprobare nu va fi obţinută niciodată.

— De ce nu? Din moment ce se pot găsi banii, ce motiv ar avea statul să se opună?

Domnul Delft îşi ţinea umerii ridicaţi şi se foia încoace şi încolo ca şi când i-ar fi fost ruşine de ceva.

— Vă rog să înţelegeţi ce vreau să spun, fără să-mi cereţi să vorbesc.

— Cum aşa? Eşti dracul gol cu secretele dumitale! Ce vrei să spui?

Domnul Delft tăcea şi-şi clătina neîncetat capul, cu un aer încurcat. În clipa aceea semăna leit cu o maimuţă împopoţonată.

— Dar vorbeşte odată, omule! strigă colonelul.

— Vreau să spun, domnule colonel, că… guvernul nu îndrăzneşte… asta-i buba!

— Nu îndrăzneşte? Din cauza cui? Nu înţeleg boabă din ce-mi spui.

— Nu vreau să vă mai reţin, domnule colonel. Îmi daţi voie să vă salut…

— Vorbe! Te poftesc să vorbeşti pe şleau, Delft! De ce crezi că statul va refuza să-şi dea consimţământul dacă se pot găsi banii şi dacă planul e zdravăn, sănătos?

— Tocmai asta-i buba, domnule colonel, că planul e zdravăn, sănătos.

— Măi, măi, măi! Am început să ameţesc. Ce vrei să spui?

— Ei, atunci să vorbim deschis. Credeţi, în adevăr, domnule colonel, că vecinul nostru de la miazâzi ar vedea cu ochi buni ridicarea unui concurent atât de prin ejdios pentru Hamburg? Eu nu cred. Nu cred în ruptul capv îi!

Colonelul se cufundă în jilţ şi-şi înfipse mâna-n şold. Faţa lui, şi aşa roşie, se înroşise şi mai tare.

— N-am auzit de când sunt o prostie ca asta! Cum ţi-a venit o idee atât de trăsnită, omule? Vrei să spui că nemţii ne-ar declara război pentru atâta lucru? ia spune!

— Ei… război! Nu-i nevoie chiar de război! E destul doar aşa… o mică notă mai categorică de la Berlin la Copenhaga… Trebuie să recunoaşteţi, domnule colonel, că, în astfel de cazuri, uneori e destul şi atâta.

Colonelul lăsă ochii în pământ şi tăcu. Domnul Delft ridică din umeri:

— Ăsta-i soarta naţiunilor mici! Trebuie să se plece… bă chiar să tacă în faţa nedreptăţilor. E trist, foarte trist, dar asta-i viaţa. Cei mici trebuie să-i menajeze pe cei mari… să-i menajeze şi să bage de seamă, să bage foarte bine de seamă! repetă el când văzu ce efect aveau cuvintele sale asupra bătrânului apărător al patriei, care purta încă pe trupul său urmele gloanţelor nemţeşti.

Colonelul tăcu mai departe, şi domnul Delft se folosi de prilej ca să-şi ia rămas bun.

Era şi timpul. Abia apucase să iasă pe uşă, şi colonelul sări de pe scaun ca împins de un resort. Ca

întotdeauna când n-avea pe cine să-şi verse necazul, ieşi din birou şi intră în salon, ca să se dezlănţuie împotriva neveste-sii. De data asta trebui s-o cheme din bucătărie şi, fără să se sinchisească de protestele ei şi de teama că supa e gata să dea în fiert, se războiu timp de jumătate de ceas cu laşitatea şi cu meschinăria care guvernau poporul danez de la război încoace.

În ziua aceea, ca în multe alte rânduri, unchiul Heinrich dejuna la cumnatul său. După ce se ridicară de la masă, îl luă deoparte pe Ivan şi-i spuse cu timiditatea aceea ursuză care-l caracteriza când în mod excepţional făcea un gest dezinteresat:

— Acum poţi să te duci la colonel, prietene! L-am pregătit!

Totuşi, ca să nu trezească bănuieli, Ivan lăsă să treacă vreo câteva zile înainte de a se apuca de treabă. În cele din urmă, îi scrise colonelului o scrisoare prin care-i cerea favoarea unei convorbiri, explicându-i pe scurt despre ce era vorba.

Încă de la primele rânduri tonul scrisorii îl îmblânzi pe colonel.

Ivan avea marea artă de a intra sub pielea omului şi de a-i flata orgoliul, iar colonelul era foarte sensibil la linguşiri. Şi-apoi, numele lui Salomon avea un zăngănii de aur care suna foarte îmbietor în urechea acestui iubitor de arginţi.

Dar, mai ales, era peste puterile lui să rămână inactiv şi să-i vadă pe alţii lucrând. Avea 70 de ani, dar sângele lui plin de neastâmpăr nu-l lăsa să ducă o existenţă de pensionar. În ciuda numeroaselor dovezi de bunăvoinţă ce-i arăta cârmuirea, vechiul său spirit de revoltă nu se stinsese niciodată. Sub aparenţa îndârjirii împotriva noului, sub aparenţa invidiei şi a indignării, se ascundea o tainică simpatie. Continua să se poarte ca un răzvrătit şi să vorbească pe şleau, rămânând totodată foarte sensibil la orice manifestare de viaţă puternică, tinerească şi îndrăzneaţă. În miezul sentimentelor sale faţă de Per se

ascundea, în realitate, o doză serioasă de afecţiune.

Totuşi, când Ivan îl vizită după câteva zile, îl primi cu un aer destul de morocănos. Nu se dădu bătut decât după ce Ivan îi declară răspicat că întreaga lucrare depindea de avizul lui.

Bjerregrav puse câteva condiţii, printre care întoarcerea imediată a lui Per, care trebuia să schimbe câteva amănunte din proiectul lui înainte de a fi folosit drept bază pentru planurile de detaliu.

În afară de asta, ceru, în scopul asigurării de la bun început a unei colaborări fericite între el şi Per, ca acesta să-l solicite personal să se ocupe de problemă şi să facă primii paşi spre o înţelegere.

Ivan îl rugă stăruitor să renunţe la această condiţie, dar colonelul rămase neînduplecat. Nu uitase vorbele cu care Per îşi luase rămas bun de la el: „Când ne vom întâlni din nou data viitoare, dumneavoastră veţi fi acela care mă veţi căuta pe mine, domnule colonel”. Profeţia aceasta obraznică nu trebuia să se adeverească, totuşi, întocmai!

Ivan mai încercă de câteva ori să-l convingă, dar colonelul, care în timpul convorbirii manifestase o vădită nervozitate, îl întrerupse în cele din urmă furios şi-i spuse:

— Nu mai are niciun rost să vorbim despre asta şi cred că, în general, discuţia noastră în jurul acestui subiect a luat sfârşit.

Atunci Ivan se ridică şi plecă abătut.

Capitolul XV

Per ajunse la Roma pe la mijlocul lui aprilie. Cedase în cele din urmă stăruinţelor baroanei, care-l rugase să le întovărăşească pe ea şi pe sora ei. Mai bine zis, cedase farmecului crescând pe care aceasta din urmă îl exercita asupra lui.

Nu-şi explica nici el de ce natură era plăcerea pe care o simţea în societatea acestei femei masive, cărunte şi trecute de 50 de ani. Nici nu putea fi vorba de o atracţie erotică. De aceea îi scria fără ocol logodnicei sale despre impresia ce-i făcea aspectul şi caracterul acestei femei şi

nu observa că Jakobe nu făcea niciodată aluzie la această cunoştinţă.

Ceea ce-l atrăgea la soţia marelui maestru de vânătoare era atitudinea maternă faţă de el. Grija plină de solicitudine pe care o avea faţă de durerile şi bucuriile lui îi satisfăcea unele sentimente pe care nu şi le putea explica. Mai era şi ciudata nepotrivire dintre evlavia sinceră şi eleganţa aleasă, rafinată a toaletelor şi a felului ei de viaţă, între limbajul biblic solemn de care-i plăcea să se folosească în convorbiri şi anumite zâmbete fugare, furişe parcă şi foarte lumeşti pe care le surprindea în jurul gurii sau în adâncul ochilor ei albaştri, ce nu-şi pierduseră încă strălucirea. Atât pietatea, cât şi mondenitatea ei constituiau pentru el o enigmă care nu-i dădea pace.

Printre compatrioţii lor aflaţi la Roma se vorbea mult despre cele două nobile doamne şi despre tânărul lor tovarăş de drum, dar mai ales despre relaţiile dintre Per şi baroană, care stârneau curiozitatea generală. Sentimentele pe care această doamnă le nutrea faţă de Per se transformaseră în timpul călătoriei într-o adoraţie tăcută şi visătoare. Ori de câte ori i se povestea ceva, exclama cu ochii plini de lacrimi: „Trebuie neapărat să-i povestiţi şi domnului Sidenius”, sau: „Scumpul nostru prieten are să se distreze grozav când are să audă asta ” Unul dintre primele ei demersuri după sosirea la Roma fu să se înţeleagă cu un sculptor care să facă bustul lui Per.

El îşi dădea foarte bine seama că bătrâna doamnă devenise un obiect complet lipsit de voinţă în mâinile sale. Îi ceru să-i vorbească pe larg despre planurile sale de viitor, şi baroana se oferi numaidecât să-l ajute. Auzind că înfiinţarea societăţii pe acţiuni, menită a-i permite să-şi realizeze ideile, era în curs de constituire, fu cuprinsă de entuziasm şi începu să vorbească de vânzarea unei moşii ca să-i asigure succesul.

Totuşi, Per n-avea de loc intenţia să tragă foloase personale din puterea pe care o exercita asupra acestei biete femei bolnave, mai ales când înţelese că baroana

vedea în el un copil din flori al răposatului ei frate, eroare de care el nu era cu totul străin.

De altfel, zi de zi, viaţa aceea nouă şi stranie care se desfăşura în jurul lui îl atrăgea tot mai mult. Iubitor de soare ca orice nordic, se bucura de cerul senin şi de aerul călduţ şi dulce. Niciodată nu se simţise atât de sănătos şi de puternic la suflet şi la trup! Faţa lui, încadrată de un barbişon de culoare închisă, căpătase o nuanţă aproape de bronz, iar ochii, prin contrast, păreau de două ori mai albaştri. După-masă, când se plimba prin grădina Pincio cu baroana şi cu sora ei, în noul lui costum de vară cernim, se întâmpla adesea să fie privit de vreo fruffidast eu ochi negri, aprinşi, care se uita la el pe deasupra evantaiului.

Nu locuia la acelaşi hotel cu cele două surori, dar venea zilnic să le ia la plimbare, sau să le însoţească la Asociaţia scandinavă, unde citeau ziarele în fiecare după-amiază. îi plăcea strălucirea aceea de distincţie înnăscută pe care i-o împrumuta tovărăşia celor două aristocrate şi se bucura auzind titlurile de nobleţe pe care i le atribuiau şi lui, peste tot, funcţionarii hotelurilor şi alţi oameni de aceeaşi categorie. Dar compatrioţii săi nu se lăsară amăgiţi multă vreme de falsa lui baronie. Deşi contactul cu soţia marelui maestru de vânătoare îl şlefui se ţăranul din el se trăda adesea sub haina omului de lume, şi dacă la început stăruise oarecare îndoială asupra persoanei sale, în cele din urmă limbuţia lui dezvălui mai multe amănunte privitoare la ţelurile şi planurile sale de viaţă decât aveau ceilalţi răbdare să asculte.

În afară de aspectul străzilor, îl atrăgea Roma antică, oraşul oraşelor, „cetatea eternă”, mausoleul spiritualităţii universale.

Era subjugat nu atât de frumuseţea arhitecturii, cât de dimensiunile zidurilor, de soliditatea îmbinării lor, de toată energia titanică a acestor construcţii măreţe, vechi de două mii de ani. Era în stare să stea ceasuri întregi în Coliseul pustiu, închipuindu-şi cum ar putea fi reconstruit din temelie, cum ar fi înconjurat de o reţea de schele, pe

un şantier uriaş, plin de blocuri de piatră de dimensiuni ciclopice, de care cu boi şi de sute de sclavi năduşiţi care ar înălţa edificiul, bucată cu bucată, ca un tura al lui Babei.

Aceste reverii îl călăuziseră din nou spre lectură. Ruinele zidurilor treziseră în el dorinţa de a afla mai multe despre poporul roman şi despre soarta sa, mai multe decât îşi amintea în mod nelămurit că învăţase în şcoală.

Luă cu împrumut de la biblioteca Asociaţiei scandinave *Istoria romană* a lui Mommsen 1 şi, cu energia lui încăpăţânată, citi în scurtă vreme opera aceasta voluminoasă.

Pentru prima oară în viaţă Per era stăpânit de o „stare de spirit istorică”. Până atunci, privirile sale fuseseră în permanenţă şi în mod inconştient îndreptate înainte, spre viitorul măreţ, şi trecutul nu-l preocupase niciodată. Acum îi plăcea să se aşeze printre ruine şi, rezemându-şi spatele de o coloană încălzită de soare, să citească despre oamenii care, din locul monumentale istorii a Romei antice, laureat >1 Premiului Nobel (1902).

uncie se afla el, stăpâniseră lumea. Pentru prima oară studiile acestea îi dezvăluiau culisele creştinismului, pe care-l detesta şi totodată o cultură liberă de influenţa acelei puteri spirituale care pentru el reprezenta un blestem al societăţii contemporane.

Printre eroii republicii descoperi caractere demne de imitat, a căror lipsă o simţise până atunci. Tot acest popor – barbar, practic, activ, inteligent şi străin de sentimentalisme – întruchipa pentru el omenirea în originalitatea ei nealterată, seminţia de titani la care visase vag şi cu care se simţea înrudit.

Într-una din scrisorile către Jakobe, Per scria, plin de entuziasm:

„Niciodată până acum n-am simţit atât de viu că religia creştină a fost cu adevărat o crimă împotriva umanităţii. Niciodată până acum nu am fost atât de ruşinat dându-mi seama câte eforturi mai avem de făcut ca să ne înălţăm măcar până la umerii acestui popor, a cărui

măreţie a încercat s-o pună sub semnul întrebării castratul acela palid de la Nazaret. Cunoşti povestea regelui cocoşat? Fiindcă soarta hotărâse ca majestatea-sa să se nască strâmb şi cu o cocoaşă în spate, s-a dat un decret care a răsturnat întreaga mentalitate a naţiunii. Tot ce fusese considerat până atunci mic a devenit mare, tot ce fusese strâmb a devenit drept. O spinare dreaptă a căpătat numele de cocoaşă, şi uriaşul, numele de pitic. Şi noi trăim într-o ţară nebună ca asta l".

După primele zece zile petrecute la Roma, soţia marelui maestru de vânătoare primi o telegramă de la soţul ei, care se îmbolnăvise şi o ruga să vină acasă. Cele două surori porniră la drum, deşi baroana era cam necăjită că părăsea Roma fără să fi obţinut audienţa la papă.

Cele două femei se despărţiră cu multă afecţiune de Per. Soţia marelui maestru de vânătoare îi ceru să-i promită că va veni în vizită la Kaersholm, unde locuia împreună cu soţul şi unde avea să rămână deocamdată şi sora ei. De la fereastra compartimentului, baroana îi strigă „la revedere!" cu lacrimi în ochi şi fluturându-şi batista.

Per trebuia să mai rămână un timp la Roma din pricina bustului pe care i-l comandase binefăcătoarea lui, bust de care începuse să se intereseze şi el. De altfel, nu se grăbea să părăsească oraşul. Continua să se simtă excepţional de bine, şi cum se spunea că la nord de Alpi se prelungeşte o primăvară rece şi umedă, nu simţea dorinţa de a pleca. În sfârşit, cum nu se dezbărase încă de teama de singurătate, căuta mereu societatea.

Ivan îi scrisese să se pregătească pentru o întrerupere a călătoriei, fiindcă prezenţa lui putea deveni necesară în interesul cauzei sale. Ba chiar, în ultima scrisoare, îl întrebase dacă ar putea să se întoarcă de urgenţă.

Per nu-i răspunsese încă. Scrisorile aproape zilnice ale cumnatului său, veşnic pline de întrebări, de sfaturi şi de amintiri, începuseră să-l plictisească. Atitudinea lui faţă de ceea ce numise opera vieţii sale se modificase fără ca el

însuşi să-şi dea seama în ce măsură, şi asta se întâmplase în clipa când se ivise posibilitatea realizării ei. Valoarea acestei opere nu scăzuse în ochii lui, dar interesul ce-i purta se micşorase când, dintr-o simplă idee revoluţionară, se transformase într-un obiect de tatonări pentru nişte oameni de bursă, pentru nişte speculanţi şi pentru dezbateri foarte grave. Dacă n-ar fi fost decât vocabularul acela comercial păsăresc, pe care-l folosea Ivan în scrisorile lui, spiritul acesta meschin, negustoresc, şi încă i s-ar fi făcut lehamite de toate tratativele. În plus, aproape fiecare scrisoare a lui Ivan conţinea noi rezerve sau propuneri de amputare, de ajustare sau de adaptare a planurilor sale, ceea ce-l îndârji şi-l determină să nu răspundă nimic câteva zile. Contrastul dintre descurajarea lui şi ideile ce-şi făcuse despre măreţia vremurilor viitoare îi mări indiferenţa şi deprimarea. În ultima scrisoare, Ivan mersese până la a-i propune o împăcare cu colonelul Bjerregrov, omul acelacare odinioară încercase cu mult sânge rece

Toate supărările pricinuite de ştirile din patrie sporeau farmecul vieţii fără griji pe care o ducea la Roma. Făcuse diverse cunoştinţe printre compatrioţii săi scandinavi şi soţiile lor, în tovărăşia cărora se consolă curând de pierderea soţiei marelui maestru de vânătoare. Petrecea regulat serile împreună cu aceştia prin localurile rustice de la marginea oraşului, unde se adunau scandinavii, pentru ca, după pilda artiştilor, să petreacă fără nicio constrângere. În jurul paharelor pline, toată lumea era veselă, se cânta şi se discuta (când era prea cald, bărbaţii îşi scoteau hainele), şi Per se simţea minunat în mijlocul acestei boeme. Dispoziţia lui era totdeauna excelentă. Prin căldura devotamentului, Jakobe îi trezise o adevărată primăvară în sufletul intrat acum într-o perioadă de înflorire. Tot ce era luminos în el creştea şi cucerea pe toată lumea. Când târziu, noaptea, chefliii porneau cântând spre casă, Per putea fi văzut adesea în fruntea alaiului, încununat cu flori, însoţit de cucoane entuziaste,

tinere sau bătrâne, agăţate de braţul lui.

Într-o seară regăsi în acest grup pe unul dintre artiştii germani pletoşi cu care, datorită lui Fritjof, făcuse în toamna aceea cunoştinţă la Berlin. Era un pictor la modă în momentul acela în cercurile romane, un om cu o statură de pitic, cu o barbă uriaşă à la Victor Emanuel şi cu tocuri de două degete la pantofi. Vechea prietenie dintre el fu reînnoită, după ce se ciocniră solemn paharele şi Per primi invitaţia de a vizita atelierul cunoscutului artist.

Acolo îl aştepta o surpriză. În mijlocul atelierului, pe un şevalet, se afla un portret de curând terminat, portretul în mărime naturală al unei tinere doamne evreice cu părul de un blond-roşcat, cu trăsături distinse şi ochi speriaţi, de căprioară, uşor de recunoscut. Era verişoara vitregă din Berlin a Jakobei, fiica bogatului om de afaceri şi unica moştenitoare a cincizeci de milioane.

— E la Roma? întrebă el mirat.

— A fost. A plecat ieri spre casă. O cunoaşteţi?

Per povesti că fusese de câteva ori invitat în casa părinţilor ei.

— Cum se poate? Nu s-a măritat? întrebă Per, incapabil să-şi ia ochii de la figura aceea minunată, care-l privea cu aceeaşi căutătură furişă, cercetătoare, ca în seara concertului.

— Ba da, s-a măritat. A fost la Roma cu soţul ei, un dobitoc norocos!

— Cum îl cheamă?

— Bieber, doctorul Bieber.

— Da, exact 1 îmi amintesc că l-am văzut în casa lor. Nu era de o frumuseţe fizică remarcabilă, aş putea spune că semăna mai curând cu o maimuţă pântecoasă.

— *Ach was*! *1* Frumuseţe fizică! izbucni omuleţul, răsucindu-şi vârfurile mustăţilor stufoase, de războinic, cu o mână împodobită de un ametist strălucitor.

— Poate că e şi el foarte bogat, spuse Per.

— El? Aş, de unde, era un pârlit! Nu ştiţi cum s-au întâmplat lucrurile? E o poveste nostimă I Părinţii aveau

grijă să umple casa cu baroni şi ofiţeri înglodaţi în datorii pentru ca fiica lor să facă o partidă potrivită cu averea ei. Tinerii burghezi erau ţinuţi la distanţă. Numai la grăsanul

Ce nul vorbi I (În limba germană în original.) de Bieber, asistentul medicului casei, nu s-au gândit... şi bineînţeles că fata l-a ales tocmai pe el.

— Da, sigur... bolborosi deodată Per cu gândul aiurea, în timp ce privea mai departe ca vrăjit trăsăturile tinerei femei.

— Dacă aţi fost invitat în palatul lor din Tiergarten, ştiţi, desigur, că pentru tânăra fată era un fel de iad poleit cu aur. Maică-sa îşi plăteşte fără pic de ruşine un ştab întreg de cavaleri şi tatăl e un şarlatan. Fata a vrut să scape cu orice preţ de viaţa asta, aşa se explică gestul ei! Cred că ar fi acceptat orice bărbat oarecum prezentabil şi cumsecade, dacă ar fi avut curajul s-o răpească.

Per îşi întoarse privirea de la portret şi se uită cu ochi pătrunzători la pictorul cel scund şi vorbăreţ.

— A răpit-o?

— Nu textual. Dar şi-a dat seama că are şanse aşa că, deşi urât, sărac şi de origine foarte burgheză – taică-său e un fel de negustor de mărunţişuri, mai răsărit – a avut curajul necesar... sau încredere în el... da, putem spune îndrăzneala... de a-şi încerca norocul. Poate că el personal se socoteşte un Adonis, şi nebunia asta l-a ajutat să învingă. Aţi sesizat, domnule, câtă înţelepciune şi câtă ironie a vieţii se ascunde în povestea asta? V-aţi dat măcar seama că în realitate nu ceea ce suntem e important, ci ceea ce ne închipuim că suntem? Credeţi că locotenentul Napoleon Bonaparte ar fi ajuns vreodată împăratul Franţei dacă n-ar fi avut ideea dementă că prin vinele sale curge sângele albastru al vechilor regi ai Franţei?

La aceste cuvinte, artistul cel pitic de faimă mondială se săltă pe tocurile înalte şi-şi răsuci din nou mustăţile marţiale. Dar Per îşi întoarse cu sfială privirea şi rămase multă vreme tăcut şi absent.

Între timp, la Copenhaga avusese loc căsătoria lui

Nanny cu Dyhring. Totodată, Dyhring plecase de la *Falken* şi preluase postul de redactor-şef al lui *Borgerbladet*, ziar cu tradiţie şi cu prestigiu, răspândit mai ales în cercurile oamenilor de afaceri.

Philip Salomon, socrul său, nu jucase niciun rol în această avansare, care se datora numai influenţei avocatului Max Bernhardt. Dyhring era unul dintre robii acestuia, şi dintre toţi, îi dădea cele mai mari speranţe, fiindcă arăta bine, era abil şi avea un dispreţ precoce faţă de legi şi de obiceiuri.

Sprijinit de acest om cu influenţă, la vârsta de 20 de ani Dyhring ocupa un loc de frunte în redacţia ziarului *Falken*, loc dobândit datorită supunerii absolute faţă de binefăcătorul său, încrederii şi chiar prieteniei ce-i arăta acesta.

Totuşi, Max Bernhardt se arătă foarte nemulţumit în ziua când Dyhring îi aduse la cunoştinţă logodna sa cu Nanny. Pe faţa palidă a avocatului se iviră două cute adânci, care porneau de la rădăcina nasului în jos.

„O evreică, Dyhring! exclamase el. Mă uimeşti, zău aşa! Te credeam mai înţelept… Ţi-am atras de mult atenţia asupra fiicei consilierului Lindholm, care e şi frumoasă, şi bogată. Sunt sigur că un bărbat ca dumneata i-ar fi făcut o impresie bună”.

Dar de data asta – şi i se întâmpla pentru prima oară – Dyhring refuză să asculte de domnul şi stăpânul său. Era într-adevăr îndrăgostit de Nanny, slăbiciunea pentru femei de tipul lui Nanny fiind singurul său punct slab.

Max Bernhardt îşi dădu seama că trebuia să se resemneze. Nici el nu era insensibil în faţa braţelor frumoase ale unei femei, şi singurele nebunii pe care le putea ierta erau cele comise pentru o femeie. Se mulţumi deci să obţină de la Dyhring făgăduiala că logodna va rămâne secretă până va obţine în presă un post mai important şi mai independent. O săptămână după aceea, drumul spre multrâvnitul post de redactor-şef la *Borgerbladet* fu eliberat pentru el.

Astfel, Max Bernhardt voise să i-o ia înainte lui Philip Salomon. Îi era frică să nu piardă influenţa pe care o avea asupra lui Dyhring în cazul că acesta ar fi trebuit să-i rămână obligat socrului său pentru situaţia de redactor-şef.

Dyhring şi Nanny erau acum căsătoriţi. Evenimentul avusese loc cu o desăvârşită simplitate. Într-o bună zi, Nanny se întorsese acasă râzând la braţul proaspătului redactor-şef, făcuse o plecăciune în faţa părinţilor şi-i anunţase că se numeşte doamna Dyhring. Căsătoria avusese loc în dimineaţa aceea, într-un birou prăfuit al primăriei, şi – povestea Nanny cu volubilitate – cu greu se putuseră stăpâni să nu pufnească în râs în timpul ceremoniei. Intraseră apoi într-un restaurant, unde luaseră masa împreună cu câţiva prieteni ai lui Dyhring, întâlniţi întâmplător. La prânzul sărbătoresc – în măsura în care graba îngăduise pregătirea lui – Philip

Salomon ridicase paharul cu o involuntară solemnitate hi cinstea fiicei lui iubite şi a mirelui ei, solemnitate care contrasta în mod izbitor cu veselia senină a tinerilor căsătoriţi;

Doamna Salomon era şi ea foarte mişcată.

Deşi în ultimii ani aceşti doi oameni ajunşi la o vârstă înaintată se siliseră, sub înrâurirea copiilor, să meargă în pas cu vremea, în asemenea împrejurări firea lor se dovedea mai puternică decât educaţia. În realitate, niciunul dintre ei nu privea viitorul cu încredere. Ceea ce le trezea temerile secrete era, mai ales, purtarea independentă a fetelor. Totuşi, se lăsară şi ei cuceriţi treptat de veselia celorlalţi, şi bucuria din junii mesei deveni până la urmă foarte zgomotoasă datorită prezenţei copiilor mai mici. Numai Jakobe rămânea tăcută şi oarecum absentă. Era, de altfel, singura care nu purta rochie de gală. Bucuria soră-sii o tulbura, şi căsătoria aceasta reprezenta pentru ea o atât de totală batjocură a dragostei, încât nu acceptase să ia loc la masă decât fiindcă maică-sa insistase. Încercase mai întâi să refuze,

pretextând că nu se simte bine. Şi, în adevăr, Jakobe se simţea rău. În timpul mesei fu cuprinsă de câteva ori de ameţeli, şi trupul îi tremura de enervare.

Curând după ce se ridicară de la masă, se urcă în camera ei şi nu se mai arătă.

Începu o scrisoare către Per. Era singurul mijloc de a-şi potoli dorul şi de a astâmpăra gelozia sălbatică şi mistuitoare care ameninţa să-i zdrobească şi trupul şi sufletul.

Nu se putea spune că avea vreo bănuială în privinţa lui Per. Orice bănuială de infidelitate era atât de departe de ea, încât nici măcar proporţiile reduse ale scrisorilor lui şi dificultatea evidentă de a regăsi un ton mai intim n-o neliniştiseră cu adevărat. De când se stabilise între ei acea unire totală şi plină de duioşie, Jakobe avea impresia că Per e o parte nedespărţită din ea. Mândră şi castă prin natură, nu putea să creadă în posibilitatea unei infidelităţi. Nu uitase expresia de fericire şi de recunoştinţă care licărise în ochii lui Per când se odihnise pentru prima oară în braţele ei. Păstră această amintire ca pe un gaj al căsătoriei lor. Clipele acelea îi dăduseră certitudinea că era şi ea femeie şi putea fi şi ea dorită de bărbatul iubit, lucru de care aproape se îndoise uneori. Când se gândea la toţi oamenii în mijlocul cărora Per se învârtea zilnic şi care aveau fericirea de a trăi în preajma lui, de a-i strânge mâna, de a-i auzi glasul, de a-i vedea zâmbetul… un fel de ură îi încolţea în cuget faţă de aceşti străini, fiindcă aveau parte de fericirea după care tânjea ea. Era geloasă pe caldarâmul pe care călcau tălpile lui, pe aerul care-i săruta obrajii arşi de soare, pe chelnerii din cafenele care-l serveau, pe jupânesele de la hotel care-i făceau dimineaţa patul, cald încă de căldura trupului său.

Jos, în salon, doamna Salomon se silea s-o scuze faţă de Dyhring şi de Nanny, care plasase o ironie în legătură cu dispariţia ei.

— Jakobe trece printr-o perioadă de exaltare, spuse mama. Sunt cam neliniştită.

Nanny zâmbi fără să răspundă. Dar când se aşează, alături de Dyhring, în trăsura care-i ducea la locuinţa lui de burlac, unde aveau să-şi petreacă noaptea, îi spuse, luându-l de braţ:

— Ştii ce are Jakobe? Ai văzut cum s-a purtat la masă? E geloasă, sărăcuţa, e furioasă pentru că nu se duce şi ea acasă cu scumpul ei Per!

În dimineaţa următoare tinerii căsătoriţi plecară pentru câteva săptămâni în străinătate. Aveau de gând să viziteze cea mai mare parte din Europa, inclusiv Spania, pentru că Nanny ţinea neapărat să asiste la o luptă cu tauri.

Călătoria lor fu, de fapt, o trecere prin gări şi prin hoteluri, dar viaţa asta, în necontenită schimbare şi printre oameni dintre cei mai diferiţi, le plăcea amândurora. Nici măcar în luna de miere nu simţeau nevoia să fie singuri. Între ei nu putea fi vorba de o adevărată pasiune. În curând se dovedi că dragostea lui Dyhring se mărginea la dezmierdări neruşinate, pe care Nanny, în ciuda nevinovăţiei ei relative, le încuraja din plin.

De altfel, erau legaţi şi prin satisfacţiile de vanitate pe care şi le dăruiau reciproc. Dyhring era încântat de atenţia pe care frumuseţea orientală a soţiei lui o trezea pretutindeni, mai ales fiindcă era convins că lumea nu-i considera cu adevărat soţ şi soţie. Dyhring ştia bine că atât prin firea, cât şi prin felul ei de a se îmbrăca, Nanny amintea de un *demimonde* mai rafinat, ceea ce fusese totdeauna pentru el un punct de atracţie. Vanitatea lui era măgulită de privirile furişe, pline de invidie, pe care le îndreptau spre el bărbaţii până şi în Parisul tuturor viciilor.

Pe de altă parte, Nanny era mândră de înfăţişarea elegantă şi corectă a soţului ei. Ţinuta lui îngrijită şi părul acela blond-auriu atrăgeau atenţia în toate hotelurile. Cât despre ea, obişnuia să spună că Dyhring seamănă cu un prinţ german. În afară de asta, o bucura gândul că nu era evreu. Deşi afirmase totdeauna contrariul, uneori se simţise şi ea apăsată de originea ei, şi acum recunoştea

cinstit că era încântată de a fi scăpat definitiv de numele Salomon şi de a se numi doamna Dyhring.

În sfârşit, era mândră şi pentru că, în calitate de redactor-şef, soţul ei putea, la ocazii, să procure invitaţii gratuite la anumite spectacole ce meritau să fie văzute şi pentru care alţii trebuiau să plătească, dacă nu cumva erau nevoiţi chiar să renunţe la ele. Sentimentul acela al valorii banului, care, în ciuda fastului toaletelor, o stăpânise cât fusese fată, nu o părăsise nici după căsătorie. De pe acum, firea cheltuitoare a lui Dyhring o neliniştea. Ori de câte ori era vorba de o cheltuială, Nanny se enerva. Poposeau în câte un hotel, unde suna mereu femeia de serviciu ca s-o ajute la îmbrăcat, dar era în stare să plece fără să lase niciun bacşiş sau, în cel mai bun caz, lepăda o monedă de o jumătate de franc pe masa de serviciu.

Primăvara rece şi ploaia îi goniră pe tinerii căsătoriţi spre sud. De la Paris se îndreptară direct spre Madrid, dar fiindcă în drum auziră zvonindu-se că în capitala Spaniei ar fi izbucnit holera, o luară la goană şi trecură din nou Pirineii. Străbătură Riviera, apoi porniră să colinde Italia.

Per se afla încă la Roma, şi Jakobe îi anunţase în scris sosirea surorii şi a cumnatului ei. De altfel, această măsură de precauţie era de prisos, fiindcă ziarele daneze pe care le citea la asociaţie publicau zilnic ştiri despre tânăra pereche şi despre călătoria ei.

Desigur că despre criticul teatral şi gazetarul Dyhring se vorbise totdeauna mult, totuşi nu ajunsese la faima şi la importanţa pe care o căpătase deodată în Danemarca. Până atunci ar fi fost cu neputinţă să se încredinţeze conducerea unui ziar ca *Borgerbladet* unui tânăr fără studii, fără titluri corespunzătoare şi a cărui reputaţie nu era dintre cele mai strălucite, iar adevărul e că Max Bernhardt reuşise nu fără greutate să-şi impună voinţa. În timp ce favoritul său călătorea prin Europa în compartimente tapisate cu catifea şi se lăsa răsfăţat de frumoasa lui mireasă, toate ziarele care scăpaseră până atunci de influenţa lui Max Bernhardt duceau o adevărată

campanie împotriva lui, pornită sub semnul moralei.

Numirea sa fusese semnalul pentru o reluare a conflictului dintre partizanii tradiţiei şi cei ai inovaţiilor. Numele său devenise un stindard sub cutele căruia se înfruntau dinamismul cu neputinţa, orgoliul cu invidia abil ascunsă. Ziarele mai puţin importante publicau lungi articole despre el, însoţite de portrete, în revistele umoristice apăreau caricaturi colorate, în timp ce bârfeala colinda prin ţară cu ale ei o mie de picioare, răspândind ştiri fanteziste despre obiceiurile lui rafinate, despre camerele lui tapetate cu atlaz, despre orgiile cu femei şi despre o întreagă viaţă de voluptăţi sardanapalice.

Iată de ce era firesc ca sosirea soţilor Dyhring la Roma să fi trezit oarecare senzaţie printre compatrioţii lor din capitala Italiei. Deşi, din considerente morale, doamnele erau foarte scandalizate, evenimentul le preocupa atât de mult încât Per se simţi mâhnit.

Până atunci nu pizmuise niciodată norocul altora. Se considerase un om ales, excepţional, mai presus de orice concurenţă amoroasă. Deşi peregrinările sale din ultimele şase luni îi dezvoltaseră siguranţa de sine, comparaţiile prilejuite de contactul cu numeroasele personalităţi străine întâlnite în toate oraşele lumii, vizita recentă la pictorul acela pitic, care-i povestise despre triumful fabulos al doctorului Bieber, urât şi sărac – toate acestea îl făcură să înţeleagă că în caracterul său mai dăinuiau unele slăbiciuni pe care trebuia să le învingă. Sentimentele încolţite în el atunci, în atelierul pictorului, sentimente pe care faima crescândă a lui Dyhring le împrospăta şi le consolida, îl dominau de mai multă vreme în mod inconştient şi-l urmăriseră în timpul călătoriei ca o stare ascunsă de neputinţă. Chiar în perioada de încântare, aici la Roma, această stare dormitase în sufletul său ca o melancolie care nu s-ar fi deşteptat încă de-a binelea.

Când, din întâmplare, află într-o zi la asociaţie că tinerii căsătoriţi trebuiau să sosească la Roma cu trenul de după-amiază, hotărî, după oarecare ezitări, să-i aştepte la

gară. Îşi spunea că o dată ce se încuscrise cu Dyhring, era mai bine să lege prietenie cu el. Se temea mai ales ca, ţinându-l la distanţă, să nu-şi trădeze sentimentele de invidie care-l umileau şi-l enervau.

Aşadar, Per se prezentă la gară cu un bucheţel ieftin pentru Nanny şi ură tinerilor căsătoriţi bun sosit la Roma. Ziaristul acesta elegant era, ca de obicei, personificarea amabilităţii. Mormăi câteva cuvinte de mulţumire şi – cu un zâmbet, pe care, din fericire, nu-l observă decât Nanny – strânse mâna întinsă cu generozitate de Per.

Tânăra căsătorită se arătă foarte bucuroasă de revedere, îi spuse lui Per „cumnate" şi-i transmise salutări de la Jakobe şi de la toţi cei de acasă. Se învoiră să se întâlnească în cursul zilei şi luară masa împreună la unul dintre restaurantele franţuzeşti din oraş.

Îndată după prânz, Dyhring deveni nepoliticos şi începu să caşte fără jenă, acoperindu-şi gura cu mâna lui îngrijită, în schimb, Nanny sporovăia întruna, reţinându-l pe Per, care, în felul acesta, nu observă purtarea necuviincioasă a soţului.

Se instalară pe terasa unei cafenele din Piazza Colonna ca să bea o cafea. Aşa cum se întâmpla pretutindeni, Nanny atrăgea atenţia tuturor prin mişcările degajate şi prin felul ei de a se îmbrăca. Era toată în alb, de la pălăria de dantelă şi până la pantofii cu funduliţe. îmbrăcămintea vaporoasă foşnea în jurul trupului ei plinuţ.

Per nu-şi revenea din surprindere, atât de minunată i se părea. Uitase aproape cu desăvârşire că Nanny era frumoasă, şi acum, aşezat în faţa ei la măsuţa rotundă, în timp ce stăteau de vorbă, privirea îi luneca spre gâtul ei alb şi spre pieptul plin. Îşi aminti un amănunt de care uitase aproape cu totul, îşi aminti că fusese cândva pe punctul de a o cere în căsătorie şi că era cât pe ce ca ea să accepte.

Seara, la despărţire, rămase stabilit că Per va veni a doua zi dimineaţă la hotel şi se va ocupa de ea, fiindcă Dyhring trebuia să facă o vizită la Consulatul danez. Voia

să adune material pentru o corespondenţă în legătură cu comerţul Italiei, pe care avea de gând s-o trimită noului ziar la care lucra. Chiar Nanny propusese acest aranjament, cu care Dyhring, cavaler ca de obicei, se declară de acord.

Singura condiţie pe care cei doi soţi şi-o puseseră reciproc în momentul căsătoriei fusese aceea de a-şi păstra libertatea intactă. Se înţeleseseră chiar că cea mai mică încercare de constrângere din partea unuia dintre ei putea fi considerată suficientă ca motiv de divorţ.

Când Per sosi a doua zi la hotel, la ora hotărâtă, Dyhring era plecat. Nanny îl primi în rochia albă cu care fusese îmbrăcată şi în ajun şi se declară gata să-l însoţească. Se ridică de la masa pe care i se servise micul dejun, alcătuit din şocolată şi prăjituri, şi exclamă imediat, fără bună ziua şi fără altă formalitate:

22

337

— Unde mergem? Aş vrea să mă distrez bine azi! Per îi spuse că tocmai trecuse pe lângă o piaţă din apropiere unde se ţinea în fiecare lună târg, la care se vindeau diferite vechituri adunate din toate colţurile Romei. Nanny declară că, înainte de orice, voia să vadă şi ea acest morman de zdrenţe şi vechituri, care-i treziseră curiozitatea. După aceea voia să ia o birjă şi să se plimbe prin oraş, ca să vadă ce era mai interesant.

Făcu o ultimă inspecţie prin cele două camere pe care soţii Dyhring le reţinuseră la hotel şi, în treacăt, îi vârî lui Per o macaroană în gură, după care o porniră la drum.

Când se apropiară de piaţă, al cărei zgomot se auzea din depărtare, Nanny îl rugă s-o ia de braţ. Mulţimea de oameni şi străzile înguste pe care se înşirau barăcile îi micşoraseră brusc entuziasmul. Privea speriată la fiinţele acelea în zdrenţe, care veneau de pretutindeni şi se îndreptau spre piaţă, sau la oamenii înghesuiţi în jurul unor munţi de obiecte de aramă coclită, de fier vechi şi de

haine uzate, aruncate pe caldarâm. Auzise că la Roma oamenii de jos trăiau în murdărie, aşa că-şi strânse poalele rochiei, ridicându-le tot mai mult deasupra pantofilor albi pe măsură ce pătrundea în îmbulzeală.

Per o găsea şi mai ispititoare decât în ajun. îl ameţea gândul că merge cu ea la braţ şi că-i simte formele trupului catifelat când, speriată de câte un individ în zdrenţe sau aproape gol, care se apropia de ei şi-şi oferea marfa, se ghemuia lângă el, căutând ocrotire. Până atunci, atitudinea lui faţă de Nanny fusese cam şovăitoare, intimitatea cu această cumnată îndrăzneaţă îi inspira oarecare sfială. Deodată însă se scutură cu energie de amintirea logodnicei şi se lăsă în voia sentimentelor care-l copleşeau în clipa aceea.

De fapt, nici n-ar fi fost cu putinţă să se ţină la distanţă unul de altul în aglomeraţia aceea. Per trebuia să aibă grijă ca Nanny să nu fie îmbrâncită şi lovită şi o apăra cu braţul sau chiar cu tot trupul. În cele din urmă, îi propuse să iasă din înghesuială, dar ea nici nu voia să audă. Deşi murea de frica zdrenţăroşilor acelora veseli care se strângeau în număr tot mai mare în jurul lor, deşi era hărmălaie şi în aer plutea miros de usturoi şi de năduşeală, Nanny era încântată şi râdea tot timpul, spasmodic, de parc-ar fi gâdilat-o cineva.

— Vai, ce bine mă distrez i strigă ea în mijlocul unei îmbulzeli cumplite. Otto n-ar fi acceptat pentru nimic în lume să vină aici!

Deodată, în faţa unei barăci din apropiere izbucni zarvă mare. Doi tineri se luaseră la ceartă, şi în jurul lor se adunase numaidecât un cerc de curioşi, alcătuind un fel de arenă deschisă.

Per ar fi vrut s-o îndepărteze, dar Nanny îl opri fără să rostească un cuvânt, ba îl sili să se apropie cu câţiva paşi de locul încăierării, şi se ridică în vârful picioarelor ca să vadă mai bine.

Cei doi adversari se înclinaseră unul spre celălalt, aşa cum fac italienii când se înfurie. Stând în această

poziţie, ridicau câte o mână cu pumnul strâns şi făceau mişcări ameninţătoare, în timp ce ochii lor negri aruncau fulgere, iar gurile împroşcau înjurături şi blesteme care răsunau în vacarmul pieţei ca nişte ţipete sălbatice.

Observând starea de spirit a lui Nanny, Per avu o senzaţie ciudată. Se înroşea şi păleа pe rând, iar buzele îi tremurau. De altfel, după felul cum se ghemuia lângă el ori de câte ori pumnii strânşi ai luptătorilor se ridicau în aer, se vedea că uitase cu desăvârşire că nu Dyhring era bărbatul pe care-l ţinea de braţ.

— Crezi că vor scoate pumnalele ca să se înjunghie? întrebă ea.

Lui Per îi veni să râdă. De când era la Roma, asistase adesea la asemenea scene de stradă, când s-ar fi părut că oamenii aceia pătimaşi sunt gata să lupte pe viaţă şi pe moarte. De fapt, însă, gesturile eroice pe care le schiţau le dădeau doar un fel de satisfacţie artistică, după care se depărtau fără să fi schimbat între ei decât nenumărate ocări murdare.

Şi de data asta, cei doi tineri se ciondăniră la fel. În clipa când furia părea a fi atins punctul culminant, se topi brusc, şi adversarii se depărtară, pornind fiecare la treaba lui, ca nişte actori întovărăşiţi de aplauzele spectatorilor.

— Cum… s-a terminat? întrebă Nanny, întorcând spre el o privire dezamăgită.

— Da. îi preferi, totuşi, pe bătăuşii noştri danezi, nu-i aşa? spuse Per şi porni, trăgând-o cu hotărâre pe Nanny după el, ca să se depărteze de locul disputei înainte ca mulţimea privitorilor să se fi risipit.

Cu multă greutate, ajunseră la marginea pieţei, unde puteau să se mişte mai în voie. Dar Nanny se opri şi îi zise aproape strigând:

— Bine, dar n-am cumpărat nimic!

Apoi îl trase din nou, fără milă, în cea mai mare îmbulzeală.

Atârnată de braţul lui Per, îşi croi drum până în dreptul unei barăci de lemn gata să se prăbuşească, în

care se vindeau pretinse antichităţi. Un bătrân cu mutră de bandit şi cu gât de pasăre, presărat cu o barbă nerasă de câteva zile, o salută cu o umilinţă orientală. Fără să se tocmească, Nanny cumpără tt* 339 pe o sumă exorbitantă un pahar mic de argint şi o catarama aurită, lăsându-l pe însoţitorul ei să plătească.

În sfârşit, se declară gata să înceapă plimbarea prin oraş. Per opri o birjă şi porniră la drum. Trecură prin Piazza del Popolo, pe care Nanny ţinea s-o vadă în primul rând, pentru că citise odată un roman care purta numele ei. După aceea străbătu via Gregoriana până la Quirinal, urcară pe Monte Pincio, apoi urcară şi coborâră iar, trecând prin faţa termelor lui Diocleţian, a Capitoliului şi a Forumului.

Îi cerură birjarului să mâne repede. Nu se opreau nicăieri; Nanny se mulţumea cu ce putea vedea din trăsură prin lentilele unui binoclu de teatru. Nu uita să scoată cuvenitele strigăte de uimire, dar, de fapt, era preocupată exclusiv de propria ei persoană, sau, mai bine zis, de impresia pe care o făcea asupra însoţitorului.

Resentimentul lăsat în sufletul ei de purtarea din trecut a lui Per nu dispăruse. Nu-l iertase niciodată că o înjosise şi pândise mereu un prilej de răzbunare. Socotea că acest prilej sosise, în sfârşit, şi începuse încă din ajun, când se întâlniseră în gară, să-şi încerce farmecele asupra lui. Nici prin minte nu-i trecea să-şi menajeze sora. Crescută în răsfăţ, nu-i putea ierta acestei surori vitrege că nu era sensibilă, ca restul familiei, la farmecul ei, ba, dimpotrivă, îşi mărturisea adesea şi fără înconjur aversiunea faţă de ipocrizia şi pofta ei de plăceri. Nanny n-avea niciodată scrupule în alegerea mijloacelor când era vorba de satisfacerea unei dorinţe, chiar dacă nu era decât un simplu capriciu. Tocmai ea, pe care taică-său, de bună-credinţă, o poreclise „copilul normal” al familiei, pentru că era un model de sănătate, avusese totdeauna o plăcere stranie de a provoca nenorociri. Încă de pe băncile şcolii îi plăcuse să facă rău în taină colegelor sale, şi, ca

adolescentă, cu formele abia rotunjite, se amuzase ţesând intrigi între tineri logodnici şi stârnind gelozia femeilor. Plăcerea aceasta de a face rău devenea cu atât mai periculoasă cu cât, lipsită de imaginaţie cum era, îşi dădea rareori seama cât de adânci erau rănile pe care le pricinuia. Ca un copil care, cu o plăcere aproape nevinovată, dă foc casei vecinului ca să vadă cum arde acoperişul, Nanny rămânea consternată când îşi dădea seama câtă suferinţă pricinuise.

Totuşi, aşa cum i se întâmpla de obicei când era singură cu Per, simţi că-şi cam pierde curajul. Îşi amintea că, dintre toţi bărbaţii pe care-i cunoscuse, Per fusese cel mai aproape să pună stăpânire pe ea, şi faptul acesta îi dădea oarecare nesiguranţă. Când îl văzu devenind îndrăzneţ şi îngăduindu-şi chiar unele libertăţi, Nanny începu să se supravegheze. Îşi spunea că strângerea de mână accentuată, când o ajutase să se urce în trăsură, nu era întâmplătoare. Acum se apropiase de câteva ori atât de mult de ea, încât fu nevoită să se depărteze, pentru ca trupurile lor să nu se atingă la hurducăturile trăsurii. Încercările lui îi dădeau satisfacţii – satisfacţii sporite de amintirea surorii vitrege – totuşi începea să se neliniştească, fiindcă-şi dădea seama că rolurile erau pe cale să se inverseze între ei, încât din vânător va deveni vânat.

Totuşi, Nanny continua să vorbească, să-şi mişte evantaiul tivit cu puf şi să râdă plină de voie bună. Pantheonul, Columna lui Traian, Arcul lui Titus, toate treceau pe lângă ei fără ca ea să le vadă cu adevărat.

Abia când amfiteatrul apăru înaintea lor, recapătă pentru o clipă sentimentul realităţii. Acceptă chiar să-şi biruie lenea şi coborî din birjă ca să pătrundă în arenă.

— Trebuia să mergem la Madrid să vedem o luptă cu tauri, zise ea cu accentul copenhaghez de pe Ostergade, în timp ce, la braţul lui Per, se pierdea printre coridoarele reci, cufundate în semiobscuritate, care duceau în interiorul uriaşului cazan de piatră. Ne-a împiedicat holera

aceea stupidă. Ce necaz mi-a fost!

Şi continuă să pălăvrăgească, în timp ce Per se lăsa furat de ambianţa istorică a locului în care se aflau. Nici când se aflară pe locul uriaşului crater, în care erau sacrificate victimele şi care fusese martorul atâtor hecatombe sângeroase, Nanny nu izbuti să tacă din gură. Se uită cu binoclul în sus şi în jos la rândurile de bănci de piatră care urcau până la cer, dar în timpul acesta îşi spunea că poate ar fi fost mai bine dacă şi-ar fi îmbrăcat rochia de muselină înflorată şi jacheta spaniolă de mătase roşie. Jacheta aceea îl înnebunise de tot pe locotenentul Iversen când o văzuse într-o seară la teatru, scurtă vreme înainte de plecarea tinerei perechi.

Per începu să-i explice planul clădirii, îi arătă locurile mai înalte destinate împăratului şi vestalelor, îi descrise mecanismul prin care arena putea fi inundată cu apă, pentru a înlesni reprezentarea unor lupte navale şi urmărirea monştrilor acvatici… în sfârşit, Nanny deveni şi ea cu adevărat atentă. O interesară îndeosebi porţile de zăbrele, prin care gladiatorii intrau zăngănindu-şi armele ca să ucidă sau să fie ucişi, spre distracţia publicului. Îşi amintea de un tablou reprezentând un astfel de gladiator într-un amfiteatru ticsit de oameni; era o namilă de om, cu muşchi ca de piatră, fără niciun veşmânt pe el în afară de Un coif de metal pe cap şi o fâşie îngustă de pânză petrecută în jurul şalelor. Văzuse această reproducere în vitrina unei librării de pe Ostergade în ultimii ani de şcoală, şi de atunci îşi căuta mereu drum pe acolo. Acum se gândea că aici, chiar pe locul unde se afla ea, trecuse odată un astfel de bărbat, înalt, gol, voinic la trup, care-şi apăsase călcâiul pe beregata însângerată a adversarului său şi primise zâmbitor ovaţiile împăratului şi ale mulţimii ce umplea teatrul. Gândul acesta îi dilată involuntar nările şi-i dădu fiori de voluptate, care i se răspândiră de-a lungul cefei şi al spinării, aceiaşi fiori care străbăteau pe vremuri trupurile vestalelor albe ca puful de lebădă când începeau să adulmece mirosul sângelui.

Peste puţin, când luă din nou braţul lui Per ca s-o pornească spre trăsură, îi măsură cu coada ochiului statura, cu priviri piezişe, şi rămase câtva timp tăcută.

Per îi sugeră că era timpul să părăsească „vestigiile măreţe ale trecutului” şi să urce o clipă pe coline ca să respire aer curat. Nanny se învoi după oarecare ezitare, şi birjarul primi ordin să pornească dincolo de Tibru. O luară pe vestitul drum şerpuit până sus, pe Janiculus. De acolo, Roma se oferea privirilor într-o minunată perspectivă, iar în depărtare, Campania se întindea până la Munţii Albani, care străluceau la orizont.

Era rândul lui Per să fie vorbăreţ. Nanny îşi întorcea faţa de la el, prefăcându-se că e atentă la tot ce-i explica despre clădirile ale căror vârfuri şi cupole se ridicau deasupra norilor aurii de praf, aşternuţi deasupra oraşului. Neliniştea care o stăpânise mereu se transforma aici, în pustietatea asta, într-o adevărată teamă. Era de ajuns ca Per să facă o mişcare, pentru ca un fior nervos să-i străbată tot trupul. În cele din urmă, declară pe neaşteptate că era obosită şi voia să se întoarcă acasă.

Per începu să-i propună diferite alte locuri de plimbare, dar Nanny rămase neînduplecată şi ceru cu energie ca birjarul s-o ducă înapoi la hotel.

Se despărţiră în faţa hotelului.

Dyhring se întorsese de mult de la consulat. Era fără haină şi scria, aşezat în faţa unei mese. De la uşă, Nanny nu-i putea vedea decât spatele în vesta aceea îngustă, şi, privit astfel, din spate, i se păru îmbătrânit, având aproape înfăţişarea unui moşneag uscat.

— Te-ai întors, draga mea? întrebă el, aruncându-i o privire peste umăr.

Tonul lui liniştit o enervă. îi răspunse cu utt „da” scurt şi, scoţându-şi mănuşile, le aruncă pe canapea.

— Cum te-ai distrat? întrebă el imperturbabil.

— Foarte bine! Minunat!... Mai că nu-mi venea să mă mai întorc acasă.

— Ia te uită, bravo! Mă scuzi puţin, da?

— Bineînţeles!

Dyhring continuă să lucreze liniştit, iar Nanny, după ce-şi scoase şi pălăria, se aruncă într-un fotoliu din celălalt colţ al odăii. Credea că în locul acela va rămâne neobservată şi nu-şi dădea seama că, fără să se mişte de la masa de scris, soţul ei poate s-o urmărească în oglinda din perete. Într-adevăr, Dyhring îi observa expresia feţei aproape cu aceeaşi atenţie cu care-şi redacta articolul pentru cititorii lui *Borgerbladet*, împărtăşindu-le pe un ton competent şi documentat constatările lui despre comerţul Italiei.

Timp de o jumătate de oră, liniştea cea mai deplină domni în odaie. Nanny era obsedată de noua victorie pe care Per o câştigase asupră-i. Nu-şi putea explica slăbiciunea şi o simţea ca pe o umilinţă de nesuferit. Fără îndoială, se întâmplase, ceva cu ea în ultima vreme. Încă în timpul trecerii prin Paris, îşi dăduse seama că nu mai era perfect stăpână pe sine. Dacă n-ar fi fost sigură că era imposibil, ar fi crezut că e însărcinată. Uneori se trezea dimineaţa cu o cumplită durere de cap şi cu ameţeli. Şi ce pofte nesăbuite avea! mai erau şi visele acelea groaznice, atât de ruşinoase, încât nici nu îndrăznea să le povestească soţului ei i

Tinerii căsătoriţi rămaseră patru-cinci zile la Roma şi se întâlniră de mai multe ori cu Per. Curtea pe care i-o făcea lui Nanny nu părea să-l impresioneze câtuşi de puţin pe Dyhring, care manifesta faţă de el aceeaşi politeţe cam neglijentă de totdeauna. În schimb, prevenită de prima experienţă, Nanny evită să mai rămână singură cu el.

Abia în ziua plecării, când Per îi conduse la gară şi-şi luă rămas bun de la ei, îndrăzni să iasă din nou din rezervă, îi strânse mâna nu numai cu o căldură ce nu putea înşela pe nimeni, dar şi, în momentul plecării trenului, de la fereastra deschisă a compartimentului, îşi pironi cu abilitate asupra lui ochii minunaţi, plini de o expresie pătimaşă. Era ca şi când în clipa despărţirii nu se mai putea împotrivi unui sentiment cu care luptase în ascuns.

Ţinea în mâini buchetul de flori frumoase şi scumpe pe care i-l oferise Per. În clipa când trenul se puse în mişcare, lasă să cadă pe peron o iioare, un boboc de trandafir, care începea să se deschidă. Acest gest mărunt putea fi pus pe seama neatenţiei, dar totodată putea fi interpretat ca un semn, ca o recunoaştere tacită şi o promisiune.

Per ridică floarea, întrebându-se ce trebuia să creadă. Când privi din nou în sus, la fereastra compartimentului nu mai era nimeni. Urmări cu privirea trenul, care dispăru fără ca Nanny să se fi ivit iar.

Seara se înapoie la hotel după ce colindase la infinit şi fără niciun ţel împrejurimile Romei. Era hotărât să rupă cu Jakobe.

Gândul acesta mocnea de multă vreme în el. Evoluţia lui îl îndepărta cu fiecare zi mai mult de dânsa. Înţelegea acum cât de mari erau deosebirile dintre ei şi cât de puţin s-ar fi potrivit firea stranie, unora chiar antipatică, a logodnicei sale cu viaţa fastuoasă şi dornică de plăceri care se deschidea acum în faţa lui, ca o nouă renaştere. Era hotărât să înmormânteze vechile prejudecăţi în chiote de bucurie şi în sunete de talere. Dar pentru a transforma propria lui viaţă într-o astfel de sărbătoare, avea nevoie de o femeie de genul lui Nanny.

De altfel, Jakobe nu mai era foarte tânără. Totdeauna îi fusese neplăcut gândul că era cu un an mai în vârstă decât el şi că natura ei bolnăvicioasă n-o ajuta să pară mai tânără. Se gândea cu neplăcere şi la trăsăturile ei tipic semite. Când citise scrisoarea în care-i povestea cum o jigniseră cei doi bărbaţi la întoarcerea din Breslau, fusese penibil impresionat, deşi ea însăşi povestea întâmplarea cu totală indiferenţă.

Per îşi dădea seama că o ruptură cu ea avea să-i provoace o suferinţă adâncă, dar îşi spunea că nu e obligat să-şi rateze viaţa fiindcă avusese o clipă de nesocotinţă. Dar aici era în joc ceva mai mult decât cele câteva lacrimi de femeie Í Ţelul pe care-l hotărâse vieţii lui nu-i îngăduia

să renunţe la autoritatea pe care un bărbat simte că o are asupra oamenilor şi în primul rând asupra femeilor. Era hotărât să nu mai accepte niciun fel de legături. Până acum, greşeala lui fusese tocmai că nu folosise cu destul curaj izvoarele de energie care zăceau în el. Aşa se explică faptul că drumul lui aventuros nu-l dusese prea departe.

Dar iată că venise clipa să ridice ancora! O nouă scrisoare expresă a lui Ivan îl chema stăruitor acasă, pentru a participa personal la discuţiile în jurul proiectului său. Ca de obicei, nu răspunse câteva zile la această scrisoare. Acum, însă, telegrafie ca să-şi atiunţe întoarcerea. Făgăduiaia din ochii lui Nanny îl mâna spre casă, şi apoi îşi dădea seama că sosise timpul să treacă la acţiune.

În primul rând, voia s-o pregătească, deşi cu multă grijă, pe Jakobe pentru ruptura inevitabilă dintre ei. Avea să încerce să-i demonstreze că firea lui era dificilă şi că, deci, o ruptură era de dorit şi din punctul ei de vedere.

Ştia că despărţirea nu va fi uşoară nici pentru el. Avea nenumărate obligaţii faţă de Jakobe, dar nu putea să-şi jertfească libertatea sau să-şi primejduiască viitorul din cauza ei. Pentru el sosise momentul să arate că trecerea lui prin faţa picioarelor cezarilor nu fusese inutilă, că învăţase să păşească pe drumul fără ocolişuri al bărbăţiei şi să treacă Rubiconul tulbure al ezitărilor strigând cu îndrăzneală: „*Jacta est alea*".

Capitolul XVI

Cu puţin înainte de întoarcerea lui Per în patrie, în biroul avocatului Max Bernhardt se întruniră într-o zi, la o oră foarte matinală, aceiaşi oameni de afaceri care se mai întâlniseră o dată la el pentru a discuta posibilităţile de realizare a proiectului de porto-franco în Iutlanda de Vest.

Ivan era şi el de faţă, dar părea cu totul absent. În timp ce ceilalţi discutau cu însufleţire, adunaţi în dreptul unei ferestre, el se plimba singur şi palid prin cameră, răsfoind cu nervozitate cărţile şi ziarele împrăştiate ici şi colo.

Se simţea foarte abătut din pricina încercării neizbutite de a mijloci o înţelegere între colonelul Bjerregrav şi Per. Modul în care Per se exprimase despre colonel în scrisoarea lui de răspuns părea să excludă orice nădejde de împăcare. De altfel, Ivan nu înţelegea nepăsarea pe care în ultima vreme o manifesta cumnatul său faţă de propria lui operă şi faţă de soarta ei. îi comunicase la timpul potrivit ştirea îmbucurătoare că Max Bernhardt se alăturase proiectelor lui, iar apoi îi dăduse amănunte în legătură cu nădejdea apropiatei înfiinţări a unui consorţiu dispunând de serioase mijloace materiale, dar nu primise decât acest răspuns, străbătut de un umor laconic: „Un om din Ierihon a pornit o dată la drum şi a nimerit printre tâlhari”.

După ce luară loc în jurul mesei, pe care fuseseră dispuse din timp obişnuitele suluri cu desene, hărţi şi devize, Max Bernhardt deschise şedinţa, comunicând participanţilor că, din păcate, domnul Salomon nu reuşise încă să aplaneze neînţelegerile dintre colonelul Bjerregrav şi domnul Sidenius, neînţelegeri care constituiau deocamdată o piedică pentru colaborarea colonelului. Iată de ce era necesară adoptarea unei poziţii măi hotărâte în această problemă, spre a înlesni alcătuirea conducerii pentru cazul că eventuala societate ar fi fost constituită.

După Max Bernhardt luă imediat cuvântul Ivan, care aminti că încă de la prima întrunire se arătase sceptic faţă de ideea unei colaborări între tânărul şi genialul autor al proiectului şi tehnicienii din şcoala mai veche. Apoi rugă stăruitor ca, în ciuda rezultatului negativ al demersurilor întreprinse pe lângă colonel, cei de faţă să nu-şi piardă speranţele în această întreprindere. Era convins că importanţa ei excepţională va apărea limpede şi marelui public, chiar fără sprijinul unei autorităţi competente, dar invidioasă şi demodată, cu condiţia ca iniţiatorii să se bucure de sprijinul presei.

Max Bernhardt răspunse afirmând că avea şi el încredere în influenţa presei – şi observaţia făcu pe unii să

surâdă – dar menţionă că avea mai puţină încredere în puterea de judecată a marelui public. Apoi declară că nu era de acord cu concepţia lui Ivan privitoare la stadiul actual al problemei. Colonelul se învoise să colaboreze cu ei, punând doar câteva condiţii foarte rezonabile, dar care nu fuseseră încă îndeplinite. Iată de ce Max Bernhardt propunea să i se ceară din nou şi într-o formă mai categorică domnului Sidenius să aplaneze cât mai repede neînţelegerile particulare dintre el şi colonel.

Ivan se opuse cu însufleţire acestei propuneri, susţinând că nu era vorba de atenuarea consecinţelor unui conflict personal, deoarece acest conflict avea un substrat mult mai profund, şi anume veşnicele contradicţii între generaţia mai veche şi cea nouă. În calitate de tehnicieni, cât şi în calitate de simpli cetăţeni, colonelul Bjerregrav şi tânărul Sidenius aveau puncte de vedere cu totul diferite, care nu se puteau împăca.

Max Bernhardt îl întrerupse, spunând că cei prezenţi nu doreau să prelungească o astfel de dezbatere pur teoretică, şi cum în felul acesta chestiunea părea să fie lămurită, se trecu la discutarea cursului actual al bursei şi la tendinţa acţiunilor.

La sfârşitul şedinţei, Max Bernhardt propuse ca societatea să fie considerată ca alcătuită şi că un comunicat putea fi dat presei fără ezitare. Cu excepţia bancherului Herlav, omul de încredere al lui Bernhardt, şi a tânărului Sivertsen, care era un fel de ecou al lui, toţi cei de faţă formulară obiecţii serioase în privinţa acestui gen de a anticipa mersul evenimentelor. Cu toate astea, chiar a doua zi, diferite ziare de dimineaţă din Copenhaga publicau, sub titlul *Un nou şantier naţional*, o notă senzaţională despre proiectul lui Per.

Numele autorului nu era pomenit în această notă, care avea, oricum, un caracter provizoriu, apărând doar sub forma unor „zvonuri provenite din cercurile Bursei”. Totuşi, ziarele anunţară chiar a doua zi că „o serie de personalităţi şi de importante instituţii bancare” sprijineau

această mare întreprindere.

Faptul că Max Bernhardt se arătase atât de grăbit să atragă atenţia publicului asupra unei chestiuni în care el însuşi nu avea decât o încredere limitată, ba chiar niciun fel de încredere, şi de care, în ce-l privea personal, avea de gând să se descotorosească îndată ce va fi slujit intenţiilor sale, se explica prin speranţa că va reuşi să înăbuşe proiectul, în faşă încă, al creării unui porto-franco la Copenhaga. Evitase să pomenească numele lui Per în comunicatele trimise presei tocmai pentru a ascunde cât mai mult posibil despre care plan era vorba. În afară de asta, nu credea nicidecum că Per poate fi o forţă de creaţie, fiindcă din capul locului nu avusese niciun pic de încredere în această odraslă de pastor danez. îl întâlnise o dată pe Per în casa lui Philip Salomon, şi, cu acel prilej, Ivan se străduise să înlesnească o apropiere între ei. Dar Max Bernhardt îşi dădu repede seama că tânărul acela cu voce tunătoare şi cu îngâmfare de seminarist nu era făcut din aluatul de care avea el nevoie.

De altfel, se gândise, ca la caz de nevoie să-l înlăture cu totul pe Per înlocuindu-l cu o persoană mai utilă lui. Avea în vedere pe un oarecare inginer Steiner, care, graţie unui ziar de provincie, se făcuse de curând cunoscut ca autor al unui alt proiect de port în Iutlanda de Vest, proiect desigur împrumutat – ca să nu spunem furat – de la Per, dar care, în privinţa amănuntelor, era destul de original şi în orice caz destul de bun pentru scopul căruia îi era destinat.

Încă din primele zile ale lunii mai, familia Salomon se mutase la „Skovbakken”, afară din oraş, deşi primăvara era umedă şi bântuită de furtuni.

Plecarea din oraş fusese grăbită de starea sănătăţii Jakobei, care-şi exprimase personal dorinţa de a pleca la ţară. Nu avea nevoie numai de linişte, ci şi de aer curat, precum şi de posibilitatea de a face plimbări lungi. Deşi veşnic suferindă, Jakobe îşi neglijase totdeauna sănătatea deoarece nu crezuse că va putea să şi-o îmbunătăţească,

dar iată că acum vădea o grijă aproape exagerată faţă de propria ei persoană. Acum, când avea atâtea motive să ţină la viaţă, începuse să capete speranţa că bietul ei trup plăpând se va înzdrăveni şi se va însănătoşi.

Printre nenumăratele cărţi şi reviste de tot felul care se îngrămădeau totdeauna pe masa ei, se aflau acum lucrări ştiinţifice de medicină, în studiul cărora se adâncea, plină de zel. Începuse eroic o cură spartană de călire a organismului, cu băi reci ca gheaţa şi plimbări care durau ceasuri întregi. Începuse aceste lungi plimbări matinale la Copenhaga. Oricât de proastă ar fi fost vremea şi oricare ar fi fost starea drumurilor, pleca afară din oraş, la Langelinje 1, spre marea distracţie a cunoscuţilor familiei, care locuiau în Bredgade şi o priveau de la fereastra întorcându-se acasă pe la orele 9, în marş forţat şi reglementar, sub umbrela şiroind de ploaie.

Dar eforturile ei rămaseră fără rezultat. Dorul de Per era prea puternic. Ajunse în ultima vreme să suporte tot mai greu oamenii din jur, şi nopţile de insomnie i se păreau lungi ca veşnicia. De altfel, oricât de adânc ar fi dormit, era destul să bâzâie o muscă pentru a o trezi.

Cu toate astea, era rareori deprimată. Scrisorile către Per nu conţineau niciun fel de plângeri, fiindcă până şi în momentele de mare slăbiciune sufletul îi era plin de speranţă. Se obişnuise din copilărie cu suferinţele fizice, încât nu mai aveau nici

O influenţă asupra stării sale sufleteşti, de parcă aceste suferinţe i-ar fi devenit prieteni apropiaţi. Dar tocmai de aceea suferinţele ascunse erau mai greu de suportat. Avea tot mai mult convingerea că e însărcinată. Deşi era nevoită să dea răspunsuri negative mamei sale, care începuse să-i pună întrebări intime, anumite semne îi întăreau presupunerile. Totuşi, nu-i pomenise încă nimic lui Per şi, de fapt, nici ea n-avea încă nicio certitudine, fiindcă în funcţiunile ei fiziologice interveneau totdeauna mari neregularităţi. Gândul că ar putea deveni mamă nu o neliniştea deocamdată decât în măsura în care se temea

uneori că nu va avea destulă putere să aducă pe lume un copil. În general, însă, problema o preocupa mai puţin decât ar fi crezut altă dată. Ori de câte ori se gândea la situaţia în care se afla.

I se trezeau în minte sute de gânduri în legătură cu Per. Gelozia ei nestăvilită şi de nebiruit era cu mult mai periculoasă.

De când se pusese problema ca Per să fie chemat în ţară, Jakobe trăise într-o nelinişte şi o încordare crescândă. Nu încer

Promenadă favorită a locuitorilor oraşului Copenhaga, situată pe malul mării, în apropierea portului.

case în niciun fel să-i influenţeze hotărârea, deşi Ivan o îndemnase să încerce. Totuşi, nici ea nu înţelegea de ce logodnicul ei rămânea la Roma, era cu neputinţă să aibă vreun interes deosebit. Dacă – aşa cum scria el – singura explicaţie era bustul pe care i-l comandase baroana, i se părea că dă dovadă de o nesocotinţă de neiertat.

În ultimele zile primise de la el nişte scrisori incoerente, nu lipsite de afecţiune – ba, dimpotrivă – dar care-i dăduseră totuşi mult de gândit. Iată, însă, că toate grijile îi fură risipite de telegrama care anunţa apropiata sosire a logodnicului ei la Copenhaga. Dornică să fie absolut singură, Jakobe făcu o plimbare prin pădure şi, pentru prima oară în viaţă, simţi lipsa unui dumnezeu căruia să-i înalţe mulţumiri şi imnuri de laudă.

În ziua în care Per era aşteptat să sosească, se sculă odată cu zorile şi se îmbrăcă încet, liniştit, cu chibzuiala care o caracteriza în clipele de mare emoţie. Era gata de plecare cu multe ceasuri înainte de clipa în care trăsura trebuia s-o ducă la gară. Per sosea la Copenhaga cu expresul de dimineaţă, şi Jakobe se temea să nu întârzie.

În ultimele zile vremea fusese frumoasă. Şi în ziua aceea, când Jakobe sosi în oraş, cu trenul destinat elevilor, soarele strălucea ca vara.

În acest timp, Per păşise pe pământul patriei şi străbătea acum Zeelanda. Era abătut şi neliniştit. Încă de

la Roma se hotărâse să rupă logodna, dar nu scrisese de acolo cuvântul definitiv. Nici în zilele în care îşi făcuse bagajele şi celelalte pregătiri de plecare nu avusese răgazul s-o facă. Luase doar hotărârea ca, în drum spre casă, să se oprească la München sau la Berlin şi să se reculeagă acolo pentru explicaţia finală.

Dar pe măsură ce se îndrepta spre nord şi mai ales după ce se apropie de munţii împăduriţi, care, numai cu câteva luni în urmă, alcătuiseră cadrul dragostei dintre el şi Jakobe, amintirile puneau din ce în ce mai mult stăpânire asupra lui. Noaptea în care străbătu Alpii şi-o petrecu neclintit de lângă geamul compartimentului, privind descurajat în direcţia piscurilor luminate de razele lunii. Recunoştea ici o coamă de deal împădurită, colo Un vârf acoperit de zăpada strălucitoare… Toate acestea le văzuseră împreună în hoinărelile lor de îndrăgostiţi fericiţi… şi-şi simţi inima grea.

Începu o târguială cu el însuşi. Se întrebă dacă ar fi înţelept să rupă tocmai acum, în momentul în care Jakobe putea să-i fie de un ajutor nepreţuit în lupta care-l aştepta.

Dacă se gândea bine, putea el să renunţe la sprijinul, atât de preţios, pe care i-l aducea legătura cu familia Salomon? Deocamdată tocmai aceste considerente trebuiau să fie hotărâtoare pentru el. În sfârşit, sosise momentul marii bătălii, care se va solda cu victoria sau cu înfrângerea lui. Era dornic să se avânte în luptă. Drumul lui trecea pe lângă centre industriale, cu zgomote de ciocane, cu gări uriaşe şi cu păduri de coşuri de fabrică fumegânde, care trezeau în el o dorinţă febrilă de acţiune după lunga perioadă de lenevie de la Roma. Se întreba dacă era admisibil să pună în joc sau să întârzie opera de căpetenie a vieţii lui numai de dragul unui trup frumos de femeie.

În timpul acestei lungi călătorii, care dură aproape trei zile şi trei nopţi şi în cursul căreia străbătu Europa cu trenul, avu destul timp să mediteze. Trecu prin München, apoi prin Berlin, fără să se oprească. Hotărâse ca, pentru

moment, să evite orice ar fi putut ridica piedici în calea scopurilor sale, orice ar fi primejduit ori ar fi pus sub semnul întrebării victoria finală. Deocamdată, cel puţin, totul, până şi bucuriile dragostei, trebuia sacrificat marii opere de viitor. Chiar dacă Jakobe nu mai era femeia potrivită pentru el, înţelepciunea îl sfătuia să nu renunţe la alegerea făcută altă dată şi să accepte o fericire casnică relativă. Când soarta încredinţa o misiune mare unui om, legile obişnuite ale unei vieţi burgheze nu erau valabile şi pentru el. Asemenea persoanelor de sânge regal, astfel de fiinţe erau datoare să-şi jertfească sentimentele personale în vederea unor rezultate mai înalte.

Când trenul intră cu viteză în gara Copenhaga, Per era încă stăpânit de nehotărâre şi nervozitate. Dar iată că aici îl întâmpină o surpriză.

În clipa în care o zări pe Jakobe pe peron, căutându-l cu privirea la ferestrele compartimentelor ce treceau în fugă prin faţa ei, starea sufletească i se schimbă brusc. Revederea îl încălzea. Fără să vrea, se aplecă pe fereastră şi-i făcu semn cu şapca de voiaj.

De altfel, Jakobe arăta admirabil. Purta o pălărie de vară nouă, cu boruri foarte late, care-i venea neobişnuit de bine, şi obrajii i se îmbujoraseră de emoţie şi de răcoarea dimineţii.

Per sări din vagon şi, cu toate că peronul era plin de lume, o luă de braţ, uitând că logodna lor era încă secretă. Nu-şi revenea din uimirea de a o găsi atât de întinerită, de frumoasă şi cu un aspect mult mai puţin semitic decât i se păruse când o comparase cu Nanny.

Jakobe nu izbutea să rostească niciun cuvânt, atât era de fericită. Dar în timp ce străbăteau sălile de aşteptare, privirea ei rămase mereu ridicată spre el, şi făcându-şi loc prin îmbulzeală, inima îi bătea atât de tare, încât Per o simţea până sus, de-a lungul braţului. Zâmbi şi privi în jos, în ochii ei, care-i trezeau nenumărate amintiri intime. îi strânse braţul la pieptul său şi-i şopti:

— Draga mea…

Apoi se urcară într-o trăsură, şi când Jakobe se ghemui la pieptul lui, Per se dădu bătut. Trăsura porni hurducând şi, înainte ca vreunul dintre ei să-şi fi revenit, se opri în faţa hotelului.

Jakobe rămase în trăsură, în timp ce Per coborî, îşi reţinu o cameră şi-şi făcu toaleta la iuţeală. Apoi plecară amândoi la „Skovbakken”, fără să ia trenul. Aveau prea multe să-şi spună şi n-aveau nevoie de martori.

Când ajunseră afară din oraş, pe Strandvejen, opriră şi cerură birjarului să coboare coşul trăsurii. Era la amiază, timpul se încălzise şi nu se simţea nicio adiere de vânt.

Per trăgea aerul adânc în piept. Trupul i se destindea cu un sentiment de fericire şi de uşurare după ce se chinuise îndelung în cămaşa de forţă a şovăielii. Inima îi era plină de recunoştinţă faţă de Jakobe, care-i justifica din plin capitularea, fiindcă era frumoasă şi fiindcă revederea cu ea îl făcea fericit. La acestea se adăuga şi sentimentul de încredere pe care i-l dădea gândul că e din nou în patrie şi aude iar în jur limba maternă. Ţinea mâna Jakobei în mâna lui şi privea binecunoscutul peisaj acoperit de păduri care tocmai înmuguriseră şi Sundul cu numeroasele lui ambarcaţiuni; o clipă, Per fu încercat de un sentiment de mândrie patriotică, şi vederea unui drapel care flutura deasupra grădinii unei vile trezi o uşoară emoţie în sufletul lui.

— Doamne-Dumn ezeule, iată şi bătrânul Dannebrog! izbucni el.

Dar Jakobe începuse să vorbească despre soţii Dyhring.

— S-au întors ieri, zise ea, s-au’ plimbat mult… Dar stai, tu i-ai întâlnit la Roma. Ce impresie ţi-au făcut relaţiile dintre ei?

— Ce impresie?… Nu ştiu, zău, ce să spun.

— După mine, totul s-a şi terminat între ei. În orice caz, Nanny e aceeaşi fiinţă fluşturatică de totdeauna. De altfel, mi se pare că azi va lua masa la noi. Mi-a spus că se

va bucura să-şi împrospăteze cu ajutorul tău amintirile din Italia.

Per încercă să zâmbească şi izbuti cu abilitate să schimbe vorba.

Nanny prinzi într-adevăr cu ei, dar sosi cu o jumătate de oră după ce ceilalţi se aşezaseră la masă şi plecă înainte de cafea, pentru că avea o invitaţie pentru seară. Părea foarte bine dispusă şi arăta minunat în rochia ei galbenă înfloratăă, peste care purta o vestă spaniolă de mătase roşie ca sângele.

Per simţi o mare uşurare când o văzu plecând.

Totuşi, nu era pe deplin satisfăcut. Deşi n-avea niciun motiv să se plângă de primirea ce i se făcuse la… Skovbakken” (Philip Salomon oferise şampanie în cinstea lui), bucuria întoarcerii în ţară se topea treptat, într-un mod oarecum misterios, şi era înlocuită de un sentiment de uşoară melancolie – un gol? o lipsă? nici el nu ştia bine despre ce anume era vorba.

I se mai întâmplase şi altă dată să fie cuprins de un sentiment asemănător. Nu avusese niciodată simţământul de a-şi fi găsit un cămin în casa socrilor săi. În viaţa şi în obiceiurile acestei familii erau o serie de amănunte care-l înstrăinau. Suflul acela al Europei moderne, caracteristic pentru casa Salomon, îi părea uneori a fi un curent de aer rece. Aşa, de pildă, când după prânz începură să vină obişnuiţii musafiri care locuiau în vilele vecine, evrei în majoritatea lor, deşi auzea vorbindu-se limba daneză, lui Per i se părea că se află încă în străinătate. Coborî cu Jakobe în grădină şi se plimbară ţinându-se de braţ pe aleea de pe malul apei, unde riscau mai puţin să fie surprinşi.

De altfel, Jakobe nu mai căuta să ţină ascunsă logodna lor. În curând, la „Skovbakken” trebuia să aibă loc o mare petrecere în cinstea căsătoriei lui Nanny cu Dyhring, şi dorinţa părinţilor era să folosească prilejul pentru a anunţa în public şi logodna fiicei lor mai mari. Mai ales doamna Salomon susţinuse insistent aceasta,

spunând că era timpul să se gândească la măritiş.

Iar Jakobe coborâse în grădină cu Per tocmai cu intenţia de a-i vorbi despre asta şi de a-i mărturisi ceva de care nu se mai îndoia, şi anume că era însărcinată.

Pentru moment vorbea puţin şi păşea sprijinindu-şi capul de umărul lui Per, care răspundea dezmierdărilor ei, încercând să-şi ascundă jena. De fiecare dată când buzele Jakobei se ridicau spre el, involuntar imaginea lui Nanny se strecura între ei, tulburându-l.

Rezerva lui se răsfrângea şi asupra fetei, pe care destăinuirea ce urma s-o facă o apăsa, din pricina felului cum va reacţiona Per. În cele din urmă se hotărî să aştepte primul prilej.

Jakobe se opri şi, în timp ce-i ridică mâna şi şi-o apropie de obraz, îl rugă să rămână acasă a doua zi de dimineaţă, fiindcă voia să-i facă o vizită.

Per se prefăcu întâi că nu înţelege şi răspunse:

— Îmi pare rău, dar e imposibil, draga mea! Ivan m-a înştiinţat că mâine dimineaţă la zece sunt convocat la o întâlnire de afaceri în casa lui Max Bernhardt. A sosit momentul să acţionăm i

— Atunci am să vin mai târziu, în cursul zilei. Când îţi convine?

— Nu se poate, Jakobe! Aici trebuie să fim prevăzători.

Jakobe îl privi mirată. În râsul scurt cu care Per îşi întovărăşise vorbele, era ceva care o jignise.

Îşi reluară plimbarea, şi Jakobe nu mai insistă.

Părăsiră aleea şi se îndreptară spre plajă. Chiar pe ţărm se afla o bancă adăpostită de un paravan semicircular. Soarele apusese în clipa aceea, şi Sundul se întindea strălucitor ca metalul sub cerul plin de nori purpurii. Dincolo de Hveen malurile stâncoase erau roşii ca para focului. Dinspre „Dyrehaven” se auzea freamătul acela clocotitor care stăruie prin păduri multă vreme după ce ultima adiere de vânt s-a potolit. Încolo, domnea linişte. Din direcţia unei bărci care plutea departe, în larg, se

auzea lămurit un zgomot de vâsle.

Pentru a evita alte întrebări, Per începu să joace *simit*. În copilărie fusese mare meşter în acest joc şi se bucura văzând că trecerea anilor nu-l făcuse să-şi piardă dexteritatea. Jakobe şedea pe bancă, cu bustul înclinat, cu capul sprijinit în palme şi cu privirea aţintită asupra lui Per. De câte ori logodnicul ei dădea o lovitură norocoasă şi se întorcea spre ea ca să-i culeagă aplauzele, Jakobe zâmbea şi dădea din cap, dar între lovituri expresia feţei sale rămânea serioasă, privirea gânditoare şi absentă.

— Ai văzut? Opt lovituri în plin! strigă Per, mândru ca un copil.

Jocul îl captivase. Alegea pietre cu grijă, şi în cele din urmă îşi scoase haina. Sus, în vila familiei Salomon, bucuria întoarcerii se risipise, dar el o regăsea aici, pe întinsul plajei. Clipocitul uşor al valurilor care se prelingeau pe nisip, foşnetul pădurii adânci din spatele lor, loviturile surde ale vâslelor unei bărci nevăzute care se întorcea de departe, din larg, toate îl bucurau. Era ca şi când ar fi auzit răsunând un „bun venit” familiar, căruia-i dusese dorul.

«Insulă situată în Suni aparţinând Suediei.

Per se înţelesese cu Ivan să vină a doua zi dimineaţă să-l ia de la hotel, ca să meargă împreună la şedinţa fixată în biroul lui Max Bernhardt. Frânt de oboseală, după ultimele douăzeci şi patru de ore de călătorie şi din pricina multiplelor impresii contradictorii din timpul zilei, plecă devreme de la „Skovbakken”, se culcă imediat şi dormi buştean până a doua zi dimineaţă, când îl treziră clopotele tramvaielor.

Se dezmetici de tot abia după ce-şi dădu seama unde se află şi cât de importante erau evenimentele care-l aşteptau şi se sculă din pat imediat. Deşi se gândea întruna, şi fără plăcere, la afaceriştii aceia străini care aveau să devină confidenţii săi şi cărora trebuia oarecum să le încredinţeze o părticică din tainele cele mai ascunse ale sufletului său, era nerăbdător să se apuce de treabă;

spera că prezenţa lui va insufla, totuşi, curaj acestor acaparatori fricoşi şi prozaici şi că le va înlesni vederi mai largi asupra sarcinii lor.

Îşi atârnă oglinda de bărbierit de mânerul geamului, privi în jos, spre piaţă, şi rămase câteva clipe cu pămătuful în mână, cu ochii aţintiţi asupra trecătorilor. Piaţa aceea era aşa-numitul Halmtorv, un spaţiu vast, a cărui formă neregulată şi al cărui aspect neîngrijit era un fel de imagine a unui provizorat caracteristic încă pentru Copenhaga. Printre clădirile construite la iuţeală în stilul modern al cafenelelor europene, răsăreau resturi din vechile metereze ale oraşului şi o mică alee de copaci seculari cu coroane rotate. Într-un loc se zărea chiar, încadrată într-un peisaj rustic, o moară de vânt, ale cărei aripi se învârteau, aruncând dungi de umbră pe caldarâmul pieţei.

Tot spaţiul era inundat de un soare orbitor, deşi pe jos mai stăruia umezeala murdară din timpul nopţii. Era momentul forfotei matinale, când prăvăliile, birourile, şcolile şi atelierele din centrul oraşului absorb populaţia periferiei. Un val de oameni năvălea dinspre bulevardul Vesterbro, călcând pe cele două rânduri de lespezi de piatră care croiau drum prin noroi.

„Poporul danez!… Toţi aceşti sideniuşi!” gândi Per, privind zâmbitor la făpturile pătrate, care păreau că seamănă parc-ar fi fost fraţi şi surori.

Şi căzu o clipă pe gânduri.

După frământările prin care trecuse în anii de singurătate, după pregătirile şi elanurile sale zadarnice, iată că sosise şi ziua aceea de 14 mai, când avea să pună, în sfârşit, piatra fundamentală a unei împărăţii noi, făurită bucată cu bucată din haosul gândurilor sale încă de pe timpul când era băiat de 11 ani. Şi jos, acolo, în piaţă, îşi vedea de treabă poporul, care nu bănuia încă nimic, poporul, această materie primă a Danemarcei viitorului, această argilă neînsufleţită pe care întocmai ca un dumnezeu visa el s-o plămădească după chipul şi

asemănarea sa, insuflându-i spiritul lui eliberat. Zâmbi din nou şi se hotărî, în sfârşit, să-şi săpunească faţa.

Era ceva nebunesc în aspiraţiile lui. Acum Per îşi dădea bine seama că e aşa, dar nu se simţea înspăimântat. Dimpotrivă, era mulţumit şi încrezător, fiindcă se ştia în posesia acelui dram de nebunie despre care micul şi înţeleptul pictor din Roma spusese că e indispensabil pentru câştigarea tuturor marilor bătălii.

După ce se bărbieri, sună camerista, care-i aduse cafeaua de dimineaţă şi ziarele. Era flămând, şi micul dejun danez îi aţâţa şi mai mult pofta de mâncare. După atâtea luni de absenţă, savura cu adevărat pâinea de secară şi untul danez sărat, în schimb, nu zăbovi prea mult cu ziarele. Politica internă nu-l interesa, cât despre numeroasele cronici dramatice, literare sau plastice, conform vechiului său obicei, le trecu cu vederea.

Deodată tresări. Privirea îi căzuse întâmplător asupra unui anunţ, sub care descoperi numele surorii sale, Signe. Titlul era: „Dau lecţii de muzică pentru începători”, iar sub numele ei se indica adresa, undeva în Vesterbro, pe una din uliţele laterale de la începutul străzii Kongevej.

În tot timpul petrecut în Italia, familia dispăruse din nou din preocupările sale. E drept că i se întâmplase de câteva ori la Roma, aşa cum i se întâmplase şi la Dresack, să se trezească noaptea şi să tresară nervos, pentru că visase pe cineva de acasă, dar când era treaz, nu se mai sinchisea de familie. Ca şi în prima tinereţe, devenise iar, şi în mod deliberat, refractar amintirilor, justificându-şi atitudinea sub pretextul că, într-o oarecare măsură, urma pilda lui Cristos şi-i asculta porunca necruţătoare care cere omului să-şi părăsească tatăl şi mama pentru a urma chemarea lui interioară.

23*

355

Ochii îi rămaseră aţintiţi asupra micului anunţ cules cu litere „petit”; acum îşi amintea bine că la înmormântarea lui taică-său se discutase problema mutării

familiei la Copenhaga în luna aprilie, lucru ce părea necesar pentru viitorul celor doi fraţi gemeni. Unul dintre ei primise tocmai atunci un post într-o farmacie din capitală, iar celălalt fusese angajat la o librărie. Aşadar, maică-sa şi cei mai mulţi dintre fraţii săi se aflau la Copenhaga I

În clipa aceea cineva bătu în uşă şi, ţâşnind ca din gura unui tun, Ivan năvăli în cameră cu o mapă mare, plină de documente, sub braţ.

Îi aducea flori şi salutări de la Jakobe, la care adăugă, din proprie iniţiativă, complimente din partea socrilor, ca să-i poată comunica, plin de amabilitate, cât de bucuroşi fuseseră să-l revadă, ceea ce, de altfel, era adevărat. Îndeosebi Philip Salomon fusese surprins de evoluţia lui Per.

— Dar acum să trecem la afaceri! îl întrerupse Per cu oarecare nerăbdare şi se ridică de pe scaun.

Nu se îmbrăcase încă, era în cămaşă şi papuci de casă.

— Da, să trecem la afaceri! repetă Ivan obosit şi se trânti liniştit pe un scaun, ducându-şi mâna la gât, de parcă ar fi simţit brusc ceva care-i apăsa beregata.

Nu ştia sub ce formă să-i spună lui Per cât de prost îi mergeau treburile în clipa aceea şi nici cum să-l pregătească pentru condiţia obligatorie care avea să fie formulată în cursul şedinţei.

Ca să câştige timp, începu să completeze darea de seamă asupra primei şedinţe şi a diferitelor păreri exprimate atunci cu privire la proiectul său, păreri pe care i le comunicase şi în scrisori.

Per făcea din când în când câte o observaţie. Îşi legă cravata în faţa oglinzii agăţate de mânerul geamului, dar gândurile îi zburau într-una spre maică-sa. Nu se putea obişnui cu ideea că locuia aici în oraş, ba în imediata sa apropiere, poate numai la vreo mie de paşi!

— Pot să te întreb ceva? începu Ivan după o scurtă pauză şi cu o voce plângăreaţă.

— Poftim!

— Spune-mi, te rog… ar fi… s-ar putea… vreau să zic, ţi-ar fi absolut imposibil să încerci o apropiere de colonelul Bjerregrav?

Per întoarse încet capul spre el. În primul moment nu ştiu dacă trebuie să râdă sau să se supere. În cele din urmă alese prima atitudine.

— Eşti copil! spuse el, întorcându-se din nou spre oglindă. Am impresia că bătrânul coţcar v-a dat peste cap! Dacă v-a convins că nu ne putem lipsi de ajutorul lui, vă rog să-i transmiteţi salutări din partea mea şi să-l poftiţi să mă pupe în… Nu vă mai enervaţi! Dacă bestia schiaună, înseamnă că nu îndrăzneşte să muşte.

— Într-un fel îţi dau perfectă dreptate, fireşte, răspunse Ivan. În orice caz, se înţelege de la sine că dintr-un anumit punct de vedere e curată nebunie să atribuim adeziunii sale o importanţă hotărâtoare. Pe de altă parte, însă, dacă scumpii noştri membri fondatori nu pot fi convinşi că Bjerregrav nu e chiar indispensabil şi dacă el însuşi s-a declarat dispus, cu anumite condiţii, să sprijine întreprinderea aceasta, atunci…

— Atunci ce?

— Atunci… vreau să zic… atunci… repetă Ivan răsucindu-se de parcă ar fi avut crampe stomacale, în cazul acesta realizarea proiectului nostru ar fi uşurată în mod serios şi categoric dacă ai vrea să accepţi o astfel de… o astfel de… luare de poziţie, pe care… pe care el a… dorit-o.

— Astea-s palavre, amice! Nu ştii ce spui. Acum o să am personal ocazia să-i iau în fabrică pe scumpii noştri membri fondatori despre care am vorbit atâta. Nu-i cred atât de proşti încât să nu înţeleagă că nu pot şi nu admit să mă supun nici unui fel de tutelă.

— Dar nici nu-i vorba de tutelă, dragul meu! Ei vor ca numele lui Bjerregrav să figureze numai din consideraţie faţă de public. Îţi garantez că Bjerregrav te va primi cu cea mai mare bunăvoinţă. De când au apărut în ziare informaţii

despre proiectul tău, se-nvârte încoace şi-ncolo ca o găină care nu-şi găseşte loc pentru ouat. Ştiu asta de la unchiul Delft.

— Nu mă interesează Nici nu vreau să mai aud vorbindu-se despre asta!

— Dă-mi voie să-ţi mai spun o vorbă. Oricât aş recunoaşte că punctele tale de vedere au o superioritate indiscutabilă, cred totuşi că, într-o anumită privinţă; te înşeli. iartă-mă că ţi-o spun! Şi în special în privinţa lui Max Bernhardt.

La auzul acestui nume, Per îşi pierdu răbdarea. Se întoarse pe călcâie şi strigă:

— Ia mai lasă-mă-n pace cu Marx Bernhardt al dumitale! Ce dracu', doar eu hotărăsc aici. Nu-ţi face niciun fel de griji. Hai s-o luăm din loc!

O jumătate de oră mai târziu, Ivan şi Per pătrunseră în eleganta cameră de primire a lui Max Bernhardt, mobilată cu gust parizian, unde toată lumea, cu excepţia bancherului Herlov şi a lui Max Bernhardt, se adunase din timp. Stăteau cu toţii în dreptul unei ferestre înalte şi-l întâmpinară pe Per cu condescendenţa brutală specifică oamenilor de bursă.

O clipă, Per îşi pierdu cumpătul. Nu se aşteptate la o astfel de primire. Se temuse mai curând de o amabilitate excesivă din partea acestor oameni care sperau să se îmbogăţească graţie muncii sale. Şi iată că abia catadicseau să-i răspundă la salut. „Fostul agricultor" îşi holba fără jenă asupra lui ochii mici şi încreţiţi de purcel şi nu-şi scoase mâinile din buzunarele pantalonilor când îl salută.

Per îl măsură atunci cu o privire indignată, apoi se adresă lui Ivan, care făcuse prezentările:

— N-am auzit numele acestui domn.

— Domnul Norrehave, şopti Ivan depărtându-se, fâstâcit de atitudinea provocatoare a lui Per faţă de oamenii aceştia care trebuiau să hotărască soarta operei sale.

— Aşa, spuse Per încet şi continuă să-şi pironească privirea asupra acestui ţăran bine hrănit, care în cele din urmă se înroşi şi-i întoarse spatele, bodogănind a batjocură, deşi mâinile îi ieşiseră totuşi din buzunare şi-şi căutaseră adăpost sub poalele largi ale redingotei.

De fapt, toţi aceşti oameni erau mai mult sau mai puţin neliniştiţi la gândul că acordaseră sprijin unui plan în care continuau să nu aibă încredere şi de care fuseseră nevoiţi să se ocupe numai din pricina convingerii nezdruncinate ce le inspirase până atunci Max Bernhardt. Cei mai mulţi nu erau departe de a vedea în Per un impostor, care avusese norocul extraordinar să arunce praf în ochii avocatului. În realitate, singura lor preocupare era să găsească o cale de a se retrage din această afacere fără să-şi atragă duşmănia lui Max Bernhardt.

Chiar în clipa aceea avocatul intră în odaie, însoţit de bancherul Herlov. Se aşezară cu toţii în jurul mesei mari, instalată în mijlocul odăii, şi discuţia se închegă, deşi cu oarecare greutate. La început conversaţia se învârti în jurul unor probleme care se aflau într-o legătură foarte vagă sau n-aveau nicio legătură cu proiectul lui Per. Cu privire la o chestiune discutată înainte, sau chiar independent de ea, se puneau întrebări despre tot felul de alte afaceri care-i interesau pe unii participanţi la şedinţă. Se povesteau şi noutăţi din lumea bursei, se colportau zvonurile străzii, apoi tânărul Sivertsen îşi distră vecinul povestindu-i o anecdotă despre o cunoscută actriţă din Copenhaga.

Max Bernhardt fu nevoit să bată de câteva ori în masă cu o linie, rugându-i pe domni să rămână pe cât posibil în cadrul discuţiilor privitoare la problema ce urma să fie tratată.

— Domnii mei, ne aflăm deci în Golful Hierting! E vorba să încercăm a pune pe acţiuni Marea Nordului, atât de des cântată în zilele noastre!

Ivan şedea ca pe jăratic. Cu coada ochiului arunca priviri disperate spre cumnatul său, care se răsturnase pe

spate în scaun şi a cărui expresie prevestea furtună. Răspundea încă la întrebările care i se puneau din când în când, dar pe un ton cam scurt şi cam răstit. Treptat, însă, deveni incapabil să-şi stăpânească mânia. Ştirea mutării familiei sale la Copenhaga îl enervase dinainte. Chiar dacă această veste nu-l preocupa, reuşise totuşi să-l irite. Îl stăpânea dorinţa de a se ridica pur şi simplu de pe scaun şi de a pleca. îi privea pe bandiţii aceia ai bursei, instalaţi fără nicio grijă în jurul mesei, trăncănind cu aroganţă şi dându-i peste cap opera, care timp de ani de zile constituise unicul său gând, esenţa vieţii lui, şi se simţea cuprins de un sentiment de scârbă, de parcă oamenii aceştia l-ar fi cântărit şi pipăit chiar pe el.

Între timp şi fără ca el să-şi dea seama, Max Bernhardt, care se aşezase în colţul mesei, cu cotul odihnind pe braţul jilţului şi capul întunecat sprijinit pe mâna frumoasă şi albă, îl cerceta cu atenţie. Pleoapele lui mari şi umflate, înconjurate de umbre vinete, erau, ca de obicei, pe jumătate închise, încât privirea nu-i putea fi urmărită, deşi era aproape tot timpul fixată asupra lui Per.

Ceea ce-i atrăgea atenţia erau buzele strânse ale lui Per şi vinele umflate de pe fruntea puternic conturată. Max Bernhardt obişnuia să spună că pe patul morţii va institui un premiu pentru oricine ar avea un cap cu trăsături pline de caracter în această adunătură de chiftele care alcătuiau poporul danez. Aspectul chipeş şi aerul de om de lume al lui Per îl surprindeau, fiindcă nu se potriveau de loc cu impresia pe care i-o lăsase la acel prânz din casa lui Philip Salomon, când i se păruse a fi un personaj destul de insipid, ceva între un seminarist şi un donjuan de proastă calitate. Să se fi înşelat asupra lui? Oare o familie de pastori putuse prin excepţie să producă un bărbat adevărat, un om în a cărui voinţă se poate avea încredere?

Încăpăţânarea de care dădea dovadă Per faţă de colonelul Bjerregrav îi apăru deodată într-o lumină nouă. Începu să fie de-a dreptul îngrijorat la gândul că acceptase să lucreze cu el. Ca toate fiinţele tiranice, ori de câte ori

dădea peste un om care nu se supunea imediat şi de bunăvoie jugului său, se temea să nu găsească în el un adversar ori un concurent. Cu cât îl analiza mai mult pe Per, cu atât îi creştea convingerea că ar putea deveni periculos şi că era mai bine să-l înlăture din vreme.

Între timp, începuse discuţia în jurul sprijinului pe care urma să-l acorde presa proiectului lui Per. Bancherul HerW îl sfătui pe un ton părintesc să facă neapărat demersuri pe la diferitele redacţii ale ziarelor din Copenhaga şi din provincie, îi numi câteva ziare mai importante, după care menţionă că ar trebui să fie imediat împuternicit să ofere ziarelor o sumă destinată publicităţii.

— Metoda aceasta e foarte apreciată în multe locuri, încheie el pe un ton glumeţ.

Per, care nu părea să fi auzit nimic din toate acestea, întoarse capul în altă parte.

Era rândul lui Max Bernhardt să ia cuvântul. În legătură cu observaţiile preopinentului său, ridică problema colonelului Bjerregrav şi, adresându-se lui Per, îi spuse pe tonul lui glumeţ:

— E mare păcat că, după câte am auzit, v-aţi luat o dată de păr cu Bjerregrav… adică vorba vine, deoarece colonelul are obiceiul de a fi chel.

Cei din jurul mesei zâmbiră spontan, şi tânărul Sivertsen izbucni într-un hohot de râs care aducea cu răgetul unui măgar.

— Aşadar, e mare păcat că lucrurile stau astfel, continuă Max Bernhardt, pentru că Bjerregrav ar fi, incontestabil, cea mai în măsură dintre toate personalităţile noastre competente cunoscute să aducă o mare contribuţie la cauza noastră… Fără să mai vorbim că ar fi dificil, ba chiar periculos, să-l avem adversar. După cum ştiţi, am obţinut între timp promisiunea colonelului de a trece alături de noi, cu condiţia ca primul pas în acest sens să-l faceţi dumneavoastră, ceea ce, dată fiind vârsta şi poziţia lui socială, nu se poate spune că ar fi o pretenţie absurdă.

Între timp, ochii tuturor se îndreptaseră, plini de speranţă, în direcţia lui Per, a cărui atitudine sfârşise prin a trezi oarecare nedumeriri printre cei prezenţi. Răspunsul se lăsă mult aşteptat.

— Ţin neapărat să protestez împotriva oricărui fel de tutelă spuse el. Planul meu a fost conceput fără niciun ajutor din afară şi nu doresc nici pentru viitor un adjunct.

Ivan se prăbuşi tăcut în fotoliul său, ca o pasăre împuşcată drept în inimă. Toţi ceilalţi fură cuprinşi de un val de stupoare, atât de neobişnuit era faptul ca cineva – şi mai ales un tânăr necunoscut – să îndrăznească a se opune atât de deschis dorinţelor lui Max Bernhardt.

Acesta din urmă era cât pe-aci să renunţe la masca zâmbitoare, dar o prinse din zbor în timp ce-i luneca de pe faţă şi, dornic să-i ofere lui Per prilejul de a-şi drege greşeala, spuse cu umor:

— Nu încape îndoială că domnul Sidenius a călcat cu stângul când a coborât din pat azi-dimineaţă. Apoi se întoarse spre Per şi urmă: De ce sunteţi atât de sever faţă de un om onorabil de talia colonelului Bjerregrav, un invalid de război, un apărător al ţării?... După mine, omul acesta merită pur şi simplu să fie sărutat!

Tânărul Sivertsen consideră de datoria sa să-şi manifeste din nou admiraţia printr-un alt hohot de râs măgăresc, dar se opri brusc, fiindcă-şi dădu seama că toţi ceilalţi rămăseseră serioşi. Per îşi pierdu cu desăvârşire cumpătul. Se ridică în picioare şi, cu faţa pământie, bătu cu pumnul în masă, apoi spuse:

— Vreau să atrag atenţia acestor domni că ei m-au chemat pe mine, nu eu am venit la ei. Aşadar, sunt de părere că mie

— Şi nu lor, sau altora – îmi revine dreptul de a pune condiţii.

Se aşeză iar, în mijlocul unei tăceri de gheaţă. Toate privirile erau aţintite asupra lui Max Bernhardt, care-şi sprijinea din nou bărbia în palmă şi privea în jos, cu ochii pe jumătate închişi. Faţa lui, fără pic de sânge, luase

expresia înspăimântătoare, încremenită, pe care o adopta ori de câte ori pregătea în gând o sentinţă de moarte. Schimbă între timp câteva priviri grăbite cu bancherul Herlov, care-şi rezemase coatele pe masă, bălăbănindu-şi capul mare, cu faţa congestionată, asemenea cuiva care doarme. În realitate, era foarte treaz şi printr-o uşoară înclinare a capului pecetluise soarta lui Per.

— Deci dumneavoastră credeţi, începu Max Bernhardt, cu o indiferenţă jucată, că nu puteţi face colonelului Bjerregrav

— Şi implicit nici nouă – concesiile dorite, nu-i aşa?

— Da.

— Acesta este răspunsul dumneavoastră definitiv?

— Definitiv 1

— Bine, atunci am terminat, domnii mei! Propunerea noastră nu a fost acceptată, ceea ce înseamnă că lăsăm să cadă întreaga afacere. Nu mă înşel, cred, afirmând că cei de faţă n-au manifestat niciodată un entuziasm exagerat pentru această cauză, aşa că mă voi abţine să exprim regrete pentru rezultatul la care am ajuns.

După aceste cuvinte, Max Bernhardt se ridică de pe scaun. Unul câte unul ceilalţi îi urmară pilda, cei mai mulţi cu un sentiment de uşurare fiindcă scăpaseră neaşteptat de repede de un proiect născut mort, după părerea lor. Totuşi, unii erau oarecum nemulţumiţi de acest sfârşit precipitat. Afirmaţia era valabilă mai ales pentru proprietarul Norrehave, pe care purtarea lui Per îl impresionase puternic şi care continua să-l cerceteze cu privirea ochilor săi mici de porc, în timp ce, după un salut pripit şi neglijent, acesta se năpustea afară din cameră, urmat de Ivan.

Îndată ce uşa se închise în urma lor, Max Bernhardt luă din nou cuvântul şi spuse:

— E de prisos, cred, să mai adaug că asta nu înseamnă din partea noastră o renunţare la ideea întemeierii unui port liber. Pot de pe acum să aduc la cunoştinţa celor prezenţi că această idee va fi reluată într-

un viitor foarte apropiat, pe o altă bază, pe care o socotesc mai înţeleaptă. Aşadar, pe foarte curând, domnii mei!

Starea de suflet în care Jakobe umbla de colo până colo în dimineaţa aceea la „Skovbakken” era cam apăsătoare. În ultimele zile şi nopţi dinaintea sosirii lui Per numărase ceasurile cu o speranţă atât de încordată, încât destinderea ce urmase era firească. Logodnicul ei o dezamăgea oarecum... Ba dezamăgirea era chiar mai serioasă decât voia să recunoască faţă de ea însăşi.

Nu putea trece cu vederea schimbarea purtării lui. Sângele rece, rezerva chiar care-l caracterizau acum şi de care părinţii ei se bucuraseră atât de mult nu o mulţumeau de loc, fiindcă-i aminteau într-un mod neliniştitor de tonul ultimelor sale scrisori din Italia. Cine ştie, era poate numai un gen pe care-l adoptase, o atitudine de om de lume, dar ea rămânea la părerea că nu-l prindea de loc. îl iubea ca pe un urs necioplit, adică aşa cum era când îl cunoscuse, aşa cum era încă în clipa când se despărţiseră, cu două luni înainte, în pădurea de la Laugen. Se obişnuise să fie totdeauna cu sufletul la gură, când nu erau între patru ochi, de teamă să nu jignească pe cineva, să nu provoace vreun scandal, şi pur şi simplu nu voia să scape de acest mic martiraj. Aproape că se temea să nu-l iubească mai puţin dacă va înceta să fie obiectul ingratitudinii generale.

Jakobe era tocmai cufundată în aceste gânduri când Ivan sosi, aducându-i trista ştire a şedinţei din casa lui Max Bernhardt. Purtându-şi mapa de documente, năvăli în seră, unde se aflau Jakobe şi mama lor.

În primul moment ştirea o făcu să izbucnească în râs. Era un eveniment atât de neaşteptat, încât devenea aproape comic şi părea o dezminţire energică a tuturor gândurilor care o stăpâniseră cu o clipă mai înainte. Totodată, figura plângăreaţă a lui Ivan şi aerul consternat al maică-sii o umplură brusc de satisfacţie. Îşi regăsea, în sfârşit, ursul sălbatic.

Totuşi, povestea o nelinişti curând. Când îşi reveni pe deplin şi mai ales când, graţie explicaţiilor lui Ivan, pricepu

cât de nesocotită şi cât de fără rost fusese purtarea lui Per, se necăji mai mult chiar decât ceilalţi şi-i fu ruşine. Nu se gândea atât la greutăţile la care se expunea logodnicul ei şi care, implicit, o pândeau acum şi pe ea, deşi perspectiva unui viitor nesigur, în situaţia în care se afla ea, nu putea s-o încurajeze; ceea ce o supăra era în special nepăsarea nechibzuită manifestată de Per faţă de toate sacrificiile consimţite de tatăl şi de fratele ei.

În cursul după-amiezii Per îşi anunţă sosirea printr-o telegramă. Jakobe îi ieşi în întâmpinare pe poteca ce ducea la gară prin pădure, şi el îi strigă de departe, zâmbind:

— Ai auzit noutatea?… L-am plagiat pe Cristos şi i-am izgonit pe negustori din templu!

Această exclamaţie forţată o indispuse şi mai mult pe Jakobe. Măcar dacă ar fi luat-o în braţe şi i-ar fi închis gura cu sărutări ca să se apere de reproşurile ei. Dar Per nu recurse la un asemenea gest. Citise chiar de la distanţă dezaprobarea întipărită pe faţa ei.

Fusese convins că ea, cel puţin, va înţelege şi va recunoaşte importanţa provocării pe care o adresase oamenilor de bursă, ea, care manifestase totdeauna dezgust faţă de acest fel de exploatatori lipsiţi de scrupule şi dezaprobase rolul de mentor pe care-l juca un om ca Max Bernhardt faţă de opinia publică.

Va să zică, la urma urmelor, şi Jakobe era ca toţi ceilalţi, îşi spuse el cu amărăciune. Aşadar, spiritul mercenar sălăşluia şi în ea, pândindu-i orgoliul, pentru ca la primul prilej să-l calce în picioare. Da, era adevărat, şi evreii aveau stafiile lor!

Ajunseră la marginea pădurii. Jakobe era obosită, dar fiindcă nu voia în ruptul capului să se întoarcă îndată acasă, se aşeză pe o bancă la umbra unui copac. Cu toate că prin gestul cu care-şi adună rochia în jurul trupului îl îmbia să ia loc alături de ea, Per nu se aşeză. Începu să se plimbe încoace şi încolo în faţa ei, cu vârfurile degetelor vârâte în buzunarele vestei, preocupat să-i explice şi să apere motivele care-l determinaseră să acţioneze aşa cum

acţionase.

Jakobe se rezemă tăcută de speteaza băncii, pe care-şi întinsese braţul, şi urmărind cu atenţie acel du-te-vino al logodnicului, fu din nou izbită de schimbarea care se petrecuse în el. O licărire de neîncredere se furişă în privirea cercetătoare a ochilor ei întunecaţi. Oare atitudinea lui ciudată ascundea o taină nemărturisită? Oare rezerva din ajun şi enervarea de azi aveau aceeaşi origine misterioasă? îşi netezi cu mina fruntea întunecată, silindu-se din răsputeri să alunge orice gânduri urâte.

— Aş putea spune că-mi pare mai rău pentru Ivan, spuse ea privind în altă parte. Zelul pe care l-a depus în această împrejurare a fost pur şi simplu mişcător. Cred că nu s-ar fi putut zbuciuma mai mult chiar dacă ar fi fost vorba de propriul lui viitor.

Per nu-i răspunse imediat. Începuse să-l sâcâie obligaţia de a auzi mereu vorbindu-se de sacrificiile lui Ivan.

— Da, păcat, fireşte… îmi pare rău pentru fratele tău… dar ce să-i faci? Asta-i situaţia. De altfel, Ivan trebuia să-şi dea seama că n-avea niciun rost să mă pună în legătură cu oameni ca ăştia.

— Bine, dar şi tu i-ai acceptat!

— Eu nu i-am cunoscut. Şi-apoi, obrăznicia şi aroganţa lor de plebei, care-mi făceau parcă o graţie acceptând să se îmbogăţească din munca mea! Dacă ăştia vor fi promotorii noii ere în ţara noastră, înseamnă că am căzut din lac în puţ.

— Şi ce-ai de gând să faci acum? întrebă Jakobe după o clipă de tăcere.

— Foarte simplu, am să continui aşa cum am început. Am să fac agitaţie, am să scriu, am să trag clopotul de alarmă până ce lumea mă va auzi. Odată şi odată trebuie să apară în ţara asta şi alţi oameni, cu care să se poată discuta, în afară de tâlharii de la Bursă! închipuie-ţi că au avut obrăznicia să-mi ceară să prezint omagii ziarelor. Ce zici de asta? Adică să fac anticameră în faţa desfrânaţilor

din presă de calibrul lui Dyhring.

— Vai, da, aşa ar trebui!

Per se opri şi o privi cu o mirare crescândă.

— Am impresia că eşti de acord cu un astfel de demers.

— Dacă ar putea servi planurilor tale – şi cu siguranţă că ar putea – de ce să refuzi?

— Asta e cu-adevărat părerea ta? îţi mărturisesc că azi mă uimeşti.

— După mine, în clipa când te hotărăşti să ceri un sprijin – pentru că dintr-un motiv sau altul ai nevoie de el – este mai înţelept să începi prin a recunoaşte puterea celor care o deţin pentru moment, fără să faci cercetări aprofundate asupra modului în care ei au ajuns să pună mâna pe putere.

— Se poate, dar, scuză-mă, eu am altă concepţie despre respectul pe care fiecare dintre noi ni-l datorăm nouă înşine. Din capul locului nu văd de ce ar fi mai onorabil să te umileşti în faţa viţelului de aur în loc să te umileşti, de pildă, în faţa crucifixului. Toată escrocheria asta care înseamnă viaţa oamenilor de afaceri, aşa cum am trăit-o azi, m-a scârbit atât de mult, încât sunt convins că n-are să-mi treacă foarte curând.

Jakobe nu răspunse. Ceea ce o necăjea era efortul lui Per de a se justifica. Ar fi vrut să înceteze cu explicaţiile astea, care, după părerea ei, nu erau decât nişte pretexte, nişte încercări deznădăjduite de a se ameţi printr-o beţie de cuvinte.

Dar Per continua să vorbească. Dezaprobarea categorică a gestului său, totală lipsă de înţelegere faţă de motivele care-i determinaseră indignarea şi, în sfârşit, propria neputinţă de a-şi lămuri lui însuşi şi logodnicei sale îndemnurile interioare care-i dictaseră purtarea, toate la un loc îl exasperau şi-l făceau agresiv.

— Mă amuză, zău aşa, admiraţia pe care o ai pentru Max Bernhardt şi oamenii lui. E o admiraţie de dată recentă. Nu cumva ai descoperit-o pentru circumstanţă?

— Per, n-am auzit ultimele tale cuvinte, răspunse Jakobe, silindu-se să-şi păstreze calmul, dar cu multă seriozitate. De altfel, nu-mi amintesc să-mi fi exprimat admiraţia faţă de Max Bernhardt, deşi cred că nu-i chiar aşa de rău cum se spune. Ştiu întâmplător că face în taină multe fapte bune şi ajută câteva familii evreieşti nevoiaşe din oraş.

— Probabil vrea să răscumpere astfel ruina pe care a pricinuit-o în sute de alte familii din toată ţara. Se pare că are pe conştiinţă o cifră foarte respectabilă de cămine ruinate.

— Da, Max Bernhardt e un luptător. „Războiul e meseria mea”, se pare că aşa a spus o dată. E neînduplecat, uneori e chiar crud. Iată de ce a fost o vreme când influenţa lui crescândă mă pusese pe gânduri, ai perfectă dreptate. Poate însă că nu-l înţelegeam bine, poate că am subapreciat în general importanţa unor oameni de felul lui. Dar poate că tocmai de astfel de oameni e nevoie în ţara noastră, unde suntem, pare-se, pe cale de a uita cum arată un om cu voinţă.

— Aşadar, Max Bernhardt e totuşi un ideal, un exemplu pentru noi toţi.

— Poate că da!

— Spune-mi, te rog, cam la cât se evaluează până azi numărul sinuciderilor pe care le are pe conştiinţă?

— Aş, prostii!

— Vei fi totuşi nevoită să recunoşti că…

— Ei bine, şi dacă recunosc? Mi se pare că tocmai agitaţia pe care o stârneşte ori de câte ori face uz de putere pentru a-şi distruge un adversar ori pentru a-şi promova un colaborator arată mai limpede decât orice cât de greu se poate înţelege la noi în ţară faptul că cine vrea să-şi atingă ţinta trebuie să vrea totodată să aplice şi mijloacele necesare. De ce să ne tocmim mereu cu noi înşine şi cu alţii când e vorba de aceste mijloace?

Per o privi o clipă în tăcere. Vorbele Jakobei avuseseră asupra lui cu totul alt efect decât cel scontat de

ea.

— Ai un punct de vedere îndrăzneţ, zise Per, şi în clipa aceea îi veniră pe limbă câteva cuvinte tari.

Ar fi vrut să-i spună că, dacă s-ar fi conformat regulii de conduită pe care o apăra ea, convorbirea lor ar fi fost ultima. Totuşi, se mulţumi s-o asigure că, în ce-l privea, avusese adesea prilejul să pună în balanţă scopurile şi mijloacele, şi chiar în situaţii mai importante decât cea prezentă. De altfel, nu avea de gând să protesteze împotriva acestei maxime; îl mira doar faptul că Jakobe făcea atâtea eforturi ca să apere un om de teapa lui Max Bernhardt, ale cărui scopuri erau de cea mai inferioară calitate şi aveau la bază fie setea vanitoasă de putere, fie pur şi simplu lăcomia de bani, dovedind în ambele cazuri o meschinărie puţin obişnuită. Fu cât pe-aci să pronunţe cuvântul „evreu”, dar se stăpâni şi spuse:

— Rechin de bursă. Recunosc, adăugă el ridicând din umeri şi ocolindu-i privirea, că ai calităţi înnăscute pentru a aprecia un astfel de caracter, dar în ce mă priveşte, aceste calităţi îmi lipsesc.

Jakobe îi aruncă o privire rapidă, apoi întoarse ochii în altă parte şi tăcu.

— Cum îţi spuneam, urmă Per, găsesc că toată povestea asta nu merită atâta zarvă. Mi se pare că gravitatea cu care o priveşti tu e cam ridicolă. De altfel, ai început să dai doyadă de o slăbiciune supărătoare faţă de *conturn*.

— Co-turn, Per… se spune coturn!

— A, te rog, slăbeşte-mă cu aerele astea de superioritate!

— Bine, dar trebuie, totuşi, să pronunţăm corect.

Un timp, conversaţia dintre ei continuă pe acelaşi ton, un cuvânt amar şi jignitor aducându-l pe celălalt. În cele din urmă, Jakobe îşi apăsă deodată mâna pe ochi, silindu-se să-şi păstreze calmul. Nu, nu voia să-l bănuiască, voia să-şi astupe urechile în faţa izbucnirilor ei de gelozie, refuza să creadă în existenţa unui pericol.

Se ridică brusc în picioare, prinse capul lui Per între mâini şi-l sili s-o privească drept în ochi.

— Per! spuse ea. Nu crezi că ar trebui să ne fie oarecum ruşine, amândurora? Sărută-mă, numai aşa vom uita vorbele grele pe care ni le-am spus. Dacă vrei; dă vina pe mine, numai să meargă totul bine ca înainte. Şi să ne făgăduim unul altuia că aşa ceva n-are să se mai întâmple niciodată între noi. Ce zici? Putem să ne făgăduim?

Per se îmblânzi repede. În asemenea clipe rezista cu greu unui cuvânt bun.

— Ai dreptate… e o prostie. Totuşi, eram convins că tu cel puţin ai să-mi aprobi purtarea. Îmi dau seama că de-aci înainte voi avea mai mult ca oricând nevoie de înţelegerea şi de sprijinul tău.

— Asta n-are să-ţi lipsească niciodată, Per! răspunse Jakobe.

Şi-şi pecetluiră împăcarea printr-o lungă sărutare.

Totuşi, în ziua aceea prânzul în casa de la „Skovbakken” nu se desfăşură într-o atmosferă plăcută. Philip Salomon, care aflase încă din oraş ce se întâmplase, nu spuse nicio vorbă. De altfel, conversaţia n-ar fi fost prea însufleţită fără prezenţa copiilor mai mici, care, cu pălăvrăgeala lor nevinovată, risipiră oarecum încordarea.

Per arăta ca învelit într-o cuirasă şi gata de gâlceavă. Judecând după felul în care Jakobe şi Ivan priveau evenimentele, era pregătit să-i audă pe socri cerându-i o explicaţie, ba chiar să-i vadă prevalându-se de anumite drepturi, dat fiind că deocamdată trăia din ajutoarele lor.

Totuşi, nu fu nevoie să se apere. Philip Salomon, care o dată pentru totdeauna luase poziţie faţă de Per şi faţă de planurile sale de viitor, izbuti din fericire să învingă tentaţia netăgăduită de a-i da o lecţie privitoare la ce se permite şi ce nu se permite în lumea afacerilor. Nici doamna Salomon nu făcu o cât de mică aluzie la cele petrecute.

După prânz, Jakobe şi Per coborâră în grădină. Deşi se ţineau de braţ, deşi se împăcaseră acolo, în pădure,

vechea încredere dintre ei nu mai era deplină.

Temându-se să nu-şi spună ceva care ar fi putut constitui un nou motiv de neînţelegere, îşi ascundeau gândurile şi vorbeau de lucruri indiferente. Din acelaşi motiv, Jakobe se simţi incapabilă să atingă problema anunţării în public a logodnei lor şi nu-i vorbi nici de bănuiala că ar fi însărcinată. La rândul lui, Per nu se putu hotărî să-i anunţe mutarea familiei sale la Copenhaga, eveniment care, în ciuda întâmplărilor din cursul dimineţii, îl preocupa tot mai mult.

În afară de asta, se temea de o eventuală apariţie a lui Nanny. În timpul prânzului auzise spunându-se că, în vederea petrecerii de a doua zi, va veni de cu seară şi va înnopta la „Skovbakken”. De aceea, privea mereu în direcţia vilei, străduindu-se totodată ca Jakobe să nu bage de seamă cât e de distrat.

În cele din urmă se aşezară pe banca de pe plajă care era la adăpost de vântul puternic. Cam la aceeaşi oră se aşezaseră acolo şi în ajun, dar în seara asta natura părea cu totul alta. Amândouă ţărmurile se vedeau desluşit până departe spre miazănoapte. Insula Hveen se contura atât de limpede, încât puteau urmări valurile care se spărgeau de malurile ei stâncoase. Fiindcă vântul bătea dinspre apus, de-a lungul ţărmului Zeelandei, faţa apei era liniştită. În unele locuri chiar, unde terenul se înălţa în spatele falezei, apa era ca o oglindă, în care se reflectau podeţele şi grădinile vilelor. În schimb, mai departe, în larg, se goneau valuri de un albastru-închis, cu creste albe de spumă. Câteva ambarcaţiuni de agrement, cu pânzele ridicate numai pe jumătate, se clătinau pe valuri, în timp ce un cargo verde înainta vitejeşte prin strâmtoare, semnalând bărcilor prezenţa sa prin răguşite sunete de sirenă. Fumul gros care plutea ca un nor deasupra lui intercepta lumina apusului şi arunca o umbră lungă, întunecată la suprafaţa apei.

Per contempla acest peisaj marin plin de prospeţime, şi deodată îşi aduse aminte de Fritjof. Gândurile i se

îndreptară spre serile vesele de la Berlin, petrecute în tovărăşia acestui pictor trăsnit şi a nu mai puţin trăsniţilor săi fraţi întru ale artei, în localul plăcut din Leipzigerstrasse.

De fapt, nu înţelegea nici el ce-l atrăgea la aceşti oameni încât să le ducă dorul. Dintr-un anumit punct de vedere, Fritjof era pentru Per un bufon; de altfel, n-avea nicio înţelegere faţă de arta adevărată şi emoţionantă a acestui pictor şi nu fusese de loc măgulit de asemănarea descoperită între ei de prietenii de la Berlin, care crezuseră chiar că sunt rude.

Totuşi, îşi dădea seama în mod confuz că ceea ce-l atrăgea era cunoscuta lipsă de ţinută a lui Fritjof. Părerile arbitrare şi acţiunile capricioase ale pictorului îi plăceau, în contrast cu intransigenţa şi îngustimea concepţiilor de viaţă ale Jakobei şi ale întregii sale familii. În timp ce proprietarii lui „Skovbakken" aveau idei şi judecăţi apriorice parcă şi prezentate în formulări fixe şi limpezi, corespunzătoare oarecum odăilor luminoase şi pline de stil ale casei, dar a căror atmosferă i se părea sterilă, Fritjof lupta zilnic pentru alte idealuri şi o făcea cu multă convingere şi pasiune. În timp ce, în ciuda unei uşoare tendinţe spre extravaganţă, familia Salomon îşi continua drumul într-o singură direcţie a vieţii, adică cea raţională, era evident că spiritul vagabond al lui Fritjof cutreierase de mai multe ori viaţa şi naufragiase atât pe ţărmurile ei bătute de soare, cât şi pe cele cufundate în întuneric, descoperindu-şi în cele din urmă fericirea în chiar neastâmpărul lui.

Per începu să vorbească despre el, şi Jakobe îi spuse că-l văzuse pe Ostergade cu câteva zile înainte.

— Va să zică Fritjof e la Copenhaga! exclamă Per cu mult interes. Îmi spunea că în toamnă vrea să plece în Spania şi să se stabilească acolo. Afirma că urăşte Danemarca, „noua patrie a evreilor", cum a poreclit-o el.

— Sunt sigură că între timp a vrut să plece în tot felul de ţări şi să se stabilească în tot felul de oraşe. Totuşi, i se

întâmplă rareori să ajungă la o depărtare mai mare de douăzeci şi patru de ore de drum de Copenhaga. N-ai aflat, poate, că pentru moment Fritjof e un progresist entuziast, ba chiar un orator incendiar şi revoluţionar?

— Nu mai spune!

— De când l-au lăudat nemţii, e iarăşi la modă în Danemarca. S-a terminat şi cu antisemitismul lui, fiindcă, de curând, Markus Levi i-a cumpărat o mulţime de tablouri… mi se pare că a dat două mii de coroane pe ele. Şi se spune că acum Fritjof îi ridică în slava cerului pe evrei pentru spiritul lor de iniţiativă şi preamăreşte binefacerile marii industrii.

Per începu să râdă în hohote.

— Da, asta i se potriveşte! L-am întâlnit în toamnă la Berlin şi, în ciuda bravadelor lui, mi-a devenit simpatic. Incontestabil, e cam greu să-ţi dai seama unde se termină la el cabotinul, palavragiul şi speculantul şi unde începe omul. Ai zice că în el coexistă o duzină de fiinţe diferite, care-şi trăiesc fiecare viaţa sa separată. Dar poate că, într-o măsură mai mică sau mai mare, lucrul acesta se întâmplă cu noi toţi… în orice caz cu noi, cei din nord.

Jakobe nu voi să răspundă. Încă de pe când Per se afla la Berlin, o indispunea interesul lui pentru Fritjof, care, după ea, era un caraghios şi un zdrenţăros, un Falstaff tragicomic, căruia natura cea risipitoare îi dăduse într-o doară geniul artistic, vrând să-şi bată joc de oameni. îi recunoştea marile calităţi şi măiestria fără pereche, dar nu admitea că talentul îi poate scuza defectele de om. Dimpotrivă, după părerea ei, calităţile rare, deosebite creează totdeauna obligaţii, şi considera indulgenţa cu care se vorbea despre redusa valoare umană a lui Fritjof drept o ofensă adusă adevăratei măreţii a artei, drept o degradare a ei.

Ca şi în ajun, Per plecă devreme şi în seara aceea. Era obosit, şi Jakobe nu încercă să-l reţină. Nanny nu se arătase încă, dar mai avea timp să sosească şi cu ultimul tren, ceea ce-l determină pe Per să-şi grăbească plecarea.

Totuşi, se făcuse seara târziu când ajunse în oraş. Deasupra pieţei Halmtorv pluteau încă umbrele unui vag crepuscul, dar pe străzi întunericul era deplin. Una din laturile pieţei era luminată de vitrinele cafenelei instalate într-o clădire nouă, cu o falsă aparenţă de splendoare. De partea cealaltă, silueta străvechii mori se contura ca o nălucă pe orizontul vânăt. De jos, din piaţă, semăna cu o vrăjitoare mare şi grasă, ale cărei braţe întinse blestemau oraşul modern.

Deşi era foarte obosit, Per nu se duse direct acasă. Cedă unui imbold care parcă mocnise sub stările lui de spirit schimbătoare şi sub gândurile din cursul zilei, aşteptând clipa aceea pentru a-l lua prin surprindere. Încet, ca fără voie, străbătu Vesterbro, care se întindea între şirurile de felinare, plină de larma obişnuită a circulaţiei din fiecare seară.

În dreptul străzii Bager pătrunse în cartierele liniştite din preajma lui Gammel Kongevej. Curând ajunse în colţul străzii pe care locuia mama lui. Ca să nu fie recunoscut, în cazul că s-ar fi întâlnit cu cineva din familie, îşi ridică gulerul pardesiului şi îşi trase pălăria pe ochi. Deocamdată nu se vedea ţipenie de om. La început merse pe trotuarul pe care trebuia să se afle casă, dar când o găsi, traversă şi rămase pe trotuarul din faţă, adăpostindu-se în întuneric.

De acolo, examină modesta şi banala clădire de patru etaje, cu mici apartamente de câte trei-patru cămăruţe. Privirea lui se îndreptă imediat în stânga intrării, spre ferestrele etajului al doilea, unde nu zări însă decât un şir de geamuri vopsite. Asta însemna că greşise adresa. Evident, apartamentul acela era nelocuit şi în curs de reparare. Atunci înţelese că, ţinând seama de poziţia probabilă a scării, un apartament „în stânga”, potrivit indicaţiei din anunţul lui Signe, trebuia să fie situat în dreapta uşii de la intrare când îl priveai de jos, din stradă.

Îşi muta privirea şi zări o lumină slabă îndărătul unei ferestre. În odaia alăturată perdeaua nu era trasă, şi sus, într-un punct sub tavan, se putea distinge o dâră îngustă

de lumină, venind probabil dintr-o cameră alăturată, a cărei uşă rămăsese întredeschisă. Se căzni în zadar să mai desluşească ceva în această cameră. De altfel, nu-i venea să creadă că mama lui locuia cu adevărat într-o casă atât de străină.

În clipa aceea zări un obiect între ghivecele de flori de pe pervazul ferestrei, şi deodată tot sângele îi năvăli cu putere în inimă. Recunoscuse săculeţul roşu în care maică-sa îşi ţinea ghemele de lână, săculeţ care, pe vremea când era tare mic, i se părea impresionant de adânc.

Peste o clipă, o umbră se strecură deasupra transperantelor ferestrei.

„Poate că a fost chiar mama”, gândi Per şi se pomeni tremurând brusc în răceala nopţii.

După câteva minute umbra se arătă din nou, dar în treacăt şi atât de vag, încât nu-şi putu da seama dacă era silueta unui bărbat sau a unei femei. Dar fiindcă în clipa aceea se auziră vocile unor trecători gălăgioşi care se apropiau în grup, Per se depărta.

Se întoarse încet spre oraş, pe acelaşi drum pe care venise.

Ajunse la hotel, dar, deşi era frânt de oboseală, îi fu silă, ba chiar teamă să se urce în odaia aceea străină şi să rămână singur, încât făcu stânga-mprejur şi se îndreptă spre cafeneaua din celălalt colţ al pieţei. Ceru un pahar de bere şi încercă să se liniştească.

Abia acum, trecând în revistă întâmplările zilei şi dându-şi seama că atitudinea lui viitoare nu mai putea fi cuprinsă într-o simplă frază, înţelese cât de mult îşi complicase singur situaţia. Se afla iarăşi într-un pustiu, simţea din nou în jurul lui un spaţiu vast, gol şi ameninţător, şi nu zărea nicăieri vreun refugiu… Ba da, colonelul Bjerregrav era totuşi un refugiu… şi, la nevoie, baroana cea nebună era alt refugiu.

371

Asta însemna că, aşa cum făcuse Dyhring, aşa cum făcuseră atâţia alţii ca el, trebuia să-şi jertfească

independenţa şi individualitatea, transformându-se într-un eunuc al publicului. Sau, după exemplul lui Max Bernhardt, trebuia să-şi aleagă prudent o victimă lipsită de apărare, pe care s-o jefuiască. În privinţa asta, Jakobe avusese dreptate. De bună seamă că altă ieşire nu exista. „Dacă vrei să-ţi atingi scopul, trebuie să accepţi şi mijloacele”.

24*

Trebuia să admită că n-avea stofă de cuceritor, cum crezuse odată. Nu putea să-şi calce pe inimă şi să plătească suma cuvenită pentru fericirea cea mare. Mai precis: i se întâmplase cu celebritatea şi cu puterea ceea ce i se întâmplase pe vremuri cu alte atracţii mult slăvite ale vieţii, adică în clipa când le privise de aproape, îşi pierduseră valoarea. Acum Per găsea că preţul care i se cerea pentru ele era ridicol de mare.

Brusc îşi aminti de cineva… era răposatul Neergaard. Cum sunau cuvintele profetice pe care le rostise în noaptea din ajunul morţii?…

Uşa de sticlă care dădea spre piaţă se deschise în clipa aceea, şi în cafenea intră o namilă de om, înalt de vreo doi metri, cu o barbă căruntă, îmbrăcat într-o pelerină de culoare deschisă şi purtând pe umeri un toiag ca o sabie. Era Fritjof!

Surprins şi bucuros, Per fu cât pe-aci să-l strige cu glas tare. Dar în clipa când se pregătea să se ridice şi să-i iasă în întâmpinare, se simţi cuprins de îndoială şi rămase pe loc. Ba chiar luă un ziar şi-şi ascunse faţa îndărătul lui, în timp ce Fritjof trecea pe lângă el îndreptându-se spre încăperea alăturată.

Procedase astfel dintr-un fel de sfială. Îşi dădea perfect seama că nu va putea rămâne într-un oraş unde era mereu expus la întâlniri de acest gen. Se gândea cu o adevărată spaimă la recepţia ce trebuia să aibă loc a doua zi la „Skovbakken” şi la care avea să ia parte aproape tot cercul de cunoştinţe al familiei Salomon. În împrejurările date, contactul zilnic cu socrii săi nu era nici el încurajator

pentru Per, care, de fapt, se convinsese că nici nu mai avea ce să caute în ţară. Campania pe care hotărâse s-o reia, fie publicând o nouă broşură de propagandă, fie scriind o serie de articole în ziare, putea fi dusă tot atât de bine, ba poate mai bine chiar, din străinătate. Mai era şi problema lui Nanny... şi cealaltă... amănuntul acela neprevăzut: sosirea familiei sale la Copenhaga.

Da, trebuia să plece din nou. Cu cât mai repede, cu-atât mai bine. Chiar a doua zi avea să-i vorbească Jakobei. De altfel, rămăsese stabilit că venise în ţară doar în trecere.

Îşi goli paharul şi plecă.

Ieşind din cafeneaua zgomotoasă şi puternic luminată, se pomeni în piaţa cea vastă şi pustie, şi privirile i se opriră asupra vechii mori de vânt. Fără să-şi dea seama, se opri o clipă locului. Melancolia care plutea asupra acestei nălucitoare rămăşiţe a trecutului puse stăpânire pe el.

Apoi porni încet spre hotel.

Capitolul XVII

Philip Salomon invita rar lume la o recepţie adevărată, dar când se hotăra, făcea lucrurile în stil mare. În asemenea împrejurări, îl ruga pe Ivan să preia funcţia de maestru de ceremonii al familiei, şi acesta pregătea cu mult înainte un adevărat program festiv, pe care-l supunea părinţilor spre aprobare. Avea totdeauna grijă să pună la cale şi o surpriză, pe care, spunea el, „să-şi bazeze succesul”, fie că era vorba de a împodobi în chip deosebit odăile cu flori, de a oferi la masă ceva original, sau de un amănunt neaşteptat în momentul cotilionului, dacă avea loc un bal.

De data asta, străduinţele lui fuseseră cu totul excepţionale. Sperase că serbarea va fi nu numai o urare de bun venit adresată tinerilor căsătoriţi, ci totodată solemnitatea recunoaşterii operei lui Per, şi în acest scop voise să ilumineze grădina şi să aprindă focuri de artificii, propunere pe care Philip Salomon o refuză însă în modul

cel mai categoric. Totuşi, Ivan căpătă autorizaţia de a atârna câteva lampioane în copacii de pe malul apei, ceea ce, după părerea lui, trebuia să aibă un efect grandios. Dar mai avea şi altceva în gând, despre care afirma că va fi adevărata surpriză a serbării.

Per sosi înainte ca aranjarea încăperilor să se fi isprăvit. Membrii familiei se retrăseseră în camerele lor şi se îmbrăcau pentru seară. Uitase să întrebe pentru ce oră fusese invitat, şi ghinionul îl adusese cu un ceas mai devreme.

Era într-o dispoziţie foarte proastă. Întorcându-se noaptea la hotel, găsise pe masă un sul mare de hârtie. Venea de la Max Bernhardt, care-i înapoia planurile şi devizele primite prin intermediul lui Ivan. În ciuda oboselii şi a orei târzii, Per desfăcuse sulul – cu curiozitate şi cu oarecare teamă – şi începuse să cerceteze paginile acelea, uşor îngălbenite de trecerea anilor şi pe care nu le mai ţinuse de atâta vreme în mâini. Nu-i trebuise mult ca să se simtă captivat de ele. Ideea şi perspectivele largi ale acestei lucrări, care fusese preocuparea lui esenţială din ultimii ani, îi apăru brusc într-o lumină nouă datorită tuturor planurilor de detaliu, uitate în parte, ecluzelor studiate cu grijă, capetelor de pod, zăgazurilor cu fascine, tuturor coloanelor de cifre calculate cu râvnă şi tuturor diagramelor ca nişte labirinturi. Erau roadele sobre ale visurilor lui de tinereţe care luaseră cerurile cu asalt.

Emoţia ce-l cuprinsese era mai degrabă un fel de uimire solemnă. Era mândru de el însuşi. De câtă fecunditate dăduse dovadă! Câtă energie cheltuise!... Fiecare foaie nouă scoasă din sul îi sporea admiraţia faţă de sine însuşi, deşi îi dădea totodată un sentiment apăsător de regres.

Când ajunse la ultimul plan, se simţi năpădit de gânduri negre. Vedea în minte odăiţa lui dosnică din Nyboder, sărăcăcioasa celulă, de lucru din anii tinereţii, în care fluiera vesel, aplecat deasupra planşetei, deşi i se întâmpla adesea să aibă bani numai pentru o pâine... ÎI

cuprinse un fel de dor după anii aceia de mizerie, după nestăvilita lui sete de viaţă, după timpul în care diavolii remuşcării nu dărâmau noaptea ceea ce clădea el ziua, lucrând la palatul fericirii sale. Da, îi era dor după timpul acela în care adversităţile nu însemnau decât un imbold în plus, pentru că îi sporeau bucuria îndărătnică de a se şti neapreciat şi nedreptăţit, timpul când, în ciuda foamei, a datoriilor şi a pantalonilor peticiţi, adormea în fiecare seară ca un rege şi se trezea ca un dumnezeu.

În cursul dimineţii îşi frunzărise din nou planurile. De data asta, însă, în urma unui examen mai atent, admiraţia îi mai scăzu. În cursul peregrinărilor sale, devenise mai matur, şi acum descoperea uşor punctele vulnerabile, ba chiar amănuntele irealizabile, ceea ce sfârşi prin a-l enerva tot mai mult. Încrederea în propriile lui forţe, care primise în ultimul timp lovituri atât de numeroase şi atât de grele, era şi acum serios zdruncinată. Nu ieşi toată ziua din casă, aducând cu febrilitate tot felul de modificări şi ameliorări planurilor. În cele din urmă, constată că nimic nu mai rezista spiritului său critic şi, în ciuda tuturor eforturilor, nu reuşi să reţină nicio idee cu adevărat bună. Nu mai simţea, ca altă dată când se apleca asupra planurilor, un asalt al ideilor şi furnicături în vârful degetelor. Pentru prima oară în viaţă fu descurajat şi avu un presentiment al morţii.

Şi iată că acum se plimba încoace şi încolo, foarte nerăbdător şi cu chipul întunecat, pe terasa din faţa salonului care dădea spre grădină. Era îmbrăcat cu eleganţă. Purta un costum de seară modern, cu vestă albă de atlaz şi plastron brodat, pe care străluceau câţiva nasturi cu briliante, primiţi în dar din partea logodnicei sale. Părul, care-i acoperea capul ca o catifea întunecată, era tuns scurt la spate, după noua modă europeană, menită să scoată în evidenţă muşchii grumazului. Mustăţile mici erau răsucite în sus, ofiţereşte, şi barba, pe care o retezase tot mai mult în cursul plimbărilor prin străinătate, se limita acum la un mic cioc sub buza de jos.

Deodată Per auzi foşnetul unei trene de mătase, Venind din salonul ce dădea spre grădină. Se întoarse şi o zări în pragul uşii pe Nanny, care se aplecase înainte şi privea cu atenţie în jurul ei.

Ştia foarte bine că Per sosise, fiindcă-l văzuse din camera ei trecând cu trăsura pe poartă, şi se îmbrăcase mai repede, ca să poată coborî înaintea celorlalţi.

Se arătă numai o clipă în prag, înclină cu o nepăsare studiată capul în direcţia lui, apoi se retrase repede, ca şi când ar fi căutat ceva.

Per rămase în picioare, urmărind-o cu privirea. În tot timpul zilei, Nanny fusese foarte departe de preocupările lui.

Şovăi câteva clipe, apoi plecă după ea.

— Cauţi ceva? întrebă el. N-aş putea să-ţi fiu de folos?

— Nu, mulţumesc, nu-i nimic important, răspunse ea, deşi părea să caute mai departe. Nu ştiu unde mi-am pus butonii mănuşilor. Dar nu face nimic, mi-a împrumutat Jakobe alţii. Se pare că am sosit prea devreme, adăugă ea după o pauză.

— În ce mă priveşte, sunt aici de aproape un ceas.

— Vai de mine! spuse ea şi-i trimise o privire compătimitoare peste umărul gol.

Per şovăi din nou o clipă. Apoi se apropie hotărât, făcu o plecăciune şi-i spuse în timp ce-i oferea braţul cu o amabilitate glumeaţă:

— Dat fiind că musafirii au început să sosească, pot îndrăzni să-ţi cer permisiunea…

Nanny îi aruncă o privire rapidă şi speriată, ca şi când s-ar fi temut de o aluzie ascunsă în cuvintele lui. Apoi îşi desfăcu evantaiul cu un gest obosit, de parcă i-ar fi fost silă să mai gândească, şi, luându-i braţul, îi spuse fără să-l privească:

— Ai dreptate, să ne prefacem că ne distrăm.

— Mi se pare că nu eşti bine dispusă azi, stimată doamnă, spuse el după ce trecură alături, într-un budoar

cu pereţii în aur şi lac alb, stil rococo. Ai avut vreo neplăcere?

— Nu, dar aş vrea ca această zi dezgustătoare să treacă mai repede.

— De ce?

— Nu-mi plac petrecerile!

— Aşaaa! Mă mir. Nu cumva e vorba de o trăsătură nouă a caracterului dumitale?

— S-ar putea. De fapt, acum sunt alta, m-am făcut cucoană. Nici nu-ţi dai bine seama, că te şi pomeneşti bunică i

— Da, numai că această ultimă demnitate nu poate fi atinsă fără unele formalităţi premergătoare. Ce-ar fi să ne aşezăm?

Per se oprise în faţa unei canapele mici, acoperită cu mătase, şi o arătă cu un gest al mâinii.

— Sau poate te temi să nu-ţi şifonezi rochia înainte de sosirea musafirilor? adăugă el văzând-o că ezită.

Nanny îl zăpăcea iar, aruncându-i priviri furişe, ca şi când ar fi bănuit înţelesul misterios şi îndrăzneţ al observaţiei lui. Fără să-i răspundă, îşi înfoie rochia în formă de evantai şi se aşeză într-un colţ al canapelei.

— Îţi dai seama că n-a trecut decât o săptămână de când ne-am despărţit la Roma? întrebă Per aşezându-se lângă ea. Îţi vine să crezi?

— De ce nu?

— Nu ţi se pare că e o mică veşnicie de când ne-am luat rămas bun în dimineaţa aceea… îţi aduci aminte?… Acolo, la gară…

Nanny privi un timp în gol, prefăcându-se că nu înţelege, apoi dădu, hotărâtă, din cap.

— Nu, la asta nu m-am gândit.

— Adevărat? Nu te-ai gândit?

— Nu. De altfel, la Roma era oribil. Nu-i aşa?

— Crezi? Când erai acolo, n-ai lăsat să se vadă asta.

— Nu? S-ar putea totuşi să fie aşa.

— Cu alte cuvinte, te bucuri că te-ai întors acasă?

— Să mă bucur? Nanny privi într-o parte şi ridică obosită din umeri. Mi se pare că peste tot e îngrozitor. Cel mai rău e aici, acasă.

Lui Per îi veni să râdă.

— Azi eşti o fiinţă imposibilă! Pentru numele lui Dumnezeu, cine te-a…

— Voiam să spun, îl întrerupse ea cu o nervozitate prefăcută, că dumitale Roma ţi-a plăcut foarte mult. Erai pur şi simplu entuziasmat.

— Într-un anumit sens, da. Dar, ca să spun adevărul adevărat, după plecarea dumitale – şi a soţului dumitale, fireşte – interesul pe care-l purtam acestui oraş a scăzut. De altfel, după câteva zile am plecat şi eu.

După ce Per spuse aceste cuvinte, Nanny rămase tăcută, privind în jos, spre evantai, în timp ce un zâmbet amar şi rafinat i se aşternu pe buze. Apoi îşi ridică încet spre Per minunaţii ei ochi, pironindu-l cu una din acele priviri blânde şi elocvente care aveau asupra lui efectul unei mângâieri tainice.

Sufletul lui Per fu cuprins de o adevărată nelinişte. Era din nou subjugat de fiinţa aceasta. E drept că Nanny îşi dăduse toată silinţa ca în ziua aceea să fie seducătoare. Purta o rochie de un galben-auriu strălucitor, culoarea ei preferată, care se potrivea minunat cu tenul şi părul întunecat; îşi pieptănase părul ca o japoneză, ridicându-l de pe ceafă şi fixându-l în creştetul capului cu un pieptene înalt de baga. În jurul decolteului erau prinşi doi trandafiri mari de un roşu-închis.

Per trebuia să facă eforturi ca să se stăpânească, lucru de care Nanny îşi dădu seama, devenind foarte prudentă şi observându-se pe ea însăşi. Înţelegea perfect că jocul o punea şi pe ea în pericol. Dar asta n-o supăra şi nu făcea decât să-i mărească tensiunea şi curiozitatea. De altfel, îşi spunea că, pentru moment, primejdia nu era iminentă. Deşi simţea din când în când fierbând în ea dorinţa de a se arunca de gâtul lui şi de a afla ce gust are gura aceea roşie, nu se gândea s-o facă. Era încă dornică

să-şi păstreze superioritatea, şi, de fapt, nu-i trecea prin minte să-l trădeze cu adevărat pe Dyhring. De bună seamă, fusese adesea ispitită să se înfurie din cauza indiferenţei lui, prefăcută sau adevărată, şi când i se prezenta prilejul, nu se sfia să i-o spună; totuşi, era prea mândră de el ca să rişte o despărţire. Inima îi creştea zilnic de bucurie văzând că, de la miniştri şi până la cocotele din taverne, tot oraşul îi făcea curte. Totodată, avea mari speranţe în privinţa rezultatelor la care ar putea ajunge în viitor ca soţie a unui Dyhring.

Totuşi, Nanny îşi continua jocul cu Per, şi nu fără un anumit scop. S-ar fi putut spune chiar că avea un motiv plauzibil şi inteligent să procedeze astfel. I se întâmplase şi altă dată ca un bărbat să capete asupra ei un ascendent mai mare decât ar fi vrut ea; atunci Nanny reuşea să-l atragă până la marginea prăpastiei, pentru ca, văzându-l ameţit, propria ei rătăcire să-i treacă. Dorinţa era pe deplin satisfăcută în acea clipă şi asista liniştită la prăbuşirea victimei.

Fură întrerupţi de cameristă şi de o fată în casă, care aveau treabă în budoar. Per se depărtă uşor şi un timp vorbiră despre lucruri indiferente.

În timp ce slujnicele se aflau încă în cameră, Nanny izbucni deodată:

— Dar unde poate să fie Jakobe? Sunt sigură că ştie că ai sosit; adineauri, când am intrat la ea, era aproape gata. Per nu răspunse nimic. Prefera să evite subiectul. Nanny continuă însă:

— Ai să te bucuri când ai s-o vezi. Are o rochie nouă, care-i vine minunat. Poate ai ales chiar dumneata modelul.

— Eu?… Nu, nu eu… mormăi Per contrariat.

— Da, ai dreptate. Probabil că lalcobe a comandat-o înainte de sosirea dumitale. Cred însă că a ales-o după gustul dumitale. Nu ţi-a vorbit despre asta?

— Nu… în orice caz, nu-mi amintesc.

— Atunci se vede că a vrut să-ţi facă o surpriză.

Per nu răspunse nimic. Era absent, cufundat în

gânduri şi o pironea cu o privire elocventă. Ultimele rămăşiţe ale spiritului său de corsar revoltat fuseseră stârnite de frumuseţea fizică a acestei femei. Proasta dispoziţie, nemulţumirea provocată de propria lui persoană, sentimente pe care voia să le sustragă gândurilor, totul îl împingea să se arunce într-o nouă aventură. Nanny îl atrăgea ca o posibilitate de anestezie, de care avea din nou nevoie pentru a-şi recăpăta echilibrul sufletesc; îşi dădea seama că numai ea era în stare să-i umple cupa cu băutura tare, aţâţătoare a uitării de sine. Nu trebuia să-şi mai facă niciun scrupul cu privire la Jakobe, ea singură îi dăduse acest sfat. Dacă vrei să-ţi atingi scopul, trebuie să accepţi şi mijloacele.

Slujnicele ieşiră din odaie, şi Per se apropie din nou de Nanny. Începu să-i vorbească iar despre Roma şi despre despărţirea lor, apoi îşi sprijini cu un gest familiar braţul de speteaza canapelei pe care-şi rezema ea spatele. În clipa aceea Nanny avu acelaşi sentiment care o cuprinsese în ziua plimbării pe Janiculus: apropierea neaşteptată şi îndrăzneaţă îi micşoră siguranţa şi o făcu să-şi schimbe neliniştită locul pe canapea.

De altfel, în privirea lui era ceva care-i amintea un vis avut într-o noapte după întoarcerea din Italia… unul dintre visele acelea stranii şi pline de voluptate, din care se trezea totdeauna cu o groaznică durere de cap. Cu câteva zile înainte vizitase o grădină zoologică şi fusese impresionată de un tigru mare, de un galben-aprins. Tigrul se apropia de patul ei târându-se pe podea, se juca cu ea şi-şi freca de ea blana moale cu un gest de răsfăţ. În cele din urmă se aşeză cu toată greutatea pe pieptul ei, şi Nanny recunoscu brusc în ochii animalului privirea fixă a lui Per…

— Îţi aminteşti de trandafirul care s-a desprins din buchetul dumitale în clipa plecării trenului? întrebă Per. L-am ridicat de jos şi l-am păstrat. îl mai am şi acum.

— Vai de mine! Era un trandafir pentru care nu merita să faci atâta caz.

— Depinde. Oricum, mâinile care l-au lăsat să cadă erau minunate.

Per nu ştia că acesta era unul dintre cele mai plăcute complimente ce i-ar fi putut face. Mâinile erau punctul vulnerabil al lui Nanny. Nu erau nicidecum urâte, totuşi nu-şi putea ascunde că degetele erau prea scurte.

— Sunt de părere că ar trebui să-ţi păstrezi complimentele pentru Jakobe, continuă ea, schimbându-şi din nou poziţia şi încercând zadarnic să ocolească privirea fixă a ochilor lui.

— De ce? întrebă el. Apoi se avântă la întâmplare: E oare o crimă să-i spui unei femei frumoase că e frumoasă? Trebuie oare să te mint, cumnată dragă, şi să nu recunosc că te consider de o frumuseţe desăvârşită… cea mai primejdioasă pe care am întâlnit-o vreodată? De altfel, la ce mi-ar folosi? Ştii singură asta, ştii doar că în orgoliul meu am nutrit odată speranţe vanitoase… şi fireşte că a fost cu neputinţă să nu-ţi dai seama. Dar să nu mai deschidem rănile vechi! Nu m-aţi vrut, şi a trebuit să mă resemnez. De bună seamă, erai prea frumoasă pentru mine!

Se temu deodată că se pripise. I se păru – şi de altfel aşa era – că surprinde o fugară licărire de ură în ochii ei, şi urechile începură să-i vâjâie gândindu-se la ce s-ar putea întâmpla în cazul că şi-ar fi ratat atacul.

Dar în clipa următoare o simţi cuprinzându-i gâtul cu braţele, şi buzele ei fierbinţi îi striviră gura.

Toată scena nu ţinu decât o clipă. Înainte ca el să-şi fi recăpătat cumpătul, Nanny se ridicase în grabă de pe canapea şi se refugiase lângă fereastră, unde rămase în picioare, cu spatele la el, lipindu-şi mâna de obraz, uluită de parcă cineva i-ar fi tras o palmă.

În clipa aceea vocea poruncitoare a lui Ivan răsună afară, apoi imediat fiul lui Philip Salomon străbătu în fugă odaia pe picioarele lui mici şi grăbite, ca o jucărie mecanică. Cu aspectul unui comandant de oşti care-şi aşază armata în ordine de bătaie, se năpustea urmat de

aproape de statul lui major: doi valeţi galonaţi, angajaţi pentru serbare, şi un decorator în salopetă.

Dând cu ochii de cei doi, refugiaţi în afara programului festivităţii în acest budoar, Ivan se opri o secundă.

— Recepţia are loc în salon! anunţă el, apoi alunecă mai departe, urmat de ajutoarele care chicoteau în spatele lui.

Nanny şi Per nu se mişcară de la locurile lor. Per se ridică în sfârşit, nedumerit încă şi ameţit.

La auzul paşilor săi, Nanny se întoarse şi-l opri cu o privire, tristă, fireşte, şi plină de ruşine, dar care-i interzicea, totuşi, cu o amară hotărâre, să se apropie mai mult. Şi cum se auzeau voci din direcţia serei, Nanny se albi la faţă de teamă, apoi se grăbi să treacă prin faţa lui, cu capul plecat.

Când ajunse la uşă, se opri din nou, privi înapoi şi zise cu jumătate de glas, ridicându-şi evantaiul strâns în dreptul gurii:

— Dacă îndrăzneşti să povesteşti cuiva ce ţi-ai permis să faci aici, atunci…

— Atunci?… Atunci, ce, Nanny? întrebă Per, roşu ca para focului.

— Atunci, continuă ea cu un fel de promisiune în privirea-i minunată, atunci n-o să fim niciodată buni prieteni.

Vocile care se auziseră erau a lui Philip Salomon şi a soţiei sale, care se plimbau la braţ prin seră. Acest om de bursă, isteţ şi priceput, privea plin de încântare la soţia lui, care purta o toaletă scumpă de culoarea vinului rubiniu, împodobită de dantele splendide. Dar când dădu cu ochii de Per, care ieşea în clipa aceea din budoar, zâmbetul îi dispăru de pe chip.

Îşi amintise că avea neplăcuta sarcină de a anunţa logodna fiicei sale cu tânărul acesta, care, pentru el, era un om inutil şi un neisprăvit. De câteva zile tot voia să-i vorbească, dar după ce află de pozna pe care o făcuse în

biroul lui Max Bernhardt, renunţă. Din clipa aceea, starea lui de spirit nu se mai schimbase. Nu era în stare nici măcar să-i întindă mâna viitorului său ginere, lucru la care, de altfel, nu-l încuraja nici expresia de pe faţa lui Per.

Chiar atunci Ivan dădu din nou buzna ca un muţunache, dar de data asta ca să se încredinţeze că toată familia era adunată, fiindcă prima trăsură trăsese la scară. Copiii coborâseră cu o clipă înainte, în veşmintele lor albe. Rosalie era şi ca de faţă, numai Jakobe lipsea încă, fiindcă suferise un accident vestimentar. Neobişnuită să facă prea multe eforturi şi să dea mare atenţie toaletei, când voise să-şi îmbrace corsajul, îl stricase şi, în cele din urmă, fusese nevoie, spre disperarea ei, să cheme o fată în ajutor.

O bună parte din musafiri sosiseră până să apară ea.

Nanny avusese grijă să rămână prin apropierea lui Per ca să vadă ce ochi va face în clipa intrării logodnicei sale. Mare îi fu satisfacţia când văzu că se face livid de furie.

Jakobe avusese inspiraţia nefericită să-şi comande o rochie cam decoltată, ceea ce nu se potrivea de loc cu trupul ei. Extazul erotic în care se aşteptase să-şi găsească iubitul şi amintirile fericite păstrate din timpul întâlnirii lor de dragoste explicau această greşeală, care însă atinsese coarda cea mai sensibilă a firii lui. Per observă zâmbetele cu care câţiva bărbaţi întâmpinară apariţia logodnicei sale, şi la început nu vru să-i acorde nici măcar o privire.

Între timp, musafirii continuau să vină din antreu, unde jupânesele şi valeţii îi ajutau să-şi scoată pardesiele. Trăsurile trăgeau una după alta la scara acoperită cu un covor, în timp ce pe Strandvejen, un lung şir de echipaje de casă şi de vehicule închiriate înainta la pas şi, oprindu-se de nenumărate ori, se îndrepta spre „Skovbakken”.

În cele din urmă vreo sută de invitaţi se adunară în seră şi în cele două încăperi alăturate.

Desigur, lumea finanţelor era reprezentată în cel mai mare număr, ceea ce se putea uşor remarca după bijuteriile femeilor. Fuseseră însă invitaţi şi profesori

universitari, medici, artişti şi scriitori. Majoritatea femeilor tinere, care voiau să danseze, purtau rochii de bal, dar şi multe femei mai în vârstă şi mai ales evreicele consimţiseră fără nicio sfială ca abilele lor croitorese să le dezvăluie farmecele în măsura în care le-o îngăduia împrejurarea şi lipsa de prejudecăţi a modei.

Deşi primiseră invitaţii la recepţie, cei mai mulţi dintre membrii naufragiatului consorţiu al portului liber se scuzaseră că nu vor putea veni, lucru la care Ivan se aştepta după evenimentele din ajun. Nu se înfăţişă decât „fostul proprietar" Norreliave, şi silueta lui ţărănoasă, lanţul mare de aur şi cizmele cu talpă dublă treziră oarecare mirare în sânul elegantei adunări.

Ivan, care-l văzuse din întâmplare sosind în aceeaşi trăsură cu avocatul curţii de apel, Hasselager, vestitul *dandy* al societăţii, se miră de această tovărăşie şi se întrebă dacă nu cumva cei doi plănuiau ceva în legătură cu Per. Îşi aminti că Norrehave manifestase în ajun oarecare nemulţumire văzând că tratativele iau sfârşit într-un mod atât de precipitat. Cât despre avocat, era un tânăr om de afaceri dornic să se înalţe, unul dintre acei oameni care urmau exemplul lui Max Bernhardt, ceea ce însemna că putea fi tentat de ideea realizării unui proiect pe care maestrul său fusese nevoit să-l abandoneze.

Dintre obişnuiţii familiei, aşa-numiţii „invitaţi de duminică", se remarca Aron Israel, apoi, mai înalt decât toţi cei de faţă.

Baiiing, profesor de istorie a literaturii, rezervorul de citate, care asemenea vacilor slabe din *Biblie*, îşi devora colegii fără să se îngraşe, totuşi. Primul îşi ascunsese într-un colţ silueta plăpândă şi nervoasă, dar fu descoperit curând de numeroşii lui prieteni. Balling se instalase, în schimb, foarte la vedere, în dreptul unei uşi. Totuşi, în ciuda staturii lui nemăsurate şi a palorii interesante care-i trăda gastrita, avea, ca şi în literatură, ghinionul de a rămâne nebăgat în seamă. Până şi Rosalie, care, altă dată, era măgulită de stăruinţele lui, trecu pe lângă el cu o

prietenă la braţ, fără să-l bage în seamă, deşi fetişcana asta slăbuţă, care încă nu împlinise 16 ani, dar purta toalete de adevărată cucoană, se pricepea de obicei să deschidă bine ochii!

Cu timpul Per trezi oarecare atenţie, mai mare chiar decât ar fi dorit în această ocazie. Printre toate figurile acelea de slujbaşi, de oameni care nu ieşeau toată iarna din casă şi rămâneau palizi, trupul lui voinic şi faţa arsă de soare făceau impresie. De altfel, cei mai mulţi dintre invitaţi, deşi îl vedeau pentru prima oară, cunoşteau legăturile pe care le avea cu familia Salomon. Cei care ştiau câte ceva despre el, sau auziseră vorbindu-se despre cartea lui, se mirau că e atât de tânăr. Şi-l închipuiseră mai curând cu o înfăţişare de poet şi îi uimea bărbatul ăsta care părea într-adevăr un deschizător de drumuri şi un pionier al viitorului.

Totuşi, niciunul dintre invitaţi nu provocase atâta senzaţie ca doctorul Nathan; el rămăsese pe terasă, înconjurat de un cerc de admiratori, bărbaţi şi femei, care râdeau şi făceau multă larmă. I se ceruse părerea despre o carte apărută de curând, care trezise oarecare interes. Era un volum mare de versuri, intitulat *Eh*] *akobskawp* de Poul Berger, acel tânăr poet cu aspect dizgraţios, care fusese pe vremuri un oaspete frecvent al casei şi făcuse parte dintre numeroşii adoratori nefericiţi ai lui Nanny.

Ca scriitor, aparţinuse până atunci cercului de spirite independente din jurul doctorului Nathan. Poeziile lui Berger dădeau dovadă de un anumit rafinament lingvistic, care amintea de poezia lui Enevoldsen, dar în acelaşi timp dovedea o personalitate fantomatică ciudată. Maestrul îl învăţase să caute cu răbdare o rimă şi să guste alegerea unui adjectiv. Publicase mai multe cărţi de dimensiuni reduse, care, cu trecerea anilor, deveneau tot mai subţiri şi mai anemice, repetând mereu povestea tristă a tinereţii sale, în versuri al căror ton oscila fără

1 O luptă i la Urni.

rost între văicăreli şi înverşunări spasmodice de

titan. Cu un an în urmă publicase un volum pe care nici măcar prietenii şi ocrotitorii săi nu-l putuseră primi cu elogii, ceea ce nu putuse suporta acest titan. Poul Berger dispăru pe neaşteptate din Copenhaga, şi multă vreme nimeni nu mai ştiu nimic despre el. Într-o bună zi se zvoni că se refugiase într-un sătuc din Iutlanda, unde trăia ca un sihastru într-o odaie sărăcăcioasă, departe de lume şi exclusiv preocupat să mediteze asupra sorţii sale. Din acest refugiu îşi lansa acum cartea senzaţională, înfierându-şi chiar din prefaţă şi în mod public trecutul tumultuos şi declarând că, după o violentă luptă sufletească, îşi aflase în sfârşit fericirea şi pacea în supunerea şi umilinţa propovăduite de religia creştină.

Deşi prietenii săi de altă dată manifestau oarecare neîncredere faţă de sinceritatea acestei conversiuni, Nathan afirma acum că un sentiment religios, având la bază ambiţia literară jignită, răzbunarea şi dorinţele nesatisfăcute, putea să fie autentic. Da, după părerea lui, evoluţia aceasta era tipică, lucru pe care căuta să-l demonstreze cu mult umor, dând o serie de exemple, alese din mărturisirile celor mai de seamă părinţi ai bisericii şi citând chiar exemplul lui Grundtvig.

De altfel, înseşi poeziile lui Berger constituiau o mărturie concludentă pentru natura schimbării ce se petrecuse în sufletul autorului lor, precum şi pentru calităţile lui de poet. Fiecare filă a acestei cărţi voluminoase exprima emoţia, puterea şi profunzimea unui sentiment nou, care se manifesta prin mijloace artistice conştiente de sine şi ajunse la maturitate. În cele zece cânturi care alcătuiau volumul erau descrise apusuri de soare pe meleagurile pustii şi apăsătoare ale Iutlandei, precum şi viaţa cenuşie a populaţiei. Deşi realitatea era zugrăvită cu cea mai mare fidelitate, strălucirea unei lumi nevăzute o străbătea pretutindeni, transfigurând-o. Lucrul cel mai ciudat şi mai surprinzător era faptul că acest Berger, care până atunci orbecăise cu atâta nesiguranţă ori de câte ori îşi atingea coardele sufletului, de data

aceasta, odată cu redobândirea credinţei din copilărie. Îşi descoperise un ton personal, bărbătesc, un ton care ţâşnea din străfundurile întunecate ale pieptului său şi era plin de rezonanţe metalice, un glas din adâncuri… dintr-o lume subterană.

În clipa aceea se produse o uşoară forfotă în cameră. Uşile sufrageriei fură date în lături, şi invitaţii se îndreptară spre masă.

Cu puţin înainte de masă, prin intermediul lui Ivan, Philip Salomon aduse la cunoştinţa lui Per că socotea momentul potrivit să anunţe logodna dintre el şi Jakobe. Totodată îi vorbise personal fiică-sii, şi fiindcă ea nu-i răspunse nimic, îi interpretă tăcerea ca un consimţământ firesc. În realitate, Jakobe nici nu auzise. Singura ei preocupare era să-şi explice de ce se schimbase purtarea lui Per faţă de ea.

De fapt, nu trecu mult, şi Jakobe găsi explicaţia pe care o căuta. Deşi Per golea sticlele de băutură cu mult zel, nu reuşea să-şi ascundă neliniştea. Aşezată nu departe în faţa lui, Nanny făcea conversaţie şi se distra admirabil cu un alt bărbat. Dyhring era şi el la masă, fireşte, dar de cealaltă parte. Nanny avusese grijă să instaleze lângă ea pe unul dintre foştii ei admiratori, Hansen-Iversen, un fost locotenent de cavalerie, actualmente agent de asigurări, cu care stătea tot timpul de vorbă.

Din când în când, e drept, Nanny îşi rezema drăgăstos obrazul de umărul soţului ei, cu intenţia vădită de a-i îndepărta bănuielile. Într-adevăr, Dyhring nu se arăta jignit şi răspundea mângâierilor ei alintate cu o privire îngăduitoare.

Lucrul acesta nu se datora, aşa cum credea Nanny, faptului că ziaristul nu-şi dădea seama ce se petrece, ci doar siguranţei că soţia lui nu va abuza în ascuns de libertate şi nu va depăşi graniţa celor permise. Acum, după ce pătrunsese în tainiţele caracterului ei, după ce-i măgulise cu abilitate ambiţia, după ce-i zugrăvise un viitor ale cărui perspective culminau cu accesul la palatul regal,

Dyhring era convins că soţia lui va evita un scandal. Oricât de mare ar fi fost tentaţia, lui Nanny nu i se putea întâmpla decât ceea ce i se întâmpla de obicei dacă intra într-un magazin, unde dădea târcoale şi punea mâna pe obiectele care-i plăceau, deşi când era vorba să le plătească, chiar ea renunţa.

Nanny nu aruncă nicio privire în direcţia lui Per, care o aşteptă în zadar să-şi întoarcă pe furiş ochii spre el. Era ca şi când nici n-ar fi ştiut că e şi el de faţă.

Fireşte, se gândi că atenţia arătată fostului locotenent putea fi simulată, că putea constitui doar un pretext, dar asta nu-l liniştea. De altfel, veselia ei nu părea de loc prefăcută, ceea ce-l mâhnea cu adevărat.

Dar mai era ceva.

Îndată după ce Philip Salomon ură noroc tinerilor căsătoriţi, luă din nou cuvântul pentru a aduce la cunoştinţa tuturor logodna Jakobei. O făcu în termeni cât mai laconici, dar în ciuda faptului că cei mai mulţi dintre invitaţi se aşteptau la ea, ştirea stârni o mare însufleţire în jurul mesei.

Per se ridică în picioare, cu paharul în mână, ca să primească felicitările, dar în timp ce în jurul lui aerul se umpluse parcă şi răsuna de numele său, nu se putea împiedica să-şi spună că nu el personal era sărbătorit, ci logodnicul Jakobei şi viitorul ginere al lui Salomon. Gândul acesta era chinuitor pentru mândria unui Sidenius şi nu-l dispunea la îngăduinţă faţă de cei prezenţi. Cu toate că nu era pe deplin conştient de asta, nu simţise niciodată mai bine aversiunea congenitală a familiei sale faţă de toţi oamenii aceia, dornici de viaţă, care petreceau fără nicio rezervă, atribuindu-şi singuri titlul de oameni din lumea bună. Larma sutelor de voci, în care pe alocuri se amestecau şi cuvinte străine, suna în urechile lui ca un concert de papagali. Trecuse de mult vremea când ţăranul din el se lăsa orbit de strălucirea acestei adunări de oameni bogaţi, şi tot ce vedea în jurul lui îl supăra din ce în ce mai mult. Florile care împodobeau admirabil masa şi

costaseră, desigur, multe sute de coroane, sfeşnicele grele de argint şi tacâmurile lucrate cu artă, valeţii în livrele şi vesela care se schimba necontenit, în toate acestea vedea numai vanitate evreiască.

Enervat de hohotele de râs ale lui Nanny, care se desluşeau în zgomotul general cu o exaltare tot mai accentuată, sfârşi prin a-i spune pe şleau logodnicei sale că, după el, recepţia era pretenţioasă şi stupidă.

Jakobe nu-i răspunse. Din clipa în care bănuielile îşi făcuseră loc în inima ei, nu mai schimbase nicio vorbă cu Per.

Interesul evident pe care Nanny îl arăta fostului locotenent nu putea s-o înşele. Îşi cunoştea sora şi ştia că, pentru ea, plăcerea cea mare în dragoste era să stârnească gelozia bărbatului care o iubea. Ştia de asemenea că, temându-se cu laşitate să nu devină o pradă a sentimentelor ei, Nanny căuta totdeauna adăpost în admiraţia altor bărbaţi când se simţea în primejdie.

Totuşi, Jakobe nu-şi închipuia că între ea şi Per lucrurile ajunseseră atât de departe cum se întâmplase de fapt. Dar nici nu-şi făcea iluzii în privinţa unor eventuale scrupule pe care Nanny le-ar fi putut avea faţă de ea în calitate de soră. Dimpotrivă, îşi putea închipui lesne că pentru Nanny fusese o adevărată bucurie să-l seducă tocmai pe logodnicul ei. Abia acum îşi dădea seama că strălucirea din ochii săi când, abia înapoiată acasă, începuse să relateze întâlnirea cu Per era un semn de victorie.

Jakobe nici nu se gândea să-şi trădeze sentimentele. Cu puterea aproape supraomenească de a se stăpâni care o caracteriza şi care, datorită sănătăţii ei şubrede, se formase încă din copilărie, îşi juca eroic rolul de mireasă fericită. Vedea şi auzea totul ca printr-o ceaţă şi avea mereu impresia că se află pe un vapor bătut de valuri, dar faţa ei nu lăsa să se vadă decât o paloare mai accentuată ca de obicei şi oarecare oboseală. Numai faţă de Per nu se putea preface. De câte ori logodnicul îi spunea câte ceva,

Jakobe întorcea capul. Nici glasul nu i-l mai putea suporta, şi când mâneca lui îi atingea braţul, o străbăteau fiori ca de gheaţă.

Din fericire, deocamdată nu avea răgaz de gândire. Disperarea ce încolţea în ea era întreruptă mereu de prietenii şi cunoscuţii care doreau să ciocnească paharele cu cei doi logodnici. Când se apropie şi ea să ciocnească, Nanny îşi privi pentru prima oară cumnatul. Cu o sinceritate care-i dădu lui Per fiori reci în spinare, înclină capul şi le zâmbi amândurora, ridicându-şi paharul:

— Noroc, domnule cumnat... noroc, Jakobe!

„Asta-i prea de tot!" gândi Per, stacojiu la faţă şi incapabil să-i înfrunte privirea.

În schimb, Jakobe duse liniştită paharul la gură, fără totuşi să se atingă de băutură. Temându-se să nu surprindă din nou licărirea victoriei din ochii soră-sii, izbuti chiar să-şi calce pe inimă şi să răspundă urărilor.

Între timp, Per şi proiectele lui de viitor deveniseră un subiect general de conversaţie în jurul mesei, cel puţin pentru cei care nu se aflau în imediata lui vecinătate. Femeile mai ales îl examinau cu multă atenţie pe noul ginere, al cărui chip aspru şi întunecat, a cărui rezervă faţă de invitaţiile cele mai amabile de a ciocni un pahar sporiseră la mulţi comeseni respectul provocat de înfăţişarea lui bărbătească.

— Da, membrii familiei Sidenius sunt adevărate caractere, spuse cineva care şedea lângă Philip Salomon, dar deşi aceste cuvinte îi erau lui adresate, socrul lui Per nu păru că le-ar fi auzit.

În schimb, asupra unuia dintre invitaţii aşezaţi în partea cealaltă a mesei, un om mai în vârstă, cu umerii foarte aduşi şi cu barba sură, această observaţie făcu oarecare impresie. Era cunoscutul consilier de stat Erichsen, unul dintre bogătaşii oraşului, dacă nu chiar cel mai bogat, şi un filantrop pe scară mare, naţională s-ar putea spune. Încă înainte de masă, Hasselager îi vorbise despre Per, încercând să-i trezească interesul faţă de

planurile lui, despre care Erichsen nu ştia nimic, dar auzise vorbindu-se. De aceea, îl cerceta acum cu priviri iscoditoare, fiind totodată atent la tot ce vorbeau ceilalţi comeseni despre acest tânăr şi despre respectabila lui familie.

Când se aduse felul doi, Philip Salomon bătu pentru a treia oară în pahar. Totuşi, explică el imediat, în veselia celor prezenţi, nu voia să anunţe că-şi înstrăinează încă o fiică. Voia numai să propună un toast în cinstea doctorului Nathan, căruia îi ura bun sosit la întoarcerea după o lungă peregrinare în străinătate, care, din fericire, nu făcuse decât să-l lege şi mai strâns de ţară şi de tineretul ei. Toată lumea bău cu entuziasm în cinstea lui. Unii invitaţi, printre care şi câteva doamne, se ridicară de la locurile lor şi se adunară în jurul doctorului, ca să-şi ciocnească paharele de al său.

— Nu s-a schimbat, se spunea în jurul mesei. Atâta doar că a început să încărunţească, dar asta nu-l îmbătrâneşte.

Cum arăta, de fapt, acest om atât de sărbătorit şi atât de atacat, care pregătise viitorul Danemarcei cu mai multă energie şi mai conştient de scopul urmărit decât oricine altul, dând naştere în ţară unei mişcări care nu se putea compara cu niciun alt curent spiritual de la Reformă încoace?

Era mic de stat şi, în general, se spunea că e un om urât. Trăsăturile lui erau în orice caz foarte neregulate, dar era greu să te pronunţi în privinţa lor, fiindcă nu erau niciodată imobile, şi schimbându-şi mereu expresia, faţa lui îi reflecta toate stările sufleteşti cu o elocvenţă nestăpânită, care, cu trecerea anilor, fusese exagerată în mod conştient. Când asculta, chipul îi devenea mai frumos fiindcă-l transfigura cea mai proeminentă dintre însuşirile sale, şi anume o sete de cunoaştere, o nepotolită dorinţă, mai bine zis voluptate de a şti. Totuşi, când se afla în societate, prins într-o conversaţie, avea rare momente de acest fel, deoarece, evident, prefera să vorbească el. Pe

lângă o nemărginită receptivitate, şi ca o compensaţie a ei, cu toate că tâmplele îi încărunţiseră, simţea încă atât de mult nevoia de a-şi comunica părerile, încât uneori degenera într-o trăncăneală nu lipsită şi de o doză de maliţiozitate.

Exuberanţa aceasta lipsită de scrupule trezise, mai mult decât îşi dădea el însuşi seama, împotrivire şi nemulţumire, înstrăinându-i unul după altul prietenii şi aliaţii naturali, pentru că jignea concepţiile scandinavice şi germanice despre demnitatea bărbătească. Întreaga lui fire era străină şi atât de diferită de caracterul naţional danez, încât nu se putea ca felul lui de a fi să nu irite, cu atât mai mult cu cât, în contrast izbitor cu scrii

25* 387

torii evrei apăruţi înaintea lui în literatura daneză, nu încercase nici să se adapteze mediului, nici să pară interesant făcând opinie separată şi întrebându-se cu ipocrizie fariseică: „Ce caut eu în mijlocul vostru?” Nu se îndoise niciodată de dreptul său de a-şi spune cuvântul. Mai mult decât atât, simţise foarte de timpuriu chemarea expresă de a juca un rol în faţa poporului danez, tocmai din cauza originii lui străine, care-i dădea posibilitatea să privească de la distanţă viaţa Danemarcei şi s-o judece fără prejudecăţi.

Se mai adăuga şi faptul că nici cultura lui nu avea obişnuita formaţie daneză şi germană. Adevărata lui patrie spirituală fiind cultura latină şi pasiunea pentru rafinamentul francez, manifestată încă din tinereţe şi printr-o anumită eleganţă vestimentară, atrase de timpuriu suspiciunea compatrioţilor, mai ales în cercurile intelectuale. De fapt, cei mai aprigi adversari ai săi erau universitarii. Cu părul lui frumos şi îngrijit, cu plastronul mare, totdeauna alb ca zăpada, cu toată înfăţişarea lui elegantă, doctorul Nathan era tipul perfect al şarlatanului, aşa cum îl zugrăveau bătrânii profesori de teologie.

Dar toate aceste amănunte nu justificau încă efectul extraordinar pe care-l producea apariţia sa. E drept că

Nathan era admirabil înzestrai, totuşi nu era un „geniu” în înţelesul obişnuit al cuvântului, nu era un spirit creator. Comparat cu modelele originale crescute pe solul naţional, ca Grundtvig sau Kierkegaard1, de pildă, putea chiar să pară lipsit de o adevărată originalitate. Fusese prea neastâmpărat ca să poată elabora o concepţie independentă despre lume, prea interesat de viaţă şi prea dornic de ea ca să-şi desfăşoare propria personalitate asemenea unei pânze de păianjen, tainică, dar solidă şi indispensabilă descoperirilor, mai mult sau mai puţin preţioase, pe care pot avea norocul să le facă unii oameni, chiar mai puţin înzestraţi din punct de vedere intelectual. Ambiţia lui era neobosită, totuşi Nathan se asemăna mai degrabă cu una dintre acele albine lucrătoare aurii, care, pe vreme însorită sau pe furtună, colindă toate pajiştile înflorite ale spiritului, întorcându-se apoi credincioase la stup, cu trompa plină de miere. Parcurgea literatura tuturor ţărilor şi a tuturor vremurilor, de parc-ar fi avut sute de ochi, oprindu-se cu un instinct fără greş când găsea elemente care ar fi putut sluji drept îndrumare literaturii daneze. În felul acesta, oferea cu o artă deosebită

Sotch Kierkegattrd (1813 – 1855), filosof şi teolog reacţionar, promotor al ideatineretului ţării un stimulent, uneori amar, alteori îndulcit de nuanţe mai blânde. Se pricepea să descrie în câteva pagini epoci întregi din istoria spiritului omenesc, dându-le viaţa şi ritmul de desfăşurare al unei drame. Era capabil să lumineze cele mai întunecoase unghere ale filosofiei cu străfulgerările senzaţionale ale gândirii sale, încât până şi cei mai proşti izbuteau să înţeleagă despre ce era vorba.

Secretul influenţei extraordinare pe care o dobândise asupra tineretului se afla tocmai în arta cu care ştia să prezinte lucrurile. Tinerii îl adorau, ba chiar îl ajutau, cu acea însuşire naţională exploatată totdeauna cu folos şi pe care, de altfel, Nathan o combătea energic, anume comoditatea daneză. Niciodată până atunci tineretul

studios al ţării nu-şi însuşise atât de lesne şi printr-o metodă atât de plăcută diferite cunoştinţe. Instalaţi comod pe canapele, cu pipe lungi în gură, tinerii vedeau defilând într-un ritm vioi prin faţa ochilor marile figuri ale literaturii universale, în timp ce conţinutul operelor lor era expus cu o claritate atât de seducătoare, încât le lăsa impresia că au citit personal operele şi le-au pătruns semnificaţia, motiv pentru care cei mai mulţi socoteau că e cu totul de prisos să le mai consulte. Opiniile şi punctele de vedere ale lui Nathan erau admise fără nicio împotrivire, fiecare cititor considerând că-i aparţin personal. Tinerii se pătrundeau de viaţa lui sufletească şi de sentimentele lui, împărtăşeau simpatiile şi antipatiile sale, îmbibate de o căldură orientală, având impresia că se îmbogăţesc în chip magic. Niciodată nu încolţise în rândurile tineretului studios atâta îndrăzneală şi atâta entuziasm pentru libertate. Până şi studentul cel mai greu de cap, venit din cine ştie ce fund de ţară, după ce citise câteva ore din operele lui Nathan, se simţea îmbătat de dorinţa de a face lucruri mari când se ridica de pe canapea ca să-şi umple din nou pipa.

Totuşi, aşa cum se întâmplă de obicei, entuziasmul acesta fusese doar o răbufnire trecătoare, urmată de o reacţiune adesea mai puternică. Poul Berger era departe de a fi singurul care, după ce fusese trezit datorită lui Nathan şi botezului de foc al ideilor sale – se pregătise pentru o renaştere religioasă. Nici nu s-ar fi putut altfel. Pretutindeni unde se trezea viaţa spirituală şi se silea cu adevărat să pătrundă în adâncime, singurul teren pregătit în care îşi putea înfige rădăcinile era teologia. Bagajul de cultură, atâta cită exista în popor, se datora deocamdată aproape exclusiv bisericii. Acolo unde se termina stratul de la suprafaţă, începea evul mediu sau neantul.

Iată de ce importanţa personalităţii lui Nathan putea fi evaluată pentru moment mai ales în raport cu adversarii săi. În sufletele multora reuşise în adevăr să trezească dorul de activitate, flacăra fanatică pe care încercase în

zadar să le-o insufle tovarăşilor săi de luptă. Cu toate acestea, în capitală curentul religios care se opunea acestor idei nu era încă puternic, fiindcă locuitorii ei rămâneau prea absorbiţi de viaţa de afaceri de curând înjghebată. În schimb, în provincie şi mai ales la ţară curentul acesta creştea puternic şi pe tăcute, strângând în jurul bisericii şi al şcolilor superioare un fel de oştire, adunată parcă în jurul unor redute.

După ce toată lumea se ridică de la masă, Per şi Jakobe primiră felicitările într-un colţ al serei, unde fusese aprins candelabrul cel mare de cristal.

Proprietarul Norrehave se apropie printre primii să-l felicite pe Per şi să-i strângă mâna. Iutlandezul era lac de năduşeală şi-şi exprimă, graseind cu sinceritate, deosebitul său regret faţă de cele petrecute în ajun la Max Bernhardt, apoi îl asigură că, personal, nu fusese de loc de acord cu acest „fel de a privi situaţia”.

Per nu asculta decât cu o ureche. Atenţia lui continua să fie aţintită asupra lui Nanny, care se instalase în celălalt colţ al sălii şi flirta în mijlocul unui cerc de admiratori servili. Era ferm hotărât s-o lase să-şi facă de cap, totuşi nu-şi putea lua ochii de la ea. îl văzu pe locotenentul Iversen ieşind în vestiar şi aducându-i etola de hermină, apoi înfăşurându-i cu multă grijă umerii, de parc-ar fi ţinut neapărat să i-o încheie sub bărbie, ceea ce totuşi nu i se îngădui, fiindcă Nanny îl lovi peste mână. Îndată după aceea acceptă însă cu îndrăzneală braţul pe care i-l oferea admiratorul ei, străbătu sala şi ieşi în grădină, unde se mai aflau şi alţi tineri invitaţi, dornici să-şi ia cafeaua în pavilionul norvegian.

Nwrrehave continua să-i vorbească lui Per, care înţelese că omul acesta dorea să afle ce crede el despre evenimentele din ajun şi cum intenţiona să-şi realizeze planurile de aici înainte. Per, care nu voia să-i spună că nu are încă niciun plan, deveni din ce în ce mai rezervat şi mai scump la vorbă, ceea ce spori curiozitatea iutlandezului şi dorinţa de a ajunge la o înţelegere cu el.

În sfârşit, NOrrehave se retrase, dar în locul lui se apropie altcineva, care se desprinsese dintr-un grup adunat s-o felicite pe Jakobe. Era Aron Israel. Omul acesta de ştiinţă, scund, speâios şi stângaci, plin de o admiraţie naivă faţă de tot ce nu pricepea şi mai ales faţă de orice activitate practică, de la o vreme nu-l slăbea din ochi pe Per. După ce-i apucă mâna, nu se mai hotărî să-i dea drumul şi continuă s-o strângă cu căldură între mâinile sale.

— Daţi-mi voie, domnule Sidenius, să folosesc acest prilej pentru a vă aduce sincerele mele mulţumiri pentru broşura dumneavoastră apărută iarna aceasta. A fost o bombă cu dinamită… un atentat… având, însă, drept scop binele omenirii. Ştiu că părerea mea incompetentă nu poate prezenta niciun interes pentru dumneavoastră, dar nu mă pot opri să vă spun că, în ciuda numeroaselor cuvinte tari care au speriat desigur pe mulţi, cartea mi-a făcut o mare bucurie.

Per privi în jos, plin de îndoială, spre omuleţul acesta. Desigur, nu era singurul invitat care-l felicitase pentru broşură, dar în timp ce elogiile celorlalţi i se păruseră simple fraze de politeţe, îi venea greu să se îndoiască de sinceritatea lui Aron Israel. Auzise vorbindu-se prea mult despre entuziasta dragoste de adevăr a acestui erudit tăcut şi despre eforturile lui spre ideal. De altfel, nu prima oară arăta interes pentru persoana şi planurile lui.

Per îşi exprimă mirarea – şi era într-adevăr de mirare pentru el – că Aron Israel îi citise broşura, care, în general, nu trezise atenţia nimănui. Ziarele nici nu pomeniseră despre ea, deşi în perioada când apăruse, întreaga presă din Copenhaga fusese foarte preocupată de un plan relativ la mutarea grădinii Tivoli[48].

— Da, am observat, spuse Aron Israel. Tocmai de aceea am vrut să vă scriu. M-am gândit că trebuie să aflaţi

48 Tivoli este o vastă grădină aflată în centrul oraşului Copenhaga, cuprinzînd restaurante, cafenele, săli de concert, teatru de pantomimă, fel de fel de distracţii şi

de existenţa unor danezi pe care-i încălzeşte şi-i înalţă mândria şi îndrăzneala credinţei dumneavoastră în posibilităţile de dezvoltare a umanităţii, îi înalţă şi ampla dumneavoastră viziune cu privire la cucerirea naturii. Da… Am rostit intenţionat acest cuvânt. După mine, cartea dumneavoastră face parte din adevărata literatură de edificare a publicului. Asupra mea a avut efectul unui vânt de primăvară, a cărui suflare m-a ameţit puţin, dar a fost binefăcătoare, ca adierea proaspătă a mării. Doresc din tot sufletul ca evanghelia naturii, pe care o propovăduiţi, să pătrundă în inima iubitului nostru tineret danez, care continuă să trateze ştiinţa cu un dispreţ de neînţeles şi care, probabil, din această pricină, se lasă descurajat de viaţă.

Per îşi retrăsese pe nesimţite mâna şi se roşise la faţă.

Aşa i se întâmpla întotdeauna. Deşi sentimentul demnităţii mergea la el până la sfidare, deşi spera să fie onorat şi admirat de toată lumea, era de ajuns ca să se ocupe cineva de el cu adevărat pentru ca să-l intimideze. De altfel, pentru moment se temea şi de o analiză mai amănunţită a acestor probleme, încât încercă să schimbe vorba.

Dar Aron Israel era prea preocupat de subiectul său. Începu să vorbească despre Nathan, la care un anumit pasaj al broşurii lui Per făcuse aluzie, trădând oarecum dispreţul ce-i inspirau esteticienii în perioada când îşi scrisese cartea. Aron Israel spuse că, în ciuda admiraţiei aproape nemărginite pe care o simţea faţă de acest om, recunoştea că lipsa lui de cunoştinţe în domeniul ştiinţelor naturii şi al tehnicii erau regretabile şi că putea avea urmări fatale pentru o parte din tineretul danez, al cărui dascăl fusese. Ar fi fost mult mai bine dacă strădaniile lui Nathan ar fi dat naştere unui număr mai mare de oameni de acţiune şi unui număr mai mic de admiratori ai frumosului. Era, fără îndoială, o neglijenţă care trebuia reparată şi, după părerea celui ce scrisese *Statul viitorului*,

pentru realizarea cu succes a acestei sarcini – care, fără a folosi obişnuitele exagerări, putea fi considerată cea mai importantă din epoca noastră – era nevoie de câteva condiţii importante. Devenise clar că generaţia tânără aştepta un om care s-o trezească şi să ia în mâini frânele conducerii. Tronul acesta rămânea vacant, toată lumea pândea, dornică să-l descopere pe cel ales, pe cel născut din sânge regesc.

Aron Israel fu silit să se op>rească. În sală se aşternuse deodată tăcerea, lin domn cu chică neagră se instală în faţa pianului şi făcu vreo câteva acorduri, în timp ce Ivan, cu faţa strălucind ca o monedă nouă de douăzeci de coroane, conducea lângă pianist o doamnă cu piept voluminos.

Aceasta era surpriza cea mare a lui Ivan. Doamna era o cântăreaţă vestită a Operei Regale şi avusese bunăvoinţa de a primi invitaţia familiei Salomon, care o rugase să-şi dea concursul. În schimbul unei remuneraţii importante, avea să execute două cântece şi un „bis” după masă, favoare pe care n-o acordase până atunci decât unor mari familii aristocratice şi foarte bogate.

Per, care n-avea de loc ureche muzicală şi nici pricepere în materie, hotărî s-o şteargă. Văzu câţiva invitaţi care, atraşi de liniştea câirt odăile pentrU fumători, se strecurau de-a înnguf pereţilor, dar distanţa până la ieşire era prea mare pentru el. Înainte de a reuşi să se apropie de una din uşi, sala răsună de un strigăt teatral, urmat de un pianisimo care se stingea treptat şi îl sili să se oprească.

Totuşi, Per nu era atent la cântecul cucoanei. În urechi îi zbârnâiau încă vorbele lui Aron Israel, care-i provocaseră o ciudată ameţeală. Oare întâlnirea cu omul acesta, însufleţit de încredere şi de entuziasm, într-un moment în care el însuşi începea să se întrebe dacă face într-adevăr parte dintre cei aleşi, nu era un semn al providenţei?… Inima lui fusese străbătută de un fior când îl auzise pe omuleţul acela ciudat vorbindu-i pe un ton

profetic despre „tronul regesc vacant”. Cele mai cutezătoare speranţe din tinereţea lui, speranţe la care renunţase de mult, îi năvăleau din nou în minte, furtunoase, chemate de aceste cuvinte, aşa după cum un vultur gonit se întoarce la cuibul său.

Fu trezit din gânduri de sfârşitul bucăţii executate de cântăreaţă şi de aplauzele care, dirijate de Ivan, se abătură asupra sălii ca o grindină. În clipa aceea îşi aminti de Nanny, care plecase însoţită de cavalerul ei şi nu se întorsese încă. „Se distrează bine afară”, îşi spuse el şi fu cuprins de dorinţa amară de a da o raită prin grădină ca să vadă ce făceau singuri în întuneric.

În dreptul uşii se lovi de unchiul Heinrich. Bătrânul fante îşi ondulase părul pentru circumstanţă şi-şi purta cu obrăznicie acul cu briliante false, care strălucea pe plastronul cămăşii ca o dovadă de regească preţuire.

Per ar fi vrut să se strecoare neobservat. De când se înapoiase, făcuse tot posibilul ca să-l ocolească pe acest duh rău al casei Salomon, care continua să pretindă că e binefăcătorul lui şi a cărui conversaţie decoltată Per o suportase în perioada în care-i făcea curte Jakobei, fiindcă se temea de limba lui otrăvită.

Dar unchiul Heinrich îl opri şi-l trase la o parte, clipind misterios din ochi.

— Numai o vorbă în treacăt, amice!… În primul rând, îţi prezint respectuoasele mele felicitări. Am impresia că lucrurile merg strună în seara asta.

— Ce vreţi să spuneţi? întrebă Per, fără să-şi ascundă nerăbdarea.

— Cum?… Aşa, va să zică?!… Vrei să joci comedia şi faţă de mine? Poţi să te cruţi şi să renunţi la jocul ăsta, amice, te cunosc prea bine, zău! Dar, mă rog, nu te jena, joacă mai departe, poate că e mai bine aşa. Trebuie să-ţi spun că masca dumitale de om serios e formidabilă. *Herr Gott von Mannheim*, m-am distrat grozav! Lumea spune că eşti un bărbat grozav. Aşa-i că-i nostim?… Dă-i-nainte, du-i de nas pe toţi, aruncă-le praf în ochi şi ia cât poţi, ia totul,

ca să-mi faci puţină cinste!

Per se uita cu o privire încărcată de dispreţ şi de scârbă la individul ăsta scund şi urât, care era cam băut şi ai cărui ochi de şopârlă pe jumătate închişi scânteiau de răutate. Falsul „director” era mai veninos ca oricând la recepţiile ce se dădeau în casa cumnatului său, fiindcă niciunul dintre invitaţi nu voia să aibă a face cu el, şi oamenii de bursă, mai ales, îi arătau fără sfială dispreţul lor.

— Ce tot trăncăniţi? întrebă Per. Dacă vreţi să-mi spuneţi ceva, vă rog să vă grăbiţi.

— Sunt preaplecatul dumneavoastră servitor! Cel mai plecat servitor!… îmi amintesc de o piesă pe care am văzut-o odată la Teatrul Regal… o piesă proastă, de bună seamă, aşa, un fel de spectacol medieval, în versuri, şi plin de vorbe goale, unul dintre eroi era un tânăr, un târâie-brâu, un ţărănoi, şi când apărea la tribună, toţi cădeau în extaz. Cucoanele i se agăţau de gât, însuşi regele era înnebunit după el, încât îl numi ministru. Şi toate astea numai graţie unui *kleines D*ing pe care-l purta în taină asupra lui, un lucru vrăjit, se înţelege, care făcea din el o fiinţă minunată în ochii tuturor. Ia spune-mi, iubitul meu domn, nu cumva ai moştenit dumneata inelul acela?… Dumneata ce crezi? Te întorci din călătorie şi provoci îndată un scandal, că intrăm în pământ de ruşine din cauza dumitale. Şi, totuşi, în ciuda faptelor, azi eşti eroul acestei recepţii şi faci carieră. Şi dumneata, stimabile, găseşti că totul e în perfectă ordine, nu?

„La prima ocazie va trebui să-i închid fleanca”, gândi Per în sinea sa, dar îndată după aceea îi veni o idee nostimă. Nu, trebuia să-l lase să vorbească mai departe, aşa, fără perdea! Trebuia să facă din el un bufon de curte, bufonul său, aşa fel ca răutatea lui sinceră să condimenteze, din când în când, ceasurile liniştite ale mascaradei gălăgioase din care îi era constituită existenţa!!

Îşi sprijini cu generozitate mâna pe umerii vătuiţi ai

hainei acestui om cu chip de maimuţă şi-i spuse:

— Bine, e în regulă, preacinstite unchiule! Dacă mai aveţi să-mi spuneţi şi altceva, daţi-i drumul. Mi-e neplăcut să fiu reţinut.

— Bine, am să-ţi spun un singur cuvânt! Ştii că se pregăteşte înfiinţarea unui nou consorţiu pe numele dumitale? Sper că-l cunoşti pe ţăranul acela gras care a venit azi la noi şi care pute fiindcă şi-a uns ghetele cu grăsime. îl cheamă Nerrehave. L-am văzut adineauri stând de vorbă cu dumneata. N-ai simţit nimic?

— Nu, n-am simţit nimic deosebit.

— Bineînţeles! Să ştii, totuşi, că lucrurile sunt aşa cum ţi-am spus. Individul ăsta şi poznaşul celălalt, avocatul Hassclager, ăla lung, şi-au scos antenele. Am văzut cu ochii mei. I-am văzut adineauri stând de vorbă cu prostănacul de Erichsen, consilierul de stat, ăla cu mutra de bou. Toată lumea face caz de el şi spune că e om de onoare şi patriot, pentru că boceşte numai cât aude vorbindu-se despre spiritul practic, despre înălţarea patriei şi despre un Dannevirke[49] spiritual... Mare nebun! Mi-am spus numaidecât că despre dumneata se vorbeşte şi m-am apropiat să trag cu urechea. Îţi închipui că am prins câte ceva. Consilierul de stat tocmai îi asculta cu multă atenţie pe cei doi şi făcea o mutră buimacă. Aşa că ascultă-mă pe mine, lasă-te de prostii. Nu scăpa prilejul şi întinde-ţi ghearele! S-ar putea să nu mai prinzi aşa de curând o ocazie ca asta!

Per tăcu o clipă. Nu avea mare încredere în observaţiile celuilalt, dar era încă sub impresia conversaţiei cu Aron Israel, şi ceea ce afla acum nu-l lăsa cu totul indiferent.

— Numai asta aţi vrut să-mi comunicaţi? întrebă el.

— Ba nu.

— Va să zică mai e ceva!

— Da... dar nu cred că ai să ghiceşti despre ce e

49 Pozi(ie fortificată din Schleswig. unde s-a dat o mare bătălie În anul H64 intre

vorba, zise Delft cu ochii pe jumătate închişi şi făcând o pauză lungă ca să dea timp curiozităţii lui Per să sporească. Azi-dimineaţă, pe când mă plimbam prin Vimmelskaftet, l-am întâlnit pe… ghici pe cine? Pe colonelul Bjerregrav.

La auzul acestui nume. Per avu o uşoară tresărire.

— Şi aţi vorbit cu el?

— Bineînţeles.

— I-aţi povestit cumva ce s-a întâmplat ieri la Max Bernhardt?

— Bineînţeles.

— Şi el ce-a spus?

— Ştia totul.

— Zău?… De la cine?

— Asta nu mi-a spus-o, dar tot am ghicit, fiindcă i-a scăpat o vorbă despre acel Norrehave. M-a întrebat aşa, pe ocolite, dacă am auzit ceva despre el şi ce fel de om e. Acest: *scklauer Fuchs1* i-a făcut chiar ieri o vizită şi i-a şoptit ceva… Ţi-o spun, colonelul ştia tot ce se întâmplase la Max, şi închipuie-ţi că părea foarte impresionat de atitudinea dumitale… Să mă bată Dumnezeu dacă te mint, dar era pur şi simplu: încântat la gândul că ai îndrăznit să-l înfrunţi pe Max. Bjerregrov ar fi bucuros să-i vadă spânzuraţi pe toţi tinerii noştri evrei gălăgioşi, şi Dumnezeu să-l binecuvânteze pentru asta! Află că ochii îi străluceau. „Eu, unul, a spus el, îmi scot pălăria în faţă. tipului ăstuia”… şi am înţeles bine că dinadins a vorbit cu mine „intenţionat. Dorea să-ţi repet totul dumitale. Voia să-ţi fie pe plac, înţelegi? Mai speră şi acum într-o împăcare. „Ăsta e un om după pofta inimii mele”, aşa mi-a spus. „E un reprezentant al tineretului nostru danez, sănătos, care îşi cere locul şi vrea să lupte împotriva veneticilor, cărora li s-a îngăduit să-şi croiască drum în ţara asta”. Îţi redau întocmai vorbele lui. Ce zici?… Aşa-i că-i nostim? Minunat

Per rămase pe gânduri, dar nu răspunse nimic.

— Ei bine, oare n-am motiv să te consider un răsfăţat al norocului? Cu cât faci mai multe prostii, cu-atât ai mai

mult succes…

Câţiva invitaţi din apropiere îi făcură semn să tacă. Cântăreaţa executa acum o altă arie, şi în sala mare se aşternuse iar o linişte desăvârşită.

Per se depărta de unchiul Heinrich şi se strecură afară.

Străbătu încet budoarul şi antreul. Uşa spre bibliotecă era deschisă, şi dincolo de ea se deschidea sala de biliard, ambele încăperi fiind la dispoziţia fumătorilor. Un nor gros de fum de havană ieşea din prima cameră, unde un grup de invitaţi zgomotoşi dezbăteau ceva cu aprindere. Din antreu nu erau vizibili, în schimb glasurile lor acopereau muzica din sală.

Per se opri brusc la o distanţă de câţiva paşi de uşa deschisă; cineva îi rostise numele. Roşu la faţă şi cu inima bătândă, se opri şi ascultă. Disputa se învârtea în jurul persoanei sale şi se discuta cu înfierbântare despre proiectul său. Doi invitaţi vorbeau în acelaşi timp, afirmând că ţara nu putea decât să profite dacă interesele capitalei nu aveau să sufere. Un altul – un bărbat cu o voce puternică – răspunse că, după el, elementul nou şi seducător al propunerii este tocmai că rupe definitiv cu principiul centralizării, care păgubise atât de mult ţara şi o îndepărtase de afacerile europene mai mult decât ar fi fost necesar, ţinând seama de poziţia noastră geografică.

Per nu vru să mai asculte şi se depărtă speriat, întorcându-se în budoarul pustiu. Un timp rămase pe gânduri în dreptul unei ferestre deschise spre şosea, spre pădure şi spre cerul înserării, care mai era încă palid colorat.

Aşadar, îi sunase şi lui ceasul!… îşi spuse cu un zâmbet de ironie faţă de el însuşi că acea clipă coincidea destul de bine cu vechile sale calcule, în care se ţinuse seama de efectul probabil al evenimentelor petrecute într-o anumită zi la „Skovbakken”. Logodna sa oficială îi consacra „norocul” şi-i conferea în mod oficial aurita coroană de spini a celebrităţii.

În sală izbucni o nouă grindină de aplauze. Totodată, invitaţii se ridicară de la locurile lor şi începură să se împrăştie prin odăi.

Per îşi simţea capul greu de parfumurile care saturau aerul camerelor încălzite şi n-avea niciun chef să se lase înghiţit din nou de furnicarul acesta. Se hotărî repede şi, întorcându-se în antreu, îşi luă pălăria şi pardesiul atârnat în garderoba încărcată, apoi ieşi pe şosea.

Era o seară de vară. Într-o parte se întindea pădurea, în partea cealaltă se deschidea priveliştea spre Sund, deasupra căruia plutea o ceaţă fumurie. Se opri de câteva ori şi respiră adânc, dornic să-şi umple plămânii cu aerul rece şi umed, care-l înviora şi-i pătrundea purificator în tot trupul. Ţinea încă pălăria în mână, şi pardesiul lung, aruncat la iuţeală pe umeri, flutura liber, ca o pelerină de artist.

Se gândi că trebuie să-şi reia cu seriozitate proiectul şi era sigur că va reuşi să-i corecteze greşelile. Ghinionul care-l urmărise în dimineaţa aceea se explica, probabil, prin proasta dispoziţie ce-l stăpânise. A doua zi lucrurile aveau să meargă mai bine.

Se opri din nou la o cotitură a drumului, aflat aici în imediata vecinătate a apei. Drept în faţa lui se aşternea pe toată întinderea sa Sun. dul, cuprins între ţărmurile pline de golfuri, iar deasupra, cerul senin. Câteva clipe rămase liniştit, ascultând clipocitul moale al apei de-a lungul ţărmului. Ca şi în seara înapoierii în patrie, când zăbovise cu Jakobe în preajma vilei, zgomotul acela monoton, care în tăcerea deplină părea însăşi şoapta tainică a veşniciei, puse stăpânire pe el ca o vrajă stranie.

Stelele străluciră deodată cu o însufleţire ciudată, anume pentru el. Mai ales o stea mică scânteia puternic chiar deasupra insulei Hveen. Lumina ei era atât de prietenoasă, încât ai fi zis că-l cunoaşte pe Per şi vrea să-i amintească ceva. „Nu-ţi aduci aminte de mine?” părea să-l întrebe. „Nu-ţi aduci aminte… demult, demult… foarte departe de locurile astea…”

Câteva trăsuri pline cu invitaţi care se plimbaseră prin pădure şi acum se întorceau acasă îl aduseră la realitate. În clipa aceea, din locul unde se afla pe plajă, asista la un fenomen luminos ce-l uimi la început, ba chiar îl sperie oarecum. Dar curând îşi dădu seama că erau baloanele luminoase ale lui Ivan, care se oglindeau în luciul apei şi dădeau impresia că sunt un şir de coloane de flăcări. Ceva mai sus, printre copacii întunecaţi din grădină, zări şi vila, puternic luminată. Întreaga privelişte făcea o impresie fantastică şi neobişnuită în tăcerea serii, amintind de palatul feeric al unor zâne.

În aceeaşi clipă îşi aduse aminte că avusese de gând să iasă în grădină ca s-o spioneze pe Nanny şi pe cavalerul ei. Dar acum uitase cu desăvârşire de această intenţie şi nu-i părea de loc rău. „N-are decât s-o păstreze!” îşi zise el, şi cu aceste vorbe îşi luă pentru totdeauna rămas bun de la Nanny şi de la aventurile de dragoste în general. Din locul unde se afla, faţă în faţă cu infinitul spaţiului cosmic, jocul acesta neobosit al dragostei îi apărea atât de searbăd, încât îl umplea de silă.

Îşi văzu mai departe de drum şi, ajungând într-un loc de unde se auzea muzică, se opri fără să vrea şi aruncă o privire dincolo de gardul înalt de mărăcini care împrejmuia terenul spre şosea. În interior se afla o căsuţă cu acoperiş de paie, înconjurată de o grădină bătrână, unde râdeau şi se distrau femei şi bărbaţi tineri.

De bună seamă că şi aici era o petrecere. Dar ceea ce îl izbi fu deosebirea dintre petrecerea asta şi cea pe care o părăsise. Aici femeile erau îmbrăcate toate în culori deschise, dar rochiile lor nu aminteau lipsa de prejudecăţi a modei europene, iar jocul pe care-l jucau era bunul, vechiul şi total nevinovatul *saltebând*[50].

Un tânăr sta după un copac. Acoperindu-şi faţa cu şapca de student, începu să numere, în timp ce ceilalţi treceau tupilându-se peste ronduri de flori şi peste poteci şi se ascundeau îndărătul tufişurilor. Uşa casei era

50 Un fel de „baba-oarba”.

deschisă spre grădină şi înăuntru se vedea o masă familială, strânsă în parte, în jurul căreia fumau câţiva bărbaţi mai în vârstă, dintre care unul purta o calotă pe cap, ceea ce sublinia impresia de simplitate rustică şi de atmosferă plăcută. Din această direcţie veneau şi acordurile muzicii care-l oprise în drum. Sunetele slabe şi dezacordate erau ale unui pian vechi şi demodat, ca acel la care cânta soră-sa Signe în casa parohială şi care-l mişcase ori de câte ori îl auzise.

Două fete tinere, ţinându-se de mijloc, se apropiau, venind din curtea care se întindea în spatele casei. Se aşezară pe treptele din faţa uşii ce da spre grădină, de unde contemplară, visătoare, cerul înstelat. Câteva invitate, care obosiseră jucând, se aşezară lângă ele, încât un cerc de fete îmbrăcate în alb se alcătui treptat, înălţându-şi privirile spre cer şi făcându-şi vânt cu batistele.

— De-ar cădea o stea! spuse o fată.

— Ce dorinţă ai vrea să ţi se împlinească? întrebă alta.

— Asta n-o spun pentru nimic în lume!

— Nici mie, domnişoară Jensen? întrebă studentul, care se aşezase împreună cu alţi bărbaţi pe o peluză în faţa grupului de femei.

— Nu ştiu… adică ba da, ştiu. Dar trebuie să-mi făgăduieşti că nu spui nimănui.

— Ţi-o jur! strigă el, ducând mâna la inimă. Spune-mi, ce ţi-ai dori?

— Aş dori… aş dori să nu-mi dea mâine supa de lapte în foc.

Tot grupul izbucni în urale şi în aplauze. Cineva întrebă:

— Ce-ar fi să cântăm ceva?

— Foarte bine, copii, cântaţi! spuse o doamnă mai în vârstă, care se ivise în pragul uşii în timp ce se rosteau ultimele cuvinte. Până atunci, noi pregătim desertul.

Între timp, fără să-şi dea seama, Per fusese observat

de una dintre perechile care se plimbau singure mai la o parte. Un bărbat răsări brusc în faţa lui dincolo de gard, îşi ridică pălăria cu o politeţe ironică şi se interesă dacă domnul aştepta pe cineva.

Atunci Per plecă pe furiş.

Dar abia făcuse câteva sute de paşi, că se opri din nou şi ascultă. Cei din grădină începuseră să cânte. Per recunoscu şi melodia şi cuvintele: era un cântec popular de seară, pe care obişnuiau să-l cânte şi fraţii şi surorile sale vara, în aer liber: E linişte acum la ţară şi-n oraş, în toată lumea larma s-a curmat. Zâmbeşte vesel luna către – un nouraş, şi stea la stea priveşte nencetat.

Per asculta ţinându-şi răsuflarea. I se părea că nu auzise niciodată atâtea voci frumoase. Liniştea adâncă a serii întărea, fireşte, impresia. În ciuda depărtării, fiecare cuvânt ajungea până la auzul său cu o limpezime şi o plinătate ciudate. Era aproape supranatural. Cântecul părea că izvorăşte din pământ, de undeva, de undeva de aproape, în jurul, lui, chiar din câmpul gol, şi răsuna ca un cor subpământean: Şi marea calmă, lucitoare, Cuprinde pretutindeni cerul. Străjeri pe-un dig în depărtare Veghează, lăudând pe Domnul.

Închisese ochii. Simţea o durere surdă. Vocile acestea trezeau parcă în adâncurile tainice ale sufletului său ecourile unor hohote de plâns:

Domneşte linişte ca de mormânt Şi-o pace-adâncă-n cer şi pe pământ! Hoinar ce-n pieptul meu te-ai cuibărit, Dormi deci şi tu acuma liniştit I

La „Skovbakken” începuse dansul, dar pentru moment, cei care se încumetau să se mişte cu atâta însufleţire după masa aceea bogată erau mai ales tinerii. Cei vârstnici se răspândiseră prin odăi sau se aşezaseră de-a lungul pereţilor şi priveau.

Buna dispoziţie, potolită o clipă de concert, crescu din nou când se auzi muzica balului şi când în odăile pentru fumători începură să se servească băuturi tari.

Doctorul Nathan străbătu ca un meteor una din

încăperi, ţinând de braţ două dintre cele mai tinere şi mai frumoase femei care participau la petrecerea din seara aceea, şi se îndreptă spre sala de dans. Poate că nu exista prilej mai nimerit pentru ca omul acesta ciudat să cucerească admiraţia unanimă decât o adunare mondenă. Oricât de mult ar fi lucrat ziua sau noaptea – căci în biroul lui lampa se stingea adesea odată cu sosirea zorilor – doctorul Nathan nu ştia ce înseamnă oboseala şi petrecea totdeauna cu aceeaşi vigoare tinerească. Nu folosea niciodată reconfortante artificiale. Deşi în anii lungi de luptă dispreţul lui faţă de oameni ajunsese la o mare sinceritate şi la o mare adâncime, nu reuşise niciodată să-şi înfrâneze dorul de viaţă. Camerele luminate festiv, femeile frumoase, zâmbetele şi florile îl îmboldeau la acţiune. Oriunde şi oricând dădeai cu ochii de el, povestea, explica şi convingea, în viaţa socială, ca şi în literatură, cucerea, vrăjea pe toată lumea şi, în ciuda aerului său arogant şi provocător, se temea veşnic că ar putea să displacă. Nu-i era indiferentă nici părerea celui mai neînsemnat, a celui mai nevârstnic student. Deşi în cărţile sale vorbea adesea cu ironie despre viaţă şi despre latura ei ridicolă, ori de câte ori dădea piept cu ea, se declara repede bătut. Nu-i putea rezista, nici chiar când se prezenta sub aspectele ei cele mai puţin atrăgătoare, atât de nestăvilit şi de fecund era temperamentul acestui om, locuitor tipic al capitalei, născut în mijlocul oraşului şi crescut din pietrele caldarâmului ei, aşa cum se ridică un cactus cu flori înflăcărate dintr-un teren stâncos.

Tocmai acest interes viu faţă de viaţă făcea din el un fenomen atât de ciudat într-o ţară rustică şi demodată ca Danemarca. În concertul timpului, în care se auzeau tot felul de instrumente, începând cu trombonul catedralelor şi sfârşind cu trompeta şi dangătul cucernic al clopotelor bisericeşti, literatura lui Nathan continua să reprezinte tonul natural, care atrăgea şi înfricoşa totodată. În clipa aceea, îndreptându-se grăbit spre sala de dans, cu cele două fete roşii la faţă care atârnau de braţele lui, el însuşi

cu părul cărunt, cu barba de ţap şi şchiopătând puţin de un picior, părea o imagine vie a ceea ce însemnase el pentru tineretul contemporan: un Pan al pădurilor nepătrunse, care, cu naiul său fermecat, ademenise spre izvoarele dătătoare de tinereţe ale vieţii până şi sufletele cele mai descurajate şi reuşise să atragă o clipă în joc până şi poporul danez, în ciuda mentalităţii sale greoaie de paracliser.

Jakobe era şi ea în mulţimea de privitori din sala balului. Venise aici fiindcă muzica şi gălăgia dansului, care o împiedicau să gândească, îi făceau bine. Balling şedea lângă ea şi-i povestea ceva despre Poul Berger.

Dar Jakobe nu-l asculta. Privirea ei făcea ocolul sălii în căutarea lui Per, pe care nu-l vedea nicăieri, în timp ce silueta lui Nanny, în rochia galbenă-aurie, se ivea mereu printre dansatori. Se gândi atunci că se dusese, poate, în camerele pentru fumători şi-şi spuse că dorea din suflet ca el să rămână acolo, fiindcă se temea să n-o invite la dans. Nu se credea în stare să se stăpânească dacă ar fi încercat să se apropie din nou de ea.

Lunganul de Balling nu observa că Jakobe nu-i dădea nicio atenţie. Ca de obicei, el însuşi era foarte împrăştiat şi se întrerupea întruna, ciulindu-şi pe rând urechile lungi de măgar, ca să prindă câte o frântură din conversaţia celor din jur. Balling fusese iniţial unul dintre acei tineri danezi blânzi şi cumsecade care, sub influenţa lui Nathan, răsăriseră ca nişte lei setoşi de luptă şi care, deşi după aceea îşi recunoscuseră greşeala, nu se putuseră hotărî s-o mărturisească, urmând pilda lui Poul Berger, considerat drept trădător, fiindcă trecuse în lagărul adversarilor. Balling era un model tipic de imitator fără strălucire şi fără seriozitate, înrolat în victorioasa armată progresistă, unul dintre cei care păşeau încă sub stindarde, minaţi însă numai de teamă, dar care în inima lor se bucurau de fiece înfrângere. Faptul că, într-un anumit sens, era o victimă a propriilor sale sentimente de onoare îl făcea să pară faţă de el însuşi o făptură tragică, şi când Nathan se ivi

triumfător în prag cu cele două femei, o roşeaţă sumbră i se aşternu pe faţă.

Silueta de baiaderă a lui Nanny, prinsă în zale aurii, apăru din nou în viitoarea dansului. Şi ochii ei îl căutau pe Per. Zadarnic iscodise peste tot şi nu înţelegea ce pune la cale. În ciuda zburdălniciei, care se putea citi pe faţa ei, se învârtise toată seara încoace şi încolo, neliniştită şi nedumerită de cele ce se petrecuseră în budoar. Din clipa aceea se purtase dinadins aşa fel încât să-şi deruteze cumnatul şi să uite ea însăşi întâmplarea. Dar începea să se teamă că mersese prea departe şi că, din răzbunare, Per ar putea să trăncănească.

Per se întoarse chiar atunci. Era în antreu, şi în timp ce-şi atârna haina în cuier, putea să privească pe uşa deschisă spre camerele rezervate fumătorilor, în clipa aceea înţesate de lume. Cu acest prilej îl observă din întâmplare pe Dyhring, într-un cerc de cunoscuţi oameni de afaceri.

Pe vremuri, tânărul ziarist se făcuse cunoscut stârnind indignarea compatrioţilor; în momentul de faţă îşi crea, cu aceeaşi înţelepciune, o situaţie avantajoasă, vorbind şi scriind ceea ce publicul şi în special oamenii de afaceri aveau nevoie atunci. Aşa se explică de ce notele de călătorie, privitoare la situaţia comercială a Franţei şi a Italiei, fuseseră foarte apreciate în lumea afacerilor şi-i creaseră faima unei deosebite competenţe în materie. În aceste note Dyhring subliniase mereu cinstea şi soliditatea comercianţilor danezi, atât de diferiţi de negustorii străini, şi toată lumea recunoştea că se dovedise demn a fi în fruntea unui mare cotidian comercial. Publicul descoperise în articolele lui o seriozitate şi un simţ de răspundere la care nu îndrăznise să se aştepte din partea fostului cronicar dramatic al ziarului *Falken*, şi numirea lui în acel post, foarte criticată la început, i se părea acum o nouă dovadă a capacităţii geniale a lui Max Bernhardt de a-şi alege oamenii şi de a-i pune în locul potrivit.

Per avusese mai întâi intenţia să se amestece printre

fumători, ca să mai uite de gândurile născute în singurătate-şi să încerce cu ajutorul unui pahar de *whisky* să ajungă la unison cu ambianţa recepţiei. Dar văzându-l pe acest iuncăr al presei, îi pieri orice dorinţă de a se asemăna cu el. Se depărta şi trecu prin alte camere.

Pe chipul lui se oglindea slab reflexul expresiei ce aparţinea unei alte lumi. Dar pe măsură ce-şi croia drum prin camera supraaglomerată şi încălzită, printre nenumăratele feţe congestionate şi evantaiele care se agitau febril, îşi recăpăta expresia trufaşă şi aspră pe care o avusese la masă. De altfel, lumina puternică împrăştiată de lustrele din plafon îi obosea ochii. Contrastul dintre liniştea serii care domnea pe şosea şi larma petrecerii îl zăpăcea. Avea senzaţia că a intrat într-o maşină producătoare de energie, care funcţiona, gemând, la cea mai înaltă presiune.

Se opri în pragul sălii de bal şi privi la dansatori. Treptat, dansul se însufleţise, şi o mare parte dintre invitaţii mai în vârstă prinseseră şi ei gust să-şi mişte picioarele.

Deodată inima i se umplu de căldură: în vălmăşagul acela de oameni o văzu pe Jakobe, aşezată în partea opusă, lângă perete, în acelaşi loc unde o lăsase înainte cu un ceas şi mai bine. „Da, gândi el, numai lângă ea am fost şi m-am simţit ca acasă”. Nu era vorba de un impuls înşelător, ci de o trăire profundă, de un elan care-l împinsese spre ea mai înainte chiar de a fi fost în stare să-i aprecieze întreaga valoare. îl izbi şi cât de străină părea în această ambianţă. Era evident că nu dansase: evantaiul şi mănuşile zăceau în poală.

Imaginea aceasta fu pentru el o adevărată revelaţie. Niciodată până atunci nu simţise cu atâta putere cât de indisolubilă era legătura lor, nici că dragostea Jakobei rămânea în realitate singurul lucru de preţ pe care-l câştigase deocamdată în goană lui după norocul din basme.

„De-acum înainte voi şti s-o păstrez mai bine”, gândi

el, privind mai departe ţintă chipul acela inteligent, fin şi palid, cu pleoapele grele, cu linia gurii energică şi totuşi atât de plină de feminitate. Până şi rochia aceea oribilă îl mişca, tocmai pentru că Jakobe fusese atât de nenorocit inspirată când o alesese.

Se pregătea să străbată salonul până la ea, când Nanny, îmbujorată şi încălzită de dans, ţinându-şi de braţ cavalerul, dădu buzna peste el.

— Unde-ai fost, omul lui Dumnezeu? Noi, cucoanele, aşteptăm să dansăm cu proaspătul logodnic, şi dumneata, gata! ai şi dispărut! Ce fel de purtare e asta?

Per îi aruncă o privire rece.

— Îmi pare rău, dar Jakobe e obosită, aşa că nu dansez nici eu în seara asta.

Spunând acestea, îi întoarse spatele şi se depărta, în timp ce Nanny izbucnea în râs ca să-şi ascundă teama ce i-o inspiraseră vorbele şi privirea lui.

— Hai să căutăm ceva ca să ne răcorim, spuse ea şi-şi trase cavalerul după sine. Soră-mea se mărită cu un bădăran fără pereche, nu ţi se pare?

Jakobe îşi zărise logodnicul chiar în clipa când se arătase în pragul sălii. Deşi rămase cu privirea aţintită în altă direcţie, băgase bine de seamă mica scenă dintre Per şi Nanny, şi când îl văzu îndreptându-se spre ea, bănui că între ei avusese loc o ruptură tacită.

Per o salută cu blândeţe şi se aşeză pe scaunul pe care-l părăsise Balling ceva mai înainte.

Puţin după aceea se mută mai aproape de ea şi-şi sprijini în tăcere mâna pe mâna ei, care se odihnea pe braţul jilţului. Jakobe nu-şi retrase mâna, n-avea putere să facă acest gest. Îşi dădea seama că el o ruga în tăcere să-l ierte şi se simţi învinsă. Totuşi, nu se putu hotărî să răspundă strângerii mâinii lui şi cu atât mai puţin să-i întâlnească privirea, lucru pe care era vădit că el îl aştepta. Suferea încă prea mult în mândria ei văzând că e atât de lipsită de apărare faţă de gestul lui de afecţiune.

— Ce mână rece ai, spuse Per. Sunt sigur că ţi-e frig.

Vrei să-ţi aduc un şal?

— Nu. Mă simt bine aşa.

— Nu te trage curentul de la uşă?

— Nu, de loc.

— Totuşi... nu vrei să...

— Nu, nu vreau nimic... lasă!

— Cum vrei, draga mea...

În glasul logodnicei sale fusese o nuanţă de nerăbdare şi de durere, pe care totuşi Per n-o desluşi. îi mângâie mina şi o duse la piept, încât braţul ei se sprijinea acum de al lui. În acelaşi timp se apropie şi mai mult şi se strânse lângă ea, până când umerii li se atinseră. Când Jakobe voi să-şi retragă mâna, Per i-o reţinu, apoi îi şopti la ureche cu glasul pe care Jakobe i-l cunoştea din nopţile lor de dragoste, şi de aceea o făcu să-i năvălească sângele în obraji:

— Dragă... draga mea... Ai dansat? întrebă el puţin după aceea.

Jakobe dădu din cap în semn că nu.

— Ai vrea să dansezi?

— Nu, de loc... sunt foarte obosită, adăugă ceva mai târziu, de teamă ca refuzul ei să nu fie înţeles greşit.

— Atunci am să-ţi fac o propunere. Afară e o noapte minunată şi nu-i frig de loc. E o adevărată seară de vară. Ce-ai zice de o mică plimbare prin grădină?

Şi fiindcă ea şovăia, Per urmă:

— Cred că aerul proaspăt ţi-ar face bine. Şi apoi vreau să-ţi spun ceva, Jakobe.

De data asta Jakobe îl privi pentru prima oară, instinctiv, de altfel, fiindcă gândurile îi erau foarte departe. Înregistrase totuşi tonul vocii lui, plină de sinceritate şi de afecţiune.

Apoi se ridică, şi după ce Per aduse pardesiele pentru amândoi, ieşiră pe uşa ce dădea spre grădină.

Pe terasă, unde ieşeau dansatorii să se răcorească, era mare veselie în jurul unor mese încărcate cu băuturi şi apetitive. Aici, sub cerul plin de stele, se refugiase şi

Nanny cu admiratorul ei. Tocmai consuma o porţie de îngheţată de fructe, când îi văzu pe cei doi logodnici trecând la braţ şi dispărând pe treptele scării de marmură.

„Are să-i povestească totul îşi spuse ea în ghid, şi buzele îi păliră de ură şi de invidie.

Puse la o parte farfurioara, pe jumătate plină, şi se întoarse în sală împreună cu dansatorul ei. „Nu-i nimic, continuă ea în gând, în timp ce termina dansul, nu-i voi da mult timp răgaz soră-mii să se bucure de triumful ei, am să am eu grijă”. Între ele lupta abia începea!

Per şi Jakobe străbătură grădina, apoi se aşezară pe banca de pe malul apei unde se refugiau de obicei când nu voiau să fie stingheriţi. Aici, în singurătate, Jakobe încetă orice rezistenţă. Per o cuprinse cu braţul, şi ea se apropie până-şi sprijini capul pe pieptul lui.

Stăteau aşa, fără să facă o mişcare. La picioarele lor marea clipocea ca în vis, în timp ce luminile lampioanelor lui Ivan se reflectau în apă, scânteind ca nişte bancuri de peştişori de aur.

— Nu ţi-e rece? întrebă Per.

— Nu, de loc, răspunse ea cu o uşoară enervare.

Revenind la discuţia din ajun, pe care o purtaseră în acelaşi loc, Per începu să-i explice că petrecerea din seara aceea îi întărise convingerea că progresiştii danezi începeau să decadă, în orice caz, el, personal, se eliberase cu desăvârşire de sub vraja pe care o exercitaseră altă dată asupra lui. Era nevoit, spunea el, să admită câtă dreptate avusese Jakobe odată când îi scrisese – sau îi spusese – că o societate în care, de exemplu, un om ca Dyhring îşi poate îngădui să joace un rol important se condamnă singură. Lui îi apărea limpede acum că speranţele în victoria spiritului de libertate şi de prevedere în Danemarca trebuiau să se sprijine pe cu totul alte forţe, şi înainte de toate pe oameni în adevăratul înţeles al cuvântului, pe caractere serioase şi nobile, care să pună mai mult preţ pe realizarea unui ţel decât pe goana după bani, pe cucerirea femeilor sau pe evidenţierea lor

personală.

Îşi dezvoltă punctul de vedere cu elocvenţa obişnuită, dar Jakobe pur şi simplu nu asculta ce-i spunea. Tot fluxul acela de cuvinte serioase şi calde aluneca pe lângă auzul ei ca un zumzet gol.

În schimb, când la sfârşit Per îi ceru o sărutare ca să pecetluiască înţelegerea lor, Jakobe auzi numaidecât, ridică repede capul şi-şi întinse buzele spre el ca un însetat care nu doreşte decât să-şi potolească setea.

Capitolul XVIII

Când se trezi a doua zi de dimineaţă, Per se simţea rău. Dormise ca de obicei neliniştit, se dezvelise în timpul nopţii şi răcise.

În timp ce se ridică în capul oaselor, simţi un junghi străbătându-i pieptul, şi o undă de teamă îi pătrunse în suflet.

Cunoştea durerea aceasta care-l neliniştise de câteva ori în timpul călătoriei, ultima oară la Viena, după perioada traversărilor obositoare cu luntrea prin Delta Dunării. Fiindcă n-avea încredere în medicii din străinătate şi fiindcă se temea vag de ce ar fi putut să afle, nu se lăsase până acum examinat. Dar acum era momentul să ia lucrurile în serios şi, sunând camerista, îi ceru să cheme pe un cunoscut medic de la un spital din Copenhaga.

Medicul sosi abia peste câteva ore. În singurătatea lui, Per avu destul timp să-şi imagineze că aceste crize dureroase, care se repetau şi erau de fiecare dată mai puternice, puteau fi o prevestire a morţii.

Să moară acum? La 24 de ani? Când opera vieţii sale era încă nerealizată, ba nici începută? Ar fi fost fără sens, nelogic, aşa cum era de fapt şi viaţa.

Renunţase de mult să-şi mai risipească sănătatea cu o nepăsare trufaşă şi să sfideze moartea, închipuindu-şi că viaţa nu se putea lipsi de el, că puterile şi însuşirile sale erau necesare pentru menţinerea şi propăşirea patriei. Acum, însă, îşi dădea seama că natura e destul de bogată ca să-şi permită să fie risipitoare, că genii mai mari decât

el fuseseră înmormântate fără a fi avut posibilitatea să se realizeze. Doamna cu coasa nu cerea voie să vină. După cum soarele îşi împrăştia deopotrivă razele asupra drepţilor şi asupra ticăloşilor, tot astfel ea, doamna întunericului, cu orbitele goale, apuca la întâmplare pe chemaţi şi pe nechemaţi, fără a ţine seamă de utilitatea lor.

Groaza pe care i-o inspirase cu câteva clipe mai devreme ideea neantului începuse să slăbească. Zăcea acolo, în patul mare şi elegant, sub o cuvertură de mătase în culori strălucitoare, pregătit să ia cunoştinţă de sentinţa care-l condamna la moarte, dar era relativ liniştit şi împăcat. În răstimpuri, când durerile îl slăbeau, starea de oboseală îl împăca aproape cu gândul de a părăsi această lume şi de a se elibera de povara fără rost a vieţii. Zarva trăsurilor în piaţă, uruitul neîncetat al tramvaielor, gândul că va trebui să ducă noi tratative cu nişte speculanţi imbecili şi obraznici, totul îi inspira în clipa aceea o silă nespusă.

Totuşi, pe măsură ce timpul trecea, îi era din ce în ce mai greu să gonească urâtul din el. Fu cuprins de sentimentul apăsător că e părăsit de toţi şi se simţi scăldat în sudori reci. Ce s-ar întâmpla dacă ar muri aici, fără un suflet în apropiere?

Ca să-şi schimbe gândurile, hotărî să citească ceva. Despachetase în ajun cărţile cumpărate în călătorie, dintre care cele mai multe erau lucrări tehnice, voluminoase şi scumpe. Avea însă şi lucrări din alte diferite domenii, pe care şi le procurase în timpul iernii lungi petrecute la Dresack şi la care se adăugaseră cele cumpărate mai târziu la Roma.

Dintre acestea din urmă, alese o antologie de filosofi romani şi greci în traducere germană, carte care, odată, îl consolase într-o împrejurare asemănătoare.

Dar abia începuse să citească, şi medicul îşi făcu apariţia. Era un om mic, cu barba sură, care, fără multă vorbă, se trânti pe un scaun lângă pat. Îi puse diverse întrebări, îi ciocăni pieptul şi spinarea, apoi spuse:

— Ăştia-s plămânii despre care ziceţi că sunt bolnavi? Nu-mi vine a crede. Se prezintă ca adevărate foaie de fierărie!… Unde anume vă doare?

Per arătă cu degetul un punct în dreapta, cam în regiunea ultimei coaste.

— Aici? Păi mi-aţi spus adineauri că vă doare mai ales în stânga.

— Da, dar durerea se plimbă.

— Hm! Vă doare tare când apăs aici?

— Nu, n-aş putea spune.

— Nu simţiţi nimic deosebit?

— Nu.

— Poate că acum nu vă mai doare de loc?

Per trebui să admită că senzaţia chinuitoare de apăsare pe care o simţise în piept şi în regiunea diafragmei dispăruse aproape cu desăvârşire. Putea iar să răsufle adânc, fără junghiuri.

Doctorul nu spuse nimic şi începu să-i examineze abdomenul şi picioarele.

— Plămânii dumneavoastră sunt perfect sănătoşi, repetă el după ce termină examenul. Să nu-i schimbaţi niciodată pe alţii. Dar muşchii sunt cam slabi. N-ar strica nicio inimă mai harnică. Ia spuneţi-mi, ce program zilnic aveţi? Faceţi gimnastică regulat? Faceţi un duş rece în fiecare dimineaţă? Asta ar fi foarte necesar. V-ar mai face bine şi exerciţii cu haltere. Nimic nu-i mai nimerit decât nişte mişcări rapide ale braţelor înarmate cu câte o pereche de haltere „Lipsunds”, pe stomacul gol. Încercaţi să vă siliţi sângele să circule cu mai multă vioiciune. N-aveţi nimic altceva, dar pentru vârsta dumneavoastră e mai mult decât trebuie! Staţi câteva zile în pat şi căutaţi să vă mai echilibraţi sistemul nervos. Vă recomand cu multă insistenţă să acordaţi atenţie sporită propriei dumneavoastră persoane. Căci deşi aveţi un trup plin de vigoare, aveţi totodată o vădită predispoziţie spre – de cum să-i spun cu un cuvânt distins – da, spre un fel de indispoziţie ca aceea de azi-dimineaţă. Faptul în sine e

lesne de priceput. În primul rând, cele trei-patru zile de tren v-au zdruncinat, fiindcă nici n-aţi dormit, nici n-aţi mâncat ca lumea. Când v-aţi întors – după cum singur spuneţi – v-aţi apucat de treburi, v-aţi ţinut de trăncăneli şi de petreceri. E o explicaţie suficientă pentru un organism învăţat cu supele noastre dulci, chiar dacă e vorba de un organism viguros.

În timp ce rostea ultimele cuvinte, ochii mici şi cam saşii ai doctorului clipeau într-un anumit fel, cu maliţiozitate. Dar Per abia mai auzea ce-i spune. Acum, după ce se asigurase că n-avea în el germenele unei boli de piept, se simţea perfect şi nu mai dorea decât să scape de vorbăreţul de medic.

Îndată după plecarea medicului, se sculă din pat. Se plimbă încoace şi încolo prin odaie fredonând, plin de dor de viaţă, îşi luă micul dejun înfulecând cu poftă, după care se aşeză la masa de lucru. Pofta de muncă se trezise brusc în el. Îşi scoase planurile, instrumentele de măsurat, tabelele şi alte obiecte de acest fel. Acum era momentul să aţâţe focul sub cazan: „*Full steam*!” *1*

Era gata să se apuce de lucru, când descoperi cartea pe care începuse s-o citească înainte de sosirea doctorului. O aruncase pe masă între sulurile de planuri şi nu se putu stăpâni s-o frunzărească înainte de a o strânge. Lăsase un semn la pagina pe care o citise, şi anume la fragmentul în care Platon relatează discuţia sinceră dintre Socrate şi discipolii săi cu privire la moarte, discuţie purtată cu puţin înainte de a sorbi cucuta. Privirea lui Per căzu asupra pasajului în care Socrate vorbeşte despre trup ca despre un aluat greu şi lipicios, plămădit laolaltă cu sufletul, şi care explică de ce omul nu poate ajunge niciodată să posede pe deplin lucrurile dorite, în măsura în care ele nu sunt josnice şi impure.

„Doar trupul este acela care ne umple de patima amorurilor, şi de pofte, şi de temeri, şi de tot felul de închipuiri, şi de multă flecărie… Pentru dobândirea bogăţiilor facem toate războaiele şi alergăm după avuţii:

fiindcă suntem constrânşi de cerinţele trupeşti, cărora ne facem robi. De la corp, din

1 Cu toată presiunea înainte I Comandă marinărească dată de căpitan pentru ca vaporul să înainteze cu toată viteza, (în limba engleză în original).

pricina cerinţelor lui, vine şi lipsa de răgaz pentru preocupările filosofice… Rămâne astfel dovedit pentru noi că, dacă vrem să cunoaştem vreodată realitatea curată, trebuie să ne lepădăm de corp şi să cercetăm numai cu spiritul lucrurile în sine.”[51]

Per lăsă să-i scape cartea din mâini şi, furat de gânduri, privi un timp în gol, cu pleoapele strânse. „Ciudat! gândi el. Vorbele astea au fost rostite cu patru sute de ani înainte de naşterea lui Cristos, dar ai zice că aparţin unui manual de religie creştină l”.

Citi toată pagina, apoi pagina următoare, şi încă una, fără să se poată opri. Jocul acesta adânc al unei fantezii care lucra cu elementul supranatural pusese în mişcare resorturile cele mai intime şi cele mai ascunse ale vieţii sale sufleteşti. Abia într-un târziu se întoarse la instrumentele de măsurat şi la tabelele sale.

De fapt, însă, nici în ziua aceea nu lucră cu mai mult spor decât în ajun. El, care altă dată era incapabil să privească un petic de hartă fără să fie cuprins de o nevoie febrilă de activitate, el, care până atunci nu cunoştea altă dificultate decât alegerea prudentă a unei idei din noianul de idei care-l solicitau când se aşeza la masa de scris, acum izbutea cu greu să se concentreze asupra hârtiei pe care o avea în faţă. Fapte fără nicio legătură cu proiectul său, strigătele de pe stradă, zbârnâitul soneriei în hotel, totul îl tulbura şi-l distrăgea de la lucru.

Ca şi în ajun, activitatea din ziua aceea se termină printr-o criză de nervozitate morbidă. Îşi spuse că tot proiectul era greşit, îşi acoperi faţa cu mâinile şi rămase aşa, cuprins de o disperare sumbră şi hotărât să renunţe.

---

51 Din PliflfdoH sau Despre suflet de Platon, în romiueşte de Cezar Papaeostea, editura „Casa Şcoalelor", 1931, pp. 145-146.

În clipa aceea îşi aminti de profesorul Pfefferkorn din Berlin, care-i arătase atâta interes în timpul şederii lui în capitala Germaniei. La cererea lui, Per îi trimisese mai demult o expunere scrisă a ideilor sale. Drept mulţumire, profesorul îi răspunsese cu o scrisoare lungă, pe care Per începu s-o caute printre hârtiile sale.

„... în ce priveşte motorul dumneavoastră hidraulic, nu mă pot pronunţa decât cu prudenţă. Drumul pe care aţi pornit e cu totul nou şi e firesc ca primii paşi să fie nesiguri. De altfel, după cum v-am mai spus într-una din convorbirile noastre, s-au făcut nişte experienţe asemănătoare în America, unde se lucrează în continuare pentru rezolvarea acestei probleme măreţe şi seducătoare totodată; mă refer la energia inepuizabilă a oceanului, pusă sub controlul omului. E o cinste pentru dumneavoastră că aţi avut aceeaşi idee, dar, după cum v-am spus, nu pot să-mi dau seama dacă drumul pe care-l indicaţi poate duce la atingerea scopului propus. Acum, după ce am studiat cu atenţie noul dumneavoastră sistem de reglementare a motoarelor acţionate de vânt, cred că aţi avut o idee fericită. Ceea ce îmi surâde mai ales e ideea pârghiei intercalate şi soluţia echilibrării ei. Metoda indicată de dumneavoastră e demnă a fi luată în consideraţie. Desigur că nici dumneavoastră nu aveţi certitudinea de a fi găsit soluţia definitivă pentru această problemă dificilă şi de cea mai mare importanţă în special, pentru toate ţările lipsite de relief muntos şi de cursuri de apă. Nicăieri ca în tehnică nu e mai adevărat că perfecţiunea poate fi atinsă numai graţie unor nesfârşite ameliorări neînsemnate, şi, firește, dumneavoastră nu vă veţi mulţumi cu progresele obţinute până astăzi. Dar după cum, în măsura în care împrejurările mi-o vor îngădui, voi urmări totdeauna cu interes evoluţia dumneavoastră, voi aştepta cu multă speranţă rezultatele cercetărilor pe care le veţi continua în domeniul amintit. Căci nu vă îndoiţi desigur, de bogatele dumneavoastră posibilităţi şi sunt sigur că veţi ajunge departe, mai ales dacă veţi izbuti mai

bine decât până acum să vă îmbinaţi remarcabilele vederi de ansamblu, atât de largi, cu adâncirea detaliilor, lucru pe care tineretul e înclinat să-l neglijeze, dar care stă de fapt la baza oricărei viziuni de perspectivă mari şi libere. După câte îmi amintesc, în cursul călătoriei dumneavoastră de studii aveaţi intenţia să vizitaţi şi America de Nord. Aceasta e desigur foarte remarcabil. Veţi găsi acolo cea mai bună ocazie de a vă îmbogăţi experienţa în domeniul practicii, şi când spun asta, nu mă refer exclusiv la domeniul tehnic; sunt şi alte domenii în care am devenit învăţăceii Lumii Noi. În special în ţara asta a marilor inventţii vă veţi putea da seama că, de cele mai multe ori, rezultate foarte mari au fost realizate prin mijloace minime în aparenţă”.

Era o scrisoare veche, de care Per uitase aproape, fiindcă în momentul când o primise i se păruse că nu-i recunoaşte îndeajuns meritele şi că, deci, e lipsită de importanţă. Acum, însă, lectura ei îi sporea sentimentul demnităţii personale. Dar, în afară de asta, hotărî să plece din nou şi să-şi continue călătoria de studii întreruptă. Avea să lase iar în seama lui Ivan conducerea intereselor sale şi mai ales reluarea unor eventuale tratative cu oamenii de afaceri. În ce-l privea, voia să plece foarte discret, şi de rândul acesta direct spre America. Voia să evite riscul de a cădea iar pradă tentaţiilor Lumii Vechi.

După-amiază plecă la „Skovbakken”, hotărât să-i vorbească logodnicei sale despre acest plan. O găsi în grădină, pe o bancă la soare, în apropierea pavilionului celui mare de bârne.

Cu toate că auzise bine vocea lui Per sus, pe terasă, Jakobe rămase liniştită la locul ei şi nu-şi semnală în niciun fel prezenţa. Când, în sfârşit, o descoperi, Jakobe îi întinse obrazul ca s-o sărute, deşi el îi căutase buzele. Nu izbuti nici măcar să-i mulţumească pentru florile pe care i le adusese, poate fiindcă din atitudinea lui îşi dădea seama că asta aşteaptă.

Toată ziua nu-şi găsise locul, cufundată într-o

somnolenţă silită şi plină de încordare, încercând să uite ce se întâmplase. Ea, căreia-i plăceau situaţiile clare, în relaţiile cu Per îşi dezminţea caracterul şi, pe cât posibil, închidea ochii în faţa adevărului ori de câte ori fericirea şi dragostea îi erau ameninţate. Ba chiar simţea un fel de voluptate să se înşele astfel, aşa cum un om trezit dintr-un vis plăcut se întoarce pe partea cealaltă, sperând că va visa în continuare.

Per nu se putea hotărî să-i spună de la început că se vor despărţi iar. Nu cu inima uşoară hotărâse această nouă plecare. Viaţa de pribeag îl obosise, şi greutatea de a se înţelege într-o limbă străină – numai în germană se descurca mai uşor – contribuia la lipsa de entuziasm cu care privea viitoarea călătorie. De altfel, îi venea greu s-o părăsească pe Jakobe tocmai acum, când între ei domnea o deplină sinceritate şi înţelegere reciprocă. Dar nu era nimic de făcut, lucrurile trebuiau să se întâmple aşa.

La început fusese prea preocupat de el însuşi şi nu observase schimbarea intervenită în purtarea logodnicei sale. Dar acum, în timp ce şedea pe bancă lângă ea şi se întreba cum era mai bine s-o pregătească, o văzu ştergându-şi la iuţeală ceva pe obraz. Era ca şi cum ar fi gonit o muscă, dar Per avusese timp să vadă că e o lacrimă.

Rămase uluit, fiindcă n-o văzuse încă niciodată plângând.

— Vai de mine, draga mea, exclamă el, ce s-a întâmplat? Ai avut vreo supărare?

— Da’ de unde… sunt puţin nervoasă, atât, răspunse ea, îndepărtându-i braţul, care voia să-i cuprindă mijlocul.

— Eşti bolnava *7*

— Mu, sunt sănătoasă. Dar n-are nicio importanţă… Vrei să ne plimbăm puţin? M-a luat cu frig.

Se ridică repede, fiindcă nu putea suporta să-l vadă neliniştit, şi o luară în jos, spre plajă. Per îşi dădu seama brusc că Jakobe arăta rău, că se urâţise, şi începu să şovăie în hotărârea lui de a pleca.

Dar în clipa aceea descurajarea lui fu străbătută de un gând luminos. Aşa cum o singură rază de soare care străpunge un nor poate să transforme deodată un vast peisaj, clipa aceasta de inspiraţie îi lumină întreaga existenţă. De fapt, Jakobe putea să-l însoţească, puteau să se căsătorească imediat şi să plece împreună, cu binecuvântarea lui Dumnezeu şi a oamenilor. Ce ciudat că nu se gândise mai înainte la lucrul acesta! Greutăţile unei călătorii, lipsa de intimitate din hoteluri, sentimentul singurătăţii, adică tot ce explicase recentele lui momente de descurajare dispărură şi lăsară loc deodată dorului şi bucuriei de a pleca. Ştia din experienţă ce nepreţuit tovarăş de drum era jakobe, cât de curajoasă şi de puţin pretenţioasă era, câtă grijă maternă ştia să arate. Şi-apoi logodnica lui cunoştea toate limbile străine.

— Jakobe! Jakobe! strigă el oprindu-se în mijlocul aleii şi, înainte ca ea să-l fi putut împiedica, o cuprinse în braţe şi-i mărturisi prin câte trecuse şi câte suferise din ajun şi până acum şi câte planuri făcuse pentru ei amândoi.

Un timp, Jakobe păşi în tăcere, cu capul pe umărul lui. Era cufundată într-un fel de toropeală fericită, care-i golise de sânge obrajii şi buzele. Ştia bine că nu voia şi nu putea să-l însoţească. În starea în care se afla, ar fi fost cu neputinţă pentru ea să plece atât de departe. Per îi spusese că era vorba de o călătorie de şase luni, dar, de fapt, o călătorie atât de scurtă nu putea să-i fie de niciun folos. Dacă l-ar fi însoţit, ar fi fost o povară şi o grijă pentru el.

— Nu-mi spui nimic? întrebă când ajunseră la locul lor favorit de pe plajă, de unde aveau priveliştea liberă peste Sund, spre coasta suedeză bătută de soare. Nu eşti de acord cu propunerea mea?

— Nu prea ştiu ce să-ţi spun, răspunse Jakobe, care şedea aplecată înainte, cu faţa pe jumătate întoarsă de la el, sprijinindu-şi cotul pe genunchi şi bărbia în palmă. Cealaltă mână rămăsese în mâna lui Per, care nu voise să-i

dea drumul. Înţeleg foarte bine că trebuie să pleci din nou, m-am gândit şi eu că e necesar pentru tine… Dar pe mine nu mă poţi lua dincolo de Atlantic, dragul meu.

— De ce? Dacă suntem împreună, nu trebuie să ai nicio grijă, am să veghez asupra ta, fii sigură. Sau te temi de călătoria pe mare?

— Da, şi de asta mă tem. Aşa că rămân acasă… şi am să te aştept. O să am răbdare. Dar cred că e bine să ne căsătorim înainte de plecarea ta. Ar fi practic din mai multe motive.

— Şi vrei ca îndată după ce vom deveni cu adevărat soţ şi soţie să ne despărţim? Glumeşti! Ar fi o barbarie. Nu te mai recunosc, Jakobe! Cum au putut să-ţi vină astfel de gânduri? Nu se poate să crezi cu adevărat ce ai spus, nu-i aşa?

Ea dădu tăcută din cap.

— Nu te cred, Jakobe! Ai devenit atât de ciudată în ultima vreme… îmi ascunzi ceva?

— Nu-ţi ascund nimic, dragul meu! spuse ea strângându-i mâna cu febrilitate.

În clipa aceea mai puţin ca oricând se simţea în stare să-i spună tot adevărul. Nu îndrăznea fiindcă acum îl cunoştea mai bine şi se temea ca starea ei să nu servească drept pretext ca să-şi amâne călătoria sau să renunţe definitiv la ea. Şi pentru nimic în lume n-ar fi vrut să-şi ia asta pe conştiinţă. Îşi dădea bine seama cât de importantă era pentru Per o şedere în America şi se simţea datoare, mai mult ca oricând, să-l convingă să meargă înainte. Dacă altă dată se putea mulţumi numai cu dragostea lui, căuta acum fără voie în alt domeniu o compensaţie pentru ceea ce în ultimul timp devenise mai puţin preţios pentru ea.

— Ascultă! exclamă în cele din urmă, întrerupându-l pe Per, care se străduia s-o convingă. Acum am eu o idee. Opreşte-te în Anglia la începutul călătoriei, până acolo pot să merg cu tine. O să rămânem o săptămână la Londra şi alta undeva la ţară, sau la mare. Pe urmă ne despărţim la Liverpool. Ce zici?

— E mai bine decât nimic, bineînţeles. Şi am dreptul să sper că la Liverpool ai să te răzgândeşti.

— Nu spera, dragul meu, n-ai avea niciun avantaj dintr-o astfel de situaţie. Şi apoi gândeşte-te că la înapoiere nu vom putea locui la hotel. Trebuie să avem şi noi un cămin al nostru. Asta are să-mi dea destulă bătaie de cap cât vei fi tu departe.

— Aşa-i. Ca de obicei, tu ai dreptate, Jakobe. Prietena mea înţeleaptă, mă bucur de pe acum la gândul întoarcerii i… Gândeşte-te ce va însemna să avem propriul nostru cămin!… Nu-i nevoie să fie prea elegant, nu-i aşa? Şi aş prefera să fie la oarecare distanţă de oraş, într-un loc deschis, cu vederea spre pădure şi spre mare. Ce zici? Să fim singuri!

Într-o izbucnire de entuziasm, Per o atrase din nou lângă el, şi Jakobe îşi sprijini obosită capul de umărul lui, închizând ochii.

— Da, urmă el. Cât de neînsemnate şi de indiferente sunt în fond toate celelalte aspecte din viaţa noastră în comparaţie cu bunurile acelea hai să le spunem comune atât bogaţilor, cât şi săracilor, bunuri care aparţin vieţii tot atât de firesc ca fructele într-un pom. În ierarhia de valori a vieţii există ceva care nu se potriveşte, şi amănuntul acesta e valabil şi pentru societatea modernă. Sunt fericit că am descoperit la timp acest adevăr, pentru că de fapt am fost gata-gata să mă împotmolesc.

Jakobe se simţi iar cuprinsă de un fel de nelinişte, deşi Per se mărginea în fond să repete propriile ei cuvinte, ba chiar tocmai cuvintele pe care altă dată visa să le audă rostite de el. Acum, însă, vorbele astea o speriau. Căci în ce o privea, ea se schimbase în ultimul timp şi mai ales se schimbaseră în zilele din urmă vederile ei asupra aşa-numitelor „adevărate valori ale vieţii”.

— Cred că judeci greşit, spuse cu o ciudată asprime în glas.

— Dar priveşte în jurul tău şi spune-mi dacă egoismul, vanitatea, brutalitatea şi despotismul nu sunt

forţe ale căror rădăcini stau înfipte adânc în lumea noastră aşa cum erau înfipte în cea de ieri.

— Şi de ce n-ar fi aşa?

— Cum de ce *7*

— Desigur, acestea fac totuşi parte din forţele care mişcă oamenii şi împing lumea înainte. Iată de ce cred că nu trebuie să le condamnăm cu atâta asprime, cum o facem de obicei.

Per râse; lua drept o glumă cuvintele Jakobei.

— Te pomeneşti că le preţuieşti chiar?

— Nu ştiu. Dar prosperitatea omenirii nu se sprijină, totuşi, pe aceste valori *7*

De data asta Per înţelese că Jakobe vorbea serios şi o privi surprins. Nu voia însă să se certe şi luă totul în glumă.

— Păi şi eu am spus asta. Vrei neapărat să mă contrazici, cu riscul de a-ţi contrazice propriile tale păreri *7*

Jakobe tăcu. De fapt nici ea nu voia să redeschidă cearta pe care o începuseră cu câteva zile mai înainte. Începură să facă planuri de călătorie şi să discute itinerarul pe care aveau să-l urmeze.

În această perioadă, opinia publică asistă la un epilog uluitor al războiului pe care Max Bernhardt îl dusese împotriva iniţiatorilor proiectului unui port liber la Copenhaga, cu sprijinul energic al ziarului *Borgerbladet*, condus de Dyhring. Izbutise în cele din urmă să scoată oamenii din sărite. Acţiunea pe care o porniseră era îndrăzneaţă în sine; trebuiau mobilizate capitaluri mari în acest scop şi, în ciuda tuturor aşteptărilor, consideraţia de care se bucura *Borgerbladet* în lumea bursei era în creştere sub noua conducere. Şi celelalte ziare aflate sub influenţa lui Max Bernhardt îşi manifestau suspiciunea faţă de aspectul comercial al acestei afaceri. Pentru a nu risca să fie înfrânţi în campania de subscripţie a acţiunilor care urma să se deschidă, marii granguri hotărâră să se umilească în faţa acestui avocat, urât de toată lumea, şi să-

i ofere un loc în conducere.

Max Bernhardt, care considerase mereu această soluţie a problemei drept hotărâtoare pentru tactica sa, primi oferta fără să manifeste vreo surpriză. împăcarea cu vechiul său adversar, atotputernicul director de bancă de odinioară, fu pecetluită în mod oficial cu ocazia unei festivităţi când, în văzul tuturor, acesta îl rugă să-i facă cinstea de a bea un pahar cu el, eveniment comentat a doua zi de toate ziarele capitalei şi anunţat în *Borgerbladet* sub titlul: *Un moment istoric*.

Era o victorie importantă, fireşte, pentru Max Bernhardt. Reuşea astfel să dovedească opiniei publice că era cu neputinţă să nu se ţină seama de el, că nici chiar matadorii bursei nu puteau întreprinde nimic fără a-şi asigura sprijinul său. Pe Ivan fu cât pe-aci să-l lovească damblaua când află noutatea. El era de părere că orice speranţă în privinţa planurilor lui Per era acum în mod iremediabil pierdută pentru multă vreme şi, într-un acces de disperare isterică, strigă că era vorba de o trădare, de un asasinat.

Per dădu din umeri cu dispreţ.

— Nu ţi-am spus eu? rosti el către Jakobe, pe care cele întâmplate o cam speriaseră. Acum ai să recunoşti, sper, că acest domn Max al dumitale se cam întrece cu gluma şi a fost un noroc că n-am muşcat din momeala lui. Altfel, m-aş fi aflat acum printre ei ca un caraghios!... Nu, lucrurile stau aşa cum am spus eu: în ţara noastră e nevoie de o mişcare capabilă să stârpească din viaţa publică astfel de jivine dăunătoare. De nu, toată cinstea se duce dracului.

Jakobe tresări, dar renunţă să răspundă. Deocamdată n-avea niciun rost să discute cu el. Îşi punea mari speranţe în şederea lui în America. Se stăpânea şi nu voia să formuleze nicio critică, fiindcă era ferm hotărâtă să-l iubească aşa cum este.

De altfel, părerea lui Ivan cu privire la perspectivele de viitor ale lui Per se dovedi curând de un pesimism

exagerat. Dimpotrivă, noua şi marea victorie a lui Max Bernhardt trezi iarăşi ardoarea invidioşilor şi a duşmanilor săi ascunşi, dar mai ales a lui Norrehave, care considera că avocatul îl trădase în această împrejurare, şi împreună cu Hasselager, începu să sprijine cu mult zel planurile lui Per. Din proprie iniţiativă şi fără nicio rezervă, colonelul Bjerregrav trecu de partea lor.

Până la urmă, simţul de dreptate şi iubirea de patrie fuseseră mai puternice decât invidia bătrânului. Ura împotriva evreilor izbucnise instinctiv cu toată puterea în sufletul acestui soldăţoi iute din fire, pentru care sentimentul naţional era o adevărată religie. În concepţia lui, orice evreu, oricât de asimilat ar fi fost, nu era decât un neamţ naturalizat numai în parte şi având simpatii ascunse pentru „duşmanul ereditar”. Bjerregrav susţinea – ceea ce nu era cu totul inexact – că majoritatea angrosiştilor evrei din Copenhaga erau pur şi simplu agenţii unor firme germane, aşa după cum transformarea şi modernizarea capitalei fusese realizată mai ales din banii furnizaţi de băncile evreieşti din Hamburg şi Berlin. Milioanele germane îşi croiseră drum şi în provincie, ba chiar pătrunseseră şi în gospodăriile împovărate de datorii ale ţăranilor, şi de aici, în interiorul ţării, continuau prin mijloace subterane să zdruncine Danemarca, a cărei cucerire fusese începută cu tunurile. Ceea ce-l atrăsese de la început şi cu deosebire la proiectul lui Per era încercarea acestuia de a stimula independenţa economică a ţării faţă de marele stat vecin, în timp ce, după el, un port liber la Copenhaga n-ar fi stârnit niciodată atenţia comerţului mondial din cauza poziţiei oraşului la gura unui canal îngust şi insuficient de adânc.

Bjerregrav hotărî să facă el primul pas spre o înţelegere cu Per. Voia să tragă cu buretele peste conflictul de altă dată, şi aroganţa cu care – după ciocnirea aceea fatală, cu ani în urmă – Per îşi luase rămas bun de la el i se părea un motiv în plus pentru o împăcare. Era convins acum că Per e un salvator al ţării, ceea ce-i dădea un fel de

satisfacţie religioasă de a-i vedea împlinindu-se cuvânt cu cuvânt profeţia.

Între timp, Per stătea la hotel şi-şi pregătea plecarea, deşi în acelaşi timp continua să lucreze la planşele sale. Spera încă să realizeze modificările indispensabile la proiectul de port, şi lucra cu destulă asiduitate. Se scula în zori şi rămânea acasă aproape toată ziua. Totuşi, gândurile lui nu mai aveau zborul înaripat de odinioară. Muncea încet şi cu greutate şi era stingherit de orice zgomot de pe coridor sau din piaţă.

Într-o dimineaţă, pe la ora 9, era aşezat la masa de lucru şi citea, când cineva bătu în uşă. Recunoscu bătaia lui Ivan şi-şi ascunse la repezeală cartea sub un teanc de hârtii. Era tot una dintre cărţile aduse de la Dresack care îl tentase în dimineaţa aceea.

— Ce se mai aude? îl întrebă pe cumnatul său, care dăduse buzna în odaie, cu faţa răvăşită.

— Altă mârşăvie! O încercare de escrocherie de primul rang! Ia te uită aici!

Din servieta de care nu se despărţea niciodată Ivan scoase numărul din ziua acea al unui ziar de mâna a doua, şi fără mare trecere, din capitală.

— Citeşte!

Sub titlul *Ţară nouă*, un mare articol de fond se ocupa cu multă competenţă despre situaţia navigaţiei în Danemarca. După cum se putea constata numaidecât, era mai curând rezumatul unor articole apărute într-un ziar de provincie sub semnătura unui inginer Steiner şi se ocupa de un plan pe care articolul îl numea mereu „proiectul Steiner”, dar care în realitate era planul lui Per, cu câteva modificări fără importanţă.

— Ce spui de asta? întrebă Ivan, fixându-şi privirea încordată asupra lui Per, care, pe măsură ce citea, pălea tot mai mult. E pur şi simplu o hoţie!… Ai auzit ceva despre individul ăsta?

Per făcu semn că nu.

— Trebuie să-l demascăm imediat! continuă Ivan. Ce-

ai de gând să faci?

— Nimic, răspunse Per după câteva clipe de gândire, şi-i înapoie ziarul.

— Nu se poate! Omul ăsta trebuie redus la tăcere. Trebuie să te aperi, trebuie să-ţi aperi drepturile.

— Să mă apăr? întrebă Per cu mânie.

— Da. Scuză-mă că ţi-o spun, dar n-ai voie să iei lucrurile atât de uşor. S-ar putea să devină periculos pentru tine. Nu uita că ai mulţi duşmani, şi mulţi te invidiază şi se vor bucura văzând că eşti dat la o parte de către un individ care-şi atribuie onoarea muncii şi a geniului tău.

— Nu-i niciun pericol! Nu pot fi învins aşa de uşor! Şi chiar de-ar fi aşa… adăugă el, sub imperiul sentimentelor de la care îl sustrăsese sosirea lui Ivan. Am cam obosit luptând împotriva atâtor murdării. În cazul când e cu adevărat necesar să faci peste tot cauză comună cu josnicia, ajungi să te întrebi până la urmă dacă tot jocul ăsta merită atâta cheltuială şi atâta oboseală. Aşadar, să vorbim despre altceva: ştii că Jakobe şi cu mine avem de gând să ne căsătorim foarte curând?

— I-am auzit pe părinţi vorbind.

— Trebuie să-ţi mărturisesc că în momentul de faţă asta mă preocupă mai mult decât palavrele ziarelor. Fiindcă eşti aici, spune-mi, dacă ştii precis, ce fel de certificate se cer pentru o căsătorie în regulă în ţara noastră?

— Încă nu te-ai ocupat de asta? Credeam că…

— E drept, am greşit. Am uitat… mai bine zis, ai uitat tu, fiindcă eu nu m-am putut hotărî să încep alergăturile la toate serviciile publice, unde dau numai de aroganţă, mă înfurii şi fac scandal. N-ai vrea să-mi faci un serviciu şi să te ocupi de treaba asta în numele meu? Mi se pare că trebuie să te adresezi unor magistraţi. Şi, de bună seamă, e nevoie şi să înregistrezi ceva. A dracului treabă!

Obişnuit să-i servească lui cumnatu-său drept trepăduş la tot felul de ocazii, Ivan acceptă fără să stea

mult pe gânduri. În schimb, Per îi făgădui să fie cu ochii în patru în privinţa suspectului domn Steiner şi să intervină dacă numele acestuia va fi indicat o singură dată în public drept părinte al proiectului de port liber în Iutlanda de Vest.

Ivan îşi luă servieta sub braţ şi dădu să iasă, când se întoarse din nou spre Per, care rămăsese la masa de scris:

— E adevărat?... Spune-mi, te rog, ai pe cineva în familie care se numeşte Kirstine-Margrete? E văduva unui pastor, aici, în Copenhaga.

Per tresări. Erau prenumele mamei sale.

— Nu! zise el şi căscă uşor. Dar de ce mă întrebi?

— Numai aşa, spuse Ivan uşor jenat, cum era totdeauna în puţinele ocazii când vorbea cu Per despre familia lui. Aziaimineaţă am întâlnit întâmplător numele Sidenius la rubrica anunţurilor mortuare din *Berlingske Tidende*. Bine, atunci la revedere! Vii pe la noi după-masă, nu-i aşa?

După ce uşa se închise în urma lui Ivan, Per rămase multă vreme neclintit pe scaun. Când se sculă, în sfârşit, şi se îndreptă spre sonerie, simţi că i se face negru înaintea ochilor. Asta îi îiiai lipsea, lovitura asta! Şi tocmai acum!... De fapt, era veşnic urmărit de ghinioane.

— Vă rog să-mi aduceţi numărul de azi din *Berlingske*, îi spuse el cameristei, care intrase în odaie.

Peste puţin, Per ţinea în mâini ziarul deschis, şi zărind în lunga coloană de anunţuri mortuare numele maniei sale, fu din nou cuprins de ameţeală.

„Scumpa noastră mamă, Kirstine-Margrete Sidenius, văduva pastorului Johannes Sidenius, a trecut astăzi în lumea celor drepţi”.

Anunţul era semnat: „Copiii rămaşi în viaţă”. Şi Per continuă să citească aceste rânduri până ce literele începură să se împăienjenească în faţa ochilor săi.

Trecuseră doar câteva zile de când se plimbase noaptea prin faţa locuinţei mamei sale şi se înfioră la gândul că poate tocmai în noaptea aceea îşi trăia ultimele

clipe. Şi atunci ardeau lumini îndărătul unei ferestre, şi atunci se mişcau umbre în dreptul transperantului.

Ei şi? în ce măsură i-ar fi putut fi de folos dacă ar fi fost şi el de faţă, îşi spunea Per, încercând să-şi aline conştiinţa. Oricum, nu s-ar fi ajuns la o adevărată înţelegere între ei, şi cu-atât mai puţin la un act de căinţă, singurul în stare s-o mulţumească pe maică-sa. De aceea era poate mai bine că bătrâna îl crezuse departe, după cum era o fericire şi pentru el că nu a ştiut în ce stare se afla ea. Poate că altfel, din dorinţa de a-i linişti sufletul, s-ar fi lăsat ispitit să joace o scenă ipocrită, de care ar fi trebuit după aceea să se ruşineze. Biata mamă! Făcea parte dintre cei ce se tem de viaţă. Anii îndelungaţi petrecuţi îndărătul perdelelor lăsate ale odăii în care zăcuse bolnavă îi schimbaseră treptat starea sufletească şi o umpluseră de nelinişte. Fireşte, pentru ea moartea fusese o eliberare.

Per se plimba încoace şi încolo prin cameră, încercând să-şi recapete echilibrul. Nu era obişnuit cu emoţiile puternice şi se temea instinctiv de ele. În cele din urmă îşi aminti de Jakobe, care-l aştepta la „Skovbakken” la ora obişnuită. Ce să facă? îşi dădea seama că nu va fi în stare să şadă liniştit pe un scaun şi să facă planuri de călătorie, sau să discute alte lucruri care-i interesau pe amândoi. De altfel, îl mustra cugetul că nu-i vorbise încă despre mutarea familiei sale la Copenhaga.

Se aşeză şi-i scrise câteva rânduri. Nu trebuia să-l aştepte, spunea el, pretextând, ca de obicei, că era prea ocupat. În încheiere o înştiinţă în termeni laconici că mama lui murise la Copenhaga şi că necrologul apăruse în *Berlingske Tidende*.

Sună din nou camerista şi-i ceru să trimită scrisoarea printr-un curier. Acum fu cuprins de o agitaţie stranie. Se aşeza mereu în faţa planşelor, dar se ridica iar. Îi era cu neputinţă să stea liniştit şi cu atât mai puţin să-şi adune gândurile şi să se concentreze asupra curbelor şi a coloanelor de cifre. Îşi luă capul în mâini şi şi-l apăsă ca şi

cum ar fi vrut să-l silească să lucreze, dar gândurile nu se puneau în mişcare. Chipul mamei, amintiri din copilărie, regretul de a nu şti nimic despre ultimele ei zile, nevoia de a vorbi cu cineva care o cunoscuse, toate acestea îl copleşiră în cele din urmă.

Atunci renunţă la lucru, se îmbrăcă şi ieşi în stradă. Intră în primul restaurant întâlnit şi-şi luă dejunul. Apoi se plimbă prin grădinile publice, privi oamenii şi ascultă muzica militară ca să uite de gânduri.

După-masă, când se întoarse la hotel, portarul îl înştiinţă că o doamnă îl aştepta în camera lui. Sângele îi năvăli cu putere spre inimă. Se gândi îndată că trebuia să fie una dintre surori, care aflase într-un fel sau altul de întoarcerea lui în ţară şi, aflându-i adresa, venea să-i comunice moartea mamei.

Nicio clipă nu se gândise că ar putea fi Jakobe. În clipa aceea era atât de departe de gândurile lui, încât abia o recunoscu când intră în cameră şi o văzu ridicându-se de pe un scaun de lângă fereastră.

Surprinderea şi dezamăgirea de pe chipul lui erau atât de vizibile, încât ar fi fost cu neputinţă ca Jakobe să nu le observe. Dar acum îl cunoştea prea bine şi era pregătită pentru o primire neprietenoasă. Avusese şi altă dată prilejul să observe la el brutalitatea aceea morocănoasă în care se închidea ca într-o carapace ori de câte ori era neliniştit.

Mai ştia totodată că, în asemenea împrejurări, trebuia să procedeze cu o discreţie infinită şi s-o ia pe căi foarte ocolite ca să-i câştige încrederea. Chiar şi ea nu izbutea decât cu multe greutăţi să obţină de la el sinceritate şi încredere deplină când venea vorba despre relaţiile lui de familie. Totuşi, Jakobe îi ieşi în întâmpinare fără niciun regret, îi luă capul între mâini, îl sărută şi-i spuse:

— Îţi dai seama, cred, că după ce am primit scrisoarea ta, n-am mai avut răbdare să stau acasă. Am simţit că trebuie să te văd. Dacă ai şti ce bine îţi înţeleg

durerea! Şi eu am plâns, am impresia că amândoi suntem loviţi.

Per o privi neîncrezător şi mormăi că, de fapt, maică-sa era de mult moartă pentru el, astfel că, în ce-l privea, nu se schimbase nimic.

— Da, dragul meu, lucrurile astea le spunem ca să ne consolăm. Eu ştiu ce ai pierdut. De ce să ne ascundem unul faţă de celălalt?... Şi faptul că mama ta locuia la Copenhaga şi nu mi-ai spus... Doamne, Per, când ai să încetezi să te ascunzi de mine tocmai în clipele când avem mai multă nevoie unul de altul? Sau poate n-ai ştiut?

Per se desprinse din braţele ei şi-i răspunse că avusese mereu de gând să-i spună, dar uitase, fiindcă, îndată ce erau împreună, începeau să vorbească despre cu totul alte lucruri.

— Atunci, hai să vorbim acum! exclamă ea. Vino, aşază-te lângă mine! Mi se pare că din nou am nenumărate lucruri de aflat de la tine.

Jakobe îşi scoase pardesiul şi împinse la o parte mănuşile şi pălăria.

— Ştiai că mama ta e bolnavă?

— Nu ştiam nimic. Era slăbită de multă vreme.

— Aşadar, n-ai căutat s-o vezi... şi nici pe vreunul dintre fraţii sau din surorile tale nu i-ai văzut? întrebă ea, privindu-l cercetător din colţul canapelei pe care se aşezase.

— Nu, răspunse Per, atârnându-i pardesiul în cuierul de lângă uşă.

— Dar cum ai aflat că se mutaseră la Copenhaga?

— Am citit întâmplător un anunţ pentru nişte lecţii de pian pe care-l dăduse soră-mea într-un ziar. De altfel, lucrul acesta se discutase încă la înmormântarea tatii. Voiau să se mute, fiindcă unii dintre fraţii mei mai tineri îşi găsiseră slujbe aici.

Per se aşeză pe un scaun la oarecare distanţă de Jakobe, care rămase un timp cu bărbia sprijinită în palmă şi privirea aţintită înainte.

— Ştii ce? spuse ea după o pauză. Cred că dacă aflam că mama ta trăieşte atât de aproape de mine, nu m-aş fi putut stăpâni şi m-aş fi dus s-o văd. Mai ales atunci, după ce m-am întors din călătorie şi mă simţeam atât de singură, încât aş fi avut nevoie să stau de vorbă pe îndelete cu cineva despre tine. Crezi că m-ar fi primit?

— Nu ştiu.

— Eu cred că m-ar fi primit. Sunt convinsă că m-ar fi primit… şi în cele din urmă ne-ar fi înţeles.

— Nu uita că ai crezut asta şi când, în acelaşi scop, i-ai făcut o vizită lui Eberhard. Şi nu te-ai ales decât cu o dezamăgire.

Jakobe nu-i răspunse îndată. Nu pentru că nu şi-ar fi amintit de întâlnirea cu fratele lui Per. Amănuntele întrevederii încordate dintre ei, în biroul acela sinistru, rece şi pustiu, o preocupaseră în ultima vreme, ba chiar îi treziseră o îngrijorare tainică, fiindcă i se părea că Per seamănă cu Eberhard.

— Bine, dar când e vorba de fraţi şi de surori, e altceva, spuse ea în cele din urmă, îndepărtându-şi de pe frunte o buclă cu gestul cu care ar fi alungat în acelaşi timp un gând chinuitor. Şi la noi în familie lucrurile se întâmplă aşa. Dar când e vorba de o mamă, ai totdeauna pentru ea un sentiment, chiar dacă ar fi numai cât degetul cel mic, şi asta oricât te-ai depărta de ea. Iată de ce cred că mama ta şi cu mine am fi putut sta de vorbă, deşi nu există deosebiri mai mari între oameni decât cele ce ne despărţeau pe noi două.

— Da, aşa e, într-adevăr.

— Dar mi-e cu neputinţă să cred că până la urmă n-am fi ajuns să ne înţelegem. Mi-ai povestit foarte puţin despre ea şi foarte rar, dar atâta a fost de-ajuns ca să-mi făuresc o imagine la care începusem să ţin. Mi se pare că o văd foarte lămurit. Era scundă, nu-i aşa? Şi nu avea ochii tăi şi ai fratelui tău… ai ei erau mai întunecaţi. Se vede că voi, copiii, aţi semănat mai mult cu tatăl vostru. Şi când nu era la pat, mergea sprijinită în baston. Bunică-mea tot aşa

mergea, poate că de aceea o văd atât de limpede pe maică-ta. Şi câtă voinţă trebuie să fi avut, în ciuda slăbiciunii ei fizice! Mi se pare admirabil şi atât de mişcător felul în care ani de-a rândul a condus din pat casa aceea mare… apoi, deşi atât de lovită, a vegheat asupra voastră a tuturor şi a avut grija gospodăriei. Gândeşte-te ce înseamnă pentru o mamă cu atâţi copii mici să zacă în pat opt ani de zile! Şi pe deasupra, parcă mi-ai spus că tatăl tău era un om dificil, nu-i aşa? Şi nu eraţi nici oameni cu stare. Totuşi, nu s-a plâns niciodată. După câte-mi amintesc, mi-ai povestit odată că mama ta a răspuns cuiva care o compătimea: „Nu mă compătimi pe mine, compătimeşte-i pe soţul şi pe copiii mei l „Ce frumoase, ce înălţătoare îmi par aceste cuvinte!

În timp ce Jakobe vorbea, Per şedea aplecat înainte, cu coatele pe genunchi, şi dădea bobârnace din ce în ce mai neliniştite cu degetele de la o mână peste pumnul celălalt. În cele din urmă se sculă oarecum nerăbdător şi traversă camera.

— Acuma gata, ajunge, o întrerupse el. Trecutul nu se mai întoarce. N-are niciun rost să vorbim despre ceea ce s-ar fi putut întâmpla.

Se opri în dreptul unei ferestre şi privi în piaţa peste care începuseră să se lungească umbrele caselor. Moara cea veche, scăldată în amurg, se ridica acolo, deasupra ruinelor unor metereze, peste drumul pe care ai fi zis că-l salută cu braţele deschise.

— Ai dreptate, spuse Jakobe cu gravitate după o altă pauză. Trecutul nu se mai întoarce… Aş vrea numai să ştiu dacă mi-ai îngădui să citesc, când s-o ivi prilejul, câteva din scrisorile pe care le-ai primit de la mama ta. Noi doi am vorbit foarte rar despre familia ta şi consider o greşeală din partea mea că ştiu atât de puţine lucruri despre părinţii tăi.

Per nu păru că auzise întrebarea, dar când ea o repetă, îi răspunse scurt:

— N-am scrisori.

— Da, ştiu că n-ai mai corespondat cu familia în

ultimii ani; dar mă gândeam la trecut, la primii ani pe care i-ai petrecut în Copenhaga. Pe atunci, în orice caz, mama ta îţi scria din când în când, aşa mi-ai spus. Despre aceste scrisori vorbeam; dacă mi-ai da voie, tare-aş vrea să le citim odată împreună.

— N-ai ce citi… pentru că n-am astfel de scrisori.

— Dar unde sunt?

— Unde sunt? Le ardeam după ce le citeam.

— Vai de mine, Per, cum ai putut…

Jakobe nu-şi isprăvi fraza. Per îşi scosese batista şi-şi ştergea faţa, ca şi cum i-ar fi fost cald. Dar văzând că ceva umed îi iicărea între gene, Jakobe înţelese că îi dăduseră lacrimile şi voise să se ascundă.

Primul ei gând fu să se apropie de el şi să-i cuprindă gâtul cu braţele. Dar înţelepciunea şi experienţa trecutului o îndemnară pe moment să renunţe şi să pară a nu fi observat. Aşa că rămase liniştită locului şi aşteptă ca Per să se depărteze singur de lângă fereastră. Abia atunci se apropie de el, îl luă de braţ şi se plimbară un timp prin cameră fără să vorbească.

Da, Jakobe îşi dădea seama că în perioada prin care trecea era incapabilă să aducă o alinare cuiva. Ea însăşi era nesigură şi fără pic de curaj. Se gândea la viitoarea despărţire de Per şi simţea cum i se topeşte curajul. Şi cel puţin dacă ar fi îndrăznit să se spovedească lui Per! În fiecare zi ducea o luptă deznădăjduită cu ea însăşi ca să nu se trădeze, fiindcă trebuia să se gândească mereu la numeroasele probleme care s-ar fi ivit în discuţie dacă i-ar fi împărtăşit marea ei taină înainte ca Atlanticul să-i despartă.

Nu era speriată şi neliniştită numai din cauza naşterii. Gândul bârfelilor pe care avea să le dezlănţuie acest eveniment pretimpuriu stârnea şi el nervozitatea Jakobei. După întoarcerea lui Per în ţară, ceva se schimbase în cugetul ei. La început era atât de mândră de iubirea ce-i umplea sufletul, încât nu se prea sinchisea la gândul că nu va putea ascunde multă vreme rodul

neîngăduit al dragostei. Dar acum, de când îşi privea logodnicul cu ochi mai realişti, tocmai mândria ei suferea la gândul că va deveni un obiect de bârfeală.

Totuşi, hotărârea de a nu se întoarce acasă după ce-l va însoţi pe Per în Anglia, ci de a pleca undeva în Germania, poate chiar la prietena ei din Breslau, ca să nască acolo, se explica mai ales prin considerente legate de părinţi. Dar când îşi aminti că mai avea de aşteptat mai bine de şase luni până atunci, nerăbdarea îi stârni un fel de disperare. De altfel ar fi îndurat totul fără să crâcnească dacă ar mai fi avut în Per acea încredere neclintită care o însufleţise cu două luni şi jumătate în urmă în momentul despărţirii lor în Tirol. Dar povestea cu Nanny o făcuse neîncrezătoare, începuse să vadă primejdii pretutindeni. Totuşi, mai puţin ca oricând ar fi acceptat să-l piardă. Cu toate că îl vedea acum aşa cum era, cu toate slăbiciunile lui, continua să-l iubească la fel de pătimaş ca pe vremea când spiritul ei critic dormita încă. Uneori era cuprinsă de un dor atât de nestăvilit, încât i se părea şi ei cam anormal. Iată de ce se obişnuise să fie mai rezervată chiar în momentele când erau între patru ochi, iată de ce devenise mai prudentă, ba, uneori, s-ar fi zis că e arţăgoasă. Dar Per ajunsese s-o stăpânească în mod atât de absolut, cu atâta îndărătnicie, încât deseori îşi spunea că ar fi fost gata să-i ierte orice faptă.

Deodată Per se opri din mers şi se uită la ceas.

— Bagă de seamă să nu pierzi trenul… Nu spun asta ca să te gonesc. Îţi sunt foarte recunoscător că ai venit, dar ştiu că nu-ţi place să te întorci târziu acasă. Şi, uite, s-a făcut ora opt.

Jakobe îl privi şi observă că era încă palid şi tras la faţă.

— Şi tu ce ai de gând să faci?

— Să-mi văd mai departe de treabă… După cum vezi, masa de colo e plină de hârtii care trebuie rezolvate. Nu vreau să pierd timpul.

— Nu, spuse Jakobe, înconjurându-l cu braţele, ca şi

când ar fi vrut să-l apere. Nu trebuie să rămâi singur, nu trebuie să mai lucrezi în seara asta. Ce rost ar avea? Dacă rămâi singur aici, n-ai să scapi de gândurile negre.

— Vrei să rămâi la mine?

— Nu, azi nu… şi nu aici, răspunse ea roşind. Aici e neplăcut. Dar vino cu mine acasă şi rămâi noaptea asta la noi. Ştii bine că odăile pentru musafiri sunt totdeauna pregătite. Nu ne stingherești câtuşi de puţin, tata şi mama vor aprecia faptul că le comunici personal moartea mamei tale. Eu cred chiar că eşti dator să procedezi aşa. Vino, Per, vino. Mâine o să facem o plimbare lungă prin pădure şi o să uităm de toate necazurile!

Când se treziră a doua zi, la „Skovbakken” era o vreme minunată, plină de soare. Se făcuse destul de târziu când se întâlniră la ceai, jos, în sufragerie. Mâncară ceva în fugă, apoi se luară de braţ şi se făcură nevăzuţi în grădină. Niciunul dintre ei nu dormise noaptea. Fusese o noapte luminoasă de primăvară, şi ştiindu-se atât de aproape unul de celălalt, rămăseseră treji până după ce adormiră toţi ceilalţi ai casei, în cele din urmă se întâlniră.

Acum se plimbau prin grădina abia înverzită, în care roua picura de pe crengi şi de pe frunze. Dimineaţa, când, în afară de doamna Salomon, toată familia pleca la Copenhaga, după treburi sau la şcoală, la „Skovbakken” domnea o linişte şi o pace de paradis. Când intrară în pădure, până şi aerul li se păru altfel decât în cursul zilei, când pe şosele plutea praful stârnit de trăsuri. Nu se auzea decât ciripitul păsărilor. Cât se plimbară, nu întâlniră decât un bătrân care-i salută părinteşte când trecură pe lângă el.

Dar pe măsură ce timpul trecea, Per devenea tot mai neliniştit şi mai absent. îi spuse în şoaptă logodnicei sale că trebuia neapărat să se întoarcă în oraş înainte de ora 2, pentru că avea de luat nişte informaţii pentru lucrarea sa de la o instituţie publică unde lucrul înceta la ora 3.

În consecinţă, plecă imediat după prânz. Când ajunse în oraş, luă o trăsură, se duse la instituţia unde lucra fratele său Eberhard, şi după ce-i spuse birjarului să-l

aştepte, dispăru pe poartă.

Din clipa când Jakobe păşise pragul aceleiaşi porţi şi intrase în clădirea aceea mare, cenuşie şi murdară, trecuse un an, în care timp silinţele lui Eberhard şi conştiinciozitatea cu care-şi făcea datoria fuseseră răsplătite cu o altă mică avansare pe scara cu sute de trepte a ierarhiilor oficiale. Pe scaunul pe care-l ocupa altă dată el în faţa pupitrului din prima cameră şedea acum un alt tânăr, continuator al tradiţiei în mecanismul solemn al statului, în timp ce Eberhard obţinuse alături un mic birou separat, cu masă de scris în toată regula şi fotoliu. Totuşi, avansarea nu-l hotărâse să renunţe la haina lui neagră cu mânecile inexplicabil de înguste, lucioasă în coate şi în spate, fiindcă fusese purtată cu cinste un număr de ani. Avansarea nu-l determinase să-şi procure nici măcar o cravată şi nişte pantofi mai eleganţi.

Eberhard tocmai şedea la masă şi-şi ascuţea creionul cu atenţie, conştiinciozitate şi grijă, adică aşa cum se fac aceste treburi în serviciile publice. Dar îndată ce auzi că cineva îi rostea numele în anticameră, îşi ascunse repede briceagul şi puse mâna pe un document impozant. Apoi, fără să-şi ia ochii de pe hârtii, se sprijini de speteaza scaunului şi, luând o poză autoritară, aşteptă intrarea străinului în birou.

— Intră! spuse el cu severitate când auzi bătând în uşa şi-şi ridică ochii exact atât cât era necesar pentru ca privirea să treacă dincolo de marginea hârtiilor.

Surprinderea pe care i-o provocă apariţia lui Per fu atât de mare, încât Eberhard nici nu încercă s-o ascundă. Cu figura omului care vede o nălucă, se ridică încet de pe scaun, şi câteva clipe cei doi fraţi rămaseră faţă în faţă fără să-şi spună un cuvânt.

Per fu izbit numaidecât de asemănarea lui Eberhard cu tatăl lor, aşa cum stătea sprijinit de marginea biroului, tremurând uşor de emoţie. Gura severă, fără mustaţă, favoriţii mici de modă veche, ochii tiviţi cu roşu, fixitatea inexpresivă a privirii şi ţinuta rigidă, totul îi amintea de

chipul pastorului, aşa cum i se întipărise în memorie încă din copilărie.

Închisese uşa după el, fiindcă voia să vorbească nestingherit cu fratele său, şi acum luă loc pe o canapea, în faţa uşii. Eberhard se aşează şi el.

— Cred că-ţi închipui ce mă aduce la tine, începu Per. Am citit în ziar anunţul mortuar al mamei.

— Da, spuse Eberhard după o pauză, şi în glasul lui răsuna limpede satisfacţia. De altfel, credeam că eşti în străinătate.

— M-am întors de vreo zece zile.

— A.şa, va să zică, eşti în oraş mai demult! Nu ştiai, probabil, că mama s-a mutat la Copenhaga…

— Ba da… ştiam, răspunse Per, privind în lături.

Apoi întrebă dacă mamă-sa zăcuse mult.

Eberhard îl lăsă şi de data asta să aştepte răspunsul. În cele din urmă îi spuse – cu o hotărâre care părea să fie concluzia unei îndelungate chibzuieli – că mama lor murise brusc, într-un moment când nimeni nu se aştepta la asta.

— Slavă Domnului, mama a fost scutită de suferinţe fizice! în afară de vechea slăbiciune, nimic deosebit în starea ei până în ajunul morţii. E drept, de la o vreme se plângea că respiră cu greutate şi are nopţi neliniştite, dar simptomele astea se puteau explica prin starea ei aşa cum dăinuia de ani de zile. Dimineaţa, când Signe a venit s-o pieptene, mama a rugat-o să se grăbească, era cam nerăbdătoare, spunea că e obosită şi ar vrea să mai doarmă dacă va putea. Când Signe intră iar după vreo zece minute ca să vadă ce face, mama nu mai putea să vorbească. A clipit doar de câteva ori din ochi, de parc-ar fi vrut să-şi ia rămas bun, şi a adormit liniştită pentru totdeauna.

Eberhard vorbise cam distrat. După ce surpriza şi primul moment de emoţie trecură, începuse pe furiş, aşa cum obişnuia, să examineze aspectul exterior al lui Per. Evalua cu priviri ocolite pardesiul căptuşit cu mătase, mănuşile, pantofii parizieni cu vârful ascuţit şi nasturii cu

diamante de pe plastronul cămăşii fratelui său.

— Bineînţeles, continuă Eberhard, şi noi şi mama ne deprinsesem cu gândul că ne-ar putea părăsi. Slăbiciunea ei dura de prea multă vreme, aşa că sfârşitul nu putea să ne surprindă. Se pare chiar că şi-l presimţea oarecum. Pe lângă că a lăsat dispoziţii precise şi detaliate privitoare la înmormântare şi la împărţirea lucrurilor din casă, a scris şi scrisori de rămas bun către toţi cei care nu au fost zilnic în preajma ei. Ai şi tu o scrisoare şi o cutie pecetluită.

Ultimele cuvinte le rostise după o scurtă pauză, menită să facă impresie şi, privindu-şi fratele, să observe efectul produs asupra lui de această ştire.

— Deocamdată, atât scrisoarea, cât şi cutia sunt la Signe, urmă el. După cum ţi-am mai spus, noi te credeam în străinătate. Nu ştiu dacă vrei să vii tu personal să le iei. În următoarele zile ne vei găsi pe toţi laolaltă. Ingrid şi Thomas au sosit şi ei la Copenhaga, au vrut să fie de faţă la punerea în coşciug. Fiindcă, bineînţeles, mama va fi înmormântată alături de tata. Suntem de părere s-o transportăm cu un vapor care pleacă mâine după-amiază de aici. Dar mai înainte va avea loc acasă, în jurul sicriului, o mică solemnitate în familie, şi fiindcă acum ştim că eşti în oraş, ne-ar părea rău dacă ai lipsi din mijlocul nostru, ţi-o spun în numele tuturor. Seara vom pleca şi noi pe uscat, adică cu trenul. Mama a hotărât aşa, ţinând seama că Signe şi Ingrid nu suportă călătoria pe mare şi vrând să fim cu toţii împreună. De altfel, în felul acesta ajungem tocmai la timp ca să fim de faţă la primirea rămăşiţelor pământeşti ale mamei şi să facem pregătirile necesare în vederea înhumării. De la vapor, sicriul va fi transportai direct în capelă, unde, în ziua următoare, va avea loc o înmormântare cât se poate de simplă. Totul se va petrece conform dorinţei exprese a mamei.

Per nu spunea nimic. Pe chipul lui nu se putea citi niciunul din sentimentele care-i agitau în clipa aceea sufletul.

Peste puţin, când începu să se pregătească de

plecare, Eberhard îl întrebă aproape cu blândeţe: Dar tu cum o mai duci? Rămâi în ţară?

— Nu, curând plec în America, unde am nişte treburi. Dar înainte de plecare mă căsătoresc. După cum ştii, sunt logodit cu una dintre fiicele lui Philip Salomon.

De data asta tăcu Eberhard, care-şi întoarse brusc privirea după ce şi-o mai oprise o dată fără voie asupra nasturilor de briliante de pe plastronul cămăşii fratelui.

Per se ridică în picioare.

— Nu ţi-am spus încă, rosti Eberhard, călcându-şi din nou pe inimă, că mica ceremonie despre care ţi-am pomenit a fost fixată pentru ora trei şi jumătate. Aşadar, dacă ai intenţia să vii şi tu…

Per clătină din cap.

— Din mai multe motive cred că e preferabil să lipsesc, spuse el. Printre altele, fiindcă nu mi-ar plăcea să vin fără logodnica mea. Şi cred că prezenţa ei ar fi deplasată în acest mediu, poate că nici n-ar fi binevenită.

Eberhard tăcu din nou. Faţa lui, încremenită ca o mască, nu trăda nimic din groaza pe care o simţea numai la gândul că o evreică din lumea mare ar fi de faţă când se vor cânta imnuri în jurul catafalcului mamei sale.

Per îşi luă rămas bun şi plecă.

Jos, la intrare, întâlni doi tineri care mergeau în pas ritmic, soldăţesc, şi care se dădură brusc la o parte din calea lui, silindu-l să ridice capul. Erau doi adolescenţi, de 16 – 17 ani, cu înfăţişare provincială, aproape ţărănească, purtând părul mare şi pălării cu boruri late, ca pe vremea lui Grundtvig. Per îi recunoscu numaidecât: erau fraţii lui mai tineri, gemenii, care se duceau la Eberhard. Pe feţele lor se vedea foarte limpede că-l recunoscuseră şi ei. Se uitară speriaţi unul la altul şi roşiră.

Per îi opri. În spaima cu care se dăduseră la o parte din calea lui exista ceva care-l lovea drept în inimă, ceva de care-i era ruşine. Se mai gândea şi acum la o împăcare, şi vizita lui la Eberhard nu-i satisfăcuse nevoia de apropiere cu fraţii şi surorile, care l-ar fi ajutat să-şi

ispăşească vina faţă de maică-sa.

— Bună ziua, spuse el, şi le întinse o mână, pe care ei o strânseră cu şovăială şi jenă. Vă duceţi sus, la Eberhard?

— Da, răspunseră ei în cor.

— Şi eu tocmai vin de la el, am vrut să aflu câte ceva despre moartea mamei.

La aceste cuvinte fraţii îşi coborâră tăcuţi privirile în pământ, şi unul dintre ei începu să zgârie cu vârful pantofului nisipul dintre dalele caldarâmului din faţa porţii.

Per simţi învinuirea cuprinsă în această tăcere. Dar restul de supărare şi de arţag care dăinuiau încă în cugetul său în timp ce vorbea cu Eberhard se topi în faţa acestor doi fraţi mai tineri, care se iviseră în faţa lui ca nişte imagini ale nevinovăţiei şi simplităţii fericite ce domniseră în căminul copilăriei sale. În ciuda înfăţişării lor pe jumătate ţărăneşti – ba tocmai de aceea – fu nevoit să lupte împotriva dorinţei de a le cuprinde capul între mâini şi de a-i săruta pe frunte.

Dar cu toată nevoia de sociabilitate, nu ştia ce să le spună. La rândul lor, cei doi tineri stăteau ca nişte străini apăsaţi de prezenţa lui.

Atunci Per le mai strânse o dată mâinile, le spuse că se grăbea, fiindcă trebuia să plece curând într-o călătorie, şi-şi luă rămas bun.

Dar când se instală în trăsură, sentimentele îl copleşiră. În loc să pornească la gară, ca să se poată întoarce la „Skovbakken” pentru dejun, după cum îi făgăduise logodnicei sale, se duse la hotel. Era dezorientat, şi Jakobe nu-i putea fi de ajutor într-o împrejurare ca asta.

Când sosi la hotel, portarul îi întinse o carte de vizită, pe care Per citi: „C. F. Bjerregrav, fost colonel, inginer”.

— Domnul acesta m-a căutat personal?

— Da, să tot fie o oră de atunci. Cred că a scris ceva pe dosul cărţii de vizită.

Per întoarse cartea de vizită şi citi: „Un veteran vă

doreşte noroc în lupta dumneavoastră patriotică”.

Rămase locului, cu cartea de vizită în mână şi cu un zâmbet vag pe buze. Deşi uitase de mult de profeţia arogantă pe care o aruncase pe vremuri în faţa acestui om, deşi starea lui sufletească era plină de confuzie şi de deznădejde, Per îşi spuse că această urare era ca o mână întinsă miraculos spre el, o nouă confirmare a pactului diabolic dintre el şi noroc.

— Ţi-aduci aminte, îi spuse el în seara aceea logodnicei, că şi tu şi Ivan mi-aţi reproşat felul cum m-am purtat la Max Bernhardt şi mai ales atitudinea faţă de colonelul Bjerregrav? Aţi făcut-o într-un mod care…

— Să nu mai vorbim de asta, îl întrerupse ea neliniştită.

— Ba da, trebuie să vorbim!… Ia te uită!

Şi-i întinse cartea de vizită a colonelului.

— A venit la tine?

— Da. Citeşte ce scrie pe dos! Ei, ce zici?

Jakobe nu mai ştia ce să spună, era o surpriză care o buimăcea.

— Eşti un adevărat vrăjitor, Per! exclamă ea.

A doua zi dimineaţă Per intră în port şi căută vasul cu care bănuia că aveau să fie transportate în Iutlanda rămăşiţele mamei sale. Se adresă timonierului şi află că, în adevăr, li se anunţase un cadavru. Timonierul îi indică şi ora la care urma să fie adus.

Peste drum de locul unde ancorase vasul se afla o cafenea modestă. După-amiază, cu puţin înainte de ora indicată. Per se instală la o masă, nu departe de fereastră. Ceru o bere şi, ascuns îndărătul unui ziar, aşteptă, cu inima bătând de emoţie, sosirea carului mortuar.

Afară cădea o ploaie liniştită de vară. Cu toate astea, pe cheiurile largi ale portului, pline de lăzi cu marfă, de butoaie şi de saci, era multă însufleţire. Până la plecarea vasului mai rămăseseră câteva ceasuri. De pretutindeni soseau care grele şi îşi croiau loc pe chei ca să fie descărcate. Aburi ieşeau şuierând şi vibrând pe coşul

vaporului, lăzi mari de lemn, bare de fier, saci de făină şi bidoane de petrol, ridicate din fundul carelor ţărăneşti, rămâneau o clipă suspendate în aer deasupra calei şi erau coborâte apoi în pântecele spaţios al vasului. Un porc mare, care trebuia să fie transportat pe vas, dădu multă bătaie de cap. Doi oameni îl trăgeau de urechi, în timp ce un al treilea îi învârtea de zor coada, de parc-ar fi fost manivela unei flaşnete. Totuşi, porcul nu se hotăra să se urnească din loc. Deşi zoriţi de ploaie şi de treburi, oamenii făceau mare haz pe socoteala acestui animal încăpăţânat, care guiţa, chemând parcă în ajutor toate forţele cerului şi ale pământului. În sfârşit, izbutiră să-l convingă să păşească pe pasarelă, şi porcul dispăru galopând sub puntea principală. O ceartă izbucni apoi între doi birjari, care-şi ciocniseră trăsurile din cauza mormanelor de marfă aglomerate pe chei. Cum niciunul nu putea să înainteze sau să dea înapoi, erau gata să se ia la bătaie, când apăru un agent de poliţie care le făcu loc dând la o parte câteva puţini ce le stăteau în drum.

Între timp ploaia se domolise, deşi deasupra oraşului atârnau încă nori grei şi întunecaţi. Acoperişurile roşii ale depozitelor de mărfuri de la Kristianshavn erau perfect vizibile.

Deodată Per zări un furgon închis, tras de un cal. Pe capră, lângă vizitiu, era un om îmbrăcat în haine de lucru. Furgonul se apropie şi se opri la oarecare depărtare de vas. În urma lui venea un cupeu, din care coborâră patru persoane: erau fraţii săi. Primul coborî Eberhard, purtând joben cu crep de doliu, pantaloni negri sumeşi şi o umbrelă pe care o deschise numaidecât, deşi în clipa aceea nu ploua. În urma lui veneau Thomas cel roşcovan, capelanul, şi cei doi fraţi mai tineri.

Pe chei, în dreptul macaralei, oamenii tocmai ridicau ultimul balot de marfă dintr-un camion. Apoi camionul se depărtă, vizitiu] furgonului mortuar îşi porni calul şi se apropie de vas. Dar un strigăt al cârmaciului, care conducea încărcarea vasului de pe puntea de comandă, îl

opri, poruncindu-i să mai aştepte puţin. Aveau de îmbarcat mai întâi un cal tânăr şi nărăvaş, şi operaţia aceasta cerea timp. Încercară întâi să-l treacă peste pasarelă, aşa cum procedaseră şi cu porcul, şi la început planul păru că va reuşi. Deşi calul tremura şi fornăia de teamă atât de tare încât îi ţâşnea sânge pe nări, oamenii izbutiseră să-i aducă cele două picioare dinainte pe pasarelă, dar, din nefericire, în clipa aceea sirena unuia dintre micile remorchere care forfoteau încoace şi-ncolo prin port începu să sune. Atunci calul deveni de nestăpânit. Nu mai aveau încotro, trebuiau să-l transporte la bord aşa cum transportau orice marfă. Macaraua vasului fu îndreptată spre chei, şi patrupedul fu introdus într-un fel de cuşcă de scânduri zdravene, înaltă cât un stat de om. Două inele solide de fier erau prinse de marginea superioară a cuştii şi fixau lanţurile macaralei. Apoi macaraua fu pusă în funcţiune, şi animalul – care încremeni brusc când fu ridicat în aer, ca şi cum ar fi suferit un şoc nervos – fu transportat încet pe o traiectorie curbă, pe deasupra capetelor muncitorilor adunaţi, şi depus pe puntea superioară a vasului.

În acest timp Per nu-şi luase ochii de la furgón. Deşi scena cu calul atrăsese o mulţime de gură-cască, el nici n-o înregistră măcar. În sfârşit, vizitiul fu invitat printr-un semn să tragă în faţa vasului. Eberhard şi ceilalţi fraţi veneau pe jos în urma furgonului.

Omul în salopetă de pe capră se apropie înaintea celorlalţi de rampa de încărcare ce ducea spre deschizătura calei şi, ajutat de alţi doi oameni, rostogoli o ladă de scânduri lungă de trei *ale*», care aducea cu un cufăr, şi pe al cărui capac era vopsit un semn mare de fraht. Furgonul fu deschis imediat, şi din el ieşi sicriul îngust, fără nicio podoabă. Doi muncitori din port se apropiară ca să dea oi» mână de ajutor, dar Thomas îi opri. Apoi el însuşi şi ceilalţi fraţi apucară sicriul şi-l instalară cu grijă în lada de scânduri, care era deschisă şi în care încăpu cu oarecare greutate. În jurul sicriului fură îngrămădite paie, după care lada fu acoperită cu un capac

fixat în şuruburi.

Lada aceea din scânduri albe, de care nu se atinsese rindeaua, zăcea pe chei cu preţiosul ei conţinut, fără să se deosebească de mulţimea celorlalte mărfuri înghesuite pe cheiul ud de ploaie. Când plecă furgonul, nimeni nu şi-ar fi putut da seama că între aceste scânduri cu frahtul vopsit pe ele se afla un om, o mamă, o lume stinsă, a cărei viaţă fusese mai bogată şi mai adânc zbuciumată decât a multor altora. Acum muncitorii petrecură nişte lanţuri de fier în jurul lăzii, aşa cum procedaseră cu sacii de făină şi cu bidoanele de petrol, şi la un semn al mecanicului, fu ridicată în aer, rămânând suspendată o clipă chiar deasupra intrării în cală, până se auzi o nouă comandă. Apoi, în zornăit de lanţuri şi pufăit de aburi, bătrâna văduvă a pastorului din Iutlanda fu coborâtă în cală printre lăzile cu bere şi cu rachiu şi printre sacii de zahăr.

Dincolo de geamurile bodegii, chipul lui Per păli treptat. Ospătarul, care-l urmărise tot timpul cu privirea, intrigat de atitudinea lui liniştită şi de faptul că nu se atingea de bere, se sperie şi, apropiindu-se de el, îl întrebă:

— Sunteţi bolnav, domnule?

Per ridică spre el o privire buimacă. Uitase unde se afla; deodată simţi că se ridică podeaua cu el şi pereţii se prăbuşesc în odaie. Atât apucă să spună:

za

433

— Dă-mi un coniac I

Bău două pahare unul după altul, şi obrajii lui îşi recăpătară culoarea. În clipa când o văzuse pe maică-sa atârnând în aer şi legănându-se încoace şi încolo ca un balot de marfă, în jurul lui se făcuse noapte, şi ca într-o străfulgerare, văzuse brusc dezvăluindu-i-se originile vieţii înseşi. I se înfăţişau ca un pustiu de gheaţă, rece şi tăcut, încremenit într-o nepăsare veşnică, asemenea celui pe care-l contemplase în cursul primei sale călătorii prin Alpi.

Când privi din nou în direcţia vasului, încărcarea

butoaielor şi a sacilor continua în acelaşi ritm.

Fraţii săi şi omul în salopetă, în a cărui mână întinsă conştiincios Eberhard numără nişte bani, se aflau în mijlocul cheiului. Omul primi banii, dar mai aşteptă câteva clipe, nădăjduind, evident, un bacşiş, pe care însă nu-l primi. Apoi fraţii se depărtară în grup compact, cu paşi egali şi ritmici.

Per rămase pe scaun. Deşi ceilalţi muşterii ai localului îl observau acum cu atenţie, nu se putea hotărî să plece. Voia să rămână până la urmă în apropierea maicăsii. Gândul că avea să zacă acolo, singură şi părăsită, i se părea sinistru. Deodată fu străfulgerat de o idee izbăvitoare. Nu, nu trebuia să se despartă de ea în momentul şi în locul acela. Putea s-o însoţească în călătorie fără ca nimeni să ştie, putea să fie secreta ei gardă de onoare în tot timpul nopţii şi să treacă prin Kattegat împreună cu ea. Apoi avea să debarce la gura fiordului din orăşelul natal, unde vaporul urma să ajungă în primele ceasuri ale dimineţii următoare. De acolo va porni imediat spre o gară situată pe linia ferată care străbătea vestul Iutlandei şi se va întoarce la Copenhaga în aceeaşi seară.

Se uită la ceas. Până la plecarea vasului nu mai avea nici două ore; nu mai putea ajunge la „Skovbakken” să stea de vorbă cu Jakobe, singura care trebuia să ştie de călătorie. Era nevoit s-o înştiinţeze numai în scris.

Dar când ajunse la hotel şi muie tocul în cerneală, îşi dădu seama că îi va fi greu să se explice bine aşa, în fugă, într-o scrisoare. Îşi procură deci un formular de telegramă, pe care scrise câteva rânduri, lămurindu-i doar strictul necesar.

Se apucă să-şi facă bagajul de mână, dar se opri brusc, cu o pereche de ghete în mână: îşi adusese aminte de colonelul Bjerregrav.

După toate probabilităţile, colonelul se aştepta ca Per să-i întoarcă vizita chiar în ziua aceea. Dacă amâna întrevederea fie şi numai cu câteva zile, comitea o

impoliteţe, putea să învenineze lesne o situaţie foarte preţioasă pentru el în momentul acela. Ce era de făcut?… Fie, se va mulţumi deocamdată să-i scrie. „Din cauza unei călătorii care nu poate fi amânată…”, începu el scrisoarea.

Curând după aceea se afla într-o trăsură în drum spre debarcader.

Între timp, îi trecu prin minte că în cursul călătoriei prin Iutlanda putea s-o viziteze pe doamna Prangen şi pe sora sa la Kaersholm, după cum le făgăduise. Avea motive să strângă din nou legăturile cu aceste doamne. De când se întorsese în ţară, era din ce în ce mai stânjenit de dependenţa faţă de socrii săi, care erau şi aveau să rămână totdeauna nişte străini pentru el. Fireşte, Philip Salomon nu făcuse niciodată vreo aluzie la chestiunile băneşti, dar asta nu-l împiedica să sufere la gândul că trebuie să-i poarte recunoştinţă. Totuşi, ca să poată pleca în America, Per era nevoit să facă un nou împrumut, şi de data asta avea intenţia să-i ceară baronesei, care-şi oferise mai demult şi cu totul spontan ajutorul, încercând chiar să i-l impună.

Când telegrama lui Per sosi la „Skovbakken”, Jakobe se afla în odaia ei. După prânz plecase în oraş să facă nişte cumpărături, fără să bănuiască ce gânduri îl urmăriseră pe logodnicul ei în ziua aceea. îl căutase la hotel şi fu stingherită aflând de la portar că Per nu era în cameră. Se simţi ruşinată şi plecă fără să comunice nimic şi fără să-şi lase cartea de vizită. Apoi umblă un timp pe străzi, sperând în taină – deşi se temea totodată – că-l va întâlni; ştia că Per nu era amator de întâlniri întâmplătoare. În cele din urmă ploaia o goni acasă.

Dar nici acasă nu izbuti să-şi găsească liniştea. În ultimele zile simţise nevoia să fie mereu activă şi-şi căuta tot felul de ocupaţii inutile şi nepotrivite. Se gândea mereu la pregătirile pentru călătoria ei şi a lui Per în Anglia. Îndepărta pe cât îi era cu putinţă orice gânduri care n-aveau legătură cu ceea ce numea în sinea ei „a doua călătorie de nuntă”, fiindcă ţinea ca noua lor perioadă de

viaţă comună să nu fie umbrită nici de teamă şi nici de nelinişte. În cele două scurte, biete, săptămâni, cât avea să dureze convieţuirea aceasta, nu trebuia să trăiască şi nu trebuia să respire decât pentru dragostea lor. Înainte de a naşte, Jakobe voia să-şi satisfacă din plin setea arzătoare de viaţă.

Citirea telegramei o umplu de o presimţire pur instinctivă şi de o teamă ale cărei cauze nu le înţelese în clipa imediat următoare. De fapt, hotărârea lui Per n-avea nimic ciudat. În sinea ei, Jakobe îşi zicea că era pe cât se poate de firesc şi de

28* 435 frumos să aducă această ultimă cinstire mamei sale. După câteva zile avea să fie din nou lângă ea.

Totuşi, când citi a doua oară telegrama, fu străbătută de un nou val de teamă, şi ori de câte ori îşi arunca ochii pe cele câteva rânduri, i se părea că s-ar putea descifra mai multe din cuprinsul lor. Cele douăzeci de cuvinte aşternute pe hârtie stârneau cu timpul în mintea ei un număr egal de întrebări. În ce moment îi venise gândul acesta? în ajun nu-i pomenise nimic. Să fi vorbit eu vreun membru al familiei? Dar de ce-i telegrafiase în ultimul moment? Şi de ce plecase fără să-şi ia rămas bun?

Rămase pe scaun cu bărbia sprijinită în palmă şi cu telegrama în poală. Începuse să se însereze, şi din toate colţurile odăiţei ei întunericul creştea, mărindu-i presimţirile triste şi contribuind ca starea ei sufletească să fie tot mai apăsătoare.

Îşi spunea că, deşi îl rugase de atâtea ori să fie mai sincer şi mai încrezător faţă de ea, Per continua să-i ascundă o mulţime de lucruri; îşi mai spunea că uneori ştia foarte puţin despre ce face, ce gândeşte şi ce-l preocupă şi se întreba dacă va izbuti vreodată să biruie tot ce era ascuns, închis şi înşelător în caracterul lui şi o făcea să sufere atâta.

În acest timp, în grădina de iarnă domnea mare veselie. Câţiva vecini veniseră în vizită, şi buna dispoziţie era întreţinută de Nanny, care aducea totdeauna

nenumărate cancanuri din oraş. Ea însăşi râdea mereu, deşi cu un râs cam forţat, dezamăgită că nu-l găsise pe Per la „Skovbakken”.

Avusese mereu ghinion în privinţa asta, fiindcă în ultima vreme vizitele lui Per la „Skovbakken” deveniseră foarte neregulate. Deşi făcea tot felul de presupuneri şi de calcule preliminare ca să nu-l scape, sau sosea tocmai după plecarea lui, sau era nevoită să plece cu puţin înainte de ora la care era el aşteptat. De aceea ajunsese aproape bolnavă de nerăbdare, deşi nu se mai gândea să se răzbune. Îşi dăduse seama din purtarea lui Jakobe faţă de ea că Per n-o trădase. Apoi îşi mărturisi deschis sie însăşi că era îndrăgostită de cumnatul ei. îi cucerise cu desăvârşire fărâma ei de suflet graţie acelei discreţii pe care ea o atribuia intenţiei de a o cruţa, ceea ce presupunea din partea lui o delicateţe ascunsă.

Ideea ca, de dragul lui Per, să pună sub semnul întrebării căsnicia ei şi speranţele legate de această căsnicie nu-i mai era străină. Nu s-ar fi dat în lături nici din faţa unei lupte serioase cu soră-sa. Auzise de pregătirile lor de nuntă, dar asta nu o făcea decât şi mai dornică să-l cucerească. O invidia pe

Jakobe pentru bărbatul acesta superb, bine făcut, cu o gură atât de roşie. Amintirea buzelor lui cărnoase îi trezea câteodată dorul de el până la nebunie. Şi iată că Per nu venise nici azi!

Nanny nu era singura care-l aştepta cu nerăbdare; până mai adineauri, Ivan se plimbase şi el neîncetat pe terasă, uitându-se mereu la ceas.

Avea să-i comunice ceva foarte important. Primise o scrisoare de la avocatul Hasselager, care-i cerea adresa lui Per, fiindcă, împreună cu NOrrehave şi cu alţi câţiva oameni de afaceri, dorea să-l vadă chiar a doua zi. Ivan crezuse că era momentul cel mai potrivit pentru a-şi întâlni cumnatul, dar când află că Jakobe primise o telegramă, înţelese că nu va veni şi se repezi la gară, hotărât să-l caute în oraş.

Între timp se întunecase. Camerista intră şi închise uşa dinspre grădină, apoi aduse lămpi aprinse şi le aşeză pe mese şi pe console.

Jakobe nu se arătase. Nu apăru nici când se servi ceaiul, deşi fusese chemată. Şi Nanny aflase de telegramă şi-şi spuse că era un semn bun. Această căsătorie nu se va face! De altfel, şi părinţii vorbeau foarte arar despre ea, ceea ce însemna că nu prea aveau încredere în realizarea ei.

După ce timp de o oră se făcu muzică, la ora 10 musafirii se pregătiră de plecare. Cât despre Nanny, hotărî să nesocotească interdicţia expresă a lui Dyhring şi rămase să-şi petreacă noaptea la „Skovbakken", nădăjduind că Per va veni a doua zi de dimineaţă.

În clipa aceea Ivan sosi de la Copenhaga cu faţa răvăşită. După plecarea străinilor, se întoarse spre părinţi şi spre Nanny şi întrebă:

— Jakobe n-a coborât?

— Nu… dar de ce?

— Sidenius a plecat.

— A plecat? Unde?

— În lutlanda, probabil. La hotel mi s-a spus că va lipsi câteva zile.

— Da, se vede că a plecat la înmormântare, spuse maică-sa. Va să zică de asta i-a telegrafiat Jakobei.

— Da, totuşi, mi se pare foarte ciudat… să plece aşa, fără să spună nimic. Şi tocmai acum! exclamă Ivan, care comunică celorlalţi conţinutul scrisorii lui Hasselager şi le vorbi despre vizita colonelului, pe care Per n-o întorsese încă.

Doamna Salomon aruncă o privire întrebătoare soţului ei, dar acesta nu spuse nimic. Îşi făcuse o regulă din a nu face comentarii în legătură cu viitorul său ginere. Se mulţumi să dea din cap şi să spună:

— Ei, copilaşi, să mergem la culcare!

Vasul pe care se îmbarcase Per ajunsese de mult în larg.

Silueta lui masivă şi întunecată luneca pe suprafaţa liniştită a mării în semiobscuritatea nopţii, ca un uriaş sarcofag plutitor, în timp ce fumul care ieşea pe coş cobora deasupra apelor ca un văl îndoliat. Cerul era acoperit, şi la orizont se profilau nori grei şi întunecoşi. Numai ici-colo se ivea câte o spărtură prin care stelele priveau în jos, părând a urmări solemna procesiune mortuară.

Învăluit în manta, Per sta singur pe puntea superioară şi privea în larg. Îşi alesese un loc cât mai aproape de coşciugul mamei sale.

Ceilalţi pasageri ai vasului se duseseră la culcare, niciun zgomot nu mai răzbătea nici din încăperile de la prova şi nici din cabine.

Sus, pe puntea de comandă, timonierul de cart se plimba încoace şi încolo cu paşi grăbiţi; la intervale regulate din direcţia pupei suna ceasul de la log[52]. În afară de aceste zgomote nu se mai auzea pe tot vasul acela mare decât uruitul neobosit al maşinilor şi al elicei, apoi, din când în când, de jos, din adânc, zgomotul făcut de lopeţile fochiştilor.

Spre sud-vest, deasupra orizontului, se ivi farul de pe insula Hessel; curând după aceea se schimbă cartul pe puntea de comandă şi la cârmă, şi Per băgă de seamă că primul şi al doilea timonier discutau ceva în şoaptă.

Îndată după aceea se lăsă din nou pace şi linişte adâncă în jurul lui.

Cât despre Per, nici prin minte nu-i trecea să se odihnească. Voia să rămână acolo, cât mai aproape posibil de mama lui. De altfel, ştia că nu va putea să doarmă.

…Nenumărate imagini înfăţişând căminul copilăriei i se perindară prin minte în noaptea aceea, în timp ce privea suprafaţa mării fosforescente. De fapt, niciodată până atunci nu-şi formase o imagine completă despre maică-sa. Deoarece trăise toată viaţa în umbra omului autoritar care fusese tatăl lui, amintirea despre ea fusese întunecată de aversiunea pe care o nutrise totdeauna pentru acea

52 Instrument de navigaţie cu care se determina viteza navelor.

perioadă. Amintirile cele mai desluşite lăsate de doamna Şi denius erau legate pentru el de lungul răstimp în care zăcuse. Ori de câte ori gândurile i se îndreptaseră spre ea – în stare de veghe sau în somn, lucru care se întâmplase mai des decât îşi dădea el seama – o văzuse mereu în pat, în dormitorul semiobscur, cu perdelele de un verde-închis veşnic lăsate, şi în care el însuşi sau un alt frate şedea la picioarele patului, masând piciorul bolnav. În ultimele zile, însă, îi apăruseră în minte tot mai multe amintiri din perioada când ea mai putea umbla prin casă, când seara şi dimineaţa îi spăla şi-i îmbrăca pe copiii cei mai mici, când le cârpea hainele, citea lecţiile şi scria temele cu cei mai mari şi când în fiecare noapte, trecea prin camerele tuturor, în cămaşă lungă, albă, potrivind câte o pernă, îndreptând o saltea şi mângâind cu o mână surprinzător de moale părul copiilor pe jumătate adormiţi, care deschideau ochii şi se întorceau pe partea cealaltă.

Din această perioadă, amintirea cea mai vie i-o lăsase războiul, ale cărui nenorociri era prea mic să le priceapă, astfel că neliniştea şi tulburările îl distraseră. Oraşul fusese ocupat luni de zile de trupe germane, care treceau zilnic cu muzică pe străzi, având în frunte nişte tamburi-majori vânjoşi, pentru a lua parte la parada din piaţă sau de la manej. În curtea casei parohiale erau totdeauna o mulţime de soldaţi, numărul lor ajungând adesea până la douăzeci. În afară de asta, în remiza pentru turbă fuseseră adăpostiţi vreo şapte-opt cai, care în fiecare dimineaţă erau scoşi în grădină şi ţesălaţi, sub supravegherea unui ofiţer. La dispoziţia familiei pastorului rămăseseră doar câteva camere, în care fuseseră îngrămădiţi toţi copiii, claie peste grămadă. Pe atunci Per găsea că toate acestea erau foarte distractive. Şi când te gândeşti că, în lipsă de unt, li se punea sirop în mâncare! Acum îşi amintea că în perioada aceea maică-sa era însărcinată şi aştepta al doisprezecelea copil. Pentru a douăsprezecea oară avea să ducă lupta chinuitoare împotriva morţii. Dar asta nu era îndeajuns. Câţiva copii se îmbolnăviră, şi unul dintre ei, o

fetiţă de 3 ani, murise în chinuri grele. După cum auzise povestindu-se mai târziu, îşi dăduse sufletul în braţele mamei, în timp ce un regiment prusac părăsea oraşul şi era aşteptată sosirea altuia.

Era oare de mirare că, până la urmă, fusese stăpânită, toată, numai de griji? Oare generaţia tânără, crescută într-o perioadă care, privită din afară, părea atât de paşnică, nu era adesea nedreaptă faţă de sentimentul de nesiguranţă şi lipsa de curaj a bătrânilor, mai ales a acelora care trecuseră prin greutăţile şi suferinţele războiului? în ceea ce îl privea pe el, oare nu avea motiv să se mire că maică-sa nu se prăbuşise cu totul sub aceste greutăţi? Cu câteva zile înainte, jakobe, care trecuse şi ea prin multe, îl întrebase, nedumerită, unde găsise doamna Sidenius, fiinţă atât de firavă, puterea aproape supraomenească de a suporta loviturile grele ale sorţii, fără să se plângă o singură dată.

Da, de unde atâta tărie? Ce putere interioară salvase generaţia mai vârstnică, ocrotind-o în parte de nenorocirile şi de grozava încordare din anii de război şi din anii de stagnare care urmară?... De toată acea sângeroasă prăbuşire? Şi povestea suferinţelor mamei sale era imaginea mişcătoare a acestei prăbuşiri.

Dar ea nu şovăise să răspundă la întrebare. Per şi-o amintea repetând mereu când vorbea cu cineva: „Căci nu mie mi se cuvin laude, Iisuse, ci numai ţie”.

...Simţi că îl ia cu frig. Se ridică în picioare şi începu să se plimbe încoace şi încolo pe preşul lung aşternut pe punte. Dar picioarele îi erau grele ca nişte saci de nisip şi capul greu de emoţiile din ultimele zile, aşa că fu nevoit să se aşeze din nou.

În clipa aceea timonierul coborî de pe puntea de comandă şi se apropie, cu intenţia vădită de a intra în vorbă cu el. îi atrase atenţia asupra unei flotile de ambarcaţiuni cu pânzele strânse, care se legănau pe refluxul talazurilor ce se loviseră de mai, şi-i povesti că erau nişte pescari ce se întorceau din direcţia bancurilor

de peşte din preajma insulei Anholt, îndreptându-se spre casă, şi se lăsau în voia curentului.

Per răspunse scurt:

— Aşa?

Îşi adusese aminte de scrisoarea pe care i-o lăsase maică-sa şi de pachetul acela, care probabil conţinea ceasul pastorului. Nu ştia de va avea curajul să citească scrisoarea. Ar fi vrut să spere că maică-sa avusese totuşi oarecare înţelegere pentru el, dar în ajun desluşise în privirea lui Eberhard ceva care nu prevestea nimic bun.

Per se ridică din nou, fiindcă i se făcuse iar frig şi era chinuit de o nelinişte care nu-l lăsa să stea locului.

— Mai bine v-aţi duce să vă culcaţi, îi spuse timonierul, apropiindu-se şi mai mult, cu mâinile în buzunare. La dracu', aici pe punte e prea frig ca să dormi!

Tonul acesta ireverenţios îl făcu pe Per să-şi corecteze ţinuta. Un răspuns tăios îi stătea pe buze, când îşi dădu brusc seama că i se atribuie gânduri de sinucidere; la asta se refereau cuvintele rostite adineauri în şoaptă între cei doi timonieri când schimbaseră cartul.

Atunci Per îl întrebă deschis pe celălalt dacă-l credea pe cale să se arunce peste bord.

— Fiindcă dumneavoastră aţi adus vorba, trebuie să recunosc că ne-am cam gândit puţin la aşa ceva. Se mai întâmplă şi din astea, şi noi preferăm să le evităm, mai ales că după aceea suntem hărţuiţi cu ancheta şi cu tot felul de alte buclucuri. Nu demult – chiar în toamnă – am avut ghinion cu un individ care s-a aruncat în mare în faţa noastră, cam pe aici, prin apele astea.

— Ce fel de om era?

— Un pasager. Era din Horsens. Se zicea că-i mersese anapoda în viaţă. Nu i-am mai văzut decât pălăria, şi cum nu ne-a mai dat nicio ştire de-atunci, nu încape îndoială că l-au înfulecat scrumbiile.

Involuntar, Per îşi întoarse privirile în altă parte, apoi îi spuse noapte bună şi coborî sub punte.

Poposi în salon, unde rămase câteva ceasuri,

incapabil să adoarmă, într-o atmosferă înăbuşitoare, înconjurat de o mulţime de oameni care sforăiau şi oftau. Gândurile lui nu-şi găseau odihnă. Simţea că în noaptea aceea se desăvârşea în el o renaştere care se pregătea de multă vreme. Era ca şi cum o lume nouă avea să se înalţe în faţa lui, ieşind din ceaţă şi din întuneric, o lume al cărei drum nu era încă desluşit pentru el. Tot ce era îndărătul acestei lumi dispărea în neant. Graţie unei văduve de pastor, bătrână şi paralitică, i se dezvăluise o energie căreia până şi puterea unui cezar îi apărea nevolnică şi mărginită. Era energia şi măreţia în faţa suferinţei, a renunţării, a jertfei de sine.

Per stătea întins cu mâinile înnodate sub ceafă şi privea cu ochii larg deschişi în semiobscuritatea de afară, cu gândul plin de teamă la luptele sufleteşti ce-l aşteptau. Totuşi, nu era abătut. Era surprins văzând că nu simte pic de invidie faţă de toţi cei din jurul lui, care dormeau sforăind, sub imperiul unui cuget curat. Mustrările şi durerea trezite în el aveau ceva minunat şi mişcător, asemenea chinurilor unei femei care naşte, chinuri care prevestesc apariţia unei vieţi noi, plină de nădejdi şi de făgăduieli.

În zori, la prima oprire a vaporului, adică la gura fiordului, Per coborî de pe vas. Apoi, din vârful unei movile, urmări evoluţia lui înceată printre nenumăratele cotituri ale fiordului în mijlocul luncii largi. Era acelaşi drum pe care-l făcuse cu Opt ani în urmă, când se avântase în lume plin de o îndrăzneală tinerească şi însufleţit de nădejdi luminoase. Opt ani! În adevăr, „norocul” fusese de partea lui, ba chiar câştigase împărăţia aceea la care năzuise şi pentru a cărei coroană simţea că se născuse!

În timp ce roua i se cuibărea în sprâncene şi în gene ca nişte lacrimi având toate culorile curcubeului, privirea îi urmărea încă sicriul care se strecura pe lângă luncile bălţate de flori nenumărate, până când se pierdu în ceaţa aurie a dimineţii, asemenea unei vedenii care pătrunde în împărăţia cerurilor.

Capitolul XIX

Într-una din cele mai mănoase depresiuni ale Iutlandei se afla o casă boierească, ale cărei ziduri roşii-cărămizii şi ale cărei scări exterioare largi aminteau de aspectul unei mănăstiri. Era Kaersholm, care se întindea la marginea unei fâşii netede din lunca ce şerpuia prin tot ţinutul ca un uriaş fluviu verde, străjuit pe ambele maluri de dealuri împădurite sau de holde.

Lunca era străbătută chiar în mijloc de un râu leneş, biată rămăşiţă dintr-o întindere mândră de ape care acoperise cândva acest larg fund de vale. Cine străbătea lunca pe jos fără să se apropie de mal nici nu putea zări râul. Nu se vedea decât această întindere nesfârşită şi strălucitoare de vegetaţie. Doar ici-colo dădeai peste un şanţ sau peste o băltoacă stătută, ceea ce era ciudat când te gândeai la întinderile proaspete de valuri care se zbuciumaseră altă dată între coamele acestor dealuri paşnice. În locurile acestea, unde păsări cu pene cafenii sau cenuşii se înălţau acum speriate din păpuriş, se rotiseră cândva pescăruşi mari, cu aripi strălucitoare ca argintul. Pe meleagurile acestea, unde oamenii săpau acum şanţuri şi împrăştiau băligar, după care se aşezau să mestece domol din pâinea unsă cu untură, războinici setoşi de luptă debarcaseră odinioară din corăbii stropite cu sânge, şi plini de veselie căraseră apoi comori pe la curţile lor.

Sus, pe dealurile acoperite acum de luminişuri şi crânguri prietenoase care se înălţau deasupra lanurilor de grâu, stăpâniseră odinioară codrii sălbatici şi întunecaţi, unde în nopţile geroase lupii urlau la lună. Multă vreme după ce pământul se ridicase şi după ce fostul fund de mare se prefăcuse într-un paşnic loc de muncă pentru ţăran, pădurea dăinuise încă, loc de refugiu pentru spiritul de aventură şi pentru faptele îndrăzneţe. Aici au răsunat cornurile de vânătoare ale marilor stăpâni, care se năpusteau la drum, cu moartea călare la oblâncul şeii, lăsând urme însângerate în ceaţă. Tot aici glasul furtunii

răsuna cu toată puterea, asemenea mugetului a mii de voci, în care se puteau desluşi, ca un ecou halucinant, tonurile adânci ca de orgă ale mării de odinioară, care umpleau de spaime cugetele oamenilor.

Dar cu începutul pădurea dădu înapoi în faţa terenurilor arabile. O ceată de străini neînarmaţi îşi clădiră sălaşuri şi începură să cultive grădini pe locurile acelea, ca să trăiască în izolare din roadele pământului. Veneau dinspre miazăzi pe un drum însemnat cu cruci înalte şi cu chipuri de sfinţi, îmbrăcaţi în rase lungi călugăreşti şi purtând sandale în picioarele goale. Curând după aceea sună primul clopot care vestea „pacea pe pământ" în bătrâna ţară a vikingilor. Trecură anii. Pretutindeni securea paşnică a ţăranului muşca din întunecimea codrilor, unde, în cuiburile părăsite de vulturi, începuseră să croncănească ciorile.

Şi veacuri trecură. Din lanuri înfloritoare şi din lunci, bogăţiile unui pământ darnic se revărsau peste pragurile celor aleşi, umplând pivniţele mănăstirilor şi cămările curţilor boiereşti cu carne proaspătă şi cu bere îndulcită cu miere, pentru ca în cele din urmă să se depună sub formă de osânză şi de sânge îngroşat sub rasa călugărului şi sub zalele strălucitoare ale cavalerului. Şi iată că, după ce cucernicul frate călugăr puse osânză pe şale, începură să-l bântuie ispite trupeşti şi-i veni chef să se însoare. În cele din urmă îşi spuse pur şi simplu că datoria lui de creştin era să devină cap de familie şi, dezbărat de orice fanatism religios, să se bucure de toate bunurile vieţii odată cu ceilalţi fii ai lui Adam. Biserica îşi amestecă sângele cu al obştii burgheze. Din sutana aspră de pocăinţă, din sandale şi din cingătoiarea de cânepă, ieşi, ca dintr-un cocon, primul pastor Sidenius, cu luleaua între dinţi şi cu o spuză de copii. În acelaşi timp, nobilul se linişti şi el şi se împăcă treptat cu rânduiala societăţii burgheze. Bucurându-se de bunăstarea moştenită, apărată de un mare număr de legi îngăduitoare, se simţea din ce în ce mai puţin ispitit de aventură şi de viaţa incomodă a

războinicului; urmaşul vikingilor făcea acum negoţ de vite şi era un moşier mândru, cu pantaloni de catifea şi un penaj falnic la pălărie. Înalt, gras, umflat, fiindcă n-avea unde să-şi cheltuiască energia, călărea un pursânge şi părea întruchiparea binecuvântărilor pământului natal.

Oameni de felul acesta erau, de pildă, domnul Lave Eskesen Brok, care se lua la harţă şi dădea în judecată jumătate din locuitorii Iutlandei, sau cavalerul Oluf Pedersen Gyldenstjerne, reclamat în cele din urmă de propriile sale surori, doamna Elsebe şi domnişoara Lene, la tribunalul din Yiborg „pentru marea nedreptate pe care le-o făcuse, bătându-le şi alungându-le cu sabia scoasă pe ele şi pe oamenii lor, dărâmându-le casele şi luându-le moşia cu japca”. Erau oameni în care pofta de isprăvi, moştenită odată cu sângele „lupuluide-mare”, încăpăţânarea şi îndrăzneala luaseră forma ambiţiei şi a setei înverşunate de împilare. Mai întâlneai şi indivizi de teapa lui Jorgen Amfeld, în care sălbăticia de altă dată izbucnea sub forma unui sângeros fanatism religios, a unei voluptăţi a credinţei. Acest JOrgen Amfeld construise tuburi acustice secrete care făceau legătura între pivniţa prizonierilor din palat şi camerele sale, dornic să-şi desfete sufletul cu vaietele vrăjitoarelor şi ale altor asemenea fiinţe diavoleşti pe care, în numele binecuvântat al domnului nostru Iisus Hristos, le căznea până la moarte în hrube întunecoase ca nişte morminte şi pline de nămol.

Lunca strălucitoare se întindea acum între dealuri pustii, unde nu zăreai nici drumuri, nici poteci, nici case, nici măcar un copac, unde totul era numai monotonie şi linişte. Când nu era timpul coasei, puteai să mergi ceasuri întregi pe malul întortocheat al râului fără să întâlneşti un om şi fără să auzi alta decât murmurul râului şi, din când în când, duduitul înfundat al unui tren trecând peste un pod undeva, în depărtare.

Până şi vechiul trafic de la Kaage, ultima rămăşiţă a navigaţiei din trecut, care până mai acum zece ani însufleţea încă râul, ajunsese ca şi inexistent. Treceau

săptămâni întregi până să se arate vreuna din navele lungi şi pântecoase, care, dacă erau încărcate, se cufundau atât de mult în apă, încât, după ce, cu ajutorul unor prăjini uriaşe, erau împinse în susul curentului de oamenii echipajului, aceştia izbuteau cu greu să-şi păstreze încălţămintea uscată pe scândurile aruncate de-a lungul copastiei.

În fine, mai puteau fi întâlniţi indivizi care, cu liniştea filosofică a unor adevăraţi danezi şi înarmaţi cu undiţe lungi, se aşezau pe mal şi luau prize de tabac. Uneori dădeai şi peste pescari cu plase, bărbaţi sau femei, cufundaţi în apa râului până la brâu, care scoteau ţiparui din nămolul întărit de pe fundul apei.

În sfârşit, se întâmpla să nimereşti peste câte un vânător singuratic, cu care oamenii de prin partea locului preferau să nu se întâlnească, un personaj înalt, uscăţiv, cu o figură întunecată, cu umerii ridicaţi şi picioarele lungi, vârâte în cizme înalte. Făcea impresia că ar fi mai curând timid şi de obicei nu răspundea celor ce-i dădeau bineţe. Faţa îi era pământie, nasul turtit, gura ascunsă în barba întunecată şi aspră.

Era însuşi Prangen, stăpânul domeniului Kaersholm, marele maestru de vânătoare al curţii.

În timp ce câinii tărcaţi care îl însoţeau alergau prin luncă şi uneori dispăreau cu un plescăit în păpuriş, Prangen se plimba cu paşi măsuraţi, mergând înainte, în linie perfect dreaptă. De obicei puşca îi atârna pe umăr şi-şi ţinea mâinile în buzunarele oblice ale unei haine de vânătoare cu poate lungi. Era limpede că dacă se plimba pe aici, intenţia lui era nu atât să vâneze, cât mai degrabă să fie singur cu el însuşi şi cu gândurile sale negre.

Oamenii de prin partea locului se întrebau adesea ce putea să rumege în minte marele maestru de vânătoare în cursul acestor plimbări. Niciodată nu fusese lesne să-ţi dai seama ce se petrece cu el. Ai fi zis că în interiorul său se află mai multe fiinţe. Bărbatul acesta tăcut, cu privirea ascunsă, apărea uneori sub înfăţişarea unui cumătru

vorbăreţ, a unui Münchhausen plin de cea mai caraghioasă grandomanie. Într-o vreme lumea crezu că ceea ce-l punea pe gânduri era purtarea soţiei sale. Acum, însă, oamenii erau înclinaţi să caute explicaţia mai curând în nenumăratele procese în care era veşnic încurcat şi care de obicei se sfârşeau cât se poate de trist pentru el. Se mai vorbea şi de o boală de stomac şi se ştia cu precizie că ştafeta din Kaersholm trebuia să se repeadă adesea până la oraş ca să ia nişte picături de la farmacie.

Destul de ciudat era faptul că marele maestru de vânătoare nu-şi dădea seama nici el care era motivul indispoziţiei sale. Uneori, tocmai când îi era lumea mai dragă, în timp ce şedea mulţumit în odaia lui şi se distra urmărind rotocoalele de fum ale pipei, care pluteau în bătaia soarelui, melancolia îl copleşea brusc, ca o negură, şi-i întuneca existenţa. Atunci începea să se frământe, să se piardă în gânduri şi, pe măsură ce căuta în zadar un motiv, deznădejdea îl tortura tot mai mult.

Zvonul că pe marele maestru de vânătoare îl apucase iar „dispoziţia” se răspândea cu iuţeală în grajdurile şi pătulele din Kaersholm, şi pretutindeni oamenii dispăreau când apărea silueta lui lungă şi deşirată. De altfel, nu era nicio plăcere să-l vezi în astfel de împrejurări, să-i priveşti orbitele încercănate şi ceafa înclinată, care-l făcea să semene cu un bou.

Nevastă-sa, o femeie deşteaptă şi totodată prea mândră ca să se supună toanelor lui, se prefăcea că nu simte nimic. Ştia că orice încercare de a-i schimba dispoziţia nu făcea decât s-o înrăutăţească. Răul trebuia să-şi facă mendrele, apoi dispărea fără urmă, aşa cum venise. Când luau masa în doi şi când marele maestru de vânătoare nu deschidea gura decât pentru a mânca, doamna Prangen întreţinea singură conversaţia, şi ca să-l îmbuneze, avea grijă să-i servească felurile lui preferate. Căci marele maestru de vânătoare era un mare mâncău, şi nici cea mai neagră dispoziţie nu izbutea să-i strice pofta de mâncare. Porţii uriaşe de fiertură de orez cu bere

îndulcită, friptură de porc cu pireu de mere, salam cu varză călită şi alte bunătăţi dispăreau în stomacul lui ca în traista unui călugăr.

După prânz Prangen se retrăgea în camera lui, care era despărţită de salon printr-o mică seră. Soţia avea totdeauna mare grijă să procedeze aşa fel încât uşile dintre ei să nu rămână închise, după cum, din considerente privitoare la personalul casnic, îşi împiedica soţul să se izoleze în mod ostentativ. Ştia că umblau o mulţime de zvonuri în legătură cu căsnicia lor şi ţinea ca între ei să domnească încrederea.

Când se măritase cu actualul maestru de vânătoare pe vremea aceea simplu proprietar al unei moşii, doamna Prangen avea mai bine de 30 de ani. Căsătoria lor stârnise multe zâmbete mirate printre cei de acelaşi rang social cu ea, care-l cunoşteau pe domnul Prangen numai datorită faimei de prost care scorneşte poveşti mincinoase şi de necrezut. Încă de pe atunci umblaseră prin partea locului tot felul de bârfeli despre trecutul ei. Se povestea că era foarte tânără când frumuseţea ei fermecase un personaj cu o poziţie foarte înaltă, dar, spre marea părere de rău a tuturor, nu se putuse afla niciodată cu certitudine dacă prietenia lor fusese de natură mai intimă. Totuşi, când în clipele de bună dispoziţie domnul Prangen se lăuda cu relaţiile pe care le avea soţia lui la curtea regală, provoca totdeauna o discretă ilaritate.

Felul de viaţă pe care-l ducea soţia marelui maestru de vânătoare prilejui şi mai târziu multe comentarii. Numele ei fusese pomenit, pe rând, alături de cel al vreunui moşier cunoscut pentru aventurile lui galante, fiindcă doamna Prangen pleca des la Copenhaga şi zăbovea multă vreme în staţiunile balneare din străinătate. Totuşi, nimeni nu ştia nimic precis, fiindcă doamna Prangen se pricepea cu multă abilitate să arunce nisip în ochii celor ce se interesau de purtarea ei. Cât despre domnul Prangen, foarte ocupat cu procesele şi cu tulburările sale digestive, n-avea decât rareori clipe de

îndoială în privinţa soţiei.

În tinereţe doamna Prangen tratase cu multă uşurinţă aceste păcate conjugale. Se căsătorise cu Prangen numai fiindcă-l considerase potrivit a sluji drept paravan capriciilor ei. De altfel, pe vremea aceea îşi justifica atitudinea prin titlul pe care i-l procurase în chip de serioasă compensaţie, titlu la care nicicum n-ar fi putut râvni vreodată un om cu originea, relaţiile şi posibilităţile lui materiale.

Totuşi, înaintând în vârstă şi pe măsură ce sângele i se potolea, doamna Prangen începu să-şi sporească averea, adăugându-i obişnuitele rente. Afară de asta, în ultima vreme soţia marelui maestru de vânătoare se preocupa tot mai mult de problemele religioase. În această privinţă, un oarecare pastor Blomberg, care slujea în plasa vecină, avusese o puternică înrâurire asupra ei. Nu era unul dintre acei visători propovăduitori ai pocăinţei, care în alte colţuri ale ţării încercau să instaureze un nou ev mediu scos din mormânt. Dimpotrivă, era un om foarte simplu şi plin de omenie, care detesta orice exagerare şi orice lucru de prisos, un predicator sincer şi blajin al unei evanghelii agreabile de fiecare zi, care nu cerea jertfe supraomeneşti când era vorba de plăcerile vieţii şi care, din această cauză, câştigase mulţi adepţi.

Soţia marelui maestru de vânătoare îi era profund recunoscătoare pentru că o eliberase relativ uşor şi fără dureri de păcatele ei. Era pur şi simplu îndrăgostită de acest creştinism, a cărei lipsă de pretenţii o mişca. Deşi uneori îşi amintea cu oarecare întârziere de ceasul rugăciunii şi nu găsea totdeauna tonul just şi încrederea naivă când se adresa lui Dumnezeu cel atotputernic, în schimb urmărea cu atenţie neslăbită toate evenimentele importante din viaţa bisericii. Camera ei gemea de cărţi şi de reviste religioase şi, în cerc intim, lua uneori parte la discuţii, arătându-se o tot mai hotărâtă misionară a credinţei propovăduite de pastorul Blomberg.

Aici, în casa acestor oameni căutase Per un refugiu

după ce traversase în taină strâmtoarea Kattegat, însoţind trupul neînsufleţit al mamei sale. Când în aceeaşi zi, pe la ora prânzului, ajunse la Kaersholm, după ce, în zori, coborâse de pe vas la gura fiordului, era zdrobit trupeşte şi sufleteşte.

Fu primit cu deosebită căldură nu numai de doamna Prangen şi de sora ei, baroana, care se afla încă la ea în vizită, dar şi de marele maestru de vânătoare, personal, care tocmai primise înştiinţarea că, în mod excepţional, câştigase un proces.

Pentru a-i face imediat istoricul detaliat al procesului, domnul Prangen îşi conduse oaspetele în camera sa şi profită de prilej ca să-i vorbească şi despre celelalte două procese pe care le câştigase – în viaţa lui. Obiectul unuia dintre ele era, după câte afirma el, un caz atât de ciudat şi de complicat, încât Curtea Supremă judecase cauza timp de trei zile întregi.

Per era bucuros că putea să asculte în linişte şi să tacă, adâncit în gândurile lui, care însoţeau mai departe sicriul maică-sii.

Marele maestru de vânătoare, neobişnuit cu un auditoriu atât de răbdător, îi mărturisi după aceea soţiei sale că tânărul ei prieten îl fermecase. În timpul prânzului, când Per făcu aluzie la plecare, marele maestru de vânătoare depuse mai mult zel decât ceilalţi pentru a-l convinge să mai rămână la Kaersholm ca să se odihnească, acum, când, în sfârşit, venise vara.

Per nu se lăsă mult rugat. Copenhaga nu-l atrăgea de loc şi-şi spunea că nicăieri n-ar fi putut găsi un loc mai potrivit decât Kaersholm ca să biruie criza sufletească a cărei apropiere o presimţea. I se dăduse o cameră liniştită şi frumoasă într-o aripă a clădirii principale. Camera dădea spre parc, şi lumina zilei pătrundea în ea cu o intensitate atenuată de frunzişul bogat al unor castani înalţi. În mijlocul odăii, pe podeaua albă şi curată, se afla o masă de stejar pătrată, cu picioare grele în formă de arcuri de cerc, şi patru scaune cu spătare înalte. Patul era ascuns de un

paravan şi părea străjuit de soba de fier, înaltă şi demodată, care aducea cu un cavaler în armură. Pe peretele dintre ferestre era agăţată o etajeră plină cu cărţi.

Camera aceasta îi plăcuse nuxnaidecât fiindcă se deosebea de camerele de hotel, monotone, prevăzute cu numere, în care fusese osândit să locuiască atâta vreme. Clarobscurul verzui care domnea în această cameră corespundea în parte propriei lui stări sufleteşti, plină de aşteptare. Era tocmai ce-i trebuia deocamdată, adică un cabinet secret, un fel de chilie. Se bucură mai cu seamă văzând cărţile pe ale căror cotoare citi titlul unor opere religioase şi ale unor lucrări de teologie despre care soţia marelui maestru de vânătoare îi vorbise mai demult cu deosebită căldură.

Telegrafie la Copenhaga, la hotel, cerând să i se trimită o parte din bagaj. Logodnicei îi scrise explicându-i că un impuls de moment îl îndemnase să urmeze trupul neînsufleţit al maică-sii şi că folosea acum prilejul pentru a-şi ţine făgăduiala dată de a face o vizită la tovarăşele lui de călătorie din Italia. Cât despre cauza prelungirii şederii la Kaersholm. declară că deocamdată simţea nevoia să se odihnească şi să prindă puteri pentru viitoarea călătorie ce-l aştepta. În sinea lui, Per îşi spunea că Jakobe n-avea, în orice caz, premisele necesare pentru a înţelege cele ce i-ar fi putut lămuri el într-o scrisoare. Pentru explicaţii de acest gen trebuia să mai aştepte. Relaţiile dintre ei sufereau de un viciu ireparabil, care se datora solurilor atât de diferite în care erau înfipte rădăcinile lor sufleteşti. Oricâtă bunăvoinţă ar fi existat de ambele părţi, deosebirea dintre firile lor excludea o înţelegere mai adâncă.

Seara, după ce-şi expedie scrisoarea, îşi simţi cugetul mai împăcat. Când se instală în salon, împreună cu cele două surori, avu o uşoară, dar netă şi plăcută senzaţie că se află în căminul său, deşi ambianţa îi era cu totul străină. Nu încercă să analizeze mai adânc motivele acestei stări sufleteşti; dar în atmosfera acestor camere mari, cam

scunde şi cam întunecoase, în felul în care ultima rază de soare pătrundea prin cadrul larg al geamurilor, până şi în aerul cam închis, în care se putea desluşi un vag miros de turbă venind din direcţia bucătăriei, în toate aceste detalii era ceva care spiritualmente îl cuprindea ca în nişte braţe materne.

Marele maestru de vânătoare, care luase loc alături de ceilalţi, se sculă deodată cu zgomot şi se îndreptă fredonând spre camera sa, străbătând sera şi lăsând ambele uşi deschise în urma sa. Puţin după aceea îl auziră umblând cu un obiect care zăngănea, apoi deschizând o fereastră. Deodată, sunetele unui corn de vânătoare izbucniră în direcţia dealurilor şi a pădurii.

Printre numeroasele închipuiri ridicole, dar cu ajutorul cărora marele maestru de vânătoare îşi menţinea sentimentul propriei sale demnităţi, era şi convingerea că era un virtuoz al instrumentelor de suflat. Mai întâi scoase nişte semnale vioaie de vânătoare, cărora ecoul pădurii le răspunse aducând parcă răsunetul tainic al unor vremuri îndepărtate, când străbunii domnului Prangen îşi croiseră drumul cumplit prin desişuri. Urmară câteva cântece patriotice, după care melodia lunecă tot mai mult spre acel sentimentalism călduţ, tipic pentru poezia inimilor singuratice. Execuţia acestor cântece era de un nivel cu totul scăzut. La urmă răsună melodia *Cât e de minunat să te însoţeşti cu cineva*, şi, dornic de a introduce o notă de gingăşie în interpretarea cântecului acestuia bătrânesc care preamărea căminul conjugal, marele maestru de vânătoare făcu să tremure notele false pe care le scotea şi le lăsă apoi să se stingă într-un chip atât de artificial, încât, în cele din urmă, temându-se să nu izbucnească în râs, Per nu mai îndrăzni să-şi ridice privirea din podea. În schimb, doamna Prangen, cu bărbia sprijinită în palmă, privea pe fereastră cu un zâmbet blând şi nevinovat, plin de feminitate şi de gingăşie.

Trecură câteva zile, în care timp Per continua să se împace admirabil cu stăpânii conacului. Marele maestru de

vânătoare continua să fie bine dispus şi-l plimba pe domeniul său. După-amiezile Per pleca în trăsură cu cele două surori să viziteze locurile frumoase din jur. Alteori făcea mici excursii singur, sau întovărăşit de administrator, un tânăr de vârsta lui.

Peste puţin, Per îşi recapătă forţele fizice şi culoarea bronzată a tenului cu care se întorsese din Italia şi care-i şedea atât de bine. Despre legăturile cu familia Salomon vorbea foarte puţin, lucru de care soţia marelui maestru de vânătoare îşi dădu repede seama şi care o determină să nu mai atingă acest subiect. Tot astfel, Per se ferea să vorbească despre maică-sa şi despre adevăratul motiv al călătoriei sale în Iutlanda, crezând că cele două surori îşi închipuie mai departe şi cu aceeaşi îndărătnicie că naşterea lui era învăluită în mister. Totuşi, după puţină vreme înţelese că cel puţin soţia marelui maestru de vânătoare aflase câte ceva despre familia lui şi aceste informaţii îi fuseseră procurate de pastorul Blomberg, despre care îi pomenise în mai multe rânduri cu deosebit respect.

Curând Per se văzu nevoit să renunţe la gândul de a-i cere baroanei un împrumut, gând care-l minase de fapt la Kaersholm. Ba chiar îi era teamă să rămână singur cu dânsa, fiindcă în asemenea împrejurări tonul ei căpăta o nuanţă de intimitate penibilă. De obicei, femeia asta îşi sprijinea în două degete capul mic şi uscăţiv, înconjurat de dantele, şi, într-un limbaj umflat, începea să-i vorbească despre fratele ei răposat, terminând în mod constant cu citate din versurile poeţilor ei preferaţi Hertz şi Paludan-Muller[53].

Astfel stând lucrurile, Per îşi îndreptă speranţele către matele maestru de vânătoare şi către soţia lui, ferm hotărât să nu se mai adreseze atât de des socrului său în chestiuni băneşti. Voia ca de acum înainte să nu mai poată spune nimeni că trăieşte din pomenile lui Philip Salomon.

53 Henrik Hertz (1798—1870) şi Frederik Paludan-Muller (1809—1876). poeţi danesi.

Totuşi, nu găsise încă un prilej potrivit ca să aducă vorba despre ceea ce-l preocupa. Atât în el însuşi, cât şi în lumea înconjurătoare, nenumărate fenomene îi solicitau atenţia.

Ceea ce-l pasiona în primul rând era natura. Abia a treia zi după sosirea lui la Kaersholm apucă să-i spună doamnei Prangen că intenţiona să plece într-un viitor foarte apropiat într-o călătorie de studii în America.

Vremea se menţinea frumoasă, anotimpul fiind cel mai potrivit pentru regiune. Câmpiile şi pădurile erau de un verde foarte proaspăt, şi lunca toată se aşternea ca un singur covor de flori. Per reuşise să se împrietenească destul de bine cu administratorul moşiei şi-şi petrecea de preferinţă odihna de după-amiază în camera acestuia, situată la o parte, într-o aripă a clădirii destinată uneltelor. De aici, pe de o parte, se deschidea perspectiva spre lăptărie, unde, cu poalele sumese, mulgătoarele intrau şi ieşeau zăngănindu-şi bidoanele, iar, pe de alta, o fereastră dădea spre curtea din spatele unor grămezi de băligar, unde un taur uriaş, fruntaş în Kaersholm, întâlnea vacile moşiei.

Tolănit pe sofa, cu o ţigară de foi în gură, Per stătea la taifas despre tot felul de evenimente ce se petreceau în acest colţ de ţară, sau se distra cu căţeaua neagră a administratorului, de rasă *puddel*, şi cu puii ei. Administratorul era unul dintre acei iutlandezi modeşti care, cu toată blândeţea lor, dovedesc uneori o lipsă totală de respect faţă de ceea ce respectă alţii. Indiferent despre cine sau despre ce s-ar fi vorbit, el avea de spus o poveste maliţioasă, lucru pe care nu-l făcea nicidecum din răutate, ci de dragul de a istorisi lucruri hazlii. Per se complăcea în tovărăşia lui, şi ceasurile acelea de trăncăneală, în mijlocul agitaţiei însufleţite care clocotea la fermă, îl ajutau să mai uite de gândurile negre cu care venise.

45!

Râul îşi exercita şi el farmecul tainic, specific, asupra lui Per. Căci, la o depărtare de numai cinci-şase mile,

aceeaşi apă clipocea de-a lungul cheiurilor putrede ale oraşului copilăriei sale, apă pe ale cărei maluri ca din basme, pline de păpuriş şi de mlaştini tainice, îşi găsise locul cel mai îndrăgit al copilăriei. Într-o zi descoperi o barcă într-o remiză de lângă mal şi se simţi cuprins de vechea lui pasiune pentru pescuit.

29*

Cu ajutorul administratorului, îşi procură uneltele trebuincioase şi, înarmat cu câteva undiţe, începu să petreacă zilnic ceasuri întregi pe malul râului.

Dar zilele treceau, şi criza pe care o aşteptase cu atâta speranţă şi cu atâta încordare nu se producea. Materialul sufletesc explozibil adunat în el în noaptea aceea petrecută pe vapor se risipi în viaţa în aer liber. Cărţile religioase ale soţiei marelui maestru de vânătoare rămaseră aproape neatinse în raft. Era toată ziua pe drum. Seara, când se întorcea, în sfârşit, în odaia lui şi-şi aprindea lampa, pregătindu-se să se instaleze comod cu o carte în mână, nu apuca niciodată să citească mai mult de câteva rânduri, fiindcă era cuprins de toropeală ca o binecuvântare terestră şi trebuia să se ducă la culcare.

Cu timpul, începu să simtă lipsa Jakobei. Uneori, când era în barcă şi se prăjea la soare sau când se întindea la locul lui preferat, sus, la marginea pădurii, ar fi dorit să împartă cu ea bucuria acestor zile de vară. Fireşte, i-ar fi făcut şi ei bine să-şi primenească plămânii plini de praful de pe Strandvej; în ultimul timp dăduse din nou semne de mare nervozitate. Pe urmă, însă, Per îşi spuse că Jakobe ar fi refuzat să vină cu el. Nu ar fi gustat Jakobe viaţa asta vegetativă pe care o ducea el de câteva zile. Să stai întins aşa, liniştit, cu mâinile sub ceafă, să laşi gândurile să-ţi zboare odată cu norii în albastrul infinit al cerului, să simţi că propria ta fiinţă parcă se topeşte şi se dizolvă în infinit, toate acestea erau desfătări pentru care Jakobe n-avea înţelegere. Îşi amintea că, într-una din scrisorile ei de dragoste, referindu-se la propria ei fire, spusese că e neliniştită ca marea. Da, era exact.

Lipsa de constrângere ce caracteriza viaţa la Kaersholm contribuia şi ea la buna lui dispoziţie. Asta se putea spune şi despre moda vestimentară. Marele maestru de vânătoare circula prin odăi încălţat în cizme înalte, şi nu se schimba nici măcar la ora prânzului. Nici doamna Prangen nu se sinchisea prea mult de toalete când era acasă. Per se molipsi curând de această rustică neglijenţă, fiindcă pentru el respectul strict faţă de etichetă care domnea în casa socrilor săi şi schimbarea repetată a costumului pe care o pretinde şi viaţa călătorilor moderni fuseseră adesea destul de obositoare.

…Într-o după-amiază însorită, în timp ce se întorcea de la gârlă cu undiţele pe umăr, Per se întâlni cu soţia marelui maestru de vânătoare, întovărăşită de o tânără blondă, într-o rochie de culoare deschisă, cu dungi albastre. Cele două femei urcau încet aleea lungă de plopi care pornea din luncă şi ducea până în parc, în dreptul clădirii principale. Mergeau ţinându-se de mijloc. Mai ales în atitudinea fetei era ceva care amintea de gesturile unei îndrăgostite.

— Inginerul Sidenius din Copenhaga, domnişoara Blomberg, spuse soţia marelui maestru de vânătoare, făcând la repezeală prezentările, apoi adăugă că pastorul Blomberg se afla la soţul ei şi i-ar face plăcere să-l vadă pe Per.

În timp ce străbătea parcul îndreptându-se spre camera lui, Per bombănea în sine. Era convins că liniştea de până atunci se sfârşise. Pastorul acesta, care părea să joace un rol important în casa Prangen, îi fusese antipatic de la bun început. De altfel, cu timpul, îşi dăduse seama cine era. Îşi amintea că ziarele vorbeau de el ca de un talentat purtător de cuvânt al unuia dintre numeroasele curente contemporane. Îşi mai amintea în mod vag că auzise de el şi în casa părintească, fiindcă fratele său Thomas – capelanul – arătase faţă de învăţăturile acestui pastor mai mult interes decât i-ar fi plăcut tatălui său.

Per ar fi preferat să rămână în cameră cât timp se

afla pastorul în vizită, dar tonul pe care-l folosise soţia marelui maestru de vânătoare când îl invitase să-i salute oaspetele, deşi amabil, nu-i îngăduia să nesocotească sugestia.

În adevăr, îl găsi pe vizitator la stăpânul casei. Cei doi bărbaţi erau instalaţi de o parte şi de alta a mesei, cu serviciul de cafea la mijloc şi învăluiţi în norul de fum al ţigărilor. Când Per se arătă în prag, convorbirea se întrerupse, încât s-ar fi putut spune că tocmai despre el vorbiseră.

Per fu uşor surprins de înfăţişarea pastorului Blomberg. După cele ce auzise la Kaersholm despre acest reformator al bisericii şi despre lupta lui pentru ceea ce se numea un punct de vedere mai uman asupra chestiunilor divine, crezuse că trebuia să arate ca un fel de apostol cu trăsături tipic nordice, asemenea unui viking creştinat, în timp ce în faţa lui apăru un bărbat mic, gras şi foarte fălcos, care nu se deosebea prea mult de tipul obişnuit de pastor danez din vremea lui. Avea un cap mare, înconjurat de păr şi barbă ca de câlţi, şi nişte ochi strălucitori, limpezi, albaştri şi plini de expresivitate, care aduceau cu nişte picături mari., de apă oglindind pacea unui cer senin. Atât în îmbrăcăminte (purta o jachetă de vară peticită din lasting negru), cât şi în felul cum şedea tolănit pe scaun şi pufăia dintr-o ţigară morfolită, se putea ghici un anumit efort de a şterge trăsăturile tradiţionale ale profesiunii, de a evita obişnuitele formule de reverenţă, pe seama cărora făcea tot felul de zeflemele ce-i scandalizau pe fraţii întru preoţie. Totuşi, nu te puteai îndoi nicio clipă că te afli în faţa unui pastor. Făptura lui iradia acea ciudată înfumurare pe care ţi-o dă sentimentul de superioritate specific feţelor bisericeşti, aşa după cum, în ciuda tuturor instalaţiilor de încălzire şi de ventilaţie modernă, mirosul de mucegai mai stăruie în locurile pe care altă dată a fost construită o biserică.

Pastorul Blomberg se sculă cu oarecare greutate de pe scaun şi strânse mâna lui Per cu o cordialitate rustică.

— Ei, bravo! Ia te uită! exclamă el, examinându-l fără jenă. Bine-aţi venit prin locurile noastre, domnule inginer i

Amabilitatea tonului său ascundea o nuanţă protectoare sau de compasiune, care-l făcu pe Per să-şi îndrepte umerii.

— Da, numele Sidenius nu-mi este necunoscut, fireşte, continuă pastorul. Tatăl dumneavoastră a fost o figură de vază în rândurile preoţimii noastre. Dar deşi amândoi am păstorit ani de-a rândul pe meleagurile astea în calitate de hai să-i spunem, vecini, nu ne-am cunoscut niciodată personal. În multe privinţe, concepţiile noastre despre interesele bisericii erau foarte deosebite. Dar mă înclin cu respect în faţa amintirii sale, a fost un muncitor plin de zel!

Cum Per nu răspundea nimic, pastorul se aşează, după care urmă o clipă de tăcere. Oaspetele se întoarse din nou spre marele maestru de vânătoare şi începu să-i vorbească despre diverse probleme de ordin local.

Per luă loc pe un scaun de lângă geam şi-şi aprinse o ţigară. Întors pe jumătate spre fereastră, privea afară peste peluza cea mare, care se întindea în faţa clădirii principale, purtând în centru un ceas solar aurit.

O zări şi pe doamna Prangen cu tânăra fată, care se întorseseră, şi, plimbându-se pe alee, se pregăteau tocmai să se aşeze pe o bancă, la umbra unui fag mare, de partea cealaltă a peluzei. Soţia marelui maestru de vânătoare îşi închise umbrela de soare, şi însoţitoarea îşi lăsă pe bancă pălăria de vară cu boruri largi, apoi goni cu un gest o buclă care-i căzuse pe frunte.

Per o examină cu mai multă atenţie pe fiica pastorului. Era o fată de vreo 1*8* – *19* ani, singurul amănunt din înfăţişarea ei care amintea de taică-său fiind părul blond. Era înaltă, cam deşirată, avea forme fine şi zvelte. Nu-i putea desluşi prea bine trăsăturile, fiindcă se afla departe, dar îi găsi foarte atrăgătoare silueta. Aşezată acolo, în umbra deasă a copacului, puţin aplecată, picior peste picior şi învârtind între degete o floare pe dare b

cuâesese şi o ducea din când în când la nas, iată era oarecum o imagine de vis. În special în contrast cu silueta masivă a doamnei Prangen, strânsă în corsajul de mătase lucioasă, cenuşie, care-i încingea pieptul ca o za de oţel, fata aceea, îmbrăcată într-o rochiţă uşoară, părea aproape imaterială.

Din clipa când o văzuse pe alee, Per îşi dădu seama că-i amintea de cineva. Silueta zveltă de căprioară, părul blond, aproape argintiu, umerii înclinaţi, totul avea o notă care i se părea de mult cunoscută şi care, da, îl predispunea spre o uşoară melancolie.

În sfârşit, pastorul se sculă de la masă şi se pregăti de plecare.

Le spuse că avea intenţia să viziteze un bolnav din apropiere, unul dintre enoriaşii săi căruia i se întâmplase un accident din cauza unui taur nărăvaş. La întoarcere va trece din nou pe aici, să-şi ia fiica. Când îşi luă rămas bun de la Per, îl privi din nou drept în ochi şi-l asigură că, ori de câte ori va trece prin faţa casei parohiale din BOstrup, l-ar bucura dacă ar intra să-i facă o vizită.

— Ştiu foarte bine, spuse el cu veselie, că la Copenhaga tinerii din zilele noastre consideră biserica drept un templu al ignoranţei, iar casa pastorului, o anticameră a acestui templu. Dar poate că nu suntem chiar aşa de răi cum afirmă presa şi literatura dumneavoastră din Copenhaga. Ei, ai să vezi şi dumneata i în ciuda tonului său condescendent, Per răspunse strângerii de mină şi mormăi câteva cuvinte de politeţe. Impresia pe care i-o făcuse fata îl dispunea în mod involuntar la mai multă toleranţă faţă de omuleţul acesta scund şi atât de mulţumit de sine.

Marele maestru de vânătoare ieşi să-l conducă pe pastor, în timp ce Per, luându-şi pălăria mare de paie, adusă din Italia, porni în direcţie opusă, străbătând sera. Se instală pe treptele verandei şi începu să privească spre cer, ca şi când nici n-ar fi bănuit prezenţa celor două femei.

Soţia marelui maestru de vânătoare îl strigă.

— Ia ghiceşte, cu cine crezi că semeni, după părerea domnişoarei Blomberg? întrebă ea.

Doamna Prangen ţinea în mâna ei o mână a tinerei fete, care roşi ca para focului şi vru să-i închidă gura cu cealaltă mână.

De ce să nu spun, draga mea? foarte nostim, donâhişoara Blomberg e de părere că semeni cu un nabab, şi are dreptate, zău! E ceva exotic în înfăţişarea dumitale de azi.

— Un nabab! repetă Per şi privi în jos spre costumul lui confecţionat dintr-un material catifelat, galben-deschis, cumpărat tot în Italia şi pe care-l purta pentru prima oară în ziua aceea, fiindcă era tare cald. Asta mă măguleşte, nici vorbă. Din păcate, îmi lipsesc milioanele respective.

— Nu-i nimic, le vei avea! exclamă soţia marelui maestru de vânătoare.

Scăpase aceste vorbe aproape împotriva voinţei ei, dar regretă îndată şi schimbă vorba.

Pentru Per observaţia avea un tâlc care-l indispuse. Va să zică, cele două femei discutaseră despre logodna lui şi, bineînţeles, venise vorba şi despre banii lui socru-său. Între aceste două lucruri exista evident o legătură inseparabilă în minţile oamenilor. De altfel, înţelesese de la sine că atunci când domnişoara Blomberg îl comparase cu un nabab, nu avusese intenţia să-i facă tocmai un compliment.

Se aşeză şi începu s-o examineze pe fcânăra fată. Acum o vedea de aproape, şi cercetând-o cu mai multă atenţie, o aprecie cu ochi de cunoscător. Totuşi, nu găsi multe de criticat. Deşi era prost dispus, se miră că nu observase de la început, în clipa când se întâlniseră pe alee, cât de frumoasă era. Ce ochi luminoşi şi nevinovaţi, ce gură bine conturată şi fragedă, cu buze poate cam prea subţiri şi cam palide încă, dar în schimb proaspete şi caste ca un trandafir sălbatic!

Cele două femei vorbeau despre nenorocirea la care făcuse şi pastorul aluzie în camera marelui maestru de

vânătoare. Cu expresii care aminteau în mod ciudat cuvintele tatălui, fata povesti cum tot abdomenul „acestui om demn de plâns” fusese spintecat, citind totodată şi părerea medicului, care credea că nu va putea supravieţui. Per era absent. Acum îşi dădea seama ce amintire trezise în el fata asta. Da, îi amintea de Fransisca, iubita lui din Nyboder! „Doamne 1” gândi el, şi inima i se muie. Nu-şi mai amintise de ea de atâta vreme!…

În timp ce femeile tăifăsuiau mai departe, Per se cufundă o clipă în noianul de amintiri. Totuşi, ochii săi mai erau aţintiţi asupra fetei pastorului, care nu-i arunca însă nicio privire şi nu ştia, fireşte, că e observată.

„Da, îşi spuse Per, există o asemănare între ele. Statura şi ţinuta sunt aproape aceleaşi. Fără îndoială, însă, că domnişoara Blomberg are trăsături mai distinse şi linii mai zvelte – *t* o fransisca într-o ediţie de lux”. Şi în jocul muşchilor din jurul gurii era un amănunt care-i amintea de fata aceea. Ori de câte ori domnişoara Blomberg zâmbea, îşi trecea vârful limbii pe deasupra buzei superioare, parcă ar fi vrut să şteargă urmele zâmbetului.

— Se face răcoare. N-ai vrea să iei ceva pe tine, micuţo?

Întrebarea fusese pusă de soţia marelui maestru de vânătoare. Soarele coborâse îndărătul copacilor din parc, şi umezeala ce se ridica din pământul reavăn se făcea imediat simţită sub frunziş.

— Nu, nu mi-e frig. Mă simt aşa de bine, spuse ea, fericită că soţia marelui maestru de vânătoare îi luase din nou mâna şi i-o mângâia.

— Ar trebui, totuşi, să-ţi pui pelerina. Mi se pare că ai lăsat-o în salon.

Per se ridică.

— Mă duc s-o aduc, spuse el.

Dar fata se ridicase şi ea de pe bancă.

— Nu, nu ştiţi unde e, spuse repede şi, ca şi când s-ar fi temut să nu vină după ea, se depărtă grăbită de-a dreptul peste peluza de gazon.

— Nu-i aşa că-i dulce? întrebă soţia marelui maestru de vânătoare, după plecarea ei, când Per se aşezase iar.

— Da, e foarte frumoasă, răspunse el pe un ton cam sec.

— Adevărat, e şi frumoasă. Şi e o fire atât de bună, atât de deschisă, atât de sinceră. Păcat că are o sănătate cam şubredă.

— Domnişoara Blomberg e bolnavă?

— A avut tifos, dragul meu, a zăcut toată iarna. După cum spune şi ea, timp de trei luni a fost mai mult moartă decât vie. N-ai observat nimic la ea?

— Da, lasă o vagă impresie de imaterialitate. Dar chiar aşa, slabă cum e…

— Da, slavă ţie, Doamne, a trecut hopul cel mare şi sperăm că vara va face restul. Draga de ea, e o rază de bucurie pentru mulţi dintre noi. Şi-apoi, e atât de recunoscătoare că trăieşte, cum nu poate fi decât cine a fost pe punctul de a-şi pierde viaţa la o vârstă atât de fragedă, e ca omul care consideră viaţa un dar al lui Dumnezeu, domnule Sidenius.

Per îi ocoli privirea. De câteva zile, ori de câte ori soţia marelui maestru de vânătoare atingea subiecte religioase, se simţea destul de jenat.

— Am impresia că domnişoara Blomberg vă e foarte devotată, spuse el, încercând să îndrepte discuţia pe altă cale.

— Da, fetiţa asta mică şi dragă se bucură când vine aici, spune că se simte foarte bine la Kaersholrn. Poate că cercul de cunoştinţe care se adună în casa părinţilor ei e cam monoton pentru o fată tânără. De altfel, atmosfera din casa pastorului Blomberg e foarte plăcută. Ar trebui să le faci o vizită într-o zi. Sunt sigură că pastorul ar fi foarte bucuros să stea de vorbă cu dumneata.

Grădinarul se apropie pe alee şi se opri la oarecare depărtare.

— Ce s-a întâmplat, Petersen? întrebă doamna Prangen.

Omul făcu alţi câţiva paşi, cu boneta în mână. O ruga pe excelenţa-sa să binevoiască a veni o clipă în curtea bucătăriei.

— Vin îndată, spuse soţia marelui maestru de vânătoare, ale cărei sentimente creştineşti de frăţietate nu cuprindeau încă şi pe servitori.

Puţin după aceea, se ridică şi plecă. Între timp, fata se întorsese şi părea nenorocită că rămăsese singură cu Per. Îşi încleştase ambele mâini de marginea băncii şi schimba feţe-feţe. Deodată o strigă pe doamna Prangen, care nu ieşise încă din câmpul ei vizual, şi o întrebă dacă nu putea s-o însoţească.

Înainte chiar de a auzi răspunsul, se ridică însă de pe bancă şi se grăbi s-o ia din loc.

— Nu uita că n-ai voie să alergi i îi strigă soţia marelui maestru de vânătoare.

Per o privi cu coada ochiului şi zări o umbră aşternându-i-se pe faţă.

Sfiala fetei îi răscolea amintiri întunecate. Când era copil, aşa îl ocoleau fraţii, şi surorile îl ocoleau, mai ales când, o dată, la micul dejun – sau poate la prânz – taică-său îi ţinuse o predică în lege, ca să-l pedepsească. Recent, când se întâlnise cu cei doi gemeni, încremeniseră şi ei, încurcaţi, în faţa lui.

Nabab! Bineînţeles, cuvântul fusese rostit pe ton peiorativ. Fata se ferise de el ca de Necuratul. Ei şi? De când ajunsese oare atât de neînsemnat încât era nevoit să ţină seamă şi să-i fie frică de părerea oricui? Sau era altceva la mijloc? Să fi fost adevărat că începuse şi el să se ruşineze de impetuozitatea cu care vina norocul?

Dar nu-i folosea la nimic să se lase pradă unor frământări de acest gen. Trebuia să încerce să lupte împotriva unei sensibilităţi exagerate, care în ultimul timp făcuse din el o pradă fără apărare a oscilaţiilor de dispoziţie. Era timpul să se smulgă din lâncezeala ce-l cuprinsese aici, la Kaersholrn, şi să se apuce iar de treabă. Chiar dacă greşise faţă de el însuşi şi faţă de alţii, lupta,

sârguinţa şi dorinţa cinstită de a face ceva bun şi util pe lume, toate acestea trebuiau să constituie de aici înainte o justificare pentru el, independent de faptul că izbânzile cele mari ar putea să-i scape.

Sus, în clădirea principală, se auzi deschizându-se o fereastră. Era baroneasa, care-şi sfârşise lunga siestă de după-amiază. Puţin după aceea apăru în verandă, drapată poetic într-o mantilă de dantelă fixată la spate. Era foarte pudrată, ca în fiecare după-amiază, fiindcă se silea să ascundă petele roşii ce i se aprindeau pe obraz.

Per se făcu nevăzut. Nu voia să rămână singur cu zăpăcita aceea, aşa că se strecură afară din parc şi porni pe şoseaua care străbătea lunca şi urca spre pădure.

Era o seară de vară foarte luminoasă şi foarte calmă, una dintre acele seri care, deşi liniştite, pot fi neplăcute. Pământul se aşternea tăcut şi pustiu sub un cer care părea stins, un cer fără soare şi fără stele. Soarele dispăruse cu o totală lipsă de solemnitate, lăsând doar o pată mică, roşiatică şi înceţoşată deasupra zării. Pe tot întinsul cerului nu zăreai niciun nor care să prindă razele în ascensiune şi să le răsfrângă asupra pământului, ca o rămăşiţă a splendorii din timpul zilei. Ici şi colo, câte un geam luminat de razele soarelui licărea pe dealuri – atât, şi nimic mai mult!

Dar îndată după lăsarea serii, jos, pe malul râului, începu să forfotească viaţa nălucilor. Lunca se învălui într-o ceaţă cenuşie şi, curând după aceea, valea dispăru cu desăvârşire îndărătul unui văl de aburi unduitori. Ai fi zis că, în preajma nopţii, asemenea unui strigoi, fiordul punea din nou stăpânire peste vechiul vad, şi aburii străvezii se năpusteau printre dealuri ca un foc fumegând, ca o mare de duhuri.

Deodată, undeva, în ceaţă, ceva începu să mişte, să prindă viaţă. Un cap prevăzut cu coarne apăru din marea de negură şi mugi. Puţin după aceea se zări partea superioară a unui trup de bărbat care la cealaltă extremitate părea că se sfârşeşte într-o coadă întunecată

de animal, pe care o ţinea ridicată. Curând după aceea ieşi la iveală un furnicar de capete încornorate, care se înghesuiau în jurul lui, înălţându-şi boturile şi scoţând aburi pe nări. Omul învârtea ceva deasupra capului, scoţând din când în când câte un strigăt, şi toată scena evoca imaginea unui centaur în luptă cu o ceată de monştri marini.

Erau cele trei sute de vite ale domeniului Kaersholm, pe care un cioban le mâna spre casă pocnind din bici. Privite de pe şosea, vitele păreau că înoată. Nu li se vedeau decât capetele şi spinările întunecate, unduind într-o ciudată mişcare oscilatorie, în timp ce negura, care plutea peste ele, le ştergea toate contururile.

Per se aşează să se odihnească pe o bancă, sub un copac de pe şosea. Îşi sprijini capul în palmă şi urmări cu privirea cireada de vite ce se îndrepta spre casă, până fu înghiţită de ceaţă. Stoluri mici de ciori treceau când şi când pe deasupra capului său, şi el putea auzi strigătele puternice de bucurie cu care coborau spre cuiburile din desişul pădurii. Undeva, prin apropiere, o broască se instalase în ochiul ei de apă şi orăcăia cu voluptate. Cu excepţia acestor zgomote, o tăcere deplină domnea până la mari depărtări împrejur.

Un sentiment deprimant de părăsire se strecură atunci în sufletul lui Per. Se gândi la cuvintele din *Biblie*: „Vulpile au vizuinile lor, păsările au cuiburi”… El, însă, nu cunoştea niciun colţişor pe pământ de care să-l lege o amintire frumoasă sau puternică. Cu gândul la călătoria ce-i stătea în faţă, îşi spuse că, în realitate, aşa se explica indiferenţa faţă de locul unde se afla, oriunde în lume. Nicăieri în mijlocul Oceanului Atlantic, sau în preriile americane, sentimentul că e un om fără ţară nu putea fi mai puternic decât aici, în inima patriei sale.

În aceeaşi clipă, un alt verset din *Scriptură* îi fulgeră prin minte, şi se simţi străbătut de un fior de gheaţă. Era blestemul biblic pe care taică-său îl rostise împotriva lui: „Surghiunit şi pribeag pe pământ să fie cel ce înfruntă pe

Domnul!” Cuvintele acestea se împlineau acum. Soarta lui Cain îi atârna deasupra capului…

Chipul seducător al Fransiscăi i se ivi din nou în amintire, încadrat de căsuţele vopsite în galben ale cartierului Nyboder şi de grădiniţele verzi, ocrotite de uluci date cu catran. Cât de dragă-i fusese, de fapt, fata asta! Nu-i venise uşor să renunţe la dragostea ei plină de prospeţime primăvăratică. Bineînţeles – şi lucrul acesta îl ştia foarte bine – nu pierduse nimic făcând acest schimb. Jakobe îi era cu mult superioară ca om, şi el nu subestima importanţa ce-o avusese în formarea lui. Totuşi, era nevoit să se întrebe dacă îşi aparţinuseră vreodată al; fel decât trupeşte unul altuia. Când, în comparaţie, se gândea la plimbările liniştite cu Fransisca, seara, pe malurile apelor aurii ale lacului Soterdam, şi la despărţirea veselă, deşi cam melancolică, la adăpostul copacilor de pe Ostervold, imaginile acestea scânteiau în memorie, asemenea unor clipe trăite în paradis, în noianul celorlalte clipe ale tinereţii sale zbuciumate şi triste.

Oare Fransisca se măritase? Dacă exista vreo femeie care să merite un bărbat bun, ea era aceea. Poate trăia undeva, într-un colţ de provincie, ca o burgheză fericită, şi avea un copil la sân… Se gândi că de s-ar interesa în Nyboder, ar putea afla dacă mai locuieşte şi acum cu părinţii ei la Kjerteminde, ar putea afla tot ce i se întâmplase. Ce-i drept, vechiul cămin de pe Hiertensfrydsgade se destrămase. După câte ştia, doamna Olufsen îşi urmase încă din toamnă soţul, îmbarcându-se în „şalupa cea neagră”. Dar de bună seamă că se vor mai găsi alţii care să-i poată da informaţii.

Un nou stol de ciori trecu în zbor pe deasupra capului său şi se pierdu în pădure croncănind puternic. În aceeaşi clipă, atenţia îi fu atrasă de tropote de cai şi de uruitul unei trăsuri, care veneau pe drumul dinspre Kaersholm. Peste puţin, o trăsură cu coşul lăsat, trasă de o pereche de cai bălani, se apropie uroand la pas dealul, care, ceva mai jos de locul unde se afla el, avea o pantă

serioasă.

Dându-şi seama că trebuie să fie trăsura pastorului Blomberg, Per se ridică şi ieşi pe şosea, apoi porni în aceeaşi direcţie, nădăjduind că nu va fi recunoscut.

Dar se înşelase. Când trăsura ajunse în dreptul lui, pastorul opri şi-l salută vesel cu mâna.

— Ia te uită! Te plimbi şi visezi în liniştea serii, domnule vizionar! E frumos pe la noi, nu-i aşa? Nu-i de mirare – cum tocmai îi spuneam fiicei mele – că bătrâna noastră poezie populară, despre care s-ar putea afirma că e însăşi natura care cântă, este atât de bogată în fiinţe de basm. O seară ca asta are ceva fantastic, ceva plin de vrajă. Cât despre noi, oamenii, se pare că n-am pierdut încă receptivitatea faţă de elementul mistic din natură, de vreme ce un inginer din zilele noastre, trăind într-o epocă înaintată şi materialistă, poate să se lase sedus de farmecul ei.

Spusese aceste cuvinte pe un ton ştrengăresc, care le punea sub semnul întrebării sinceritatea. Apoi, întorcându-se spre fiica sa, care, avându-l alături, părea să fi prins curaj, ba chiar îl privea pe tânărul inginer cu un aer de uşoară superioritate, pastorul continuă:

— Ascultă, fata mea… să ştii că m-am molipsit de la inginerul acesta. Am chef să-mi dezmorţesc puţin picioarele. Tu oricum trebuia să te duci până la fabrică pentru marfa aceea; îa-o înainte cu trăsura şi aşteaptă-mă. Sper că n-ai nimic împotrivă dacă te însoţesc o bucată de drum?

Per mormăi un „Doamne fereşte.”, şi pastorul coborî cu oarecare greutate din trăsură.

— Se face prea puţină mişcare sănătoasă în acest secol al aburilor cu şuier răguşit, zise pastorul şi se apropie de Per cu pas voinicesc, ca şi când ar fi vrut să reînvie în el forţele adormite ale tinereţii. Căile noastre ferate, pe care, de altfel, le preţuiesc din toată inima, ne răpesc încrederea în natură… ne îndeamnă la neascultare faţă de poruncile ei părinteşti. Când văd o namilă lungă şi

întunecată ca asta, care zboară şuierând peste lanurile verzi ale Domnului, mă gândesc totdeauna la şarpele din rai. Pe vremuri, când aveam o treabă la târg, recurgeam adesea la caii apostolilor, ca să-i cruţ pe ai arendaşului meu, ceea ce însemna că făceam două mile la dus şi două la întors într-o singură zi. Şi, totuşi, niciodată nu mi se părea că timpul trece încet, aşa cum mi se pare acum, când călătoresc cu trenul şi ajung la oraş în mai puţin de jumătate de ceas. E de ajuns ca trenul să întârzie cu cinci minute, şi îmi ies din sărite de nerăbdare. Pe vremea aceea îţi uitai ceasul în buzunar şi socoteai timpul după soare, care nu are secundar! Şi după ce umblai cale de o milă, cât de plăcut era să faci un mic popas, să te odihneşti şi să îmbuci ceva la timbra unei căpiţe sau lângă şanţul de la marginea şoselei, şi cât de gustos era atunci prânzul! Tinerii de azi nu vor înţelege niciodată ce minunată desfătare – şi pot spune fără să exagerez – ce desfătare sufletească poţi să ai când te aşezi jos şi te înfrupţi din pâine şi brânză în timp ce ciocârlia, graurul şi bibicul îţi cântă un concert de prânz. Deşi am îmbătrânit şi m-am îngrăşat, din când în când mă apucă şi acum dorul, un dor adevărat, după drumurile de ţară. Când stai multă vreme închis în casă, ca să aduni tot felul de himere prosteşti din cărţi şi din ziare, câtă alinare găseşti ieşind la aer liber ca să faci o plimbare. Simţi cum îţi creşte sufletul de plăcere, e ca şi cum te-ai trezi dintr-un coşmar şi ai vedea soarele strălucind la fereastră şi ai auzi păsările cântând afară pe crengile copacilor. Dar ascultă, ascultă! exclamă el deodată, oprindu-se şi apucându-l pe Per de braţ. Uite, cântă ciocârlia colo sus! Cântă încă în cinstea soarelui! Pastorul rămase o clipă nemişcat şi ascultă ca vrăjit. Ce minunat! Parc-ar fi o femeie căreia i-a plecat iubitul şi simte nevoia să murmure o melodie ca să nu izbucnească în plâns. Ai observat, domnule inginer, câtă profundă înţelepciune a vieţii poate să exprime un mic cântăreţ al naturii? Niciodată nu-i inutil să-i asculţi necazurile şi bucuriile. Recunosc cinstit că, în ce mă priveşte, trilurile

mărunte şi clare ale ciocârliei mi-au dat mai multe poveţe decât toate nenumăratele colecţii de predici pe care le am în rafturi. Dar trebuie să-mi făgăduieşti că nu vei spune asta nimănui I adăugă el, izbucnind deodată în râs şi smucindu-l pe Per de braţ. Scumpii mei fraţi întru ale preoţiei nu mi-ar ierta niciodată o erezie atât de cumplită!

Râse singur zgomotos de vorbele lui şi porni mai departe la plimbare.

Per era măgulit de tonul confidenţial al pastorului şi începea să se simtă subjugat de farmecul personalităţii lui. Şi faţă de doamna Prangen fu nevoit să admită că pastorul Blomberg nu semăna cu obişnuitele automate care rostesc versete, ci că era un om deosebit. Mai înaintară câţiva paşi, apoi pastorul se opri din nou şi făcu un gest larg cu mâna. Se întunecase. Ici-colo, pe cerul albastru-verzui, licăreau slab câteva stele.

— Domnule inginer, ia să-mi spui, dar cinstit şi fără ocol, într-o seară ca asta, dacă-ţi plimbi privirile peste plaiurile verzi şi minunate ale ţării noastre, mai poţi dori cu adevărat şi cu toată seriozitatea s-o vezi neagră de funingine şi de zgură? Da, vezi doară că ştiu despre atentatul ce-l puneţi la cale împotriva idilismului naţional al peisajului nostru. N-am citit încă lucrarea dumitale, recunosc. Dar doamna Prangen mi-a vorbit despre ideile dumitale, pe care le găsesc caracteristice pentru vremurile noastre. Şi acum te întreb: crezi că dacă am vedea aici, pe apa râului, câţiva balauri în formă de vapoare care scuipă fum, şi dacă pe malurile sale înflorite s-ar înghesui una lângă alta fabrici urât mirositoare, ar fi mai atrăgător? Şi când spun aceste cuvinte, n-am în vedere numai efecte de ordin estetic. Nu sunt un spirit fantezist şi ştiu că criteriile estetice trebuie să fie subordonate necesităţilor practice. Dar oare aici nu sunt în joc şi alte valori, valorile vieţii?… Iată căsuţa aceea, colo sus, pe deal, cu dâra subţire de fum de turbă care iese pe coş. E locuită de o familie pe care o cunosc bine; sunt oameni nevoiaşi, oameni ca ei sunt în ţara noastră cam două sute cincizeci de mii în cifre

rotunde. Câştigă exact atât cât le trebuie ca să ailjă pentru hrană şi pentru îmbrăcăminte; dar dacă i-ai cunoaşte, i-ai invidia, poate, văzând cât de fericiţi sunt. Bărbatul şi femeia muncesc amândoi la câmp, şi droaia de copii se zbenguie în aerul proaspăt. Au un cal bătrân, o vacă, şi li se pare că sunt bogaţi. Ai avea cugetul împăcat dorindu-i acestui om să se închidă în clăcfirea întunecoasă şi urât mirositoare a unei fabrici şi să devină sclavul unei maşini, în timp ce nevastă-sa şi copiii ar fi claustraţi la etajul al şaselea sau al şaptelea al unei cazărmi) muncitoreşti? Te rog să-mi răspunzi cu toată sinceritatea.

Per era cam enervat de întrebarea pastorului, care conţinea; un element stânjenitor. Din această cauză, dar şi pentru că în ultimul timp, avea şi el momente de nesiguranţă, răspunse pe: un ton în care se desluşea o anumită sfidare:

— Nu văd ce importanţă ar avea dorinţa mea personală sau dorinţa pe care şi-ar exprima-o altcineva în privinţa asta. Dezvoltarea civilizaţiei îşi urmează cursul fără să ne ceară voie şi, fie că ne place sau nu, suntem nevoiţi să ne adaptăm viaţa şi obiceiurile exigenţelor ei. A încerca să ne împotrivim, ar însemna doar să ne pierdem timpul şi energia.

— Afirmaţia dumitale e foarte categorică, văd. Dar presupunând chiar că ai dreptate, ne rămâne timp berechet să participăm şi noi la un astfel de „progres”.

— Nu sunt de aceeaşi părere. Mai mult chiar, cred că nu mai avem o clipă de pierdut dacă nu vrem să fie prea târziu. Datele statistice arată foarte lămurit că în mediul rural prosperitatea scade an de an. Independent de ce credem noi despre fericirea idilică de care aţi vorbit adineauri, domnule pastor, ea se bizuie în orice caz pe un teren foarte nesigur. Şi, bineînţeles, asta contribuie imediat la scăderea idilismului.

— Mda... spuse pastorul uşor contrariat şi făcu iar câţiva paşi. Să zicem că, în momentul de faţă, agricultura noastră nu se bucură de condiţii şi nici de vremuri

favorabile, ştiu. Dar pentru asta…

— Momentul e acelaşi pentru toţi agricultorii din Europa. Dar activitatea agricolă însăşi nu mai corespunde timpului nostru într-o ţară civilizată. Încă puţin, şi noţiunea de agricultor va fi demodată în Europa.

— Cum poţi să spui asta? Mi se pare curată nebunie! Tocmai acum, când nivelul ridicat al agriculturii noastre trezeşte peste tot în străinătate cel mai mare interes şi admiraţie! E un lucru pe care-l citim mereu în ziare.

Per răspunse cu un zâmbet uşor indulgent:

— Este o admiraţie în care nu intră, fireşte, niciun fel de invidie. E doar notoriu faptul că, în realitate, nu mai suntem proprietari nici măcar pe jumătate din suprafaţa propriei noastre ţări – pe frumoasele noastre pajişti verzi, cum aţi spus, domnule pastor – şi nici pe vitele şi pe casele ei. Jumătatea cealaltă a fpşt înghiţită în ultimii douăzeci-treizeci de ani de capitalul ţărilor industriale, îndeosebi de capitalul german. Fapt e că în toată ţara nu se mai găsesc decât puţine gospodării sau întreprinderi mai mari scutite de participarea considerabilă a vreunui om de finanţe străin. Danemarca a fost zălogită treptat capitaliştilor străini prin intermediul băncilor şi al uniunilor noastre de credit într-un mod care – lucrul acesta l-am scris în cartea mea – aminteşte de înjosirea suferită pe timpul lui Christopher al II-lea

— Aş! Astea sunt mici lovituri! izbucni pastorul şi zâmbi cam forţat. Zelul dumitale te duce prea departe, pentru Dumnezeu!

— Ba de loc! E de ajuns să deschidem oricare dintre ziarele nemţeşti de bursă de oarecare importanţă şi să parcurgem lista cursurilor ca să ne convingem cât de mari sunt interesele capitalului german în ţara noastră şi cât de vigilente privirile îndreptate asupra acestor capitaluri. Am fost într-adevăr îngrozit când am citit într-un ziar tocmai din sudul Germaniei indicaţii zilnice privind şi cele mai neînsemnate societăţi pe acţiuni şi magazine cooperatiste din Iutlanda. Lucruri de felul acesta dau de gândit.

— Vai, am ajuns oare atât de departe? exclamă pastorul după o scurtă tăcere, care însemna recunoaşterea existenţei unei probleme, demnă, fireşte, de o serioasă cercetare din partea celor calificaţi. Cu alte cuvinte, vrei să spui că şi din punct de vedere material viaţa poporului danez se bizuie tot pe dogme şi reprezentări care-i paralizează energia. Da, e posibil! Poate e necesar ca, paralel cu lupta de eliberare spirituală pe care o ducem, să ne străduim să încurajăm şi dezvoltarea noastră economică. De fapt, e o idee foarte frumoasă. În cazul acesta, fireşte că e de prisos să cerem îndurare. În general eu nu mă tem de aerisire. Tot ce nu mai poate sluji vieţii trebuie jertfit, oricât de drag ne-ar fi. De altfel, trebuie să ne consolăm cu gândul că nicio răsturnare, oricât de violentă ar putea să pară, nu va izbuti să clatine adevăratele valori ale vieţii. E de la sine înţeles că, deşi trăim vremuri când forţa aburului ne terorizează, am rămas copiii lui Dumnezeu – fie că vrem sau nu să-i recunoaştem paternitatea – după cum şi toate celelalte sentimente mai adânci ale noastre au scăpat de influenţa oricăror schimbări exterioare. Slavă Domnului, viaţa înfloreşte şi într-o mansardă întunecoasă. Fericirea dragostei şi bucuriile casnice îi însoţesc pe oameni şi în curţile dosnice, chiar dacă sunt pline de grămezi de zgură.

*Cltristopher al fl-ţi** (1276 – 1332), rege al Danemarcei.

? P 465

În eterna piesă a lumii nu intervin decât schimbări de culise, dar noi rămânem ce suntem şi ce am fost, acum şi pururea şi în vecii vecilor.

Tonul plin de încredere cu care pastorul rostise aceste cuvinte îi smulse lui Per un uşor zâmbet de compasiune. Ştia prea bine că spusele pastorului erau nefondate. Fiind suficient de informat asupra dezvoltării moderne a culturii, înţelegea în ce mod schimbarea condiţiilor exterioare, cum ar fi, de pildă, „roţile de oţel”, create spre folosul omului, îl transformă cu timpul şi pe el.

De aceea povesti câteva impresii culese în cursul călătoriei şi mai ales în cursul şederii sale la Berlin despre lupta pentru existenţă a populaţiei dintr-o mare metropolă industrială. Povesti despre mulţimile de muncitori nomazi – bărbaţi şi femei – oameni pentru care cuvintele cămin, familie, securitate şi confort îşi pierduseră sensul aproape cu desăvârşire, oameni care, în furnicarul acela uriaş, aveau o chilie, un *Schlafstelle*, adică exact atât loc cât era necesar ca să le încapă trupurile, şi care, în afara orelor de lucru, îşi trăiau viaţa pe străzi, prin cârciumi sau prin alte locuri publice, pentru ca în cele din urmă să părăsească lumea noastră, aşa cum părăseşte un bolnav spitalul.

Dar pastorul Blomberg nu-l mai asculta. Simţea că această conversaţie intrase pe un făgaş neplăcut pentru el şi, aşa cum proceda ori de câte ori discuta în contradictoriu cu un om competent, căruia nu-i putea ţine piept, făcu pe surdul.

Se opri şi spuse că nu voia ca Per să se depărteze prea mult de casă. Tocmai ajunsese la intrarea în parohia sa şi socotea că era bine să-şi ia rămas bun acolo.

La despărţire, îl invită din nou să-i facă o vizită într-o zi.

— Am putea să ne continuăm convorbirea. Acum, însă, trebuie să te grăbeşti şi să te întorci pentru masa de seară. Cred că ai şi avut prilejul să observi că marele maestru de vânătoare e foarte zelos când e vorba de mâncare. Ha, ha!

Capitolul XX

Per era de o săptămână la Kaersholm, dar nu primise încă nicio ştire de la Jakobe. Cu toate că-i scria regulat din două în două zile, comunicându-i cu multe detalii tot ce i se întâmpla, ea continua să tacă.

În cele din urmă, situaţia începu să-i îngrijoreze. În sinea lui, Per era nevoit să admită că Jakobe avea oarecare motive să fie supărată din cauza acestei absenţe prelungite, cu atât mai mult cu cât nu exista nicio scuză pentru întârzierea la Kaersholm, afară doar de faptul că

nu-şi rezolvase încă problemele băneşti. În fiecare dimineaţă îşi propunea să deschidă discuţia în faţa marelui maestru de vânătoare sau a soţiei lui, dar nu se putea hotărî să treacă la fapte. E drept că le vorbise despre planurile sale de viitor şi amândoi îi arătaseră mult interes, totuşi, Per nu găsea curajul să deschidă gura spre a le solicita un împrumut. Îşi mai spunea că o astfel de cerere ar putea să le trezească bănuieli, pentru că, fireşte, ei nu puteau înţelege sentimentele care-l împiedicau să mai ia bani de la socrul său.

Iată de ce lăsa deocamdată lucrurile în suspensie până la data plecării, pe care o amâna din zi în zi. Fiziceşte, se simţea excepţional de bine la Kaersholm, şi gândul că într-un viitor apropiat se va transplanta într-o regiune străină a lumii îl făcu să se smulgă şi mai greu de la traiul plăcut pe care-l ducea pentru moment.

Cea mai mare parte din zi o petrecea în mijlocul naturii, preocupat de nenumărate lucruri, pe care le cunoştea de mult, dar care prezentau acum un interes nou pentru el.

Prefera să stea pe malul râului, cu o undiţă în mână, nu atât pentru pescuitul în sine, cât pentru plăcerea de a fi acolo în mijlocul unei tăceri depline, de a asculta clipocitul apei sub barcă şi de a privi în jos la plantele acvatice verzi sau brune, cu frunze late, care unduiau în linişte, cu mişcări încete în vârtejurile de apă. Era o lume adormită, o viaţă fermecată, chinuită parcă de vise tulburătoare. În clipele acelea se gândea adesea la ce-i spusese pastorul Blomberg despre înţelepciunea pe care o puteai găsi în natură, până şi în trilurile unei ciocârlii. În astfel de clipe, între om şi toate celelalte vietăţi intervenea o legătură sufletească şi mistică. Scufundarea în natură avea o notă care amintea de voluptatea unei fecundări spirituale. Forţele imaginaţiei intrau în efervescenţă, ideile dădeau năvală. Ai fi zis că însăşi forţa primitivă a vieţii se răspândea domol în eul tău ca o ceaţă aurie de idei în germene care începeau să roiască.

30*
467

De bună seamă, îşi spunea Per, fenomenul se explica prin mesajul pe care elementul nepieritor al vieţii îl introduce în aceste zvonuri ale naturii. Popoare întregi puteau să piară, metropolele lumii puteau să dispară fără urme, dar apa aceea care clipocea sub barca lui clipocise tot astfel sub primul canoe al primului om. Era un zvon care avea să se repete până la sfârşitul timpurilor, şi nu numai aici, pe acest pământ, ci pe orice corp ceresc din cosmos pe care se găsea apă şi o ureche capabilă să audă.

Într-o zi primi o scrisoare de la Ivan, căruia Jakobe îi dăduse adresa lui. Cumnatul său îi scria că-i aşteaptă cu mare nerăbdare întoarcerea, deoarece, în ciuda împrejurărilor, mai nădăjduia şi acum într-o întorsătură favorabilă cauzei lui. Avocatul Hasselager şi Norrehave continuau tratativele în această privinţă, şi opoziţia faţă de proiectul de port la Copenhaga creştea tot mai mult, mai ales în provincie. Ivan îi propunea să se folosească de prilej ca să-şi susţină proiectul într-o serie de conferinţe în câteva oraşe mai mari din Iutlanda, acţiune cu atât mai necesară cu cât, după informaţiile lui, misteriosul inginer Steiner călătorea tocmai prin această provincie şi vorbea în faţa tuturor uniunilor industriale.

Asupra stării sufleteşti a lui Per, rândurile acestea avură efectul unui cuţit care pătrunde într-un abces. Îşi dădea, în sfârşit, seama că nu voia să aibă nimic a face cu latura comercială a chestiunii. El era un inventator, un tehnician, şi nu un speculant de bursă. Expedie chiar în seara aceea o scrisoare către Jakobe, în care-şi expuse pe larg vederile. Totodată, îi aduse la cunoştinţă că în aceste împrejurări socoteşte mai nimerit să rămână departe de Copenhaga încă două săptămâni, până la expirarea termenului legal al publicaţiilor de căsătorie, ca îndată după aceea să poată face nunta.

„Cât despre dublul meu proiect pentru canal şi pentru port, scria el, în ce mă priveşte, consider această

problemă ca încheiată. Predau naţiunii ideea mea, ca s-o folosească după cum va crede, în timp ce eu, adunându-mi puterile, mă voi consacra celeilalte sarcini, şi anume perfecţionării motoarelor acţionate de puterea vântului şi a valurilor. Sfatul acesta mi l-a dat, de altfel, şi profesorul Pfefferkorn, şi sper că în America voi căpăta cunoştinţe folositoare, care să-mi ajute la realizarea noului proiect. Vei obiecta, poate, aşa cum ai făcut şi altă dată, că lipsa de respect faţă de puterea banului mi-ar putea fi dăunătoare; n-are decât. Recunosc că, probabil, n-am destulă vanitate sau destulă ambiţie ca să lupt împotriva mea. E o greşeală, firește, dar nu dintre acelea de care aş avea motive deosebite să mă plâng. De altfel, îi voi scrie chiar mâine lui Ivan, căruia îi voi lăsa în grijă, cu formele legale de rigoare, interesele mele în timpul cât voi lipsi din ţară; în felul acesta, ele se vor afla în cele mai bune mâini”.

De data asta Per primi răspuns. Jakobe nu se putuse hotărî să-i scrie pentru că, după primele rânduri expediate de el, fusese convinsă că nu-l va mai vedea niciodată şi se întrebase dacă nu era mai bine pentru amândoi să rupă definitiv. Lupta împotriva unei puteri străine, oculte, împotriva unor năluci, lupta asta care-l smulgea de lângă ea tocmai în clipele când îl credea mai înlănţuit de cătuşele dragostei o obosea cumplit.

De altfel, nici nu era sigură dacă de data asta va fi în stare să-l recucerească, fiindcă se bizuia din ce în ce mai puţin pe propria lui putere de rezistenţă. Acum îl vedea aşa cum era în realitate. Pătrunsese adânc acea latură a firii lui şi poseda premisele necesare pentru cunoaşterea şi evaluarea ei. Deşi viguros, Per era un om cu totul lipsit de pasiune şi de instinct de conservare. Mai bine zis, nu poseda decât însuşirile negative ale pasiunilor, adică tot ce e rece şi întunecat în ele, încăpăţânarea, egoismul, toanele, şi nu năzuinţa furtunoasă, nici dorul mistuitor, nici pârjolul şi flacăra lor, care întăreşte şi purifică.

Nu era oare zadarnic să continue lupta? În ultima vreme fusese nevoită să-şi amintească mereu că Per se

asemuise o dată, în glumă, cu spiriduşul din poveste, care se strecurase şi ieşise dintr-un muşuroi de cârtiţă ca să trăiască în mijlocul copiilor din lumea noastră, dar care nu putea suferi strălucirea soarelui, şi de frica luminii, căuta neîncetat adăpost în gaura lui de sub pământ. Abia acum desluşea Jakobe în aceste cuvinte o cunoaştere de sine mai adâncă decât bănuise în momentul când auzise povestea, mai adâncă decât ar fi acceptat să-i mărturisească ea lui Per.

Da, Per aparţinea adânc unei alte lumi şi unui alt soare. Deşi părea o fire deosebită, deşi el însuşi se simţise totdeauna deosebit faţă de cei mai mulţi dintre contemporani, era totuşi un fiu autentic al ţării sale. Era un copil născut la termen al acestui popor danez lipsit de patimi, un copil cu ochi palizi şi plin de teamă, asemenea spiriduşilor, care nu puteau privi spre soare fără să strănute şi se trezeau cu adevărat la viaţă abia după ce soarele apunea, când se aşezaupe micile lor muşuroaie de pământ şi îşi făureau viziuni strălucite, năşele din norii înserării, ca să-şi aline şi să-şi înalţe sufletele zbuciumate… Un popor de pitici cu capetele mari, gânditoare, dar cu membre lipsite de vlagă, ca ale unor copii… un popor al beznei, în stare să asculte cum creşte iarba şi cum oftează florile, dar care se ascundea în pământ odată cu cântecul cocoşului ce vestea dimineaţa.

Fără a pomeni câtuşi de puţin de motivele îndelungatei sale tăceri, fără să facă nicio aluzie la pregătirile de nuntă, sau la planurile lor de călătorie, Jakobe îşi bătea joc în scrisoare de hotărârea pe care o luase, pentru că aşa o cerea „dezvoltarea” personalităţii sale.

„Spui că nu eşti un înfumurat, scria ea, te baţi cu pumnii în piept şi-i mulţumeşti lui Dumnezeu că nu eşti la fel cu anumiţi păcătoşi. Vai, oare am ajuns să suspectăm şi această biată rămăşiţă a mândriei noastre? E foarte adevărat că, în privinţa asta, am fost şi eu pe vremuri o revoluţionară, dar cu trecerea anilor, am devenit mai

lucidă. Şi, în general, unghiul din care apreciez oamenii devine din ce în ce mai învechit. Chiar când e vorba de decoraţii şi de titluri, care sunt privite cu atâta dispreţ, încep să înţeleg că aceste fleacuri caraghioase au o anumită importanţă pentru binele omenirii. Poporul danez, mai mult decât oricare altul, nu-şi poate permite luxul să jertfească ceva din ceea ce poate servi «dezvoltării energiilor», expresie pe care o rosteai mereu altă dată şi care ajunsese să-mi placă şi mie. Dacă aş fi poetă, aş scrie ode în preamărirea acestei vorbe. Iar dacă aş fi pastor (gulerat sau nu), aş şterge înfumurarea din registrul de păcate al omenirii, registru care e şi aşa destul de voluminos”.

După câteva zile, doamna Prangen, dornică să întoarcă pastorului Blomberg vizita pe care acesta şi fiica sa o făcuseră la Kaersholm, propuse o plimbare la Bostrup. Deşi proiectul nu-l ispitea, Per nu ridică nicio obiecţie. Marele maestru de vânătoare făgădui să li se asocieze, dar când trăsura fu trasă la scară, refuză să-i însoţească. I se îngroşase sângele, ceea ce provocase una din crizele sale de depresiune, şi nevastă-sa fu nevoită să facă uz de toată îndemânarea ca să pună capăt toanelor lui.

Din cele ce aflase de la administrator, Per era pregătit pentru asemenea neaşteptate schimbări ale dispoziţiei gazdei sale. Totuşi, nu ştia bine cum trebuie să interpreteze privirile lui iscoditoare. Începea să se întrebe dacă nu cumva abuzase de ospitalitatea familiei şi profită de plimbare ca să-i ceară lămuriri doamnei Prangen. Dar ea îi răspunse fără nicio ezitare că dacă i-ar părăsi atât de curând, şi ea şi soţul ei ar vedea în această hotărâre o dovadă că nu se simţise bine la Kaersholm şi ar regreta adânc că-l rugaseră să rămână la ei.

Per fu încântat de aceste asigurări energice, deoaicce i se părea că potolesc toate scrupulele în ceea ce o privea pe Jakobe.

Între Kaersholm şi parohia de la Bostrup era o distanţă de cinci-şase kilometri. Drumul urca nişte pante

abrupte, apoi urma destul de fidel întortocherile luncii. Vremea era liniştită, dar cerul se acoperise uşor, încât soarele nu-i stingherea. Pe o parte a drumului se deschidea valea înverzită, străbătută de râul şerpuitor, iar de partea cealaltă, sus, pe coasta dealului, urcau crângurile pline de ciori.

Entuziasmată de privelişte, baroana începu să declame: Vezi pasărea ce sus pluteşte-n slăvi albastre Pe-ale sale negre-aripi, în zbor spre astre? Din slăvi, larg necuprins privirea ei străbate şi povesteşte frumuseţile văzute în calde triluri melodios armonizate.

La o mică depărtare de Kaersholm trecură prin orăşelul Borup, unde se afla biserica parohială a conacului. Nenumărate păsări dovedeau şi aici cât de mănoase erau ogoarele. Stoluri de vrăbii se scăldau în praful şoselei şi mii de grauri erau cocoţaţi în crengile copacilor din jur.

De o parte şi de alta a şoselei, colibe acoperite cu paie îşi etalau sărăcia fără nicio sfială. Gospodăriile ţărăneşti mai retrase erau înconjurate de livezi de meri bătrâni, şi acoperişurile erau împodobite cu cuiburi de berze. Per ajunsese să cunoască aproape toate casele şi toţi oamenii din orăşel. Când se plimba, trecea aproape zilnic pe acolo şi intra în vorbă cu toată lumea. Pentru prima oară în viaţă avusese prilejul să intre direct în contact cu ţăranii, pe care-i asculta plin de interes vorbindu-i despre situaţia lor. îl izbea faptul că nu se arătau prea apăsaţi de ipotecile care le grevau gospodăriile, îi arătau cu zâmbete senine şi mulţumite tot ce le aparţinea, ca şi când nici prin minte nu le-ar fi trecut că toate splendorile acelea se bazau pe nişte împrumuturi. Şi, totuşi, un mare număr dintre ei-avuseseră bunici în ale căror sipete se aflaseră bani mulţi, uneori chiar şi o sută de mii de dolari. Acum însă nu se mai vorbea decât despre datoriile, mai mari sau mai mici, ale fiecăruia.

Ceva mai jos, pe o coastă care privea spre luncă, se vedea o curte parohială în paragină. De pe şosea se zăreau doar cele trei coşuri înnegrite de zgură şi vârfurile

copacilor din grădină. Era locuinţa pastorului Fjaltring, un om mai în vârstă, despre

Care, ia Kaershoam, Per auaise de câteva ori vorbindu-se cu mult dispreţ. Soţia marelui maestru de vânătoare declarase chiar că explicaţia „cea mai indulgentă” a comportării şi a felului de viaţă al acestui om era că nu e în toate minţile. Majoritatea enoriaşilor şi familia proprietarului moşiei adresaseră pastorului Blomberg o plângere în acest sens.

Per începu să vorbească despre pastorul Fjaltring, exprimându-şi mirarea că nu-l întâlnise în cursul plimbărilor sale. Dar doamna Prangen îi răspunse că lucrul acesta nu era de loc ciudat. Pastorul Fjaltring nu ieşea decât rareori din bârlogul său, şi, în orice caz, nu înainte de a se însera. Era un fel de bufniţă, o fiinţă care se temea de lumină, un adevărat duh al întunericului, care nemulţumea multă lume prin partea locului.

— Nu e un om credincios? întrebă Per cu băgare de seamă. După câte am auzit, mi se pare, dimpotrivă, că evlavia lui e excepţională.

— Da, e cucernic în amvon; în sufletul lui, însă, e foarte sarcastic, şi e un renegat. Se spune că a zis odată cuiva: „Cred cu aceeaşi convingere în Dumnezeu şi în Diavol; singurul lucru de care nu sunt absolut sigur e care din doi mă duşmăneşte mai tare l „Auzi vorbă!

— Dar cum poate un om ca el să fie pastor?

— În adevăr, e un scandal. Pastorul Fjaltring se dovedeşte, însă, destul de şiret ca să nu rostească astfel de vorbe decât după ce rămâne singur cu interlocutorul său. După cum ţi-am mai spus, când predică, e foarte credincios, atât doar că e teribil de trivial şi de plicticos.

Ieşind din orăşel, şoseaua cobora iar, şi după ce făcură vreo douăzeci de minute în trapul cailor, în faţa lor se ivi Bastrup, aşternut într-o frumoasă poziţie la poalele unui deal împădurit.

Familia pastorului era afară, într-o poiană din spatele grădinii, unde era amenajat un teren de sport pentru

tineret. Trei băieţi cu cârlionţi aurii, având între 10 şi 16 ani, băteau mingea. Pastorul participa la joc, scoţând strigăte pline de însufleţire când se marca vreun gol. Soţia lui privea, deoparte, ţinând de mână o fetiţă. Domnişoara înger, cea mai mare dintre copiii pastorului, se aşezase singură lângă şanţul ce mărginea grădina şi citea dintr-o carte pe care o ţinea în poală.

Nimeni nu prinsese de veste când se apropiară oaspeţii. Aceştia nu se anunţaseră, şi după ce coborâră din trăsură, se îndreptară direct spre ei, străbătând grădina, ca să te facă d surpriză.

Prima care-i zări fu înger. Sări îndată în picioare şi se aruncă de gâtul doamnei Prangen, cu un strigăt uşor de surpriză. Apoi li se făcu o primire entuziastă, întretăiată de exclamaţii de bucurie şi de mirare, pornite din inimă.

Pastorul îl bătu pe Per pe umeri şi-i ură bun sosit.

— Faci sport, domnule inginer? întrebă el, scoţându-şi pălăria mare de paie şi ştergându-şi fruntea cu batista. Ce lucru plăcut e! în privinţa asta, noi, bătrânii, am fost dezavantajaţi. Acum sunt prea bătrân ca să mă mai apuc de sport, trebuie să mă mulţumesc să asist la antrenamente. Dar şi asta îţi prinde bine. Simţi parcă încordându-ţi-se toţi muşchii când te uiţi cum se zbenguie tineretul. Nu pot să mă lipsesc de acest exerciţiu!

Râzând plin de voie bună, omul acesta mărunţel conduse grupul înapoi prin grădină, păşind maiestuos în fruntea tuturor, în haina lui de pânză albă şi în pantalonii scurtaţi până deasupra gleznelor.

Luară loc pe o bancă şi pe câteva scaune la umbra casei, în faţa uşii spre grădină fu instalată o masă rustică pentru cafea, pe care se aflau o râşniţă de alamă şi nişte prăjituri care miroseau plăcut. Înger îi servea, achitându-se cu multă graţie de această obligaţie. Per îşi îngădui să reflecteze în sinea sa că părea cam prea conştientă de lucrul acesta.

Aşa cum se întâmplă adesea la ţară când femeile îşi iau cafeaua, conversaţia lunecă spre subiecte

gospodăreşti. Pastorul Blomberg făcu şi el câteva observaţii glumeţe cu privire la prepararea dulceţurilor şi a prăjiturilor, dar fu chemat, fiindcă venise cineva care voia să-i vorbească.

Aflând că dulciurile de pe masă erau opera lui înger, baroana şi soţia marelui maestru de vânătoare începură care mai de care să le laude, în timp ce soţia pastorului îşi mângâie fiica pe obraz şi spuse că e o fată harnică.

Fata arăta o anumită nepăsare faţă de aceste elogii, ba chiar făcu o uşoară strâmbătură când maică-sa o mângâie. Per îşi spuse că era desigur un copil foarte răzgâiat. Însă, fără îndoială, era drăguţă. O găsea chiar şi mai atrăgătoare decât i se păruse deunăzi, când cf* văzuse în parcul din Kaersholm, învăluit în umbrele serii. Aşa cum arăta acum, în plină zi, încinsă cu un şorţuleţ alb şi turnând cafea în ceşti, părea mai reală. Dar nu mai surprinse nicio asemănare între ea şi Fransisca.

De hatârul lui Per, soţia marelui maestru de vânătoare încercă de câteva ori să schimbe conversaţia şi să aducă vorba despre Copenhaga. Dar Per nu era prea amuzant, şi soţia pastorului se grăbea de fiecare dată – şi oarecum demonstrativ – să îndrume iar conversaţia spre făgaşul temelor casnice. Era o femeie înaltă, cu un aspect şi o purtare pline de distincţie. Îţi dădeai lesne seama că de la ea moştenise fiică-sa frumuseţea. Spre deosebire de soţul ei, preoteasa se arătă foarte rezervată faţă de Per. Fără să fie chiar nepoliticoasă, nu-i adresase încă niciodată cuvântul şi, dornică să îndepărteze atenţia de la acest amănunt, soţia marelui maestru de vânătoare făcea tot ce putea ca să-l atragă în conversaţie.

La invitaţia amfitrioanei, toată lumea se ridică pentru a admira grădina, mare şi bine întreţinută.

Cele trei doamne porniră înainte, discutând cu însufleţire. Per şi înger veneau în urma lor. Per se simţea prost, pentru că nu ştia ce să-i spună fetei. Deşi atât de vorbăreţ de obicei, nu putea găsi tonul potrivit faţă de fetiţa asta de la ţară.

Pe de altă parte, la ea acasă fata se purta cu el mult mai liber decât deunăzi la Kaersholm. Ai fi zis că se maturizase. Fără îndoială că era conştientă de îndatoririle ei de fiică a gazdei şi se achita cu multă demnitate de ele.

— Veniţi des pe la Kaersholm? întrebă Per, ca să spună totuşi ceva.

— Nu atât de des pe cât aş vrea. Dar drumul e destul de lung şi nu am totdeauna trăsura.

— Ţineţi mult la doamna Prangen? mai întrebă Per.

— Da, răspunse ea, foarte laconic de data asta, de parcă subiectul ar fi fost prea înălţător pentru a fi discutat între ei. Dumneavoastră v-aţi întâlnit cu doamna Prangen şi cu baroana în Italia, nu-i aşa?

— Da.

— Trebuie să fie amuzant să călătoreşti, continuă înger şi povesti că la ei în casă se vorbise multă vreme despre o călătorie pe care ar fi trebuit s-o facă în Elveţia, împreună cu părinţii.

Dar pastorul nu-şi putuse niciodată face timp, enoriaşii săi nu voiau să se lipsească atât de mult de el. Abia dacă izbutea să plece la Copenhaga pentru o săptămână.

Per băgă de seamă că, ori de câte ori vorbea despre tatăl ei, fata părea că trăieşte un simţământ de elevaţie morală. Lucrul acesta îi aminti de soră-sa Signe şi-l făcu să zâmbească involuntar.

În clipa aceea dădu cu ochii de un cârlig roşu, agăţat de trunchiul unui copac de la marginea drumului, la înălţimea unui stat de om.

— Cârligul acela e prins aici ca să te poţi spânzura de el? întrebă Per, oprindu-se să-l privească.

Domnişoara înger nu-şi putu stăpâni râsul, apoi îi atrase atenţia asupra unui mic inel de fier, fixat într-un piron lung, care atârna de un alt copac. Era un joc distractiv, explică ea, măiestria consta în a arunca inelul în direcţia cârligului, încât să rămână agăţat de el.

Lui Per îi veni chef să încerce. „Ca să mai treacă

timpul”, îşi spuse el.

Dar nu avu noroc.

— Trebuie să ai antrenament ca să reuşeşti, spuse el după ce încercă de câteva ori fără să izbutească şi o rugă să-i arate cum se procedează. Fiindcă sunt sigur că sunteţi o adevărată maestră, spuse el.

Înger şovăi, nehotărâtă, dar nu putu rezista tentaţiei de a străluci prin îndemânare. Inelul zbură din mâna ei, descrise o curbă splendidă prin aer, apoi nimeri în cârlig cu un fel de alintare asemenea femeii tinere prinsă în joc de braţele iubitului.

Per fu impresionat de îndemânarea fetei. Trebuia să încerce din nou. Dar nici de data asta n-avu noroc.

— Nu merge!... Mai încercaţi dumneavoastră, domnişoară (spuse el, aruncându-i inelul.

Înger se lăsă din nou convinsă deşi aruncase câteva priviri cam lungi după cele trei femei, care ajunseseră destul de departe. Poate că distanţa aceasta, sau alt motiv asemănător, o făcu să nu mai aibă aceeaşi siguranţă când încercă din nou. Aruncă iar inelul, dar fără succes. Se roşi, mai aruncă o dată, după ce ochise cu grijă, dar nici de data aceasta nu reuşi.

Per o văzu că se necăjeşte şi nu vru să-şi arate bucuria

Deşi înger simţi că Per avusese intenţia s-o menajeze şi cu toate că atitudinea aceasta o umilea, tânărul îşi cuceri un locşor în inima ei. Fata continua să arunce cu febrilitate inelul, fără să atingă ţinta, apoi izbucni în râs, îşi dădu singură calificativul de neîndemânatică şi fu cuprinsă de un zel sporit.

În timpul acestei scene, doamnele se întoarseră. Nici Per, nici înger nu le auziră până în oljpa când se opriră în spatele lor.

— Înger, strigă preoteasa cu oarecare severitate în glas, du-te de vezi ce fac surorile tale! Apoi, întorcându-se spre ceilalţi, întrebă: N-aţi vrea să intrăm în casă?

Pastorul Blomberg îşi întâmpină musafirii în prag,

pufăind din lulea.

— Tocmai aveam de gând să ies şi să te caut, domnule inginer! Cred că ai vrea să fumezi! Să mergem la mine în cameră, ca să nu mai deranjăm doamnele cu conversaţia noastră pedantă, spuse el mândru şi se răsuci pe călcâie, râzând cu voie bună.

Ca să ajungă până la odaia pastorului trebuiau să străbată toată casa aceea mare, cu care prilej Per fu viu impresionat de confortul deosebit în care trăia familia Blomberg. Era o adevărată casă de pastor danez, imagine a stabilităţii. O mobilă masivă, din lemn de mahon, cu neputinţă de urnit, ascundea pereţii îndărătul siluetei ei întunecate şi greoaie, menită parcă să dureze o veşnicie. Doamna Blomberg cobora dintr-o veche familie de funcţionari înstăriţi. Un membru al acestei familii fusese chiar prefect al diocezei şi şambelan, amănunt pe care ai casei nu-l ascundeau. În schimb, nimeni, şi cu atât mai puţin pastorul însuşi, nu amintea decât foarte rar de familia Blomberg. Cei mai mulţi ştiau doar că e fiul unui profesor de la oraş, accentul lui părând a indica o origine insulară.

Camera pastorului era izolată, situată la cealaltă extremitate a holului, şi arăta ca un autentic „cabinet de studiu”, cu nişte rafturi mari şi pline de cărţi dintre acelea care contribuie la menţinerea prestigiului bisericii printre credincioşi, deşi în multe cazuri nu constituie decât un paravan al ignoranţei.

În cazul nostru, lucrurile stăteau, totuşi, altfel. Deşi pastorul Blomberg era departe de a fi un învăţat, citea destul de mult şi se dovedea mai receptiv la cunoştinţele luate din cărţi decât accepta uneori să recunoască el însuşi. Ambiţia lui era să fie la curent cu toate noutăţile timpului; pe de altă parte, însă, nu-şi însuşea din aceste cunoştinţe noi decât pe cele în măsură să-i hrănească spiritul, fără să-i tulbure credinţa, şi în această privinţă era cam iezuit. De altfel, nu era de loc omul capabil să gândească printr-un şir de judecăţi limpezi. Era un

sentimental, şi fiindcă, pe deasupra, viaţa lui exterioară se desfăşurase neobişnuit de armonios, nu avusese niciodată prilejul să se pună mai riguros la încercare pe sine însuşi. În tinereţe fusese destul de chinuit de foamete şi de nevoi, mai târziu suferise de câteva ori dezamăgiri în slujbele ce-i fuseseră încredinţate, şi, cu toate că acum toţi enoriaşii îl idolatrizau, deşi numele său era cunoscut în tot ţinutul, avea încă o mulţime de ambiţii nesatisfăcute. Nu trecuse prin încercări serioase în viaţă, şi era ciudat că supărările celor din jur nu-i tulburaseră firea armonioasă şi fericită.

După ce Per luă loc pe sofa şi-şi aprinse o ţigară, pastorul Blomberg se instala în fotoliul aşezat în colţul dinspre geam şi, trăgând din pipă, deveni curând foarte vorbăreţ. Povesti câteva întâmplări de prin partea locului, şi aşa cum se întâmplase cu prilejul primei lor convorbiri, Per fu măgulit de tonul deschis cu care-i vorbea, ca şi când l-ar fi considerat de-o vârstă cu el.

Ar fi fost mai puţin măgulit dacă ar fi ştiut că tonul acesta nu era decât o comedie ticluită de pastor şi de soţia marelui maestru de vânătoare, care, în zelul ei de misionară, afirmase că Per are oarecare receptivitate la influenţele religioase. În adevăr, pastorul Blomberg reluă curând conversaţia începută cu câteva zile înainte şi chiar din punctul unde fusese nevoit s-o abandoneze fiindcă nu era pregătit s-o continue.

Acum se arătă mai bine înarmat şi începu prin a-l întreba pe tânărul lui interlocutor cum se explica faptul că, la o vârstă atât de fragedă, se dedicase unor probleme cetăţeneşti atât de raţionale ca acelea legate de îmbunătăţirea condiţiilor economice ale ţării. Per îi povesti cu multă sinceritate că interesul pentru aceste probleme era legat, ba chiar îşi avea rădăcinile în impresiile lăsate în copilăria sa de anii postbelici, îndeosebi poate de cele trăite în casa părintească. Studiile îi dăduseră de timpuriu posibilitatea să ia cunoştinţă de dezvoltarea industriei şi a mijloacelor de comunicaţie din străinătate, încât comparaţia cu situaţia în Danemarca se impusese de la

sine.

— Fireşte, spuse pastorul, pentru tineret comparaţia între ţărişoara noastră şi lumea cea mare, cu minunăţiile ei, are adesea un efect deprimant. De altfel, cred că scrierile lui Nathan te-au influenţat şi în această privinţă, aşa cum i-au influenţat pe atâţia alţi tineri progresişti din timpul nostru. Aşa-i că am dreptate?

Per îl contrazise. Nathan nu era decât un estet. El încheia o perioadă de cultură şi, în orice caz, nu participase la construirea timpurilor noi decât în măsura în care netezise terenul pentru timpurile actuale, pe care, însă, nu le înţelegea de loc.

— Hm, va să zică aşa-i!

Pastorul îşi îndesă bine pipa şi tăcu o clipă. Faptul că ideile lui Nathan puteau fi considerate demodate îl surprindea atât de mult, încât îi învălmăşi gândurile cu desăvârşire. Şi cu toate că ar fi dorit să adâncească mai mult subiectul, îl evită, de teamă să nu ajungă din nou într-un domeniu în care nu se simţea la largul lui.

— Da, va să zică eşti şi dumneata de părere că influenţa lui Nathan asupra dezvoltării spirituale a tineretului contemporan a fost mare, continuă el, dornic să se conformeze planului dinainte stabilit al acestei convorbiri. În ce mă priveşte, mă gândesc mai curând la problemele legate de religie. Îmi închipuiam că dumneata, care eşti fiu de pastor, te-ai îndepărtat categoric de biserică, şi am crezut că pot atribui operei lui Nathan oarecare rol în această evoluţie.

Per admise că aşa era, dar afirmă cu tărie că opera lui Nathan nu izbutise decât să consolideze şi să fundamenteze concepţiile de viaţă pe care şi le însuşise din adolescenţă, adică pe vremea când era încă acasă.

— Ia te uită! Te-ai înstrăinat la o vârstă atât de fragedă de comunitatea lui Dumnezeu! şi pastorul clătină din cap cu blândeţe. Da, din păcate, aşa se întâmplă! După cum ţi-am mai spus, nu l-am cunoscut personal pe răposatul dumitale tată, dar ştiu că vederile lui aveau acea

îngustime şi acea unilateralitate ciudată faţă de numeroase aspecte ale vieţii care sunt caracteristice pentru luteranii de modă veche. Vai, iată unde duce dreapta credinţă greşit înţeleasă 1 Ea lâncezeşte încă în multe locuri ca o mlaştină în jurul bisericii şi al căminului, lipsind astfel pe mulţi tineri din zilele noastre, dintre cei mai buni şi mai sănătoşi, de un cămin spiritual. Când se iveşte un om cum e Nathan, adică atât de înzestrat şi atât de elocvent, întărind credinţa acestor tineri că biserica lui Dumnezeu e o casă părăginită, în cele din urmă ajung să se lepede cu desăvârşire de credinţă. Înţeleg foarte bine asta!

Per nu răspunse. Conversaţia lor luase o întorsătură care începea să-l neliniştească. Pastorul vorbea acum despre Nathan pe un ton foarte elogios. Regreta doar că un om atât de dotat şi atât de bine pregătit se situase pe o poziţie categoric duşmănoasă faţă de creştinism şi opină că excesele ortodoxiei, atât în ţară, cât şi în străinătate, îşi aveau partea lor de vină.

— Desigur, însă, că Nathan a făcut o greşeală creând această concepţie nefondată despre cea mai uriaşă forţă spirituală pe care a cunoscut-o lumea vreodată. Cu el s-a întâmplat ceea ce li s-a întâmplat tuturor adversarilor creştinismului care-l combăteau de pe poziţii ştiinţifice şi care, neputându-se descotorosi de păcatele unilateralităţii, deveneau dogmatici în negativismul lor. Greşeala lor nu constă atât în faptul că lasă raţiunea să domine, cât în faptul că nu-şi duc ideile până la sfârşit. Aşa, de pildă, când ştiinţa din zilele noastre se intitulează naturalistă, vrând să spună în felul acesta că nu recunoaşte existenţa altor realităţi decât a celor care se descompun în atomi cu anumite proprietăţi mecanice şi fizice, suntem nevoiţi să constatăm că e vorba de o concepţie foarte incompletă, de un adevărat postulat ieşit din laboratoare sau din cabinete de studii şi care până la urmă nu explică nimic. Noi, cei care trăim cu adevărat în mijlocul naturii, nu putem în niciun caz recunoaşte un punct de vedere atât de insuficient. Pentru că noi ştim, pentru că noi am simţit de

nenumărate ori că natura e însufleţită, că îndărătul realităţilor vizibile şi al energiilor care acţionează mecanic, influenţând simţurile omeneşti, trăieşte un spirit care vorbeşte inimii noastre. Şi dacă am apucat o dată să desluşim bine cu auzul glasul acesta al spiritului, în cele din urmă nu mai auzim nimic altceva şi ajungem să-l resimţim în urletul furtunii, aşa cum îl intuim în cea mai slabă şoaptă a unui fir de iarbă. Dar nu ne mărginim să-l auzim, ci-i înţelegem limbajul. Căci acelaşi spirit al veşniciei trăieşte şi acţionează şi în interiorul nostru. Umblăm prin pădure şi auzim freamătul frunzişului deasupra capetelor noastre sau ascultăm şoapta unui izvor; ei bine, fizicianul modern va putea să ne explice cât de firesc se produc aceste zgomote fiindcă masa frunzelor se mişcă sau fiindcă picăturile de apă cad; dar dacă el crede că în felul acesta ne-a explicat totul, noi îi răspundem: „Nu, opreşte-te, scumpul meu domn! Lipseşte ceva. Ba chiar lipseşte esenţialul. Oricâte calcule ai face, nu poţi, totuşi, să ne lămureşti familiaritatea ciudată şi gingăşia aproape frăţească cu care acest mic izvor poate sporovăi cu noi în singurătate”. Pentru că – nu-i aşa? – n-avem niciun motiv să ne îngrozim la gândul că lucruri aparent neînsufleţite prind deodată glas. Şi nici să ne supărăm dacă acest izvor îşi ia pe neaşteptate aere de familiaritate şi ne tutuieşte. Dimpotrivă, în sentimentul acesta puternic de a fi o parte a naturii este o doză de mare încredere şi un lucru agreabil. Dar oare toate astea nu înseamnă că îndărătul diversităţii lumii vizibile vibrează o unitate care este originea comună a tuturor lucrurilor? Sentimentul ciudat, de visare, care ne cuprinde în aceste clipe este dorul de casă. Şi dacă savantul fizician vrea acum să definească acest sentiment ca o energie interioară, având acţiune mecanică sau chimică, dacă afirmă că e o afinitate sau o atracţie către materia primară, ei, atunci îl invit din nou să-şi părăsească tomurile şi laboratorul şi să caute înţelepciunea în natura însufleţită. Să se ducă numai la micul izvor din pădure! Să

se aşeze lângă el când se lasă seara, când îşi simte inima neliniştită. Şi dacă simţurile lui nu s-au tocit încă de tot, va înţelege că murmurul izvorului e ca un drum deschis spre adâncurile veşniciei, o scară care urcă spre cer şi care leagă timpul cu eternitatea, pulberea cu spiritul, moartea cu viaţa veşnică. Atunci va presimţi că acel cordon ombilical care ne leagă de originea noastră supranaturală nu a fost tăiat şi că în clipele de reculegere şi de rugăciune sufletul nostru continuă să primească prin intermediul lui energia proaspătă şi vie ce ne vine de la izvorul veşnic de viaţă, pe care noi, creştinii, îl numim Dumnezeul nostru şi atotştiutorul, p re amil o stivui nostru părinte.

Per îl ascultase în linişte. Era uşor enervat de tonul pastorului, care căpătase tot mai mult un accent de predică. Pentru moment nu ştia însă ce să răspundă considerentelor interlocutorului său, cu atât mai mult cu cât în câteva puncte ele exprimau adesea lucruri pe care le bănuise şi el nelămurit în ultima vreme, de când trăia din nou în mijlocul naturii.

Pastorul se pregătea să continue, dar în clipa aceea răsunară paşi pe coridor, şi, vârându-şi capul pe uşă, înger îi anunţă că doamna Prangen şi sora ei doreau să plece.

— Bine, atunci trebuie să încheiem pentru azi, spuse pastorul, ridicându-se. Şi în timp ce-şi sprijinea mâna pe umărul lui Per cu un gest plin de încredere, adăugă: Convorbirea noastră mi-a făcut plăcere, zău aşa, poate că vom avea prilejul s-o continuăm altă dată. Am impresia că, în fond, nu există între noi deosebiri atât de mari încât să ne împiedice să ajungem la o înţelegere.

În clipa când intrară în salonul unde se aflau doamnele, o trăsură sosi în curte.

— E consilierul juridic, anunţă înger, care era lângă geam. Gerda şi Lise au venit şi ele.

Consilierul juridic Clauzen, administratorul unei moşii vecine aparţinând unui conte, era unul dintre cei mai zeloşi adepţi din regiune ai pastorului Blomberg. În această calitate, devenise totodată un intim al soţiei

marelui maestru de vânătoare, şi fiindcă familia consilierului juridic declară că venise cu intenţia de a petrece seara în casa pastorului, atât ea, cât şi sora ei se lăsară înduplecate să rămână şi ele. I se ceru părerea şi lui Per, care nu îndrăzni să ridice obiecţii, deşi, în ceea ce îl privea, aştepta cu nerăbdare momentul plecării.

Consilierul juridic, un om mărunţel şi pirpiriu, purta favoriţi albi şi ochelari cu ramă de aur. Soţia lui era un munte de carne, şi multă vreme după ce coborî din trăsură continuă să gâfâie din greu din cauza efortului făcut. Fiicele ei erau cam de vârsta lui înger.

Cinară în grădină, şi conversaţia deveni foarte însufleţită. Printre altele, veni vorba şi despre pastorul Fjaltring. Consilierul juridic aflase tocmai o nouă poveste revoltătoare despre omul acesta plin de îndoieli şi gata de sarcasme, care ducea o viaţă ciudată în tovărăşia soţiei sale, o femeie decăzută. De curând, un tânăr ţăran dintre cei demni de stimă, adept al curentului iniţiat de pastorul Blomberg, îi ceruse sfatul într-o problemă de competenţa sa. Se spunea că pastorul Fjaltring l-ar fi povăţuit atunci să se dedea desfrâului, declarând textual: „Trebuie să păcătuieşti mai mult. Cu viaţa pe care o duci, nu vei putea ajunge niciodată un creştin convins”.

Doamnele scoaseră câteva exclamaţii de indignare şi de dezgust, în timp ce pastorul Blomberg dădu cu indulgenţă din cap, spunând:

— E un biet om nenorocit…

În clipa aceea, sus, în clopotniţa albă a bisericii, care se înălţa dincolo de frunzişul copacilor din grădină, luminată în flăcările roşii ale amurgului, începu să sune clopotul. Bătaia lui îi făcu să tresară aproape speriaţi pe oaspeţii neobişnuiţi să-l audă atât de aproape. Pastorul Blomberg, care prefera să părăsească discuţia purtată în jurul persoanei pastorului Fjaltring, izbucni în râs şi declară că dangătul clopotelor era un zgomot de neiertat, pe care comisia sanitară ar fi trebuit să-l interzică pur şi simplu.

Soţia marelui maestru de vânătoare protestă, fiindcă, spunea ea, auzite din depărtare, clopotele sunau foarte frumos seara şi puteau ajuta din plin la înălţarea spirituală, ca un îndemn la reculegere după neliniştea din timpul zilei. Dar pastorului Blomberg nu-i plăcea să fie contrazis, mai ales când era vorba de propriii lui aderenţi. Deşi făcuse această remarcă fără să-i acorde o importanţă deosebită, ci mai degrabă din dorinţa de a face una din glumele destul de îndrăzneţe cu care, potrivit stilului religiei luterane, obişnuia să-şi condimenteze conversaţia, începu să discute problema cu toată seriozitatea.

Afirmă că nu se sinchisea de aceste chemări sub formă de sunete de clopot. Refuză să accepte obligaţia de a se ruga aşa, la comandă, şi considera că în obiceiul acesta intra o nuanţă de catolicism contrară firii lui. Dumnezeu nu avea ore de consultaţie ca un medic sau ca un avocat, cât despre aspectul simbolic, era prea copilăresc să consideri soarele ca pe un ceas de buzunar aurit aparţinându-i lui Dumnezeu. Era aproape o bătaie de joc.

Vorbele lui luară treptat caracterul unei adevărate conferinţe, în cursul căreia problema căpătă proporţii şi se transformă într-o chestiune de maximă importanţă pentru raporturile sănătoase şi cinstite dintre Dumnezeu şi oameni.

Între timp, masa luase sfârşit, fetele se ridicară de pe scaune şi începură să se plimbe prin grădină. Domnişoarele Clauzen erau amândouă frumoase, brune şi pline de prospeţime, în special cea mai mare dintre ele era o adevărată fiică a Evei, plină de exuberanţă şi posesoare a unor ochi în care strălucea dorinţa de viaţă.

După ce se strânse masa, pastorul Blomberg propuse musafirilor să cânte împreună un cântec de seară. Fetele fură rechemate şi ele, şi doamna Blomberg intră în seră, unde se afla pianul.

E linişte acum, la ţară şi-n oraş… În toată lumea larma a-ncetat.

În grădină începuse să se întunece. Dintr-un aluniş, o mierlă îşi amesteca viersul în cântecul cam dezordonat al grupului. Zâmbeşte vesel luna către – un nouraş, şi stea la stea priveşte 1 nencetat.

Fetele se instalaseră pe treptele din faţa uşii care dădea spre grădină şi şedeau acolo în rochiţele lor de culoare deschisă, cântând cu glas tare, limpede şi fără artificii. Glasurile de bas ale pastorului şi consilierului juridic le acompaniau. Consilierul îşi încrucişase braţele pe piept şi cânta mormăind, cu sprâncenele încruntate. Vizitatoarele, care şedeau în jurul mesei, participau şi ele, fredonând cu stângăcie; în schimb, soţia pastorului, a cărei voce era puternică şi cultivată, ajunse treptat să le acopere pe celelalte.

Şi marea calmă, lucitoare Cuprinde pretutindeni cerul.

Numai Per nu cânta. Şi, totuşi, în realitate, nimeni dintre cei prezenţi nu era atât de mişcat ca el, care-şi amintea în ce împrejurări auzise ultima oară acest cântec. Se oprise atunci în faţa gardului unei grădini şi dorea să poată intra, Ăcunt era în grădină, dar la ce bun? Se simţea de prisos, ca un musafir nepoftit. N-avea încotro, asta era soarta lui, era şi rămânea un străin proscris pretutindeni unde plutea duhul căminului copilăriei sale.

După ce cântecul se sfârşi, pastorul îşi împreună mâinile şi spuse *Tatăl nostru*. Apoi mai cântară câteva cântece, după care trăsurile fură trase la scară.

După plecarea musafirilor, pastorul se aşeză în seră, lângă soţia lui, îşi aprinse pipa de seară şi începu să vorbească despre cei care plecaseră. Înger era şi ea de faţă. Spusese noapte bună părinţilor, dar fiindcă în timp ce se îndrepta spre uşă îl auzise pe tatăl ei pomenind numele lui Per, îşi făcu de lucru la un dulap cu partituri muzicale.

Pastorul Blomberg vorbi foarte elogios despre Per şi despre calităţile lui, apoi lăudă fără rezerve şi aspectul lui fizic. Deodată, preoteasa deveni neliniştită de prezenţa fiicei lor.

— Ce tot trebăluieşti acolo, fetiţo?… E vremea să te duci la culcare.

Per tăcu tot timpul în drum spre casă. Soţia marelui maestru de vânătoare, care bănuia motivul acestei tăceri, îl lăsă în pace şi vorbi cu soră-sa despre treburi gospodăreşti.

Puţin după ce trăsura ieşi din Borup, un bărbat înalt, care mergea pe marginea şoselei, trecu pe lângă ei. Per nu-l văzuse, dar soţia marelui maestru de vânătoare o apucă pe soră-sa de braţ şi-i spuse:

— Ăsta e pastorul Fjaltring!

Per scoase capul din trăsură şi zări un individ înalt şi deşirat chiar în clipa când silueta lui se pierdea în întuneric.

— Ăsta e pastorul acela nebun? întrebă el.

— Da, la ora asta obişnuieşte să iasă. Se spune că uneori umblă nopţi întregi haihui pe drum.

Per se cufundă din nou în tăcere. Gândul lui îl întovărăşi pe acest singuratic şi neostenit, nomad al nopţilor, şi sufletul îi fu străbătut de un fior de gheaţă. „Alungat şi-n ascuns să trăieşti pe pământ”, blestemul acesta biblic, rostit de glasul autoritar al tatălui său, îi răsuna sinistru în urechi. Era ca şi cum ar fi văzut imaginea propriei sale soarte proiectată în viitor.

În dimineaţa următoare Per începu, în sfârşit, să cerceteze cu seriozitate mica bibliotecă religioasă instalată de doamna Prangen în camera lui. Luă o colecţie din predicile pastorului Blomberg, intitulată *Calea spre Dumnezeu*, apoi, deşi afară bătea vântul, nu se hotărî să rămână în casă şi se duse să citească în pădure. Se aşeză la locul lui favorit de lângă gard, încât din spate pădurea îl apăra de vânt, în timp ce în faţă avea vederea liberă spre râu şi spre luncă până la povârnişurile dealurilor acoperite cu tufişuri de pe malul celălalt.

Locurile acestea erau foarte potrivite cu lectura pe care o începea acum. Multe amănunte din predicile pastorului Blomberg aminteau de privelişti daneze

asemănătoare, cu lunci şi veri răcoroase, cu aer tare şi cer albastru, cu nori luminaţi de soare şi mult ciripit de păsărele, ici şi colo cu mugete de viţei şi pretutindeni verdeaţă îmbelşugată, apoi linii estompate, perspective deschise, un orizont neted şi monoton. Pastorul Blomberg folosea cu măiestrie în predicile lui o limbă poetică şi populară. În privinţa asta, era un adept fără rezerve al acelei direcţii din biserica daneză care cobora din psalmii lui Grundtvig şi care nu renunţa niciodată la originea sa poetică.

Totuşi, expunerea pastorului nu-l entuziasmase. Crescut la şcoala matematicii şi a ştiinţelor naturii, nu era prea receptiv la vraja unui limbaj colorat. Îndărătul frazelor frumoase, căuta mereu o dovadă şi urmărea gândirea predicatorului, dornic de a-şi lămuri problema marelui mister al vieţii, care începuse să se întunece în mintea lui, împingându-l la disperare.

Cele două convorbiri pe care le avusese cu pastorul Blomberg îi dăduseră o primă idee despre creştinismul acestuia, atât de deosebit de cel în care crescuse el. Abia acum înţelegea cât de mult se depărtaseră chiar şi oamenii bisericii de tenebroasa ortodoxie a trecutului, care înfiera dorinţele cărnii, crucifica raţiunea, tortura sufletele ca în evul mediu şi pe care numai visul înceţoşat al splendorilor paradisului încerca s-o mai îndulcească. Credinţa pastorului Blomberg nu conţinea niciun element care să înspăimânte gândul sau să tulbure sentimentul, nimic care să se piardă în norii unor speculaţii sau în nelămurita ceaţă a presimţirilor. Şi, în primul rând, nici nu existau contradicţii invincibile. Misterul existenţei se desfăşura în cea mai deplină limpezime. Totul părea atât de simplist, aproape de la sine înţeles, şi, pe deasupra, se potrivea în mod admirabil cu dorinţele oamenilor. Diavolul era părăsit cu mult umor într-o cameră de vechituri, asemenea foetusului produs de fantezia înfiorată a unor călugări; cât despre credinţa în judecata de apoi, Blomberg spunea pe faţă că era barbară, odioasă şi în contradicţie cu imaginea

creştină a lui Dumnezeu-tatăl, atotmilostivul. De altfel, despre lumea cealaltă se vorbea foarte puţin. Esenţialul era să mergi până la capăt pe drumul pe care ţi-l hărăzise viaţa, să mergi simplu şi cucernic, însufleţit de o încredere naivă în dragostea tatălui ceresc.

Toate acestea sunau ca un mesaj plăcut pentru urechile lui Per. Era nevoit să admită că doamna Prangen avusese dreptate când îi vorbise despre activitatea de predicator a pastorului Blomberg, al cărei efect era atât de liniştitor. Apăsarea care-i împovărase cugetul în seara precedentă şi care-l urmărise noaptea în vis se risipi în câteva ore.

În cele din urmă, închise cartea şi rămase un timp cu capul sprijinit în mână şi cu privirile aţintite spre luncă. Avea starea de spirit a omului îngrijorat de ideea unei călătorii lungi şi chinuitoare pe care trebuia s-o facă noaptea, pe o mare furtunoasă, în drum spre o ţară necunoscută, şi care, trezindu-se dimineaţa, vede că traversarea a avut loc, că furtuna a fost înfrântă şi ţara cea necunoscută îl întâmpină prieteneşte, cu vreme însorită şi cu păduri verzi. Per recunoscu în sinea sa că dacă în ultima vreme rezistase asediului unei noi crize sufleteşti, lucrul se datora nu numai dorinţei de a evita remuşcările, dar şi unei temeri nebuloase faţă de condiţii de viaţă inedite, neexperimentate, spre care ar putea fi împins de o astfel de răsturnare sufletească. Acum însă se liniştise. Nu i se cerea în esenţă decât o autoeducare severă şi sinceră, la care din proprie iniţiativă se străduia să ajungă de o vreme încoace.

În timpul prânzului, soţia marelui maestru de vânătoare îi vorbi despre o serbare populară care urma să aibă loc în după-amiaza aceea într-o pădure din apropiere şi unde, printre alţii, urma să vorbească şi pastorul Blomberg. îi mai spuse că se înţelesese cu consilierul juridic şi cu pastorul să se întâlnească acolo şi că baroana avea să li se alăture, bineînţeles. N-ar dori să vină şi el?

Per recunoscu, ceea ce era adevărat, că i-ar face

mare plăcere să-l asculte şi el o dată vorbind pe pastorul Blomberg. Nu mărturisi că şi perspectiva revederii cu cele trei fete îl atrăgea; de altfel, nu-şi dădu seama de acest fapt decât o clipă după aceea. Nu se mai gândise la ele din ajun, dar chiar atunci era convins că nu constituiseră de loc o preocupare pentru el. Şi totuşi se gândise mereu la ele. Aşa după cum. În niod inconştient, pebij liji urmăriseră tot timpul cele trei siluete feminine îmbrăcate în rochii de culori deschise, care după masa de seară se plimbaseră la braţ pe peluză, o porţiune tainică din sufletul lui rămăsese receptivă – oricât ar fi fost de preocupat în clipa aceea de propria-i persoană – la impresiile venite din direcţia lor, încât imaginea ce o păstrase îi era foarte vie în minte.

La ora 4, landoul aştepta la scară. Porniră cu oarecare întârziere, fiindcă, după obiceiul ei, baroana nu era gata. În ultima clipă, marele maestru de vânătoare se hotărâse să vină şi el, şi pe drum se sili în mod evident să se poarte în aşa fel încât să şteargă amintirea încălcărilor de etichetă săvârşite în ultimele zile.

După o oră de drum, sosiră la locul serbării. Era o pajişte ce se întindea în inima unui desiş, la adăpost de bătaia vântului. Câteva sute de ţărani, bărbaţi şi femei, erau adunaţi şi cântau în faţa unei tribune ornate cu steaguri. Sosirea distinşilor proprietari trezi într-o oarecare măsură atenţia mulţimii, dar cu o totală lipsă de veneraţie. Ba chiar s-ar fi putut spune că silueta deşirată a marelui maestru de vânătoare, în vestonul său prea strâmt de iuncher şi cu lira din pene de cocoş-de-munte la pălărie, trezea oarecare zâmbete ici-colo când conduse pe cele trei femei în imediata apropiere a tribunei, la locurile rezervate persoanelor de vază din ţinut.

Per se ţinuse mai la o parte. Aspectul acestei adunări îl cam zăpăcise şi nu voia să intre în îmbulzeală. îl văzu pe consilierul juridic ridicându-se în picioare pentru a saluta familia marelui maestru de vânătoare. Remarcă şi pălăria de catifea brună a pastorului Blomberg şi pe soţia sa, care ţinea capul sus cu demnitate. În schimb, ochii lui căutară

un timp fără succes pe domnişoara înger şi prietenele ei. Deodată văzu că doamna Prangen se întoarce puţin într-o parte şi face un semn cu capul în sus, spre marginea pădurii, unde le zări pe cele trei fete îmbrăcate în rochiţe de vară şi instalate acolo ca într-un amvon.

Corul tăcu, şi pastorul Blomberg urcă pe estradă. Vorbi despre limba maternă şi despre însemnătatea ei ca limbă a sentimentelor, spre deosebire de orice altă limbă străină, care, în cel mai bun caz, putea fi un mijloc intelectual de expresie. Limba maternă, spunea el, e ca sânul unei mame, din care sorbim sufletul naţiunii. Limba unui popor conţine averea spirituală a poporului; prin mijlocirea ei, sute de generaţii de străbuni ni se adresează cu familiaritate şi ne plămădesc după chipul şi asemănarea lor. fată de ce trebuie ş-o cinstim şi ş-o considerăm ca sfântă. Aşa după cum ocrotim izvoarele din care se adapă trupul nostru ca să nu fie murdărite de nimeni, se cuvine – cu mai multă străşnicie încă – să stăm de veghe asupra cuvântului, acest izvor de hrană sufletească. Dacă însă ascultăm cu atenţie cum se exprimă oamenii în vorbirea de toate zilele, găsim, din păcate, multe impurităţi, ba chiar putreziciune, atât la ţărani, cât şi la orăşeni. Ţăranii nu pot deschide gura fără să dea drumul la vorbe cu două înţelesuri sau aluzii triviale. În această privinţă el făcea apel în special la tineri, la care obiceiul de a folosi un limbaj obscen încă nu era complet înrădăcinat. Trebuia să se pornească o mişcare menită să promoveze preocuparea pentru igiena sufletească, la fel de importantă pentru om ca şi grija faţă de trup. Toate energiile sănătoase din popor trebuiau adunate pentru a feri generaţia tânără de a se molipsi de folosirea cuvintelor urâte la care era zilnic expusă.

Per fu imediat sedus de vorbele pastorului, dar pe măsură ce tonul vorbitorului căpăta un accent moralizator mai pronunţat, atenţia lui se împrăştia. Prezenţa fetelor, noutatea pe care o prezentau pentru el lucrurile văzute, totul contribuia la acest rezultat. Pentru prima oară

participa şi el la o întrunire populară, încât atenţia i se îndrepta în mod egal spre auditoriu şi spre vorbitor. Îşi plimba privirea peste rândurile dese de vlăjgani zdraveni, îmbrăcaţi în haine de dimie, care ascultau plini de încordare, cerceta feţele acelea deschise şi isteţe, şi abia cu această ocazie pătrunse pe deplin înţelesul mişcării spirituale în mijlocul căreia fusese introdus.

Auzise adesea vorbindu-se despre curentul lui Grundtvig, al cărui scop era trezirea poporului, curent care promova o cultură populară, în opoziţie cu internaţionalismul culturii ştiinţifice. Dar fiindcă, după părerea lui, însăşi noţiunea de ţăran era în contradicţie cu vremurile, Per îşi spusese totdeauna că nu merită să-şi dea osteneala să cunoască mai îndeaproape această mişcare populară, oricât ar fi fost ea de răspândită. De altfel, în cercurile din Copenhaga, unde circulase el, era privită adesea cu un anumit dispreţ indulgent.

Fără să vrea, făcu o comparaţie între această adunare de ţărani danezi şi ţăranii austrieci sau italieni pe care îi cunoscuse în timpul călătoriei sale, şi ajunse la concluzia că n-avea niciun motiv să-i fie ruşine de ţărănimea patriei sale. Ba chiar fu izbit de deosebirea dintre acest auditoriu atent şi înţelegător şi turma adormită de munteni tirolezi, pe care în fiece duminică preoţii îi mânau în procesiune prin Dresack ca pe nişte oi. Dar oamenii din faţa lui dovedeau un imens progres chiar şi faţă de ţăranii copilăriei sale, pe care şi-i amintea venind la oraş în zilele de târg. Fără îndoială că era vorba de un progres ce se desfăşurase paralel cu evoluţia care-l împinsese înainte şi pe el. Consecinţele ei erau, evident, dintre cele mai fericite.

După ce pastorul Blomberg isprăvi de vorbit, urmară câteva cântece, după care conducătorul serbării, un ţăran mai tânăr, blond şi zâmbitor, anunţă o pauză de jumătate de ceas, în care timp participanţii să poată gusta ceva. Pe urmă avea să vorbească Broager, directorul gimnaziului.

Lumea se împrăştie încet. Cei care fuseseră nevoiţi

să asculte conferinţa în picioare se aşezară pe iarbă.

Per se îndreptă spre înger şi spre prietenele ei, care tocmai se sculaseră, pregătindu-se să coboare la ceilalţi. Le propuse să folosească pauza pentru o mică plimbare în pădurea aceea frumoasă. Domnişoarele Clauzen se învoiră numaidecât, dar înger şovăi. Arunca priviri nehotărâte spre locul din faţa tribunei, unde maică-sa stătea de vorbă cu soţia marelui maestru de vânătoare. După exemplul doamnei Blomberg şi al tuturor membrilor familiei ei de patricieni provinciali, fata ţinea mult la respectarea tuturor formelor etichetei. Dar Gerda, cea mai mare dintre fetele Clauzen, care avea un piept cam voluminos, o luă hotărâtă de braţ, apoi, apucând-o pe soră-sa cu celălalt braţ, porni la drum cu amândouă.

Gerdei îi venea greu să-şi dezlipească de Per ochii ei vii şi căprui. Purtarea ei oarecum băieţoasă nu era decât o mască îndărătul căreia îşi ascundea feminitatea. Soră-sa, copilă încă, fu molipsită de atitudinea ei şi i se agăţă de braţ râzând ca o şcolăriţă veselă şi nebunatică.

Per însă nu se gândea decât la înger. Ajunsese la concluzia că, examinate mai îndeaproape, celelalte două fete erau destul de absoluţe şi se întreba dacă nu cumva purtările lor o stânjeneau. În orice caz, păşea cu privirile în pământ şi, pe măsură ce flecăreala celorlalte se dovedea tot mai prostească, devenea tot mai taciturnă.

Încă în ajun Per fusese plăcut impresionat de distincţia ei, în comparaţie cu atitudinea domnişoarelor Clauzen; îl izbise ţinuta mândră şi feciorelnică a capului, care părea înălţat deasupra oricărei murdării, a oricărei platitudini sau a oricărui lucru ruşinos. Abia acum îşi dădea seama că mai mult decât trăsăturile, nota aceasta de puritate şi de prospeţime Îi amintiseră imediat de Fransisca. Avea şi ea răceala aceea castă, care-i amintea mireasma trandafirului sălbatic. Îşi amintea că cea mai mică aluzie la misterele dragostei o făcea să roşească, în timp ce Jakobe… ei da, cu ea lucrurile stăteau altfel, şi nu putea să nege că lipsa ei de pudoare îl jignise uneori, că

manifestările nestăpânite, pătimaşe, cu care i se dăruise, îi păruseră cam lipsite de bun gust.

Ieşiră din pădure. În faţa lor se ridica o stâncă mare şi aridă, acoperită doar de o iarbă sărăcăcioasă şi de pete întunecate de pământ negru. Era vestitul Rolhoj, punctul cel mai ridicat din ţinut, de unde privirea se întindea pe o porţiune de pământ egală cu a douăzecea parte din pământul Iutlandei.

Deşi cele două surori Clauzen începuseră să priceapă că erau de prisos, se făcură a nu băga de seamă şi, în orice caz, purtarea lor nu trădă nicio supărare, ci dimpotrivă. În calitatea lor de autentice iutlandeze, se răzbunară pentru lipsa de apreciere ce li se arăta prin tot mai nestăvilite explozii de veselie.

— Ia să vedem, cine ajunge mai repede sus, în vârf? strigă Gerda şi o zbughi pe deal, urmată de soră-sa.

Vântul îi smulse din cap pălăria, ceea ce dădu loc la o adevărată urmărire pe panta dealului.

Înger păru că vrea să le urmeze exemplul, dar Per, care-şi aminti de discuţia cu doamna Prangen şi de faptul că fata n-avea voie să alerge, o sfătui insistent să renunţe, zicându-i:

— Nu uitaţi, domnişoară, că aţi fost de curând bolnavă \ N-aveţi voie să vă obosiţi.

Solicitudinea pe care i-o arăta cuceri – deşi fără ştirea lui – încă o părticică din inima fortificată ca o cetăţuie a fetei. Era încă foarte plăpândă şi-i făcea plăcere să fie socotită mai slabă decât era de fapt. Totuşi, dădu din cap şi declară că tocmai voia să urce şi ea acolo sus, iar când Per o rugă să se sprijine cel puţin de braţul său, nu voi să accepte pentru nimic în lume. Îl asigură că e sănătoasă şi că nu are niciun motiv de îngrijorare.

Cu toate astea, în timp ce urcau, Per i-o luă înainte, gata să intervină şi s-o sprijine dacă s-ar fi poticnit. Într-adevăr, într-un punct mai abrupt al coastei, înger apucă mâna pe care i-o întinsese el, dar nu fără oarecare ezitări. Totuşi, nu putea să considere că Per făcuse un gest

nepotrivit prin faptul că era logodit. Şi apoi, nu era de loc neplăcut să fii purtată astfel, să pluteşti aproape pe povârnişul acela abrupt.

Per ar fi avut tot timpul poftă să-i spună că petrecuse dimineaţa citind cărţile tatălui ei şi să adauge că această lectură îi desfătase sufletul, dar se temea că înger va considera vorbele lui drept formule de politeţe. Tăcu deci şi se mărgini să-i spună că vizita pe care le-o făcuse în ajun îi lăsase o amintire foarte plăcută, ceea ce, evident, fata găsea că e de la sine înţeles.

Efortul pe care-l făcea o încălzise şi se opri să-şi tragă răsuflarea. Îşi ţinea pălăria în mână, părul ei luminos şi fin era ciufulit şi alcătuia ca o aureolă în jurul capului. Lui Per i se păru iar că seamănă perfect cu Fransisca, o Fransiscă într-o ediţie mai rafinată.

Între timp, cele două fete Clauzen ajunseseră în vârful dealului. Îşi ţineau pălăriile cu mâinile, şi vântul trăgea de fustele lor ca nişte mâini nevăzute care ar fi vrut să le smulgă hainele. Când văzură că cei doi tineri porniseră iar, cea mai tânără exclamă:

— Ia te uită cum se târăsc!

— E foarte plicticos să ai a face cu înger, îşi dădu părerea domnişoara Gerda. E destul ca cineva să-i dea un pic de atenţie, că începe să se sclifosească.

— De altfel, despre băiatul ăsta nu poţi spune decât că e foarte frumos, zise cea mai tânără.

— Frumos? Eu îl găsesc oribil!

— Nu eşti sinceră, Gerda! Aseară spuneai că…

— Eu?! Ai înnebunit? N-ai văzut ce ochi holbaţi are? Parc-ar fi nişte găleţi de lapte!

În sfârşit, Per şi înger ajunseră şi ei sus, şi tuspatru admirară priveliştea pe care le-o oferea lunca. Fetele începură să numere clopotniţele. Când vizibilitatea era perfectă, se desluşeau treizeci şi cinci de turle. Domnişoarele Clauzen cunoşteau numele tuturor a; Per, însă, nu era interesat decât de cele pe care i le arăta înger.

— Acolo-i Tepperup!… Cum aţi spus?… Aha, ăsta-i

Ramlev! exclamă el, de parcă numele acestea i-ar fi trezit amintiri dragi, şi cele două surori îşi făceau pe furiş semn cu cotul.

De altfel, zgomotul pe care-l făcea vântul izbindu-se în hainele lor era atât de puternic, încât vorbele nu se auzeau decât anevoie, astfel că hotărâră curând să coboare.

Când ajunseră din nou în pădure, se opriră o clipă să-şi aşeze puţin hainele. Vântul ciufulise fetele, şi mai ales pe înger, care fu nevoită să-şi scoată mănuşile pentru a-şi netezi părul. Cum ţinea în gură acul de la pălărie, iar fetele Clauzen se pieptănau şi ele, îl rugă pe Per să-i ţină mănuşile. Nu avusese nicio intenţie urâtă, dar cele două surori schimbară numaidecât o privire. În pădure, în timp ce se întorceau, găsiră mai multe prilejuri de a-şi da coate.

Când ajunseră la locul serbării, festivitatea reîncepuse. La tribună se afla acum un bărbat înalt, cu o expresie serioasă şi cu părul şi barba de culoare închisă. Era Broager, directorul gimnaziului din apropiere, a cărui popularitate în regiune şi mai ales în rândurile tineretului rivaliza cu aceea a pastorului Blomberg.

Fetele se aşezară în linişte, la umbra copacilor, pe locurile pe care le ocupaseră şi înainte. Înger arunca priviri piezişe spre maică-sa, fiindcă lipsa ei, care durase mai mult decât ar fi crezut, o speria acum. Din fericire, maică-sa nu părea că i-ar fi dus dorul; şedea foarte liniştită şi avea aerul că ascultă cu cea mai mare atenţie conferinţa directorului gimnaziului.

În adevăr, preoteasa veghea cu gelozie asupra faimei de orator a soţului ei. Deşi atitudinea doamnei Blomberg nu trezise nimănui vreo bănuială, ori de câte ori vorbea altcineva, şi mai ales directorul gimnaziului, era nervoasă; aşa se explică de ce, cu toate că era conştientă de prezenţa lui Per, în tot acest timp nu-i trecuse prin minte să-şi supravegheze fata.

La fel se întâmpla şi cu pastorul Blomberg. Bineînţeles, era primul care aplauda zgomotos conferinţele

altora, râzând cu poftă de glumele lor. Dar în clipa în care-şi dădea seama că cineva are succes, sângele îi năvălea în obraz şi-i trăda sentimentele.

Se mai cântară câteva cântece, după care festivitatea luă sfârşit. În timp ce aşteptau trăsurile, rămase la oarecare depărtare în pădure, doamna Prangen şi înger se luară de braţ şi făcură câţiva paşi depărtându-se puţin de grup. Soţia marelui maestru de vânătoare spuse:

— Am văzut că aţi plecat cu Sidenius.

— Da, ne-am plimbat până la Rolhaj. Cred că n-am făcut nimic nepotrivit, nu-i aşa? întrebă ea, aruncându-i o privire cam temătoare.

Doamnei Prangen îi veni să râdă.

— Nu, de loc.

— Mai ales că e logodit.

— Bineînţeles.

— De altfel, după mine e ciudat că din purtarea lui se simte atât de puţin că e logodit.

— Eu cred că logodna asta nu-i foarte serioasă.

Înger se opri şi-i aruncă o privire speriată.

— Cum aţi spus?

— Fireşte, nu ştiu nimic precis. Am însă un fel de presimţire că Sidenius nu-i prea încântat de situaţia asta. Logodnica lui e evreică.

Înger amuţi. Dac-ar fi ştiut dinainte! Deodată se simţi adânc ruşinată la gândul că se purtase mult prea liber cu Per.

În clipa aceea cineva anunţă că trăsurile aşteptau. Pastorul Blomberg şi nevastă-sa se instalaseră în trăsura lor şi aşteptau. Pastorul dădea oarecare semne de nerăbdare, încât formulele de salut fură scurtate.

După ce se urcă în trăsură, înger vru să-şi pună mănuşile, dar nu le găsi. Atunci îşi dădu seama, consternată, că uitase să-i le ceară înapoi lui Per, care le vârâse, probabil maşinal, în buzunar. Ar mai fi avut timp să le ceară – trăsura marelui maestru de vânătoare nu pornise încă – dar se simţea atât de vinovată, încât tăcu, de

teamă să nu se trădeze în faţa maică-sii. Era foarte dezorientată, şi, după ce porniră, nu îndrăzni nici măcar să se uite îndărăt, şi-şi ascunse cu grijă mâinile sub pătura trăsurii.

Puţin după aceea, doamna Blomberg îi spuse soţului:

— Mi se pare că Broager n-a prea avut succes azi.

— Nu, păcat, n-a prea avut, răspunse pastorul, dând din cap. N-a avut de loc succes, absolut de loc, repetă el după câteva minute, deşi între timp discutaseră lucruri foarte diferite.

În drum spre casă, Per vorbi cu multă căldură despre ce văzuse în timpul plimbării, dar nu pomeni nicio vorbă despre înger. Soţia marelui maestru de vânătoare observă amănuntul şi făcu o serie de presupuneri.

Soarele asfinţise şi, până să ajungă ei acasă, se lăsă întunericul.

Intrară pe poarta care răsuna a gol, zgomot acum foarte familiar pentru Per. Când văzu geamurile luminate, strălucind ospitalier, un sentiment nou şi ciudat îl năpădi. Pentru prima oară în viaţă încercă senzaţia că se afla într-un loc de care se simţea legat. Ca o confirmare a acestei impresii, în momentul acela căţeaua administratorului se apropie în fugă şi începu să se gudure în jurul lui şi să-i lingă mâna, expriroindu-şi bucuria de a-l revedea, Bietului animal i §e luaseră căţeii, şi acum îşi concentra toată afecţiunea asupra lui Per. Mişcat, se aplecă şi o mângâie pe creştet.

Când intră în odaia lui, văzu pe masă o scrisoare şi se simţi străbătut de un fior. Ochii lui avură o licărire de spaimă – se gândi că era o scrisoare de la Jakobe – şi ezită să deschidă plicul. Dar când recunoscu scrisul lui Ivan, răsuflă uşurat, deşi un sentiment neplăcut îi stăruia în suflet. Scrisul cumnatului său îi amintea în mod penibil de problemele lui materiale, pe care nu le rezolvase încă şi care-l frământau în fiece seară înainte de a adormi. Nu deschise scrisoarea şi o puse la o parte – afacerile puteau să aştepte până a doua zi dimineaţă. Tocmai se pregătea să

se întoarcă în salon când descoperi în buzunarul hainei un ghemotoc de culoare gri. Erau mănuşile lui înger, nişte mănuşi aspre, aşa-numitele mănuşi de Randersabsolut nepurtate.

Nu se putea spune că fusese lipsit de orice gând ascuns când hotărâse să le păstreze, acolo, în pădure. Gândul de a purta la el un obiect care-i aparţinea fetei îi făcuse o plăcere ciudată. După aceea, în graba despărţirii, uitase să i le dea înapoi.

Le despături cu băgare de seamă şi le privi îndelung, apoi le apropie de nări şi aspiră lacom parfumul lor, cu un zâmbet amar pe buze. Avea acum pretextul necesar pentru a face chiar a doua zi o vizită în casa pastorului, gândi el, dar…

Nu era mai cuminte să se stăpânească? Nu era în primejdia de a se îndrăgosti cu adevărat dacă ar vedea-o mai des? Bătrânul Adam se frământa din nou în el. Unde l-ar duce asta? El n-avea dreptul la o nouă dragoste, se îndepărtase voluntar şi pentru tot restul vieţii de pe căile ei înflorite… Dar le cunoscuse, oare, cândva?

Capitolul XXI

Pentrm locuitorii capitalei, zilele sărbătoreşti, pline de culoare şi de lumină, ale sezonului de vară pe coasta dinspre Oresund luaseră sfârşit. Pulsaţiile puternice ale marelui oraş se simţeau acum de-a lungul căilor ferate, pe distanţe de multe mile, mai departe, în mijlocul naturii. Vase mari, pe care încărcătura omenească le făcea să se aplece mult pe o parte „acostau la cheiuri. Trenuri lungi de jumătate de kilometru se opreau în gări, revărsând un furnicar de oameni, care, fie cu vehicule, fie pe jos, se împrăştiau în toate părţile, ducând cu ei un neastâmpăr puternic până în fundul pădurilor din Zeelanda de Nord.

În timpul acesta, la „Skovbakken” domnea o atmosferă apăsătoare. Philip Salomon şi soţia lui discutau îndelung şi plini de mâhnire despre copii.

Ceea ce-i îngrijora nu era numai viitorul Jakobei; atitudinea lui Nanny le dăduse şi ea prilej pentru

convorbiri foarte serioase. Ca să-şi răzbune mândria jignită în întâmplarea cu Per, căutase compensaţie întorcându-se spre vechiul ei admirator, Hansen-Iversen, şi cum de data asta voia cu adevărat să uite, se lăsase destul de pătimaş în voia unui flirt îndrăzneţ. Dar cu acest prilej se putu vedea că fostul locotenent de cavalerie cu mustaţa lui falnică era un caracter mai puţin oţelit decât s-ar fi putut bănui. Într-o zi, Iversen se duse acasă şi-şi trase un glonte în cap, după ce lăsă o scrisoare în care explica lumii gestul lui şi-i adresa lui Nanny blesteme solemne.

Datorită poziţiei lui Dyhring în lumea presei, chestiunea fu muşamalizată, şi ulterior, pentru a feri numele soţiei sale de orice pată, se arătă des în lume în zilele următoare, cu Nanny la braţ, spunând în glumă cunoscuţilor că de fapt e periculos să ai o nevastă ai cărei ochi nu numai că seamănă cu gura unui revolver, dar, la nevoie, pot să acţioneze ca o armă. Între timp, însă, Dyhring îi luă neveste-sii un interogatoriu între patru ochi, încheiat cu o palmă răsunătoare, pe care ea o primi fără să crâcnească. Ba chiar i se păru că scăpase foarte ieftin, fiindcă la început se speriase îngrozitor. Cu acest prilej, senzualitatea el fu pentru prima oară biruită cu adevărat de cea a soţului, şi un timp fu sclava smerită, şi cu o experienţă îmbogăţită, a exceselor sale sexuale.

Totuşi, era cu neputinţă să nu transpire motivul ce-l împinsese pe Iversen la sinucidere. Fruntaşii bârfelilor capitalei, plecaţi pentru moment la ţară, aflară că locotenentul lăsase o scrisoare. Seara, când, în echipajul lor regesc, Philip Salomon şi soţia sa îşi făceau plimbarea obişnuită pe Strandvej, schimbând saluturi cu prieteni şi cu invidioşi, şoaptele stăruitoare care se ridicau din grădinile vilelor creşteau în jurul lor. Unii nu putuseră niciodată să-i ierte doamnei Dyhring frumuseţea, motiv pentru care virtutea îi fusese întotdeauna foarte contestată de micuţa comunitate din cartierul Bredgade, unde, ca în târgurile de provincie, fiecare ştie până şi ce fel de izmene poartă vecinul.

Părinţii lui Nanny condamnau şi ei cu toată asprimea purtarea fiicei lor. Philip Salomon se simţi dator să-i prezinte scuze lui Dyhring în numele întregii familii. Singura care-i luase apărarea fusese, în mod destul de ciudat, Jakobe. Deşi în alte împrejurări îşi judeca sora fără nicio cruţare, de data asta se mulţumi să ridice din umeri când auzi toată povestea şi declară că nu înţelege de ce e luată în tragic. Vrând-nevrând, dacă ţineai să trăieşti cu adevărat viaţa, trebuia să admiţi că ea cuprinde şi episoade sângeroase, afirma Jakobe. Cine ţinea să se împărtăşească din bunurile ei trebuia să fie obişnuit cu gândul că ar putea fi unul dintre cei loviţi.

De altfel, Jakobe se schimbase în ultima vreme. În afară de faptul că arăta îngrijorător de prost, întreaga ei atitudine trăda ceva din oboseala şi indiferenţa nefirească ce o caracterizau pe vremuri. Când cineva o întreba de sănătate, răspundea invariabil că se simte bine. Despre iubitul ei vorbea din ce în ce mai rar, fără să ridice totuşi vreo obiecţie când părinţii îi pomeneau de nuntă. Dar în acelaşi timp, Jakobe spunea mereu că are de gând să facă o nouă vizită prietenei sale din Breslau. Nimeni nu înţelegea cu adevărat ce se întâmplă cu ea şi ce planuri are.

O singură fiinţă pricepuse câte ceva; era soră-sa, Rosalie, a cărei cameră se afla alături de a Jakobei. Trezindu-se într-o noapte, auzise hohote de plâns din odaia soră-sii, şi crezând că i se făcuse rău, se sculă imediat. Dar găsi uşa încuiată, şi Jakobe nu vru să i-o deschidă. În dimineaţa următoare Jakobe se justifică spunându-i că avusese o durere de dinţi. Dar Rosalie nu mai era copil. Începuse şi ea să vâneze în pădurea sălbatică şi tăinuită a dragostei, călăuzită de urmele paşilor lui Nanny. Avusese chiar norocul să facă şi o victimă. Cu puţin în urmă, Balling îi făcuse o declaraţie de dragoste, şi acum ea se distra, părând a nu înţelege despre ce era vorba şi lăsându-l pe acest lungan literat pradă temerilor şi îndoielilor.

Ceea ce o frământa pe Jakobe atât de mult încât o

împingea la disperare şi-i dădea câteodată gânduri de sinucidere era că nu se putea hotărî să rupă definitiv cu Per. Deşi pricepuse de mult încotro duceau toate, deşi presimţea prea bine că la mijloc era o femeie, amâna hotărârea de pe o zi pe alta. Cât de umilitoare era dragostea, cât de neruşinat sentimentul acesta despre care crezuse că-i cel mai sfânt din viaţă!

Singura mângâiere în situaţia în care se afla, ba chiar singura ei satisfacţie, era că nu-i vorbise nimic lui Per despre sarcină. Nu-i dezvăluise taina ei cea mai de preţ. Voia să-şi păstreze nepătat sentimentul matern şi să evite jignirea cea mare, aceea de a cădea victimă milei lui Per.

O bucată de vreme lăsase din nou scrisorile lui fără răspuns, ba nici nu se putuse hotărî să le citească decât după lungi ezitări. Preocuparea şi interesul pe care Per îl arăta pastorului Blomberg îi treziseră compătimirea. Într-una din ultimele scrisori îi recomanda pur şi simplu să-şi procure cărţile lui (lucru pe care, de altfel, Jakobe îl făcuse dinainte), şi cum pomenea din nou despre aceste culegeri de predici, cu speranţa evidentă că ele vor reuşi s-o câştige pentru viziunea creştină a vieţii, o scoase din sărite şi o hotărî să-i răspundă. Era un prilej de a-i spune ce avea pe inimă fără să se umilească, fără să facă nicio aluzie la relaţiile dintre ei, adică aşa cum procedase şi în scrisoarea precedentă. În timp ce-i scria, Jakobe îşi dădea seama că rândurile ei pregătesc ruptura finală.

„Până în prezent n-am simţit nevoia să mă conformez invitaţiei din ultimele tale scrisori de a atinge o problemă care, evident, te preocupă din nou foarte mult, adică problema poziţiei tale faţă de creştinism. Ai înţeles singur, cred, că tăcerea mea nu se explică prin lipsa unei participări sufleteşti; dar sunt din ce în ce mai ferm convinsă că e zadarnic să discutăm anumite probleme. Lucrul e valabil în special în ceea ce priveşte credinţa, unde nu putem fi influenţaţi de raţionamente. Credinţa noastră e rezultatul împrejurărilor. Organul nostru sensibil la religie se dezvoltă datorită unei legi naturale, la fel de

imuabilă ca aceea căreia i se supun inima sau rinichii; orice intervenţie artificială, tinzând să combată, de pildă, o dispoziţie ereditară, nu poate avea decât o singură consecinţă, şi anume slăbirea întregului organism.

În ultima ta scrisoare am citit totuşi printre rânduri o întrebare care mi se adresează direct şi care cere un răspuns, necesar pentru ca tu să nu-mi iei tăcerea drept un consimţământ tacit.

Ca şi în cazul tău, poziţia mea personală faţă de creştinism – ca şi a ta – e determinată de origine şi de educaţia primită. De mic copil am simţit setea de răzbunare, trezită de persecuţiile la care creştinii au supus până de curând poporul meu. Totuşi, cred că aş putea să trec peste aceste amănunte dacă aş reuşi să desluşesc binefacerile aduse de biserică asupra restului omenirii. Dar oricât aş citi istoria de două mii de ani a creştinismului, sub vălul cucericiei descopăr pretutindeni aceeaşi tainică dar despotică tendinţă spre persecuţie, aceeaşi lipsă de scrupule în alegerea mijloacelor, singurul mobil rămânând satisfacerea poftei de putere. Nicio altă mişcare spirituală nu a recurs în asemenea măsură la elementele cele mai josnice din om numai pentru a profita de ele. Aşa – şi numai aşa – se explică expansiunea atât de mare a bisericii creştine.

E absolut inexplicabil pentru mine, da, absolut lucrul cel mai inexplicabil, faptul că oameni cinstiţi, capabili să citească şi să gândească, nu sunt dezgustaţi de această comunitate religioasă, sub ale cărei aripi şi-au găsit refugiul, sau unde, în orice caz, s-au bucurat de indulgenţă, ignoranţa cea mai neagră şi ororile cele mai bestiale, în timp ce toate eforturile sănătoase, mândre, îndrăzneţe, apărute de-a lungul vremurilor, eforturi de a călăuzi omenirea spre mai multă lumină, spre mai multă dreptate şi fericire, au fost întâmpinate cu duşmănie şi invidie neîmpăcată. Chiar dacă Reforma a adus o oarecare ameliorare în această privinţă, nu prezintă, totuşi, o însemnătate prea mare; iar diferitele curente moderne,

care par să arate o înţelegere destul de binevoitoare faţă de cei ce gândesc altfel, nu mă conving, ci, dimpotrivă. Protestantismul îşi are iezuiţii săi, care, în momente dificile, siliţi de nevoie, ajută biserica printr-o toleranţă aparentă, menită să mascheze concesiile. E un fenomen născut odată cu creştinismul. Aşa după cum, de la începuturile sale, s-a priceput cu viclenie să prindă rădăcini în mai multe ţări, asimilând obiceiuri şi reprezentări păgâne, pe care nu le-a putut învinge, tot astfel se pricepe şi azi să se adapteze cu abilitate exigenţelor ştiinţei sau ale umanităţii când îşi dă seamă că ele ameninţă să-l înfrângă. Faptul că biserica afirmă mai departe că ar deţine unicul, nestrămutatul adevăr al lui Dumnezeu e o ipocrizie mai mare decât tot ce a cunoscut lumea până acum.

32

497

Totuşi, eu nu sunt absolut intransigentă. Aş vrea chiar să cred în posibilitatea unei înţelegeri cu creştinismul, care, de fapt, e în posesia unor adevăruri independente, importante pentru binele, ca şi pentru răul omenirii. Dar n-aş putea întinde mâna bisericii decât cu o singură condiţie, şi anume, i-aş cere să se reculeagă şi să fie cinstită. În plus, ca o dovadă a sincerităţii convertirii ei, să dea dovadă de aceeaşi pocăinţă pe care o cere de la fiecare credincios în parte. Bătrânul păcătos să-şi acopere faţa, aşa cum scrie în *Biblie*, şi să recunoască în faţa întregului popor că a păcătuit. Acesta ar trebui să fie începutul: Biserica să-şi ceară iertare pentru păcatele ei, îngenunchind în faţa umanităţii, de a cărei naivitate a abuzat! Să-şi ceară iertare pentru trecutul ei, îngenunchind în faţa adevărului pe care l-a siluit şi în faţa justiţiei pe care a orbit-o! Abia atunci, nicio clipă mai devreme, se poate aştepta să recâştige încredere din partea adevăraţilor paznici ai vieţii şi ai luminii”.

La Kaersholm zilele treceau în monotonia vieţii rurale, care făcea ca timpul să zboare atât de repede şi

viaţa să pară atât de scurtă. Era din nou duminică, şi familia marelui maestru de vânătoare se dusese, ca de obicei, la Bostrup, să asculte predica pastorului Blomberg.

După cele ce-i spusese Per la sfârşitul festivităţii populare, doamna Prangen se aşteptase să vină cu ei. De fapt, Per ar fi dorit să se ducă, mai ales pentru a avea astfel prilejul s-o vadă din nou pe înger. Totuşi, nu se putea hotărî să asiste la o adevărată slujbă religioasă cu psalmi, cu *Tatăl nostru* şi cu binecuvântări. Primise în ajun scrisoarea logodnicei, şi tonul ei pătimaş îl făcuse din nou să ezite.

După ce trăsura plecă, se simţi foarte singur la Kaersholm. Ieşi în grădină şi se urcă pe un gorgan artificial din capătul celălalt, ridicat anume pentru perspectivă, şi se aşează pe o bancă, privind lunca.

În jurul lui, mai aproape şi mai departe, clopotele chemau oamenii la reculegere. Aerul era liniştit şi sunetele pluteau la mari depărtări deasupra luncilor. Per putea să desluşească şi clopotul bisericii din Bestrup, care nu bătea în zadar. Afară, pe şoseaua care făcea un ocol pe lângă curtea de la Kaersholm, trăsuri pline de ţărani în straie de sărbătoare se îndreptau pe rând spre Bostrup. Per le urmări cu privirea până se făcură nevăzute dincolo de dealul înalt care ducea spre Borup. Când ultima trăsură dispăru, avu impresia că pentru el lunca era acum lipsită de viaţă, ca şi cum toţi locuitorii ei ar fi emigrat într-o ţară străină şi l-ar fi lăsat cu desăvârşire singur.

Neliniştea aceea duminicală de care-şi amintea atât de bine că-l stăpânise pe vremuri îl părăsise din ziua când casa Salomon se deschisese pentru el, introducându-l într-o lume deasupra căreia nu se auzea niciun dangăt de clopot. Totuşi, în clipa aceea nu-i era dor de „Skovbakken”. Se gândea fără părere de rău la năvala de oameni de societate, veseli şi eleganţi, care dădeau în casa aceea nota sărbătorească a zilei. Clopotele tăcură unul după altul, şi Per se simţea tot mai mult pătruns de un cumplit sentiment de părăsire. Undeva, departe, o trăsură urui pe

drumuri necunoscute, şi zgomotul acela trezi în el sentimentul fantastic al lumii de apoi. Avea impresia că a murit şi că, din împărăţia umbrelor, aude viaţa omenirii pulsând deasupra mormântului său.

Se gândi din nou la scrisoarea Jakobei. Acum ştia ce avea să-i răspundă. Dimineaţa aceea solemnă şi liniştită, ţăranii în haine de sărbătoare, în căruţele lor strălucind de curăţenie, miile şi miile de cămine din toată lumea, din care în ceasul acela se revărsau oameni îndreptându-se plini de încredere spre biserici, spre a prinde curaj şi puteri noi în lupta pentru existenţă, iată cât de convingător protesta viaţa împotriva afirmaţiilor ei. Chiar dacă păcatele bisericii îi apăsau cumplit conştiinţa, avea el de gând să-i scrie – era de acord cu ea în această privinţă – ele erau pe larg răscumpărate de serviciile pe care le adusese oamenilor. În orice caz – şi pastorul Blomberg subliniase foarte bine asta în conferinţa pe care o rostise în pădure – nordicii, şi popoarele germanice în general, aveau toate motivele să fie cel puţin respectuoşi faţă de creştinism, fiindcă, în orice caz, el îi scosese din barbarie. Creştinismul plămădise încă din leagăn, ca să zicem aşa, sufletele membrilor tribului, el alcătuise pe plan spiritual laptele matern, care nu va putea fi niciodată înlocuit cu desăvârşire.

De altfel, era oare nevoie de dovezi istorice? în noaptea petrecută pe vasul care plutea pe Kattegat i se dezvăluise faptul că creştinismul deschisese omenirii un nou izvor de energie, fiindcă uriaşa putere de sacrificiu a femeii bătrâne şi paralitice care fusese mama sa se datorase tocmai religiei. Oare el, personal, nu-şi simţea tot mai mult incapacitatea de a-şi păstra curajul şi puterea de viaţă fără sprijin din lumea cealaltă? Şi oare, pe măsură ce timpul trecea, nu soseau din partea numeroşilor solitari ai timpurilor moderne mărturii certificând aceeaşi nevoie de Dumnezeu, de mângâiere divină?

Printre cărţile şi publicaţiile cu care soţia marelui maestru de vânătoare îl aprovizionase, se afla şi cartea lui

Poul Berger, *Eh Jakobskamp*, despre care auzise vorbindu-se mult la Copenhaga, dar pe care abia acum apucase s-o citească. Această mare confesiune, scrisă în stilul *Vechiului Testament*, pe care-l imita cu măiestrie, îl impresionase mult. Într-unul din capitole, unde autorul făcea o aluzie directă la curentul spiritual, care mai ales datorită lui Nathan, fusese importat din străinătate, Berger îl compara cu o ploaie de primăvară care face să crească şi neghina şi dă unui teren nisipos înfăţişarea înşelătoare de pământ îmbelşugat.

„Dar când vine seceta verii şi când se apropie secerişul, unde mai sunteţi voi, buruieni fără rădăcină, care străluceaţi la margiile de drum, împrăştiindu-vă miile de culori deasupra pământului şi făgăduind parcă toate minunăţiile raiului? Vai, până şi spinii voştri, lipsiţi de rod, vă învinuiesc. Soarele a făcut să crească din plin sămânţa sănătoasă, dar pe voi v-a uscat; şi înainte chiar de vremea secerişului, veţi fi măturaţi de furtună, căci răsplata păcatului e moartea. Ferice cel ce primăvara îşi înfige cu umilinţă rădăcinile în adâncul fără fund, unde curg izvoarele vieţii veşnice l”.

Ultimele cuvinte pătrunseseră adânc în conştiinţa lui Per, care şi le mai amintea şi acum pe dinafară. Când le citise pentru prima oară, îl impresionaseră ca şi când ar fi citit epitaful de pe propriul lui mormânt. Căci era tocmai ofilirea sufletească pe care o simţise în ultimii ani, ca o treptată, dar iremediabilă pierdere a puterii şi a însuşirilor sale. Atâta doar, că nu acceptase niciodată să şi-o recunoască sincer.

„Rămas bun, vremi sterpe! Pribegia mea în pustiu a luat sfârşit. Căminul paradiziac al străbunilor mei şi-a deschis porţile în faţă-mi şi, orbit de lumină, am îngenuncheat în prag, pocăindu-mă şi rugându-mă”.

Per îşi cuprinse capul în palme şi rămase un timp nemişcat. Se întreba dacă ceea ce-l împiedica să se împace cu dumnezeul părinţilor săi erau altceva decât o falsă mândrie. Singura problemă nu era oare greutatea de a-şi

îndoi grumazul ţeapăn şi de a recunoaşte existenţa unei puteri pe care o negase cândva? Smerenia! Şi acesta era un cuvânt biblic, unul dintre acele cuvinte grave de a cărui importanţă vitală începuse să se pătrundă. A te smeri, iată deci ultima dificultate, iată preţul ceresc pentru dobândirea păcii sufletului!

Îşi înălţă capul. Clopotul bisericii din Borup continua să bată. N-avea de făcut decât doi kilometri până acolo. Asta însemna că mai putea ajunge la vreme, gândi Per.

Totuşi, mai rămase nemişcat încă vreo câteva clipe. Pe urmă se ridică hotărât şi porni repede, luând-o prin spatele grădinii şi al parcului.

Izbuti să ajungă la biserică înainte ca preotul să se fi urcat în amvon. Din tindă auzi psalmii şi se opri o clipă să asculte.

Era într-o stare de surescitare ciudată, care de fapt nu avea nimic comun cu reculegerea şi cu atât mai puţin cu smerenia. Încă din clipa când pusese mâna pe clanţă ca să deschidă uşa, sufletul lui era plin de îndoială. În ultima clipă trebui să facă un act de voinţă, să forţeze întoarcerea lui la credinţă ca s-o ducă până la capăt…

Luă loc în ultima bancă, aproape de uşă. După ce se aşeză şi după ce credincioşii răspândiţi prin biserică îşi întoarseră capetele spre el pentru a-şi satisface curiozitatea, se linişti repede.

De fapt, adunarea nu era potrivită pentru a menţine în el încordarea prilejuită de solemnitate. Pastorul era în faţa altarului şi-şi sufla nasul cu circumspecţie. Întorcea spatele credincioşilor, în număr de cel mult zece persoane, în majoritate bătrâni cu figuri lipsite de inteligenţă. În special locurile din mijlocul bisericii erau mai mult goale, şi psalmii nu reuşeau să creeze o atmosferă de reculegere. În afară de glasul dascălului, nu se auzeau decât vocile plângăreţe ale câtorva babe. Biserica era scundă şi avea un aspect de pivniţă, cu pete mari de igrasie şi de mucegai verde pe pereţii care răspândeau un miros acru de var. Pe pupitrul din faţa să per zări un strat gros de praf de var.

Dar iată că pastorul se ivi în amvon, şi abia în clipa aceea Per îşi dădu seama că era Fjaltring, cel cu faimă proastă. Se opri sus, sub plafonul albastru în formă de scoică – era un om frumos, palid, cu trăsături regulate şi păr cărunt, pieptănat cu îngrijire spre ceafă. În înfăţişarea lui, Per nu descoperi niciuna din trăsăturile diabolice la care se aştepta. Avea o faţă proaspăt rasă, o gură mare, dar fină, ochi mari şi întunecoşi. Gesturile lui erau liniştite şi ţinuta nobilă; din când în când doar, umerii îi zvâcneau involuntar, şi mişcarea aceasta i se răsfrângea şi pe faţă, însoţind parcă o suferinţă.

După o scurtă rugăciune de introducere, pastorul luă tipicul şi se pregăti să citească textul zilei, dar dând cu ochii de Per, se opri şi-l privi un timp cu mirare vădită, până când, revenindu-şi din această clipă de uluire, îşi începu lectura.

Apoi urmă o predică de aproape un ceas. Era o predică pe un ton obişnuit şi care nu conţinea nimic altceva decât formulele prevăzute în scripturi despre păcat, despre harul dumnezeiesc, despre iertarea păcatelor şi iarăşi despre păcate şi despre chinurile veşnice ale iadului. Per era din ce în ce mai nerăbdător. Starea sufletească în care venise la slujbă dispăruse cu desăvârşire. Acum îşi dădea seama că, după ce refuzase să-i însoţească pe ceilalţi la Bestrup, ar fi fost mai bine dacă rămânea acasă.

Când slujba luă sfârşit, fu fericit că poate ieşi din biserică. Ruşinat şi indispus, porni grăbit spre casă. Se ruşina de rezultatul acestui prim contact cu biserica şi-ţi făgădui să nu vorbească nimănui despre el.

Ca să-i treacă mai repede timpul până la înapoierea celorlalţi, se duse la administrator să stea puţin la taifas cu el şi să fumeze o pipă. Printre obiceiurile rustice căpătate la Kaersholm era şi preferinţa pentru pipele lungi, cu capete mari, din care puteai trage un ceas fără să le umpli. În odaia administratorului, unde obişnuia să-şi petreacă zilnic câte un ceas cam la vremea prânzului, atârna una

dintre aceste ustensile producătoare de fum, care-i aparţinea.

— Ce-aveţi dumneavoastră cu pastorul Blomberg? întrebă el după ce vorbiseră un timp despre alte lucruri.

— Cine, eu?

— Da, după câte-mi amintesc, i-aţi spus ceva răutăcios odată, de faţă cu mine.

Administratorul îşi ascunse un zâmbet în barba creaţă.

— Ferească-mă Dumnezeu să spun un cuvânt rău despre infailibilitatea-sa! Doar nu-s nebun!

— Şi, totuşi, aţi spus ceva.

— Ei, poate că mi-am manifestat oarecum mirarea că nu se îngrijeşte de taică-său, care e bătrân şi pe care l-a părăsit cu desăvârşire.

— Tatăl pastorului Blomberg mai trăieşte?

— Da, desigur, trăieşte undeva în Zeelanda. Şi se pare că arată cam ca un bătrân de la azil. E plin de păduchi şi de râie. Eu cred că Blomberg ar fi putut să-l aducă aici şi să se ocupe puţin de un om atât de bătrân.

— Trebuie să fie ceva la mijloc cu tatăl ăsta. Poate că-i un beţiv, poate că pastorul Blomberg n-are cu ce să-l întreţină.

— Pe dracu'! Când e vorba de altele, Blomberg nu-i atât de zgârcit. Ştie totdeauna de unde să facă rost de parale dacă se nimereşte să-i lipsească; pe la noi, oamenii se agaţă de el ca pruncii de sânul mamei.

— Cum?… Primeşte…

— Cred şi eu! Aşa s-a întâmplat anul trecut, când i-au trebuit o pereche de cai noi pentru trăsură. A aruncat numai o vorbă, a spus că din cauza copiilor nu mai poate rămâne în ţinutul nostru şi are să caute o slujbă mai grasă. Oamenii s-au speriat, au pus mină de la mână de au strâns cât a trebuit şi pentru trăsura vieneză, şi pentru cai. Abia le-a mulţumit. După el, oamenii erau, probabil, datori să procedeze aşa. Ştiţi cum l-a poreclit pastorul Fjaltring?

— Nu.

— Angrosistul.

— Cum adică?

— Nici eu nu înţeleg prea bine. Dar are haz, mi se pare că i se potriveşte, totuşi.

Per rămase un timp pe gânduri, cu privirile aţintite asupra fumului pipei.

— Şi despre fiica lui ce părere aveţi? întrebă el apoi.

Administratorul izbucni din nou în râs.

— Găsesc că e foarte drăguţă.

— Numai atât?

— Hai să zicem că e dulce

— Că merită un premiu de frumuseţe, nu-i aşa? Mi se pare că de obicei aşa se spune.

— Drept să spun, după mine, domnişoara Blomberg are totuşi fundul cam sus.

Per încruntă fără voie din sprâncene. Tonul administratorului îl şocase. Individul ăsta era mai răutăcios decât crezuse, şi ceea ce-i spusese despre pastorul Blomberg nu putea fi decât o calomnie.

În clipa aceea se auzi uruitul trăsurii care intra pe poartă. Per se ridică şi plecă fără să-şi ia rămas bun.

În salon, doamna Prangen îl întâmpină cu o izbucnire de entuziasm:

— Nici nu ştii ce-ai pierdut, domnule Sidenius! Pastorul Blomberg a vorbit azi extraordinar.

Dar Per nu auzea ce-i spune, fiindcă lângă ea era înger. Surpriza şi bucuria de a o revedea erau atât de mari, încât îşi pierdu cu desăvârşire cumpătul.

— Şi acum, la masă! spuse soţia marelui maestru de vânătoare, petrecându-şi braţul pe după mijlocul lui înger, în timp ce-şi ţinea privirea aţintită asupra lui Per, de parcă ar fi vrut să-i stârnească gelozia. Soţul meu e în sufragerie şi ne aşteaptă.

Contrar obiceiului ei, înger acceptase cu destulă greutate să vină la Kaersholm în ziua aceea. Ca să-şi liniştească mama, care, după înapoierea de la serbarea populară din pădure, îi vorbise despre Per cu un ton ce

constituia un avertisment lămurit, înger ceruse să fie asigurată că se va putea întoarce acasă înainte de căderea serii. Rămăsese înţeles că însuşi pastorul şi soţia sa aveau să vină s-o ia în cursul după-amiezii.

Dacă hotărâse să se ducă la Kaersholm în timp ce Per era încă oaspetele familiei Prangen, o făcuse numai din cauza mănuşilor pe care le uitase, fiindcă nu îndrăznea să trimită pe cineva să i le aducă şi ţinea totuşi neapărat să le ia înapoi. Pentru înger, gândul că între ea şi acest străin exista o taină însemna o adevărată suferinţă. Suferea sincer la gândul că împărtăşea un secret cu acest necunoscut care avea în posesia lui un obiect al ei, şi că acest lucru fusese lăsat pe masă la vedere, sau îl ascundea în buzunar, ca pe un gaj de încredere.

Într-adevăr, îndată ce rămase singură cu el, se grăbi să aducă vorba despre mănuşi.

Per îi aruncă o privire. De fapt, avusese de gând să-i ceară favoarea de a le păstra ca amintire, dar nu reuşi să-i spună ce voia. Înger era prea serioasă, şi atitudinea ei îl împiedica să exprime vreunul din complimentele care-i stăteau pe buze.

Se înclină în tăcere şi se îndreptă spre camera lui, să aducă mănuşile.

Când se întoarse, înger era tot singură – soţia marelui maestru de vânătoare se făcuse nevăzută îndată după prânz – şi Per îndrăzni să-i propună o plimbare prin grădină. Fata şovăi o clipă, dar ajunse la concluzia că dacă ar refuza, ar comite o necuviinţă. Avu totuşi grijă să nu se îndepărteze de terasă decât exact până la distanţa de la care soţia marelui maestru de vânătoare putea să-i vadă când se vor întoarce.

O adevărată conversaţie nu se putu închega între ei; fiecare era cufundat în propriile sale gânduri. În clipa în care o văzuse pe înger, Per îşi dăduse foarte bine seama că era îndrăgostit de ea şi devenise posac, aproape morocănos. La rândul ei, înger se gândea că, în trăsură, doamna Prangen îi vorbise despre proasta dispoziţie din

ultimul timp a domnului Sidenius. După ea, această deprimare era fără îndoială legată de logodna sa nenorocită. În timpul prânzului, înger îl privise de câteva ori şi avusese şi ea impresia că arată prost. îi părea rău pentru el. Nu-şi putea închipui ceva mai cumplit decât legătura cu o fiinţă pe care n-o iubeşti, ba chiar pe care nici n-o respecţi poate.

— Nu credeţi că aerul e mai bun afară, pe câmp? întrebă Per, oprindu-se în dreptul unei portiţe din gardul care despărţea grădina de câmp. E zăpuşeală sub copaci azi. Şi văd că vă supără şi muştele.

Ultima afirmaţie conţinea de fapt oarecare adevăr, şi înger nu ridică niciun fel de obiecţii. Renunţase la ocrotirea doamnei Prangen, ba nici nu se mai gândea la ea. În afară de asta, gestul cu care Per deschisese portiţa şi se dăduse la o parte ca s-o lase să treacă dovedea atâta bună-creştere, încât nu-i putu rezista.

Ieşiră pe o mică pajişte ce cobora spre luncă. Vântul începuse să bată şi un vârtej de praf mătura şoseaua. Norii se risipiseră, dar aerul era încă apăsător din cauza căldurii.

— Nu sunteţi obosită? o întrebă Per. De ce nu vă aşezaţi? Iarba e perfect uscată. Şi aici tot mai e un pic de aer.

După o scurtă şovăială, înger, care-şi dădea seama că era într-adevăr obosită, se aşeză pe povârniş, având grijă să-şi acopere picioarele cu rochia.

Gestul acesta cast avu asupra lui Per efectul unei răbufniri de vânt asupra unui foc care mocneşte, provocând izbucnirea flăcărilor. În clipa aceea înţelese perfect cât de adâncă şi de puternică era acum iubirea lui şi câtă stăpânire pusese asupra imaginaţiei sale făptura ei luminoasă şi feciorelnică.

Înger ţinea în gură un fir de iarbă şi privea spre luncă, îşi legase pe după urechi pălăria de pai mare şi flexibilă, care-i prindea capul ca într-un fel de glugă. O legase astfel ca să nu i-o ia vântul, dar ştia totodată că o

prinde bine. Până şi taică-său îi spusese o dată în glumă că la pălăria asta nu-i lipsea decât un toiag împodobit cu flori şi un mieluşel alb în lesă ca să semene cu o prinţesă travestită dintr-o scenă pastorală, şi înger ţinea totdeauna minte asemenea vorbe.

Per se aşezase lângă ea şi se silea să privească în altă parte.

„Trebuie să plec, îşi spuse el, şi cât mai curând. Nu vreau să rămân aici şi să mă fac ridicol, căzând victimă unei iubiri fără speranţă".

De când se aşezaseră pe iarbă, conversaţia lor încetase. Nu se putea spune că înger tăcea fiindcă se temea de singurătatea lor în doi; nu mai avea mustrări de conştiinţă, ba chiar, când îşi amintea de avertismentul maică-sii, se simţea oarecum ofensată pentru Per, fiindcă purtarea lui rămânea ireproşabilă. Totuşi, împrejurarea i se părea atât de îndrăzneaţă şi atât de neobişnuită, încât avea senzaţia că pluteşte în aer.

Per începu să-i povestească episoade din călătoria sa, lucru la care recurgea de preferinţă când nu mai ştia ce să spună. Dar înger nu-l asculta de loc. Se gândea din nou la un amănunt pe care i-l dăduse doamna Prangen, şi anume că, după ea. Per era, fără îndoială, mare amator de femei, ceea ce explica, probabil, de ce apucase pe drumuri greşite. Fata interpretase vorbele în sensul că logodnica lui era nu numai foarte bogată, ci şi foarte frumoasă, adică aşa cum şi-o închipuise totdeauna. Nu-şi dădea singură seama ce o împiedica să creadă că ar fi putut să se căsătorească numai pentru bani.

Per o privea din nou pe furiş. Ţinea şi acum în gură firul de iarbă, şi privirea îi era pironită tot asupra luncii înflorite. Se aplecase uşor înainte şi ridicase puţin un genunchi ca să-şi poată sprijini braţul. Ochii îi erau întredeschişi şi clipeau în soare.

— Vă plictisesc? întrebă Per după o scurtă tăcere.

Fata tresări uşor, auzindu-i din nou vocea, şi roşi.

În clipa aceea ajunse până la ei zgomotul unei trăsuri

care intra în curtea casei Prangen.

— Cu neputinţă! exclamă el speriat. Cum, părinţii dumneavoastră au şi venit?

— Da, spuse ea ridicându-se, ei trebuie să fie. Trebuie să mă întorc.

Totuşi, înger nu se grăbea, ba chiar se opri să culeagă nişte margarete de lângă portiţa grădinii.

Gestul acesta, care trăda oarecare împotrivire faţă de maică-sa, era mai ales o manifestare a sentimentului ei de nevinovăţie. Nu se ştia vinovată cu nimic, dar, în orice caz, nu trebuia să ascundă faţă de părinţi plimbarea făcută cu Per.

Înger intră singură în casă. În clipa aceea Per nu voia să mai dea ochi cu nimeni. O părăsi lângă treptele din faţa terasei şi se duse în camera lui, care mai avea o intrare în dreptul frontonului.

Începu să se plimbe încoace şi-ncolo ca să se liniştească. Acum era ferm hotărât să plece. Dar unde? Putea să se întoarcă lângă Jakobe după tot ce se întâmplase? Nu era de datoria lui să-i mărturisească fără înconjur că se îndrăgostise de altă fată? Şi atunci ce avea să se întâmple?…

Putea s-o rupă definitiv cu Jakobe şi cu familia ei? Dar avea nevoie de bani, trebuia să facă rost de bani. Oh, banii ăştia stupizi, dezgustători, murdari! Era nevoit să renunţe la gândul de a obţine ceva de la marele maestru de vânătoare. E drept că nu-i ceruse niciodată să-l împrumute, dar făcuse cândva o aluzie atât de limpede la jena sa financiară, încât domnul Prangen ar fi trebuit să-l înţeleagă.

Se opri în dreptul unei ferestre şi rămase aşa, cu mâinile grele, adunate la spate, privind afară la sclipirile care jucau în frunzişul întunecat al castanilor.

Aşadar, trebuia să se întoarcă în orice caz la Copenhaga, unde – abia acum îşi dădea seama – relaţiile dintre el şi Jakobe erau ameninţate de o altă primejdie. Căci la Copenhaga avea s-o întâlnească din nou pe Nanny.

Ei şi? Desigur, aici, la Kaersholm, simţurile lui n-o uitaseră. Nu o dată se trezise în timpul nopţii, cu capul greu de imagini erotice, şi, spre marea-i ruşine, trebuise să recunoască în sinea sa că braţele a căror strânsoare o simţise erau ale lui Nanny.

Sărutarea aceea de prostituată, sărutarea aceea grăbită de atunci îi răscolea şi acum sângele, şi Per nu putea nădăjdui prea mult în tăria cu care s-ar fi împotrivit ispitei. Când se gândea la ea şi o vedea, aşa cum obişnuia să-i iasă în întâmpinare cu mersul ei urât şi legănat, alintându-se ca o femeie plină de pofte, cu un zâmbet plin de făgăduieli şi cu priviri piezişe, care aveau efectul unor mângâieri neruşinate, era ca şi cum i-ar fi auzit fusta de mătase şoptindu-i cu o familiaritate impertinentă că în braţele ei ar putea uita iubirea aceea pe care el nici nu îndrăznea să o numească.

Îşi duse mâna la ochi şi-şi apăsă pleoapele. îi făcea impresia că vede năvălind asupra lui zilele următoare, asemenea unor valuri negre, care în cele din urmă se vor închide spumegând peste capul său... Plecă din dreptul ferestrei şi porni să măsoare iarăşi podeaua cu paşi nesiguri. Mâinile i se strânseseră din nou la spate, capul i se bălăbănea, toată fiinţa lui trăda oboseală, extenuare, renunţare la luptă.

Pe masă era o carte deschisă. Era spovedania lui Poul Berger, cartea aceea care-l atrăgea mereu, deoarece i se părea că, în mod straniu, tălmăceşte propria lui stare sufletească.

Per luă cartea, se aruncă într-un fotoliu mare, o deschise la o pagină unde se afla un semn şi citi:

„Sunt asemenea omului flămând care nu vrea să se sature, asemenea omului bolnav care nu vrea să se ducă la medic, lată, s-a lăsat seara, vântul s-a potolit, dar inima mea tot neliniştită e. Stau sus, pe deal, şi mă uit spre soarele care apune încet în valurile mării. îl văd atârnând în larg, peste oglinda albăstruie, ca un clopot de aur, umplând văzduhul de sunetele lui. Ascultă, cerurile răsună

de cântecul îngerilor! De ce oare nu-mi plec fruntea? De ce nu-mi împreun mâinile? De ce nu îngenunchez şi de ce nu rostesc cuvântul: «Tată»? Dar nu sunt încă în stare. Şi totuşi cred, sunt sigur, căci inima îmi spune că numai în Dumnezeu îmi pot găsi alinarea. Da, dacă simţi că viaţa ţi se ofileşte, lipsită de bucurii şi de rod, numai el îţi va dărui plinătatea belşugului. Dacă oftezi, apăsat de povara zilei, numai el va schimba într-o pereche de aripi jugul greu al lumii care-ţi apasă umerii”.

Intenţia pastorului şi a soţiei sale fusese să se mărginească la o vizită scurtă, dar soţia marelui maestru de vânătoare îi convinse fără mare greutate să ia masa împreună. Pentru moment, plecară cu toţii pe câmp să vadă holdele. Înger era cu ei şi, contrar obiceiului, mergea lângă maică-sa şi o ţinea de braţ. %.

Per nu-şi făcuse încă apariţia. Nici pastorul Blomberg, nici soţia lui nu întrebaseră nimic despre el.

Asta nu însemna că-l uitaseră. Şederea prelungită a lui Per la Kaersholm începuse să trezească oarecare interes în ţinut. Se spunea că tânărul acesta câştigase o mare influenţă nu numai asupra doamnei Prangen şi a surorii sale, ci şi asupra marelui maestru de vânătoare.

Această ultimă afirmaţie conţinea un sâmbure de adevăr. Iată cum stăteau, de fapt, lucrurile:

Marele maestru de vânătoare plănuia de multă vreme să asaneze o suprafaţă mlăştinoasă, înghesuită între dealuri, care făcea parte din domeniul său. Într-o zi, la cafeaua de după masă, începuse să-i vorbească lui Per despre acest lucru şi-i spusese că hotărâse să-l cheme pe inspectorul agricol ca să măsoare şi să niveleze terenul. Dornic să-şi găsească o ocupaţie care să însemne oarecum şi un răspuns la ospitalitatea ce i se oferise, Per îi propuse să execute el lucrarea. Marele maestru de vânătoare, destul de calculat ca să se bucure de o economie (mai ales când era vorba de bani), primise cu mult entuziasm oferta.

Per găsi la curte instrumentele de măsurat de care avea nevoie, şi în câteva dimineţi duse treaba la bun

sfârşit.

Dar cu acest prilej îi veni ideea să schimbe cu totul direcţia de scurgere a apelor nu numai pe domeniul Kaersholm, ci pe întreaga suprafaţă a luncii din jur, adică pe o întindere de câteva mii de tender1. Pe jumătate în glumă, dar cu gândul ascuns de a da sorţi de izbândă încercării sale de a obţine un împrumut – încheiată, în cele din urmă, cu un fiasco – Per schiţă într-o seară planul său în faţa domnului Prangen, iar acesta, în ciuda încetinelii cu care sesiza de obicei problemele, îşi dădu repede seama de avantajele ce i-ar fi revenit. Cu fantezia exuberantă care era cea mai frumoasă dintre calităţile sale şi care, în momentele lui bune, făcea din el un spirit genial, Per izbutise prin câteva transformări abile ale albiei râului să creeze condiţii pentru coborârea cu mai multe *tomer2* a nivelului de bază al apelor luncii, Graţie acestei operaţii, întinderi mari de teren mlăştinos puteau îi transformate, cu cheltuieli relativ mici, în terenuri arahile roditoare.

Şiret ca un negustor, marele maestru de vânătoare începu prin a-şi manifesta dezaprobarea, deşi planul pusese cu desăvârşire stăpânire pe mintea lui şi nu-l lăsă să adoarmă în seara aceea. Cu cât se gândea mai adânc, cu atât pricepea mai bine ce consecinţă ar avea realizarea ideii lui Per nu numai pentru Kaersholm, ci pentru întregul ţinut. Proiectul îl atrăgea cu-atât mai mult cu cât, după cum îşi amintea foarte bine, avusese şi el o dată o idee asemănătoare, ceea ce, în cazul că lucrarea ar fi fost executată, l-ar fi îndreptăţit să-şi aroge meritul de a o fi conceput.

La ora 6 gongul chemă la masă pe toată lumea. Ca de obicei, cina se desfăşură cu acea totală lipsă de etichetă care constituia nota specifică a vieţii de la Kaersholm. Deşi familia pastorului se afla de faţă, deşi era duminică, marele maestru de vânătoare veni la masă în ţinuta de toate zilele, într-un sacou cu catarame şi o vestă cu guler înalt. Nevastă-sa, e drept, purta o rochie de mătase, împodobită cu multe funde şi înflorituri. Se vedea însă cât de colo că

era o rochie veche, care trebuia folosită până la distrugerea completă. Felul în care fusese pusă masa nu trăda nici el o notă festivă, şi faţa de masă nu era de o curăţenie impecabilă. Nu se zărea nici măcar o floare, iar paharele şi vesela erau de cea mai proastă calitate.

La început marele maestru de vânătoare vorbi puţin, în schimb mâncă mult şi bău vin din belşug. De altfel, îşi făcea o plăcere din a umple pe ascuns paharul pastorului Blomberg ori de câte ori acesta privea în altă parte. În consecinţă, feţele celor doi bărbaţi se încinseră treptat, în timp ce baroneasa – care afişa o abstinenţă totală în materie de băuturi alcoolice, dar a cărei faţă dogorea sub fard de o roşeaţă suspectă încă înainte de masă – se lăsă convinsă să golească vreo câteva păhărele de *sherry*, şi astfel conversaţia în jurul mesei deveni destul de animată.

Apărat de această bună dispoziţie, Per izbuti să rămână neobservat şi să-şi depene mai departe gândurile. Înger era singura care remarcase aerul lui ciudat de absent. Şedea lângă el, şi cum de cealaltă parte îl avea drept tovarăş de masă pe taică-său, se considera dată în grija lui.

În faţa lor, doamna Blomberg îi observa pe ascuns, până când veselia pastorului dădu altă direcţie vigilenţei sale.

Aerul distrat al lui Per o înveseli fără voie pe înger. Nu bănuia nici pe departe de ce se schimbase purtarea lui şi o amuzau copilăreşte eforturile vădite de a-şi aduna gândurile pentru a executa simplul gest de a-i întinde o solniţă sau a primi o farfurie cu dulceaţă. La începutul cinei fata fu plină de vioiciune şi vârful limbii ei trecu adesea destul de activ efectuând pe buza superioară o mişcare fugară cu care-şi însoţea de obicei zâmbetul.

Apoi îşi zise că Per primise, poate, între timp, o veste neplăcută prin poştă… de la logodnica lui, gândi ea mai departe (şi dintr-odată vârful limbii deveni invizibil).

Spre sfârşitul mesei şi spre uimirea generală Per ciocăni în paharul său şi-şi îngădui să solicite o clipă

atenţia generală; voia să folosească prilejul, spuse el, spre a mulţumi pentru marea şi indulgenta ospitalitate de care se bucurase atâta timp – prea mult timp – la Kaersholm.

— Nu cumva vreţi să plecaţi?! îl întrerupse îngrozită soţia marelui maestru de vânătoare şi aruncă o privire spre înger.

— Din păcate, da! Nu îndrăznesc să rămân mai departe surd la vocea datoriei, care mă cheamă de cealaltă parte a Atlanticului! în afară de asta, cred că am tras până acum poliţe destul de mari asupra răbdării dumneavoastră…

— Aş, vorbe! Cum poţi să afirmi asta? Trebuie să rămâi! spuse repede soţia marelui maestru de vânătoare, şi rugămintea ei primi, în sfârşit, sub forma unui ecou răguşit, o aprobare din partea soţului care începuse să se afume.

Per mulţumi cu o înclinare a capului, dar continuă:

— Oricât de greu mi-ar veni să părăsesc locul acesta, care mi-a devenit atât de drag şi de apropiat, este neapărat necesar să mă hotărăsc cu adevărat să plec. Nu vă pot părăsi, însă, fără a vă spune că amintirile legate de şederea mea la Kaersholm îmi vor rămâne totdeauna scumpe, şi în această ordine de idei îndrăznesc să adresez mulţumiri şi casei parohiale din Bostrup. Îmi permit în mod special să mulţumesc respectuos pastorului Blomberg pentru convorbirile pline de învăţăminte pe care le-am avut cu domnia-sa. Nu mă voi ocupa mai pe larg acum de importanţa pe care au avut-o pentru mine, dar sunt sigur că nu le voi uita.

În ciuda acestor asigurări, soţia marelui maestru de vânătoare era foarte decepţionată. Nu se gândise la un asemenea deznodământ; trebuia să-l oprească şi era hotărâtă să-i vorbească mai târziu despre acest lucru. Doamna Prangen nu voia să renunţe la acea izbândă a credinţei de tip Blomberg pentru care depusese atâtea eforturi. Numai o convertire definitivă şi care s-ar petrece la Kaersholm i-ar fi putut da satisfacţie.

Cât despre răsplată, o avea gata pregătită, ghidi ea, şi aruncă o nouă privire afectuoasă către înger.

Cuvintele lui Per făcură o impresie bună asupra pastorului şi a soţiei sale. Aceasta din urmă, în special, începu să se îmblânzească şi ea. Fără să vrea, îl judeca mai puţin aspru acum, când gândul plecării lui apropiate o liniştea.

În clipa când Per se ridicase de la locul lui, înger îşi pierduse capul cu desăvârşire. Ce se va întâmpla acum? se întrebase ea. Cu timpul, văzându-l cufundat în gânduri întunecate, devenise cam nervoasă şi se simţise cuprinsă de un fel de teamă, de parcă s-ar fi aflat în apropierea unui tun încărcat. Când înţelese că voia să ţină un toast, se linişti, crezând că-şi putea explica astfel neatenţia de care dăduse dovadă. Dar în acelaşi timp, o nouă stare de nelinişte pusese stăpânire pe ea. îi ascultase primele fraze cu sufletul la gură, temându-se că se va încurca, şi avu o senzaţie de uşurare când văzu că se exprimă în cuvinte alese şi pline de tact.

Ceea ce află de la Per n-o surprinse. Îşi spunea de mult că va trebui să plece curând. Totuşi, era absolut convinsă că hotărârea aceea subită se explica prin scrisoarea primită de la logodnica lui. Poate că era vorba de o adevărată poruncă de a se întoarce la Copenhaga, fiindcă, bineînţeles, se afla sub deplina stăpânire a acestei evreice. Era, fireşte, foarte frumoasă şi foarte bogată, probabil şi foarte cochetă, aşa cum erau toate cucoanele de genul ei. Îşi amintea că soţia marelui maestru de vânătoare opinase o dată că, de bună seamă. Per era nevinovat de legătura aceasta nefericită în care se băgase.

Soţia marelui maestru de vânătoare ură comesenilor să le fie de bine, apoi toată lumea se ridică de la masă.

Per se înclină ceremonios în faţa lui înger, care răspunse salutului său cu o indiferenţă aparentă. Dar îndată după aceea se întoarse spre taică-său şi, împotriva obiceiului, îi cuprinse gâtul cu braţele şi-l sărută.

Toată lumea era bine dispusă după masă şi nimeni nu

luă în seamă această neobişnuită izbucnire de gingăşie. Pastorul îi mângâie blând părul şi-i spuse: „Să-ţi fie de bine, fata mea!” Singurul asupra căruia scena aceasta făcu o impresie puternică fu Per, şi inima lui se opri pentru o clipă.

Nicicând nu-i trecuse prin minte că dragostea lui ar putea fi împărtăşită, dar acest mic episod îi trezise o bănuială care-i deschidea în acelaşi timp şi porţile raiului, şi porţile iadului…

Cafeaua se servi în grădină, unde curând după aceea se petrecu ceva care grăbi plecarea familiei Blomberg. Marele maestru de vânătoare poruncise să se servească afară coniacul şi lichiorul, şi cu toate că pastorul, care, spre ruşinea lui, îşi dădu seama că băuse mai mult decât se cuvenea, refuză cu energie, domnul Prangen îi turnă un pahar şi împinse pe furiş tava spre el. Puţin mai târziu, văzând că paharul era gol, chicoti în sinea lui, fiindcă, afumat cum era, nu-şi dădea seama că el însuşi, luându-se cu vorba, golise şi celălalt pahar. Entuziasmul lui era atât de mare, încât ajunse pur şi simplu să cotcodăcească, în timp ce privirile-i înceţoşate îl căutau pe Per, care se afla la celălalt capăt al mesei, în dorinţa de a găsi un martor înţelegător al triumfului său. Dar Per nu auzea şi nu vedea nimic din ce se întâmpla în jur.

Pastorul poruncise să se înhame caii la trăsură, şi doamna Prangen, exasperată de purtarea soţului şi ştiind cum avea să se termine pentru el seara aceea, nu insistă pe lângă oaspeţi să mai rămână. Pastorul era furios şi-şi stăpânea sentimentele numai fiindcă, o dată pentru totdeauna, hotărâse să închidă ochii în faţa defectelor mărunte ale marelui maestru de vânătoare. Proceda aşa, pe de o parte, din consideraţie faţă de doamna Prangen şi, pe de alta, fiindcă simţul lui practic nu subestima importanţa – pentru el şi pentru situaţia lui în ţinut – faptului de a trece drept un fel de providenţă a casei moşierului.

Feciorul anunţă că trăsura pastorului trăsese la

scară.

Doamnele intraseră ceva mai devreme în casă. Înger nu fusese alături de ceilalţi când se servise cafeaua. Rămăsese în celălalt capăt al grădinii, sub pretextul că vrea să caute trifoi cu patru foi, dar adevărul era că nu mai voia să vadă pe nimeni. Acum părea şi ea foarte nerăbdătoare să plece.

Deşi Per o ajută să se urce în trăsură, nu-i aruncă nicio privire. Nu-i întinse nici mâna la despărţire, cu toate că atât mama, cât mai ales tatăl îşi luaseră rămas bun de la el cu multă căldură.

Bălăbănindu-se pe picioarele lui lungi, marele maestru de vânătoare asistă din capul scării la plecarea oaspeţilor. Era foarte vesel, făcea semne cu batista, zâmbind încântat, fiindcă remarcase că pastorul nu se ţinea bine pe picioare.

Per intră în camera lui buimac de emoţie şi fu nevoit să se aşeze numaidecât. În odaie era aproape întuneric. Lumina sângerie a amurgului se cernea printre frunzele castanilor din curte, reflectându-se pe tavan şi pe pereţi.

Se lăsă să cadă într-unul din fotoliile mari de lângă masă şi-şi sprijini capul în palme. Nu cunoscuse niciodată starea de efervescenţă care-i cuprinsese acum sufletul. Încercă întâi să-şi închipuie că interpretase greşit gestul fetei şi vru să se convingă că totul nu fusese decât o închipuire prostească din partea lui. Dar tot nu se linişti. Numai gândul că şi înger ar fi putut să-l iubească îl înnebunea. Era ca şi când ar fi surprins ceva din splendorile paradisului în clipa în care i se păruse că întunericul se închide pe vecie în jurul lui!

Îşi apăsă ochii cu palma şi făcu un efort ca să nu izbucnească în plâns. Da, venise ceasul ispăşirii. Judecata lui Dumnezeu pe capul lui! Proscrierea lui Cain, singurătatea unei vieţi pustiite, iată iadul în care se prăbuşise! Dar nu avea de ce să se plângă! în mod deliberat îşi vânduse sufletul zeilor acestei lumi. Pactul pe care-l încheiase cu norocul şi care alcătuise temelia

existenţei lui era legătura cu Diavolul, cu Satana. Şi acesta îi plătise cinstit, după învoială. Aur, mărire, bucuriile voluptăţii – da, Diavolul îi aşternuse la picioare toate splendorile lumii. Nu trebuia decât să întindă mâna ca să le apuce!

Se ridică brusc, ţinându-şi capul cu mâinile. Nu, Dumnezeu nu putea fi atât de neîndurători Nu intrase chiar aşa de adânc în păcat. Îşi recunoştea greşeala şi era gata să se pocăiască. Îşi vânduse liniştea şi pacea sufletului cu o premeditare rece, vânduse dragostea unei mame, binecuvântarea unui tată, drepturile sufletului său, jertfise toată legătura sufletească dintre el şi ţară, dintre el şi neamul lui pe altarele stropite de sânge ale deşertăciunii şi ale lăcomiei. Şi nu numai atât! în goana lui nebună după iluzii, aruncase o umbră şi asupra vieţii altora, fusese prilej de durere pentru părinţi, de îngrijorare pentru fraţi şi pentru surori, de dezamăgire şi ruşine pentru prieteni şi pentru binefăcătorii săi. Şi pe Jakobe o înşelase!…

Nu mai putea rezista convulsiunilor conştiinţei îngrozite. Se prăbuşi pe marginea patului şi, hohotind de plâns, îşi ascunse faţa în palme:

513

— Doamne-Dumnezeule!… Da, da! Am meritat totul! Merit totul!… Merit tot, tot!

33 – Per cel norocos

În seara şi în noaptea aceea Per se rupse, hotărât, de trecut. Nu închise ochii nicio clipă şi făcu o trecere în revistă a vieţii sale de până atunci, simţind cum creşte din ce în ce mai mult în el sentimentul de culpabilitate. Conştiinţa păcatului trezi în el umilinţa, care-i lipsise până şi în acea dimineaţă, şi cu ajutorul ei ajunse, în sfârşit, şi la rugăciune.

Nu se linişti decât în zori, şi când feciorul îi aduse ceaiul, îl găsi dormind.

Trezindu-se, primul lui gând se îndreptă spre Jakobe şi spre scrisoarea pe care trebuia să i-o scrie. Căci în noaptea aceea pricepuse şi obligaţia lui categorică de a

pune capăt unei legături care avea să genereze mereu numai suferinţă şi nelinişte pentru amândoi. N-avea nevoie să recurgă la prea multe explicaţii. Din ultimele ei scrisori reieşea destul de limpede că era pregătită pentru un astfel de deznodământ, ba chiar că îl dorea şi ea.

Se îmbrăcă, se aşeză la masă şi luă ce-i trebuia pentru scris. Dar abia acum îşi dădea seama că nu-i era chiar atât de uşor să-şi aştearnă pe hârtie spovedania. Îi era cu neputinţă să-i vorbească pe larg despre concluziile lui în legătură cu religia, fiindcă sentimentul acesta era încă nou pentru el şi trebuia păstrat cu sfinţenie. Se mărgini la câteva fraze cu privire la lipsa unei comunităţi de vederi în concepţiile lor despre existenţă, care făceau, cu timpul, imposibilă o convieţuire fericită, dar o ruga să creadă că abia după îndelungate lupte sufleteşti şi cu inima grea se hotărâse să rupă relaţiile dintre ei, care-i fuseseră atât de scumpe. Dornic s-o cruţe de orice jignire inutilă, îşi alegea frazele cu cea mai mare grijă şi se declara singurul vinovat de greşeala ce dusese la unirea destinelor lor.

Mai târziu, adică după-amiază, după ce expediase scrisoarea, luă loc într-un pavilion din grădină, alături de soţia marelui maestru de vânătoare, care lucra la o broderie. Doamna Prangen îl rugase să-i ţină un ghem de aţă şi, după ce vorbiră un timp despre lucruri fără importanţă, Per simţi nevoia să i se destăinuiască şi-i declară fără înconjur că stricase logodna.

Ea îl felicită şi-i spuse că se aştepta la asta.

— Şi ce ai de gând să faci acum? îl întrebă ea după o scurtă tăcere. Fiindcă înseamnă că ai renunţat la o avere însemnată, nu-i aşa?

Per răspunse că, în adevăr, hotărârea avea să aibă o influenţă multilaterală asupra situaţiei sale şi îl va obliga să-şi modifice planurile. Printre altele, se hotărâse să renunţe la călătoria în America, cel puţin deocamdată.

— Cred că e o idee înţeleaptă, spuse soţia marelui maestru de vânătoare. Proiectul acestei călătorii nu m-a

entuziasmat niciodată. Ai colindat destul în ultimii ani. Ştii ce propunere m-am gândit să-ţi fac? Ai vorbit cu soţul meu despre un nou sistem de drenare a terenurilor din luncă… adică despre o reglementare a cursului râului, sau nu ştiu cum se spune. După câte înţeleg, bărbatul meu se interesează de planurile dumitale şi n-ar fi imposibil să le punem în aplicare. În cazul acesta, nu ţi-ar surâde să conduci personal lucrarea şi, prin urmare, să te fixezi la noi până vei obţine o slujbă mai interesantă şi mai bună? Regiunea îţi place… şi ţi-ai făcut prieteni care s-ar bucura la gândul că te pot păstra aici.

Per îi aruncă o privire luminoasă. Înţelese vorbele ei ca o indicaţie involuntară referitoare la sentimentele lui înger faţă de el. Căci doamna Prangen era confidenta fetei şi nu i-ar fi făcut o astfel de propunere dacă ar fi ştiut că înger preferă să nu-l mai vadă.

— Aşadar, dacă îmi dai asentimentul, voi vorbi soţului meu despre asta, continuă doamna Prangen. Dar fiindcă e poate mai bine să nu fii amestecat decât în clipa când diferitele părţi interesate vor fi căzut de acord, îţi dau voie să pleci. După cum ţi-am spus, nădăjduiesc că totul se va aranja şi că te vom revedea cât de curând pe la noi.

Per îşi fixă plecarea pe a doua zi.

Dar nu voia să plece direct la Copenhaga. Simţea nevoia să facă un popas în oraşul său natal şi să-şi înceapă viaţa cea nouă printr-o vizită la mormintele părinţilor, care trebuia să fie faţă de el însuşi o dovadă a sincerităţii şi trăiniciei convertirii sale. Totodată, luă o altă hotărâre într-o problemă care-l preocupa de la o vreme. Era oarecum apăsat de gândul că nu dăduse niciun fel de examene şi recunoştea că, fără un certificat oficial care să-i ateste calificarea, va fi foarte greu să obţină un post sigur şi stabil, cum visa să aibă, pentru a se putea consacra în linişte invenţiilor sale. Mai ales acum, când asupra lui nu mai plutea strălucirea milioanelor lui Salomon, nu se putea lipsi de prestigiul pe care-l conferea o diplomă.

Pentru a remedia pe cât era posibil neglijenţele

trecutului, se hotărî să se prezinte la examenul de topometri agricoli, mai bine zis să se supună probei suplimentare cu care

33» 515 se putea mulţumi un politehnician având numai o parte din studii pentru a obţine brevetul de inspector agricol. Îşi făcea socoteala că depunând un efort, ar putea să se pregătească pentru acest examen în şase luni, sperând să-şi procure mijloacele materiale necesare graţie unui împrumut sau unui avans acordat de avocatul Hasselager, sau de altcineva dintre oamenii de afaceri care se interesau de planurile lui.

După masă făcu singur o lungă plimbare ca să-şi ia rămas bun de la împrejurimi. De câteva zile era zăpuşeală, şi toată lumea se aştepta la o furtună. Cerul se acoperise, şi spre nord-vest, ca un abces printre norii negri, apărea un soare roşu ca para focului, asemenea unei luminări care scoate fum şi e gata să se stingă în sfeşnic.

Per era sus pe deal, într-un punct de unde putea zări biserica din Bostrup şi grădina casei parohiale, când îl surprinse ploaia. Câteva picături mari, grele căzură deodată peste calota pălăriei. Îşi ridică privirea, şi în clipa aceea norii fură străbătuţi de un fulger albăstrui, întovărăşit de un fel de scrâşnire care făcu să se cutremure pământul sub el. O clipă după aceea turna cu găleata, de parcă s-ar fi deschis nişte zăgazuri. Nici nu putea fi vorba să fugă de furtună, distanţa până la Kaersholm era prea mare. Atunci încercă să se adăpostească într-o şură, acoperită numai în parte, din cele ce se ridicau în luncă pentru cositul fânului. Cu ploaia în spate, străbătu câmpul în fugă şi se refugie sub acoperiş tocmai în clipa când bubuitul unui nou tunet îi izbise auzul.

Nu era singurul care-şi căutase adăpost. În semiobscuritatea din interiorul şopronului descoperi un bărbat înalt şi slab, îmbrăcat într-o haină lungă cenuşie şi cu capul acoperit de o caschetă demodată, înaltă şi cu cozoroc mare. Era pastorul Fjaltring.

Per îl salută surprins, apoi schimbară câteva cuvinte

despre starea timpului. Era evident că pastorului nu-i făcea plăcere întâlnirea. Îşi ţinea mereu faţa pe jumătate întoarsă şi-şi ridica mâna spre gât cu mişcarea involuntară, caracteristică bărbaţilor care se jenează că nu s-au bărbierit. Când ochii lui Per se obişnuiră cu întunericul, băgă de seamă că faţa şi bărbia pastorului erau acoperite de o barbă ca un strat de mucegai. De altfel, toată înfăţişarea lui trăda multă neglijenţă. Per observă cu deosebită mirare că o basma de mătase, care se zărea la spate de sub marginea caschetei, îi îmbrobodea capul.

Spre apus, un nou fulger învineţi norii, şi după câteva clipe pământul fu iarăşi cutremurat de un bubuit puternic.

— Cred că a trăsnit acolo, la Bostrup! exclamă Per cam neliniştit.

— Văd că nu sunteţi chiar străin de regiunea asta! spuse pastorul.

— Mă aflu aici de câteva săptămâni.

— Nu ştiu dacă nu mă înşel, dar mi se pare că v-am văzut ieri în biserica din Borup.

Per se prezentă şi-i spuse că era oaspetele familiei Prangen la Kaersholm.

— Mi se pare că am auzit. Sunteţi inginer?

Per confirmă.

— Da, epoca noastră aparţine politehnicianului, artistului stăpân pe o mie de meşteşuguri, în traducere liberă. Te uimeşte cum au izbutit căile ferate şi vapoarele să micşoreze globul nostru pământesc chiar şi pentru noi. Distanţa dintre ţări scade de la o zi la alta. Până la urmă o să dispară cu totul.

— De bună seamă.

— Poate că, odată şi odată, vom reuşi să călătorim în lună şi în stele cu maşinile noastre… fără îndoială că din punct de vedere fizic nu e imposibil, şi atunci vom cunoaşte cosmosul cum ne cunoaştem buzunarul. Totuşi, distanţa dintre nas şi gură n-o putem modifica, adăugă el după o mică pauză.

Per zâmbi fără să vrea. Era plin de compătimire faţă

de omul acesta, care-i părea cam scrântit.

Apoi vorbiră despre starea timpului şi despre dezlănţuirea subită a furtunii, despre indicaţiile barometrului şi despre alte lucruri asemănătoare. Cum, în cele din urmă, epuizară toate subiectele de conversaţie şi afară continua să plouă cu găleata, pastorul reîncepu să vorbească despre atotputernicia tehnicii moderne.

— S-a vorbit odată despre construirea unei căi ferate prin părţile astea. În zilele noastre există tendinţa de a instala o pereche de şine până în faţa uşii oricărui cetăţean. După câte ştiu, planul acesta n-a fost dat cu desăvârşire uitării.

Per răspunse în câteva cuvinte că dezvoltarea în pas cu timpul a mijloacelor de circulaţie constituie o chestiune vitală a timpurilor moderne.

Pastorul căzu pe gânduri. Îşi întorsese din nou faţa de la Per şi privea afară, în ploaie.

— O chestiune vitală, repetă el, cu un zâmbet straniu şi aproape şters. În adevăr, ce nu e chestiune vitală în zilele noastre? Medici, ingineri, pedagogi, militari – fiecare ne întâmpină cu ale lui. Numai de n-am păţi-o ca unii apoplectici, care mor fiindcă au prea mult sânge.

— Noi, danezii, nu suntem ameninţaţi într-un viitor prea apropiat de acest pericol. Deocamdată avem destulă treabă pentru a împlini pagubele suferite în ’64.

— A împlini pagubele… repetă încet pastorul, continuând să privească mereu în gol cu nişte ochi în care părea să strălucească reflexul rătăcitor al fulgerelor ce iluminau încă norii la apus. Dimpotrivă, sunt de părere că mai trăim şi azi, că mai suntem şi azi susţinuţi de puterea spirituală trezită în popor în acele zile de restrişte. Am avut atunci o clipă când am fost pe punctul de a înţelege că nimeni nu are alte condiţii de viaţă în afară de cele pe care i le dă îndurarea lui Dumnezeu.

Per îi răspunse cam stingherit cu vechea zicală: „Ajută-te singur, şi Dumnezeu te va ajuta”. Dar pastorul clătină din cap:

— Ajutorul lui Dumnezeu… dar ăsta nu-i tocmai un ajutor.

— Totuşi, am trecut peste criza aceea.

— Cine spune că am trecut-o datorită ajutorului lui Dumnezeu? Dacă am trage concluzii din cele ce s-au întâmplat de-atunci în ţara noastră, am fi înclinaţi mai degrabă să atribuim Satanei rezultatele obţinute.

Per îşi spuse că, în fond, n-avea niciun rost să discute cu un om pe jumătate nebun. Dar în sentinţa de condamnare a timpurilor moderne pe care o rostise pastorul era ceva ce trezise pe omul nou din el şi-i insufla nevoia să se mărturisească.

Spuse deci că frica de Dumnezeu, care susţinuse poporul danez în timpurile de restrişte şi transformase pe oamenii slabi în eroi – gândul i se îndrepta din nou cu emoţie către mama sa – nu părăsise poporul nici în timp de pace, ci fusese forţa creatoare care ajutase la refacerea ţării, cel puţin dincolo de zidurile capitalei.

Dar pastorul îl întrerupse pe un ton destul de sec şi afirmă că nu se putea vorbi de frica lui Dumnezeu în stadiul prezent al creştinismului. Acuma Dumnezeu era luat la braţ ca un camarad, oamenii îl priveau cu un aer ocrotitor, sau, când situaţia era mai serioasă, i se aruncau de gât într-un elan de dragoste copilărească. Făcând o aluzie1 limpede la pastorul iliomberg, Plaltring ironiza „creştinismul comod de tip pastoral” care era pe cale să devină creştinismul naţional şi care, într-un limbaj de doică şi cu gingăşie poetică, era într-adevăr hărăzit unui popor de teapa poporului danez, atras şi în problemele religioase spre idilă şi dispus să înlocuiască o credinţă pătimaşă cu lirismul.

— Aţi vorbit adineauri de perioada războiului. Păi dumneavoastră sunteţi prea tânăr ca să vă puteţi aminti de zilele acelea. Altfel, v-aţi gândi poate din când în când cu un uşor suspin de nostalgie şi la vremurile acelea de mare restrişte, populate de nenumărate feţe palide. Cine a trăit zilele acelea… cine a fost martor la curajul inspirat de

credinţă, la spiritul de sacrificiu, la bucuria unor abnegaţii de martiri, pe care groaza inspirată de prăbuşire a trezit-o atunci până şi în sufletele celor slabi de înger… da, acela înţelege… sau măcar bănuieşte cum s-ar fi putut dezvolta spiritul poporului nostru. Şi nu putem decât să regretăm că n-am fost şterşi atunci cu adevărat din rândurile naţiunilor. Acum trebuie să aşteptăm, firește, ca Dumnezeu, în milostenia lui, să împrăştie toate popoarele germanice, în care, fără îndoială, ne vom pierde treptat cu desăvârşire. Căci se întâmplă cu popoarele ceea ce se întâmplă cu sufletul fiecărui individ în parte, şi anume, numai moartea îl eliberează pe deplin. Odinioară spiritul Greciei antice plutea printre oameni şi era considerat un interpret ales al divinităţilor. După aceea ne-am supus înţelepciunii păstorilor din neamul lui Israel, ascultându-le glasul ca şi cum ar fi fost străbătut de duhul lui Dumnezeu. Odată şi odată ne va veni rândul şi nouă, germanilor nordici, barbari lutherani, să ridicăm un colţ al mantiei celui veşnic.

Per îl privi mirat. Pastorul îşi dădu seama, se întrerupse brusc, ca şi când s-ar fi temut sau ar fi regretat că s-a lăsat antrenat să-şi exprime părerile cu atâta sinceritate, şi plecă brusc. Deşi ploua încă destul de tare, îşi luă repede rămas bun şi se depărtă grăbit.

Întâlnirea continua să-l preocupe pe Per, încât seara, la cină, îi puse doamnei Prangen întrebări amănunţite despre pastorul Fjaltring. Printre altele îl interesa ce era basmaua aceea ciudată care-i acoperea capul sub caschetă.

— Are dureri mari la ceafă, îl lămuri soţia marelui maestru de vânătoare, şi-şi închipuie că e vorba de o tumoare la creier. Vai de el, e un nenorocit.

Capitolul XXII

Jakobe se închisese în odaia ei. Şedea în faţa unui mic pupitru, cu capul sprijinit în palmă, şi privea pe fereastră vârfurile copacilor care se clătinau în bătaia vântului. Avea ochii mari şi strălucitori, pieptul i se zbătea.

În faţa ei se afla scrisoarea lui Per, pe care tocmai i-o adusese poşta de dimineaţă.

Se întreba ce-i inspira mai multă milă: efortul pe care în mod vizibil îl făcuse Per, în dorinţa de a formula nenumărate fraze pline de menajamente, sau ipocrizia cu care încerca să ascundă faţă de el şi faţă de ea adevăratul motiv al despărţirii lor? Ce trist că până în ultimul moment rămăsese atât de laş şi de lipsit de curaj pentru a privi adevărul în faţă! Ce n-ar fi dat ca măcar în această singură ocazie să fi dovedit o sinceritate deplină, să fi recunoscut pe faţă că se îndrăgostise de altă femeie. Dar nu! Spiriduşul din firea lui era prea adânc înrădăcinat, şi Per nu reuşea să-şi învingă teama de lumină. Iar ceea ce era propriu Sideniusului din el îi cerea să-şi înfrumuseţeze neapărat sentimentele fireşti. După cum, la vremea lui, egoismul său se ascunsese îndărătul ideilor despre un progres de importanţă naţională, de data asta renunţarea şi bietul lui dor după locurile natale luau drept paravan religia.

Ei! Jakobe se ridică în picioare, îşi înălţă mâinile deasupra capului, apoi îşi netezi părul – ce rost avea să se mai chinuiască acum cu astfel de speculaţii? Gândurile ei aveau dreptul să se desprindă de Per, fiindcă nu mai aveau ce căuta în regiunile întunecoase în care vagabonda spiritul lui. Era liberă. Rătăcirile inimii luaseră sfârşit. Biata, nefericita ei aventură de dragoste luase sfârşit.

Nu-i mai rămânea acum decât să-şi informeze părinţii şi apoi s-o pornească la drum. Pământul îi ardea sub tălpi. După toate probabilităţile, Per avea să se întoarcă la Copenhaga pentru a-şi pune treburile la punct, şi ea nu voia să rişte o întâlnire pe stradă. De altfel, începuse să-i fie greu să-şi ascundă sarcina. Bănuia că maică-sa presimte ceva şi voia neapărat să evite orice fel de explicaţii, cel puţin deocamdată. Prin urmare, hotărî să plece chiar a doua zi. Totul era pregătit, nu mai avea niciun motiv de ezitare.

Îşi aduse aminte că era momentul cel mai nimerit ca

s-o găsească singură pe maică-sa. Rosalie se afla cu cei mici, tatăl şi Ivan plecaseră de mult în oraş.

Doamna Salomon se afla în salonul de jos, în faţa maşinii de cusut, înconjurată de munţi de pânză pentru nişte cearşafuri cărora le făcea tivurile.

— Eşti totdeauna activă, mămico, spuse Jakobe şi o sărută pe frunte. Când nu faci socoteli, îţi găseşti altceva de lucru, tot atât de complicat.

Tonul cu care vorbea trezi imediat bănuielile maică-sii. Dar fără să trădeze nimic, doamna Salomon îşi mângâie fata pe obraz şi-i spuse:

— Fireşte, fetiţo, a fost o vreme când îmi câştigam viaţa prin muncă. De altfel, nu cred să existe vreun alt mijloc de existenţă.

Apoi dădu iar drumul roţii, şi maşina de cusut reîncepu să zbârnâie.

Doamna Salomon purta acum ochelari la lucru; de altfel, în ultimii ani îmbătrânise mult.

Jakobe se plimbă câtva timp prin odaie, răsfoi un ziar, îl lăsă, apoi se aşeză într-un fotoliu lângă maică-sa.

— Mamă, zise ea, ţi-am spus deunăzi că aş vrea să-i fac iar o vizită Rebekkăi la Breslau. Cred că acum plec cu adevărat. Atâta doar că anul acesta mi-am isprăvit banii cam devreme. N-ai putea să-l rogi pe tata să-mi mai dea câte ceva?

— Da’ sigur că pot, răspunse doamna Salomon cu oarecare ezitare. Când te gândeşti să pleci?

— Cât mai curând, poate chiar mâine.

Mama opri maşina de cusut şi-şi privi fata drept în ochi.

— Asta înseamnă că pleci singură?

— Da.

— Şi cu nunta cum rămâne?

Jakobe se aplecase înainte. Privirile mamei îi erau insuportabile, ochii i se măriseră cumplit şi se întunecaseră îndărătul lentilelor şlefuite.

— Uite ce-i, spuse ea, apropiindu-şi şi depărtându-şi

mâinile întinse, în definitiv pot să-ţi spun numaidecât totul… Am stricat logodna.

Urmă o lungă tăcere.

— Va să zică de asta ai fost inabordabilă în ultima vreme?

— Aşa am fost? Atunci vă rog să mă iertaţi.

Mama se ridicase în picioare. Se apropie de ea, îi luă capul în mâini şi o sili s-o privească.

— Îmi mai ascunzi şi altceva, copilul meu? întrebă ea.

— N-ai niciun drept să mă întrebi asta, răspunse jakobe cu lacrimi în ochi. În chestiunile de dragoste trebuie să fim discreţi, chiar tu m-ai învăţat.

Doamna Salomon rămase o clipă nehotărâtă, apoi îşi retrase mâinile şi se depărtă.

— De câţi bani ai avea nevoie?

Era acum în celălalt capăt al odăii şi rânduia lucrurile aflate pe masă. S-ar fi zis că nu mai are astâmpăr să şadă pe scaun.

Jakobe spuse o sumă mare, şi doamna Salomon îşi ridică din nou privirea spre ea.

— Asta înseamnă că ai de gând să lipseşti mai multă vreme?

— Da, cred că mă înţelegi, mamă. Nu-mi va fi plăcut să rămân acasă după tot ce s-a întâmplat. O logodnă stricată dă întotdeauna prilej la bârfeli. Îmi pare rău că vă pricinuiesc atâtea neplăceri, ţie şi tatii, dar trebuie să mă iertaţi şi pentru asta.

— N-am fost niciodată prea încântaţi de logodna ta cu Sidenius. Ne-am gândit, însă, că acum… începu mama, dar când văzu că fiică-sa dă semne de nerăbdare, se opri şi începură să discute amănuntele practice ale călătoriei Jakobei şi ale echipamentului trebuitor.

Îndată ce se întoarse în odaia ei, Jakobe începu să-şi pregătească lucrurile ca să le pună în valize şi să strângă tot ce avea de lăsat acasă. De altfel, începuse mai din vreme să se ocupe de aceste treburi şi făcuse pe ascuns pregătiri în vederea unei noi plecări din casa părintească,

plecare ce avea să fie ultima, poate. Printre altele, îşi clasificase cu grijă scrisorile primite de la prietene, le împachetase şi le sigilase scriind pe deasupra numele expeditoarelor, ca să nu cadă niciuna în mâini străine în cazul că ea nu s-ar mai fi întors. Procedă la fel şi cu scrisorile lui Per, şi în clipa când scrise numele Sidenius pe pachet, zâmbi fără voie, în ciuda tristeţii care-i umplea sufletul. Va să zică, n-avea să poarte niciodată numele acesta barbar!

Cu puţin înainte de masă fu chemată în bibliotecă la tatăl ei, care o aştepta cu uşile închise. Philip Salomon o sărută tăcut pe frunte şi-i vorbi imediat despre nevoile ei băneşti, fără să pomenească o vorbă despre Per.

— De câţi bani crezi că vei avea nevoie? o întrebă el, scoţându-şi agenda.

Jakobe spuse o sumă mai modestă decât cea despre care-i vorbise maică-sii, fiindcă nu îndrăznea să se expună iar unor întrebări referitoare la durata absenţei.

Tatăl nu făcu nicio obiecţie, dar notă din proprie iniţiativă o sumă de două ori mai mare.

— Am să-ţi dau mâine un acreditiv, spuse el.

În timpul prânzului Jakobe se sili să fie veselă, şi adevărul era că nu mai fusese de multă vreme atât de bine dispusă şi de comunicativă. Ceaţa dezgustătoare pe care nesiguranţa o aşternuse peste conştiinţa ei începea să se risipească. Dacă ar fi putut să se scuture de gândul că pleca să întâmpine moartea, ar fi fost aproape fericită.

Dar gândul morţii pusese stăpânire asupra imaginaţiei ei, şi fiori de gheaţă îi străbăteau mereu sufletul, de parcă ar fi fost bolnavă de friguri. Acesta era de fapt motivul care o împiedica să se spovedească mamei. Nu voia s-o îngrijoreze şi pe ea, nădăjduia că veselia ei va putea să împrăştie toate bănuielile doamnei Salomon.

De fapt, părinţii păreau destul de liniştiţi. În schimb, Ivan era consternat. El, care, între două înghiţituri, vorbea de obicei despre douăzeci de lucruri în acelaşi timp, nu deschise o dată gura în tot timpul prânzului.

După masă intră în bibliotecă, unde îl găsi pe tatăl său scriind.

— Te deranjez?

— Nu, ai venit tocmai la timp, aveam de gând să te chem. Ai ceva pe inimă?

— Probabil că ceea ce ai şi tu. Am primit o scrisoare din partea lui Sidenius – câteva rânduri doar – în care pomeneşte despre chestiunile băneşti dintre tine şi el. Mă roagă să-ţi spun că are, fireşte, intenţia să-ţi restituie toţi banii; nu doreşte decât o mică păsuire.

Philip Salomon nu răspunse nimic. Era incapabil să mai rostească numele lui Per.

…

— Eu voiam să-ţi spun altceva, glăsui el şi luă foaia de hârtie, pe care tocmai sfârşise s-o scrie. Fă-mi. un serviciu, du-te imediat la Copenhaga cu hârtia asta şi ai grijă să fie tipărită cât se poate mai repede. După. cum vei vedea, este o înştiinţare adresată tuturor cunoştinţelor noastre. În drum ai timp să calculezi câte exemplare ne trebuie. Să fie, însă, gata la timp, ca să le putem expedia cd mai târau mâine, cu poşta *de* seară;

Pe hârtie se puteau citi următoarele: „Philip Salomon şi soţia sa vă aduc la cunoştinţă pe această cale că logodna fiicei lor Jakobe cu domnul inginer P. Sidenius a fost desfăcută”.

În ziua când această înştiinţare se răspândea în cercul larg de cunoştinţe al familiei Salomon, Per se întorcea în oraşul copilăriei sale, înconjurat de lunci întinse şi paşnice. Fără ca cineva să-l recunoască şi fără ca el însuşi să caute pe vreunul dintre vechii lui cunoscuţi, Per rămase aici o zi şi o noapte singur, întovărăşit doar de amintiri. De data asta nu se mai întâmplă însă ca în urmă cu câţiva ani, cu prilejul morţii tatălui când, revăzând orăşelul acela neînsemat de provincie, cu străzile lui întortocheate şi dughenile lui sărăcăcioase, îi apăruse aproape ridicol şi demn de compătimire. Pe măsură ce viaţa lui afectivă se organiza şi se alimenta de preferinţă

cu impresii din timpul copilăriei, atitudinea faţă de oraşul natal lua un caracter aproape religios. Făcuse cu gândul un fel de pelerinaj care-l dusese de la Berlin în Tirol, Roma şi Copenhaga spre acest colţ de lume, unde firele ursitei sale se întâlneau şi se pierdeau în veşnicie. Era un orăşel pitit în luncă la poalele unor dealuri înalte, dar pentru el devenise poarta de intrare şi de ieşire a lumii, o poartă pe unde drumul ducea înapoi, spre originea tuturor lucrurilor.

Seara, după ce se întoarse de la cimitir, în timp ce mânca nişte sandvişuri în cafeneaua hotelului, chelnerul îi aduse câteva ziare, printre care şi unul din localitate, cunoscut lui încă din copilărie după nume şi după aspect şi care, pentru acest motiv, îi atrase în primul rând atenţia. Pe prima pagină a ziarului se afla o „corespondenţă din capitală" de proporţii mai mari, care cuprindea diferite veşti de actualitate din Copenhaga. Printre ştirile din jurul curţii regale, din lumea teatrului, de la „Tivoli" şi de la circ, descoperi o amănunţită dare de seamă despre „o sinucidere senzaţională" în lumea bună. Un tânăr plin de speranţe, fost ofiţer de cavalerie, îşi luase viaţa în împrejurări foarte romantice. Corespondentul ziarului scria că tânărul iubise şi se crezuse iubit la rândul său de o tânără doamnă de curând măritată, aparţinând aristocraţiei financiare evreieşti. Văzând că speranţele i-au fost înşelate, îşi trăsese imediat un glonte de revolver în cap întorcându-se de la o întâlnire ce-i fusese acordată de tânăra doamnă.

În timp ce citea, Per făcea feţe-feţe. Deşi nu se pomenea niciun nume şi deşi el nu aflase despre moartea locotenentului Iversen, îşi dădu repede seama că era vorba despre el şi despre Manny… Nanny, ale cărei braţe goale se încolăciseră acum câteva săptămâni şi în jurul gâtului său! Citi ştirea până la capăt, cu senzaţia că un şarpe veninos îi lunecă de-a lungul spinării. Dramatica întâmplare era descrisă pe larg, aşa cum se cuvine. Corespondentul ziarului fusese foarte conştiincios şi nu-şi scutise cititorii nici de descrierea podelei însângerate pe

care fusese găsit cadavrul, nici a canapelei de pe care se rostogolise. Vorbea până şi de cuvertura ce acoperea masa şi fusese împroşcată cu creierii sinucigaşului. Pomenea până şi de conţinutul unei scrisori lăsate de sinucigaş, amănunt care satisfăcea curiozitatea publicului, fără să primejduiască liniştea vieţii particulare, aflată sub ocrotirea legilor.

Per se urcă la el în odaie şi se plimbă îndelung încoace şi încolo, şi multă vreme nu-şi putu reveni. 11 apucă un fel de ameţeală la gândul că se aflase şi el în primejdia de a cădea în mrejele acestei femei nenorocite şi că s-ar fi putut să ajungă el pradă condeielor lacome de scandal ale ziariştilor dacă…

Da, dacă…

Se opri din mers. Era ca şi când acest cuvânt ar fi ridicat un văl lăsat peste străfundurile sufletului său, şi în lumina care năvălea în el, imagini pe jumătate uitate din viaţa lui de altă dată trecură ca nişte umbre prin faţă-i. Se vedea pe el însuşi într-o anumită noapte – era mult de atunci – când fugise de lângă patul doamnei Engelhardt, îngreţoşat de bucuriile pe care le dăruie târfele. Îşi amintea de alt prilej – imaginea asta era şi mai veche – când, copil încă, fusese ispitit de o biată fată cu ochii negri, slujnică în casa lui Riisager. Fusese salvat în clipa hotărâtoare de ruşinea pe care i-o provocau vorbele şi gesturile destrăbălate ale acestei fetişcane stricate. Şi se gândea la multe alte prilejuri asemănătoare, când ar fi putut deveni victima sigură a desfrâului dacă… da, dacă n-ar fi purtat în adâncurile fiinţei sale o teamă instinctivă de păcat, dacă între el şi forţele de conservare ale vieţii n-ar fi existat un acord tacit, datorat influenţei părinţilor, mai ales a tatălui şi a familiei sale de pastori cu tradiţie de secole. În orgoliul lui tineresc voise să înfrângă aceste forţe. Moştenirea de tip Sidenius, pe care o considerase un blestem al vieţii sale, tocmai ea era o amuletă, semnul binecuvântat pe care-l purtase în ascuns şi căruia avea să-i mulţumească pentru că-l ferise de adevărate catastrofe.

Ce altceva putea fi energia aceasta înnăscută, necesară eliberării, ce putea fi instinctul de conservare care acţionase cu totul independent de orice credinţă religioasă, dacă nu însuşi duhul lui Dumnezeu, duhul sfânt, îngerul păzitor al creştinilor, care veghea nevăzut, ferindu-l de prăbuşire, călău – zindu-i drumul şi mântuindu-l de toate rătăcirile?...

Se aşezase în dreptul ferestrei, care dădea pe o uliţă liniştită şi pustie. De acolo privea spre un furnicar de acoperişuri rijşii şi de coşuri albe, îndărătul cărora în clipa aceea apunea soarele.

I se părea că abia acum se înţelege pe de-a-ntregul pe sine şi ce se întâmplase cu el în ultimele zile. Desigur, încă de pe când se afla la Kaersholm îşi dăduse seama că era convertit, totuşi, ceea ce-l încovoiase atunci era mai curând imperativul mustrărilor înfricoşate decât mărturia categorică a inimii şi a minţii. Abia acum credinţa îi apărea ca o revelaţie luminoasă, care sfâşia negura ce-i apăsase sufletul. Şedea acolo, cu faţa în palme şi cu privirile îndreptate spre cerul roşu-gălbui al înserării, şi iată că în el se săvârşise minunea cea mare, o renaştere ce se pregătea de atâta vreme.

A doua zi, dis-de-dimineaţă, se duse din nou la cimitir şi se aşează pe banca cea mică în interiorul spaţiului împrejmuit de un grilaj unde se aflau mormintele părinţilor săi. Era o dimineaţă minunată de august, calmă şi însorită, şi Per era singur. În tot cimitirul acela vast, împrejmuit de un gard, nu vedeai şi nu auzeai nici ţipenie de om. Pretutindeni, în văzduh, vara plutea în aer ca un văl. Gardurile şi tufişurile păreau acoperite cu beteală de argint, corolele florilor şi tulpinile atârnau grele sub povara picăturilor strălucitoare. Sus de tot, în vârful plopilor bătrâni şi înalţi cât turnurile, care alcătuiau o alee ce străbătea cimitirul, se auzea un foşnet slab; jos, însă, deasupra mormintelor, nu mişca nici frunza, şi liniştea era atât de adâncă, de parcă s-ar fi revărsat din veşnicie.

Per rămase pe bancă vreun ceas. Nimic nu-i tulbura

sufletul, era mişcat şi fericit, cu desăvârşire absorbit de sentimentul acela de linişte şi pace interioară atât de ciudat şi de nou. Până şi amintirea lui înger rămânea departe de el în clipele acelea. În schimb, în răstimpuri, se gândea la Jakobe. Acum, după ce-şi găsise calea mântuirii, se gândea la cei care nu cunoşteau leac pentru alinarea suferinţelor. Pentru Jakobe nu prea existau speranţe. Era fiica unui popor care-şi făcuse din apostazie şi renegare un principiu de viaţă. Dar pentru tineretul danez, care rătăcea pe căi greşite, trebuia cu siguranţă să se apropie clipa când avea să se lase puternic atras de sentimente aflate sub semnul unui răsărit de soare, sentimente asemănătoare celor care-l însufleţeau şi-l înflăcărau pe el în clipa aceea. Îşi amintea câteva cuvinte. profetice din *Confesiunile poetice* ale lui Poul Berger:

„Noaptea şi întunericul au pierit; ziua lui Dumnezeu se ridică iar, aducând pace şi fericire tuturor acelora care vor să se roage. După cum stolul de raţe-sălbatice, care au zburat îndelung peste munţii pleşuvi, îşi întind gâturile când zăresc marea în depărtări, după cum soldaţii însetaţi, după ce au mărşăluit o zi întreagă, arşi de soare, albi de praful şoselei, tabără asupra unui izvor ca să-şi potolească setea, tot astfel îţi vei potoli setea şi tu, omenire, la izvorul regăsit al îndurării cereşti!”

Ruptura dintre Jakobe şi iubitul ei făcu senzaţie în marele cerc de cunoscuţi ai familiei Salomon. Evenimentul se discută până şi la Bursă. Pentru a doua oară Per reuşise, graţie apropierii sale de casa Salomon, să fie o persoană despre care se vorbea la Copenhaga.

Nanny, care începuse să-şi revină din spaima provocată de sinuciderea locotenentului Iversen, era foarte preocupată şi acceptă să răspundă la întrebările curioşilor. Ea ghicise cum stau lucrurile şi se bucura afirniând că biata Jakobe fusese înşelată într-un mod ruşinos. Dădea buzna prin casele prietenilor şi cunoscuţilor şi pleca la fel de furtunos. Purta un costum de vară paradiziac, cu mâneci dintr-un material străveziu, albe ca nevinovăţia,

care atârnau în jos, avea pe cap o pălărie cu aripi de înger şi încredinţa tuturor ca pe o taină, care nu trebuia cu niciun preţ să fie dezvăluită, că logodnicul surorii sale – nemernicul! – în loc să plece în America, se îndrăgostise de o ţărancă. Închipuiţi-vă! O contesă de rând, care mulge vacile! Cu ochii îndreptaţi spre cer, declama: îşi potoli durerea, găsindu-şi alinarea Pe fundul unei străchini cu supă de ovăz.

Printre cei la care acest zvon ajunse pe căi ocolite era şi colonelul Bjerregrov. E drept că bătrânul ostaş fusese ferm hotărât să-i acorde lui Per sprijinul său în lupta pentru realizarea unei mari opere de viitor. La nevoie, ar fi trecut personal la acţiune şi ar fi opus rezistenţă celuilalt proiect. Dar pe măsură ce zilele treceau şi Per nu dădea niciun semn de viaţă, reîncepea să ezite. Era mâhnit de lipsa de înţelepciune a tânărului său protejat, care se lăsase pe tânjeală tocmai acum, când prezenţa sa era mai necesară decât oricând. La început crezuse că e vorba doar de o nouă izbucnire de înfumurare tinerească, dar cu timpul îşi dădu seama că se întâmplase, probabil, ceva serios, şi când află de logodna stricată, fu impresionat în mod şi mai neplăcut.

Între timp, Jakobe părăsise Copenhaga cu multă discreţie. Per nu se întorsese încă în capitală când ea era în drum spre Berlin. După lunga perioadă petrecută la ţară, unde rămăsese izolată ca un puşcăriaş, călătoria nesfârşită şi plicticoasă cu trenul avu totuşi asupra ei efectuj unei eliberări. Seara, în drum de la Stettiner Bahnhof la hotel „Central”, simţea cu un fel de voluptate învăluirea metropolei. Furnicarul de oameni de pe Friedrichstrasse, scăldat în lumina de basm a lămpilor electrice, şirurile lungi de trăsuri, potcoavele cailor tropăind pe asfalt, palatele care adăposteau marile case de comerţ, trenurile căilor ferate de stat, care uruiau deasupra capului, în sfârşit, până şi hotelul uriaş, cu oameni grăbiţi, care intrau şi ieşeau ca albinele dintr-un stup, pe ale cărui scări şi coridoare răsunau toate graiurile

pământului, toate făceau ca în inima ei chinuită să crească un dureros dor de viaţă.

Era ca şi cum s-ar fi întors acasă şi printre ale ei. În seara aceea clocotitoare şi scânteietoare de lumină îşi regăsea liniştea. Ştia foarte bine că în adâncurile întunecoase ale metropolei se ascunde o răutate cumplită, că nenumăraţi naufragiaţi sunt zvârliţi zilnic în noroiul ei în care se îneacă. Cunoştea gloatele neajutorate de oameni nevoiaşi din marile metropole, mulţimea palidă şi cenuşie de cerşetori cu ochii înfundaţi, faţă de care cerşetorii roşcovani de prin târguri şi sate par oameni cu stare. Şi totuşi… Până şi viaţa acestor nefericiţi locuitori ai unei mari metropole, zgribuliţi şi fără cămin, îi părea în clipa aceea de sute de ori mai bogată decât existenţa adăpostită, de cârtiţă, a ţăranului. Înţelegea de ce, în ciuda foamei şi a mizeriei, continuau să bată caldarâmul oraşelor până venea moartea să-i măture. Un oraş de milioane de oameni conţinea o părticică din farmecul mării, şi în lupta aceea ucigătoare pentru viaţă, în zbuciumul, în nesfârşitul du-te-vino care, până în clipa scufundării, continua a-i momi cu noi şi neţărmurite posibilităţi, era ceva din chemarea plină de vrajă a valurilor.

Aşa cum i se întâmpla de obicei în ultima vreme, gândurile ei se opriră în cele din urmă la copilul pe care avea să-l aducă pe lume. Nădăjduia că, chiar dacă avea să semene cu străbunii lui nordici, n-avea să fie, totuşi, unul dintre acei oameni-cârtiţe, unul dintre acei robi legaţi de patria lor, pentru care lumea sau, în orice caz, fericirea încetează în clipa când fumul ce iese pe coşul casei părinteşti dispare din priviri. Nădăjduia că acest copil avea să fie vlăstar al mării, o fire de viking, stăpânit de dor de ducă, un războinic având ceva din neliniştea propriului ei sânge iudaic, din dorul de pribegie şi din strădania neostoită, dar conştientă de ţelurile ei, care explica de ce un număr atât de mare de bărbaţi şi de femei din neamul căruia-i aparţinea ajunseseră cunoscuţi omenirii.

3.

529

Căci tot mai mult viaţa îi era călăuzită de gândul că omul nu-şi poate găsi fericirea decât în luptă, şi aceasta măcar pentru simplul motiv că lupta îţi dăruieşte cea mai deplină uitare. În viaţă lucrurile se întâmplă ca în război: cine se află în viitoarea l-uptei se gândeşte mai puţin la primejdie şi se teme mai puţin pentru viaţa lui, în timp ce ambuscaţii au totdeauna crampe stomacale. Groaza războiului se zugrăveşte pe chipurile străvezii ale lichelelor.

Capitolul XXIII

Îndată după întoarcerea la Copenhaga, Per începu să se agite ca să-şi găsească locuinţă şi să-şi rezolve chestiunile financiare, dorind să-şi reia activitatea în pace şi linişte. Avea de gând să se adreseze avocatului Hasselager pentru un împrumut de o mie patru sute sau o mie cinci sute de coroane, care i-ar fi asigurat întreţinerea pentru cel puţin un an. Deşi suferea la gândul că trebuie să depindă de astfel de oameni, în care, mai mult ca ori când, vedea acum nişte exploatatori trăind o viaţă demnă de dispreţ, Per nu găsea nicio altă soluţie pentru moment. Trebuia să-şi rezolve repede problemele, fiindcă era nerăbdător să se apuce din nou de lucru.

Se gândi să pună în gaj pentru acest împrumut cele două patente pentru motoarele acţionate de vânt şi de valuri, dintre care unul era danez şi celălalt străin, patente, în sfârşit, obţinute. De fapt, nu se înfăţişase niciun amator pentru ele, şi Per însuşi nu voia să-şi ascundă faptul că nici nu le mai atribuia acum o adevărată valoare. Considera că invenţia nu era realizată decât pe jumătate; dar pleca de la ideea că Hasselager, care trecea drept un om de afaceri foarte isteţ şi arătase înţelegere faţă de importanţa proiectelor sale, va fi, totuşi, interesat să-l sprijine şi să-i acorde un avans.

E drept că avocatul îl primi cu o politeţe impecabilă; dar fiindcă aflase chiar în ajun că logodna lui Per se stricase, păstră oarecare rezervă. Discutară un timp

despre planurile şi despre speranţele lui Per, care priveau în special dezvoltarea viitoare a descoperirii sale, şi Per se simţi obligat să-şi expună părerea fără înconjur. Dar când ajunse la problema împrumutului, Hasselager deveni şi mai rezervat. Îşi exprimă în termenii unei amabilităţi de rafinat cetăţean al capitalei regretul de a nu-l putea ajuta în această privinţă, fiindcă, din principiu, spuse el, nu dădea niciodată împrumuturi în împrejurări în care lipsea ceea ce numea el o asigurare bancară. Era un principiu de afaceri, şi orice avocat se vedea silit să-l respecte cu cea mai mare stricteţe, ca să înlăture bănuiala de a se ocupa de investiţii ilicite.

Atunci Per îl întrebă dacă, după părerea lui, ar putea obţine în altă parte acest împrumut, fiind vorba de o problemă interesând oameni de afaceri care nu erau legaţi de astfel de considerente. După o scurtă gândire, domnul Hasselager, care ştia perfect cum stau lucrurile, îi răspunse asigurându-l că va avea fără îndoială succes. Acest danez masiv, cu păr blond şi sânge bogat, imita cu succes îndrăzneala speculaţiilor lui Max Bembardt, dar, spre deosebire de omul acela palid, dădea înapoi când era vorba de vărsare de sânge şi prefera să-i lase pe alţii să acorde lovitura de graţie propriilor sale victime. În cazul de faţă, îl sfătui să se adreseze lui Norrehave, la care, de altfel, se gândise şi Per. În consecinţă, chiar a doua zi îi făcu o vizită marelui escroc travestit în agricultor, care locuia într-o vilă frumos amenajată din cartierul Frederiksberg.

Pântecosul iutlandez auzise zvonindu-se că logodna lui Per fusese stricată, dar nu-i venise a crede. îl primi deci cu zâmbetul cel mai inimos şi cu o strângere de mână caldă, ba chiar năduşită. Dar abia apucase Per să vorbească, şi individul deveni taciturn, în timp ce ochii mici, de purcel, franjuraţi cu gene albe, părură foarte preocupaţi să examineze cu priviri piezişe degetul inelar de la mâna dreaptă a vizitatorului. Pe măsură ce Per vorbea, ţăranul acesta greoi se lăţea tot mai mult în

fotoliul lui aurit. În cele din urmă îşi încrucişă braţele pe piept şi declară categoric că nu vrea să aibă a face cu această chestiune.

Per începu să-şi piardă răbdarea. îi aminti că, în primăvară, atât el, cât şi avocatul Hasselager îi oferiseră colaborarea şi o făcuseră într-un mod care justifica pe deplin demersul lui actual. Dar Nerrehave dădu din cap imperturbabil şi repetă cu accentul lui de târgoveţ iutlandez:

— Nu vreau să mă ocup de chestiunea asta!

Totuşi, Per nu voia să se declare satisfăcut cu acest răspuns şi-i ceru o explicaţie. Atunci Norrehave îi răspunse cu sinceritatea ţărănească, pe care se bizuise asociatul lui, că „situaţia" – era cuvântul lui favorit – se schimbase cu totul din moment ce Per încetase să fie viitorul ginere al lui Philip Salomon. În acelaşi timp, îşi exprimă mirarea cu privire la această ruptură cu o familie de negustori bogaţi, ba chiar încercă să-l tragă de limbă ca să afle cauzele. Dar Per se ridicase în picioare, şi faţa lui avea o expresie de parcă l-ar fi plesnit peste gură pe interlocutor.

— Una şi cu una fac două! spuse el. Sunteţi, într-adevăr, hotărât să nu-mi acordaţi împrumutul pe care vi l-am cerut?

Celălalt îşi pierdu o parte din siguranţă. Tonul autoritar al lui Per trezise din nou în el un sentiment fugitiv de respect şi de teamă, asemenea celui pe care, cu câteva luni înainte, i-l inspirase purtarea lui Per faţă de Max Bernhardt. Braţele groase i se lăsară în jos, degetele mari ale mâinilor împreunate pe pântece executau o mişcare de rotaţie, în timp ce ochii mici, cu gene albe, priveau îngânduraţi în sus, spre Per. Iutlandezul îşi mai făcu o dată socotelile în tăcere, cântărind toate riscurile şi toate avantajele.

— Nu! rosti glasul lui după acest interval de gândire, cu o intonaţie care se asemăna loviturii unui vârf de sabot repezită în fundul cuiva. Nu vreau să mă ocup de treaba asta.

Per îşi luă pălăria şi ieşi fără să mai aştepte sfârşitul frazei.

Afară se mai linişti puţin. Îşi spunea în sinea lui că n-avea niciun drept să se plângă. Şi el luase parte la dansul ritual al canibalilor, care aduceau jertfe viţelului de aur. Nu era de mirare că acum, când nu mai voia să se descopere în faţa lui, animalul acela îl lovea cu copita.

Dar ce era de făcut? Trebuia să facă rost de bani, îi mai rămăseseră doar o sută de coroane bani gheaţă.

Intră în grădina Frederiksberg, se aşeză pe o bancă şi rămase multă vreme aşa, storcându-şi creierul ca să găsească o ieşire. Nici de data asta, în situaţia grea în care se afla, ingeniozitatea, trăsătură caracteristică a tehnicianului din el, nu-l părăsi. Un ceas mai târziu, când se ridică de pe bancă şi porni spre casă, planul lui era gata. Se va adresa colonelului Bjerregrev, căruia îi datora, în orice caz, o vizită. Totuşi, nu se gândise să încerce a obţine un împrumut chiar de la el;

34* 531 colonelul nu trebuia să fie decât un om de legătură şi un protector pe lângă consilierul de stat Erichsen, cunoscutul mecena pe care-l întâlnise în casa Salomon şi care, după câte ştia, sprijinise pe vremuri şi alţi ingineri. Dacă nu se ducea direct la el, era tocmai pentru că-l întâlnise în casa foştilor săi socri. De altfel, i-ar fi fost oricum greu să se înfăţişeze unui străin cu asemenea rugăminte.

După-amiază Per se afla în biroul colonelului, aşezat pe aceeaşi mică sofa de trestie pe care se aşezas. e cu trei ani în urmă ca să-şi prezinte, plin de nădejdi, planurile de viitor. Colonelul, tolănit pe un scaun în faţa biroului, îl măsura cu o privire care era în acelaşi timp compătimitoare şi curioasă. Aflase de la nepotul său Dyhring că motivul pentru care Per stricase logodna era o neînţelegere de ordin religios, şi cu toate că – nici vorbă că da! – recunoştea perfecta valabilitate a acestui motiv, se uita la el de parcă, datorită unei împrejurări nenorocite, Per şi-ar fi pierdut minţile.

Tânărul începu prin a-şi cere scuze pentru întârzierea cu care-i întorcea o vizită ce-i făcuse atâta cinste. Dar, continuă el, fusese nevoit, din „motive personale”, să se depărteze pentru un timp de Copenhaga.

Colonelul îşi dădu încuviinţarea pentru această mărturisire printr-o tăcere plină de înţelegere.

Apoi, fără niciun fel de înconjur, Per îi vorbi despre situaţia lui financiară încurcată şi-i explică în amănunt în ce mod se gândea să învingă aceste dificultăţi. Avea motive să creadă, spunea el, că dacă s-ar fi putut bizui pe ajutorul binevoitor al colonelului, ar fi obţinut un sprijin material din partea consilierului de stat Erichsen, cu atât mai mult cu cât – după informaţiile deţinute din surse sigure – acesta fusese pregătit de altcineva în favoarea lui.

Deşi colonelul era ferm hotărât ca, în ceea ce îl priveşte, să nu fie cu nimic amestecat în această afacere, îi răspunse într-un mod foarte binevoitor şi-i făgădui să mediteze asupra acestei chestiuni, ca apoi să-i dea de ştire mai precis cum stau lucrurile. După el, Per era un om bolnav şi era mai bine să nu-l contrarieze. Evident, aşa cum şedea în clipa aceea în faţa lui şi trăncănea mai mult decât îşi dădea seama, arăta cam surmenat. Zbuciumul sufletesc din ultima vreme şi totodată bucuria de a fi învins pe omul care sălăşluia altă dată în el îi stârniseră nevoia naivă de a se destăinui cuiva. Se schimbase şi în alte privinţe. Slăbise, avea o faţă galbenă, străvezie, şi cearcăne adânci sub ochi. În afară de asta, în timpul şederii la Kaersholm îşi lăsase părul şi barba să-i crească.

După plecarea lui, colonelul rămase o vreme liniştit în jilţ, lăsându-se pradă unor meditaţii melancolice. „Bietul băiat, gândi el, merge spre pieire!”… Adevărul e că, într-un fel, constatarea asta îi satisfăcea egoismul, fiindcă, îşi spunea el, reforma, pe care o ratase şi el altă dată, nu va reuşi nici acum. Când se gândea însă la interesele patriei, lucrul nu-l putea bucura. Ajunsese să-şi pună mari speranţe în Per, văzuse în el un vestitor al renaşterii energiei daneze, în stare să elibereze ţara de vlăstarele

neamului evreiesc şi de diferiţi alţi indivizi, germani numai în parte, care profitaseră de epuizarea postbelică a ţării pentru a se strecura la conducerea ei.

Gândurile i se opriră asupra nepotului său, care, de curând, dăduse o nouă lovitură. Pentru a-şi asigura sprijinul ziarului condus de Dyhring, una dintre cele mai mari societăţi anonime pe acţiuni din Danemarca îl cooptase ca membru în conducere. Ceea ce însemna un venit anual de câteva mii de coroane, pentru care n-avea nevoie nici să mişte un deget. Nu mai încăpea îndoială că în curând avea să intre în Parlament. Puşlamaua asta avea atâta noroc, încât colonelului îi venea parcă să se îndoiască de existenţa unei providenţe drepte. Lipsit de energie, de credinţă şi de sentimente patriotice, Dyhring se ridica totuşi neîncetat, forţa, importanţa şi consideraţia de care se bucura creşteau, pe când celălalt, fiinţa aceea aleasă, omul născut să conducă, îşi încovoia tot mai mult grumazul. Dar aşa se întâmpla totdeauna în Danemarca. Generaţie după generaţie, indivizii creşteau, rumeni la faţă, cu ochii limpezi, sinceri şi puternici. Şi generaţie după generaţie coborau în groapă, frânţi şi încovoiaţi, totdeauna învinşi. Ai fi zis că o boală ascunsă vlăguia puterea naţiunii, secătuia pe cei mai buni dintre tineri şi lăsa ţara pe mâna străinilor.

Per luase cu chirie o cameră în vila unei văduve bătrâne, situată pe o uliţă dosnică din spatele grădinii Frederiksberg. Motivul pentru care se stabilise în acest cartier al oraşului era nu atât dorinţa de a locui cât mai aproape de Şcoala Superioară de Agricultură, ale cărei cursuri avea să le audieze, ci pentru a fi cât mai departe de cartierul Bredgade şi de celelalte locuri pline de amintirile apăsătoare ale trecutului. Era o odaie mică, o mansardă modest mobilată, şi, ca de obicei, Per nu-şi dădea nicio osteneală să creeze o atmosferă confortabilă în jurul lui. Singura dorinţă era să-şi treacă examenele cât mai repede şi să poată pleca iar din Copenhaga.

Plin de încredere în făgăduielile colonelului şi

convins că problemele sale băneşti se vor rezolva, îşi transportă de la hotel, unde le lăsase în păstrare pe timpul absenţei sale, cărţile, planurile şi celelalte obiecte ce-i aparţineau. Era plin de idei fericite pentru ameliorarea motoarelor acţionate prin puterea vântului şi a valurilor, iar în ce priveşte proiectul de canal, avea acum marele avantaj de a-l putea desăvârşi în singurătate şi în libertate. O muncă de acest fel nu-l silea să depindă de alţii, şi cu atât mai puţin să se asocieze cu indivizi de teapa lui Max Bernhardt şi Norrehave. În afară de asta, o dată stabilit la ţară, va avea condiţii mult mai bune pentru efectuarea unor probe practice, care începeau să devină indispensabile. De bună seamă, va fi nevoit să construiască mici motoare de experienţă… Dar toate aceste proiecte trebuiau deocamdată să mai aştepte. Unul dintre profesorii săi, căruia i se adresase imediat pentru a-şi alcătui un plan de lucru, îl sfătuise să-şi planifice studiile pe o durată de un an şi jumătate. Personal, hotărî că se va mărgini la jumătate din acest interval, şi cu această ocazie îşi puse din nou în aplicare deviza îndrăzneaţă: „Aşa vreau!”

Aşadar, locuia din nou într-o odăiţă mică şi sărăcăcioasă şi lupta din nou pentru viaţă şi pentru un viitor fericit. Ca altă dată la Nyboder, se scula dimineaţa când auzea sirenele fabricilor şuierând, şi de obicei, seara, pe tot cuprinsul aleii aceleia rustice şi liniştite de vile, geamul lui era ultimul îndărătul căruia se stingea lumina. Ţelurile lui erau mari şi acum, dar nu mai aveau strălucirea feerică a basmelor. Per se puse, aşadar, pe lucru cu un zel şi cu o răbdare pe care nu le avea odinioară, lipsit totodată şi de complexele acelor subite şi chinuitoare crize de descurajare care-l zguduiau atât de des pe atunci. Nu se aştepta ca invenţia lui să-i aducă avantaje materiale serioase, şi, de fapt, nici nu mai ţinea prea mult la asemenea avantaje. Certitudinea că lucrează spre binele omenirii ar fi constituit pentru el o răsplată suficientă, în ce-l privea, tot ce nădăjduia era ca, graţie muncii sale, să poată trăi o viaţă de toate zilele simplă,

activă, în deplină înţelegere şi armonie cu fiinţa după care tânjea inima lui.

Totuşi, nu îndrăznea încă să-şi clădească viitorul pe dragostea pentru înger. De câte ori gândurile îi călătoreau spre parohia din Bostrup, un heruvim cu sabia scoasă le oprea parcă în drum. În privinţa asta mai trebuia să aştepte. Nu era încă demn să intre în paradis, şi acum, când devenise pe deplin conştient de păcatul ce săvârşise, i se părea adesea că nu-i e dat nici măcar să spere într-o fericire atât de mare. În faţa nevinovăţiei şi a inimii curate a fetei, era nevoit să-şi plece ochii, simţind că asta era pedeapsa lui. Trebuia să-şi ascundă nădejdea aşa cum îşi ascunde hoţul lanterna, şi deocamdată nu îndrăznea decât să se bucure la gândul revederii. În ziua plecării de la Kaersholm, soţia marelui maestru de vânătoare îl întrebase dacă nu i-ar face plăcere să petreacă la ei Crăciunul, adăugând, cu un zâmbet încurajator, că şi familia pastorului se va bucura, cu siguranţă, să-l revadă.

În prima duminică după întoarcerea la Copenhaga, Per se îndreptă spre biserica Vartov. Era o minunată zi cu soare, şi el plecă devreme ca să facă tot drumul pe jos din motive de economie. Dar când pătrunse pe alee şi fu întâmpinat de valul pestriţ de oameni veseli, care plecau afară din oraş să-şi petreacă duminica la iarbă verde, se ruşină şi se aruncă într-un

Deşi ajunse cu un sfert de oră înainte de începerea slujbei la casa de rugăciuni din Longangsstraede, o găsi plină. În timp ce în multe biserici mari din oraş pastorii predicau în faţa unor bănci pe jumătate goale, în clădirea nearătoasă a comunităţii grundtvigiene era totdeauna lume multă la rugăciune. Desigur, trecuse multă vreme de când răsunase aici glasul marelui om al bisericii, dar duhul lui plutea încă asupra acelui loc, şi din toată ţara, oamenii se adunau ca într-un lăcaş sfânt, unde Dumnezeu se arătase din nou poporului său prin alegoria unui rug aprins.

Per izbuti destul de greu să-şi croiască drum şi să

găsească un loc în picioare lângă perete. În faţa lui, soarele pătrundea în fâşii late de lumină prin ferestre şi alcătuia un fel de aureolă în jurul capetelor celor din apropierea culoarului care trecea prin mijlocul bisericii. Unul dintre aceste nenumărate capete înconjurate de aureolă se întoarse de câteva ori spre el în prima parte a slujbei, dar Per nu băgă de seamă. Abia în timp ce se cânta al doilea psalm, privirile lui întâlniră doi. ochi luminoşi sub nişte sprâncene întunecate şi îmbinate şi tresări când o recunoscu pe soră-sa Signe. Fraţii săi mai tineri, gemenii, şedeau lângă ea, umăr la umăr, cu ochii pironiţi pe paginile aceleiaşi psaltiri, şi nu-l zăriseră încă.

Lui Per îi dogoreau obrajii atât de tare, încât abia dacă putu să răspundă la salutul soră-sii. Nu-şi închipuise că se va întâlni cu cineva din familie şi nu se gândise nici că risca să-i vadă un cunoscut. Signe, dimpotrivă, nu părea prea surprinsă. Dădu liniştită din cap în direcţia lui şi continuă să cânte, ca şi cum ar fi venit în fiecare duminică aici ca să-l aştepte.

Chiar a doua zi după întoarcerea la Copenhaga îi căutase pe fraţii săi la vechea locuinţă din Gammel Kongevej, dar simţise un fel de uşurare negăsind pe nimeni acasă, şi de atunci nu repetase vizita. Nu ştia cum să le spună că stricase logodna şi nici cum să le explice tot ce se petrecuse în sufletul lui.

Cântarea se sfârşi, şi pastorul se urcă în amvon, deasupra altarului. Dar Per nu mai era în stare să fie atent. Nici de data asta nu-i merse mai bine decât atunci când asistase la slujba de la Borup. Cu toate eforturile de a se reculege, se simţea din nou străin, exasperant de străin faţă de cele din jur.

Nici fiziceşte nu fusese în apele lui; în ultimele zile avea impresia că nu e tocmai sănătos. Vechile dureri din diafragmă reveniseră, avea un somn neliniştit, bântuit de vise încâlcite. Aerul stricat din biserica ticsită, lumina soarelui care-i bătea în ochi, oboseala prilejuită de statul în picioare, la care se adăuga emoţia revederii neprevăzute

cu Signe şi cu fraţii săi, toate la un loc îl buimăciră cu desăvârşire. La un moment dat, în timpul rugăciunii de după predică, fu cât pe ce să-şi piardă cunoştinţa.

La sfârşitul slujbei, când se întâlni cu sora şi cu fraţii lui în faţa bisericii, se simţea foarte rău. Signe observă numaidecât starea în care se afla şi-l întrebă ce are, dar în clipa aceea Per văzu negru în faţa ochilor şi fu nevoit să intre în odaia paznicului, unde leşină.

După ce-şi veni în fire, fraţii şi soră-sa îl conduseră până la o birjă. O auzi pe Signe dând birjarului adresa unde locuiau ei, dar nu se împotrivi. Era sleit de puteri, extenuat şi-şi închipui că are să moară. O dată culcat, adormi numaidecât.

După câteva ceasuri, deschise ochii în semiobscuritatea unei camere cu tavanul scund şi cu o singură fereastră, ale cărei perdele erau lăsate. Nu-şi dădu seama imediat unde se află; în cele din urmă se uită cu sfială în jurul lui. Văzu scrinul de lemn de mahon al maică-sii, cu broaştele înconjurate de plăcuţe rotunde, albe, care păreau că-l privesc ca nişte ochi holbaţi de uimire. Mai văzu scaunul de paie, despre care-şi amintea că-l văzuse în camera în care murise tată-său. Apoi era un taburet cu perna brodată de mină, la care mama ţinuse totdeauna foarte mult. Colo, pe consola oglinzii, se „afla, încă din anii copilăriei, cochilia adusă din Africa, roşie pe dinăuntru ca sângele şi răsunând de vuietul sălbatic al mării... Era un muget fermecat, pe care-l ascultase uluit în copilărie şi care trezise poate pentru prima oară în sufletul lui dorul după splendorile de basm ale depărtărilor şi ale necunoscutului.

Respiră adânc, cu un sentiment de fericire şi de descătuşare. Da, acum era acasă. Goana nebună a visurilor luase sfârşit. Se întorsese la realitate, pusese din nou piciorul pe pământul părinţilor săi.

Uşa spre odaia alăturată era întredeschisă, îi auzea pe fraţii săi vorbind în şoaptă dincolo, şi glasurile lor sunau calde şi familiare. Ceasul bătrân bătu în camera de

alături… Per auzi trei bătăi limpezi, eterice, argintii. Ce bine cunoştea bătăile astea! Era ca şi cum odată cu ele toată copilăria lui s-ar fi profilat desluşit din negura vremurilor. Îşi amintea de reculegerea cu care asculta când era doar un ţânc bătaia acestui ceas, care-şi făcea datoria conştiincios, la fiecare oră, asemenea unui clopot de biserică ce bate de înmormântare. Când se făcuse mai mare, se întrebase dacă nu cumva era vorba de sufletul timpului ce moare, care se elibera în acest mod şi zbura spre ceruri cu un sunet argintiu. Chiar după ce fantezia lui părăsise domeniul lumii de apoi, găsindu-şi un câmp de activitate pe pământ, aceste bătăi regulate, care păreau nişte avertismente serioase, erau în stare să-i predispună sufletul spre o stranie solemnitate. Fireşte, Per nu se descătuşase, de fapt, niciodată de un sentiment de evlavie faţă de trecerea timpului. Deşi îmbătrânise, nu putea nici acum să audă bătăile unui ceas fără să încerce impresia că-i aduc o solie tainică din adâncul veşniciei.

Îşi aminti de scrisoarea pe care i-o lăsase mama lui. Toată vara se gândise la ea ca la o speranţă mare, dar neliniştitoare. Nu avusese curajul să le scrie fraţilor ca să le-o ceară, dar abia aştepta s-o citească. Acum îşi simţea cugetul pregătit şi voia s-o roage pe soră-sa să i-o dea.

Era gata s-o cheme, dar în clipa aceea cineva sună la uşa de afară, şi peste puţin auzi vocea lui Eberhard în odaia de alături.

Ascultă mult timp glasul acesta, care semăna în chip atât de ciudat cu cel al tatălui său. Mai era şi felul în care Eberhard se plimba încoace şi încolo în timp ce vorbea, umblet atât de asemănător cu al tatălui lor, încât făcea o impresie stranie. Per o auzi pe Signe povestindu-i ce se întâmplase; deşi amândoi

V’Or beau încet, prinse câte ceva din ce-şi spuneau, Eberhard îşi mustra sora pe un ton destul de iritat pentru că procedase aşa. Ar fi fost mai bine, spunea el, să-l ducă îndată la un spital. Ăsta-i singurul procedeu corect când nu ştii ce boală are cineva. Poate că era vorba de o boală

molipsitoare, barem să fi trimis după doctor.

Per se întoarse pe partea cealaltă; nu voia să mai asculte. Se luptă o clipă cu un sentiment care era în contradicţie cu dispoziţia lui împăciuitoare. În sinea sa îşi spunea că Eberhard avea dreptate, şi, în orice caz, ţinea să se împace, venise clipa când trebuia să dovedească prin fapte că se căia cu adevărat.

— Eberhard! chemă el.

Frate-său intră, urmat de Signe, care se aşeză la picioarele patului.

— Nu cred că trebuie să vă neliniştiţi, spuse el repede, făcând parcă un efort de voinţă care-l depăşea. Cred că în fond n-am nimic. Am fost doar cam surmenat în ultima vreme, dar acum mă simt din nou bine.

— Da, de fapt nici nu arăţi rău, spuse Eberhard; îi întinse mâna, şi glasul lui sună prietenos şi plin de compătimire. Totuşi, un leşin e întotdeauna un lucru serios.

— Eram prost dispus, sunt sigur că nu-i nimic altceva. Şi apoi am stat cu ochii în soare, nu suport asta niciodată. Acum, însă, mă simt bine.

— Totuşi, ţin neapărat să trimitem după doctor. Dacă e acasă, poate să vină imediat.

— Bine, dacă asta poate să vă liniştească… desigur. Dar cum v-am mai spus, nu cred că indispoziţia mea are ceva comun cu o boală adevărată. Numai soarele… poate că şi aerul închis…

— Despre cauza slăbiciunii tale nu vreau să mă pronunţ, zise Eberhard, uşor contrariat. Şi aici, tot medicul e cel autorizat să-şi spună cuvântul.

În ciuda bunelor sale intenţii, Per nu putuse să nu observe expresia de triumf de pe obrazul fratelui, şi tocmai de acest lucru se temea mai mult ca de orice. Deşi faţa lui Eberhard era în umbră, îi vedea maxilarul inferior proeminent; ba chiar într-un mod şi mai vizibil decât la Signe, faţa lui părea o mască de piele imobilă, viaţa fiind concentrată numai în privire.

Per repetă că se supune, firește, dorinței lor și se mulțumi să-i roage să-l cheme pe profesorul Larsen, pe care-l mai consultase o dată într-o împrejurare asemănătoare.

Dar ceilalți nu fură de loc încântați de această dorință. Schimbară o privire între ei, apoi Eberhard spuse:

— Dar noi avem un medic al casei. E drept că nu-i profesor, totuși se bucură de deplina noastră încredere.

— Numai el a îngrijit-o pe mama, adăugă Signe.

Per nu înțelese numaidecât despre ce era vorba și răspunse că i-ar fi neplăcut să fie examinat de alt medic în afară de cel care-l mai văzuse o dată și care, din această pricină, putea să judece mai bine starea lui.

Eberhard nu voia să cedeze.

— Nu-mi îngădui să mă pronunț în legătură cu relațiile dintre tine și profesorul Larsen, spuse el. În ce ne privește, nu putem trece, însă, peste propriul nostru medic, cu-atât mai mult cu cât n-avem niciun motiv să fim nemulțumiți de el. De altfel, sunt sigur că profesorul Larsen nu face vizite la ora asta și, în orice caz, nu unor bolnavi care nu-i sunt pacienți permanenți. Prin urmare, chiar dacă n-ar fi decât pentru asta…

Acum Per înțelese că ceilalți vedeau în dorința lui niște ifose nepotrivite, o încercare de a se fuduli cu obiceiuri distinse, și această lipsă de discernământ îl jigni. Le declară, deci, că dacă o vizită a profesorului Larsen în casa lor îi deranja atât de mult, prefera să se ridice din pat și să se ducă acasă.

Eberhard își dădu seama că Per credea cu adevărat ce spunea și, nemulțumit, ieși din cameră să dea dispoziții slujnicei.

Signe vru să-l urmeze, dar Per o opri.

— Signe, spuse el, mi se pare că scrisoarea pe care mi-a lăsat-o mama e la tine, nu-i așa?

— Vrei să ți-o dau acum?

— Dacă se poate. E foarte ciudat, dar, uite, se nimerește s-o citesc în locul unde a fost scrisă.

Signe luă în tăcere o legătură cu chei, deschise scrinul şi se întoarse cu o scrisoare sigilată şi cu un pacheţel care conţinea ceasul tatălui său.

Per nu îndrăzni să deschidă scrisoarea decât după ce rămase singur. O ceaţă i se lăsă pe ochi când citi rândurile de pe plic, scrise de mâna tremurătoare a mamei sale: „Către fiul meu Peter-Andreas, ca să le citească într-un moment de linişte". Per rupse sigiliul şi citi:

„În numele binecuvântat al domnului nostru Iisus Hristos, îţi scriu această scrisoare, fiule, ca să mai încerc pentru ultima oară înainte de % închid? ochii să vorbesc inimii tale, pe ¡care ai zăvorât-o nu numai faţă de mama şi de tatăl tău adormit întru Domnul şi faţă de toţi ceilalţi care-ţi sunt omeneşte aproape, ci şi faţă de Dumnezeu atotputernicul şi faţa de harul său întru domnul nostru Iisus Hristos. Îţi scriu aceste rânduri deşi nu ştiu nici măcar unde trăieşti şi pe unde umbli. Într-una te ascunzi de noi, şi de bună seamă că ai temei s-o faci. Fraţii tăi cred că eşti undeva, departe, în Franţa sau în America. Dar oriunde te-ai afla, eu una ştiu, şi anume că nu umbli pe căile Domnului. Căci tu ai ales robia, ai ales jugul celor lumeşti, şi stă scris că celui ce-şi învârtoşează inima în îndărătnicie şi păcat, niciodată, nici chiar la sfârşitul veacurilor, nu i se va lumina cuvântul *Evangheliei*, ci îi va rămâne ascuns.

Cândva, într-una din predicile sale, tatăl tău a folosit o pildă despre viaţa omului necredincios. A spus anume că ea se asemuieşte cu aruncarea în beciul unei temniţe care n-are nici măcar o crăpătură pe unde să pătrundă lumina cerului ca să-l aline şi a cărei singură ieşire e o capcană cu o deschidere vicleană spre o prăpastie fără fund. Copil nefericit! Fie ca adevărul acestei pilde să ţi se lămurească şi să te îngrozească fie ca acel cuvânt – care ne prevesteşte că dacă trăim ascultând de poftele trupeşti, vom muri, fără îndoială, dar vom: trăi veşnic dacă, prin puterea sufletului, ne vom înfrâna trupul – să ţi se lămurească. Da, de ai putea învăţa să te îngrozeşti de tine

însuţi, atunci ar mai rămâne nădejdea că vei putea afla calea spre Mântuitorul tău, că-ţi vei îndepărta cugetul de la rău şi te vei ruga Domnului să-şi reverse harul asupra ta, iertându-ţi păcatele întru sângele şi moartea lui Iisus.

Multe aş mai avea să-ţi spun, fiule drag, dar mâna îmi oboseşte şi ochii mei sunt slăbiţi. Fie dar ca acestea să rămână ultimele cuvinte ale mamei tale către tine, frângeţi inima şi pleacă-te în faţa Domnului-Dumnezeului tău, pentru ca, mulţumită ajutorului scumpului nostru mântuitor Iisus Hristos, Duhul Sfânt să se reverse asupraţi. Atotîndu-rătorul să-şi îndrepte privirea plină de har asupra ta, ca să nu te trezeşti în ziua de apoi şi să auzi cuvântul cel mai cumplit între toate: «Pleacă din faţa mea, necredinciosule, că nu te cunosc!»”.

Per ţinea încă în mâini scrisoarea mamei sale, când, o jumătate de oră mai târziu, Eberhard se întoarse cu răspunsul profesorului. Când îl văzu pe frate-său apărând pe neaşteptate. Per se grăbi să ascundă scrisoarea sub un colţ al cearşafului.

Eberhard rămase în picioare în uşă. Era grăbit, trebuia să plece.

— Bineînţeles, am avut dreptate, anunţă el satisfăcut. Josefine s-a întors cu răspunsul. Profesorul nu mai iese azi decât în caz de primejdie gravă. În schimb, e de acord să vină mâine dimineaţă, dacă dorim.

Per îi răspunse doar făcând un semn din cap. Abia-şi dădea seama despre ce era vorba şi nu înţelese numaidecât sugestia de a renunţa la hotărârea lui. Abia după ce Eberhard îi întoarse spatele, închizând cu oarecare zgomot uşa în urma lui, îşi dădu seama de situaţie.

Nu era nici el conştient din ce pricină lectura scrisorii îi apăsa atât de greu sufletul. Era pregătit pentru cuvinte aspre şi necruţătoare, totuşi scrisoarea, în ansamblul ei, îl lăsa rece. Prima sa dorinţă lucidă după ce isprăvi de citit cuvintele de rămas bun fu ca ele să nu-i fi căzut niciodată în mână.

Se grăbi însă să arunce asupra lui însuşi vina decepţiei suferite. Regreta că nu fusese mai atent faţă de sfatul pe care i-l dăduse mama sa pe plicul scrisorii. N-ar fi trebuit s-o citească iritat de mica neînţelegere avută cu fraţii săi. Se hotărî s-o pună deoparte şi s-o citească din nou „într-un moment de linişte", adică la el acasă, când va fi cu totul singur. îl indispunea şi faptul că Signe şi gemenii îşi făcuseră de lucru în odaie, cu intenţia vădită de a observa ce efect făcuse scrisoarea.

Ceasul din salon bătu ora 4, şi Per se întreba îngrijorat cum avea să se sfârşească ziua. Deşi după masă, atât Signe, cât şi cei doi gemeni se siliseră din răsputeri să-l îngrijească şi să-i ţină de urât, Per tânjea după singurătatea şi pacea odăiţei lui.

Târziu, spre seară, Eberhard se arătă din nou. Nu se mutase încă împreună cu fraţii săi şi nu venea de obicei decât la ora 3, pentru dejun, aşa cum făcea şi când mama lor trăia încă. Per fu mişcat văzând că, în ciuda neînţelegerii dintre ei, venise tocmai din Kristianshavn numai să afle cum se simte el.

Totuşi, nu izbuti să vorbească deschis nici cu Eberhard şi nici cu Signe. Nu putu nici măcar să-şi dea seama dacă aflaseră ceva despre ruptura dintre el şi Jakobe. În timpul după-amiezii încercase de câteva ori să aducă vorba despre asta de faţă cu Signe; dar de fiecare dată, şi cu vădită nelinişte, soră-sa evitase subiectul. Eberhard nu părea nici el dispus să discute. Per avea impresia că, deşi îi arătau grijă şi compătimire, continuau să fie cu ochii în patru şi aveau tendinţa de a considera orice cuvinţel rostit de el, oricât de neînsemnat ar fi fost, o încercare le-a se fuduli cu trecutul şi cu relaţiile sale.

În această privinţă nu se înşela. Nici Eberhard şi nici Signe nu aveau mare încredere în sinceritatea convertirii sale şi li se părea că n-a fost destul de îngenuncheat ca să ajungă aici. Aflaseră de la alţii că logodna dintre el şi fiica bogătaşului evreu fusese desfăcută, şi pe asta clădeau mari speranţe. Nu ştiau însă nimic precis; cât despre

Signe, nici nu dorea să afle nimic, pentru că nu încercase niciodată să cunoască decât acele elemente din viaţa lui Per care se sprijineau pe temelia căminului şi a credinţei.

A doua zi dimineaţă, profesorul Larsen veni să-şi examineze pacientul. Omul acesta mărunţel, cu aspect modest, ba chiar neîngrijit şi cu glasul ciudat, cavernos, fu la început foarte ursuz. Acceptă cu greu să-şi aducă aminte că-l mai văzuse o dată pe Per şi începu prin a spune că el însuşi era bolnav şi nici n-ar fi trebuit să iasă, afirmaţie întărită de culoarea pământie a feţei şi de cearcănele mari, vinete, care-i înconjurau ochii.

După ce-şi isprăvi examenul, profesorul deveni mai accesibil. Se aşeză pe un scaun lângă pat şi zise:

— De fapt, ce-aţi vrea să aflaţi? Dulapul cu alimente ocupă un loc mult prea mare, sângele circulă prost… dar cred că şi rândul trecut v-am spus asta.

Per fu de părere că tulburările nervoase subite trebuiau să aibă totuşi o cauză mai precisă. Căci, făcând abstracţie de ele, nu se simţea prost, şi constituţia lui fizică era excepţional de viguroasă.

— O constituţie fizică viguroasă? Viguroasă ca seva pământului, aşa-i? Mă rog, dacă dumneavoastră personal sunteţi mulţumit de ea… Eu vă sfătuiesc totuşi să nu cereţi prea mult de la această sevă viguroasă, pentru că nu vă poate satisface toate exigenţele. Îmi amintesc că v-am spus-o şi data trecută. Noi, danezii, cu stomacurile dilatate de terciuri de făină şi de supe de apă chioară, nu suntem adaptaţi ritmului grăbit al vieţii moderne. Se întâmplă cu noi ce se întâmplă cu caii ţăranului, sunt buni atunci când merg pe drum neted, la pas, după moda veche, plesnindu-se cu coada, dar când e vorba să se ia la întrecere, cad jos. De azi înainte, lăţimea umerilor nu mai face doi bani, stimabile! Sau muşchii coapselor bine dezvoltaţi. Ceea ce contează azi e să ai fier în sânge şi fosfor în creier. Şi nervi care să nu se piardă într-un strat inutil de grăsime, dragul meu! Aşadar, nu vă mai bizuiţi prea mult pe constituţia dumneavoastră, fiindcă nu-i de fier.

— Dar tocmai acum am nevoie de toată puterea mea de muncă, spuse Per şi-l rugă să-i recomande nişte tonice.

Dar profesorul clătină din cap cu melancolie.

— Tonice? Nu cunosc niciun tonic.

— Când am vorbit ultima oară cu dumneavoastră, continuă Per, mi-aţi recomandat duşuri reci, gimnastică şi o cură generală de călire!

— Păi da, ce să-i faci, trebuie să spunem şi noi ceva. De altfel, astea nu pot să strice. Incontestabil, însă, că ar fi fost mult mai bine dacă aţi fi putut prescrie cura asta de călire onorabilelor dumneavoastră bunici şi străbunice. Nu încape îndoială că pilotele groase ale bătrânilor noştri, flanelele de lână transpirate, supele dulci şi fumul de tutun moştenite din moşi-strămoşi, precum şi viaţa cucernică petrecută în cabinete de lucru se răzbună acum pe noi. Sunteţi fiu de pastor, nu-i aşa? Numele dumneavoastră m-a făcut să trag această concluzie. Ei, cunosc şi eu din proprie experienţă meniurile din căminele idilice, înţesate de copii, ale pastorilor noştri, în care, la masă, rugăciunea înlocuieşte adesea un fel solid de mâncare cu carne. Şi, mă rog, aţi făcut regulat duşurile acelea?

Per răspunse că viaţa pe care o dusese în ultimul timp îl împiedicase să se supună unei căliri sistematice.

— Spuneţi mai bine că nu vă place să vă spălaţi cu apă rece, ceea ce e foarte firesc. Când nu te-ai obişnuit de mic copil cu ea, apa rece nu-i de loc plăcută. Îmi permiteţi, scumpe prietene, să vă mai cercetez o dată gura?

Per se supuse.

— Eram sigur. Vă lipsesc aproape toate măselele I De bună seamă că acel mic obiect plin de calităţi care se numeşte perie de dinţi v-a fost prezentat pentru prima oară la o vârstă destul de înaintată. În ce mă priveşte, trecusem de douăzeci de ani când am făcut cunoştinţă cu ea. Până atunci mă mulţumeam, după pilda strămoşilor mei, să-mi clătesc încrezător gura cu un *Tatăl nostru*. Ei, dar să nu ne pierdem într-o analiză mai amănunţită a acest Or mari păcate de demult! spuse profesorul, întrerupându-

se brusc şi apăsându-şi coastele cu mâna, în timp ce ofta de durere.

Vorbele acestea l-ar fi scos din sărite pe Per dacă nu şi-ar fi dat seama că are în faţa lui un om foarte bolnav, ale cărui suferinţe îi răpesc în parte luciditatea. Din acelaşi motiv, consideră că nu trebuie să se lase prea influenţat de părerile lui pesimiste şi-şi spuse că omul din faţa lui era mai preocupat de propria lui boală decât de a pacientului.

Totuşi, îi mai puse o întrebare. Viaţa şi aerul de la oraş, după câte putuse să-şi dea seama, nu-i făceau bine. Oare profesorul nu era de părere că, dată fiind situaţia, ar fi mai sănătos pentru el să-şi întocmească în aşa fel viaţa încât să stea cât mai mult la ţară în viitor?

— Cum nu-i Du-te neapărat la iarbă verde! Acolo suntem doar acasă, generaţia actuală încă nu se împacă bine cu asfaltul străzilor. Poate că nici generaţia viitoare nu va reuşi. Ei, dar deocamdată rămâi câteva zile la pat şi caută să linişteşti stimabilii dumitale nervi. Fireşte, îţi pot îngădui să iei şi câte o lingură de bromură în fiecare seară. De altfel, dragă tovarăşe de suferinţă, trebuie să ne purtăm cu răbdare faţă de maţele noastre îngroşate. Să sperăm că nu vom învia tot cu ele în viaţa veşnică.

Per n-avu răbdare să rămână în pat decât până a doua zi dimineaţă, iar după alte douăzeci şi patru de ore, plecă acasă. Curând după aceea cursurile la Şcoala Superioară Agricolă începură, şi se adânci în muncă.

Aşa se face că, în afară de duminici, când se ducea în oraş, la biserică, drumurile lui nu depăşeau grădina Frederiksberg şi spaţiul din jurul ei. Continua să evite oraşul propriu-zis şi se ferea cât putea de orice întâlnire cu vechii săi colegi de studii sau cu alţi cunoscuţi. O dată i se întâmplă să se aşeze în tramvai în faţa unui fost coleg, care păru că-l recunoaşte, schiţă un zâmbet nesigur şi deschise gura, ceea ce-l enervă atât de mult, încât de teamă ca individul să nu i se adreseze şi să nu-i pună cine ştie ce întrebări, coborî înainte de destinaţie.

Nu legă niciun fel de prieteşug cu noii săi colegi de

studii. Din când în când se ducea să-şi vadă fraţii; într-o zi îi făcu şi Eberhard o vizită, dar între ei nu se stabilea totuşi o adevărată intimitate. În biserica Vartov nu mai intră, din prudenţă. Căuta biserici mai puţin aglomerate şi-şi spunea că de fapt nu e un adevărat grundtvigian, înţelegând doar foarte vag ce semnificaţie din punct de vedere al bisericii avea această denumire. Până şi poziţia lui de credincios era aceea a unui izolat, a unui suflet care caută, iar scrisoarea mamei sale, pe care o citise acum în cele mai diferite dispoziţii sufleteşti, nu făcea decât să-i mărească nesiguranţa. Nici acum nu biruise încă sentimentul acela neplăcut care-l cuprinsese după prima ei lectură. În cele din urmă se sili să nu se mai gândească la ea, ca să nu cadă iar pradă îndoielilor.

Sosise toamna. Viţa-sălbatică sângera pe zidurile tuturor vilelor, şi în grădina Frederiksberg frunze roşii şi galbene pluteau pe canalele umbroase. Per îndrăgi repede parcul acela mic şi liniştit, care era la o distanţă de cel mult o isută de paşi de locuinţa lui. Îi plăcea să colinde aleile mai ales dis-de-dimineaţă, când nu întâlnea decât rari trecători. În clipele acelea îl întâmpina toată prospeţimea nopţilor de toamnă, care venea dinspre peluzele mari „deschise; roua luneca peste firele de iarbă ca o beteală de argint, şi lebede tăcute pluteau liniştite pe suprafaţa canalelor întunecate, cu ţinuta şi cu înfăţişarea unor prinţese de basm.

Între timp, zilele treceau, şi colonelul Bjerregrav nu dădea niciun semn de viaţă. Ceea ce începuse să-l neliniştească. Mica lui rezervă de bani se sfârşise, fusese nevoit să amaneteze nişte haine ca să-şi poată plăti chiria. Atunci se adresă colonelului în scris, ca să-i amintească de existenţa lui, şi a doua zi primi răspunsul. Colonelul îl înştiinţa în câteva rânduri că, după o atentă examinare a problemei despre care-i vorbise Per, îşi dăduse seama că nu se putea ocupa de ea.

Per rămase nemişcat pe scaun, cu scrisoarea în mână; abia după un timp înţelese că lumea îşi bătea joc de

el. Atunci puse liniştit scrisoarea deoparte: nici măcar nu era în stare să se supere cu adevărat pe colonel. „Cum îţi vei aşterne, aşa vei dormi”. Singurul vinovat era el, care, din dorinţa de a-şi cruţa orgoliul, încercase să pună pe altcineva să facă ceea ce ar fi trebuit să facă el. Desigur, nu era plăcut să ceri bani unui străin. Pentru el, care visase să-şi stăpânească, să-şi subjuge compatrioţii, era, oricum, o poveste urâtă să se apuce de cerşit. Dar aşa-i trebuia! Dumnezeu nu se lăsa batjocorit, nu-l scutea de osânda cerşitului. Trebuia să-şi ispăşească şi aşa păcatele trecutului.

Biroul consilierului de stat Erichsen era instalat în piaţa Hojbro, la primul etaj al unei clădiri mari din colţ, care dădea spre canal. Per se plimbă câtva timp prin faţa porţii înainte de a hotărî din nou cum avea să înceapă conversaţia şi ce avea să spună în cursul ei. După o scurtă ezitare, începu să urce scara. Sus, într-o sală cam întunecoasă, având un colţ despărţit de restul încăperii printr-o balustradă, vreo. zece inşi scriau ceva în faţa unor pupitre mari, duble. Un tânăr se apropie de el şi-l întrebă ce doreşte. Per îi spuse că ar vrea să aibă o întrevedere cu domnul consilier de stat.

Funcţionarul îl măsură cu o privire mirată.

Consilierul de stat nu era acasă, spuse el. Era plecat în străinătate şi urma să se întoarcă abia peste câteva luni. Dar, eventual, putea rezolva el problema despre care vorbea Per…

Per însă se întorsese cu spatele şi, ca să nu fie nevoit să-şi spună numele, se grăbi să plece, fără nicio explicaţie.

Când ajunse din nou în stradă, se întrebă în sinea lui ce-i rămânea de făcut. În faţa lui se întindea piaţa împestriţată de fructe şi de flori, strălucind în bătaia unui soare puternic de septembrie. Femei din Amăger1, în portul lor, se foiau între coşurile cu marfă şi strigau după cumpărători. Grădinarii şi căruţele lor erau adunaţi în şiruri lungi, şi vânzarea mergea strună, cu vorbărie, ceartă şi tocmeli. În mijlocul acestui belşug autumnal, Per fu

cuprins de o teamă pe care n-o cunoscuse încă niciodată bine până atunci. îi era teamă nu de umilinţe sufleteşti, ci de înjosirile fizice, impuse de adevăraţii demoni ai vieţii – de foame, de frig, de murdărie. Se gândea la cele vreo douăzeci de coroane pe care şi le mai putea procura încă vânzându-şi hainele şi care puteau să-i ajungă pentru o săptămână, cel mult două. Şi după aceea?

Făcu un efort de voinţă ca să se reculeagă şi porni încet spre casă. Acum trebuia, deci, să caute o altă ieşire, nu voia să se descurajeze. Oricâte greutăţi i-ar fi răsărit în cale şi oricâte jigniri i-ar mai fi fost hărăzite, nu dorea să greşească din nou. Nicio ispită nu-l putea abate din drum, să-l împingă din nou în puterea stăpânului acestei lumi. Constata că în calea care duce spre Dumnezeu avea de întâmpinat nenumărate încercări, dar asta nu era o noutate pentru el, ştia de mult că aşa se întâmplă, din vremea când se aşeza pe scăunelul lui lângă patul maicăsii. Dacă totuşi nu fusese atât de surprins şi de speriat de perspectiva de-a suferi cu adevărat pentru credinţă, asta se datora probabil faptului că pentru el credinţa nu fusese decât o frază care suna bine. Şi desigur că aşa stăteau lucrurile. Îşi dădu limpede seama că pastorul Blomberg, deşi în predicile sale despre bucuria şi despre foloasele unei vieţi trăite în spiritul credinţei ştia să se exprime atât de nimerit, era în schimb lipsit de putere de convingere când venea vorba de jertfe şi de suferinţe. Dar acum era timpul să i se aducă aminte că poteca presărată cu spini şi picioarele pline de răni erau cuvinte ce trebuiau luate în sens literal. Dar nici asta nu-l speria pe Per: ştia dinainte că toate acestea îl vor apropia mai mult de Dumnezeu şi vor limpezi multe probleme, a căror soluţie era deocamdată invizibilă. O teamă ascunsă îi crea o stare de nesiguranţă.

Totuşi, trebuia să-şi găsească un mijloc de existenţă, şi la un moment dat se gândi din nou la familia marelui maestru de vânătoare. Dar nu! Orice, numai asta nu! Oamenii aceştia nu erau

< Insulă de lângă Copenhaga.

O pildă de discreţie, şi ar fi fost imposibil ca povestea să nu ajungă la urechile lui înger şi a părinţilor ei. Ce-şi vor închipui despre el când vor auzi că, drept mulţumire pentru ospitalitatea familiei Prangen, ar cere un împrumut? De altfel, prima încercare pe lângă marele maestru de vânătoare dăduse un rezultat care nu-l încuraja s-o repete. Atunci, ce era de făcut? Desigur că nu i-ar fi ajutat nici să se adreseze în scris consilierului de stat Erichsen. Încercarea de a vinde unui birou tehnic din oraş cele două patente ale sale n-avusese niciun succes.

Se hotărî atunci să aştepte desfăşurarea evenimentelor, căutând deocamdată să se descurce cu sumele de bani obţinute din vânzarea sau amanetarea resturilor garderobei sale de prisos şi a altor obiecte de valoare de care putea să se lipsească. Voia să spere că lucrările de asanare de la Kaersholm vor fi curând aprobate, şi în cazul acesta intenţiona să pună drept condiţie achitarea anticipată a salariului său. Răspunzând scrisorii lui de mulţumire, soţia marelui maestru de vânătoare nu atinsese decât în treacăt problema, totuşi îl asigurase că erau mari speranţe. Totodată, îi repetase invitaţia de a petrece Crăciunul la Kaersholm.

Trecură câteva săptămâni. Luna octombrie sosi, dar Per n-avea încă nicio perspectivă. Totuşi, nu renunţase la speranţa că situaţia lui se va îmbunătăţi. Parcă nu-i venea să creadă că Dumnezeu voia să-l cufunde şi mai adânc în ţărână. Pentru ca banii să-i ajungă cât mai mult, începu să nici nu mai mănânce. Important era să reziste măcar până-şi va trece examenul. Atunci va putea să obţină, firește, un post oarecare şi, în orice caz, va izbuti să se stabilească într-un loc sau altul ca inspector agricol particular, aşteptând să vină şi vremea lui. Fără examene, însă, fără bani şi fără relaţii nu avea decât perspectiva de a muri de foame sau de a se descurca muncind cu palmele.

Zilele de toamnă sumbre, reci şi umede se scurgeau într-o stare de neliniște şi de înqordare. În fiecare

dimineaţă, la ora la care i-ar fi putut sosi veşti din Iutlanda, se aşeza în faţa ferestrei şi pândea uniforma roşie a factorului poştal. Tot de la Kaersholm urma să vină salvarea. Continua să fie în corespondenţă cu doamna Prangen, pentru care era o vădită satisfacţie de a fi mesagerul lui pe lângă parohia din BOstrup. E drept că nu-i transmitea niciodată direct salutări din partea lui înger, în schimb îl lăsa să înţeleagă limpede că tânăra lui prietenă nu-l uitase şi că vorbeau deseori despre el. De fiecare dată îi pomenea şi despre lucrările de drenare, numai că manifesta din ce în ce mai multă rezervă. Proprietarii din regiune ţinuseră câteva întruniri, şi bărbatul ei se ocupa intens de această problemă.

35* 547

„Din păcate, scria doamna Plângeri în ultima ei misivă, părerile sunt atât de împărţite, încât pentru moment perspectivele nu sunt prea strălucite”.

Colac peste pupăză, în perioada aceea Per primi o scrisoare recomandată, care făcuse un lung ocol înainte de a-i parveni, trecând, între altele, şi pe la Kaersholm. Scrisoarea venea din Roma şi-i fusese expediată de tânărul artist căruia baroana îi comandase bustul lui Per. Sculptorul scria că bustul era gata şi putea fi oricând ridicat. O avertizase mai demult pe baroană, adăuga el, că-şi terminase treaba, rugând-o totodată, foarte politicos, să-i achite onorariul stabilit, dar, spre uimirea lui, scrisoarea îi fusese expediată înapoi. Administratorul moşiei, un suedez, răspundea că excelenţa-sa nu-şi aminteşte să fi făcut o astfel de comandă şi că, de altfel, nici nu fusese îndreptăţită s-o facă înainte de a fi obţinut consimţământul curatorilor săi. În consecinţă, sculptorul îl ruga pe el, care ştia mai bine cum stau lucrurile, să-i reprezinte interesele faţă de cei în drept, ajutându-l să-şi capete drepturile, pentru care muncise din greu.

Această scrisoare îi făcu lui Per o impresie penibilă, nu atât din cauza conţinutului, ci pentru că îi trezea amintiri din perioada care acum i se părea cea mai

înjositoare din viaţa lui. Roşi gândindu-se la bustul acela, care-l înfăţişa într-o atitudine insolentă de *imperator*; ar fi dorit să-i poată trimite sculptorului banii numai ca să aibă ocazia de a-l ruga să facă ţăndări acea „operă de artă" şi s-o transforme în pietriş util, răspândit pe drumuri de ţară. Dar deocamdată era nevoit să lase scrisoarea aceasta politicoasă fără răspuns, deoarece, adresându-se doamnei Prangen sau marelui maestru de vânătoare şi pomenindu-le despre datoria baroanei, risca să provoace o reacţie defavorabilă problemei de care depindea în acel moment situaţia lui materială. S-ar fi putut ca cei doi soţi să vadă cu ochi răi un amestec în treburile baroanei, cu atât mai mult cu cât soţia marelui maestru de vânătoare nu-i vorbise niciodată pe faţă despre starea de iresponsabilitate a surorii sale.

Mai trecură câteva săptămâni, şi la sfârşitul lui noiembrie, Per se afla în faţa catastrofei. Unul câte unul costumele lui dispăruseră din dulap; îşi vânduse cele mai multe cărţi, ba chiar şi butonii de diamant, primiţi pe vremuri de la Jakobe, pe care avusese de gând să-i înapoieze la prima ocazie, dar pe care fusese nevoit să-i dea pe un preţ de nimic. Trebuia să plătească chiria şi, în afară de asta, era dator şi chelnerului de la grădina-restaurant unde lua masa.

Această nelinişte îl împiedică în cele din urmă să-şi vadă de lucru. Era subalimentat şi slăbise. Pentru prima oară în viaţă, obrajii lui îşi pierdură rumeneala. Încetă să-şi mai viziteze fraţii şi surorile, fiindcă ştia că arată rău şi se temea de întrebările lor.

Strâns cu uşa cum era, făcu o nouă încercare pe lângă consilierul de stat Erichsen, dar cu acelaşi rezultat ca şi prima dată; consilierul se îmbolnăvise în timpul călătoriei şi nu era aşteptat să se reîntoarcă decât după Crăciun. Lui Per nu-i mai rămânea decât să recurgă la ultima posibilitate, adică să se adreseze unui cămătar. Parcurse într-o zi anunţurile din ziare, formulate toate în acelaşi fel şi tipărite cu litere mici, anunţuri prin care

aceşti prieteni ai oamenilor aminteau zilnic de existenţa lor, şi-n cele din urmă se hotărî să se adreseze unui individ cu numele de Sondergaard. Numele acesta avea pentru el o rezonanţă care-i inspira încredere, fiindcă în orăşelul copilăriei sale locuise o bătrână cofetăreasă cumsecade cu numele de Sondergaard. Ştiind că oamenii aceştia pot fi găsiţi mai uşor seara, după ce se întunecă, aşteptă să se facă ora 6 şi plecă în oraş.

Domnul Sondergaard, care se intitula intermediar de case, locuia pe o uliţă liniştită din jurul tribunalului, pe unde oamenii circulă numai când sunt grăbiţi, dar pe care majoritatea trecătorilor nu le cunosc nici după nume. Per fu nevoit să întrebe şi să citească tăbliţele de la colţ de stradă ca s-o găsească pe cea căutată. Era o străduţă mică, îngustă şi pustie, cu un singur felinar, aprins chiar în dreptul casei pe care o căuta. Per privi din mijlocul străzii în sus spre etajul al doilea, unde trebuia să locuiască domnul Sendergaard, şi văzu trei ferestre, toate trei luminate. De bună seamă, omul era acasă.

Îi deschise o fetiţă de vreo 6 – 7 ani, cu bucle roşcate. Nu-i deschise de fapt, ci ţinu uşa întredeschisă, privindu-l cu nişte ochi mari şi albaştri de păpuşă; dar fiindcă nu înţelegea ce-i spunea el, îl întrebă copilăreşte dacă îl caută pe tatăl ei. Apoi se ridică în vârful picioarelor ca să scoată lanţul de siguranţă şi-l pofti într-o odaie, un salon obişnuit de mic-burghez din Copenhaga, cu covor pe jos, tablouri pe pereţi, albume şi bibelouri ieftine pe o etajeră.

Per fu plăcut surprins: atmosfera era îmbietoare. Pe biroul de lângă geam se afla o lampă cu abajur roşu din hârtie de mătase. Printre portretele atârnate deasupra canapelei era şi portretul unui pastor. O fotografie înfăţişa o biserică de ţară. În clipa aceea intră domnul Sendergaard. Era un bărbat înalt, greoi, cu barba mare, roşcovană. La început, atitudinea lui vădea o oarecare nesiguranţă. Era limpede că-i era greu să-şi facă o părere asupra lui Per, care rămăsese în picioare, în penumbra de lângă uşă, şi care, cu barba lui întunecată şi cu mantaua

lungă de ploaie încheiată până-n gât, bănuia că face o impresie stranie în odaia aceea. În cele din urmă, domnul Sondergaard îl pofti să şadă şi-l întrebă cu ce-i poate fi de folos.

Luară loc amândoi.

Domnul Sondergaard tocmai se ridicase de la cină. Nu înghiţise încă bine mâncarea şi răspândea în jurul lui un miros bine cunoscut de pâine cu brânză. Per trecu imediat la subiect, indică suma de care avea nevoie, explică ce posibilităţi de viitor are şi ce garanţii poate să dea şi, deoarece aceste garanţii se limitau la cele două patente, se declară dispus să contracteze şi o asigurare pe viaţă pentru o sumă corespunzătoare cu cifra împrumutului acordat. Domnul Sondergaard nu răspunse nimic. Şedea în fotoliu în faţa biroului, şi lumina lămpii cădea din plin asupra lui, încât Per îl vedea foarte bine. Dar impresia pe care i-o făcea acum nu mai era atât de favorabilă. Avea o faţă plină de pete roşii, obraji spongioşi şi nişte ochi gălbui, a căror privire fixă şi indiscretă era extrem de neplăcută. Se vedea că mâncase din belşug. Pântecele îi sălta mereu, zguduit de râgâieli violente, pe care nu-şi dădea nicio osteneală să le ascundă.

Per crezu că tăcerea era un semn bun şi începu să se intereseze de condiţiile împrumutului. Dar în loc să-i răspundă, interlocutorul său îl întrebă ce giranţi poate să indice.

— Giranţi? E nevoie de giranţi?

Văzând mirarea lui Per, domnul SOndergaard avu un zâmbet incredul.

— Va să zică, nici nu v-aţi gândit la aşa ceva? Păi bine, dar avem şi noi nevoie de o garanţie. Şi dacă perspectivele dumneavoastră sunt atât de bune cum spuneţi, nu-i nicio greutate să indicaţi un nume sau două. De câţi bani spuneaţi că aveţi nevoie?

— O mie de coroane.

— Şi pe ce termen?

— Cred că pentru un an. Pot afirma cu certitudine că

şi înainte de expirarea acestui termen voi putea plăti întreaga sumă, cât şi dobânzile aferente.

— Păi bine, dobânzile se scad de la început, spuse domnul Sondergaard şi puse mâna pe o carte mare care se afla pe birou.

Era o carte cu adrese a oraşului Copenhaga.

Între timp, fetiţa care-i deschisese lui Per intră în odaie cu păpuşa în braţe. Rămase o clipă rezemată de tatăl ei, care îşi plimbă cu mândrie mâna grasă pe moţul de păr roşu şi ondulat al copilei. Apoi îi dădu drumul ca să poată răsfoi cartea, şi fetiţa i se căţăra pe genunchi, privindu-i pe Per cu o expresie obraznică şi mulţumită de sine, de copil răzgâiat.

— Nu găsesc numele dumneavoastră, zise domnul Semdergaard după ce căută un timp.

— Am petrecut ultimul an în străinătate, explică Per.

— Aha, aţi fost în străinătate…

Privirea ochilor galbeni se ridică din nou, cercetătoare şi circumspectă, şi se opri exact la marginea cărţii, apoi coborî la loc.

— Găsesc aici un B. Sidenius, fost decan. Este un membru al familiei dumneavoastră?

— Nu.

— Mai este şi un librar, F. Sidenius. Dânsul este?…

— Nu, nici el.

— E. Sidenius, candidat juridic, împuternicit regal. Nici acesta nu face parte din familia dumneavoastră?

Per şovăi un timp.

— Ba da, spuse el, în sfârşit.

— E, poate, o rudă apropiată?

— E fratele meu.

— Nu-l puteţi ruga să gireze pentru dumneavoastră? în acest caz, treaba s-ar rezolva, eventual.

— Nu, nu pot să-i cer asta, răspunse Per categoric, apoi se fâstâci.

— Va să zică, nu puteţi. Ochii celuilalt se arătară din nou peste marginea cărţii. Asta înseamnă că n-aveţi

legături strânse cu domnul sus-menţionat?

— În orice caz, nu-i pot cere astfel de servicii.

— Nu? Ei, atunci nu-i nimic de făcut, reluă domnul SOndergaard cu glas schimbat şi închise cartea cu zgomot.

Urmă o pauză. Per nu se mişcase de pe scaun, îi era teamă să plece fără nicio licărire de speranţă. Întunericul de pe străzi şi pustiul din odaia unde locuia se căscau în spatele său ca nişte prăpăstii. Dar nu, era cu neputinţă să i se adreseze lui Eberhard! Nu putea să facă asta!

Îi spuse atunci lui Sondergaard că s-ar mulţumi şi cu cinci sute de coroane, ba chiar cu mai puţin, oferindu-i să-şi pună în gaj tot ce-i mai rămăsese din îmbrăcăminte şi din cărţi. Dar celălalt devenise arogant şi-l întrerupse făcând o observaţie caustică în legătură cu cei ce speră să obţină bani pe ochii lor frumoşi. Bune perspective! Asta mai lipsea! Păi aşa poate să vină orice om de pe stradă şi să se pricopsească, fiindcă toată lumea are perspective bune. Dar nu, e nevoie de giranţi solizi sau de gajuri care să fie obiecte de adevărată valoare, altfel el nu dă niciun ban.

Atunci Per se ridică şi plecă.

Nu voia să se întoarcă acasă. Gândurile îi rătăceau nehotărâte. De ce să se apuce?... În sufletul lui se dădea o luptă crâncenă. Mândria îl îndemna să se răzvrătească împotriva lui Dumnezeu, dar în forul lui interior răsuna o voce aspră şi autoritară care-i spunea: „Recunoşti doar că sentinţa împotriva ta e justă. Dacă ai păcătuit, ispăşeşte-ţi greşeala, ispăşeşte-o până la capăt. Te afli în faţa unei încercări, ea este strâmtoarea de care nu poţi să scapi dacă vrei ca sufletul tău să-şi găsească odihna”.

Fără să-şi dea seama, Per ajunse pe ulicioarele din jurul pieţei Kongens Nytorv, unde, în ciuda ceţii şi a noroiului, viaţa pulsa sărbătoreşte. Trăsurile străbăteau în toate direcţiile spaţiul acesta vast. Din dreptul logiei teatrului se revărsau lumini strălucitoare. La extremitatea cealaltă, hotelul era luminat la fel de puternic, în timp ce vitrinele magazinelor şi felinarele scăldau în aur

caldarâmul ud. În starea de surescitare în care se găsea şi dezobişnuit de larma oraşului, Per rămase o clipă pe loc, asurzit. Auzea zgomotul trăsurilor ca un cocoloş de plumb înfundat în urechile sale. Pământul îi tremura sub picioare. Fu trezit de un „păzea!”, şi o birjă trecu atât de aproape de el, încât roţile îi atinseră mâneca şi-l împroşcară cu noroi. La lumina unui felinar, apucă să zărească în interiorul trăsurii o pereche în haine de seară. Doamna era îmbrăcată în mătase de un albastru-deschis şi întorcea spre el o ureche în care sclipeau cercei de diamant. Domnul purta uniformă şi avea pieptul plin de decoraţii. Din direcţie opusă venea o altă trăsură, în care se aflau doi tineri care se giurgiuleau.

Per îşi continuă încet drumul, depărtându-se tot mai mult de casă. Fără să se împotrivească, se lăsa condus ca de însăşi mâna ispititorului spre Store Kongensgade, unde se afla locuinţa foştilor săi socri. Vocea lui interioară vorbi din nou: „Întoarce-te! îi spunea ea. Opreşte-te la timp, ai să te prăbuşeşti”. Dar Per mergea mai departe.

Coti şi se pomeni pe strada scurtă, unde se înălţa „palatul” familiei Salomon. Se opri în faţa casei pe celălalt trotuar, cufundat în întuneric. Observă că înăuntru erau musafiri, printre cutele draperiilor grele, de mătase roşie, din faţa ferestrelor, se întrezăreau lustrele aprinse.

De teamă să nu trezească atenţia, făcu vreo câţiva paşi spre Bredgade, dar se întoarse numaidecât. Şi sufletul i se răzvrăti iar şi, cârtind împotriva lui Dumnezeu, spuse: „Uite ce ţi-am jertfit.

Stau aici ca un câine izgonit, care tremură împroşcat de noroiul străzii… şi tu nu vrei să te înduri de mine”.

Deodată se trase şi mai mult în umbra zidului. Observase că poarta casei de peste drum se deschisese, lăsând să treacă un bărbat mic, cu umbrelă. Cine să fie? Nu erau paşii grăbiţi ai lui Ivan. Să fi fost Eybert, vechiul admirator al Jakobei? O gelozie ridicolă se aprinse în inima lui… Dar în clipa aceea văzu la lumina felinarului profilul coroiat, barbişonul cărunt şi picioarele mari, cu vârfurile

întoarse înăuntru, ale lui Aron Israel…

Un gând îl străbătu cu iuţeala fulgerului: Era salvarea! Aron Israel avea să-l ajute! Cum oare nu se gândise la el? „Bunătatea personificată!” Pentru el nu avea, desigur, nicio importanţă că Per nu mai era ginerele lui Philip Salomon. Şi înainte de a se logodi cu Jakobe îi arătase înţelegere şi manifestase o încredere măgulitoare în viitorul său. Cu el putea să vorbească deschis.

Per porni în urma lui în direcţia lui Store Kongensgade. Dar glasul din străfundul sufletului îşi spuse din nou cuvântul cu autoritate, poruncindu-i: „Du-te acasă! Ce ajutor aştepţi de la bunătatea acestui om? Acum ştii ceţi cere Dumnezeu. Îndeplineşte-i voia, nu vei scăpa de ea. Va răsuna zi de zi cu tot mai multă putere în urechile tale şi nu vei afla pacea până nu i te vei supune. Altfel, te vei învârtoşa din nou. Nu amâna hotărârea! Tocmai fiindcă ţii atât de mult la trufia ta, încetează cu tocmeala şi nu cere un nou răgaz! Treci la fapte, repede! Dumnezeu aşteaptă!”

Per îşi încetini paşii. În colţul pieţei Kongens Nytorv se opri de tot. Urmări cu o privire de osândit la moarte pe bărbatul cel scund care trecu pe lângă felinarul de sub ceas, intră în cartierul Grannegaţie şi se făcu nevăzut. Atunci Per porni încet pe drumul lung care-l despărţea de Frederiksberg. Trecuse de ora 9 când ajunse acasă. Nu aprinse lumina, deşi nu voia încă să se culce. Se aşeză la masă cu capul în mâini şi rămase aşa, în întuneric, jumătate din noapte, aproape nemişcat.

În dimineaţa următoare se duse la Eberhard, care nui uşură câtuşi de puţin mărturisirea anevoioasă pe care avea s-o facă. Tăcea, chipul lui era întunecat şi nu, şi scuti fratele de nicio explicaţie. Totuşi, Eberhard nu refuză să-l ajute. Nici nu voia să audă de gir; ţinea, de altfel, să chibzuiască mai îndelung asupra chestiunii, să se sfătuiască şi cu ceilalţi fraţi şi surori, fiindcă, spuse el, ar fi fost mai firesc şi mai conform cu spiritul părinţilor lor ca acest împrumut să-i fie acordat în comun de toţi laolaltă.

Per nu încercă să facă vreo obiecţie. Toată povestea îi

devenise deodată ciudat de indiferentă. Nu simţea nici urmă din pacea aceea, din sentimentul de fericită înălţare sufletească ia care le aşteptase arătându-se smerit. Dimpotrivă, i se părea că nu fusese niciodată mai abătut, mai gol şi mai părăsit de toate puterile faste ca în clipa aceea.

Capitolul XXIV

Când se află la parohia din Bestrup că Per stricase logodna cu fata bogătaşului din Copenhaga, soţia pastorului Blomberg se sperie. Apoi, auzind că Per era aşteptat la Kaersholm în vacanţa Crăciunului, împărtăşi soţului într-o seară, după ce se culcaseră amândoi, îngrijorările ei şi-i propuse s-o trimită undeva pe înger în momentul sosirii lui Per. Dar pastorul nici nu vru să audă. Fireşte, gândul că şi-ar putea înstrăina fiica, dând-o pe mâinile unui bărbat cu trecutul lui Per, nu-l atrăgea nici pe el; totuşi, orice măsură trebuia luată cu multă prudenţă.

De altfel, tânărul acesta îşi recunoscuse greşelile, şi bunurile materiale considerabile la care renunţase întru mântuirea sufletului său erau o chezăşie pentru sinceritatea convertirii.

— Să nu folosim limbajul violenţei în problemele de credinţă, spuse el. Şi iubirea înseamnă credinţă. Dar într-o zi am să vorbesc deschis cu înger despre asta. Vreau să ştie că nu ne gândim să ne punem în calea sentimentelor ei. În felul acesta, simţul de răspundere al fetei va creşte.

La început, înger nu făcuse niciun fel de legătură între ruperea relaţiilor dintre Per şi logodnica sa din Copenhaga şi propria-i persoană. Deşi conştientă de valoarea ei, îşi spuse că tânărul luase această hotărâre sub influenţa tatălui său. Dar prietenele, cele două fete ale consilierului Clauzen, îi deschiseră ochii, şi din acea clipă nu-şi mai reveni din buimăceala plină de încântare ce i-o dădea gândul că Per renunţase pentru ea la atâtea milioane. 1

De altfel, celelalte sentimente trezite de acest eveniment rămaseră multă vreme destul de nelămurite în

sufletul ei. Ori de câte ori se gândea la tânărul inginer, îşi amintea mai ales de ochii lui, poate pentru că, în seara aceea, după prima vizită pe care o făcuse în casa lor, tatăl îi comparase privirea cu ţărmul nesfârşit al mării, deasupra căruia stoluri de pescăruşi, strălucind în soare, se rotesc în jurul unor epave pe jumătate îngropate în nisip. „Reminiscenţele distrugerilor pricinuite de ierni grele şi de furtunile echinocţiului”, aşa spusese pastorul. Înger ciulise atunci urechea la această expresie, al cărei sens nu-l pricepea. Acum, când înţelegea mai bine, ochii aceia palizi şi melancolici îi captivau imaginaţia, predominând categoric asupra celorlalte amintiri legate de el. Totuşi, ceea ce i se părea un obstacol de netrecut era gândul de a se dărui unui bărbat care mai fusese logodit o dată. Fără îndoială, faptul că nu ştia nimic despre prima lui logodnă era o circumstanţă atenuantă pentru ea, mai ales că-şi dăduse seama cât de nefericit şi de zbuciumat era Per din cauza acestei legături.

De fapt, înger îşi închipuia că Per îi e simpatic; nu ştia însă dacă va ajunge vreodată să ţină cu adevărat la el, să-l iubească, fiindcă despre dragoste ea n-avea decât noţiuni foarte nelămurite. E drept că cele două prietene ale ei se oferiră cu multă bunăvoinţă să-i dea lămuriri în această chestiune. Mai cu seamă Gerda cea voinică ţinea mereu să-i comunice, pe de o parte, ceea ce aflase singură, şi pe de alta, ceea ce ghicea din spusele altora despre tainele vieţii amoroase, dar înger nu voise niciodată să-i dea ascultare, fiindcă până atunci lucrurile acestea n-o interesaseră.

Dar când, într-o după-amiază, cu câteva săptămâni înainte de Crăciun, rămase singură în salon cu tatăl ei, care începu să-i vorbească despre Per şi despre noua vizită pe care avea s-o facă la Kaersholm, înger rămase cu totul uluită.

— După cum ai aflat, de bună seamă, fata mea, domnul Sidenius nu mai e logodit. Aş vrea să te întreb deschis dacă nu cumva, din motive privind concluziile pe

care lumea le-ar putea trage din hotărârea lui, ai prefera să nu-l mai întâlneşti în casa noastră. Răspunde-mi fără sfială!

Înger interpretă întrebarea ca o cerere în căsătorie mascată, îşi spuse că Per le scrisese părinţilor şi se ruşină atât de tare, încât se fâstâci şi nu fu în stare să răspundă nimic.

Dar pentru pastorul Blomberg tăcerea ei şi focul care-i ardea în obraji erau cel mai bun răspuns. Seara, la culcare, vorbi cu soţia şi-i spuse din nou că nu trebuiau să facă niciun fel de presiuni asupra fetei. Să se mulţumească doar cu nădejdea că bunul Dumnezeu va binecuvânta alegerea inimii ei şi o va îndruma pe calea fericirii. Când doamna Blomberg obiectă că Per n-avea niciun titlu şi nici măcar perspectiva unei slujbe care să-i îngăduie să poată ţine o casă, pastorul îi răspunse plin de încredere în ajutorul pe care Dumnezeu îl va da şi în această privinţă; vorbind aşa, se gândea mai ales la lucrarea de reglementare a cursurilor de apă despre care fusese vorba şi care desigur avea să-i aducă lui Per şi destule foloase băneşti.

Totuşi, pentru moment, perspectivele erau foarte puţin favorabile. În cursul toamnei se ţinuseră, din iniţiativa marelui maestru de vânătoare, câteva întruniri publice, dar era limpede că va fi cu neputinţă să se ajungă la o înţelegere între cei două-trei sute de proprietari mai mari sau mai mici de loturi, ale căror interese erau în joc şi fără de a căror deplină adeziune nu se putea realiza nimic. Deşi fiecare în parte era convins de fapt că lucrarea propusă i-ar putea folosi şi lui, se arătau împotrivă – sau îşi manifestau reaua-voinţă faţă de proiect – de teamă că vecinul, cumnatul sau fratele ar putea câştiga mai mult de pe urma ei, sau ar face mai puţine sacrificii materiale. De altfel, nu se hotărau nici să-i lase domnului Prangen cinstea de a realiza o lucrare atât de însemnată. În cele din urmă, ţăranii mai avuţi încetară cu desăvârşire să mai participe la adunări, şi planul fu abandonat în mod

definitiv.

Pe neaşteptate, însă, pastorul Blomberg interveni în această problemă. Cu fericitul dar de a considera totdeauna micile sale interese particulare drept chestiuni de mare însemnătate, care trebuiau luate în considerare de întreaga comunitate a credincioşilor, se hotărî „să apuce taurul de coarne”, aşa îi spusese neveste-sii. După el, cazul acesta era un exemplu supărător al modului în care buruiana intoleranţei şi a neîncrederii putea continua să crească într-o obşte purificată şi eliberată din punct de vedere spiritual. La început căută să influenţeze în taină pe câţiva enoriaşi, de al căror consimţământ depindeau primele demersuri; dar când văzu că întâmpină rezistenţă, se înfurie şi trecu la atac. Cu prilejul unei mari adunări religioase, la care participau toţi enoriaşii săi, abordă chestiunea. În cuvinte sugestive îşi dojeni credincioşii care, din motive egoiste şi meschine, se opuneau unei iniţiative putând sluji la îmbunătăţirea hranei populaţiei şi creând astfel condiţiile dezvoltării unei vieţi creştineşti sănătoase, fericite şi cinstite.

Cuvintele sale provocară nemulţumire în sufletele multor cetăţeni, în primul rând pentru că fuseseră rostite cu prilejul unei adunări religioase şi apoi pentru că începuseră să circule zvonuri despre o apropiată căsătorie între înger şi autorul proiectului. Dar pastorul Blomberg păru că nu înţelege nimic. Nu era prima oară când trezise o nemulţumire momentană datorită unor declaraţii îndrăzneţe. Era conştient de influenţa sa asupra lor şi-i lăsa să mârâie. Îşi atinsese ţelul propus deocamdată, şi anume, să pună din nou pe tapet o acţiune care în mintea lui devenise cu adevărat o acţiune de importanţă maximă pentru prosperitatea întregii regiuni. Peste tot, în fermele ţăranilor, cât şi în casele proprietarilor mai mari, cuvintele lui erau comentate, ceea ce în realitate însemna reluarea tratativelor în jurul proiectului lui Per.

Per plecă la Kaersholm cu două zile înainte de Crăciun. Nimic nu se schimbase în casa marelui maestru

de vânătoare, afară doar că baroana nu mai era la conac şi tenul domnului Prangen semăna din ce în ce mai mult cu o frunză veştedă de arţar. Recunoscu până şi mirosul discret al fumului de turbă, folosită în bucătărie, pe care-l luă drept o urare de bun sosit din partea familiei.

Soţia marelui maestru de vânătoare observă foarte curând că Per se schimbase, şi nu numai în exterior. Bănui că în viaţa lui se petrecuse un fapt grav, dar, în ciuda tuturor eforturilor depuse pentru a-i câştiga încrederea, în ciuda compătimirii materne ce-i arătă, nu-l putu hotărî să vorbească, ceea ce o mâhni oarecum.

În prima zi de Crăciun Per o însoţi la slujba religioasă în biserica din Bostrup. Marele maestru de vânătoare, care era suferind, rămase acasă. Intrară în biserică în clipa când începeau să se cânte psalmii. Cu o mână în buzunarul anteriului, pastorul Blomberg se plimba pe culoarul din mijlocul bisericii, cântând cât îl ţinea gura şi dând din cap în semn de salut către cunoscuţi şi către prieteni. Din când în când se oprea în faţa scării ce duce spre cor şi privea spre biserica plină de lume. Privirile lui Per o căutară imediat pe înger, care şedea lângă maică-sa, în băncile din partea opusă. Era toată îmbrăcată în negru, ceea ce dădea făpturii sale aureolate de părul blond-deschis un farmec particular, plin de distincţie şi de blândeţe. Nu ridică ochii nici o singură dată de pe paginile cărţii de psalmi, nici chiar la auzul foşnetului de mătase care anunţa pretutindeni sosirea doamnei Prangen şi o făcuse pe maică-sa să se întoarcă şi să salute. În schimb, culoarea feţei i se schimbă în mod foarte vizibil, fapt pe care Per îl interpretă drept un semn de izbândă şi care făcu să-i bată inima cu putere.

Împreună cu soţia marelui maestru de vânătoare şi cu alţi câţiva credincioşi care asistaseră la slujbă, Per fu poftit la cafea în casa pastorului. Invitaţiile acestea, pe care pastorul le făcea totdeauna personal, constituiau o tradiţie printre enoriaşi.

De obicei, cei cărora li se cuvenea această dovadă de

preţuire erau aleşi cu atenţie şi făceau obiectul unor calcule complicate. În casa pastorului Per cunoscu patru ţărani cu nevestele lor, pe ale căror chipuri era scris în litere diferite, dar la fel de citeţe, că făcfeau parte dintre gospodarii avuţi, care se bucurau de o puternică influenţă în regiune. Nu-i trecea prin minte că pastorul Blomberg ar fi avut o anumită intenţie prilejuindu-i o întâlnire cu aceşti oameni, deşi manifestase un zel ciudat de a-l prezenta tuturor. De altfel, nimeni nu aduse vorba despre reglementarea cursurilor de apă, cu atât mai mult cu cât toată vizita nu ţinu decât vreo jumătate de ceas. Pastorul trebuia să oficieze ultima slujbă în paraclis şi-i anunţă când sosi momentul plecării. Primii care-şi luară rămas bun fură ţăranii; peste puţin plecă şi doamna Prangen, întovărăşită de Per, şi înger putu iar să răsufle în voie.

Fusese tot timpul cu inima cât un purice de teamă să nu rămână singură cu Per.

Trăise mereu cu convingerea că el scrisese părinţilor şi se asigurase de consimţământul lor, dar nu-şi dădea încă seama dacă îl iubeşte sau nu. Mai bine zis, era atât de neştiutoare, încât nu putea să-şi lămurească dacă ceea ce simţea pentru el era cu adevărat dragoste. Se gândea că Per e un om bun şi că îi va purta de grijă. Trebuia să admită că aşteptase revederea cu o nelinişte care o ţinuse trează până târziu în ultimele nopţi. Ba chiar în dimineaţa aceea, cu puţin înainte de a pleca la biserică, o apucaseră nişte dureri violente de stomac. „Dar oare asta e dragostea?” se întreba ea.

În prezenţa lui Per era aproape convinsă că nu-l iubeşte. Schimbarea de atitudine făcea din el un străin, deşi înger nu găsea că această schimbare îl dezavantaja. Dar după ce plecă, i se păru că toată casa e pustie, şi ziua trecu fără să-şi fi putut regăsi liniştea. Se muta de pe un scaun pe altul şi dintr-o odaie în alta, considerând drept o adevărată nenorocire faptul că-l cunoscuse. Starea aceasta de nelinişte şi de nefericire, atât de străină firii ei, o chinuia şi o ruşina. În cele din urmă se aşeză lângă

fereastra odăiţei şi-şi lăsă privirile să rătăcească în grădina din faţa casei, unde soarele scăpata roşu îndărătul copacilor albi de brumă.

Gândul i se îndrepta spre o făptură de basm, spre un erou de epopee de care-i amintea Per şi a cărui imagine o urmărea din clipa când îl văzuse. Firea lui închisă, faţa palidă, barba mare şi neagră şi ochii ciudaţi îi aduceau aminte de *Olandezul zburător*, spectacol la care asistase cu un an în urmă la Copenhaga. Îşi rezemă deodată capul pe braţ şi-şi spuse că, probabil, îl iubea, deşi lucrul acesta nu-i făcea nicio bucurie. Era sigură că ziua următoare va aduce dezlegarea situaţiei. A doua zi avea să-şi însoţească părinţii la Kaersholm, unde fuseseră invitaţi la dejun şi unde, după câte ştia, nu mai veneau şi alţi oaspeţi. Dis-de-dimineaţă însă sosi un trimis care anunţă că invitaţia fusese contramandată: marele maestru de vânătoare, bolnav de stomac, se simţise rău în noaptea aceea.

După-amiază primiră vizita doamnei Prangen, care venise însoţită de Per, pentru a-şi cere scuze. În timpul convorbirii pomeni despre cei patru gospodari care fuseseră invitaţi în ajun la casa parohială, adăugând că de câtva timp se discuta despre o nouă întrunire privitoare la reglementarea cursurilor de apă, ceea ce o bucura sincer.

— Sunt sigură că până la urmă treaba asta se va face, spuse ea. În felul ăsta o să-l păstrăm pe domnul Sidenius printre noi.

La auzul acestor cuvinte, pastorul Blomberg, care se plimba încoace şi încolo cu mâinile la spate, se opri arborând o expresie serioasă.

— Da, spuse el. Nici eu nu vreau să pierd nădejdea că duhul împăcării va sfârşi prin a învinge.

Doamna Blomberg tăcea. În schimb, soţia marelui maestru de vânătoare deveni din ce în ce mai vorbăreaţă, dovedind că avea un plan gata făcut pentru viitorul lui Per.

— Cunoaşteţi, desigur, vila aceea mică, albă, de lângă gară. De când a murit văduva pastorului Petersen, a rămas goală, şi m-am gândit că nu poate fi locuinţă mai nimerită

pentru domnul Sidenius. Văzută de pe şosea, arată foarte frumos şi se spune că e în stare perfectă, că are o grădină frumoasă şi dependinţe excelente.

Înger se ridică de la locul ei. Vorbăria asta, al cărei scop îl înţelegea prea bine, o enerva şi o ruşina. În ultima vreme nu mai avea faţă de soţia marelui maestru de vânătoare aceeaşi consideraţie ca în trecut. Acum îşi dădea seama că doamna Prangen manevra de mult în taină ca s-o mărite cu Per; ba chiar începuse să bănuiască existenţa unor preocupări nepermise, care s-ar fi ascuns sub zelul faţă de Per. Îşi amintea că i-l lăudase într-un fel cu totul lipsit de gust.

După ce se servi cafeaua, toată lumea făcu o mică plimbare prin grădină şi pe dealuri, fără ca între cei doi tineri să se fi putut înjgheba o convorbire între patru ochi. Doamna Blomberg îi supraveghea mereu; de altfel, imediat după plimbare, trăsura pentru invitaţi fu trasă la scară. Soţia marelui maestru de vânătoare trebuia să se înapoieze lângă soţul ei suferind, şi Per nu fusese rugat să mai rămână.

La despărţire, soţia marelui maestru de vânătoare o îmbrăţişa pe înger şi vru s-o sărute pe gură, dar fata întoarse capul cu un aer morocănos. În ultima vreme îi era silă de mângâierile doamnei Prangen, pe care altă dată le primea cu recunoştinţă.

Trecură câteva zile fără ca cei doi îndrăgostiţi să se fi revăzut. Soţia marelui maestru de vânătoare nu se putea mişca din casă din cauza bolii soţului, astfel că Per fu nevoit să renunţe la toate marile petreceri de Crăciun care se dădeau în ţinut. Nu regreta această împrejurare decât în măsura în care îl împiedica să fie alături de înger. Frumuseţea şi faptul că era fiica pastorului Blomberg făceau din ea o veşnic sărbătorită, un personaj central în rândurile tineretului; dar cum, după câte ştia el, în afară de odraslele cam grosolane ale câtorva proprietari şi de câţiva studenţi nu erau alţi tineri prin partea locului, nu fu neliniştit.

În camera lui se afla un raft plin cu tot felul de cărţi, pe care le citea ca să-şi mai treacă timpul. De data asta, însă, şi împotriva obiceiului său, îşi căută refugiul în scrieri care-l distrau, cu care-şi omora vremea şi-şi potolea neastâmpărul, adică romane, piese de teatru, nuvele. De altfel, din ziua în care se umilise în faţa fraţilor, cărţile religioase îi inspirau oarecare sfială. Nu prea izbutea să-l asemuiască pe Dumnezeu, cel cu care făcuse cunoştinţă în cursul luptelor sale sufleteşti din toamnă, cu un prieten apropiat, mângâietor şi atotîndu-rător, aşa cum îi apăruse din paginile cărţilor de iniţiere religioasă ale pastorului Blomberg. Le frunzări şi pe acestea de câteva ori, deşi de fiecare dată cu aceeaşi decepţie pe care o simţise în biserică pe când asculta predicile de Crăciun ale pastorului. Consideraţiile frumoase, dar banale, ale acestuia despre viaţă şi despre moarte, despre păcat şi despre graţia divină nu-i mai puteau aduce împăcare. Iniţierea lui religioasă depăşise faza în care omul se mulţumeşte cu ceea ce-i zguduie afectivitatea, fără să-l edifice. Spiritul său cerea hrană, nevoia lui de adevăr voia să fie potolită, dar cărţile pastorului îi ofereau flori, nu pâine. Hotărâse să acorde gândurilor un răgaz de odihnă, căutarea aceea sterilă îl obosise. Pentru moment voia să tragă zăvoarele la poarta transcendentului insondabil şi să-şi adune cugetul înainte de a arunca zarul ce avea să hotărască asupra vieţii şi fericirii lui pe pământ, în lumea aceasta trecătoare.

La început se gândise să nu ceară mâna lui înger decât după ce-şi va fi luat examenele şi când va fi obţinut o slujbă sau măcar perspectiva unei siguranţe materiale viitoare. Dar acum, de când aştepta oră de oră s-o vadă, o fărâmă din vechea temeritate ce-l caracterizase altă dată se trezise în el şi era ferm hotărât să ajungă la un deznodământ îndată ce va reuşi să romănă singur cu ea.

În sfârşit, în ajunul Anului nou avu prilejul să facă o vizită în casa pastorului. Auzise că acesta trimisese în câteva rânduri un om să se intereseze de starea sănătăfii

domnului Prangen, şi cum în dimineaţa aceea se părea că boala îl mai lăsase, în timpul micului dejun Per o întrebă pe doamna Prangen dacă nu s-ar cuveni să se ducă la BOstrup şi să comunice familiei pastorului vestea cea bună.

Îndată după micul dejun porni la drum. Îşi făcuse socoteala că era mai probabil s-o găsească pe înger între orele 1 şi 2 singură în salon, fiindcă la acele ore obişnuia să exerseze la pian. Dornic să nu trezească atenţia nimănui, Per refuză să plece cu trăsura. De altfel, vremea era frumoasă, drumul bun, şi el simţea nevoia să facă puţină mişcare după zilele nesfârşite petrecute în casă. Un soare de iarnă îşi arunca umbrele lungi peste câmpia pe care ici-colo se vedeau câteva oi slabe căutând iarbă. îl miră buna dispoziţie şi liniştea de care dădea dovadă şi asculta cu o uimire stranie, aproape religioasă, zgomotul pe care paşii săi ritmici, paşi de adevărat Sidenius, îi făceau pe pământul îngheţat, în zgomotul acesta răsuna ceva care părea să-l lege de o lume foarte îndepărtată, de unde izvorau puterea lui fizică şi pacea gândurilor sale.

Bineînţeles că totul se întâmplă altfel decât crezuse el. Prima fiinţă pe care o întâlni în clipa când intră pe poartă fu doamna Blomberg, care se afla în mijlocul curţii, înconjurată de orătănii, îi mulţumi cu o amabilitate reţinută pentru salutările ce-i transmitea şi-l pofti în casă. O găsi pe înger la pian, aşa cum se aşteptase, dar mama ei nu se mişcă din odaie şi conversaţia nu depăşi prea mult tema bolii marelui maestru de vânătoare. În sfârşit, pastorul îşi făcu apariţia. În vestonul mic de lustrin negru, şi monopoliză întreaga conversaţie, astfel încât începu să se împace cu gândul că va trebui să plece fără să fi făcut vreo treabă.

În clipa aceea se auziră tropote de cai în curte, şi o caleaşcă de modă veche se opri în faţa uşii. Era un pastor în vârstă de la o parohie vecină, care, însoţit de soţia sa, îşi vizita colegul cu prilejul sărbătorilor. Pe lângă prăjiturile şi vinul care fuseseră aduse din vreme, sosiră şocolata şi cafeaua, servite cu ajutorul lui înger.

O oră după aceea, musafirii plecară, dar cele câteva minute necesare pastorului Blomerg şi soţiei sale pentru a-i conduce până la trăsură fură suficiente pentru ca înger şi Per să se logodească.

De îndată ce se întoarse în cameră, doamna Blomberg observă că se întâmplase ceva. Înger era în dreptul geamului încărcat de glastre cu flori, cu spatele spre odaie. Per se afla lângă ea.

— Ce se petrece aici? întrebă doamna Blomberg cu oarecare bruscheţe în voce.

Per făcu un pas spre dânsa şi spuse, înclinându-şi capul:

— Am cerut mâna fiicei dumneavoastră, şi ea mi-a acordat-o.

Pastorul intră şi el tropăind, în vestonul său cârpit, şi când auzi ce se întâmplase, faţa îi deveni gravă. Începu prin a formula ezitările de rigoare; dar – aşa cum se întâmplă ori de câte ori se vorbea inimii sale – se lăsă repede convins şi începu să zâmbească. Apoi deschise braţele s-o primească pe înger, îi spuse lui Per „fiule” şi cu lacrimi în ochi le dădu amândurora binecuvântarea.

În fond, Per nu prea ştia nici el cum se întâmplase totul, înger îi povesti scena după aceea, într-un mod care-l înfăţişa într-o lumină destul de comică. îi spuse că, după plecarea vizitatorilor, în timp ce se pregătea să-i însoţească şi ea până la trăsură, Per o apucase brusc de mână. „Mă strângeai aşa de tare, că era cât pe-aci să ţip! Nici nu ştii cum mă durea!” în glasul ei nu era niciun fel de maliţiozitate, ci durere serioasă.

Apoi avu loc un fel de consfătuire în camera pastorului, cu care prilej se hotărî ca logodna să rămână secretă până când Per îşi va fi trecut examenele. Condiţia aceasta fu pusă de doamna Blomberg, şi Per o acceptă. Nici soţia marelui maestru de vânătoare nu trebuia să afle vestea decât odată cu ceilalţi. Înger i-o ceruse cu tot dinadinsul. Dar când Per se întoarse la Kaersholm, lucrurile se petrecură altfel, fiindcă expresia feţei îl trădă.

— Te-ai logodit! exclamă soţia marelui maestru de vânătoare de cum îl văzu.

Per avu din nou prilejul să constate că, după cum o nenorocire nu vine niciodată singură, fericirea atrage şi ea altă fericire. Câteva zile mai târziu primi o vizită neaşteptată. Doi dintre ţăranii pe care-i întâlnise de Crăciun în casa pastorului veniră într-o dimineaţă la Kaersholm cu trăsura şi-şi manifestară dorinţa să stea de vorbă cu el. Erau doi oameni înalţi, spătoşi, îmbrăcaţi în haine de dimie şi cu multă prestanţă naturală. Per îi pofti să ia loc şi, cu toate că fusese luat prin surprindere şi nu se pricepea să discute cu ţăranii, convorbirea lor dură mai multe ceasuri. Cei doi oameni începură prin a-i declara că nu erau emisarii nimănui, că Veniseră doar pentru că „auziseră ceva” despre intenţia lui de a reglementa cursul râului, coborând nivelul apelor din regiune. Dacă era într-adevăr aşa, spuneau ei, se gândiseră să cântărească mai îndeaproape chestiunea, dar numai în ce-i privea personal pe ei doi.

În vorbele lor se desluşea o prudenţă calculată şi, o neîncredere meschină, care contrastau ciudat cu aspectul zdravăn şi atitudinea lor mândră. Deşi din întrebări reieşea în mod evident că studiaseră, şi chiar foarte temeinic, nu numai latura tehnică, dar şi pe cea juridică a problemei, ţineau neapărat să dea impresia că n-aveau decât noţiuni vagi despre ea. Pentru asta, când unul dintre ei făcu aluzie la eventualitatea convocării unei noi întruniri, celălalt se grăbi să adauge că rămânea de văzut dacă va ieşi ceva din povestea asta, după care primul declară pur şi simplu că, după părerea lui, nu se crease o atmosferă favorabilă pentru aşa ceva.

După plecarea lor, Per avu impresia că veniseră mai degrabă ca să-l pregătească pentru refuzul final. În schimb, doamna Prangen, căreia după aceea îi relată convorbirea şi care cunoştea mai bine modul ţăranilor de a duce tratative, îl felicită şi-i spuse, hohotind uşor, că acum putea să-şi comande cămaşa de mire. Şi familia pastorului

îi dădu speranţe în acest sens; de altfel, peste puţin se zvoni că cei doi ţărani plecaseră la Copenhaga să discute cu deputatul local obţinerea pe cale oficială a unui fond suplimentar în vederea executării lucrărilor.

Acuma Per îşi petrecea cea mai mare parte din timp la parohia din Bostrup, şi înger, biruindu-şi treptat sfiala, dădea tot mai mult frâu liber sentimentelor. Totuşi, îşi păstra totdeauna calmul şi echilibrul, posomorându-se numai uneori când Per o săruta; în schimb, grija ce-i purta era de-a dreptul mişcătoare. Când sosea pe vreme rea, îi pregătea totdeauna ceva cald de băut, ba chiar îl silea să dea pe gât lichidul clocotind încă. Seara, la despărţire, fie că pleca pe jos sau cu trăsura, îl conducea până în antreu şi, luându-şi de pe umeri şăluţul de mătase, i-l înnoda cu mâna ei în jurul gâtului, ca să nu răcească. Dragostea ei nu se diferenţia încă de cea maternă, şi Per se lăsa răsfăţat ca un copil, fără să crâcnească.

Şi în raporturile dintre el şi soacră-sa interveni cu încetul o schimbare fericită. De dragul lui înger, se silise din răsputeri să-i învingă antipatia şi era pe cale să izbutească. Descope

36* 563 râse că doamnei Blomerg îi făcea o deosebită plăcere să fie distrată când cosea şi mai ales îi plăcea să i se citească din câte o carte din raft. Aşa se face că în fiecare după-amiază îi citea mai multe capitole ale unuia dintre romanele foarte preţuite în casa lor, apoi, deşi ele nu prezentau niciun interes pentru el, cu timpul ajunse să îndrăgească orele acelea, în care-şi auzea glasul, acompaniat de zgomotul uşor făcut de igliţele harnice ale logodnicei, precum şi de pâlpâitul plăcut al focului în sobă.

A doua zi după Bobotează, Per plecă înapoi la Copenhaga. Nu voia să-şi neglijeze mai mult ocupaţiile şi apoi era vorba şi de boala marelui maestru de vânătoare, care se agravase din nou. Ultima zi o petrecu în întregime în casa pastorului, şi la plecare o văzu pentru prima oară pe înger cu adevărat emoţionată. Avea lacrimi în ochi şi-l ţinea mereu de mână, ca şi când i-ar fi venit greu să-i dea

drumul. La plecare, socrii, cumnaţii şi micile lui cumnate se adunară pe scara exterioară de piatră, fluturând din mâini în direcţia lui, până ce trăsura ieşi pe poartă; apoi înger se repezi în grădină şi se urcă pe gard, ca să-i facă pentru ultima oară semn de rămas bun.

În ciuda tuturor acestor manifestări, Per era cam dezamăgit. Nădăjduise până în ultima clipă că înger va cere voie părinţilor să-l însoţească până la gară. E drept că vremea era rece şi vântul bătea cu putere, totuşi se miră că fetei nici nu-i trecuse prin minte să-l însoţească. Şedea în trăsură, alături de el era un loc gol, şi atunci se gândi fără voie la jakobe. Îşi aduse aminte de felul în care, într-una din scrisori, îi vorbise de dorul ei, spunând că ar fi în stare să ocolească pământul de trei ori ca să poată fi o singură clipă alături de el. Îşi aminti că atunci considerase vorba asta o exagerare isterică, acum, însă, când era şi el îndrăgostit, o înţelegea.

După mai bine de o jumătate de oră de drum, zări gara în faţă şi, ceva mai târziu, trecu pe lângă căsuţa pe care doamna Prangen o socotea drept cel mai potrivit cuib de dragoste pentru înger şi pentru el. Casă, situată la oarecare distanţă de şosea, la poalele unui deal, era clădită în stil de vilă şi avea o grădină destul de arătoasă, care până şi acum, deşi împrejurimile alcătuiau un peisaj pustiu de iarnă, avea un aspect plăcut şi îmbietor. Vederea acestor locuri trezi în el o emoţie ciudată. Era oare cu putinţă ca această casă străină să devină căminul lui, ca acest cuibuşor călduţ să-l aştepte, să fie gata pentru a-i găzdui fericirea? Aşadar, el, care păcătuise împotriva tuturor geniilor tutelare ale vieţii sale, avea să locuiască într-o bună zi împreună cu înger aici, dincolo de geamurile acestea, atât de pustii deocamdată, şi avea să fie ocrotit de aceleaşi puteri clemente şi blajine pe care le înfruntase cândva cu atâta înfumurare? Oare aici, afară, în grădina atât de liniştită şi de pustie acum, vor răsuna cândva râsetele şi plânsetele copiilor lor? Iar colo sus, pe deal, în spatele casei, urma să fie clădită moara lui experimentală,

care va anunţa poate într-o bună zi lumii întregi o mare izbândă?

După ce se instală într-un compartiment şi trenul porni, se pomeni singur cu un bărbat scund, cu părul alb, în care recunoscu curând pe pastorul ce venise cu soţia în vizită la familia Blomberg în ziua logodnei lui. Era un om vesel, care, îndată ce-l recunoscu, intră în vorbă.

— Sunteţi unul dintre fiii răposatului pastor Sidenius, nu-i aşa? întrebă el. L-am cunoscut prea puţin pe tatăl dumneavoastră; era un om care nu prea întreţinea relaţii cu colegii şi prefera să ducă o viaţă retrasă, deşi activă. În schimb, în tinereţe am cunoscut-o foarte bine pe mama dumneavoastră. Eram amândoi copii de orăşeni, locuiam la Vejle şi aveam cam aceeaşi vârstă. Văd că semănaţi mult cu ea. Chiar în ziua când v-am întâlnit la scumpii noştri prieteni Blomberg, am fost izbit de asemănarea dintre dumneavoastră şi cineva de care-mi aminteaţi. În clipa aceea îmi pierise din memorie numele de fată al mamei dumneavoastră, şi abia după aceea mi-am dat seama că recunoscusem în dumneavoastră trăsăturile familiei Thorsen. Acum am impresia că-l văd în carne şi oase pe bunicul dumneavoastră, pe care probabil nu l-aţi cunoscut. Era un om admirabil, care şi-a păstrat voia bună şi dragostea de viaţă până-n clipa morţii şi a manifestat mereu un interes viu pentru tot ce se întâmpla în lumea largă. Ospitalitatea din casa lui era o mare binecuvântare pentru orăşelul acela, şi mama dumneavoastră era sufletul tuturor petrecerilor nevinovate ale tineretului. Da, da! Ce zile fericite! Mi-amintesc, de pildă, că, o dată, într-o vacanţă de Crăciun, urma să aibă loc un bal mascat în casa unui proprietar care locuia la o depărtare de o milă afară din oraş. Noi, tinerii, eram invitaţi cu toţii şi, bineînţeles, eram încântaţi. Dar tocmai în după-amiaza aceea s-a pornit o viforniţă cumplită, o vreme atât de vitregă, încât nimeni n-a mai cutezat să pornească la drum, şi eram cu toţii deznădăjduiţi. Şi cum stăteam aşa acasă, nemângâiaţi, auzim deodată clinchet de zurgălăi şi pocnet de bici în

stradă. Am alergat la ferestre şi… pe cine credeţi că am văzut?”, Pe Kirstine Thorsen, care se ducea la bal. Nici nu voise să audă de stat acasă. În cele din urmă ne-a declarat că dacă nimeni nu vrea s-o ducă cu sania, are s-o pornească pe jos, aşa, cu ciorapi albi în picioare. Bineînţeles că atunci am prins şi noi ceilalţi curaj, şi aventura asta cam îndrăzneaţă s-a terminat cu bine, fiindcă ne-am distrat de

— Iertaţi-mă… îl întrerupse Per cam încurcat. Cred că vă înşelaţi, domnule pastor. Nu se poate să fi fost mama mea.

— Cum? Dumneavoastră nu sunteţi unul dintre fiii răposatului Johannes Sidenius?

— Ba da.

— Şi pe mama dumneavoastră n-o chema Kirstine? Nu era fiica lui Eberhard Thorsen, medic de district la Vejle?

— Ba da!

— Păi atunci nu m-am înşelat!

— Mama mea a avut şi o soră.

— Ştiu, biata Signe! Nu, nici vorbă! Signe era o fiinţă plăpândă şi bolnăvicioasă şi a murit foarte de tânără. În schimb, mama dumneavoastră era întruchiparea însăşi a unei sănătăţi înfloritoare; nu era înaltă de stat, dar era fină şi plină de gingăşie, îmi amintesc că altă dată, într-o vară, noi, tinerii, plănuisem un picnic în pădure şi am pornit în trei trăsuri mari de Holstein spre o pădure la câteva mile de oraş. Proprietarul pădurii era un baron, care nu ştiu din ce cauză trăia pe picior de război cu localnicii. De aceea, la toate intrările pusese placarde mari care reglementau cu multă severitate accesul în pădure, deşi era vorba de o suprafaţă de câteva sute de *tender* ce se întindea la mare depărtare de locuinţa lui. N-aveai voie să părăseşti potecile marcate, n-aveai voie să te joci şi să faci zgomot ca să nu sperii vânatul şi, mai ales, era strict oprit să iei masa în pădure. Desigur că motivul nemulţumirilor împotriva baronului îl alcătuiau tocmai aceste interdicţii, de care, în

veselia noastră, hotărâsem să nu ţinem seamă. Ne-am instalat, aşadar, fără multe fasoane, pe o pajişte în inima pădurii, am scos panerele cu mâncare şi maşinile de făcut cafea şi am început să petrecem de minune. Deodată ni s-a părut că ne plesneşte cineva peste gură. Doi oameni se îndreptau spre noi: erau baronul în persoană şi unul dintre pădurari. Baronul era cunoscut pentru grosolănia lui; de altfel, ajungea să-l vezi ca să te sperii. Era un om înalt, greoi şi cu o faţă roşie-vânătă, ca o guşă de curcan. Nu ştiam ce să facem, ne speriasem cu toţii. Atunci mama dumneavoastră s-a ridicat, a umplut la repezeală o ceaşcă de cafea şi, călcând peste iarbă, a pornit cu ceaşca în mână drept spre baron. Parc-o văd încă în faţa ochilor, într-o rochie luminoasă, de un liliachiu-deschis, cu 6 pălărie mare de pai, de forma unui coş de trăsură şi împodobită cu flori, aşa cum se purta pe vremea aceea. Avea un obraz mic, atât de drăgălaş, şi un mers uşor, de-ai fi zis că plutea, şi era o plăcere s-o priveşti. Când a ajuns în faţa domnului baron, s-a înclinat şi l-a rugat ştrengăreşte să ne facă marea cinste de a fi oaspetele nostru la iarbă verde. Baronul n-a putut rezista unei astfel de invitaţii. De fapt, avea inimă bună, şi totul a sfârşit prin invitaţia de a ne opri la castel, ca să gustăm din şampania lui. Cred că nimeni dintre noi n-a uitat ziua aceea. Mama dumneavoastră nu v-a povestit niciodată?

— Nu.

Trenul opri în gară, şi bătrânul vorbăreţ coborî. Per se bucură că a rămas singur. Cele povestite de pastor îl indispuseseră.

După ce trenul se puse din nou în mişcare, îşi spuse că, de fapt, ştia foarte puţine lucruri despre rudele sale din partea mamei şi tot atât de puţin despre tinereţea ei. În timp ce tatăl îşi amintea totdeauna cu satisfacţie şi cu mândrie de educaţia primită şi de viaţa în parohia săracă a tatălui şi a bunicului său, mamei îi era teamă, parcă, să vorbească în faţa copiilor despre casa şi despre rudele ei. Per nu-l cunoscuse nici măcar pe unicul ei frate, medic

undeva în Fionia. Nu venise niciodată la ei, şi numele său era pomenit rareori în casă.

Per şedea lângă geam, cu bărbia sprijinită în palmă şi cu privirea tristă, aţintită asupra şesurilor ce se perindau prin faţa lui şi asupra cărora începea să se lase întunericul. Şi abia atunci i se păru că înţelege de ce sufletul îi fusese străbătut de fiorul acela în ziua când citise scrisoarea lăsată de mama sa.

Capitolul XXV

Pentru Jakobe, noaptea de 9 spre 10 ianuarie a trecut greu în orăşelul silezian Hirschberg, în apropiere de Breslau, unde se instalase să petreacă ultimele luni şi să aştepte în singurătate şi în linişte naşterea copilului. Dis-de-dimineaţă i se telegrafie prietenei sale din Breslau, singura fiinţă căreia Jakobe îi încredinţase taina. Mai târziu, în cursul zilei, un medic din partea locului fu chemat tot telegrafic, şi Jakobe trăi douăzeci şi patru de ore de groază, de care nici nu putea să-şi aducă aminte după aceea, deşi era obişnuită să sufere. Copilul se născu viu, dar muri imediat, şi Jakobei i se interzise să-l vadă, fiindcă doctorul fusese silit să-l mutileze ca să-i salveze ei viaţa.

Timp de patru săptămâni zăcu la pat. Începuse să se împrimăvăreze când prinse puteri şi se putu instala, bine înfofolită, în grădiniţa casei, cu privirile îndreptate spre Schneekoppe şi spre celelalte vârfuri acoperite de zăpadă, care se înălţau peste peisajul înverzit de sosirea primăverii. Totuşi, frumuseţea din jur nu-i făcea nicio bucurie. Nu se putea mângâia de pierderea copilului, se simţea pustiită şi inutilă pe lume. De altfel, era atât de neputincioasă şi de slabă, încât o podidea mereu plânsul. În ultimele luni înainte de naşterea copilului, toate gândurile i se concentraseră atât de puternic asupra lui, îl simţise atât de intim legat fiziceşte de ea, încât acum avea impresia că nu mai rămăsese nimic din fiinţa ei. Nu se gândea că, de fapt, scăpase de o povară grea. Ruşinea, umilinţa, durerea părinţilor, compătimirea prietenilor

familiei, toate acestea, care înainte o apăsau şi o măcinau, îşi pierduseră treptat orice importanţă în comparaţie cu bucuria cu care-şi aştepta copilul şi cu speranţele legate de el, speranţe care ar fi trezit-o pe ea însăşi la o viaţă nouă.

Ai ei continuau să creadă că se află la Breslau; atât mama, cât şi tatăl îi scriau regulat, comunicându-i tot ce se întâmpla în familie şi în cercul prietenilor. Aşa, de pildă, află că Eybert se căsătorise cu o tânără de 19 ani, că cumnatul ei, Dyhring, ajunsese deputat şi Nanny fusese invitată la un bal al curţii regale, unde fusese prezentată unui principe. Dar toate aceste veşti o lăsau indiferentă! Şedea acolo, în grădiniţă, cu spatele rezemat de o pernă şi cu picioarele pe un scăunel, şi se uita lung după copiii care treceau pe poteca din faţa casei.

Cei mai mulţi erau copii de oameni săraci, bieţi copii palizi şi prăpădiţi, asemenea celor care mişună în oraşele industriale, chiar şi în orăşelele industriale mai mici, cu înfăţişare rurală, unde trotuarele înverzesc odată cu sosirea primăverii. De două ori pe zi copiii treceau vijelios sau năvăleau prin faţa casei, ducându-se şi întorcându-se de la şcoala comunală, care se afla în apropiere. Jakobe remarcase un băieţaş ele vreo 7 – 8 ani, cu faţa albăstruie şi bolnăvicioasă, cu scrofule mari sub nas şi pe obraji. Trecea totdeauna mult în urma celorlalţi, cu tăbliţa sub braţ, încălţat în nişte saboţi pe care-i târşâia ca un moşneag. După ce Jakobe îşi reveni în puteri şi începu să iasă din grădină, îl opri într-o zi şi-i puse câteva întrebări pe un ton prietenos. Speriat, băiatul holbă nişte ochi mari, albaştri, şi fără bucurie la ea, nu păru că înţelege ce-i spunea şi-şi văzu mai departe de drum, cu mersul lui obosit, fără să-i răspundă. După vreo cincizeci de paşi, se uită cu teamă înapoi, şi când văzu că Jakobe rămăsese locului şi-l urmărea cu privirea, o luă la goană, ca şi cum ar fi vrut să fugă de o primejdie. „Bietul băiat”, gândi ea cu voce tare şi-şi continuă plimbarea. Copilul acela neîngrijit, cu teama lui precoce de oameni, făcuse să vibreze

sentimentele ei materne.

Într-o zi, la câtăva vreme după această întâmplare, îl urmări de la distanţă, ca să afle unde locuieşte, şi-l văzu dispărând într-o clădire muncitorească lungă şi scundă, având câte o uşă după fiecare două-trei ferestre. Se interesă la vecini şi izbuti să afle cine erau părinţii copilului şi în ce condiţii trăiau. Era una din tragediile obişnuite în mediul muncitoresc. Atât bărbatul, cât şi femeia munceau în fabrică şi-şi lăsau copiii în voia sorţii. Acasă flămânzeau, la şcoală mâncau bătaie, pe stradă poliţia îi supraveghea. În aceste condiţii, inima li se împietrea, alteori se abrutizau, deveneau nişte răufăcători sau nişte vagabonzi.

Până atunci Jakobe nu cunoscuse niciodată sărăcia atât de îndeaproape, şi ceea ce vedea acum lăsă o impresie puternică asupra ei. Îşi procură informaţii despre salarii, durata zilei de muncă, locuinţele muncitoreşti, condiţiile de igienă ale fabricilor, ajutorul acordat bătrânilor, şi toate cele aflate îi treziră indignarea.

Cu timpul nu se mai mulţumi să participe pasiv la suferinţele acestor asupriţi. Aşa cum i se întâmpla de obicei, când o impresie puternică o trezea la acţiune, şi de data asta noile sentimente care o stăpâneau o îndemnară să devină activă. Fără să mai stea mult pe gânduri şi cu ajutorul gazdei, o femeie cumsecade, văduva unui subofiţer, înfiinţă afară, în grădină, un fel de cantină, unde, în drum spre şcoală şi înainte de a se întoarce acasă, copiii flămânzi căpătau gratuit o farfurie de mâncare şi ceva cald de băut. Toată duioşia ei de mamă şi tot devotamentul adunat pentru propriul copil erau dedicate acum. acestor mici oropsiţi lipsiţi de cămin, se revărsau peste capetele pline de bube ale cincizeci de copii şi creşteau odată cu ei. La început copiii erau sfioşi şi se ţineau deoparte, iar acţiunea Jakobei stârnea hazul locuitorilor oraşului. Dar mirosul de supă care se răspândea dincolo de zăbrelele gardului şi aspectul meselor totdeauna aşternute învinseră cu încetul sfiala copiilor. Până şi băieţelul cel mititel şi

palid, cu scrofulele mari, intră într-o bună zi în grădină, se aşează la masă şi începu să înfulece.

Această primă încercare avu consecinţe mari pentru Jakobe. Pe măsură ce puterile îi reveneau, iureşul vieţii o atrăgea din nou şi-i umplea cu totul inima. Prietenei din Breslau îi scrise în termenii următori despre activitatea ei:

„Te-ai gândit vreodată la soarta deznădăjduită pe care vremurile noastre – vremurile noastre mari, frumoase şi pline de dinamism! – au pregătit-o copiilor săraci? Te-ai gândit vreodată cât de neîndurător de puţin a făcut societatea până acum pentru a crea o existenţă omenească (sau măcar firească) acestor copii? Dintr-o odaie goală, care se numeşte casă şi în care îşi întâlnesc rareori părinţii, aceşti mici nenorociţi sunt minaţi la şcoală, care pentru cei mai mulţi dintre ei e un fel de instituţie publică de pedeapsă, şi în multe cazuri nici nu e altceva. Societatea, pe care ei ar trebui să înveţe s-o privească plini de încredere şi speranţă şi s-o considere apărătoarea şi sprijinitoarea lor nedezminţită, îi întâmpină pretutindeni sub aspectele cele mai puţin atrăgătoare: un învăţător nesuferit, o poliţie brutală, nişte asigurări sociale umilitoare, un pastor care le vorbeşte despre moarte, şi judecată, şi iad. Cum poţi trezi în ei în aceste condiţii spiritul colectiv, un spirit colectiv care, odată cu evoluţia timpurilor, să se transforme într-un adevărat sentiment civic de fraternitate? N-are niciun rost să ne gândim la consolidarea unei vieţi de familie destrămate. Casa părintească, altă dată baza vieţii sociale, este de bună seamă o instituţie pe care evoluţia o condamnă la moarte. Bine, dar ce punem în loc? Iată o problemă care mă preocupă pentru moment atât de intens, încât o visez şi noaptea. De adulţi au avut grijă autorităţile. Ei au biserica, varieteul, conferinţele, cârciuma, teatrul sau reuniunile religioase. Dar copiii? Spune-mi, încotro să se îndrepte bieţii de ei, neajutoraţi cum sunt? Singura soluţie pe care o văd eu este ca şcoala să înlocuiască treptat căminul părintesc. Bineînţeles, în cazul acesta şcoala trebuie să se

transforme cu încetul, să se întoarcă la originea ei, să devină ceva în genul mănăstirilor de pe vremuri – un azil, un loc unde să domnească libertatea şi, în acelaşi timp, un refugiu ale cărui porţi să fie totdeauna deschise. Dar şcoala mai trebuie să fie şi altceva. Prin aspectul ei exterior, prin dotarea sălilor de clasă, prin metodele de învăţământ, ea va trebui să aibă o acţiune intimă şi festivă totodată asupra cugetului copiilor. Aici va trebui să capete copilul un fond de cunoaştere luminoasă şi rodnică a vieţii, din care să se alimenteze mai târziu şi care să-l facă mai apt pentru lupta vieţii decât tineretul crescut în regimul mănăstiresc din trecut (şi în special cel din epoca noastră). Tineretul acela îşi pierde la prima decepţie credinţa în viaţă, în succes şi în fericire şi, asemenea copiilor care se rănesc, îşi caută alinare la sânul bisericii, această bătrână dădacă.

Dar văd că pe chipul tău se zugrăveşte uimirea. «De ce-mi spune toate astea?» te vei întreba. Şi ai dreptate să te miri. Să-ţi spun cum stau lucrurile. În singurătatea mea de aici, o lume nouă mi s-a deschis parcă în faţa ochilor şi, desigur, sunt încă destul de buimăcită de cele ce văd. Mă gândesc cu toată seriozitatea să încerc realizarea acestor gânduri şi am nişte planuri fantastice de a înfiinţa la Copenhaga o şcoală pentru copiii săraci, după modelul pe care l-am schiţat mai sus. Are să mă coste banii ce mi se cuvin din averea părintească, dar acum, când nu mai am cui s-o las, ce altă întrebuinţare mai bună i-aş putea da? Natural că un plan de acest gen nu se poate realiza într-o zi, două. Întâi trebuie să mă pun la curent cu tot ce s-a încercat până în prezent în această direcţie şi să adâncesc toate problemele legate de şcoală. După câte-mi amintesc, am auzit sau am citit că undeva în America există un curent similar, aşa că să nu te sperii prea tare dacă vei afla într-o bună zi că am de gând să trec de partea cealaltă a Atlanticului. Deocamdată rămân totuşi aici, la copiii mei adoptivi. Oricum, nu mă pot despărţi încă de micul mormânt din cimitir. În consecinţă, n-ai să mă vezi atât de

curând…”

În primăvară Per îşi luă cu succes examenele; dar bucuria îi fu stricată de obligaţia de a părăsi sala de examen pentru a se prezenta la cazarmă şi a îmbrăca uniforma de soldat. Şi asta făcea parte din neglijenţele trecutului, neglijenţă pe care acum trebuia s-o plătească. An de an făcuse cereri de amânare a stagiului militar, sperând cu îndrăzneală că, graţie influenţei lui Philip Salomon, va scăpa cu totul de stagiu. Acum era inginer-recrut şi fu nevoit să mărşăluiască toată vara pe terenurile de exerciţii din Copenhaga, să sape tranşee şi să împletească gabioane, împreună cu alte câteva sute de tineri, care faţă de el păreau nişte adolescenţi. Lucrul cel mai penibil era nu atât efortul fizic, cât toropeala spirituală, rezultat al vieţii de cazarmă. Îşi luase câteva cărţi, sperând că, în timpul liber, va avea prilejul să le citească, dar avea destul de furcă în afara programului ca să-şi satisfacă necesităţile trupeşti, Nevoia de hrană şi de somn puseseră stăpânire pe el; de altfel, obişnuinţa de a face totul la comandă îi deveni atât de firească, încât în cele din urmă ajunse să considere că era ciudat să facă ceva din proprie iniţiativă.

În toamnă scăpă de această moarte spirituală. Norocul îi surâse încă o dată şi, după expirarea termenului, trase la sorţi unul din puţinele numere care dădeau scutire de serviciu pe timp de iarnă şi chiar scutire de orice concentrare ulterioară, în ultimele zile ale lui septembrie, sănătos la suflet şi la trup, plecă în lutlanda, unde logodna lui cu înger fu anunţată în mod festiv. Între timp, marele maestru de vânătoare murise, dar asta nu împiedică, ci, dimpotrivă, favoriză tratativele pentru reglementarea cursurilor de apă. Preliminariile ajunseră atât de departe, încât, spre marea lui bucurie, Per putu să se apuce imediat de lucru.

Totuşi, prima grijă fu să-şi amenajeze mica vilă de lângă gară, la marginea orăşelului, pe care soţia marelui maestru de vânătoare o alesese pentru el cu un an înainte.

Locuinţa era alcătuită din cinci odăi mici, bucătărie şi câteva cămăruţe mansardate. Pentru moment, Per îşi procură mobilă numai pentru două camere şi le aranjă cu cea mai mare simplitate. Aceeaşi nepricepere de a crea în jurul său o atmosferă confortabilă, nepricepere care-l caracteriza şi care se vădise pretutindeni, în ţară şi în străinătate, oriunde locuise până acum, se manifestă şi aici. Cu prilejul unei licitaţii unde se vindeau lucrurile unui negustor dintr-un sat, Per cumpără două mese pictate, o sofa îmbrăcată cu muşama, câteva scaune de lemn şi alte obiecte de acelaşi fel; faptul că se mulţumea cu lucruri de ocazie nu se explica în mod exclusiv – aşa cum credea el – numai prin motive financiare, adică prin dorinţa de a-şi achita cât mai curând datoriile către fraţi şi Philip Salomon. În calitate de membru al familiei Sidenius, avea încă în străfundurile fiinţei rămăşiţe din însuşirile unui călugăr medieval, însuşiri care deveneau tot mai puternice, dându-i o tainică predilecţie pentru o viaţă ascetică şi pentru obiceiuri pline de sobrietate. Soacră-sa îi recomandase, pentru oficiile de menajeră, o servitoare bătrână, care slujise pe vremuri la parohie, şi, într-o zi de octombrie, în timp ce vântul împrăştia ultimele miresme ale verii, Per se aşeză pentru prima oară la propria sa masă.

Oraşul se numea Rimalt şi avea aspectul obişnuit al unui conglomerat de construcţii noi, din acelea care în regiunile populate se ridică la repezeală şi deci la voia întâmplării în jurul unei gări. Rimalt avea o cârciumă, liceu, farmacie, prăvăliile câtorva comercianţi şi meseriaşi, în schimb nii avea nici biserică, nici parohie. La oarecare distanţă de gară, calea ferată trecea pe podul impunător aruncat pesjte un nu, şi zgomotul surd pe care-l făceau atunci roţile trenului era zgomotul pe care-l auzise Per în luncă, departe de aici, tocmai la Kaersholm. În toată regiunea, până la o distanţă de două mile, oamenii îşi potriveau ceasurile după acest zgomot.

Câmpul de activitate al lui Per cuprindea terenul de

ambele părţi ale acestui pod. Se întindea de-a lungul râului, pe distanţă de o milă într-o direcţie şi de o jumătate de milă în cealaltă, peste luncile din districtele Rimalt, Bostrup şi Borup. În fiecare dimineaţă Per se urca în docar şi pleca să ridice planuri şi să jaloneze liniile de scurgere, să fixeze pichetele de marcaj. În felul acesta intră în legătură cu cei mai mulţi dintre ţăranii de prin partea locului, care nu izbutiră să-i cucerească simpatia în cursul acestor tratative. Luaţi fiecare în parte, îi făceau o impresie mult mai puţin înălţătoare decât îi făcuseră în vara anterioară, în duminica aceea când participaseră în rânduri strânse la marea adunare populară din pădure. Şi apoi, cum n-avea posibilitatea să le aprecieze valoarea umană, contactul cu ei îi producea de fiecare dată acelaşi efect. Pretutindeni descoperea trăsăturile caracteristice clasei lor: lăcomia de bani, cârcoteala lor meschină, năravuri care apar în comunităţi restrânse şi izolate. Experienţa serviciului militar fu întărită de cele văzute aici. În compania lui cunoscuse şi meseriaşi de la oraş şi ţărani, cei mai mulţi originari din vestul lutlandei, şi în timp ce fusese izbit de sentimentul de solidaritate, viu şi activ, pe care-l manifestau primii, deşi aparţinând în mare majoritate drojdiei societăţii capitalei, găsise că ţăranii n-aveau nici urmă de căldură omenească, ba chiar nici nu păreau a înţelege prea bine ce înseamnă asta. Nu le plăceau ciorovăielile, dimpotrivă, ţineau unul la altul, dar nu le trecea niciodată prin minte să facă vreun serviciu cuiva când n-aveau siguranţa unui contraserviciu, după cum nici nu îndrăzneau să ceară vreun ajutor fără să ofere ceva în compensaţie.

Seara, Per se întorcea uneori foarte abătut acasă, după ce se întâmpla să-şi piardă o bună parte din ziua de muncă pentru că nişte vecini, care mai erau şi buni prieteni, ba chiar fraţi de cruce şi împărtăşeau aceleaşi convingeri politice, nu se putuseră înţelege în privinţa dreptului de proprietate asupra unei grămezi de pământ rezultate din săparea unor şanţuri, grămadă ce s-ar fi

putut transporta în câteva roabe. În ciuda efortului intens de trezire a conştiinţei care se tăcuse aici hi ultima generaţie, sentimentul de fraternitate creştină mai era atârnat numai pe veşminte ca o dispoziţie sufletească festivă, care-i cuprindea pe oameni la diverse adunări sau când veneau la biserică, dar care se risipea în viaţa de toate zilele şi, mai ales, n-avea nicio influenţă asupra buzunarului.

Nici tovărăşia colegilor săi din Rimalt nu-l entuziasma prea mult. În fiecare seară, după sosirea corespondenţei, directorul liceului, farmacistul, şeful de gară şi câţiva negustori se întruneau într-o încăpere din cârciumă, considerată un fel de club. Per fusese invitat să participe şi el la aceste întruniri. Toată lumea lua loc în jurul unei mese, sub o lampă somnoroasă atârnată în tavan, şi fuma, citea ziarele şi bea *toddy 4*. Din când în când, se înfiripa o conversaţie, pornind de la comentarea ştirilor din ziare; nicăieri, în niciun punct al globului, evenimentele internaţionale nu erau tratate cu mai mult dispreţ decât la întâlnirile serale din cârciuma acestui orăşel din Iutlanda. Directorul liceului era personalitatea cea mai de seamă a clubului. Era un bărbat de vreo 50 de ani, cu o serie de cunoştinţe eteroclite, pe care se pricepea să le folosească în discuţie cu o anumită promptitudine. Fusese student la o vârstă mai înaintată, apoi candidat în filosofie, ba chiar făcuse cândva o încercare neizbutită de a juca un rol politic; acum, însă, eşuase în acest pierdut colţ de ţară şi conducea o şcoală cu douăzeci şi patru de elevi. Pentru el era o satisfacţie personală să poată micşora importanţa tuturor evenimentelor care avuseseră norocul să atragă atenţia în vreun colţ oarecare de pe acest pământ. Conflicte armate, expediţii polare, evenimente importante din lumea ştiinţelor sau a artelor, mişcarea sindicală şi trezirea pe scară uriaşă a clasei muncitoare, toate acestea nu izbuteau să-i provoace decât o compătimire indulgentă. Nici măcar marele progres tehnic al epocii, pe care până şi ţăranii îl urmăreau cu o mirare

copilărească, nu-l impresiona de loc.

— Ei bine, exclamă el într-o seară, citind în ziare despre recenta invenţie a telefonului, a cărui alcătuire şi mod de funcţionare Per trebui să le explice în amănunt, de fapt e de neconceput că invenţia asta nu s-a făcut mai demult. În fond, e absolut ridicol ca, din locul unde mă aflu acum, să nu pot vorbi în linişte cu un cetăţean din China. Dar de ce n-aş putea chiar să-l văd, să-l pipăi, să-l miros? Acelaşi lucru e valabil pentru de lămâie.

toate domeniile. Ca să ne ducem din Europa în America avem nevoie de şapte zile. Asta-i curată ruşine! Ar trebui să facem distanţa asta în cel mult şapte ore. Cu alte „cuvinte, ar trebui să ne putem transporta de la Copenhaga la New York în intervalul dintre micul dejun şi prânz. Numai când vom ajunge acolo îmi voi scoate pălăria în faţa ştiinţelor exacte!

Şi farmacistului îi făcea plăcere să se audă vorbind, deşi uneori se oprea în mijlocul unei fraze pentru că nu mai ştia cum s-o termine. Şeful gării, un fost ofiţer trecut în rezervă, era preocupat mai mult de dialogul cu paharul din faţa lui, iar cei doi negustori ascultau cu un aer recules discuţiile acestor domni învăţaţi.

Întrunirile nu-i făceau nicio plăcere lui Per, care participa rareori la ele. Până la parohia din Bostrup nu putea să se ducă în fiecare seară, fiindcă era prea departe. Calul lui trebuia să se odihnească, iar cât despre el, după o zi obositoare, ar fi fost nevoit să facă trei sferturi de oră pe jos dus şi întors, pe orice vreme şi indiferent de starea drumurilor. Dar la el acasă era pustiu şi trist. E drept, cărţile îi ţineau de urât, cu ele îşi petrecea serile, care în acest anotimp erau mai lungi decât zilele. Totuşi, nu găsea deocamdată liniştea adevărată, care i-ar fi fost indispensabilă pentru a putea lucra la invenţia lui; în schimb, gândurile îi hoinăreau fără odihnă spre parohia de la Bostrup şi înapoi. Abia după ce-şi va fi aranjat cu adevărat locuinţa, după ce o va putea auzi pe înger umblând în jurul lui şi fredonând, abia atunci va avea

liniştea sufletească necesară unei vieţi casnice ordonate.

De aceea, de cum sosi Crăciunul, începu să vorbească de nuntă. Mai întâi socrii nici nu voiră să audă, fiindcă, spuneau ei, înger e prea tânără. De altfel, li se părea că nici viitorul lui nu era încă asigurat. Până şi înger, numai după nenumărate împotriviri, se obişnui cu gândul unei apropiate căsătorii. Totuşi, după tratative îndelungate şi adesea destul de umilitoare pentru Per, el îşi impuse voinţa şi se hotărî ca nunta să aibă loc în luna mai.

Pe lângă singurătatea apăsătoare şi lipsa unui cămin în adevăratul înţeles al cuvântului, Per mai avea un al treilea motiv – acesta, însă, nemărturisit – pentru a grăbi nunta. Nu se înţelegea prea bine cu socrul său. Evoluţia lui îl îndepărtase atât de mult de concepţia de viaţă a pastorului, încât devenise aproape adversarul ei. Imaginea unui dumnezeu burghez, care, cu consimţământul tuturor, conducea lumea după principii umane recunoscute ca excelente, făcea asupra lui un efect aproape comic. Cugetul lui trecuse prin atâtea schimbări furtunoase în anii din urmă, încât ajunsese să bănuiască existenţa unei voinţe universale de un caracter mai puternic şi având un ţel mult mai măreţ. Hoinărind zilnic prin ţinut şi îmbogăţindu-şi astfel experienţa de viaţă, se îndepărtase şi mai mult de crezul socrului său. Sărăcia din colibele oamenilor, ravagiile bolilor şi ale ignoranţei, nedreptatea aceea exasperantă pe care o constata în împărţirea bunurilor vieţii, toate trezeau în el nevoia unei noi cunoaşteri religioase, a unei explorări mai serioase în logica misterioasă a existenţei. Şi fiindcă socrul observă curând ce se petrecea în el, se ajunse la un fel de discordie. Pastorul Blomberg se arăta foarte liberal când era vorba de imaginea ce-şi făceau oamenii despre Dumnezeu şi despre organizarea acestei lumi, lăsându-i să creadă cam tot ce pofteau. În schimb, era foarte atent la ce gândeau despre persoana lui, şi atât de obişnuit să audă de la cei din jur ecoul propriei sale voci, încât vedea în orice contrazicere o dovadă de rea-voinţă şi de intenţii rele. Deşi

rareori respecta părerile altora, deşi nu se sfia să glumească uneori într-un mod destul de copilăresc pe socoteala convingerilor religioase ale altora, îndată ce el însuşi era atacat, dădea dovadă de autoritatea unui părinte al bisericii, şi nu era cu nimic mai prejos de orice autentic Sidenius. În privinţa aceasta Per se gândise deseori la cele ce-i scrisese sau îi spusese odată Jakobe despre zelul cu care, amăgindu-se pe sine, biserica îşi satisfăcuse încă din timpul lui Arild 1 pofta bolnăvicioasă după putere, adăpostindu-se sub faldurile stindardului evlaviei.

De altfel, în singurătatea prelungită din iarna aceea, îşi căutase hrană spirituală la personalităţi de un gen cu totul diferit, ajungând să înţeleagă mai adânc limbajul plin de enigme al vieţii.

Pe măsură ce anii treceau, devenea un adevărat amator de cărţi. Orice carte tipărită asupra căreia îi cădeau ochii îl atrăgea involuntar. Ori de câte ori intra în casa unui ţăran, unul dintre primele lucruri după care se uita erau micile rafturi cu cărţi, care se aflau de obicei în încăpere, şi pleca rareori fără să le fi cercetat. Pretutindeni găsea cam aceleaşi titluri: *Biblia*, câteva romane istorice de îngemann2, comediile lui Holberg, o broşură de ştiinţă popularizată, câteva cărţi de agricultură, câte ceva din aşa-numita literatură didactică, sau continuarea acestei literaturi – poezia ce se scria în şcolile superioare şi în şcolile

Arild sau *Uarali*, rege al Danemarcei: a îmbrăţişat creştinismul în jurul anude capelani – apoi o serie de predici religioase propriu-zise şi, în primul rând, predicile pastorului Blomberg, fireşte. Câteodată găsea, păstrate întâmplător, exemplare din literatura religioasă veche, nişte volume mici şi groase, purtând titlurile cele mai ciudate. Una din ele se numea *Untdelemnul mântuirii*; alta, *Lădiţa aurită cu comori*; o a treia, *Patru cărţi despre caznele lui Hristos*; a patra, *Rănile sângerânde ale lui Iisus Hristos, adăpostul cel mai sigur pentru toţi păcătoşii care se află în primejdie*. Oamenii se ruşinau aproape când

descopereai în casele lor scrieri cucernice de acest fel datând dintr-o epocă întunecată; şi fiindcă în realitate nimeni nu le mai citea, Per îşi procură lesne câteva exemplare pentru colecţia lui. Le luase mânat doar de curiozitate; dar într-o seară, în timp ce răsfoia una dintre ele, căutând paginile a căror uzură dovedea că fuseseră citite mai des în decursul anilor, descoperi că tonul naiv, uneori plat, alteori bombastic, al acestor vechi scrieri populare, care nu-i plăceau, în mod ciudat îl încânta.

Această descoperire îl duse mai departe. Dorinţa lui permanentă şi mereu crescândă de a pătrunde tot mai adânc în propria lui fiinţă, de a-şi înţelege până şi senzaţiile cele mai fugare îl determină să treacă la o cercetare istorică a vieţii religioase din epoca în care apăruseră cele mai multe dintre aceste cărţi. Aşa ajunse până la pietismul[54] epocii lui Kristian al VI-lea, de unde porni înapoi şi, trecând prin „separatismul" iluminismului hernutic 2, ajunse la remarcabila mişcare intitulată „Largmandsbevaegelse", de la începutul secolului, care evoluase treptat până la masiva mişcare religioasă populară contemporană.

Îl interesau acei fii de ţărani din Fionia şi Iutlanda sau odraslele meseriaşilor de la sate şi lupta lor susţinută şi încăpăţânată împotriva ortodoxismului raţionalist al vremii. Aceşti însinguraţi pribegeau ca nişte apostoli din oraş în oraş, mărturisindu-şi credinţa, din care cauză erau batjocoriţi de lume, persecutaţi de pastori şi zvârliţi în închisoare de autorităţi. Aşa se alcătuiau mici comunităţi împrăştiate, ducând o viaţă evanghelică, cu desăvârşire opusă vieţii lumeşti, şi constituind un fenomen care parcă repeta istoria sfântă pe pământul danez.

De altfel, chiar aici, în departamentul unde păstorea socrul său, găsise o ilustrare a povestirilor din trecut. Pe un loc şes din Bostrup, într-o căsuţă cu pereţii spoiţi în alb

54 Sectă protestantă fondată de teologul german Spener în anul 16S9 la Lipsea şi caracterizată prin moravuri austere şi pietate.
» Hernuţii sînt o sectă caracterizată prin puritatea moravurilor. Se mai numesc

şi bine întreţinuţi, locuia un cizmar care făcea saboţi. Familia lui trăia cu totul izolată şi nu căuta să intre în legătură cu nimeni din ţinut. O dată sau de două ori pe an, omul pleca la târg cu căruţa încărcată de saboţi, pe care-i vindea negustorilor; restul timpului şi-l petrecea în casă. Deasupra uşii pusese o scândurică pe care erau scrise cu vopsea următoarele cuvinte: „Eu şi familia mea vrem să slujim Domnului”. Într-o zi, dând o raită prin ţinut ca să găsească legători de fascine pentru la vară, când se va lucra pe teren, Per se nimeri pe neaşteptate în casa cizmarului. În odaie, o femeie tânără încă şedea lângă un leagăn; pe duşumea se jucau în linişte câţiva copii. Uşa era deschisă spre atelier, unde meşterul, călare pe masa lui de lucru, îşi confecţiona saboţii. Apariţia lui Per îl sili să se ridice şi să intre în odaie cu o figură stingherită. Era un om între două vârste, înalt şi puţin adus de spate. Obrazul lui ras şi palid, cu ochii pe jumătate plecaţi, nu-i plăcu lui Per. Nici femeia de lângă leagăn, care-i arunca priviri aproape duşmănoase, nu-i făcu o impresie mai bună. E drept, bărbatul îl pofti să se aşeze, dar se vedea că nu-i bucuros de oaspeţi. El refuză categoric să se angajeze pe timpul verii la munca de reglementare a râului, şi din tonul lui ai fi zis că nu voia să aibă nimic comun cu toată povestea asta. Totuşi, Per întârzie un timp în casa aceea. În odăiţă domneau o curăţenie şi o ordine exemplare. Ai fi zis că totul fusese pregătit pentru primirea unui oaspete de seamă. Un aer de evlavie evidentă plutea în odaie, evlavie care nu părea rezervată numai prilejurilor sărbătoreşti, ci izbutise să transforme două fiinţe omeneşti până în străfundurile firii lor. Până şi-n felul în care meşterul ridicase unul dintre copii pe genunchi ca să-i şteargă nasul, în timp ce vorbea cu Per, se desluşea o blândeţe stranie şi înălţătoare, care n-avea nimic comic.

La parohia pastorului Blomberg, Per află că familia cizmarului făcea parte dintr-o sectă ai cărei membri îşi dădeau singuri numele de „sfinţi”, izbutind în ultima vreme să facă prozeliţi în câteva puncte ale ţării.

Socrul său le dăduse fără înconjur calificativul de „ipocriţi”, afirmând că prezenţa lor era o ruşine pentru parohia lui.

De atunci, ori de câte ori citea despre ucenicul cizmar Ole Henrik Svane, despre Kristen Madsen din Fionia sau despre alţi propovăduitori mireni din perioada renaşterii religioase, Per vedea în faţa ochilor odăiţa liniştită şi plină de speranţe de pe câmpia de lângă Bostrup. Totodată, ajunse la o constatare deprimantă. Comparând credinţa adâncă a acestor oameni cu propria lui credinţă, simţea că nu fusese, nu era şi nici nu va ajunge

Vieodată Uit adevărat bun creştin. Dă, de acum înainte, nici nu mai putea dori să ajungă un astfel de creştin.

Ceea ce-l speria nu era renunţarea rigidă la restul lumii. Mulţumirea pe care putea s-o dea o astfel de viaţă, interiorizată şi retrasă de lume, era lucrul pe care-l înţelegea cel mai bine. îl îngrozea însă patima cu care se rugau, conţinutul nădejdilor lor. În ultimul an se rugase şi el adesea. Dar ruga şi reculegerea îi serviseră în primul rând ca mijloc de a-şi întări şi de a-şi curăţi sufletul, un refugiu faţă de murdăria şi de poftele lumeşti. îi înţelegea totuşi şi pe cei care atribuiau rugăciunii puterea de a îndepărta cu adevărat nenorocirile şi de a da ajutor la ceas de primejdie şi de nevoie. Dar rugile acestor creştini preacucernici păreau străbătute de oftaturi care le tălmăceau nostalgia după lipsuri şi suferinţe. Temându-se de lume şi de ispită – în concepţia lor, viaţa creştinilor fiind un neîncetat pelerinaj – cereau ca nenorocirea şi prigoana să se abată asupra lor.

„Hrăneşte-mă, o, Doamne, cu pâinea lacrimilor şi dă-mi să beau din cupa plină a lacrimilor. Mă las în voia ta, eu şi tot ce-i al meu, spre biciuire şi ruşinare. Pedeapsa ta grea să cadă asupră-mi, şi biciul tău să-mi fie învăţătură. Căci pentru cine ţi-e rob e o binecuvântare să sufere şi să fie pus la cazne din dragoste pentru tine. Mulţumescu-ţi

ţie, Doamne, că nu mi-ai iertat păcatele, ci că m-ai pedepsit şi m-ai lovit din greu”.

Ori de câte ori dădea peste vorbe de acest fel, sufletul lui Per era străbătut de aceiaşi fiori ca în ziua când citise scrisoarea lăsată de maică-sa. În faţa unei credinţe atât de arzătoare, care distrugea impulsurile naturale ale sângelui, omul din el dădea înapoi.

„Desigur, e o nenorocire să trăieşti pe pământ, scria Thomas Kempis în cartea sa despre patimile lui Cristos. E o mare mizerie şi o mare caznă pentru omul cucernic să mănânce, să bea, să vegheze, să doarmă, să se odihnească, să muncească şi să fie supus celorlalte nevoi ale firii. O, ce bine ar fi să n-avem nimic altceva de făcut decât să-l preamărim pe Dumnezeu, stăpânul nostru! Atunci am fi mult mai fericiţi decât acum, când fiecare nevoie face din noi robi ai cărnii”.

Ceea ce-l neliniştea mai ales în această perioadă de cercetare era un amănunt pe care-l întrezărise vag şi altă dată, cu ani în urmă, când i se întâmplase să adâncească o tălmăcire a dialogului lui Platon, *Phaidon*. Era o înţelegere tot mai limpede a vârstei creştinismului, care era mult mai bătrân decât Cristos

37* 579 şi nu-şi găsise în persoana lui decât o etapă de desăvârşire, în orice caz pentru moment. Nu putea deci să se mângâie – şi faptul acesta îl neliniştea – cu gândul că, dacă puterea statului sau a suveranului n-ar fi fost interesată în înălţarea lui pe tronul spiritualităţii, creştinismul ar fi rămas un fenomen absolut trecător. Creştinismul părea să-şi aibă rădăcinile în adâncurile firii umane, să-şi tragă seva dintr-un instinct aflat în afara naturii şi care ajungea să triumfe asupra ei, acolo unde exista.

Căci trupul „ne tulbură din adânc, ne zdruncină şi ne loveşte atât de tare, că nu mai suntem în stare să osebim unde este adevărul... Noi nu dobândim cu adevărat lucrul pe care-l dorim şi de care zicem că suntem înamoraţi – înţelepciunea – decât după ce

Astfel vorbise însuşi Socrate. Dar Buddha? Un citat răzleţ rămăsese întipărit în mintea lui şi strălucea ca scris cu litere fosforescente ori de câte ori se făcea întuneric în el:

„Cel ce nu iubeşte nimic pe acest pământ, cel care nu urăşte şi nu râvneşte nimic, numai acela nu poartă niciun fel de lanţuri şi e neînfricat”.

Din toate colţurile lumii, de dincolo de veacuri, îi venea acelaşi răspuns, aceeaşi poruncă: Lepădarea de sine, nimicirea eului; fericire înseamnă renunţare. Dar când privea spre lume, auzea cuvinte care sunau: Afirmarea personalităţii, iubirea de sine, forţa fizică, curajul voinţei; căci a fi fericit înseamnă a-ţi însuşi. Aici nu exista nicio punte peste prăpastie. Trebuia să alegi între castrarea sufletului sau a trupului, dilemă pe care n-o puteai ocoli când nu erai înzestrat, ca pastorul Blomberg sau ca atâţia alţii, cu însuşirea fericită de a te înşela pe tine însuţi, coborând peste orizont o perdea de ceaţă lirică. Trebuia să alegi un punct de vedere, să juri pe cruce sau pe paharul de şampanie, fără şovăială şi fără teamă, ci cu o hotărâre plină de încredere, cu entuziasm chiar.

În felul acesta, Per ajunse din nou să conceapă credinţa ca o forţă care menţine şi justifică viaţa. Acum, însă, nici cerul, nici pământul nu-i mai inspirau o încredere consolatoare, nu voia să se asemene nici cu copiii acestei lumi, dar nici printre creştini nu se simţea acasă. Mai puţin decât orice simţea capacitatea de a se întoarce la starea de candoare predicată de socrul său şi de a culege flori pe marginea prăpastiei ca un copil care nu ameţeşte şi nu e atras de forţa demonică a adâncurilor.

Într-o dimineaţă mohorâtă de la începutul lui martie, docarul lui Per aştepta în faţa uşii. Cum nu avea încă grajdul lui, era nevoit să-şi ţină docarul la cârciumă. În clipa aceea, rândaşul cârciumarului se afla lângă cal şi, cu braţele adunate la piept ca să se încălzească, înjura cu voce scăzută. Aştepta aşa de mai bine de un sfert de oră.

În sfârşit, Per ieşi, încă buimac de somn, şi, înfăşurat

în şuba lui uriaşă, se urcă tăcut în docar, luă hăţurile din mâna rândaşului şi porni la drum. Ca de obicei, îşi petrecuse jumătate din noapte citind, apoi se culcase, dar gândurile nu-l lăsaseră să adoarmă decât spre zori. Şi iată că vântul rece îi luă numaidecât de pe ochi pâcla visurilor. De altfel, în docar nu se prea putea moţăi. Era vechi, hodorogit şi atât de şubred, încât arcurile se loveau între ele la cel mai neînsemnat obstacol din drum. În schimb, calul era de rasă norvegiană din fiord, un animal de încredere, care nu avea decât năravul de a fi prea precaut, astfel că, îndată ce cobora o pantă cât de uşoară, începea să meargă în zigzag între cele două şanţuri de pe marginea drumului. Ochii îi erau sensibili ca un instrument de nivelare şi descopereau cea mai mică abatere de la planul orizontal. Pentru demnitatea lui de vizitiu, Per socotise la început că trebuie să-l dezveţe cu biciul de acest năravuri. Curând, însă, îndrăgi animalul acesta credincios şi sigur pe picioarele lui, care-l ducea zilnic şi pe orice vreme prin tot ţinutul, astfel că ajunse să-l lase în voie.

Per avu grijă să-şi facă drum prin Bostrup, ca să-i poată spune bună dimineaţa lui înger. Ştia că la ora aceea se plimba prin grădină, pândindu-i sosirea, ceea ce dădea acestor ieşiri matinale o nuanţă sărbătorească. Dar la ora asta lui Per îi făcea plăcere însăşi plimbarea cu trăsura, mai ales într-o dimineaţă proaspătă ca aceea, cu nori gonind jos, deasupra pământului, şi cu stoluri de ciori care croncăneau, legănate de vânt.

Când se gândea la problemele care nu-l lăsaseră să doarmă noaptea şi-şi amintea că fusese sigur că nu-şi va găsi liniştea sufletească înainte de a cerceta până-n adâncul ei enigma lumii, îi venea să zâmbească. În aceste clipe, când gândurile îi zăboveau încă în minte şi înainte de a se lăsa tulburat de nenumăratele mici necazuri cotidiene, se încredea iar în lume şi în farmecul ei firesc. În acest ceas al dimineţii, tot ce era întunecat şi îndoielnic în viaţă îşi pierdea cu desăvârşire importanţa în comparaţie cu faptul incontestabil de a fi tânăr şi sănătos, de a te afla în

propria ta trăsură, în drum spre femeia iubită, şi de a te pregăti să începi ziua cu o sărutare pe buzele ei dulci. În clipa aceea Per îl preamărea pe Dumnezeu, în care abia dacă mai credea, preamărea viaţa, cu dorinţele, cu necazurile şi cu greutăţile ei, care, indiferent spre ce ţel îl mânau, păreau că merită recunoştinţă. Ce rost mai avea să frământi atâtea gânduri? Chinurile la care te supuneai singur erau opera Diavolului. Faptul că nu te mulţumeai cu grijile impuse de lupta pentru existenţă nu era, de fapt, decât o vanitate de fariseu. Până la nuntă nu mai avea de aşteptat decât două luni şi jumătate. La 20 mai, ziua de naştere a lui înger, avea să-şi aducă acasă mireasa, gătită cu flori, şi va pune capăt anilor trişti de singurătate.

În ziua aceea hotărâse să facă o vizită care îl preocupa de multă vreme. Printre loturile de muncă ce intrau în planul de reglementare a apelor erau câteva care aparţineau parohiei din Borup, şi Per se ducea acolo în acest scop. Nu mai vorbise cu pastorul Fjaltring din ziua când se întâlniseră întâmplător în şura aceea pe vreme de furtună, şi de atunci trecuse aproape un an şi jumătate. Per se abătuse de câteva ori pe lângă el, în cursul plimbărilor solitare, pe care omul acesta ciudat le făcea pe drumuri lăturalnice după căderea serii. îl salutase de fiecare dată, dar n-avusese impresia că l-ar fi recunoscut. Auzise însă oamenii vorbind despre el şi despre nenorocita lui viaţă de familie. În legătură cu soţia lui, de pildă, circulau tot felul de poveşti nemaipomenite, şi anume se spunea că era cu desăvârşire îndobitocită de băutură.

Şoseaua făcea o curbă mare coborând spre Bestrup, şi Per se lumină deodată la faţă. Acolo, la portiţa grădinii parohiale, o zări pe înger aşteptându-l, cu capul înfăşurat într-un şal.

— Somnorosule! îi strigă ea ieşindu-i în întâmpinare. Pe unde mi-ai umblat?

— Mă aştepţi de mult?

— Am îngheţat toată.

— Săraca de tine

Ajunsese acum în dreptul ei şi se apropie atât de mult de gard, încât gurile lor se putură întâlni pe deasupra ulucilor, la adăpostul unui măceş.

— Bună dimineaţa, scumpa mea

— Bună dimineaţa! Azi unde te duci?

— Am o mulţime de treburi. Trebuie să plec îndată.

— Eşti un nesuferiţi Totdeauna ai treabă. Atunci, la revedere! Diseară vii?

— Da, vin

Urmă o nouă sărutare, apoi încă una, şi o alta, „mică, suplimentară", cum spunea Per.

m.

„Bâiţatul" se urnise, dar ei continuau să se ţină de mâini, care numai cu greu se smulseră una din alta. Apoi îşi mai spuseră de câteva ori „la revedere" şi-şi făcură semne cu mâna, până ce docarul dispăru după un colţ.

Către ora prânzului, după câteva ceasuri petrecute în luncă în tovărăşia echerului, Per intră cu docarul în curtea casei pastorului din Borup.

Pastorul Fjaltring era acasă şi-l primi în camera sa de lucru. Era o încăpere mare, aproape o sală, cufundată în semiobscuritate, cu două ferestre mici. Deşi mobilată, camera părea pustie, atât de mare era. În spaţiul dintre ferestre se afla un pupitru pe care stătea o carte deschisă. Din ungherul acesta, straniul pustnic care era pastorul Fjaltring ieşi în întâmpinarea lui Per când îl văzu intrând în odaie.

Atitudinea pastorului trăda acelaşi amestec ciudat de stinghereală, curiozitate şi conştiinţă a propriei sale valori care-l izbise pe Per încă în ziua când îl ascultase în biserică. Pastorul se opri la o distanţă de câţiva paşi şi-şi salută oaspetele cu o politeţe impecabilă, dar fără să scoată un cuvânt şi ţinându-şi mâinile la spate. Per nu-şi putu da seama dacă-l recunoscuse sau nu. După ce i se prezentă, pastorul făcu un gest cu mâna, indicându-i o canapea, apoi se aşeză şi el mai deoparte, într-un fotoliu, şi-l întrebă negustoreşte cu ce i-ar putea fi de folos.

Per îi vorbi despre problemele care-l interesau şi care se refereau la adâncirea unor şanţuri aflătoare pe terenurile din luncă ale parohiei. Pastorul răspunse că, de fapt, n-avea voie să hotărască din proprie iniţiativă soarta unui teren aparţinând parohiei, cum însă era vorba de chestiuni prea puţin importante, putea, desigur, să-şi asume răspunderea. Dar pentru eventualitatea că în viitor ar avea nevoie să facă dovada celor petrecute, îl rugă numai să-i prezinte o scurtă notă în scris a schimbărilor ce dorea să execute şi primi făgăduiala lui Per că-i va îndeplini dorinţa.

Toată această discuţie ţinu doar câteva minute şi fu urmată de o tăcere îndelungată. Pastorul şedea în fotoliu, uşor aplecat înainte peste mâinile împreunate, şi era evident că aştepta plecarea vizitatorului. Când însă Per se pregăti într-adevăr să-l părăsească, pastorul se temu probabil că fusese nepoliticos. îl întrebă unde locuieşte şi dacă-i place regiunea. Când află că Per locuia lângă gară, îi spuse că acolo nu va duce lipsă de societate; la Rimalt luase fiinţă un adevărat târguşor. Apoi pastorul aminti numele directorului de liceu, al farmacistului şi al altor câţiva

Cetăţeni din partea locului. În schimb, nu pomeni nicio vorbă despre socrul lui Per şi despre casa de la Bostrup a acestuia.

Per, asupra căruia personalitatea pastorului, aşa cum şi-l amintea din ziua când se întâlniseră pe timp de furtună, făcuse o impresie foarte puternică, fu cam dezamăgit de aceste fraze banale. îl mai supărase şi felul în care pastorul îl alăturase fără nicio distincţie celorlalţi membri ai clubului „Toddy” din Rimalt, cu atât mai mult cu cât, judecând după tonul lui, nu-i preţuia nici el prea mult. De aceea, declară, subliniindu-şi oarecum frazele, că nu avea niciun fel de relaţii în oraş şi trăia într-o singurătate totală, în tovărăşia cărţilor.

Pastorul ridică uşor capul, dar nu-l privi nici acum. Totuşi, chipul lui îngust, spin şi palid păru deodată atent,

ca şi cum ar fi aşteptat ceva.

— Ei, da, spuse el, viaţa retrasă în lumea gândurilor noastre poate avea satisfacţiile şi confortul ei. Am putea spune chiar că e binecuvântată.

Apoi adăugă cu un zâmbet uşor că singurătatea nu exclude uneori o mare doză de sociabilitate. Cine face un efort destul de serios să pătrundă temeinic în propria-i conştiinţă poate fi adesea dezamăgit când înţelege că dă peste nişte străini.

Per, care se simţea atins personal de această remarcă, încercând să dezvolte comparaţia, spuse că, din păcate, străinii aceştia erau de obicei musafiri incomozi, care creau nelinişte şi neplăceri.

Deşi pastorul îşi ţinea faţa întoarsă, expresia aceea fugară de atenţie susţinută îi apăru din nou pe chip. Dar nu încercă să aprofundeze subiectul şi adăugă drept concluzie că de multe ori asculţi şi gândurile altora ca să scapi de ale tale. Cărţile aveau efectul unei diversiuni plăcute, fiindcă toate consideraţiile pe care oamenii le aşterneau în paginile lor, trimiţându-le apoi la tipar, nu erau de natură să te sperie.

Urmă o nouă pauză. Era evident că pastorul atinsese acum un domeniu asupra căruia nu dorea să insiste. Per se ridică, şi gazda nu mai încercă să-l reţină. Cu toate astea, nu se arătă nicicum nepoliticos, ba chiar la despărţire îi întinse mâna – mână ciudată, uscată şi caldă – şi se scuză ceremonios că, de teama curentului, nu-l conduce până în antreu.

Deşi vizita fusese scurtă şi fără importanţă, ea constitui o preocupare pentru Per. Seara, în timp ce lua masa la pastorul din Bostrup, vorbi despre popasul lui la parohia din Borup în termeni care displăcură în mod evident socrilor.

— Bietul de el, e un om demn de plâns! spuse pastorul Blomberg. Sincer vorbind, îmi pare rău pentru el. Numai că un astfel de om n-ar fi trebuit să se facă niciodată pastor!

Chiar a doua zi Per se apucă să redacteze darea de seamă pe care i-o ceruse pastorul Fjaltring. Îşi dădu multă osteneală cu ea, şi la urmă o transcrise pe o coală mare de hârtie groasă, la care anexă şi o schiţă de plan, executată cu multă grijă şi cuprinzând toate terenurile care ţineau de parohie.

La o săptămână după aceea, cum drumul îl ducea din nou prin Borup, intră cu docarul şi în curtea parohiei, ca să-şi predea documentul. Puţin obişnuit să i se dea atenţie, pastorul rămase încurcat la vederea acestei lucrări îngrijite şi-i mulţumi din toată inima. Apoi, văzând că Per se şi pregăteşte de plecare, păru foarte nenorocit şi-i ceru iertare dacă, cu prilejul vizitei precedente, îl găsise poate cam prost dispus. Pentru a-l convinge să rămână, îl siti să se aşeze pe canapea, şi de data asta între ei începu curând o convorbire destul de sinceră.

Punctul de plecare îl constitui chiar hârtia adusă de Per, care-i vorbi despre cantităţile mari de turbă descoperite în lunca parohiei. Se aflau la o adâncime considerabilă, e drept, şi se putea ajunge destul de greu până la ea, dar tocmai de aceea trebuia să fie de-o calitate foarte bună. Era convins că merită să se facă rost de o mică pompă de apă, care să păstreze săpăturile uscate, şi astfel să pregătească masa mlăştinoasă de turbă. Pastorul Fjaltring, care rămăsese în picioare în faţa lui, pe preşul îngust de pe mijlocul podelei, unde nu se afla alt covor, clătină negativ din cap şi schiţă un zâmbet bolnăvicios, de neputinţă. Era nevoit să lase treaba asta în seama urmaşului său, spuse el. Sănătatea nu-i îngăduia să-şi facă planuri de viitor.

— De altfel, adăugă pastorul, chiar dacă moartea mi-ar da un răgaz, nu prea ştiu câtă vreme îmi vor mai îngădui autorităţile bisericeşti şi zeloşii mei confraţi să-mi ţin predicile în faţa unor bănci goale.

Per roşi şi încercă să schiţeze un protest politicos, dar pastorul nu-l lăsă să vorbească.

— Nu-mi fac niciun fel de iluzii. În vremea noastră,

religia a devenit o marfă, şi nu putem reproşa nimănui că preferă taraba unde poate cumpăra această indulgenţă la preţul cel mai scăzut.

Per se simţi obligat să apere orientarea spirituală a socrului său, dar, fără să pomenească niciun nume, pastorul Fjaltring răspunse că o atitudine binevoitoare, care acordă oarecare sprijin sau manifestă doar curiozitate faţă de marile întrebări ale vieţii, era după el mult mai primejdioasă decât o neutralitate totală. Credinţa înseamnă pasiune, lipsa acestei pasiuni e o ofensă adusă tatălui nostru ceresc. A trezi pe căi artificiale doar pâlpâirea unei vieţi spirituale în popor nu ajunge nici pe departe pentru a sădi rădăcinile unei credinţe serioase şi sincere, sau măcar temeliile unor îndoieli serioase. Dimpotrivă, acest procedeu putea doar să ucidă germenii unei adevărate legături cu Dumnezeu, germeni sădiţi în sufletul fiecărui om.

Pastorul se plimbă de câteva ori încoace şi-ncolo pe preş, apoi se opri brusc în celălalt capăt al odăii. Era ca şi cum ar fi vrut să-şi atragă el însuşi atenţia să nu se aventureze prea departe. Dar nevoia de a-şi împărtăşi părerile se trezise în el, şi torentul de gânduri zămislit în singurătate se revărsă, împiedicându-l să-şi stăpânească elocvenţa.

Îi spuse lui Per că tehnica modernă purta o parte de responsabilitate pentru superficialitatea şi extravertirea cu care fusese blestemată societatea contemporană. Goana caracteristică industriei maşinilor contaminase şi viaţa spirituală. Obişnuiţi să obţină în toate domeniile cele necesare vieţii cu cât mai puţină muncă proprie, oamenii pretindeau acum să dobândească şi credinţa fără prea multă cheltuială de timp şi de energie, şi propovăduitorii cuvântului, feţe bisericeşti sau mireni, nu erau lipsiţi de bunăvoinţa de a satisface atare pretenţii.

Dar despre sufletul omenesc şi despre condiţiile în care se dezvolta el, continuă pastorul cu o înflăcărare crescândă, se ştiu, din păcate, foarte puţine; totuşi, se

admite, pare-se, în general, că fericirea, aşa cum e înţeleasă ea în lume, îl sterilizează pe om. Elementul adevărat al vieţii sufleteşti este durerea. Bucuria e o rămăşiţă de animalitate, şi iată de ce, în perioadele de prosperitate, oamenii decad lesne, se maimuţăresc şi încep să se sumeţească, dar în momentele grele, când coboară adânc în ei, până la izvoarele divine ale personalităţii, se pot transfigura cu desăvârşire. Desigur, creştinismul adusese lumii un mesaj de bucurie, dar luat *ad literam*, cuvântul acesta ne introducea în contradicţii insolubile. O credinţă care vestea pace, securitate şi bucurie seca izvoarele sufletului şi provoca stingerea vieţii spirituale. Ideea unui paradis transcendent, lăcaş al perfecţiunii, se putea împăca, la nevoie, cu concepţiile religioase actuale. Vorbele despre renunţarea la orice speranţă, pe care Dante le pusese la intrarea în infern, s-ar fi putut folosi, pare-se, cu aceeaşi justificare şi având un sens mult mai cumplit ca inscripţie pe poarta acelei împărăţii cereşti care nu-ţi mai oferea nicio posibilitate pentru propria ta dezvoltare. Da, oamenii erau mărginiţi şi vedeau lucrurile aşa fel încât cu timpul sufletele curate şi neprihănite, ca şi adevărata evlavie, luată în sensul unei recunoaşteri religioase, ar fi trebuit să sălăşluiască printre cei ce nu se pot mântui, printre cei osândiţi pe vecie sau măcar temporar.

De bună seamă că până în momentul de faţă nimeni nu pricepuse voia manifestată de Dumnezeu în *Evanghelie*. Aşa se explică din nou de ce, după două mii de ani, în ciuda frazelor mari şi a promisiunilor sale, creştinismul nu izbutise să contribuie mai mult la propăşirea morală a neamului omenesc. Căci există teologi care neagă pur şi simplu originea divină a lui Cristos; şi în realitate nu e uşor să descoperi vreo înrudire între el şi dumnezeul *Vechiului testament*. S-ar putea spune chiar fără exagerare că primul e cu totul în contradicţie, ba chiar este imaginea lui cu totul opusă. Dar dacă Cristos nu e fiul lui Dumnezeu, atunci cine ne garantează că tatăl nostru ceresc nu l-a

lăsat să se nască, să pătimească şi să sufere o moarte mârşavă pentru a ne da o pildă care să ne înspăimânte?

Pe neaşteptate, pastorul Fjaltring încetă iar să se plimbe pe preş, de parcă s-ar fi temut de propriile lui cuvinte. Vorbise mult, şi fruntea i se roşise ca para focului. Chipul îi era străbătut neîncetat de tresăriri nervoase, care porneau din direcţia umărului.

— Da. Aţi înţeles, sper, că nu vă spun acestea în bătaie de ioc. Afirm doar că, dacă figura lui Cristos şi menirea lui trebuie să facă, în sfârşit, obiectul unei evaluări critice – şi desigur că a sosit momentul – apoi e necesar ca această operaţie să fie efectuată temeinic şi fără prejudecăţi, chiar dacă ar fi să punem în joc nădejdile noastre de mântuire!

Per nu ştia ce să răspundă unor gânduri care mergeau atât de departe; cât despre pastorul Fjaltring, era limpede că nu-şi dădea singur seama cât de mult se depărtase de punctul său de plecare. Nu observă nici că în spatele lui se deschisese o uşă şi că soţia lui intrase în cameră. Se întoarse abia când Per se ridică şi se înclină în faţa ei, şi atunci amuţi brusc.

Per îşi spuse că bârfelile oamenilor cu privire la aspectul exterior al doamnei pastor nu cuprindeau nicio exagerare. Era obeză, avea o faţă lată, cuperozată, de beţivă, ochi cu o privire împietrită şi moartă, care, în comparaţie cu tenul, păreau aproape albi. Se vedea cât de colo că neglijenţa ei era cu atât mai bătătoare la ochi cu cât era limpede că se gătise.

Părul din faţă fusese umezit în grabă şi netezit, iar rochia era destul de bună; în schimb, sub scufia aşezată strâmb, restul părului era îndesat ca lâna dintr-o pernă, şi sub tivul rochiei se zăreau pantofii scâlciaţi şi murdari.

După ce soţul ei făcu prezentările, doamna Fjaltring îi zâmbi prietenește lui Per.

— Nu vreţi să ne faceţi plăcerea de a prinzi cu noi, domnule Sidenius? Masa e pusă.

Per nu ştia ce să răspundă. Îşi simţea inima grea de

compătimire faţă de omul nefericit din faţa lui. Ar fi vrut să refuze, dar se temu să nu-l jignească, aşa că acceptă invitaţia.

Ceea ce-l surprinse fu purtarea pastorului faţă de soţia sa, purtare care nu trăda nicio enervare. E drept că în timpul prânzului păru cam stingherit şi destul de distrat, dar în atitudinea faţă de ea rămase până la sfârşit un soţ prevenitor, atent şi chiar destul de cavaler. Cât despre ea, era limpede că nu-şi dădea câtuşi de puţin seama în ce situaţie penibilă se afla. Dimpotrivă, conduse tot timpul conversaţia, vorbind într-un mod destul de incoherent despre Copenhaga şi depănându-şi amintirile din Zeelanda de Nord, unde tatăl ei fusese pastor. Cum nu obişnuia să asculte ce spuneau ceilalţi, până la urmă ajunse să vorbească singură.

Când se întoarse împreună cu pastorul în birou, Per simţi numaidecât că nu vor putea relua conversaţia întreruptă cu puţin înainte. De altfel, nici pastorul nu-l rugă să mai rămână. Totuşi, la plecare îl petrecu până în antreu, îi mulţumi din nou pentru atenţie şi adăugă că-l va revedea totdeauna cu plăcere când drumurile îl vor mai aduce prin parohia lui.

Per se bucură de invitaţie, şi după aceea îşi făcu deseori de lucru pe la el în legătură cu săparea şanţurilor în luncă. În cele din urmă începu să-l viziteze fără pretexte, şi se simţea de fiecare dată binevenit. În schimb, nu mai asistă niciodată la slujba din biserica Borup, şi asta nu numai din consideraţie faţă de socrul său. Amintirea pe care i-o lăsase acea unică predică a pastorului Fjaltring pe care o auzise nu-l îndemna să repete experienţa. În amvon, pastorul Fjaltring făcea impresia ciudată a unei marionete. Era un om care căuta adevărul, nu influenţa pe nimeni, şi cu atât mai puţin avea vocaţie de propovăduitor. Trebuia să-l cauţi în casa lui de solitar. Şi chiar acolo se întâmpla să se învârtească încoace şi încolo când primea o vizită neaşteptată, încurcat şi nestăpânit ca o molie atinsă brusc de o rază de lumină. Alteori era preocupat de

îmbrăcămintea lui, rareori destul de îngrijită pentru a fi văzuta de un ochi străin, sau se lăsa pradă unei crize de ipohondrie şi începea să se mute de pe un scaun pe altul, sau se ghemuia într-un colţ, sprijinindu-şi în mâini fruntea legată. Totuşi, în prezenţa lui Per, sfiala i se risipea de obicei destul de repede, şi după ce o biruia, era în stare să vorbească ceasuri întregi fără să obosească.

Per nu pomenea niciodată la Bastrup despre legăturile lui cu acest pastor eretic. Nici lui înger nu-i vorbi despre el. Ştia că se va simţi mâhnită din cauza tatălui ei şi, pentru moment, nu-i putea explica interesul ce-i inspira acest nou prieten, fiindcă, în mod foarte copilăresc, înger credea în infailibilitatea tatălui ei. Trebuia să aştepte până în clipa când vor fi uniţi pentru totdeauna. Când se stârnise o mică neînţelegere pe teme religioase între el şi socrul său, înger se supărase şi-i dăduse a înţelege că pretenţia de a-l contrazice pe pastor în acest domeniu părea o aroganţă copilărească.

În felul acesta, taina în care erau învăluite vizitele sale la pastorul Fjaltring le dădea o strălucire mistică. Se adăuga apoi şi faptul că pastorul avea numeroase şi preţioase cunoştinţe în toate domeniile. De la el primi primele noţiuni de teologie a evului mediu, care-l introduseră în templele gândirii scolasticilor bizantini şi-l iniţiau în viziunile gotice şi fantastice ale visătorilor dinaintea Reformei. Tot acum află despre existenţa unor oameni ca meşterul Eckart, Johannes Tauler, Jan van Runsbroec şi Gerhard Groote[55], a căror personalitate îl determinase, probabil, pe pastorul Fjaltring să facă studii mai cuprinzătoare. De altfel, s-ar fi zis că nu ignora niciuna dintre învăţăturile sau mişcările religioase din trecut sau din zilele sale. Cunoştea până şi cele mai cumplite manifestări ale unei fantezii religioase viciate, ca, de pildă, cultul Satanei sau ordinul „Rosenkreuz” 2, şi putea reproduce din memorie cuvânt cu cuvânt un mare număr de fragmente din operele unor scriitori laici.

55 Teologi mistici şi vestiţi predicatori din secolul al XIV-lea.

Dar ceea ce-l preocupa mai ales pe Per în timpul acestor vizite era propria personalitate a pastorului Fjaltring şi pecetea aceea de trăire personală pe care o dădea oricărui lucru despre care vorbea. În afară de faptul că era familiarizat cu diferitele concepţii ale oamenilor, părea să priceapă din proprie experienţă orice dorinţă şi orice suferinţă. Când vorbea despre iad, o făcea în aşa fel şi cu o privire atât de bolnăvicioasă, de parcă ar fi fost acolo, iar reamintirea îl făcea să retrăiască chinurile pe care le îndurase acolo. Pe de altă parte, în cât-pele fericite, trăsăturile fine, expresive şi mobile ale feţei sale puteau oglindi adevărata împărăţie a cerurilor. Uneori, expresia chipului său părea că reflectă fugitiv efectul ce-i făceau acordurile unei melodii din sferele cereşti.

După aceea, când se afla în casa pastorului din Bostrup şi asculta ce-i spunea roşcovanul de socru-său, înţelegea şi mai bine cât de fără valoare era această credinţă cumpărată la un preţ atât de scăzut, în comparaţie cu o credinţă, sau chiar cu o îndoială, care costase lupte şi sânge. Contrastul îl izbi în special cu prilejul unui aşa-numit „convent privat”, din cele ce aveau loc de câteva ori pe an la parohie, cu participarea pastorilor din ţinut, cunoscuţi pentru vederile lor liberale. Sub preşedinţia socrului său, aceştia discutau problemele bisericeşti litigioase ale momentului. Când îi vedea instalaţi confortabil şi discutând, cu pipele bine umplute înfipte în gură, despre iertarea păcatelor sau despre spovedanie, când îi auzea supralicitând sentimente ieftine, înţelegea de ce pastorul Fjaltring le dăduse numele de „angrosişti”. Cât despre caracterul socrului său, Per avea din ce în ce mai multe rezerve. Spiritul lui critic se trezise mai ales cu prilejul dezvăluirii întâmplătoare a raporturilor bizare dintre pastor şi bătrânul lui tată, raporturi despre care administratorul de la Kaersholm îi vorbise mai demult. În adevăr, bătrânul trăia în mizerie undeva în Fionia. Pastorul Blomberg refuzase să-l primească în casă fiindcă, la o vârstă destul de înaintată, tatăl lui păcătuise

împotriva poruncii a şasea şi-i făcuse slujnicei sale un copil. Per avea însă o mică bănuială, că socrul său era de fapt foarte mulţumit că acest pretext îi îngăduia să ţină la distanţă un bătrân incomod şi aproape orb. Pastorul Blomberg se dovedea foarte zgârcit când era vorba să dea o mână de ajutor altora, şi Per avusese de câteva ori prilejul să-l vadă descotorosindu-se de oamenii sărmani care-i cereau ajutorul, cu promisiunea de a se ruga călduros pentru ei.

Cu toate acestea, nicio clipă nu se îndoise cu privire la sinceritatea credinţei socrului său. Dar tocmai ceea ce i se părea suspect şi ceea ce până la urmă avu o influenţă hotărâtoare asupra poziţiei lui faţă de credinţă era faptul că ori de câte ori credinţa nu însemna anihilarea totală a omului natural, aşa cum se-ntâmpla la „sfinţii” în adevăratul înţeles al cuvântului, ea nu părea în stare să înalţe şi să rafineze cugetul, în cuvintele pastorului Fjaltring revenea mereu ideea că îndoiala e o premisă a credinţei, că e asemenea „sânului veşnic voluptuos şi veşnic primitor al unei mame”. Aşa după cum ziua e urmată de noapte şi noaptea de o nouă zi, viaţa pe pământ fiind un rezultat al acestei alternanţe între întuneric şi lumină, tot astfel viaţa religioasă este condiţionată de contradicţii inevitabile, care, graţie conflictului, menţin neliniştea sufletească. O credinţă care nu se primeneşte neîncetat prin îndoială e lipsită de viaţă, e o coadă de mătură, o cârjă, care te poate ajuta să uiţi un timp că eşti paralizat, dar care nu-ţi insuflă adevărata energie capabilă să menţină viaţa.

Într-un moment de bună dispoziţie, pastorul Fjaltring spusese: „Dacă drumul spre iad e într-adevăr pietruit cu intenţii bune, atunci drumul spre cer trebuie să fie pavat cu cele rele”.

Şi pe urmă dezvoltase afirmaţia spunând că ea conţinea mai mult adevăr decât i se păruse la prima vedere; căci, spunea el, după cum mersul corpului omenesc este o cădere continuă, dar întreruptă la

momentul oportun, lucru ştiut de toată lumea, tot astfel evoluţia noastră spirituală spre desăvârşire e o cădere neîncetată în păcat, după care ne ridicăm graţie unui echilibru a cărui acţiune e instinctivă şi de origine divină.

Aruncând o privire retrospectivă asupra propriei sale evoluţii, Per îşi spuse că ea confirma această afirmaţie. Şi începu să privească iar cu speranţă şi încredere spre viitor.

La parohia din Bostrup pregătirile de nuntă începuseră. Maşina de cusut zbârnâia toată ziua, şi doamna Blomberg pleca în fiecare luni la oraş, unde comandase cea mai mare parte din trusoul lui înger. Cum intra pe uşă, urechile lui Per ţiuiau de cuvinte de felul acesta: dril, lemn de nuc, şaten, dantelă, rips, pernă, grenadine, bucle... înger părea preocupată mai curând de tâmplari şi de şelari decât de inaugurarea festivă a iubirii lor, încât Per avea tot mai mult impresia că e de prisos în casa pastorului Blomberg.

De altfel, când era acasă, Per se învârtea şi el de colo până colo în tăcere, pregătindu-se să-şi primească soţia. Câştiga acum destul de bine. În afară de reglementarea cursului apelor, care constituia principala lui ocupaţie, acceptase diverse lucrări mai mici în regiune, din care îi ieşea un câştig considerabil. Achitase în întregime suma pe care o datora fraţilor săi şi începuse să strângă bani ca să plătească prima rată din datoria către Philip Salomon şi către Ivan.

Acum se apucă să renoveze atât la exterior cât şi în interior locuinţa lui destul de dărăpănată. Puse tapete noi pe pereţi şi înlocui în bucătărie podeaua de cărămidă, demodată şi rece, printr-o duşumea de scândură. Spiritul său inventiv nu se dezminţi nici cu acest prilej, ci se afirmă prin unele mici transformări practice, care avură darul să îmbunătăţească încălzirea, canalizarea etc. Ştia că nimic n-ar putea-o face mai fericită pe înger decât o bucătărie bine pusă la punct, o cămară răcoroasă şi bine aerisită, o pivniţă proaspăt văruită, o magazie pentru lemne uşor accesibilă şi bine aprovizionată. Moştenise simţul de

ordine şi curăţenie al mamei sale şi era gata să cadă în extaz în faţa unor vase de aramă bine lustruite, aşa cum alţii cad în extaz în faţa unei opere de artă.

Dar, aşa cum se întâmplă de obicei, e de ajuns să ameliorezi un lucru, ca să-ţi dai seama de lipsa altuia. După ce isprăvi cu reparaţiile în bucătărie, lui Per i se păru că salonul ar avea şi el nevoie de o podea nouă. Fără să-şi dea seama, se molipsise şi el de febra pregătirilor care domnea în casa socrului. Şi el şi înger erau îngroziţi la gândul că ar putea să nu fie gata la timp, încât mai că ar fi dorit să poată amâna nunta cu câteva săptămâni.

Mobila nouă sosea acum din oraş, şi când începură s-o instaleze, descoperiră alte motive de supărare. Aşa, de pildă, unul dintre dulapuri era prea mare pentru peretele căruia îi fusese destinat. În schimb, o galerie pentru perdele era prea scurtă, şi – ceea ce o deznădăjdui pentru o clipă pe înger – tapetul cel nou din salon nu se potrivea destul de bine cu covorul şi cu stofa de mobile. De fiecare dată când Per sosea la ei, alerga în întâmpinarea lui şi-i punea tot felul de întrebări pline de nelinişte privitoare la distanţa dintre ferestre sau la dimensiunile duşumelei, iar la despărţire uita uneori să răspundă sărutărilor lui.

Agitaţia asta, caracteristică mutărilor dintr-o casă într-alta, se prelungi până în ziua ceremoniei nupţiale, ba chiar cu câteva zile înainte, un mic accident o transformă într-o adevărată panică. Toată mobila comandată sosise, lipseau numai paturile, care fuseseră aşteptate săptămâni în şir. Un mare număr de emisari plecaseră la oraş să se intereseze de soarta lor, şi tâmplarul făgăduise mereu că le va trimite. În cele din urmă, înger şi mama ei nu mai vorbeau decât despre aceste paturi, care tot nu veneau. Per era cam stingherit; nu înţelegea cum putea înger, atât de sensibilă în alte privinţe, să-şi exprime cu asemenea sinceritate o astfel de îngrijorare, şi nu nvimai faţă deşi, ci faţă de toţi cei ce intrau în casa lor. Mai mult chiar, tensiunea aceasta se răspândi în tot oraşul. Pretutindeni se vorbea despre paturile lor, şi când, în ajunul nunţii,

paturile sosiră în sfârşit şi fură instalate la locul lor, vestea fu o uşurare pentru toată lumea.

În ziua nunţii, un soare de vară strălucea deasupra oraşului împodobit cu steaguri, şi toată lumea era în stradă când cortegiul nupţial porni spre biserică. Înger luase loc într-o trăsură deschisă lângă fratele mamei sale, un domn mai în vârstă, frumos la înfăţişare, purtând un barbişon care părea de bumbac şi o rozăla butonieră. Înger era adorabilă, dar parcă se vedea că e prea conştientă de asta. Mătuşile ei care o gătiseră, prietenele care-i aşezaseră vălul şi cununa de mirt pe cap, fetele şi femeile de serviciu din casa lor care o conduseseră până la trăsură, toate o asiguraseră că niciodată nu intrase în biserica din Bostrup o mireasă mai frumoasă decât ea.

Signe şi Eberhard, sora şi fratele lui Per, erau şi ei printre oaspeţi. Mai asistau la ceremonie toate notabilităţile ţinutului, familia consilierului Clauzen, văduva marelui maestru de vânătoare, directorul gimnaziului, câţiva pastori, reprezentând comunitatea parohială şi o serie de oaspeţi de vază din Rimalt, în total, mai bine de cincizeci de persoane.

În timpul ospăţului de nuntă, care avu loc în casa pastorului, grădina se umplu de curioşi, veniţi să asculte cuvântările, care se revărsau afară pe ferestrele deschise. Apoi li se servi şi lor masa sub copaci, fiindcă toţi privitorii trebuiau ospătaţi, astfel încât, pe măsură ce mulţimea dădea mereu buzna, petrecerea lua tot mai mult caracterul unei serbări populare…

38

593

Oaspeţii străini, adică Eberhard şi Signe mai întâi, unchiul lui înger după aceea, plecară chiar a doua zi dimineaţă. Unchiul acesta era un om destul de ciudat, cam aventurier de felul lui. Călătorise prin lumea largă, apoi se stabilise la Fiume, unde trăia şi acum şi unde ocupa funcţia de director comercial al unui mare şi cunoscut şantier naval. Profitase de prilejul pe care i-l oferise nunta

nepoatei sale pentru a-şi revedea, după mulţi ani, patria, şi rămăsese o săptămână la Bostrup. Firea lui înstrăinată şi obiceiurile străine îi îngreuiaseră oarecum buna înţelegere cu membrii parohiei şi mai ales cu pastorul Blomberg, care-i spunea pe faţă că e un filfizon bătrân. În schimb, se înţelesese de minune cu Per. îl însoţise de câteva ori pe drumurile străbătute pentru săpăturile care începuseră pretutindeni în ţinut, şi cu toate că nu era tehnician de meserie, putuse să aprecieze foarte bine munca depusă. Ulterior îşi exprimase admiraţia în faţa surorii şi a cumnatului său în cuvinte prudente, dar care dădeau, totuşi, a înţelege că, după el, ginerele lor era prea deosebit ca să-şi piardă vremea la ţară, săpând şanţuri pentru oamenii din ţinut.

Doamna Blomberg, care fusese foarte distrată în dimineaţa aceea, nu-şi găsea astâmpăr după plecarea oaspeţilor străini. Îşi petrecu fratele până la gară ca să aibă prilejul de a face o vizită tinerilor căsătoriţi.

Îi găsi în faţa unui dejun întârziat, la care domnea o atmosferă nu tocmai plăcută. Per părea foarte încurcat, iar înger era palidă, tăcută şi mânioasă. Doamna Blomberg se prefăcu a nu observa nimic. Bănuia ce se întâmplase şi zâmbi în sinea ei, retrăind parcă, după douăzeci şi doi de ani, deşteptarea aceea, a doua zi după propria ei nuntă. Bău o cafea cu tinerii căsătoriţi, apoi discutară despre petrecerea din ajun şi despre musafirii care-i părăsiseră. În cele din urmă, se duse cu înger în bucătărie şi în cămară ca să rânduiască vesela. Per intră la el în cameră şi nu mai ieşi cât timp ţinu vizita soacrei sale.

Şedea, aşa, cu bărbia sprijinită în palmă şi cu privirea îndreptată spre ogoare. Ştia doar că nu se întâmplase nicio nenorocire şi era convins că timiditatea lui înger va dispărea treptat. Totuşi, era foarte dezamăgit şi abătut. Noaptea aceea, care ar fi trebuit să rămână cea mai înălţătoare amintire din viaţa lui, se transformase într-o scenă pe care gândurile sale aveau s-o evite totdeauna cu ruşine şi cu neplăcere.

Gândurilei, se îndreptară involuntar spre o altă noapte de nuntă… noaptea petrecută cu Jakobe… şi nu putu rezista tentaţiei de a face o comparaţie. Dar deodată ceva cumplit izvorî în străfundurile sufletului său… Era ca şi cum un şarpe l-ar fi muşcat de inimă. Oare vina era a lui? Oare trebuia iar să ispăşească pentru trecut?…

Capitolul XXVI

La început Per nu fu prea fericit în căsnicie. Nădejdea lui de a o trezi pe înger la o viaţă sufletească mai independentă nu se împlini. Era o fire echilibrată, înclinată numai către latura practică a vieţii şi având convingerea fermă că tatăl ei este ultimul mare profet al adevărului creştin, ceea ce o împiedica să înţeleagă intenţiile lui Per, la şi tatăl, vedea în interesul pe care Per îl arăta păstorului Plaltring o izbucnire copilărească a spiritului de contradicţie şi a dorinţei de a părea interesant.

Era incontestabil că viaţa dublă pe care o trăia Per şi influenţele de valoare inegală la care era expus îl duseseră treptat la anumite concluzii privitoare la propria lui persoană, care puteau să pară uneori destul de incoherente. În cele din urmă îşi dădu singur seama de asta şi căută înfricoşat un punct de sprijin.

Şi de data asta îl găsi, cum i se mai întâmplase şi altă dată, în latura „naturală” a vieţii lui, şi lucrul acesta i-l datora lui înger. Era într-un moment când sarcina ei avansase mult şi când, asemenea multor mame tinere, nu se mai gândea decât la viitoarea naştere şi la pregătirile legate de ea. Totuşi, avea un calm desăvârşit, şi cu toată tinereţea ei, liniştea şi tăria de suflet cu care aştepta momentul cel mare îl umplură de admiraţie şi-l îndemnară la meditaţie.

Urmară emoţiile din noaptea naşterii, perioada de lăuzie, când înger nu părăsi patul, grija pentru sănătatea ei şi a copilului, la care se adăuga bucuria de a fi tată, creşterea concomitentă a sentimentului de răspundere. Toate acestea îl determinară să prindă noi şi solide rădăcini în realitate.

Totuşi, Per nu izbuti să se ţină cu totul departe de casa pastorului din Borup. Biroul acela mare, cufundat în semiobscuritate, preşul lung şi îngust, pupitrul dintre cele două ferestre scunde, toate îşi păstrau încă puterea de vrajă asupra lui, deşi se furişa într-acolo cu un sentiment de vinovăţie, ca un beţiv care se duce la cârciumă. Vizitele lui se răriră tot mai mult, apoi sfârşiră brusc în urma unei întâmplări cumplite, care avea să constituie multă vreme subiect de discuţie pentru întreaga populaţie a ţinutului.

Într-o zi de toamnă oamenii se înspăimântară la zvonul legat de dispariţia pastorului Fjaltring. Cu şase luni înainte îşi pierduse soţia, şi de atunci devenise parcă şi mai izolat şi mai temător de oameni. Dispariţia lui dădu de bănuit că se întâmplase o nenorocire. Per se puse în mişcare şi luă conducerea cercetărilor. Trimise oameni să răscolească pădurile, în timp ce alţii scotoceau fundul râului şi ochiurile de baltă din împrejurimi. În cele din urmă, pastorul fu găsit chiar în podul casei sale, unde se spânzurase în interiorul unui dulap mare şi gol.

38*

595

În ultimii ani, Per fusese oarecum singurul om a cărui prezenţă îl bucurase pe pastor şi faţă de care vorbea fără înconjur. Cu câteva zile înainte de dispariţie, Per îi făcuşi o vizită de câteva ore şi avusese prilejul să admire tocmai liniştea sufletească şi echilibrul aparent cu care pastorul vorbea despre el însuşi despre singurătatea lui, glumind chiar pe seama suferinţelor sale fizice. îi spusese că omul trebuie să fie recunoscător pentru aceste suferinţe, fiindcă ele menţin sufletul sănătos. îi povestise totodată o întâmplare comică în legătură cu suferinţele pe care i le provocase odată o încercare exagerată de a adânci taina păcatului strămoşesc, care-l dusese la nişte speculaţii atât de uluitoare, încât fusese cât pe ce să-şi piardă minţile.

— Atunci, însă, continuase pastorul, un curent s-a îndurat de mine şi m-a pricopsit cu o durere de dinţi groaznică – martiriu foarte nimerit şi binecuvântat al

fălcilor – şi dracu' s-a mai ocupat de păcatul strămoşesc şi de alte mofturi de felul ăsta! Drept să spun, mi-aş fi dat şi certificatul de botez numai să scap de dureri.

Acum pastorul murise, şi sfârşitul acesta sinistru era cea mai bună dovadă că vederile lui filosofice despre viaţă dăduseră faliment. Per avu din nou sentimentul că scăpase de un pericol mortal, acelaşi sentiment ca în clipa când aflase despre sinuciderea locotenentului Iversen. Mâna febrilă a pastorului îi arătase drumul spre ţinuturile întunecoase, pustii şi sălbatice ale unei lumi sufleteşti ale cărei înşelătoare şi aeriene viziuni de pustiu şi ale cărei laţuri îl ispitiseră de mult de la distanţă. Şi totuşi!… Avea să păstreze totdeauna o amintire plină de recunoştinţă şi de dragoste omului acestuia solitar şi nefericit. Până şi moartea făcea din el învăţătorul şi eliberatorul lui Per.

Iată de ce compătimirea triumfătoare cu care vorbea toată lumea despre defunct îi stârnea indignarea. Erau cei pentru care lipsa oricărei pasiuni şi a oricărui impuls titanic de a lupta contra zeilor constituia o pavăză comodă. îl exasperase mai ales indulgenţa cu care socrul său clătina din cap.

— Da, era firesc să sfârşească aşa! spuse el. Aproape că ar fi fost de prevăzut. Unde poate ajunge acela care nu izbuteşte să se împace cu sine însuşi? îmi pare sincer rău de el! Bietul om!

Per simţea că are pe limbă un răspuns aspru; dar, aşa cum făcuse de nenumărate ori până atunci, îşi stăpâni sentimentele şi tăcu din dorinţa de a o cruţa pe înger.

Mai trecu un an, apoi încă unul, şi încă trei, pierind toţi cu acea grabă imperceptibilă cu care trece timpul la ţară, unde ziua se scurge, de fapt, destul de încet, în timp ce anii zboară. În menajul idilic din vila adăpostită sub colinele verzi din Rimalt se zbenguiau acum trei copii, un băiat de 5 ani şi două fetiţe mai mici, de cel mai autentic tip Sidenius, cu ochi albaştri-deschişi şi cârlionţi castanii. Importantele lucrări de reglementare a apelor râului se terminaseră cu bine de mult, şi Per spunea adesea că ar

vrea să se mute în altă parte, dar înger nu voia să plece din regiune. Îşi iubea noul cămin, aşa cum îl iubise şi pe cel vechi, şi era mândră că făcuse din el un exemplu de ordine şi de confort.

De altfel, nici Per nu prea avea curajul să se desprindă de mediul cu care se obişnuise. Zilele treceau paşnice, copiii se dezvoltau bine, şi înger era mulţumită şi-i purta o mişcătoare gratitudine pentru că locuia în apropierea părinţilor şi a vechilor ei prieteni. Dincolo de graniţele propriului său cămin, Per continua să se simtă un străin în ţinutul acela. În schimb, sufletul său era atât de ataşat de peticul lui de pământ, de casă şi de grădină, încât nu era nevoie de un mare efort de persuasiune pentru a-l face să renunţe la gândurile de plecare. De altfel, avea încă destul de lucru în ţinut – în orice caz, asta fusese situaţia până de curând – cu măsurarea terenurilor arabile şi, într-o mai mică măsură, cu întreţinerea şoselelor şi a podurilor, activitate care-l preocupase serios. Reuşise chiar să-şi plătească toate datoriile.

În schimb, nu făcuse nicio treabă cu invenţia lui. Simţise din ce în ce mai rar dorinţa de a-i acorda atenţie şi, odată cu dorinţa, pierise probabil şi râvna. În orice caz, mintea lui, atât de fertilă odinioară, era acum stearpă, şi toată chestiunea aceea nu mai prezenta niciun interes pentru el. Sus, pe dealul din spatele casei, unde se gândise pe vremuri să clădească moara experimentală, se afla acum o bancă, unde se aşeza adesea cu înger lângă el şi contempla apusul soarelui, comentând întâmplările zilei, în timp ce copiii se jucau pe iarbă prin preajma lor.

De cele mai multe ori înger conducea conversaţia. Pe măsură ce anii treceau. Per, care fusese atât de volubil, se făcuse scump la vorbă. Totuşi, uneori, şi mai ales faţă de copii, i se întâmpla să devină aproape exuberant. În general, starea lui sufletească era într-o continuă şi uneori imprevizibilă schimbare, ceea ce o neliniştea câteodată pe înger. Se întâmpla ca, în momente fericite, în timp ce stăteau amândoi de vorbă fără nicio constrângere, Per să

devină brusc taciturn şi absent, ca şi când gândurile i-ar fi fost atrase de ceva despre care nu i-ar fi plăcut să vorbească. Dispoziţia aceasta ursuză putea să ţină ceasuri, ba chiar zile întregi, şi atunci era mai bine să-l laşi în pace şi să nu-l sâcâi cu întrebări.

În primul an de căsnicie, atât înger, cât şi părinţii ei atribuiseră lipsa de echilibru sufletesc de care dădea dovadă Per relaţiilor sale cu pastorul Fjaltring. Mai târziu îşi închipuiră că era frământat de „invenţia” aceea nefericită. În timp ce lucra încă la ea, fusese veşnic nemulţumit şi se plângea ori de câte ori se făcea curăţenie în casă ori se ştergeau geamurile, operaţii cu care nu se putea obişnui şi care, pretindea el, îl goneau din odaie tocmai când era mai adâncit în munca lui. Înger făcuse tot posibilul ca în cele din urmă să-i elimine din minte această preocupare. Acum înclina mai degrabă să facă o legătură între fluctuaţia stărilor sufleteşti şi constituţia lui fizică şubredă, care-l predispunea în general la susceptibilitate şi la irascibilitate. De altfel, nici el nu dădea alte explicaţii.

Toamna sosise iar, fructele se coceau în grădină, şi înger avea treabă până peste cap cu confecţionarea dulceţurilor şi compoturilor.

Într-o zi de la mijlocul lunii septembrie, tânăra femeie şedea pe banca de sub nucul cel mare din grădină, unde obişnuia să petreacă uneori câte o oră după-amiaza, în timp ce copiii se zbenguiau afară, pe câmp, supravegheaţi de dădaca lor. Ordonată cum era, înger îşi împărţea timpul după program. Ora pe care o petrecea sub nuc era destinată meditaţiilor, proiectelor gospodăreşti şi altor treburi. Purta un şorţ lat şi avea în poală o strachină mare de argilă, plină cu cireşe negre. Alături de ea, pe bancă, se afla o strachină goală, în care le punea boabă cu boabă după ce scotea sâmburii cu ajutorul unui ac. Ca în tot ce făcea, era mult farmec în gesturile mici şi sigure cu care executa această operaţie, în timp ce sucul roşu, lucitor, îi picura pe degetele albe. Deasupra capului ei, în frunzişul copacului, apăreau primele semne ale toamnei.

Câte o frunză moartă se ivea ici şi colo printre cele verzi. Însăşi înger, deşi încă în primăvara vieţii, era coaptă, durdulie şi, cu toate că n-avea decât 27 de ani, căpătase oarecum un aer de matroană. Debilitatea fizică o stânjenise în perioada de creştere, dar dispăruse după căsătorie. Se simţea târe ca piatra şi, spre bucuria şi mândria ei, putuse să-şi alăpteze singură copiii.

În fond, era fericită şi în căsnicie, deşi în alt mod decât s-ar fi aşteptat. În ciuda dezechilibrului sufletesc, Per era un soţ tandru şi atent. Totuşi, nu era cavalerul galant pe care şi-l visase, şi uneori se mira singură că-l iubea atât de mult. îi răbda toanele, acceptându-le cu o indulgenţă maternă. În timpul acceselor de depresiune, devenite din ce în ce mai frecvente şi din ce în ce mai îndelungate cu trecerea anilor, înger considera că bărbatul ei e un om bolnav, care nu trebuia contrariat. De altfel, îşi dădea seama că, mai mult decât oricine, suferea el însuşi din cauza lor.

De curând avusese una dintre aceste perioade obişnuite, în ajun fusese ziua de naştere a micului lor Hagharth şi Per se simţise înainte de prânz într-o dispoziţie excelentă. Dis-de-dimineaţă plecase pe câmp să culeagă flori ca să împodobească odăile, şi după ce copiii se treziseră, se jucase cu ei de-a cucul şi de-a baba-oarba prin grădină. Copiii erau încântaţi, şi înger se amuzase şi ea privindu-l de la fereastra dormitorului cum se târa în patru labe ca să se ascundă îndărătul tufişurilor. Apoi sosi poşta, şi jocul luă sfârşit. După o oră, când înger intră la el în odaie, îşi dădu seama imediat că nu mai era acelaşi om. Se aşezase lângă fereastră cu ziarul pe genunchi şi căpătase sub ochi umbrele acelea adânci pe care ea le cunoştea atât de bine. La masa de prânz, împodobită sărbătoreşte, nu scosese o vorbă, spre uimirea şi dezamăgirea vădită a copiilor, iar mai târziu, la ora cafelei, când bunicii sosiră cu trăsura ca să-i ureze sărbătoritului la mulţi ani, Per pretextase o chestiune de afaceri şi plecase, întorcându-se abia seara, la cină.

Stările acestea de melancolie îl cuprindeau atât de brusc şi cu atâta violenţă, încât, în ultima vreme, îi aminteau în mod ameninţător lui înger de marele maestru de vânătoare decedat. Desigur că şi sensibilitatea bolnăvicioasă a acestuia avusese o legătură cu fizicul lui şubred şi poate cu cancerul care-i pricinuise moartea. Acum înger îşi propusese să discute în mod serios cu medicul, îndată ce i se va ivi prilejul.

Nişte strigăte de bucurie răsunară sus, pe deal, trezind-o din gânduri. Micul Hagharth şi sora lui cea mare, Ingeborg, se căţăraseră până acolo ca să pândească întoarcerea lui Per şi-l zăreau acum venind pe şosea.

Înger îşi luă străchinile, se ridică în picioare şi intră în casă, poruncind servitoarei să aducă prânzul lui Per. Din dorinţa de *a* nu stânjeni programul casei, Per ceruse să nu fie aşteptat când nu putea să se întoarcă la ora fixată pentru masă. Înger îi pusese personal deoparte mâncarea, adică nişte *sedgrod* cu bere, făcută în casă, şi ţipar afumat cu cartofi înăbuşiţi, şi nu se zgârcise când îi pregătise porţiile. Per plecase de dimineaţă şi nu luase decât nişte sandvişuri în buzunar. Înger ştia că după o zi întreagă petrecută în aer liber, se întorcea acasă cu o foame de lup, ceea ce era încă o asemănare între el şi marele maestru de vânătoare, fiindcă nici pofta lui de mâncare nu fusese vreodată influenţată de depresiunile sufleteşti.

Per intră cu calul în curte şi fu înconjurat de copii, de găini şi de dădacă; rândaşul se apropie şi el curând. Prichindelul se săltă din braţele dădacei şi se întinse spre el ca să primească o sărutare, iar cei doi copii mai mari se şi căţăraseră fiecare pe câte o roată, pentru a se urca pe capră, ca să-şi dispute biciul tatălui. De la fereastra deschisă a bucătăriei înger contempla scena, plină de încântare maternă.

În cele din urmă, Per se descotorosi cu oarecare brutalitate de braţele zeloase care se întindeau spre el şi coborî din trăură, dându-i rândaşului dispoziţii cu privire la cal.

Se îngrăşase şi el în ultimii ani, dar nu avea o culoare sănătoasă ca înger, iar barba mare, cam sălbatică, îl făcea să pară mai bătrân decât era.

— M-a căutat cineva? întrebă după ce se aşeză în sufragerie şi înghiţi prima îmbucătură cu un aer absent.

— Nu, nimeni, răspunse înger, care luase loc la masă cu un lucru de mână, ca să-i ţină de urât.

— Am primit ceva poştă?

— Nu, numai ziarul.

— E ceva nou?

— Nu ştiu, nu l-am citit.

Urmă o nouă pauză scurtă.

— N-ai citit nici ziarul de ieri? întrebă el cu oarecare şovăială.

— De ieri? Cred că nu. Era ceva important?

— Păi, nu… Nu era decât un nou referat asupra dezbaterilor de la şedinţa inginerilor din Aarhus.

— Trebuia să te duci şi tu la întâlnire, Per, sunt chestiuni care te interesează.

— Ce să caut eu acolo? Nu cunosc pe nimeni… De altfel, eu nici nu sunt inginer.

— N-au asistat şi topometrii agricoli?

— Cred că nu.

— Totuşi, lucrurile care s-au discutat te preocupă şi pe tine.

— Da… din când în când.

— Şi despre ce era vorba în referatul acela?

— Despre dezbaterea unui proiect de porto-franco şi de canal în Iutlanda de Vest, având ca punct de plecare Golful Hierting, un proiect pe care ziarele îl numesc proiectul lui Steiner. De altfel, dacă-ţi aminteşti, am avut şi eu odată ideea asta.

— Îmi amintesc. Nu despre asta era vorba în cartea ta?

— Ba da, despre asta.

— Şi s-ar putea ca proiectul să se pună acum în aplicare?

— Nu cred. S-a hotărât crearea unui porto-franco la Copenbaga. E proiectul care a făcut concurenţă celuilalt.

— Dar e ciudat că discuţia în jurul lui continuă.

— A, aici nu-i vorba decât de patriotismul local iutlandez, care explodează din când în când! Cât despre domnul Steiner, continuarea discuţiilor îi aduce tot felul de avantaje. De aceea, face tot ce poate ca să le însufleţească. După cât se pare, cu prilejul şedinţei, a fost pur şi simplu ovaţionat, şi în cursul unui dineu care a avut loc deunăzi şi unde şampania a curs, fireşte, în valuri, s-a ţinut un toast în cinstea lui şi i s-a dat numele de Lesseps[56] al Danemarcei. Mai ai puţin *grod 1*

— Nu, din păcate. Ai mai vrea? Lasă, am să-ţi dau din felul doi cât vrei.

— Mulţumesc, atunci e bine.

— De altfel, n-ar trebui să mănânci pe săturate. Nu uita că diseară suntem invitaţi la farmacişti.

Per făcu o strâmbătură.

— Adevărat, uitasem! Ascultă, înger, nu crezi că am putea începe să refuzăm invitaţiile astea? Oricum, nu ne face plăcere să întreţinem relaţii sociale de acest gen.

— Ai dreptate, n-o să ne distrăm. Şi eu aş prefera să rămân acasă. Dar nu se poate să-i jignim pe oameni, mai ales că e vorba şi de tata. Nici lui nu i-ar plăcea să facem asta. Şi aşa sunt sigură că lumea spline că trăim prea retraşi, mai retraşi decât se cuvine.

Per nu răspunse şi mâncă mai departe în tăcere. Apoi intrară împreună să-şi bea cafeaua, care li se servi în odaia lui.

Camera lui Per, situată în celălalt capăt al coridorului, era o încăpere destul de îngustă şi de întunecoasă, cu o fereastră cu fronton care dădea spre câmp şi cu o uşă mascată de un tapet, care ducea în dormitor. Odaia mare şi însorită care-i servise iniţial de birou fusese cedată copiilor când familia începu să

---

56 Ferâimud Lesseps (1805-1894), diplomat francez. A organizat construirea Cana-

crească, şi, în fond, Per se simţea destul de bine în această cameră mai modestă, liniştită şi izolată, care-i amintea de locuinţele solitare ale tinereţii lui la Frederiksberg sau la Nyboder. Iată de ce nu totdeauna era încântat când înger încerca să-i înveselească puţin biroul cu câteva flori proaspete sau câteva ghivece de plante. Suporta greu parfumul florilor, şi culorile luminoase din natură nu se potriveau în general cu dispoziţia în care-i plăcea să se lase învăluit.

Camera aceea conţinea o singură operă de artă: era un cap mare de marmură, cocoţat pe un raft şi care încăpea anevoie sub tavanul scund. Reprezenta capul unui tânăr frumos, cu păr ondulat, cu fruntea largă şi energică şi cu o gură plină, care, aşa cum se vede şi la busturile antice, era uşor întredeschisă, pentru a spori impresia de viaţă. Capul, întors impetuos într-o parte, scotea în evidenţă, un impresionant joc al muşchilor pe gâtul puternic de atlet. De la rădăcina părului cobora un şanţ adânc şi voluntar, care se oprea în dreptul sprâncenelor aproape îmbinate; privirea era poruncitoare şi zâmbetul luminos, plin de un prisos de îndrăzneală şi de energie tinerească.

Era capul tânărului Per Sidenius, un Per idealizat, sculptat din dorinţa baroanei în timpul şederii lui la Roma. Soţia marelui maestru de vânătoare, care fusese nevoită să achite bustul comandat de sora sa, îl trimisese lui înger ca dar de nuntă. Înger îl găsi din toate privinţele oribil şi vru să-l urce în pod. Totuşi, fu îngăduit o vreme să rămână cocoţat pe un dulap din colţul sufrageriei, unde nu atrăgea privirile, până ce într-o zi Per se hotărî să-l ia la el în cameră. Deşi înger se silise să-l convingă că nu e bine să-ţi ţii propria imagine în camera ta, nu acceptă să renunţe.

Întunericul se lăsa treptat, în timp ce, aşezaţi fiecare în câte un colţ al odăii, cei doi soţi vorbeau despre copii şi despre gospodărie. Per îşi aprinse o ţigară şi se aşeză lângă fereastră, cu ceaşca de cafea înainte. Şi de data asta conversaţia era condusă de înger, care totodată nu-şi

neglija nici lucrul de mână.

Printre altele, îi povesti că micul Hagharth se apucase din proprie iniţiativă să construiască pentru soră-sa un cărucior de păpuşă dintr-un sabot vechi. Băiatul ăsta avea totdeauna nenumărate idei nostime şi nişte mâini care nu se dădeau bătute în faţa nici unei dificultăţi.

Per deveni atent.

— Da, poate va ieşi ceva din el, spuse apoi, mai mult pentru sine, şi căzu din nou pe gânduri.

Înger înfipse andrelele în ghemul de lână şi plecă în dormitor ca să se îmbrace pentru vizită. Îndată după plecarea ei, Per întinse mâna spre masa de lucru şi luă un ziar împăturit, ascuns sub nişte cărţi, şi nişte planuri făcute sul. Cum însă o auzi chiar în clipa aceea pe înger întorcându-se, îşi retrase repede mâna şi începu să privească în sus, spre norii purpurii ai amurgului.

Farmacistul Moller plătea cele mai mari impozite din Rimalt şi ţinea mult să amintească acest amănunt. Ori de câte ori avea invitaţi, era pentru el un punct de onoare să arate că ştie ce obligaţii are un om bogat faţă de concetăţenii săi mai puţin favorizaţi de soartă. Pe la ora 7, după ce toţi musafirii sosiră, fură poftiţi să ia loc în jurul unei mese, pe care, în dreptul fiecărui tacâm, se aflau câte trei pahare şi nişte pâinişoare mici, atunci scoase din cuptor, învelite în şerveţele. Gazdei îi făcea plăcere când toată lumea afirma cu glas destul de ridicat că nicăieri în ţinut nu se mânca aşa de bine ca aici.

Faptul că mâncarea nu fusese gătită de un adevărat maestru în arta culinară şi vinul din sticle n-avea nimic comun cu numele celebru de pe etichete nu micşora câtuşi de puţin plăcerea celor prezenţi. Nimeni n-avea pretenţii prea mari. Musafirii farmacistului apreciau mâncarea mai ales după cantitate, le lăsa gura apă de atâta risipă şi tăbărau asupra mâncării fără nicio grijă, silindu-se să înfulece cât puteau.

Farmacistul se purta într-un mod care justifica faima calităţilor lui de amfitrion şi-şi îndemna oaspeţii fără

rezervă să se ghiftuiască după pofta inimii. Vocea lui se auzea mereu, dominând zgomotul furculiţelor: „Doamnelor şi domnilor, spunea el, trebuie neapărat să faceţi onoare acestor porumbei umpluţi!… Domnule şef de gară! Nădăjduiesc că acest «Château Beychevelle» e pe placul dumneavoastră… Doamna mea! Sauternes e un vin pentru cucoane, binevoiţi să-l încercaţi! Domnule Sidenius! Sunteţi cumva supărat pe paharul dumneavoastră? N-aţi băut nimic. Vă rog să-mi faceţi cinstea… Domnii mei! Acest «London Club 1879» trebuie băut cu reculegere. Vă rog să gustaţi şi să-mi spuneţi părerea”.

Domnii goleau paharele, plescăiau cu plăcere din limbă şi nu mai conteneau cu laudele.

— Iată ce numesc eu să bei pe săturate, declară medicul veterinar.

— Alunecă perfect pe gât, opină şeful de gară cu o expresie de cunoscător.

— O băutură a zeilor i exclamă noul director al liceului, care în aceeaşi clipă se ridică pentru a-şi ciocni paharul cu al gazdei.

Invitatul acesta nu era altul decât Balling, individul lung de trei *alen*, cu chica de leu, pe care Per îl întâlnise pe vremuri în casa lui Philip Salomon. În ultimii ani, norocul trecuse de partea lui. După ce totul îi mersese anapoda în capitală, căutase o consolare în provincie, unde găsise repede aprecierea pe care o dorea de atâta vreme şi cu atâta înflăcărare! Prietena lui înger, fiica cea mare a consilierului juridic Clauzen, care era totodată şi administrator de moşie, Gerda cea îndrăzneaţă, cu piept voluminos şi cu privirea caldă, se îndrăgostise îndată de el, şi cu două săptămâni în urmă cei doi se căsătoriseră.

Societatea din Rimalt se îmbogăţise cu o altă mlădiţă în ultimul timp. La distanţă de o milă de gară, în direcţia opusă comunelor Borup, Bostrup şi Kaersholm, se afla conacul Budderuplund. Proprietarul lui era consilierul de stat Brück, un om mai în vârstă, descendent al unei vechi familii de mari moşieri din Holstein. Era foarte bogat şi n-

avea decât un fiu, care trăise mulţi ani în străinătate, unde-şi făcuse studiile. Acum se întorsese acasă pentru a prelua conducerea proprietăţii.

Era un bărbat frumos, voinic, în vârstă de vreo 30 de ani. Avea o fire liniştită şi destul de sfioasă, fapt care se explica prin. Într-un defect de vorbire. Per se simţise imediat puternic atras de omul acesta. Deşi deosebirea între poziţia socială şi preocupările lor era foarte mare – domnul Brück era vânător şi pasionat amator de cai şi avea un cerc de cunoştinţe alcătuit din proprietarii din ţinut – Per sperase totuşi să poată lega o adevărată prietenie cu el. Iată de ce fu dureros impresionat băgând de seamă că simpatia nu era reciprocă. Totodată pricepu că mobilul care-l determinase pe Brück să intre în relaţii cu nişte oameni cu care n-avea nimic comun era interesul deosebit pe care-l purta lui înger. Se cunoşteau din copilărie, dar înger n-avea nicio simpatie pentru el şi i-o arăta într-un mod aproape jignitor, deşi nu putea da nicio explicaţie acestei rzrve. La întrebările repetate ale lui Per, răspundea totdeauna că Brttck îi displăcuse încă de copil. De data asta Per observă că domnul Brück, care fusese instalat de cealaltă parte a mesei în faţa lui înger, nu izbutea să intre în vorbă cu ea peste masă. Înger răspundea încercărilor lui cu câte o frază indiferentă, apoi îşi întorcea privirea în altă parte.

După masă, societatea se împărţi aşa cum se obişnuieşte în provincie: doamnele rămaseră în salon, în timp ce domnii se retraseră în birou să fumeze şi să stea de vorbă pe un ton mai liber. Era un loc unde oaspeţii se descotoroseau fără nicio jenă de rămăşiţele oricărei constrângeri mondene, povesteau istorioare fără perdea, beau lichioruri, râgâiau şi dormitau.

Per se aşezase din întâmplare în aşa fel încât de la locul lui putea să vadă ce se petrece în salon. Lumina lămpii care atârna din tavan, atenuată de un abajur roşu-închis, cădea asupra mesei de lângă divan, împrejurul căreia femeile păreau învăluite în văpaia unui incendiu şi

croşetau sau brodau. Şi ele tăifăsuiau în voie, dezbătând probleme lesne de ghicit. Numai chestiuni gospodăreşti sau referitoare la personalul casnic puteau produce atâta însufleţire. Până şi înger, cu toată înfăţişarea ei calmă de obicei, dădea dovadă de un interes care-i îmbujorase obrajii.

Văzând-o, Per, care era, oricum, prost dispus, îşi muşcă buzele. I se întâmpla adesea să fie foarte mândru de soţia lui nu numai fiindcă era frumoasă, ci şi pentru că tactul şi gustul înnăscut o înălţau cu un cap deasupra femeilor din cercul ei. Dar ori de câte ori o vedea că se complace într-o astfel de societate, era profund indispus. Cu toate protestele ei, în realitate înger se simţea foarte bine printre oamenii aceştia, şi numai când palavrele lor depăşeau hotarele bunei-cuviinţe devenea foarte rezervată. Nu se contaminase niciodată de tonul uneori licenţios pe care cucoanele din Rimalt îl adoptau în intimitate. Corectitudinea atitudinii şi gândirii, care o caracterizase şi înainte de căsnicie, o făcea să-şi plece ochii şi să-şi astupe urechile când sensibilitatea ei feminină risca să fie jignită. Procedeul acesta purta pecetea fariseismului dominant în familia Blomberg. Înger nu auzea nimic din ce nu dorea să afle şi nu credea nimic din ce i se părea nepotrivit să creadă. Iată de ce putea să rămână prietenă cu soţia farmacistului şi cu soţia şefului de gară, deşi era de notorietate publică faptul că prima trăia cu bărbatul celeilalte şi amândouă erau îndrăgostite de Balling. Aşa se face că, folosind una din expresiile tatălui ei, putea să vorbească despre „viaţa depravată şi lipsită de

Dumnezeu diii capitală”, deşi viaţa. din mediul tot era de fapt o caricatură ridicolă a aceleia din Copenhaga, fiindcă în gospodăriile cu aspect idilic ale ţăranilor, cât şi în colibele cele mai mizere se petreceau, deschis, cele mai ciudate lucruri.

Se făcu aproape ora 10 când se servi desertul. La ora aceea, bunele gospodine, adunate în jurul mesei de lângă

divan, aveau feţe palide şi ochi roşii de somn şi nu-şi mai dădeau nicio silinţă să arate bine. Unele căscau fără nicio ruşine, acoperindu-şi gura cu mâinile în care ţineau acul sau andrelele. Pleoapele lui înger erau şi ele grele şi visătoare. Totuşi, gazda şi soţia şefului de gară dădeau semne de enervare, fiindcă Balling se retrăsese cu tânăra lui soţie într-o cameră unde nu era nimeni şi unde în clipa aceea nu ardea decât o lampă care lumina slab. Fuseseră poftiţi de patru ori să vină la desert, dar fără niciun rezultat, şi când apărură, în sfârşit, Gerda avea obrajii în flăcări şi părul în dezordine.

Curând după aceea, oaspeţii plecară, îndreptându-se în mici grupuri spre casele lor pe străzile acestui orăşel luminat de razele lunii şi adunându-se din când în când în faţa portiţelor ca să-şi ia rămas bun pe îndelete.

Înger era întovărăşită de medicul ţinutului, un bărbat între două vârste, foarte înţelegător, pe care-l cunoştea din copilărie. Rămăseseră la oarecare distanţă în urma celorlalţi şi discutau despre Per pe un ton grav.

— Aţi băgat de seamă, doctore, ce tăcut a fost bărbatul meu în seara asta?

— Da, acum, că mi-o spuneţi. A avut vreo supărare?

— Nu cred. Numai că – trebuie să spun adevărul – soţul meu are în general o fire greoaie. În ultimul timp a început să mă îngrijoreze puţin. Credeţi că ar putea să aibă vreo boală ascunsă?

Medicul se gândi puţin, apoi spuse:

— Îmi pare bine că întrebarea vine de la dumneavoastră, îmi spuneam tocmai că ar trebui să stăm de vorbă în privinţa asta.

Tonul serios al medicului o sperie pe înger, care se opri în drum şi, apucându-l de braţ, strigă:

— Doctore!

— Nu vă speriaţi, nu-i nimic grav. Soţul dumneavoastră e cam nervos, fireşte, iar ameţelile şi junghiurile de care se plânge din când în când trebuie să fie destul de neplăcute. Dar sunt sigur că nu există niciun

motiv de îngrijorare.

— Atunci ce este, doctore? Ce tot bolborosiţi în barbă?

— Da… va să zică… vreau să spun că… e cam greu de spus, dar nu credeţi că soţul dumneavoastră nu e destul de ocupat?

— Cum aşa? E aproape zilnic plecat, lipseşte de dimineaţă până seara, ştiţi doar şi dumneavoastră.

— Bine, dar credeţi că munca asta poate să-l preocupe cu adevărat? Eu m-am gândit că are nevoie, poate, de mai multă activitate, de o activitate mai intensă şi care să nu-i lase timp să se gândească mereu la propria lui persoană.

— Asta-mi spun şi eu uneori, răspunse înger după o scurtă pauză. Dar pe-aici, la noi, nu există nicio perspectivă pentru o activitate de acest gen.

— Nu, din păcate, nu există.

— Atunci înseamnă că ar trebui să ne mutăm… să plecăm într-un oraş, la Copenhaga, poate.

— Da, cred că asta ar trebui să faceţi. Deşi pentru noi, cei de aici, ar fi o mare pierdere. Dar n-aş vrea să mă priviţi ca pe un rău sfetnic.

— V-am spus doar că şi eu m-am gândit la asta, spuse înger. Totuşi, sunt convinsă că soţului meu îi prieşte mai bine o viaţă liniştită la ţară, şi el e de aceeaşi părere. Dat fiind că e nevoit să-şi menajeze sănătatea, cred că nici n-ar putea să facă faţă unei munci istovitoare.

— Mă întreb dacă în privinţa asta îl vedeţi pe soţul dumneavoastră într-o lumină justă. Cu toate micile lui beteşuguri, are o constituţie viguroasă, şi cred că ar fi bine să aibă de înfruntat greutăţi mai serioase. Şi fiindcă tot am început să vorbim, am să continui până la capăt. Ştiu că unchiul dumneavoastră din Fiume a trimis de câteva ori emisari soţului dumneavoastră, căruia i-a oferit un post pe şantierul lui. Ce-aţi spune de o mutare pe coasta cântată de poeţi a Adriaticii?

— Ca să ne ardă de vii tâlharii în casă?

— Aveţi dreptate; după cât se pare, domneşte o anumită lipsă de securitate în acele locuri. În schimb, clima s-ar potrivi minunat soţului dumneavoastră, care are nevoie de soare şi de căldură. Sunt convins că o şedere de câţiva ani într-un alt mediu ar face minuni.

Înger tăcu. Involuntar, se depărtă uşor de doctor şi-şi pironi privirile în pământ. Curând după aceea se opriră în faţa casei doctorului, unde-i aştepta restul grupului ca să-şi ia rămas bun de la el.

Per şi înger locuiau mai departe decât toţi ceilalţi, aşa că luară parte la toate scenele de despărţire. Înger se agăţase în tăcere de braţul soţului, şi când rămăseseră, în sfârşit, singuri, se strânseră unul lângă altul, plini de un sentiment puternic de dragoste, aşa cum li se întâmpla după ce-şi petreceau seara printre străini. Înger îşi lipi drăgăstoasă obrazul de umărul lui şi-şi continuară încet drumul spre casă în noaptea liniştită şi senină, sub lumina lunii. În cele din urmă, se opriră în mijlocul drumului şi schimbară o sărutare plină de promisiuni.

Din păcate, când ajunseră acasă, înger fu nevoită să zăbovească în bucătărie pentru nişte treburi gospodăreşti. Îşi adusese aminte că bucătăreasa trebuia să pună castraveţi la murat, şi sentimentul datoriei de bună gospodină nu-i îngăduia să se culce înainte de a se asigura că porunca fusese îndeplinită. Cu acelaşi prilej intră în camera copiilor şi întrebă servitoarea dacă seara trecuse cu bine.

— Închipuie-ţi că pe Ingeborg a durut-o iar stomacul, spuse ea intrând la Per, care aprinsese lampa în cameră.

Şedea la masa de lucru cu o carte în faţă şi se prefăcea că citeşte.

— Aşa? se mărgini el să spună şi întoarse o pagină.

Înger cunoştea tonul acesta. Văzu, de asemenea, că aprinsese o nouă ţigară.

— Nu vrei să te culci încă? întrebă ea.

— Nu, nu mi-e somn.

Înger nu încercă să-i schimbe hotărârea. Ştia cât de

zadarnice erau orice eforturi de a influenţa asupra stării lui sufleteşti. Calmă, prea mândră pentru a-şi trăda dezamăgirea, se apropie de el şi, dându-i la o parte părul de pe frunte, îl sărută pe tâmplă.

— Noapte bună, dragul meu, spuse ea.

— Noapte bună, răspunse Per, fără să facă o mişcare.

Puţin după plecarea ei, dădu la o parte cartea şi rămase un timp cu capul sprijinit în palmă şi cu privirile aţintite în lumina fierbinte a lămpii. Când auzi că înger se culcase, apucă ziarul împăturit pe care-l ascunsese sub cărţi şi sub sulurile de planuri şi-l desfăcu pe masă. Era ziarul din ajun, unul dintre cele mai răspândite ziare de provincie din Iutlanda, şi conţinea o dare de seamă despre întrunirea tehnicienilor din Aarhus. Privirea lui Per se îndreptă numaidecât asupra unui pasaj din coloana a doua, unde citi:

„În cursul şedinţei de după-amiază, dezbaterile cele mai importante au fost cele purtate în jurul cunoscutului proiect portuar al domnului Steiner, despre care i-am informat în mai multe rânduri pe cititorii noştri. Interesul deosebit al acestor dezbateri se explică prin faptul că ele au fost deschise de genialul autor al planului, care a fost răsplătit de aplauze furtunoase atât în momentul apariţiei la tribună, cât şi la sfârşitul instructivei sale conferinţe”.

Tâmplele îi zvâcneau în timp ce citea aceste rânduri. În ultimii ani era aproape imposibil să deschizi un ziar de provincie fără să dai peste numele domnului Steiner, acum pe cale de a deveni un fel de erou naţional al Iutlandei. Activitatea lui era multilaterală: ţinea conferinţe, acorda interviuri ziariştilor, într-un cuvânt, regizase un adevărat cult al „misiunii” ce-şi asumase.

O creangă de copac se aplecă sub greutatea picăturilor de rouă şi lovi domol în geam. De cealaltă parte a coridorului, ceasul din salon bătu de douăsprezece ori.

Per îşi apăsă ochii cu palma şi rămase multă vreme nemişcat pe scaun. Moştenirea familiei Sidenius fusese blestemul vieţii sale! Era oare mai bine sau mai puţin

ruşinos să stea aşa, neputincios şi mistuit cu încetul de foamea de viaţă a unui castrat decât să-şi tragă un glonte în cap fiindcă era obosit şi scârbit, aşa cum procedaseră locotenentul Iversen sau Neergaard? îşi ratase viaţa, îşi irosise energia! Era ca un ceas din care s-a scos, bucăţică cu bucăţică, mecanismul ce-l punea în mişcare.

Încet, pe jumătate înfricoşa îşi ridică ochii spre raftul pe care bustul de marmură strălucea în semiobscuritate, ceva mai. jos de tavan. În ultimul timp privirea i se oprea adesea cu o expresie aproape cucernică asupra aceluia pe care altă dată ar fi dorit să-l sfarme. Începuse să se îndrăgostească de propria lui tinereţe. Nu-şi mai dădea osteneala să uite că pe atunci fusese o puşlama neînţelegătoare, neruşinată şi înfumurată, că în multe privinţe fusese un caraghios, în altele un bădăran, şi, în total, un trup fără de suflet. În sânge îi cântase totuşi muzica proprie vieţii, şi tot ea răsunase în visurile lui! Acum, în adâncul sufletului se lăsase liniştea marilor pustiuri, un singur cobuz rămăsese din marea orchestră care răsunase odinioară în el.

E drept că cel ce era singur şi părăsit, cel ce tremura de frig pe povârnişul întunecat al vieţii, acela suferea adesea cumplit. Şi, totuşi, tocmai gândul că era nedreptăţit şi dat la o parte putea să însemne o mare alinare pentru suferinţa lui, fiindcă flacăra nădejdii sau a mâniei îl încălzea totdeauna. Ura astfel de om nu merita niciodată atâta compătimire cită i se cuvenea celui îngheţat de frigul morţii, deşi era încălzit de razele soarelui, sau celui aşezat la loc de cinste la ospăţul împărătesc al vieţii, dar veşnic mistuit de foame, sau celui ce vedea zilnic împlinindu-i-se toate dorinţele şi toate visurile, dar trebuia, totuşi, să fugă din faţa oamenilor! Şi tocmai asta fusese ursita lui!

Căminul, familia, liniştea; numai atât îi rămăsese. I se lăsase un petic de loc din lumea pe care cu orgoliul fericit al tinereţii sale voise s-o cucerească. Dragostea lui înger, bucuria de viaţă a copiilor, confortul căminului şi liniştea erau o compensaţie pentru ce-i lipsea.

De altfel, într-un anumit sens, nu se putea spune că fusese nedreptăţit, şi de aceea înger nici nu trebuia să afle ce-i lipsea lui, fiindcă ea n-avea nicio vină şi fiindcă, de fapt, nici nu l-ar fi putut înţelege. Şi de ce oare s-ar fi mirat? Nici el nu-şi explica sfârşeala asta fără leac. Faptul că-şi îndrăgise căminul, faptul că înger nu voia să părăsească locurile unde copilărise şi faptul că ajunsese şi el, odată cu trecerea anilor, un om cu tabieturi, toate acestea adunate laolaltă nu explicau vraja care-l lega de peticul acela de pământ, făcând din el un prizonier, în ciuda sentimentului de singurătate ce-l apăsa adesea. Nu teama că va fi incapabil să-şi hrănească familia plecând în altă parte îl oprea. În afară de invitaţia pe care i-o făcuse unchiul lui înger, şi care nu-l ispitise niciodată, respinsese diferite alte propuneri foarte atrăgătoare. De altfel, se bucura şi de sprijinul prefectului, care se arătase foarte interesat de proiectul lui de reglementare a râului şi, în câteva rânduri, îi făgăduise, din proprie iniţiativă, să-l recomande ministrului de interne şi directorului construcţiilor hidraulice, prietenii lui personali.

Problema sănătăţii îl îngrijora mai puţin decât orice, şi dacă nu şi-o neglija, era mai curând fiindcă se gândea la înger şi la copii. Teama de moarte, care în tinereţe îi îngheţa măduva în oase îndată ce nu se simţea în apele lui, fusese de mult bi¡ruită. Acum încerca mai degrabă un fel de invidie când asista la o înmormântare şi vedea dispărând un coşciug în măruntaiele pământului. Ba chiar, în anumite perioade, niciun zgomot nu i se părea atât de plin de făgăduieli ca micile bubuituri înfundate care se auzeau din groapă când cele câteva lopeţi de pământ se prăbuşeau pe capacul sicriului. Era ca un ecou din împărăţia Morţii, ca un răspuns al neantului, ca o garanţie de alinare definitivă.

Din când în când se întreba dacă n-ar fi mai bine şi pentrs înger ca el să moară. Era o femeie tânără încă şi frumoasă. De bună seamă că s-ar fi recăsătorit şi că ar fi fost pe deplin fericită. Per se întreba adesea dacă îndărătul

repulsiei faţă de tânărul Brück nu se ascundea o teamă instinctivă, inconştientă, de frumuseţea şi de virilitatea lui. Erau atâtea lucruri care dormitau încă în sufletul lui înger şi pe care el nu avusese răbdarea şi poate nici darul de a le trezi.

Câteva zile după aceea, cei doi soţi îşi beau cafeaua de după masă în odaia lui Per. Înger se aşezase în colţul canapelei cu un lucru de mână, iar Per şedea lângă geam cu o ţigară de foi în gură. După o vreme, înger întrebă:

— Vrei să plec?

— Nu, de ce să pleci?

— Am impresia că ai prefera să rămâi singur.

— Dimpotrivă, îmi pare bine că eşti aici.

— Adevărul e că voiam tocmai să vorbesc serios cu tine despre ceva.

— Despre ce anume?

— Să vezi, m-am gândit că poate ar fi mai bine pentru noi să plecăm din Rimalt înainte de a ne vedea nevoiţi s-o facem… Ai spus şi tu că veniturile noastre devin insuficiente. Şi, desigur, e cu neputinţă să găseşti totdeauna destul de lucru aici.

Per o privi surprins.

— Cum se face că ai ajuns să te gândeşti tocmai acum le plecare?

— Păi, doar am vorbit de multe ori despre asta.

— Ai dreptate. Dar cum se face că ideea ţi-a venit tocmai acum?

Privirea lui bănuitoare continua s-o examineze. Înger îşi plecase capul asupra lucrului de mână şi nu se uita la el. Ce se întâmplase? îşi aduse aminte că în ultimele zile soţia lui fusese ciudat de tăcută – asta se întâmplase exact după petrecerea din casa farmacistului. Să fi devenit conştientă de teama ce-i inspira Brück?

— Şi unde ar trebui să plecăm, după tine?

— Nu ştiu. Dar prefectul ţi-a făgăduit că te ajută să capeţi o slujbă.

— Cred că prefectul s-a gândit la vreun post

administrativ la Copenhaga, fiindcă-l cunoaşte pe ministrul de interne. Dar tu nu vrei să mergi la Copenhaga.

— Nu vreau? Vreau tot ce crezi tu că e nimerit să faci. Oricum mi-ai reproşat că te-am reţinut cam mult de la ale tale, dar eu mă gândeam numai la copii. Când îmi spuneam că am putea locui la etajul patru, unde copiii s-ar simţi ca-ntr-o colivie, îmi părea tare rău pentru ei. Cred, totuşi, că are să meargă. Vara îşi vor petrece o parte din timp la bunici, în aer liber, aşa că în restul anului, cu ajutorai lui Dumnezeu, sper să se împace cu aerul de la oraş.

— Dar tu, înger?

— Eu? înger înălţă fruntea şi îndreptă spre el o privire deschisă şi nevinovată, care ridică parcă o greutate de pe inima lui Per. Mie nu trebuie să-mi porţi de grijă, acuma sunt rezistentă. Şi chiar dacă la început va fi nevoie să ne restrângem, fiindcă, bineînţeles, nu ne vom permite deocamdată decât un apartament de patru camere, va trebui să ne obişnuim şi aşa. Tocmai mă gândeam că vom fi nevoiţi să-i dăm drumul Laurei. Întâi, fiindcă nu s-ar împăca de loc cu viaţa de oraş, şi apoi, e foarte înceată. De altfel, cred că ar fi mai bine ca – cel puţin deocamdată – să ne mulţumim cu o singură slujnică. De-acum înainte am să mă plimb eu cu copiii!

Per n-o mai asculta decât cu jumătate de ureche. Îşi lăsase ţigara deoparte, sângele îi clocotea încă în vine şi era sleit după teama care-l străbătuse.

— Un singur lucru mă nelinişteşte, urmă înger cu glasul ei domol.

— Ce anume? o întrebă Per.

Urmă o pauză, apoi înger continuă:

— Mă gândeam ele mult să-ţi vorbesc despre asta, dar în ultimul timp ai fost atât de distant…

— Zău? Aş spune mai curând că vorbeşti despre tine, spuse el pe un ton glumeţ. Tu eşti aceea care ai avut o purtare cam suspectă în ultimele zile. Ia spune-mi, ce ai pe inimă?

— Aş vrea să te-ntreb, Per, dacă n-ai putea să-ţi dai osteneala să te apropii mai mult de copii. Ştiu că ţii la ei, dar din atitudinea lor – şi mai ales din a lui Hagharth – îmi dau seama cât de mult le lipsesc atenţiile tale.

— Cum poţi vorbi aşa, înger? Poţi să afirmi că eu nu mă ocup de copii?

— Ştiu ce vrei să spui. Când eşti bine dispus, îţi place să te joci cu ei, şi asta îi bucură totdeauna. Alteori, însă, îi goneşti, ei nu înţeleg de ce, şi din cauza asta sunt stingheri şi nesinceri în faţa ta. Şi mă tem că dacă vom pleca la Copenhaga, unde vei lipsi, bineînţeles, mult mai mult de acasă, copiii se vor înstrăina cu totul de tine şi tu de ei.

— Nu te înţeleg, zău aşa. Mi se pare, totuşi, că totdeauna…

— Tu nici nu-ţi dai seama că eşti prea mult timp singur. Per, îl întrerupse înger, înăbuşindu-şi un uşor oftat. Desigur, nu te gândeşti la asta când le dar a înţelege copiilor că te stingheresc. Să ştii, însă, că un copil e foarte sensibil la astfel de amănunte. Iată de ce cred că chiar pentru binele tău ar trebui să fii mai atent. Şi fiindcă am ajuns să vorbim despre astfel de lucruri, vreau să-ţi repet ce mi-a spus Hagharth deunăzi, în seara zilei lui de naştere, când te-ai întors aşa de târziu, încât n-a mai apucat să-ţi spună noapte bună. Avea lacrimi în ochi şi a exclamat cu o adevărată indignare: „Lui tata nu-i pasă de mine, lasă, că ştiu eu!” Sper că nu te superi. Şi-acum, dacă e vorba să ne mutăm la Copenhaga sau indiferent în care alt colţ de lume, aş dori să te ocupi puţin de Hagharth. Să faci doar din când în când o plimbare cu el şi să discutaţi despre ce vedeţi. E un copil inteligent şi manifestă un interes neobişnuit faţă de tot ce se petrece în jurul lui. Ştiu că te plictiseşte să răspunzi la nenumăratele lui întrebări copilăreşti, dar trebuie să suporţi şi asta, crede-mă.

Per rămase un timp nemişcat şi tăcut. Apoi se ridică în picioare şi începu să se plimbe încoace şi încolo, aşa cum obişnuia totdeauna când îl preocupa ceva. Vorbele lui înger îl speriaseră. Reproşul ei blând trezise în Per o

suferinţă mai puternică decât bănuise ea, pentru că îi răscolise amintirile din copilărie, amintiri despre care nu vorbea niciodată.

— Plec mâine la Copenhaga, spuse el în cele din urmă. Am să-i scriu prefectului chiar în seara asta, ca să-i amintesc ce mi-a făgăduit. Sper că hainele mele sunt în ordine. Spune-i doar Laurei să-mi aerisească mâine dimineaţă costumul de seară şi să-l scuture bine. Şi fracul, poate că trebuie să mă duc la ministru. Cu încălţămintea cum stau?

Înger se zăpăci cu totul. Nu-i plăceau hotărârile pripite. 11 rugă să-şi ia răgazul de a se gândi bine la toate aspectele problemei, fiindcă n-avea rost să se grăbească, trebuiau, oricum, să discute întâi cu părinţii ei. Dar Per nici nu vru să audă. Îi venea mai uşor să-şi ia un concediu, spunea el; de altfel, discutaseră chestiunea şi cu bătrânii.

— Să ne decidem acuma. Dacă ne tot ţinem de palavre, s-ar putea întâmpla, aşa cum s-a mai întâmplat şi altă dată, să n-o mai scoatem la capăt în vecii vecilor. Doamne, înger! Va să zică, o să mai luăm o dată viaţa pieptiş? Trebuie să ştii, de altfel, că în ultimul timp am fost frământat şi eu de gânduri de aceeaşi natură. Acum pot să-ţi spun despre ce e vorba. Îţi aminteşti, desigur, de inginerul acela Steiner, şarlatanul despre care ţi-am vorbit. Nu pot nega că m-a supărat teribil când am văzut cum individul ăsta şi-a însuşit, mai bine zis mi-a furat ideile şi s-a fudulit cu ele. Închipuie-ţi că a declarat deunăzi la Aarhus că, după ce a cucerit provincia, are acum intenţia să cucerească şi Copenhaga. Aşa scriau ziarele de ieri, şi adevărul e că a convocat o întrunire în capitală care se va ţine săptămâna viitoare sau peste două săptămâni. Tare-aş avea poftă să mă folosesc de prilej ca să-i joc o festă acestui obraznic, adică să mă duc la întrunire, să mă ridic în picioare şi să relatez foarte calm istoricul chestiunii. Am motivele mele să cred că nu-mi va veni greu să conving publicul din Copenhaga de dreptatea mea. Sunt sigur că e cunoscut în cercurile de acolo ca un şarlatan, cum şi este,

de fapt, în realitate; şi mă gândesc că printre tehnicieni, cât şi printre ziarişti care asistă la acest gen de şedinţe, se vor găsi unii care să-şi aducă aminte de broşura mea.

— Vai de mine, de ce vrei să răscoleşti acum lucruri atât de vechi? N-ai să te alegi cu nicio satisfacţie din toată povestea asta.

— Nu-ţi place ideea mea? Ei lasă, vedem noi! zise Per, plimbându-se cu mâinile la spate şi trosnindu-şi degetele.

— Eu sunt de părere că ar trebui să laşi trecutul în pace, Per. Cu ce-ţi închipui tu că ai să te alegi dacă ai să protestezi acuma, după atâta timp? Dar sunt sigură că n-ai să faci asta, dragul meu.

— Cu ce am să mă aleg? Nu fac decât să reclam dreptul primului născut, atât, şi nimic mai mult! Nimeni nu poate şti dacă lucrul acesta va fi sau nu important pentru noi în viitor.

— Eu sunt sigură. Per, că n-ai izbuti decât să-ţi găseşti şi mai multe motive de amărăciune. Tu singur ai afirmat că acest domn Steiner este un om rău, care nu se dă în lături de la nimic atunci când e vorba să-şi înlăture adversarii. Iar tu nu eşti nicidecum obişnuit să apari în public, aşa încât…

— Cred că micuţa doamnă are de pe acum trac pentru iubitu-i soţ, spuse Per cu voie bună şi se opri zâmbind în faţa ei. Lasă, lasă, vedem noi! Vedem noi! Dar unde sunt copiii? Unde-i Hagharth?

— E afară, în grădină, cu ceilalţi.

— O să ne jucăm de-a baba-oarba!

— Cred că ar fi mai bine să te plimbi puţin cu Hagharth. Toată ziua se învârteşte pe aici şi n-are ce face. Nu vrei să te duci cu el până la familia Kristen Madsen? Au primit zilele astea un teasc cu aburi, lui Hagharth are să-i placă. Toate lucrurile astea îl interesează grozav.

— Dar în astfel de ocazii vine o mulţime de lume.

— Tocmai de aceea, o să aibă şi mai multe de văzut. Şi, dacă poţi, explică-i cum e alcătuită maşina. Când au

transportat-o deunăzi pe aici, l-a interesat grozav, dar eu n-am putut să-i spun mare lucru.

— Bine, am să-i explic.

Per se întoarse după o oră şi începu îndată să se pregătească de drum. Dar când vru să-şi ia cufărul din pod, un fel de mână nevăzută păru că-l opreşte. Nu fu decât o senzaţie trecătoare. O altă mână, mai puternică, îl împingea să dea năvală afară, în clocotul vieţii. Simţea că se află la ultima răscruce a vieţii sale şi că dacă nu izbutea să fugă acum de el însuşi şi de melancolia lui, orăşelul Rimalt avea să-i servească drept mormânt.

De când plecase din Copenhaga, adică de şase ani de zile, Per venise o singură dată în capitală. La câteva luni după nuntă făcuse o călătorie de plăcere cu înger şi rămăsese câteva săptămâni în oraş. Şi atunci, însă, se simţise străin şi stingher în oraşul acela mare. Larma de pe străzi, aşternuturile jilave ale paturilor de hotel, mâncarea din restaurante, bacşişurile, distanţele mari şi obligaţia de a purta totdeauna haine bune şi mănuşi, precum şi de a-şi îngriji părul, lucru pe care înger i-l ceruse cu hotărâre, îi treziseră după câteva zile dorul de casă, de încăperile mici şi liniştite, de lipsa de constrângere a vieţii de ţară.

Nici de data asta lucrurile nu se petrecură altfel, deşi, în primele zile, marea dezvoltare pe care o luase oraşul în anii din urmă îi trezi interesul. Chiar în prima dimineaţă ieşi să vadă cum se desfăşurau lucrările noului port, după care parcurse cartierele noi şi cele din centrul oraşului, parţial sau total reconstruite şi despre care citise multe lucruri în ziare. Dar după ce-şi potoli curiozitatea, căzu din nou pradă vechilor sentimente de provincial părăsit care-l cuprinseseră cu şaptesprezece ani înainte, când sosise pentru prima oară la Copenhaga după ce părăsise casa părintească.

Nimerise în perioada cea mai agitată din an, adică în momentul de tranziţie dintre vară şi iarnă, când şi în casă şi pe stradă viaţa creşte în intensitate. Seara, jocurile de

artificii continuau să se înalţe deasupra parcului „Tivoli”, răspândindu-se peste oraş, şi fanfarele fornăiau încă în toate parcurile, iar stagiunea teatrală fusese inaugurată şi ea. Turişti nemţi şi suedezi umpleau încă sălile cafenelelor, şi, totodată, oaspeţii lor obişnuiţi se întorceau treptat de la ţară şi păreau foarte neplăcut impresionaţi văzând că, în colţurile lor favorite, toate canapelele erau ocupate de străini.

Per se simţea cu totul stingher în această agitaţie, care, pentru urechile şi ochii lui, însemna doar zgomot şi strâmbături. Contempla oamenii grăbiţi care mişunau pe străzi, săreau dintr-un tramvai în altul, circulau în trăsuri deschise, se instalau la merele din restaurante de parc-ar fi fost la ei acasă, prânzeau citind ziarul sau încheiau afaceri la un pahar de bere şi nu-şi îngăduiau niciodată un ceas pentru a medita în linişte. Îi contempla şi-şi dădea hotărât seama că se înşelase asupra sa însuşi, că viaţa unor astfel de oameni nu va mai putea fi niciodată viaţa lui. Ba chiar, uneori, în timp ce se afla prins în vârtej şi i se întâmpla să se simtă cuprins de un zel de misionar, ar fi vrut să le strige pe neaşteptate acestor oameni: „Opriţi-vă!” în semn de avertisment.

Iată de ce, deşi trecuseră cinci zile de când se afla în Copenhaga, nu fusese încă în stare să ceară o audienţă nici ministrului de interne, nici directorului construcţiilor hidraulice. Ori de câte ori ar fi vrut să facă un pas în această direcţie, îl oprea un fel de certitudine că e pe punctul de a comite o crimă împotriva a tot ce are mai bun în el.

„Draga mea, îi scrise el lui înger, prefer să te pregătesc dinainte şi să te anunţ că mă voi întoarce probabil acasă fără să-mi fi îndeplinit misiunea. Într-o scrisoare nu pot să-ţi explic pe larg motivele; vreau să-ţi spun doar atât: pe măsură ce trece timpul, îmi dau seama tot mai lămurit că viaţa de aici nu mi se potriveşte azi mai mult decât mi se potrivea acum şapte ani; aş putea afirma chiar contrariul. Totuşi, scumpa mea, nu trebuie să ne

pierdem curajul. Trebuie doar să-mi găsesc pe lumea asta un loc unde să mă simt acasă, şi 11-O să am linişte până n-o să dau de acest loc. Mai adaug că nu consider această călătorie cu totul inutilă. Am căpătat, în sfârşit, o confirmare categorică a faptului că hotărârea pe care am luat-o odinioară de a părăsi viaţa capitalei – deşi numai în parte lucidă pe atunci – pornea din adâncurile firii mele. Această descoperire m-a ajutat să găsesc mai multă coerenţă în acţiunile mele şi doar ea mi-a inspirat o mare mulţumire.

Uneori, în momentele de depresiune, am crezut că soarta mea a fost pradă jocului orb al întâmplării, de fapt, însă, nu s-a întâmplat aşa. Barca vieţii mi-a fost călăuzită de o putere lăuntrică – indiferent de numele pe care i l-am da – chiar dacă în aparenţă a plutit în voia întâmplării, lucru de care am fost, de altfel, perfect conştient şi înainte. Vreau să cred acum că dacă am să las ca această putere, care funcţionează de la sine, să-mi hotărască iar calea, voi ajunge în cele din urmă unde trebuie. Aşadar, în curând voi fi din nou acasă. Ai să mă întrebi poate de ce nu mă întorc imediat, mai ales că am renunţat oricum la intenţia cu care pornisem la drum. În cazul acesta am să recunosc că mă opreşte un fel de jenă. Te-am părăsit făgăduindu-ţi multe şi mă întorc cu mâinile goale. Dar ştiu că vei fi înţelegătoare”.

Uneori, în timp ce hoinărea fără nicio ţintă, i se întâmpla să zărească vechi cunoştinţe, oameni întâlniţi în casa lui Philip Salomon. Urmări odată cu privirea, de pe imperiala unui tramcar şi simţind că inima îi bate puternic, pe fostul lui prieten şi cumnat Ivan, care alerga grăbit, ca pe vremuri, cu picioarele lui mici, purtând sub braţ o mapă încărcată cu documente, îi revăzu şi pe Aron Israel, pe Max Bernhardt, pe Hasselager şi pe Nathan şi fu uimit găsindu-i neschimbaţi. Se întâlni şi cu vechi colegi de politehnică, care nu-l recunoscură. Erau oameni de suprafaţă, unii cu posturi influente. Per urmărise îndeaproape ascensiunea lor în ziare, dar acum, când îi

vedea, nu-i mai pizmuia.

Jakobe era însă fiinţa a cărei apariţie o pândea cu râvnă şi cu teamă în acelaşi timp. Ştia că se află la Copenhaga şi că întemeiase o şcoală pentru copiii săraci, un fel de mănăstire, despre care ziarele dăduseră o mulţime de amănunte. Încercase în zadar acolo, în Iutlanda, să capete informaţii mai desluşite despre această şcoală şi despre ţelurile pe care le urmărea; în ziarele de provincie se scria doar că era vorba de un capriciu „puţin cam provocător al fiicei unui bogătaş evreu”.

Într-o după-amiază, în timp ce se afla în faţa geamului unei cafenele aşezate la colţul străzii Ostergade cu piaţa Köngens Nytorv, îl zări pe Dyhring. Şi el îi păru straniu de neschimbat. Dyhring era pe trotuar şi vorbea cu o doamnă tânără, frumoasă şi elegantă; părea să fie o actriţă, şi avea un râs despre care ai fi spus că izvorăşte din privirea lui îndrăzneaţă. Dyhring atrăgea atenţia tuturor; din doi oameni bine îmbrăcaţi, unul îl saluta, în timp ce femeile îşi dădeau coate văzându-l.

Îşi luă rămas bun de la actriţă, strângându-i mâna cu căldură, şi se urcă în trăsura deschisă care-l aşteptase. Sute de ochi îl urmăreau, în timp ce străbătea piaţa scăldată în soare şi saluta mereu, fluturându-şi jobenul lucios deasupra părului blond.

După câte-şi amintea, Per citise într-un ziar că Dyhring se întorsese recent de la Paris, unde, în calitate de reprezentant special al presei daneze, fusese invitat să asiste la inaugurarea unui aşezământ public. Cu această ocazie fusese prezentat preşedintelui republicii şi căpătase o decoraţie. De altfel, devenise reprezentantul de la sine înţeles şi indispensabil al oficialităţii. Orişiunde se petrecea un eveniment important, era şi el de faţă. Mai bine zis, evenimentele la care asista el deveneau importante. Toate uşile îi erau deschise, toate satisfacţiile, mai mult sau mai puţin delicate, ale vieţii stăteau la dispoziţia lui în mod gratuit. Bărbaţi şi femei se sileau să-i intre în graţii. Se spunea chiar că şi familia regală îl

folosea pentru unele misiuni diplomatice mai dificile.

Omul acesta, pentru care viaţa era o glumă, avea stofă de cuceritor. Invincibil în divina lui nepăsare, îşi transformase existenţa într-un şir neîntrerupt de sărbători, într-un necontenit marş triumfal.

Totuşi, Per nu-l invidia nici pe acest Alexandru modern!

Dar încotro tindeau, de fapt, dorinţa şi nevoile lui? Unde era locul lui?…

În ajun citise din întâmplare un anunţ oficial cu privire la un post vacant de asistent de drumuri într-un district îndepărtat de pe coasta de vest a Iutlandei, în apropiere de Aggertangen, şi nu mai putea să şi-l scoată din minte.

Anunţul se ivi iar în cercul luminos al conştiinţei sale, dar nu fiindcă ar fi avut intenţia să ceară postul. Salariul era foarte mic, şi înger, care ţinea atât de mult la un trai liniştit, la o climă uscată şi la o regiune fertilă, nu s-ar fi putut obişnui niciodată cu dunele acelea sterpe, peste care furtunile Mării Nordului şi spuma îngheţată şi sărată a valurilor se năpusteau neîncetat, aspre şi sumbre. Totuşi, anunţul îi stăruia în faţa ochilor, pentru că un astfel de post avea un farmec straniu pentru el personal. Acum îşi dădea seama că farmecul consta tocmai în tristeţea şi pustietatea acestui ţinut şi în totala lui izolare.

I se părea că niciodată nu-şi privise atât de adânc în suflet ca în clipa aceea. Era ca şi când ar fi descoperit străfundurile propriei lui individualităţi şi simţi cum îl scutură un fior.

Dacă, în ciuda norocului, nu se simţea fericit, asta era fiindcă nici nu voia să fie fericit în înţelesul obişnuit al cuvântului. Abia aştepta să se întoarcă la Rimalt, dar nu numai fiindcă-i era dor de înger, de copii şi de liniştea căminului. Mâna aceea nevăzută, care încercase să-l oprească de la această călătorie, aceeaşi mână care acţionase misterios de-a lungul vieţii lui în toate clipele hotărâtoare, călăuzindu-i paşii… de data asta îl făcea să

presimtă instinctiv că sufletul lui e sortit singurătăţii, că viaţa lui trebuie să se scurgă în jale şi durere.

„Ospătează-mă cu pâinea lacrimilor, şi tot lacrimi dă-mi să beau, o măsură plină ochi l”.

Acum înţelegea forţa înfricoşătoare şi magnetică pe care astfel de cuvinte puteau s-o exercite asupra lui. Fericirea cea mare, pe care o căutase cu ochii legaţi, era marea suferinţă, lipsa aceea iremediabilă, pe care pastorul Fjaltring o slăvise de atâtea ori în faţa lui, spunând că e harul dumnezeiesc al celor aleşi.

Ridică fruntea, cu senzaţia de a se fi trezit dintr-un vis urât, şi privi din nou spre piaţa însorită, plină de trăsuri şi pietoni. Curând după aceea se sculă şi plecă tăcut. Străbătu la întâmplare câteva ulicioare, până nimeri în parcul „Orsted”. În ultimele zile îşi făcuse regulat plimbarea de dimineaţă aici, la o oră când parcul era aproape pustiu. Şi acum, la ora prânzului, îl găsea tot liniştit. Copiii şi doicile plecaseră acasă, şi băncile erau goale. Deasupra pajiştilor şi a potecilor se întindeau umbre mari, deşi soarele lumina încă frunzişul îngălbenit şi nenumăratele statui de bronz coclit.

Se aşeză pe o bancă pe una din aleile centrale ale parcului, şi în timp ce, netulburat de nimeni, desena ceva cu vârful bastonului pe pietriş, îi veni din nou în minte că ar fi o fericire pentru înger şi pentru copii ca el să moară sau să dispară într-un mod oarecare din viaţa lor. Poate mai ales pentru copii ar fi fost mai bine. Se gândea la cele ce-i spusese înger deunăzi despre Hagharth. De la o vreme, simţea şi Per în purtarea băiatului faţă de el ceva straniu. Aşa, de pildă, îl surprinsese într-o zi alergând nevinovat prin grădină după o pasăre. Expresia care se ivise în ochii băiatului în clipa când îl zărise pe el îl îngheţase până-n adâncul sufletului. Era ca şi cum s-ar fi regăsit pe sine însuşi în copilărie, oprit în faţa tatălui său şi căutând cu teamă şi neruşinare tot felul de scuze mincinoase pentru a-şi ascunde o greşeală. Dar fruntea limpede a lui Hagharth nu trebuia să fie umbrită de

pecetea lui Cain! Blestemul părintesc care plutise asupra vieţii lui şi făcuse din el un străin

40* 619 şi un proscris pe acest pământ ilU trebuia să fie moştenit de copiii lui. Cât despre înger… Acum, când îşi dădea seama pe deplin de teama lui de viaţă, cum ar fi putut accepta ca înger să împartă mai departe această soartă cu el? Biata copilă! încă nu-şi cunoştea nefericirea, nu înţelegea că era legată de un oropsit al vieţii, un subpământean, pe care lumina îl orbea şi fericirea îl ucidea. Şi dacă, într-o bună zi, ochii ei s-ar deschide la dragostea unui alt bărbat… atunci, da! şi-ar ascunde taina ca pe un păcat de moarte, s-ar ofili şi ar muri fără să şi-l fi mărturisit măcar ei înseşi.

Îşi îndreptă umerii şi vru să meargă mai departe, şi atunci privirea îi căzu de partea cealaltă a aleii asupra unei statui împrejmuite de iarbă. Era Silen, cu copilul Dionys în braţe. Bătrânul satir se sprijinea de trunchiul unui copac. Un zâmbet uşor îi juca în ochi, în timp ce-şi pleca asupra băiatului, care se zbătea cu răutate, obrazul bărbos strălucind de o bucurie mândră şi calmă de părinte sufletesc.

Per se prăbuşi din nou pe bancă. Privi multă vreme ţintă grupul acela lipsit de griji, până ce ochii i se umplură de lacrimi. Se gândea că poate viaţa lui ar fi luat o altă întorsătură dacă ar fi avut o copilărie luminată de o faţă ca aceea şi de un zâmbet însorit, dacă din prima tinereţe n-ar fi trăit sub semnul îndoielii, acasă şi la şcoală, şi asta mai ales din cauza celor doi oameni care-l aduseseră pe lume. Dar el intrase în viaţă graţie unui sărut dat de buzele morţii. Pe fruntea şi pe pieptul lui, crucea mormântului fusese înscrisă chiar în clipa când văzuse lumina zilei.

Capitolul XXVII

Per plecă acasă a doua zi. Pomeni în treacăt faţă de înger de postul de asistent de drumuri, ca să-i dea a înţelege că încercase şi în provincie, dar că nu găsise nimic potrivit pentru ei, „fiindcă, spunea el, postul ăsta e inacceptabil”.

Apoi zilele începură să treacă iar în scurgerea lor monotonă, în timp ce toamna luneca peste plaiurile ţării cu tot felul de toane. Per avea câte ceva de lucru cu măsurătorile, dar deocamdată nu intervenea în perspectivă nicio lucrare mai mare. Înger simţi că se petrecuse o schimbare cu el. Bucuria de a se revedea acasă fusese emoţionantă, e drept, şi în prima zi mai că nu voia să se dezlipească de copii, cărora le adusese tot felul de daruri. Dar în atitudinea lui, în special faţă de ea, era o nuanţă de nelinişte, o rezervă, un fel de timiditate chiar, ceea ce nu i se potrivea de loc. El, care altă dată putea să rămână ceasuri întregi lângă fereastră, cu o pipă sau o ţigară de foi în gură, urmărind mersul norilor pe cer, acum nu-şi mai găsea nicăieri locul. Înger îl auzea umblând de colo până colo prin cameră, ca şi când neliniştea călătoriei i-ar fi fost şi «acum cuibărită în trup. Se plângea de insomnii şi se culca în fiecare seară pe sofaua din odaia lui, ca să nu-l supere mica Ingeborg, care răcise şi tuşea noaptea.

Înger se gândea în tăcere la toate acestea şi făcea tot felul de supoziţii cu privire la călătoria lui Per şi la rezultatele ei. Unul dintre motivele pentru care refuzase totdeauna să se mute la Copenhaga era prezenţa fostei lui iubite în capitală. Gândul că cei doi s-ar fi putut întâlni din întâmplare îi era neplăcut. Acum îşi închipuia că întâlnirea avusese loc cu adevărat şi Per pricepuse cu acest prilej cât de apăsătoare ar fi putut deveni o astfel de situaţie. Numai aşa putea înţelege de ce nu-i explicase mai limpede schimbarea intervenită în planurile lui şi de ce era oarecum jenat faţă de ea.

Cu toate acestea, trebuiau să găsească o ieşire. Dacă rămâneau la Rimalt, riscau să se încurce în datorii. Înger avea de pe acum o serie de note neachitate care o îngrijorau, dar despre care nu voise deocamdată să-i pomenească lui Per, fiindcă îndura destule necazuri, bietul de el! îşi mai explica neliniştea lui Per prin grija pentru viitorul întregii familii şi-i părea rău că nu-i poate da niciun sfat bun.

Într-o după-amiază, un călăreţ se opri în faţa porţii şi spuse că doreşte să discute cu Per. Înger era în pivniţă şi nu putea să vadă cine era străinul, totuşi recunoscu numaidecât vocea tânărului Brück… Ce-o fi vrând?” se întrebă ea mirată şi cam neliniştită.

La rândul lui, Brück era destul de mirat că nu-l găsise acasă pe Per. Când îl întâmpină şi-l pofti în casă, Brück îi spuse că Per îi dăduse întâlnire pentru a discuta despre o măsurătoare executată la Budderuplund. Dorea să compare rezultatele la care ajunsese el cu vechea carte funduară a moşiei, pe care Brück o adusese în acest scop. Înger se scuză de câteva ori şi fu nevoită să-i ţină un timp tovărăşie în salon, ceea ce nu-i convenea de loc, mai ales fiindcă avea de călcat nişte rufe ale copiilor şi tocmai pusese fierul să se încălzească pe maşina de gătit.

Nu înţelegea ce se întâmplase cu Per. Nu venise acasă la cafea şi totuşi docarul era în faţa porţii, ceea ce însemna că nu putea fi departe.

Brück o enerva mai ales fiindcă era bâlbâit şi, deci, orice conversaţie devenea anevoioasă, cu atât mai mult cu cât şi el suferea de pe urma acestui defect. Într-un fel, lui înger îi părea rău pentru el, ba chiar se gândea că ar fi putut să-şi învingă cu totul antipatia ce i-o provoca dacă ar fi fost în stare să facă abstracţie de ochii lui mici, de culoarea oţelului, şi care încă din copilărie avuseseră o privire aspră, pătrunzătoare, ce-i dăduse totdeauna un sentiment de nesiguranţă în faţa lui.

Per nu sosi decât după o jumătate de oră. Se scuză de multe ori, cu o ciudată stângăcie, după cum i se păru lui înger. Apoi se retrase cu Brück în odaia lui.

Cercetările ţinură câteva ore, după care Per îşi invită vizitatorul la cină. Mai hotărâră ca Per să vină cu prima ocazie la Budderuplund pentru a efectua o nouă măsurătoare în unele puncte contestate, lucru pe care Per hotărî să-l facă chiar a doua zi după prânz, dacă vizibilitatea va fi bună. Voia să isprăvească repede treaba asta, spunea el.

— Cu-acest prilej, aş dori să văd şi vestitele dumneavoastră găini de rasă. Nevastă-mea m-a rugat de câteva ori s-o fac, o interesează foarte mult.

Era foarte firesc ca domnul Brück să-i propună lui înger, când se aşezară la cină, să-şi însoţească soţul la Budderuplund.

— Cred că am să vă pot arăta nişte găini de Cochinchina pentru care o să mă invidiaţi.

Înger îi mulţumi, aşa cum mulţumeşti pentru o invitaţie căreia n-ai de gând să-i dai curs.

Când însă a doua zi văzu, de la fereastra dormitorului, că docarul fusese tras la scară, fu cât pe-aci să regrete că refuzase. Era cea mai splendidă zi de septembrie, plină de soare, şi ea ştia că drumul spre Budderuplund străbate cele mai frumoase păduri din ţinut. Se gândi că şi-ar mai înveseli şi soţul dacă l-ar întovărăşi. În sfârşit, ar fi vrut, de fapt, să mai vadă o dată vechiul conac unde fusese găzduită de câteva ori în copilărie, împreună cu părinţii. Şi dacă, pe deasupra, ar fi putut să schimbe câteva dintre găinile ei Plymouth-Rock cu o pereche de cochinchineze autentice, ar fi însemnat că dăduse o lovitură bună.

Deschise fereastra şi-l strigă pe Per, care tocmai se pregătea să urce în trăsură:

— Vrei să mă iei şi pe mine, Per?

Avu simţământul că nu-i înţelesese bine vorbele, fiindcă se uita la ea cu o privire atât de ciudată, încât îi veni să râdă.

— Nu-nţelegi, omule? Aş vrea să vin cu tine!

Per se mulţumi să dea din cap.

Atunci calul fu deshămat şi docarul schimbat cu trăsura pentru ponei, cu perna roşie de catifea. Se iviră şi hamurile cele bune şi, o jumătate de oră după aceea, cei doi soţi porniră la drum. Trebuiau să treacă dincolo de calea ferată şi după aceea să urce domol un deal de unde aveau o perspectivă întinsă asupra râului şi a luncilor. Dincolo de culmea dealului, terenul cobora repede spre o

văgăună mare, împădurită, al cărei frunziş divers colorat strălucea în bătaia soarelui. Curând pătrunseră adânc în pădure, drumul deveni noroios şi anevoios şi Per lăsă calul la pas.

Per tăcea tot timpul, în vreme ce înger era vioaie şi fredona, manifestându-şi astfel bucuria de a ieşi la aer liber după

O şedere atât de îndelungată în casă, între patru pereţi, cu sufletul cufundat în tristeţe. Aici, în mijlocul pădurii, entuziasmul ei devenea exuberant. Ce minunat! Ce copaci falnici! Ce culori variate!... Chiar deasupra capetelor lor ciripea o pasăre, care părea să-i urmărească. Nu puteau zări mica ei făptură, dar o auzeau mereu, când ici, când colo, stârnindu-i, parcă, ştrengăreşte: „Iată-mă! Iată-mă!" înger trase adânc aer în piept şi se simţi uşurată, ca şi cum orice apăsare şi orice constrângere

1 s-ar fi luat deodată de pe suflet. În cele din urmă, simţi nevoia să cânte, dar îşi aminti că Per era foarte abătut şi se mulţumi să fredoneze uşor.

Pe neaşteptate, îşi apucă soţul de braţ, silindu-l să oprească.

— Priveşte i îi şopti ea.

La oarecare depărtare zărise o căprioară în dreptul unui desiş. Avea urechile mari, ascuţite, ochii larg deschişi aţintiţi asupra lor, părând gata s-o ia la fugă. Per opri trăsura, dar animalul nu făcu nicio mişcare, ci rămase locului, cu capul ridicat, măsurându-i parcă, încăpăţânat, cu privirea. Mişcă de câteva ori urechile, întinse apoi puţin gâtul, dar deodată, ca şi cum s-ar fi speriat de propria lui mişcare, se întoarse şi pieri în desiş cu salturi lungi.

— Hei! strigă înger fără să vrea, în timp ce foşnetul frunzelor şi trosnetul crengilor rupte se pierdea în adâncurile pădurii.

Natura începea să-şi facă efectul şi asupra lui Per. Simţea că sufletul i se luminează iar atingerea mâinii lui înger se propagase în el ca un tremur, redeşteptându-i speranţa în viaţă.

Era însă un foc de paie. O singură observaţie a lui înger îl stinse:

— Păcat că nu vânezi, Per. Trebuie să fie o îndeletnicire sănătoasă şi plăcută. Ar trebui să încerci o dată. Cred că pentru sănătatea ta ar fi foarte nimerit să hoinăreşti în voie prin păduri şi pe câmp. Nu crezi?

— Nu cred că mi-ar fi de folos. Trebuie să ai oarecare deprindere pentru asta şi, de fapt, eu n-am avut niciodată o adevărată legătură cu natura. Probabil că de aceea mă simt străin în faţa ei.

— Cui aparţine de fapt pădurea asta?

— Ţine de domeniul Budderuplund.

— Ia te uită! Va să zică Budderuplundul se întinde până aici?

— Da, e o moşie mare. Consilierul de stat e foarte bogat.

— Da, ai dreptate.

Curând după aceea ieşiră din pădure. În faţa lor se deschidea o perspectivă nouă asupra luncii vaste, care se întindea la poalele dealurilor. Apoi intrară din nou în pădure, până când se pomeniră în faţa altui deal, şi mai înalt, care oferea o perspectivă şi mai întinsă asupra acestei mănoase regiuni. În faţa lor, pe povârnişul de miazăzi al dealului, se vedea o clădire mare, albă, cu două turnuri joase, înconjurată de un parc frumos. Era conacul Budderuplund.

Înger privi un timp în tăcere.

— Ce mare e grădina! Nu mi-o aminteam aşa.

— Da… ce bine s-ar putea juca Hagharth în grădina asta! spuse Per cu o intonaţie ciudată, care aducea cu un râs domol, plin de înţelesuri. La noi a început să nu mai fie destul loc pentru zbenguielile lui.

— Dar clădirea aceea mare, din spate… aceea cu calcanul înalt, ce e?

— E magazia, îndărătul ei sunt grajdurile şi lăptăria. Toate amenajate modern şi cu utilaj de primă calitate. Trebuie să recunoaştem că nemţii ăştia sunt foarte

ordonaţi.

— Nu crezi că are să li se pară totuşi ciudat că am venit şi eu?

Per opri calul. Era dispus să facă stânga-mprejur.

— Putem să ne întoarcem dacă vrei.

— Nu, mă tem că ne-au şi zărit. Văd un domn care urcă pe alee. Nu cumva e chiar Thorvald Brück?

— Ba da, pare să fie tânărul domn Brück.

— Atunci nu se mai poate. Şi apoi, nu uita, Per, ca tar6-aş vrea să capăt chinezoaicele alea, aşa că trebuie să-mi făgăduieşti că o să trecem pe la coteţe. De rest mă ocup singură.

În adevăr, Thorvald Brück venea pe bătrâna alee de tei care ducea de pe şosea până sus, la curte. Zărise şi el micul echipaj şi recunoscuse calul. Când cei doi soţi intrară pe poartă, îl găsiră pe scara de piatră, gata să-i întâmpine.

Un servitor se repezi să ia hăţurile, în timp ce Thorvald o ajută pe înger să coboare din trăsură, mulţumindu-i reäpectuos că venise şi ea.

Consilierul de stat le ură bun sosit în seră. Era un bătrân înalt şi distins, cu părul argintiu tăiat scurt şi cu bărbia rasă, cu sprâncene stufoase şi nas acvilin. În ciuda celor 73 de ani, se ţinea tot atât de drept ca şi fiul său. Se vedea cât de colo că sub pielea bronzată de vânturi şi de ploi curgea sângele unui neam de războinici. îi spuse lui înger, cu un accent care trăda puternic că e originar din Holstein, câteva lucruri amabile despre înfăţişarea ei plină de prospeţime şi-i ceru veşti despre părinţi. În schimb, faţă de Per adoptă un oarecare aer de superioritate.

Se aduseră vin şi fructe şi conversaţia deveni generală.

După un timp. Per se ridică de pe scaun.

— În adevăr, trebuie să mergeţi pe câmp, spuse consilierul de stat, mi-a spus fiul meu. Până atunci o să avem noi grijă de doamna Sidenius.

— Pe doamna Sidenius o interesează găinile noastre,

interveni Thorvald Brück, bâlbâindu-se foarte tare. Nădăjduiesc că-mi veţi îngădui să vă conduc. Poate v-ar face plăcere să vă reîmprospătaţi cu acest prilej amintirile despre Budderuplundul de altă dată.

Per se îndreptă spre uşă, şi înger se fâstâci brusc la gândul că trebuia să rămână singură cu aceşti străini; căuta un pretext oarecare, dar în clipa aceea bătrânul Brück dădu dispoziţii servitorului să scoată păsările în curte.

Per umblă un ceas de-a lungul malului de pământ, însoţit de câţiva oameni, care-i duceau jaloanele şi ruleta de măsurat, îi era aproape cu neputinţă să se concentreze asupra a ceea ce avea de făcut. În câteva rânduri oamenii îl priviră miraţi. Se căia amarnic de ce făcuse. Se înşelase în privinţa lui însuşi, crezuse prea mult că nu mai aştepta nimic de la viaţă. Dar viaţa nu putea şi nu voia încă să-l elibereze!

Între timp, înger făcu o plimbare pe moşie în tovărăşia consilierului de stat şi a fiului său. Vizitară grajdurile, lăptăria şi curtea de păsări, ba chiar fu condusă până în bucătărie şi în cămările cu provizii, apoi jos, în pivniţa clădirii principale, care avea o valoare istorică, fiind ultima rămăşiţă a cetăţii medievale, pe al cărei teren se ridicase conacul cel nou.

Când Per se întoarse, îi găsi iar în seră pe tustrei.

Consilierul de stat, care părea fermecat de înger, îi rugă pe cei doi soţi să prânzească la Budderuplund. Înger îi aruncă lui Per o privire întrebătoare, dar el refuză invitaţia şi ceru pe un ton care ei i se păru aproape jignitor să i se înhame calul la trăsură.

Thorvald Brück îi însoţi călare o bucată de drum. Călărea o iapă înaltă, şargă, cu coada lungă şi pe care în mod evident o lăsă să joace în stânga trăsurii, în onoarea lui înger, până făcu spume. Înger căuta să-l atragă pe Per în conversaţie, dar nu izbuti. „Nu mă interesează palavrele despre cai şi despre câini”, îi explică el după aceea.

Cu puţin înainte de a intra în pădure, călăreţul îi

părăsi şi o luă pe un drum lăturalnic, care ducea la Budderuplund cu un ocol. Pornise numaidecât în galop mărunt, şi când ajunse la oarecare distanţă, înger îl urmări o bucată de drum cu privirea.

— Îi stă foarte bine călare, spuse ea.

— Coboară doar dintr-un vechi neam de ostaşi. După câte ştiu, ar fi vrut să intre şi el în armată, dar defectul acela supărător de vorbire l-a împiedicat. Uneori e chinuitor să-l auzi vorbind.

Înger rămase o clipă tăcută, privind drept înainte.

— Da, sărmanul de el... De altfel, mi s-a părut că azi nu s-a bâlbâit chiar aşa de rău.

— Ei, ai făcut rost de găini? o întrebă Per.

Înger roşi. Uitase de ele.

— Vai, ce păcat! Sunt sigură că mi-ar fi dat o pereche şi chiar două dacă aş fi cerut. Consilierul de stat a fost atât de amabil cu mine!

— Da, a fost, spuse Per morocănos.

Când se lăsă întunericul, erau acasă. Per se plânse că-l doare capul şi intră la el în odaie. Îşi aprinse o pipă şi se aşeză la fereastră, dar se sculă numaidecât, îşi atârnă pipa în cui şi începu să se plimbe de colo până colo, fără să se poată linişti. Avea impresia că nu există pe lume om mai de prisos decât el. Era un nenorocit de castrat, care iubea viaţa, dar nu îndrăznea să se lase în voia ei şi o dispreţuia, dar nu voia s-o piardă.

În clipa aceea cineva bătu sfios în uşă. Era Hagharth, care fusese trimis să-i spună noapte bună.

Când văzu cât de stânjenit e băiatul, îi dădură lacrimile. Îl luă în braţe, apoi rămase un timp cu el aşa, cam în poziţia pe care o avea acel Silen glumeţ din parcul „Orsted”, cu copilul Dionys în braţe.

— Cred că nu ţi-e frică de tata, micul meu Hagharth? spuse el.

— Nuu... bâigui băiatul.

— Nu-i aşa că noi doi o să ne înţelegem bine totdeauna?

— Da, spuse copilul şi se lăsă greu în braţele lui, ca să-i dea drumul.

Uneori mângâierile lui taică-său îl speriau mai mult decât dojenile.

Îndată ce Per îi dădu drumul, Hagharth o zbughi pe uşă afară. Taică-său se aruncă deznădăjduit pe un scaun, ascunzându-şi faţa în mâini.

La o săptămână după aceea, înger şi Per plecară cu trăsura la parohia din Bostrup, unde nu mai fuseseră în vizită după întoarcerea lui Per de la Copenhaga.

Odată cu trecerea anilor, relaţiile dintre Per şi socrii săi evoluaseră spre o duşmănie ascunsă, stăpânită doar de dorinţa de a o cruţa pe înger. De data asta, însă, lucrurile luară o întorsătură proastă. Ceea ce-l enerva mai ales pe pastorul Blomberg era lipsa de respect pe care Per o arăta în general faţă de cuvintele lui. Cât despre soacră-sa, ostilitatea ei era justificată de situaţia materială precară în care fiica ei fusese nevoită să trăiască în ultima vreme. Eşecul călătoriei la Copenhaga nu era de natură să-i dispună pe părinţii lui înger în favoarea ginerelui.

După câteva mici ciocniri care nu prevesteau nimic bun, la cină, o scenă pătimaşă avu loc în salon.

Zbuciumul sufletesc în care se zbătea Per în ultima vreme îl făcuse susceptibil şi bănuitor, încât brusc, în clipa când socrul său îi impută cu oarecare brutalitate lipsa de grijă faţă de asigurarea unei situaţii materiale mai bune pentru el şi pentru familia lui, se înfurie şi declară că refuză să accepte orice amestec dinafară în această chestiune. Socrul său îi făcu observaţii pentru aceste vorbe şi mai ales pentru tonul cu care le rostise. Atunci Per nu se mai putu stăpâni, sări în sus, bătu cu pumnul în masă şi declară că nu mai voia să se afle sub tutelă.

Astfel de cuvinte nu se auziseră niciodată până atunci în casa pastorului din Bostrup. Timp de un minut se aşternu în odaie o linişte mormântală. Apoi pastorul se ridică, în toată majestatea pe care i-o îngăduia statura lui de pitic, dădu scaunul la o parte şi spuse:

— Te rog foarte serios să ne scuteşti de aici înainte de astfel de scene.

După care părăsi salonul şi intră în odaia lui, urmat de doamna Blomberg, care avea o figură înspăimântată.

Calul fu înhămat la trăsură, şi peste puţin Per şi înger ieşiră din curte fără ca vreunul dintre ei să-şi fi luat rămas bun de la bătrâni. În salon Per zărise o clipă, de cealaltă parte a mesei, chipul palid ca de mort al lui înger, învăluit parcă într-un văl de ceaţă. De atunci nu mai îndrăznise să se uite la ea, şi în tot timpul drumului nu se schimbă niciun cuvânt. Totuşi, Per simţea că, deşi îmbrăcată cu haine călduroase, înger era atât de tare scuturată de friguri, încât bancheta trăsurii tremura sub ea.

Când ajunseră acasă, înger se mai linişti puţin. Îi îngădui s-o ajute să-şi scoată şuba, ba chiar îl rugă să i-o atârne în cuier. Apoi intră în odaia copiilor să vadă ce fac şi, ca de obicei, dădu o raită prin toată casa.

Per intră în odaia lui şi aprinse lampa. În clipa când vru să potrivească sticla, îşi dădu seama că tremura şi el. Apoi se aşeză în faţa mesei de lucru cu un ziar în mână şi aşteptă plin de încordare şi de teamă cele ce vor urma.

După vreo zece minute, o auzi pe înger umblând prin dormitor; curând după aceea o văzu, spre marea lui mirare, intrând pe jumătate dezbrăcată, cu un capot aruncat peste combinezon.

— După cum vezi, patul tău e pregătit tot aici, spuse ea, netezind perna cu mâna. Probabil că tu ai cerut asta.

— Da, mulţumesc, e bine aşa, spuse el dindărătul farului.

— De altfel, Ingeborg nu mai tuşeşte aşa de tare.

Per nu-i răspunse.

Înger se aşeză atunci în balansoarul de lângă sobă, şi un timp tăcură amândoi.

— Da, Per, trebuie totuşi să ne gândim serios să plecăm de-aici, începu ea.

— De ce crezi aşa?

— Ştii prea bine de ce. Scena din seara asta n-a fost

întâmplătoare. Acum, după ce totul s-a terminat, îmi dau seama că de multă vreme mocnea ceva.

— Îmi pare rău pentru tine şi pentru copii de tot ce s-a întâmplat. Ar fi trebuit să mă stăpânesc de dragul vostru. Dar dacă eu nu mă voi mai putea duce niciodată la Bostrup – poate că nici rid voi nâai fi primit de-acum înainte – asta nu înseamnă că trebuie să suferiţi şi voi consecinţele. Ar fi nefiresc să te îndepărtezi şi de părinţi din cauza mea.

Înger stătea aplecată, cu capul sprijinit într-o mână, şi privea în podea.

— Cum jigneşti tu uneori fără să-ţi dai seama. Per. Cum îţi poţi închipui că eu am să calc într-o casă în care tu nu eşti primit? Şi încă să-i duc şi pe copii acolo!

— Dar e casa ta, înger.

— Acolo e casa mea mai puţin decât oriunde, şi în aceste împrejurări sunt de părere că e absolut imposibil să mai rămânem aici.

— Şi te-ai gândit unde să ne mutăm?

— Zilele trecute mi-ai vorbit despre un post de asistent de drumuri undeva, pe coasta de apus. Părerea mea este că, deocamdată, ar trebui să-l soliciţi. Şi cu cât mai curând, cu-atât mai bine.

— Îţi dai seama ce-mi ceri, înger? în primul rând, ţi-am spus, mi se pare, că leafa e mai mică de două mii de coroane, şi perspective serioase de câştiguri suplimentare nu prea sunt prin locurile acelea. După câte ştiu, e una din regiunile cele mai pustii ale Danemarcei, o regiune de dune şi de stepă. Pe o rază de câteva mile locuiesc doar ţărani săraci şi pescari.

— Dar o să ne avem unul pe altul, Per, răspunse ea cu pasiune, şi poate că o să fim mai apropiaţi decât aici.

— Dragă înger, tu, care te simţi atât de legată de părinţi, de căminul tău, de prietenele tale din copilărie, tu, care ţii să fii înconjurată de căldură, să trăieşti într-o atmosferă plăcută… Nu, ar însemna să-ţi cer o jertfă prea mare. Sunt sigur că odată şi odată mi-ai face reproşuri – şi pe bună dreptate – dacă aş accepta.

Îşi acoperi faţa cu palmele şi rămase o clipă tăcut.

— Dumnezeule, dar atunci ce vrei, de fapt? spuse ea şi izbucni în hohote de plâns. Apoi, într-un impuls nestăpânit, se ridică în picioare şi exclamă: Mă chinuieşti, Per!

Fără să-i spună noapte bună, înger trecu în odaia ei, trântind cu putere uşa în urmă.

Per rămase pe scaun, pironind asupra uşii închise o privire bolnăvicioasă. De câteva ori fu scuturat de fiori. Ar fi vrut să se ridice de pe scaun şi să se ducă după ea, dar o mână nevăzută îl oprea. Asta nu trebuia să se întâmple! Sosise ceasul cel mare, ceasul hotărâtor. Nenorocirea le plutea deasupra capetelor, sufletul lui înger începea să se trezească. Şi înger nu era un spiriduş, iată de ce putea şi trebuia să se întoarcă spre viaţă şi spre lumină. Şi ea îi copiii! El n-avea decât să rămână în voia sorţii!

Totul se petrecu în seara următoare. Copiii se culcaseră, şi cele două slujnice trebăluiau la bucătărie. Înger tocmai aprinsese lumina în salon, se aşezase pe sofa şi cârpea ciorapii copiilor, când Per intră, venind din odaia lui. Cu toate că stătuse acasă toată ziua, schimbaseră doar câteva vorbe după discuţia din ajun. Înger băgase de seamă că se învârtea în jurul ei şi al copiilor cu o sfială ciudată, fără să intre totuşi în vorbă. La amiază, în timp ce copiii se odihneau, îl surprinse în odaia lor, aşezat lângă patul lui Hagharth şi aţintind asupra băiatului adormit o privire stranie şi tulburată.

Per se plimbă de câteva ori încoace şi încolo, apoi luă loc la masă, în faţa ei. Niciunul nu se putea hotărî să înceapă primul.

— Ei, te-ai gândit la ce am discutat aseară? întrebă, în sfârşit, înger.

— Nu m-am gândit decât la asta. Dar înainte de a relua convorbirea, cred că ar trebui să lămurim un lucru. Mă gândesc, bineînţeles, la cele petrecute aseară la părinţii tăi. Ai spus tu însăţi că n-a fost ceva cu totul întâmplător, şi ai avut perfectă dreptate. Chiar dacă am

rostit cuvinte care nu mi-ar fi scăpat într-un moment mai liniştit, ele au trădat, totuşi, o stare de suflet care nu e întâmplătoare.

— Am simţit-o de mult, Per.

— Da, mi-ai spus-o şi ieri. Dar dacă tu ai înţeles măcar în parte că între mine şi tatăl tău, împreună cu toţi cei care-l înconjoară, există o adâncă nepotrivire cu privire la concepţiile noastre de viaţă – şi care, de altfel, într-o anumită privinţă, mă despart şi de tine – atunci nu-i ciudat, nu-i de neînţeles că n-am discutat mai serios despre asta? Ştiu bine că e vina mea. Ţi-am ascuns adevărul întreg dintr-un fel de laşitate. Eu însumi nu mi-am dat seama de tot adevărul decât acum, în ultimul timp.

— Te-nşeli, Per. Eu am cunoscut punctul tău de vedere, căci, de fapt, nu te-ai ascuns niciodată faţă de mine. Ştiu că nu crezi aşa cum credem noi, ceilalţi, şi, bineînţeles, m-am necăjit adesea. Dar tata spune că şi cei care nu văd în Cristos decât un om ales şi desăvârşit pot să se socotească creştini şi să nădăjduiască în mântuirea sufletelor lor dacă sunt sinceri în relaţiile cu Dumnezeu, cinstiţi şi cucernici în felul de viaţă pe care-l duc.

— Dar eu nu cred nici în Dumnezeu, înger.

— Nu crezi în Dumnezeu?

Înger scăpă în poală ciorapul pe care-l cârpea şi îndreptă asupra lui chipul palid şi uluit pe care-l avusese în ajun în casa pastorului.

— Nu, nu mai cred de mult. Pretutindeni unde l-am căutat, nu m-am găsit decât pe mine însumi. Şi-apoi, omul care se cunoaşte pe sine până în străfunduri nu mai are nevoie de niciun dumnezeu. Imaginea unei fiinţe supranaturale nu-l mângâie şi nici nu-l înspăimântă, indiferent dacă vede în el un părinte sau un judecător.

— Cum poţi vorbi aşa, Per *?* într-o bună zi ai să fii un om foarte nenorocit.

— Poate. De altfel, nenorocirea are asupra unora o stranie putere de atracţie, aşa după cum sunt oameni care se simt atraşi, pare-se, de mlaştini sau de iazurile

întunecate din păduri.

— Se vede că sunt oameni ale căror inimi s-au învârtoşat în păcat şi n-au altă bucurie decât aceea de a păcătui. Scrie şi-n *Biblie*.

— Da? Scrie în *Biblie*? În orice caz, rândurile astea nu se referă la toată lumea. Unii sunt atraşi spre nenorocire tocmai de instinctul lor religios, care le spune că numai jalea şi dorul, sau poate chiar deznădejdea pot să le elibereze fiinţa spirituală. Căci, după cum ştii, există plante care cresc numai la umbră, şi fac totuşi flori.

— Eu nu cunosc astfel de oameni.

— Dar tocmai la noi astfel de oameni se întâlnesc destul de des, istoria Danemarcei e cea mai bună dovadă. În epocile senine ne-au lipsit adesea oameni cu adevărat mari; în schimb, vremurile de restrişte ştiu „să scoată vulturi din ouă de vrabie”, cum a spus odată pastorul Fjaltring.

— Pastorul Fjaltring? La el te gândeşti acum?

— Da, şi la el.

— Dar nu te mai înţeleg de loc. Doar pastorul Fjaltring s-a spânzurat!

— Da, s-a spânzurat. Din păcate. În anii din urmă i-am simţit adesea lipsa. De fapt, n-am înţeles niciodată până acum de ce a sfârşit atât de trist, abia de curând mi se pare că încep să înţeleg şi asta. Căci îmi explic gestul lui deznădăjduit prin atitudinea faţă de soţie. Îţi aminteşti, cred, că ţi-am povestit cât de ciudat se purta cu această fiinţă sinistră, putredă până-n măduva oaselor. Acum mă gândesc că la început a avut, poate, un caracter cu totul diferit de al lui, poate a fost exuberantă, plină de viaţă, de lumină şi de bucurie şi poate el şi-a făcut după aceea reproşuri că a ţinut-o deoparte, într-o existenţă întunecată, care pe el l-a maturizat şi l-a eliberat, în timp ce pe ea a distrus-o. Şi după ce ea a murit, l-au dat peste cap remuşcările. N-a mai putut suporta răspunderea asasinatului moral pe care-l săvârşise. Fiindcă s-a sinucis îndată după moartea ei.

— Dar de ce-mi spui toate astea? întrebă înger, aruncându-i o privire bănuitoare. Vorbeam despre cu totul altceva.

Răspunsul lui Per întârzie puţin.

— Pentru că eu cred, înger, că această tragedie ne poate sluji şi nouă drept învăţătură şi drept avertisment.

— Nouă? exclamă înger şi scăpă iar ciorapul în poală. Nouă? Ce vrei să spui?

Per privi în jos şi nu răspunse. Pălise brusc, şi înger scoase fără să vrea un strigăt uşor, de groază.

— Per! Ce se petrece cu tine de la o vreme? Te-am supărat cu ceva? Sau, poate, te-au supărat copiii? Spune-mi, omule, ce-i cu tine?

Dar Per nu putea să scoată nicio vorbă.

Mâna lui înger se întinse peste masă, ca şi cum ar fi vrut să-l mângâie.

— Eşti bolnav, dragul meu… Nici nu-ţi dai seama ce vorbeşti. În ultimul timp prea îţi pui toate la inimă. Şi eu, care doream să fiu veselă zilele astea, să uit de toate necazurile. Ce te frământă din nou, dragul meu? Greutăţile noastre financiare, poate?

— Nu.

— Dar ce, atunci?

— E ceva mai rău, înger, mult, mult mai rău.

— Dar spune odată, despre ce e vorba?

— Nu pot să-ţi spun. Nu aşa.

— Eşti bolnav?

— Nu.

Pe chipul lui înger trecu parcă lumina unui fulger.

— Vrei să-mi răspunzi cinstit la o întrebare, Per?

— Da.

— Când ai fost deunăzi la Copenhaga, nu te-ai întâlnit cu fosta ta logodnică… cu domnişoara Salomon?

Per o privi mirat.

— Nu.

Înger îl privea mai departe, bănuitoare.

— Minţi! exclamă ea şi se ridică în picioare, trântind

ciorapul pe masă. Acum înţeleg totul! făcu vreo câţiva paşi apăsaţi. Ai stat de vorbă cu fosta ta iubită şi te-a cucerit din nou!

— Nu-i adevărat, te înşeli.

— Nu? Atunci e altai Pentru că povestea asta are un dedesubt! Acum m-am lămurit, totul n-a fost decât o comedie dezgustătoare. Ai vrut să mă pregăteşti, vrei să te desparţi de mine ca să te însori cu alta. Nu-i aşa? Nu te mai codi, recunoaşte deschis că-i aşa.

Per se gândi o clipă.

Îşi spuse că cea mai bună soluţie era să recunoască şi să se declare vinovat. Altfel, adică fără un motiv precis, înger n-ar fi acceptat niciodată să se despartă în faţa legii, şi el trebuia să-i obţină tocmai ura şi dispreţul. Numai aşa putea să uite repede. Şi dacă el renunţase la atâtea, putea acum să-şi jertfească şi cinstea.

— Aşa e, glăsui el şi-şi plecă fruntea.

Înger rămăsese în picioare în mijlocul odăii. Chipul i se ofilise deodată, mâinile le ţinea încrucişate pe piept, pupilele i se măriseră din cale-afară.

— Şi ai avut laşitatea să-mi ascunzi totul aproape trei săptămâni! Aşadar, tata avea dreptate! Şi eu, care-ţi luam totdeauna apărarea!... Şi insomniile tale! Şi migrenele tale!... îmi vine să râd când mă gândesc că am fost îngrijorată din cauza ta şi m-am tot întrebat ce bucurie să-ţi fac, cum să te înviorez puţin. Şi tu te-nvârteai pe aici, dar duceai dorul alteia şi te tot întrebai cum să scapi mai repede de noi. Ce comedie scârboasă! Ce josnicie! Ce laşitate!

„Prichindelul” începuse să scâncească în odaia copiilor, a cărei uşă rămăsese întredeschisă, dar înger nu-l auzea. Începuse din nou să se plimbe în sus şi în jos prin odaie, vorbind mai mult pentru ea. Abia când copilul începu să strige, se duse să vadă ce are.

Per se îndreptă din şale, îşi cuprinse capul în mâini şi oftă. Acum totul se sfârşise, jertfise totul. Îşi făgădui sie însuşi că va suferi până la capăt.

Înger se întoarse, se plimbă iar de câteva ori prin odaie, apoi se opri în faţa lui.

— N-ai nimic să-mi spui? Spune-mi că nu-i adevărat, Per!

El dădu din cap.

41

633

— Nu, înger, la ce ar folosi?

Totuşi, mai rămase un timp în faţa lui.

Apoi se întoarse hohotind şi se îndreptă spre dormitor.

— Câtă laşitate! Câtă josnicie! auzi Per în timp ce înger trântea uşa după ea.

Puţin mai târziu simţi agitaţie în casă. Se trânteau uşi, înger dădea cu voce răstită dispoziţii servitoarelor. Saboţii rândaşului răsunară în curte. Uşa şopronului în care era adăpostită trăsura se deschise, şi cineva o scoase afară.

„Vrea să plece chiar în noaptea asta”, îşi spuse el, înspăimântat.

Apoi copiii fură treziţi. Ingeborg plângea, Hagharth întrebă dacă arde casa. Vocea lui înger continua să dea porunci. Una dintre fete se zăpăci şi dădu buzna desculţă în salon ca să caute ceva. Când îl descoperi pe Per, se întoarse îngrozită. Înger intră şi ea – era gata de drum, purta şuba şi avea pălăria pe cap.

— Dacă trebuie până la urmă să se întâmple aşa, e mai bine să plec eu, înger. Sau poate e mai bine să aştepţi până mâine!

Înger nu răspunse, dar se opri în dreptul scrinului, de unde îşi luă banii de cheltuială şi câteva mărunţişuri.

— Îmi dai voie să văd copiii?

— Nu acum. De azi înainte poţi să ne găseşti la părinţi.

O jumătate de ceas după aceea, trăsura ieşi din curte. Per nu se mişcase. Când ultimul zgomot al roţilor se stinse de tot pe şosea, îşi coborî mâinile de pe faţa palidă

şi-şi îndreptă, fără voie, privirea spre cer.

— Oare acum e destul? întrebă el.

Capitolul XXVII

Cine călătoreşte pe drumul de la Oddesund la Thisted şi, trecând de Ydby, înaintează spre apus în direcţia frumosului orăşel Vestervdg, iar apoi continuă spre miazănoapte, ajunge într-o regiune săracă şi bătută de furtuni, unde, până şi în toiul verii, nici oile nu-şi găsesc destulă hrană. E un ţinut de dune şi de mlaştini, care se prezintă la fel vara şi iarna, adică aşternut cu stuf verde-albăstrui şi cu un strat sărac de iarbă sau de muşchi, singura vegetaţie care rezistă la apa sărată a mării. Din cauza impracticabilelor întinderi mlăştinoase, drumul face ocoluri mari, şi când, în mod excepţional, vremea e liniştită, deasupra acestor meleaguri pluteşte o pâclă deasă ca fumul unui incendiu.

Ici şi colo se iveşte câte o mică fermă sau o colibă acoperită cu muşchi; adesea, însă, trebuie să faci câţiva kilometri de la o casă la alta, şi oraşe nu există. Într-un singur punct se află totuşi o oarecare aglomerare de aşezări omeneşti. Într-o adâncitură a terenului, pe o mică pajişte, de ambele părţi ale mlaştinii se văd patru case: una e şcoala, alta e locuinţa unui agronom, o a treia a unui cizmar. A patra e goală.

Din ultima a fost transportat de curând cadavrul unui om de vârstă mijlocie, care a stârnit ani de zile curiozitatea celor din jur. Nu era de prin părţile acelea şi nu-i plăcuse niciodată să vorbească despre trecutul lui. De altfel, nu se putea spune că e zgârcit la vorbă, câteodată doar cam morocănos. Avea mulţi prieteni prin împrejurimi şi niciun duşman, în afară de pastor. Era neînsurat şi trăise singur, în tovărăşia unei menajere, a unui cal bătrân şi a câtorva păsări. Cu toate că nu era un om de cultură, totuşi avea multe cărţi. Cea mai mare parte a timpului şi-o petrecea singur, în tovărăşia gândurilor sale, circulând în interes de serviciu pe toate drumurile de ţărm în docarul lui, la care era înhămat un cal norvegian de fiord, cu păr aspru şi

aproape orb de bătrâneţe. Omul acesta era asistent la întreţinerea drumurilor, iar drumurile districtului nu fuseseră niciodată într-o stare atât de bună ca în perioada când rămăseseră în seama lui.

Deşi trăia singur, deşi ani de-a rândul avusese o sănătate şubredă, care-il silise să ducă o viaţă regulată şi mai ales să se lipsească de plăcerile grosolane, cu ajutorul cărora ceilalţi încercau să facă mai suportabilă natura cea aspră, părea totdeauna Senin şi mulţumit. Lucrul acesta mirase şi în acelaşi timp neliniştise pe toată lumea, cu atât mai mult cu cât nu căutase alinare în religie, nu se ducea niciodată la biserică şi nici nu se împărtăşea, din care cauză pastorul îl considera un rătăcit, hărăzit afuriseniei veşnice.

Printre cei asupra cărora personalitatea lui făcuse impresie puternică se afla şi vecinul său, învăţătorul, un om tânăr încă şi ager la minte, căruia îi plăcea să-l viziteze seara şi să discute cu el despre lucruri serioase. Învăţătorul se străduia să fie un om sincer şi cinstit şi se credea îndreptăţit să spere că va avea şi el odată parte de fericirea veşnică. Dar, în ciuda acestor intenţii bune şi cu toate că avea o viaţă de familie dintre cele mai plăcute, alături de soţie şi de copii, era cuprins adesea de tristeţe şi de oboseală şi băgase de seamă că, în ciuda singurătăţii sale, vecinul cel necredincios părea să fie mai fericit decât el. O dată îşi luase inima în dinţi şi îndrăznise să-i împartă

41* 635

şească nedumerirea sa, dar celălalt îi răsptilide în felul lui concis şi liniştit, explicându-i că, probabil, nu-şi aflase încă locul cel mai potrivit în viaţă, singurul loc în care ar putea cunoaşte suprema fericire a unui om: aceea de a ajunge cu desăvârşire conştient de propriul său eu. Când însă învăţătorul îl întrebă cum poţi descoperi acel loc, el îi răspunse că nimeni nu poate da sfaturi în această privinţă, pentru că fiecare trebuie să se lase fără frică în voia instinctului său de dezvoltare, instinct care domină întreaga natură.

Altă dată învăţătorul îl trase de limbă ca să-i afle părerea asupra felului în care se manifestă această „supremă fericire”. Dar nici despre asta nu vru celălalt să intre în amănunte. „Întrebaţi-l pe pastorul dumneavoastră!” răspunse el cu ironie. Totuşi, adăugă după aceea că important pentru fiecare om este să cunoască în mod cât mai independent şi mai direct realitatea, şi nu s-o perceapă cu ajutorul altora, aşa cum fac, de pildă, cei ce se bizuie pe reprezentări gata făcute. O astfel de legătură vie cu viaţa constituie premisa necesară pentru a ajunge la bucuria sănătoasă a cunoaşterii fiecărui eveniment, de la cel mai neînsemnat până la cel mai de seamă, ba chiar şi până la cel mai dureros. „Cine nu cunoaşte din proprie experienţă, spunea el, cât de fericită e clipa când un colţ, tainic încă, al lumii gândurilor sau al lumii adevărului i se dezvăluie, nu ştie ce înseamnă să trăieşti”.

În ultimul an de viaţă al vecinului său, când, în ciuda îngrozitoarelor dureri pe care i le pricinuia cancerul, vecinul îşi păstră curajul, fără nicio mângâiere dinafară, învăţătorul Mikkefisen se gândi adesea la aceste cuvinte. În timpul crizelor, înfăţişarea lui devenea jalnică, şi vaietele puteau fi auzite de locatarii tuturor celor trei case din apropiere, care trebuiau să-şi astupe urechile. Totuşi, când cineva intra după aceea în camera lui, îl găsea întins pe pat, iar pe faţă i se putea citi expresia unei bucurii mari şi adânci. Viaţa nu fusese întotdeauna suportabilă pentru el, fapt pe care-l confirmă revolverul încărcat găsit după moartea lui în sertarul măsuţei de noapte.

În ultimele zile zăcuse liniştit şi nu mai voise să vadă pe nimeni. Până în ultima clipă îl preocupă procesul eliberării sale. Când simţi frigul morţii îngheţându-i picioarele, ceru o oglindă, „îndată sunt gata!” spuse el şi-i dădu menajerei oglinda înapoi. Pierduse aproape cu totul vederea.

Curând după aceea începu agonia. Era seară, o viforniţă bătea dinspre sud-vest. Prin crăpătura de

deasupra tocului uşii, vântul urla ca un câine bolnav. Ploaia lovea în geamuri. La căpătâiul patului ardea o luminare. Pe peretele gol al camerei ticăia ceasul de argint al pastorului Sidenius.

Bătrâna menajeră trimise după învăţător, pentru că-i era frică să rămână singură cu muribundul. Dar nu mai era nimic de făcut. În ultimele ceasuri Per zăcu liniştit şi dormi sforăind. Puţin după miezul nopţii, capul îi căzu într-o parte, învăţătorul şi menajera nu auziră decât un oftat uşor, şi omul muri.

Peste câteva zile, într-o după-amiază superbă de octombrie cu cer albastru şi calm, fu coborât în groapa săpată în pământul nisipos al cimitirului. Sicriul lui fu petrecut de vreo zece oameni. Se cântă un singur verset de psalm, dar nu se ţinu nicio cuvântare, şi clopotul din clopotniţa dată cu catran nu scoase niciun sunet. Asta fusese dorinţa răposatului. În schimb, pastorul refuză să lase fanfara să o între la groapă, aşa cum ceruse el.

Doi dintre fraţii săi asistară la înmormântare; erau Eberhard Sidenius, şef de departament, şi prim-pastorul Thomas Sidenius, amândoi în haine civile. După înhumare, fu deschis testamentul defunctului. Spre surprinderea şi părerea de rău a celor doi fraţi, răposatul hotărâse ca tot ce rămânea de pe urma lui să revină căminului şcolar laic „Jakobe Salomon” din Copenhaga, despre a cărui activitate niciunul dintre cei doi fraţi n-avea o părere bună. Cu acest prilej se mai putu constata că, în afară de mobilă şi ceva bani lichizi, existau şi câteva librete de economii, care, la un loc, reprezentau o valoare de zece mii de coroane. Viaţa foarte cumpătată, aproape ascetică, la care sănătatea şubredă îl obligase pe răposat şi care era, de altfel, foarte potrivită cu convingerile sale, îi îngăduise să pună deoparte cam jumătate din salariul anuali, în afară de câştiguriile suplimentare, printre care şi sumeile obţinute pentru câteva mici descoperiri.

Fraţii erau uimiţi.

— E o sumă serioasă, exclamă şeful de departament,

plin de respect mai întâi, apoi cuprins de unele îndoieli.

— În adevăr, nu-i un fleac, zise şi prim-pastorul, pe acelaşi ton.

Cei doi fraţi se uitară unul la altul.

— Nădăjduiesc că a agonisit în mod cinstit banii.

— Cred că nu ne putem permite să ne îndoim de asta.

O dată întors la Copenhaga şi împins de oarecare curiozitate, Eberhard hotărî s-o înştiinţeze personal pe domnişoara Salomon că moştenise o sumă de bani destinată căminului el.

Într-o zi plecă afară din oraş, la Norrebro, în plin cartier al săracilor, unde Jakobe îşi construise mult discutatul cămin pentru copii. O portăreasă îl conduse prin curtea cea mare cu copaci şi bănci, loc de joacă al copiilor, şi cum directoarea era pentru moment la cursuri, îşi exprimă dorinţa să viziteze între timp instituţia.

O profesoară se apropie de el şi se oferi să-l conducă.

La un capăt al clădirii se afla o sufragerie cu tavan înalt, luminoasă şi solemnă, unde în clipa aceea luau masa o parte din copii, în timp ce ceilalţi erau încă la şcoală. Alături se aflau câteva ateliere de croitorie, unde copiii – atât băieţii, cât şi fetele – învăţau să-şi repare hainele, să-şi cârpească ciorapii, să-şi dreagă încălţămintea. La etajul superior se aflau băile. O dată la trei zile – îi explică însoţitoarea – copiilor li se făcea baie. Lumină, aer, apă şi mese regulate, iată mijloacele pe care le folosea şcoala pentru a dezvolta simţul moral al copiilor şi cu care se înlocuise învăţământul religios.

— Va să zică aşa… rosti şeful de departament, dregându-şi glasul.

Copiii nu locuiau la şcoală; scopul era tocmai ca trupurile lor curate, hainele bine întreţinute şi purtările frumoase să facă din ei nişte mici misionari ai credinţei în curăţenie, ordine şi disciplină, care să acţioneze în felul acesta în sânul familiilor. Şcoala îşi deschidea însă porţile dis-de-dimineaţă, la ora când începea munca în fabrici, şi copiii primeau între zidurile ei toată îngrijirea necesară în

schimbul unor taxe care nu erau foarte mici, dar proporţionale cu posibilităţile părinţilor.

„Da, gândi în sinea lui Eberhard, toate acestea ar fi foarte bune, numai că…”

În clipa aceea fu anunţat că directoarea îl aştepta în biroul ei.

Jakobe Sailomon era acum o femeie de vreo 40 de ani, dar deşi statura îi rămăsese dreaptă, ţeapănă chiar, arăta foarte îmbătrânită. Pe faţa ei se vedea că ceea ce reuşise să realizeze în această şcoală îi ceruse un uriaş efort de energie, înconjurată fiind de rezistenţa şi de suspiciunea multora, iar asta o costase mai mult decât averea. Avusese din plin parte de lupta dorită în tinereţe. Chipul ei, pe care admiratorii îl asemănau altă dată cu al unui vultur, iar duşmanii şi invidioşii cu mutra unui papagal, arăta acum incontestabil ca al unei păsări de pradă. Avea părul aproape alb, pielea gălbuie, ochii mari şi întunecaţi, gâtul lung, purta o rochie simplă, maro, împodobită doar cu un guler mare de dantelă albă, şi înfăţişarea ei era asemenea unui condor care, din vârf de stâncă, şi-ar arunca privirea peste câmpie.

Văzându-l pe Eberhard, se ridică de la birou şi veni repede în întâmpinarea lui.

— Îmi închipui că aţi venit cu amabila intenţie de a-mi comunica moartea fratelui dumneavoastră. Dar am aflat de la alţii, care au citit anunţul mortuar într-un ziar.

— Dacă n-aş avea şi alt motiv, nu v-aş deranja cu o vizită. Cu-atât mai mult cu cât fratele meu sau soarta lui nu pot pretinde compătimire din partea dumneavoastră.

— Vă înşelaţi. Datorez fratelui dumneavoastră mai mult decât ar fi bănuit vreodată. De altfel, în măsura posibilului, l-am urmărit de la distanţă. În cursul anilor ne-am îndepărtat tot mai mult unul de celălalt. Despre ultimul lui an de viaţă nu ştiu nimic, trebuie să-mi povestiţi dumneavoastră ce s-a întâmplat. Luaţi loc, domnule Sidenius, luaţi loc şi vorbiţi-mi despre boala şi despre moartea lui. Mi se pare ciudat că nu ştiu nimic despre

toate astea.

Dar Eberhard refuză să se aşeze. Tonul degajat pe care dubioasa doamnă şi-l permitea faţă de el îl făcuse să-şi strângă dinţii, ceea ce contribuia la mişcarea prin care falca lui mare şi urâtă devenea şi mai proeminentă.

— După cum v-am spus, nu v-aş fi deranjat fără un motiv deosebit. Am să vă explic foarte pe scurt. Dacă bănuiţi că răposatul meu frate s-a îndepărtat din ce în ce mai mult de dumneavoastră, nu numai în înţeles literal, ci şi din punct de vedere al concepţiilor şi al felului de gândire, trebuie să vă spun – şi veţi înţelege că, în ce mă priveşte, o spun cu regret – că nu aveţi dreptate. În orice caz, testamentul său, deşi în privinţa legalităţii lui s-ar putea ridica obiecţiuni serioase, vă indică pe dumneavoastră, sau, mai bine zis… instituţia dumneavoastră, sau cum trebuie să i se spună… drept legatară universală. Dat fiind însă că fratele meu lasă copii legitimi, acest testament n-are, de fapt, niciun fel de valabilitate. Am aflat însă că moştenitorii, sau tutorii acestora, nu vor ridica nicio obiecţie împotriva îndeplinirii integrale a ultimelor sale dorinţe. E vorba de un capital de aproximativ zece mii de coroane, asupra originii cărora nu v-aş putea da nicio precizare. Am considerat că sunt obligat să vă informez personal şi doresc să aflu de la dumneavoastră personal dacă acceptaţi darul.

Jakobe Salomon rămăsese în picioare lângă un scaun, sprijinindu-se cu coatele de spătar. Era adânc mişcată de toate amintirile din tinereţe, care o copleşeau. Până atunci puţini oameni o văzuseră plângând, dar de data asta nu putu să-şi stăvilească lacrimile.

— De ce n-aş accepta? întrebă ea liniştită. Între mine şi fratele dumneavoastră existau, desigur, mari deosebiri şi m-am gândit. t adesea că, în fond, numai cu greu l-am putut înţelege. Ceea ce nu mă împiedică să fiu cu-atât mai recunoscătoare pentru salutul ce mi-l trimite pe calea asta.

— În aceeaşi ordine de idei, aş putea să-mi permit, domnişoară Salomon, să vă amintesc o convorbire care a

avut loc între noi acum şaisprezece – şaptesprezece ani. Folosisem atunci cuvinte aproape identice cu cele pe care le-aţi rostit adineauri despre relaţiile dintre dumneavoastră şi fratele meu. Cred că e momentul să recunoaşteţi că ar fi fost mai bine pentru toată lumea dacă aţi fi avut atunci mai multă încredere în puterea mea de judecată…

J'akobe înălţă capul şi-l privi cu mândrie.

— Vă înşelaţi profund, domnule Sidenius, şi aş vrea să nu rămâneţi cu o nelămurire. În ce mă priveşte, consider că întâlnirea cu Per a fost o mare fericire pentru mine. Bucuria, cât şi durerea pe care mi le-a pricinuit m-au ajutat să dau vieţii mele un adevărat conţinut. Tot ce vedeţi în jurul dumneavoastră este, în fond, opera lui, în aceeaşi măsură în care este şi a mea. De aceea îi voi rămxne veşnic recunoscătoare.

— Da, hm… în privinţa asta nu vom reuşi niciodată să ne înţelegem. Prin urmare, nu vreau să vă mai reţin. Vă las cu bine!

Într-o seară, la o săptămână după înmormântarea lui Per, învăţătorul Mikkelsen şi agronomul Nicisen, cel din urmă fiind totodată şi primarul localităţii, intrară în casa răposatului, care era de obicei încuiată, pentru a face, la cererea fraţilor acestuia, un inventar al obiectelor rămase. La plecare, cei doi fraţi luaseră cu ei hârtiile de valoare, scrisorile şi alte lucruri, în sertarul unei mese, care, din întâmplare, rămăsese întoarsă cu faţa spre perete, institutorul şi agronomul găsiră un caiet gros, având de fapt aspectul unui mic dosar, în oare Per îşi scrisese însemnările cu caligrafia lui neciteaţă.

Învăţătorul Mikkelsen nu se putu stăpâni şi-şi aruncă ochii în caiet. În timp ce primarul inspecta cu lampa aprinsă celelalte camere şi trecea pe o listă obiectele rămase, celălalt zăbovi în dormitor, lângă o luminare înfiptă în gâtul unei sticle, şi începu să răsfoiască încet caietul.

Era un fel de jurnal pe care răposatul îl ţinuse în anii

cât locuise prin locurile acelea şi în care îşi aşternuse gândurile, părând că stă de vorbă cu el însuşi despre tot ce i se întâmpla.

Pe una din primele pagini, învăţătorul desluşi cu greutate următoarele:

„Câtă vreme suntem tineri, avem pretenţii trufaşe faţă de puterile care ne conduc viaţa şi le cerem să ni se dezvăluie. Vălul tainic ce învăluie acţiunile lor ne ofensează, fiindcă noi vrem să controlăm şi să reparăm marele mecanism al lumii. Când ajungem la o vârstă mai înaintată, începem să cercetăm nerăbdători cu privirea oamenii şi istoria lor, sperând că măcar aici vom găsi relaţiile, legile, dezvoltarea, adică, într-un cuvânt, rostul vieţii, ţelul luptei şi al suferinţei noastre. Până ce, într-o bună zi, o voce pornită din adâncuri ne opreşte, o voce de strigoi, care ne întreabă: «Dar tu cine eşti?» Şi din această clipă, e singura întrebare care ne preocupă. Din această clipă, propriul nostru eu, adevăratul nostru eu devine marele sfinx a cărui taină ne străduim s-o dezlegăm. Adevăratul meu eu? Omul acela care a ieşit azi-dimineaţă cu trăsura în ploaia cea mare, supărat, amărât, sătul de viaţă şi de greutăţile ei, oare acela era reprezentantul adevărat al eului meu? Sau cel care în amurg s-a aşezat lângă sobă şi a aţipit, în timp ce focul duduia şi în timp ce se lăsa legănat de vise fericite, amintindu-şi de timpuri trecute, de căminul şi de copiii săi care se joacă undeva, departe, acela era adevăratul, propriul meu eu? Sau poate omul ăsta, aşezat acum aici, singur, lângă lampă, care nu-i nici fericit, nici trist, nici bătrân, nici tânăr, şi e pierdut în liniştea tăcută şi înălţătoare din adâncurile sale, dăruite doar de noapte şi de singurătate, poate că el e eul meu, aşa cum am ieşit din mâna naturii, nealterat şi neprihănit? Sau poate că toate sunt aspecte diferite ale fiinţei mele. Ceea ce noi numim suflet nu este oare decât o stare sufletească trecătoare, un rezultat al somnului din timpul nopţii şi al ziarelor pe care le citim, depinde el numai de starea barometrului şi de preţurile pieţei? Sau există tot

atâtea suflete în noi câte imagini într-un joc cu figuri? De fiecare dată când scuturăm punga, apare o figură nouă, un bufon, un soldat, o bufniţă… mă întreb, mă întreb!”

Învăţătorul Mikkelsen era mirat şi nu-l mai recunoştea pe autorul acestor rânduri melancolice. Răsfoind mai departe caietul ca să ajungă la însemnările mai recente, dădu peste o scrisoare, ascunsă între file. Se uită la adresa de pe plic şi citi: „Domnului subinginer de poduri şi şosele P. Sidenius”. Ştampila dovedea că scrisoarea fusese primită doar cu câteva luni mai înainte.

După o scurtă ezitare, învăţătorul scoase hârtria din plic. Era un scris de femeie. Sus, pe prima pagină, scria „Budderuplund”, apoi scrisoarea suna în felul următor:

„Aflu că eşti bolnav, foarte bolnav, şi de aceea rup tăcerea pe care mi-ai impus-o. N-am să-mi pot linişti cugetul până n-am să-ţi aduc nesfârşite mulţumiri pentru ceea ce ai jertfit ca să-mi asiguri fericirea. Acum te înţeleg perfect, pe deplin, înţeleg că ai dorit numai binele meu şi nu-ţi voi putea mulţumi niciodată îndeajuns pentru acest lucru. Copiii noştri te salută; sunt toţi trei sănătoşi, ca şi ceilalţi doi mai mici ai mei. H-agharth e student, vrea să se facă inginer, şi, după cum afirmă toată lumea, e excepţional de înzestrat. E totodată curajos şi voinic, aşa că va reuşi în viaţă. Ingeborg a primit prima comuniune toamna trecută; numai ea şi mica Lise mai sunt acum acasă. Ele nu te cunosc, aşa ai vrut tu, şi poate că e mai bine. Încă o dată, îţi mulţumesc din suflet pentru tot. Dumnezeu să-ţi dea puterea să poţi îndura ce ar putea să vină!

Înger”.

Învăţătorul Mikkelsen clătină din cap pe furiş, apoi băgă liniştit hârtia în plic. „Ce om straniu a fost!” gândi el.

Ultima parte a jurnalului era alcătuită mai ales din fragmente nedatate, dintre care multe se sfârşeau cu aceleaşi cuvinte, uneori subliniate: „Natura e bogată, natura e înţeleaptă şi milostivă!” în aceste fragmente, Mikkelsen recunoştea cu uşurinţă atât gândurile, cât şi

felul de a se exprima ale prietenului său. Aşa, de pildă, găsi următorul fragment: „Fără ancestralul impuls de dezvoltare din om, fără energia autocreatoare care se manifestă în pasiune, fie că se îndreaptă spre lumea reală, spre lumea cugetării, sau spre lumea viselor, şi fără un mare curaj, da, curajul aventurist de a te voi pe tine însuţi într-o goliciune dumnezeiască, nimeni nu ajunge la adevărata eliberare. Iată de ce mă socotesc fericit de a fi trăit într-o perioadă care a trezit în mine acest impuls şi a întărit în mine acest curaj. Altfel, nu m-aş fi desăvârşit niciodată şi aş fi rămas toată viaţa un «Sidenius» obişnuit”.

În alt loc scria: „Povestea vieţii lui Cristos ne învaţă în realitate un singur lucru, care, de fapt, conţine o veche înţelepciune, şi anume că pe lume numai pasiunea poate să învingă suferinţa”.

Pe a treia filă învăţătorul citi

„Cinste marilor vise ale tinereţii mele! Va să zică, am ajuns, totuşi, un cuceritor! Fiecare suflet omenesc este un univers de sine stătător, moartea lui e un cataclism cosmic pe scară mică”.

În alt loc se putea citi:

„Ziarele de azi anunţă că domnul Steiner a fost numit consilier1 de stat. Cum? O viaţă întreagă trăită în minciună şi în fraudă, răsplătită doar cu un titlu de consilier de stat?! Lumea noastră e un rău platnic. Sărmane domn Steiner! Dacă ai bănui câtă libertate împărătească şi câtă independenţă faţă de orice ofensă îmi dă anonimatul meu, ai înţelege că cel păcălit eşti dumneata. Dar acum nu bănuieşti aşa ceva şi eşti vesel. Te feliciţi singur şi bei, plin de mândrie, şampania celebrităţii dumitale. Căci natura e bogată, natura e înţeleaptă şi milostivă”.

Într-un loc, sub titlul: „Despre Dumnezeu”, scria următoarele:

„I se atribuie lui Voltaire exclamaţia: «Dacă Dumnezeu n-ar exista, ar trebui inventat!» După mine, fraza aceasta ar fi mai adevărată dacă am inversa-o: Dacă Dumnezeu există, trebuie să uităm de el, nu fiindcă ne-am

teme pentru faptele noastre rele şi pentru pedeapsa ce li se cuvine, ci pentru a-i învăţa pe oameni să facă binele pentru bine. Cum am putea face cu inimă curată o pomană unui om sărac dacă credem şi dacă suntem interesaţi să credem în existenţa unui dumnezeu contabil, trăind în ceruri, care priveşte gestul nostru şi ne aprobă dând din cap?”

Mai jos, sub titlul: „Tot despre credinţă”, era scris:

„Cât trăim, ne înconjurăm de nenumărate obiecte, care au intrat în proprietatea noastră printr-o întâmplare. Într-o zi descoperim că avem nevoie de un dulap, intrăm în atelierul unui tâmplar şi cumpărăm unul, expus din întâmplare acolo, îl măsurăm din ochi cu nepăsare, poate că nici măcar nu e pe gustul nostru, dar în clipa când ne-am hotărât să-l luăm şi a devenit aii nostru, o schimbare tainică intervine în el şi în noi. Mâna noastră îi mângâie cu grijă luciul, privirea noastră îl însoţeşte cu dragoste şi teamă, în timp ce oamenii îl transportă pe scări, iar dacă mai târziu, în cursul vieţii, suntem siliţi să ne despărţim de el, ni se pare că pierdem o parte din noi înşine. Acesta e misterul proprietăţii. Nu se întâmplă, oare, la fel şi cu credinţa?”

Din ultimul an de viaţă, învăţătorul citi o însemnare intitulată: „Marea fantomă”.

„Acum câţiva ani s-a întâmplat undeva, în Mors[57] următorul eveniment: Un moşier avea doi băieţaşi. Cel mai mic dintre ei era un plod morocănos, cu o fire încăpăţânată, pe care taică-său voia să-l domesticească. Într-o zi, băiatul – abia împlinise 10 ani – făcu o greşeală, pentru care trebuia să-şi primeaiscă pedeapsa, şi ca să scape, se refugie într-un pom înalt din grădină. Nebun de furie şi – aşa se spune – ameţit de băutură (se întorsese tocmai de la o masă de vânătoare ce avusese loc la un conac vecin), tatăl aştepta cu cravaşa în mână şi-i poruncea băiatului să se dea jos. Dar, în ciuda strigătelor şi a ameninţărilor sale, copilul rămânea în pom, ba chiar, de

57 Insulă a Danemarcei.

frică, se căţăra tot mai sus, iar în cele din urmă ajunse pe ultima creangă din vârful pomului. Atunci se auzi un ţipăt, creanga pe care-şi sprijinea picioarele se rupse, şi copilul se prăbuşi la pământ şi rămase schilod pe viaţă. Înnebunit de remuşcări, tatăl fu internat până la sfârşitul vieţii într-un ospiciu.

Dar timpul trecea, şi cei doi fii se făcură mari. Cel mai vârstnic ajunse un tânăr gentilom roşcovan şi sănătos, se însură cu o fată frumoasă, aduse pe lume o droaie de copii sănătoşi, îşi transformă proprietatea într-o fermă-model şi-şi făcu datoria de om aşa cum se cuvine. În timpul acesta, fratele lui zăcea palid şi liniştit în parc, pe o targă, înconjurat de prietenii săi, păsările cerului, care veneau să mănânce din mâna lui. Nu era de loc nefericit, îl chinuia doar compătimirea proştilor şi viaţa cumplită a tatălui său. L-am văzut şi eu. Pe atunci avea vreo 18 – 19 ani şi nu i-am putut uita niciodată expresia senină a feţei. Era ca şi cum o lumină ar fi plutit asupra întregii lui făpturi neajutorate. Ca o compensaţie pentru sănătatea de care nu se mai putea bucura, căpătase acel al şaselea simţ ce dăruieşte sufletului cele mai puternice bucurii. Băiatul neîndemânatic, cu privirea morocănoasă, era acum – da, un schilod, nici bărbat, nici femeie, nici copil, nici adult, în schimb, în privirea lui se oglindea veşnicia, limpede, adâncă şi calmă. Atunci a trebuit să mă gândesc la taică-său, pe care remuşcarea, acest strigoi hâd, îl zvârlise în întuneric, pentru că era lipsit de credinţă, de credinţă adevărată, credinţa în natura cea bogată, înţeleaptă şi milostivă, care tămăduieşte orice rău şi răscumpără cu generozitate într-un fel ceea ce am pierdut în alt fel, care…”

Învăţătorul fu întrerupt din lectură de primar, care se întorcea în odaie.

— Am terminat, Mikkelsen. Dar ce ai în mână?

— Un caiet găsit în sertar. Ce facem cu el? E scris de mână, aşa că nu merge la licitaţie şi e păcat să-l ardem, fiindcă e în stare bună. Ce crezi, Nielsen, oare n-aş putea

să-l iau cu mine şi să-l păstrez fără mustrări de conştiinţă? Mi-ar rămâne şi mie o amintire de la răposatul nostru prieten. În felul ăsta, am să mă gândesc adesea la el. Şi-apoi, caietul conţine nenumărate lucruri referitoare tocmai la discuţiile care au avut loc între noi, şi parcă mi le reîmprospătează.

— Ia-l, Mikkelsen, nu răspundem pentru manuscrise. De altfel, un caiet ca ăsta nu poate fi valorificat în bani.

Atunci primarul aprinse un felinar şi, după ce stinseră lampa şi lumânarea, cei doi oameni ieşiră din casa pustie, închizând cu grijă uşa în urma lor.

Redactor responsabil: G. MARCUSON Tehnoredactor: AURICĂ IONESCU

Dat la cules 19.01.1965. Bun de ţipat 23.03.1965. Apărut 1965. Tiraj 20 ISO. Brojate 15 090. Legate îi peg. 5 090. Hârtie tipar înalt B satinat de 63 gtrrf. Format 540X.840/16. Coli ed. 43, 65. Coli tipar 40, 5. A. nr. 18.195. C.Z. pentru bibliotecile mari 839.8. C.Z. pentru bibliotecile mici 839.8 – 31 = R.

Tiparul executat sub comanda nr. 50049 la Combinatul Poligrafic „Casa Scânteii”, Piaţa Scânteii nr. 1, Bucureşti – R.P.R.

mm.

urni

PER CEL NOROCOS